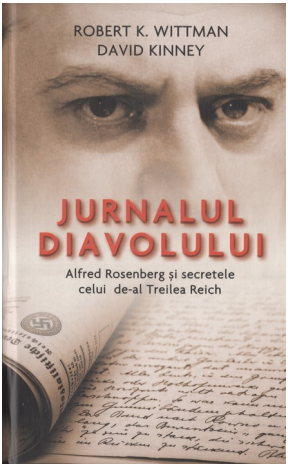
ROBERT K. WITTMAN
DAVID KINNEY
JURNALUL DIAVOLULUI
Alfred Rosenberg și secretele celui de-al Treilea Reich

ROBERT K. WITTMAN
DAVID KINNEY

JURNALUL DIAVOLULUI

Alfred Rosenberg şi secretele celui de-al Treilea Reich

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României WITTMAN, ROBERT

Jurnalul diavolului: Alfred Rosenberg şi secretele celui de-al Treilea Reich

Robert K. Wittman David Kinney

***THE DEVIL S DIARY*:**

Alfred Rosenberg and the Stolen Secrets of the Third Reich

2016

Traducere din limba engleză
GRAAL SOFT SRL

EDITURA RAO Distribuţie
Bucureşti, 2017
Conţine bibliografie

ISBN 978-606-8905-25-9

Pentru familiile noastre

„Multe generaţii trebuie să se succeadă pentru ca marile preschimbări filosofice să capete viaţă, şi până şi păşunile noastre sterpe vor înflori într-o bună zi”.

Alfred Rosenberg

„Paşii mărunţi te pot călăuzi către masacre. Asta-i problema. Sunt destui paşi mărunţi”.

Robert Kempner

JURNALUL DIAVOLULUI

„Trăiască Germania nepieritoare!" Alfred Rosenberg (în centru, cu mâna ridicată) este întâmpinat de naziştii locali în Heiligenstadt, Turingia, în 1935. (*ullstein bild/ullstein bild via Getty Images*)

Prolog: Seiful

Palatul din vârful colinei străjuia peisajul rural bavarez atât de pitoresc, încât era cunoscut ca Gottesgarten – Grădina Domnului.

Castelul Banz domina satele şi fermele presărate de-a lungul râului şerpuit. Întinsele sale aripi de piatră luceau aurii în bătaia soarelui, iar cele două turle ascuţite de cupru se înălţau suav spre cer, deasupra bisericii baroce. Era un loc cu tradiţie milenară: centru de negoţ, cetate fortificată pentru a ţine piept invadatorilor sau mănăstire benedictină. Prădat şi distrus în războaie, castelul fusese reconstruit cu opulenţă pentru familia regală Wittelsbach. Un întreg alai de regi, duci, ba chiar şi kaizerul Wilhelm al II-lea, ultimul împărat al Germaniei, îi înnobilaseră sălile luxoase cu prezenţa lor. În primăvara anului 1945, acest colos de piatră era avanpostul bine-cunoscutului grup operativ SS care prădase Europa ocupată întru gloria celui de-al Treilea Reich.

Pe tot cuprinsul Germaniei, naziştii ardeau documente oficiale cu caracter sensibil, înainte ca acestea să fie confiscate şi folosite împotriva lor. Birocraţii care nu găseau puterea să le dea foc le ascundeau prin păduri, prin mine, castele şi palate precum Banz. Ţara era presărată cu arhive uriaşe, pline de secrete gata să cadă în mâinile Aliaţilor: documente detaliate ce urmau să scoată la iveală încâlcita birocraţie germană, strategiile necruţătoare ale armatei, precum şi proiectul obsedant al naziştilor de a curăţa Europa o dată pentru totdeauna de „elementele ei indezirabile”.

În a doua săptămână a lunii aprilie, trupele Armatei a III-a Americane, aflate sub comanda generalului George S. Patton, şi ale Armatei a VII-a Americane, aflate sub

comanda generalului Alexander Patch, au pus stăpânire pe regiune. Trecuseră Rinul cu câteva săptămâni în urmă şi de-atunci măturau regiunile apusene ale ţinutului pustiit[1], fiind încetinite doar de podurile distruse, de stavile improvizate şi de mici grupuri de soldaţi prea încăpăţânaţi să depună armele. Au trecut prin oraşele nivelate de bombardamentele Aliate. Au întâmpinat săteni cu priviri pierdute şi case deasupra cărora nu mai flutura svastica nazistă, ci cearşafuri sau feţe de pernă albe. Armata germană se destrămase aproape complet. În trei săptămâni şi jumătate, Hitler avea să-şi afle sfârşitul.

La scurt timp după descinderea în regiune, americanii au întâlnit un aristocrat extravagant cu monoclu şi cizme înalte, lustruite. Kurt von Behr petrecuse războiul la Paris[2], jefuind colecţii private de artă şi devalizând mobila din casele a zeci de mii de evrei din Franţa, Belgia şi Olanda. Puţin înainte de eliberarea Parisului, el şi soţia sa fugiseră la Banz cu sutele de comori furate, într-un convoi de unsprezece maşini şi patru camioane de mobilă. Von Behr voia să ajungă la o înţelegere cu americanii.

S-a deplasat în Lichtenfels, un orăşel din apropiere, unde a intrat în legătură cu un ofiţer american pe nume Samuel Haber. Se părea că von Behr se obişnuise cu traiul regesc[3] de sub bolţile ornate ale palatului. Dacă Haber îl lăsa în plata Domnului, von Behr se angaja să-i pună la dispoziţie o arhivă secretă de documente naziste.

Americanul s-a arătat interesat de propunerea lui. Deoarece informaţiile operaţionale erau la mare căutare şi

[1] After Action Report, Third US Army, 1 August 1944-9 May 1945, vol. 1: The Operations, p. 337.

[2] Dreyfus şi Gensburger, Nazi Labour Camps, p. 9, p. 130.

[3] Marguerite Higgins, „Americans Find Nazi Archives in Castle Vault“, New York Herald Tribune, 24 aprilie 1945.

crimele de război urmau să fie judecate cât de curând, forţele Aliate primiseră ordin să depisteze şi să recupereze cât mai multe documente germane. O unitate de spionaj militar G-2 din armata lui Patton primise această sarcină[4]. Până la sfârşitul lunii aprilie, agenţii săi aveau să captureze nu mai puţin de treizeci de tone de documente naziste.

Urmând pontul lui von Behr, agenţii americani au urcat dealul şi au pătruns în incinta palatului pentru o întrevedere cu nobilul german. Acesta i-a condus cinci etaje sub nivelul solului, unde, în spatele unui perete fals de beton, se ascundea un maldăr impresionant de documente naziste cu caracter secret. Hârtiile se găseau într-un seif gigantic. Cele care nu încăpuseră acolo zăceau împrăştiate pe podeaua încăperii.

Odată ce secretul a fost dezvăluit şi realizând că stratagema sa nu avea să-l salveze de la nenorocirile aduse de înfrângerea umilitoare a Germaniei, von Behr s-a hotărât să părăsească scena în stil de mare actor. A îmbrăcat una dintre uniformele sale extravagante şi a purces în dormitorul conjugal, însoţit de soţia sa. Cei doi au înălţat paharele de şampanie îmbogăţită cu cianură şi au ciocnit pentru sfârşitul sfârşiturilor. După cum scria un corespondent de presă american, „acest episod conţine toate elementele melodramatice după care liderii nazişti se dau în vânt”.

În acest scop, cuplul nobil alesese un vin de colecţie, dintr-un an cu o simbolistică aparte[5]: 1918, anul în care patria lor iubită fusese îngenuncheată la capătul altui război mondial.

Documentele descoperite în seif îi aparţineau lui

---

[4] G-2: After Action Report, Third US Army, 1 August 1944-9 May 1945, vol. II: Staff Section Reports, p. G-2 47.

[5] Higgins, „Americans Find Nazi Archives“.

Alfred Rosenberg, cel mai de seamă ideolog al lui Hitler şi vechi membru al Partidului Nazist. Rosenberg asistase la zilele de început ale partidului, în 1919, când mai mulţi naţionalişti germani, cuprinşi de-o furie amară, şi-au găsit liderul în persoana lui Adolf Hitler, un veteran vagabond şi bombastic al Primului Război Mondial. În acea noapte de noiembrie, în 1923, când Hitler a încercat să răstoarne guvernul bavarez, Rosenberg a descins în berărie alături de eroul său. Se afla în Berlin zece ani mai târziu, când partidul a pus mâna pe putere şi a început să-şi persecute duşmanii. A luptat alături de naziști pentru a remodela Germania după chipul şi înfăţişarea lor. I-a însoţit până la capăt, când sorţii războiului s-au întors împotriva lor şi viziunea lor bolnavă s-a năruit.

În primăvara lui 1945, când au început să răsfoiască prin muntele de documente naziste (printre care se aflau 250 de volume de corespondenţă oficială şi personală), anchetatorii au făcut o descoperire importantă: jurnalul personal al lui Rosenberg.

Mărturiile scrise de mână se întindeau pe cinci sute de pagini, unele legate în caiete, cele mai multe pe foi separate. Jurnalul începe în 1934, la un an după ascensiunea lui Hitler la putere, şi se încheie un deceniu mai târziu, la câteva luni după sfârşitul războiului. Dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai celui de-al Treilea Reich, doar Rosenberg, Joseph Goebbels – ministrul propagandei – şi Hans Frank – necruţătorul guvernator-general al Poloniei au lăsat în urmă jurnale similare[6]. Ceilalţi, printre care se numără şi Hitler, şi-au dus secretele în mormânt. Jurnalul lui Rosenberg avea să scoată la lumină regimul de funcţionare a Reichului din

[6] Jurnalele lui Himmler, cele care au supravieţuit, se termină în 1924. Multe dintre personajele mai puţin importante al celui de-al Treilea Reich au ţinut jurnale.

perspectiva unui individ aflat vreme de 25 de ani în eşaloanele superioare ale orânduirii naziste.

Rosenberg nu s-a bucurat de aceeaşi notorietate în afara Germaniei precum Goebbels sau Heinrich Himmler, şeful serviciilor de securitate SS, sau Hermann Göring, dirijorul economiei nemţeşti şi comandantul forţelor aeriene. Dimpotrivă, a fost nevoit să se lupte cu greii birocraţiei naziste pentru autoritatea care credea că i se cuvine. S-a bucurat însă de sprijinul Führerului de la început până la sfârşit. Gândeau la fel în privinţa chestiunilor importante, iar Rosenberg i-a fost întotdeauna credincios. Hitler l-a numit într-o serie de funcţii de conducere în partid şi în aparatul de stat, elevându-i statutul public şi asigurându-i totodată o poziţie extrem de influentă. Era detestat de rivalii săi din Berlin, însă membrii de rând ai partidului îl considerau drept una dintre figurile marcante ale nazismului: iată un mare gânditor la care pleca urechea însăşi Führerul.

Amestecul lui Rosenberg în multe dintre nelegiuirile naziste avea să fie ulterior dovedit. A orchestrat jaful operelor de artă, al arhivelor şi al bibliotecilor din Paris şi până în Cracovia şi Kiev, o pradă generoasă care avea să fie descoperită de către specialiştii Aliaţilor în castelele şi ocnele de sare nemţeşti.

În 1920 i-a vârât în cap lui Hitler ideea perfidă că în spatele revoluţiei comuniste din Uniunea Sovietică se afla o conspiraţie mondială a evreilor, idee pe care avea s-o repete la nesfârşit. Rosenberg a fost principalul susţinător al teoriei la care avea să apeleze Hitler, două decenii mai târziu, pentru a justifica nimicitorul război purtat împotriva sovieticilor. În zorii invaziei Uniunii Sovietice, Rosenberg garanta că războiul va fi „o adevărată revoluţie mondială de purificare biologică”, ce va eradica o dată pentru totdeauna „toţi microbii rasiali ai jidanilor şi ai lacheilor

acestora”[7]. În primii ani ai războiului din Răsărit, când trupele germane ţintuiseră Armata Roşie la porţile Moscovei, Rosenberg s-a aflat în fruntea forţelor de ocupaţie care au terorizat Ţările Baltice, Belarusul şi Ucraina, iar ministerul său a colaborat cu trupele de exterminare conduse de Himmler[8] în vederea masacrării evreimii din est.

Nu în ultimul rând, Rosenberg a pus bazele Holocaustului. Ideile sale înveninate despre evreime au început să vadă lumina tiparului în 1919, iar în calitate de redactor-şef al oficiosului de partid a semnat numeroase articole, pamflete şi cărţi menite să răspândească acest mesaj al urii. Ulterior, Rosenberg avea să devină reprezentantul lui Hitler pe probleme ideologice, fiind întâmpinat cu steaguri şi urale prin toate oraşele şi satele Germaniei. Opera sa de căpătâi, intitulată *Mitul secolului XX*, a fost vândută în peste un milion de exemplare şi a fost considerată, alături de *Mein Kampf*, *o* lucrare fundamentală pentru doctrina nazistă. Rosenberg şi-a ticsit scrierile greoaie cu noţiuni învechite despre rasă şi istorie, împrumutate de la alţi pseudo-intelectuali, pe care le-a contopit într-un sistem aparte de convingeri politice. Liderii locali şi regionali de partid i-au mărturisit că în nenumăratele lor cuvântări l-au urmat aproape cuvânt cu cuvânt.

„În operele mele – se mândrea Rosenberg în jurnal – au descoperit deopotrivă o călăuză şi un strigăt de luptă”.[9] Rudolf Höss[10], comandantul lagărului de concentrare de la Auschwitz, unde au fost exterminaţi peste un milion de

---

[7] Office of the U.S. Chief of Counsel for the Prosecution of Axis Criminality, Nazi Conspiracy and Aggression, vol. 5, pp. 554-557.

[8] Vezi Emst Piper, „Vor der Wannsee-Konferenz: Ausweitung der Kampfzone“, Der Tagesspiegel, 11 decembrie 2011.

[9] Jurnalul lui Rosenberg, 23 august 1936.

[10] Gilbert, Nuremberg Diary, pp. 267-268.

oameni, spunea că trei oameni l-au ajutat să facă faţă psihologic sarcinii sale: Hitler, Goebbels şi Rosenberg.

În cel de-al Treilea Reich, tezele ideologilor puteau fi puse în practică, iar ideile lui Rosenberg au avut consecinţe letale.

„Mă cuprinde iarăşi furia când mă gândesc la cât rău au făcut aceşti paraziţi de jidani Germaniei”[11], nota în jurnal în 1936. „Am, în schimb, o singură satisfacţie: că am făcut tot ce mi-a stat în putinţă să dau uneltirile lor în vileag”. Ideile lui Rosenberg au conferit temeiuri raţionale şi legitimitate uciderii a milioane de oameni.

În noiembrie 1945, la Nürnberg lua fiinţă un Tribunal Militar Internaţional extraordinar ce urma să-i judece pentru crime de război pe cei mai notorii dintre liderii nazişti rămaşi în viaţă. Rosenberg se afla printre aceştia. Procurorii şi-au construit dosarele pornind de la nenumăratele documente germane capturate de Aliaţi la sfârşitul războiului. Hans Fritzsche, acuzat de crime de război în calitate de şef al Departamentului de Ştiri din cadrul Ministerului Propagandei, i-a mărturisit unui psihiatru din închisoare, în timpul procesului, că Rosenberg jucase un rol esenţial în formarea gândirii lui Hitler în anii ’20, înainte de ascensiunea naziştilor la putere. „În opinia mea, Rosenberg a avut o influenţă uriaşă asupra lui Hitler în perioada în care Hitler mai avea o brumă de limpezime în gândire”, declara Fritzsche, care avea să fie achitat la Nürnberg şi condamnat ulterior la nouă ani de închisoare de un tribunal german însărcinat cu denazificarea. „Rosenberg e important pentru că ideile sale teoretice au devenit realitate, graţie lui Hitler... E tragic că elucubraţiile lui Rosenberg au fost puse până la urmă în practică”.

Potrivit lui Fritzsche, dintr-un anumit punct de vedere, Rosenberg „poartă cea mai mare responsabilitate

---

[11] Jurnalul lui Rosenberg, 23 august 1936.

dintre toţi cei care se află astăzi pe banca acuzaţilor”[12].

În cadrul procesului, procurorul-şef american, Robert H. Jackson, l-a numit pe Rosenberg „marele apostol al rasei superioare”[13]. Rosenberg a fost găsit vinovat de crime de război şi astfel, la 16 octombrie 1946, a fost spânzurat la miezul nopţii.

În deceniile următoare, istoricii care au încercat să pătrundă iţele celei mai mari nenorociri ale secolului au cercetat cu atenţie milioanele de documente recuperate de Aliaţi la finele războiului. S-au confruntat cu o documentaţie vastă: secrete militare, inventare detaliate ale prăzii de război, jurnale private, documente diplomatice, transcrierile unor convorbiri telefonice şi stenograme birocratice terifiante despre genocid. Odată cu încheierea proceselor, procurorii americani şi-au închis birourile, iar documentele capturate au fost transportate într-o fostă fabrică de torpile de pe malul râului Potomac, în Alexandria, Virginia, de unde urmau să fie trimise la Arhiva Naţională pentru a fi înregistrate. După ce au fost fotografiate pe microfilm, majoritatea originalelor au fost înapoiate Germaniei.

Însă ceva s-a petrecut cu jurnalul secret al lui Rosenberg: n-a ajuns niciodată în Washington. N-a fost niciodată transcris, tradus sau studiat în întregime de istoricii celui de-al Treilea Reich.

La patru ani după descoperirea sa în seiful bavarez, jurnalul a dispărut.

---

[12] Goldensohn, The Nuremberg Interviews, pp. 73-75.

[13] Declaraţia finală a lui Robert Jackson, procurorul general al Americii, Trial of the Major War Criminals, p. 416.

PIERDUT ŞI RECUPERAT: 1949-2013

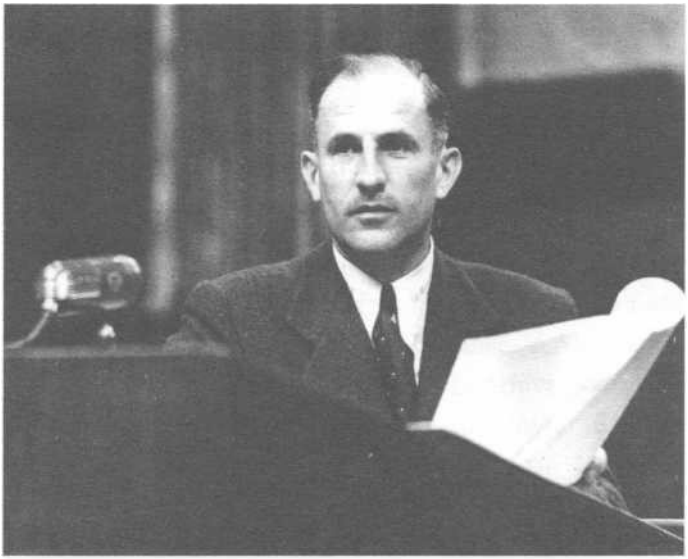

Procurorul Robert Kempner, în Palatul Justiției din Nürnberg (*Muzeul Holocaustului din SUA, prin bunăvoința lui John W. Mosetithal)*

1

Cruciatul

La patru ani după încheierea războiului, un procuror din Sala 600 a Palatului Justiţiei din Nürnberg aştepta citirea sentinţelor. Acestea reprezentau verdictul final împotriva criminalilor de război nazişti puşi sub acuzare de americani, iar Robert Kempner era profund interesat de rezultatul procesului.

Bătăios, perseverent, neobosit vânător de relaţii şi mare amator de intrigi, acest avocat de 49 de ani ţinuse mereu bărbia sus, invitându-şi parcă adversarii – şi nu puţini îi purtau sâmbetele – să-şi încerce norocul.

Cu toate că nu avea un fizic impunător – 1, 70 m şi început de chelie –, personalitatea lui Kempner împărţea mereu oamenii în două tabere. În funcţie de cum te raportai la el, Kempner era charismatic sau ostentativ, hotărât sau fixist, justiţiar sau un bădăran meschin.

Kempner se războise aproape 20 de ani cu Hitler şi cu naziştii, dintre care ultimii patru ani în oraşul devastat de megalomania Führerului şi de bombardamentele Aliaţilor. Lupta lui a fost deopotrivă solitară şi parte dintr-o poveste mai lungă: a luptat să-şi salveze viaţa, contribuind astfel la marea luptă a generaţiei sale. La începutul anilor ’30, pe când lucra în birourile poliţiei din Berlin, tânărul Kempner a pledat pentru arestarea lui Hitler şi a acoliţilor săi pentru înaltă trădare, înainte ca aceştia să răstoarne orânduirea şi să-şi ducă la îndeplinire planurile sângeroase. În 1933, la doar câteva zile după ascensiunea partidului la putere, Kempner – evreu, liberal şi un opozant fervent al nazismului – a fost dat afară din administraţie.

După o scurtă perioadă de detenţie şi un interogatoriu al Gestapoului în 1935, Kempner a fugit în Italia, apoi în Franţa, şi în cele din urmă, în Statele Unite, unde şi-a continuat lupta. Apelând la o arhivă de documente germane şi la o reţea de informatori, Kempner a sprijinit Departamentul de Justiţie în condamnarea propagandiştilor naziști ce îşi desfăşurau activitatea în SUA şi a oferit totodată informaţii despre al Treilea Reich Departamentului de Război, clandestinului Birou pentru Servicii Strategice, precum şi Biroului Federal de Investigaţii condus de J. Edgar Hoover.

Ulterior, printr-o răsturnare de situaţie demnă de Hollywood, Kempner s-a întors în patria natală pentru a-i urmări în justiţie tocmai pe cei care-l concediaseră, îl demonizaseră pentru originile sale evreieşti, îi răpiseră cetăţenia şi îl puseseră pe fugă.

După ce Göring, Rosenberg şi ceilalţi „grei” ai Reichului înfrânt au fost condamnaţi pentru crime de război în cadrul faimosului proces internaţional, Kempner a rămas la Nürnberg, participând la alte 12 procese în care au fost judecaţi 177 de colaboratori naziști: doctori care au făcut experimente înfiorătoare pe deţinuţii din lagărele de concentrare, şefi SS care au ucis prizonierii prin epuizare sau lideri ai grupurilor operative care au masacrat populaţia civilă pe tot cuprinsul Europei Răsăritene.

Kempner a supervizat ultimul şi totodată cel mai îndelungat proces, Procesul 11, supranumit şi Procesul Miniştrilor, pentru că majoritatea acuzaţilor ocupaseră funcţii-cheie în cabinetul de pe Wilhelmstrasse din Berlin. Printre acuzaţii de marcă se afla şi Ernst von Weizsäcker, secretar de stat în Ministerul de Externe, care facilitase invazia Cehoslovaciei şi aprobase transportul a peste 6.000 de evrei francezi către lagărul de concentrare de la Auschwitz.

Cea mai sinistră figură din cadrul procesului a fost Gottlob Berger, comandantul SS care se aflase în fruntea unui detaşament al morţii renumit pentru brutalitatea sa. „Mai bine să ucidă cu doi polonezi mai mult decât cu doi mai puţin”[14], scria el la un moment dat despre unitatea sa. Un grup cu totul aparte a fost cel al bancherilor, care, pe lângă faptul că finanţaseră construirea lagărelor de concentrare, depozitaseră zeci de tone de plombe de aur, bijuterii şi ochelari, confiscate de la victimele lagărelor de exterminare.

Procesul începuse la finele lui 1947, iar la 12 aprilie 1949 se apropia de sfârşit[15]. Cei trei judecători americani au intrat în sală, au urcat la tribună şi au pronunţat sentinţa. Verdictul avea 800 de pagini, iar rostirea lui integrală a durat trei zile.

De cealaltă parte a sălii, sub atenta supraveghere a militarilor înţepeniţi, naziştii ascultau la căşti sentinţa tradusă în germană. Din cei 21 de acuzaţi, 19 au fost găsiţi vinovaţi, cinci dintre ei pentru crime împotriva păcii – cap de acuzare de-o importanţă majoră, introdus pentru prima oară la Nürnberg. Weizsäcker a primit şapte ani de închisoare; Berger, 25; cei trei bancheri au primit între cinci şi zece ani.

A fost o mare victorie pentru procurori. După patru ani de săpături printre arhivele naziste şi după interogarea a sute de martori, aceştia i-au condamnat şi întemniţat pe principalii vinovaţi. Au arătat lumii întregi cât de extinsă şi de adâncă fusese complicitatea la grozăviile Holocaustului în rândul conducerii naziste.

După cum avea să afirme Kempner mai târziu, procurorii zugrăviseră „tabloul complet al crimelor”[16] celui de-al Treilea Reich şi asiguraseră Nürnbergului statutul

---

[14] Maguire, Law and War, p. 12.
[15] Ibid., pp. 151-158.

istoric de „redută a încrederii în dreptul internaţional”[17]. Mai mult, promovaseră condamnarea dură a crimelor de război.

Sentinţele au reprezentat apogeul îndelungatei campanii purtate de Kempner împotriva Partidului Nazist. Sau, cel puţin, aşa ar fi trebuit să arate lucrurile. În doar câţiva ani însă, idealurile de la Nürnberg aveau să se năruie.

Detractori au existat încă de la bun început, atât în Germania, cât şi peste ocean. În ochii lor, nu dreptatea, ci setea de răzbunare îi mâna pe procurori în luptă, iar Kempner, fire necizelată şi anchetator bătăios, a devenit întruchiparea acestei presupuse nedreptăţi.

Un exemplu grăitor este maniera dură în care s-a desfăşurat ancheta fostului diplomat nazist Friedrich Gaus, pe care Kempner l-ar fi ameninţat că îl dă pe mâna ruşilor pentru a fi cercetat pentru crime de război. Un procuror american l-a acuzat de nesăbuinţă pe Kempner, temându-se că acesta avea să-i „transforme pe criminalii de drept comun de la Nürnberg în martiri”[18]. Un martor chestionat de Kempner l-a descris drept „un om cu apucături de agent Gestapo”[19].

În 1948, Kempner a fost târât într-o dezbatere publică de episcopul protestant Theophil Würm ce viza moralitatea procedurii juridice. Würm i-a adresat o scrisoare deschisă procurorului. Kempner a ripostat numaidecât, sugerând că cei care pun la îndoială desfăşurarea proceselor de la Nürnberg sunt de fapt

---

[16] Kempner, Ankläger einer Epoche, p. 348.

[17] Ibid., p. 369.

[18] Charles LaFollette către Lucian Clay, 8 iunie 1948, Frei, Adenauer’s Germany and the Nazi Post, pp. 108.

[19] Eivind Berggrav, episcop luteran, citat în Wyneken, „Driving Out the Demons“, p. 368.

„duşmanii poporului german”.

Pe măsură ce disputa lua proporţii, presa germană l-a pus pe Kempner la stâlpul infamiei. Procurorul era prezentat în chip caricatural drept evreul făţarnic, întors din exil cu gânduri de răzbunare[20].

Un vot de blam a primit şi din partea senatorului american Joseph McCarthy, a cărui circumscripţie electorală din Wisconsin includea un număr semnificativ de etnici germani. Senatorul s-a împotrivit condamnării lui Weizsäcker, pe motiv că, potrivit unor surse secrete, nazistul lucrase ca agent sub acoperire în timpul războiului, oferind informaţii nepreţuite americanilor.

McCarthy a susţinut că procesul de la Nürnberg punea beţe în roate spionajului american din Germania şi în primăvara lui 1949 a cerut Comisiei Serviciilor Armate a Senatului să deschidă o anchetă în privinţa „stupizeniei totale”[21] ce înconjura procesul lui Weizsäcker.

În final, instanţele americane însărcinate cu investigarea crimelor de război au condamnat peste o mie de nazişti la închisoare. Cei mai mulţi şi-au executat sentinţa în penitenciarul Landsbeig de lângă München. O bună parte din germanii vestici au refuzat să accepte legitimitatea tribunalelor Aliate, astfel că, în ochii lor, naziştii întemniţaţi nu erau criminali de război, ci victimele unui sistem de justiţie ilegal. Acest aspect a devenit un aprig subiect de dispută odată cu alegerea primului cancelar al Germaniei de Vest în 1949, într-o perioadă în care America, îngrijorată de intenţiile sovieticilor în Europa, urmărea reclădirea inamicului înfrânt şi transformarea sa într-un aliat remilitarizat de încredere.

---

[20] Unul din ziare era Die Zeit, condus de Richard, un jurnalist de dreapta. Vezi Pöppmann, „The Trials of Robert Kempner“, p. 41 şi Pöppmann, „Robert Kempner und Emst von Weizsäcker in Wilhelmstrassenprozess“, pp. 183-189.

[21] Maguire, Law and War, pp. 160-161.

Curând, necesităţile Războiului Rece au subminat realizările procurorilor însărcinaţi cu anchetarea crimelor de război.

În 1951, în urma unei revizuiri a sentinţelor, înaltul Comisar SUA pentru Germania a eliberat o treime din condamnaţii de la Nürnberg şi a comutat toate pedepsele capitale (cu cinci excepţii). Până la finele anului, toţi naziştii condamnaţi de Kempner în Procesul 11 au fost eliberaţi. Îndulcirea sentinţelor a fost prezentată drept un gest de clemenţă, însă mesajul a fost interpretat cu totul altfel de către germani.

Americanii au recunoscut într-un târziu nedreptatea proceselor. Kempner s-a împotrivit numaidecât acestei hotărâri. „Vă previn încă de pe-acum că deschiderea prematură a porţilor închisorii Landsberg va pune în libertate elemente totalitare şi subversive ce reprezintă o ameninţare la adresa lumii libere”[22].

Avertismentele sale nu au fost luate în seamă. Liderii americani au cedat constrângerilor de ordin pragmatic, astfel că, până în 1958, aproape toţi criminalii de război fuseseră eliberaţi[23].

Însă lupta lui Kempner de-abia începuse. Petrecuse patru ani din viaţă studiind cu minuţiozitate crimele nazismului şi ştia că, deşi procesele se desfăşuraseră sub lumina reflectoarelor presei internaţionale, lumea încă nu cunoştea întreaga poveste. Iritat de istoriile revizioniste prin care supravieţuitorii celui de-al Treilea Reich încercau

---

[22] Jack Raymond, „Krupp wil Get Back Only Part of Plant“, New York Times, 2 februarie 1951.

[23] Dintre cei şapte mari criminali de război care au fost trimişi la închisoare în 1946 de către Tribunalul Militar Internaţional, trei au fost eliberaţi pe caz de boală. Amiralul Karl Donitz (10 ani), Albert Speer (20 de ani), şi Baldur von Schirach (20 de ani) şi-au dus sentinţele la capăt. Rudolf Hess, condamnat la închisoare pe viaţă, s-a sinucis în 1987.

să rescrie istoria Germaniei naziste, Kempner a continuat lupta în presă. „Mulţi scriitori politici din Germania – scria Kempner în *New York Herald Tribune* – afirmă cu un aer de nostalgie aproape făţişă că Germania ar fi dus-o bine dacă Führerul n-ar fi luat-o puţin pe arătură”[24].

Kempner nici nu voia să audă de asemenea lucruri, incriminând fotografiile angelice ale Führerului din presa de dreapta, părerile militariste potrivit cărora generalii ar fi putut salva Germania de ruşinea înfrângerii dacă Hitler nu s-ar fi amestecat în dirijarea războiului, precum şi tentativele de muşamalizare ale diplomaţilor naziști.

Procurorul a solicitat publicarea în Germania a faptelor ce ieşiseră la iveală în timpul proceselor de la Nürnberg. „Numai astfel putem opri otrăvirea sistematică a conştiinţei germane ce are loc chiar sub privirile noastre în tânăra Republică Germană”, era de părere Kempner.

Însă, cu puţin timp înainte să facă aceste declaraţii, procurorul se purtase într-o manieră contrară ideii de deschidere. După Nürnberg, Kempner s-a întors acasă cu o serie de documente germane de mare însemnătate, în original. Mai mult, nimeni nu ştia dacă se făcuseră copii în prealabil şi unde s-ar afla acestea.

În calitate de procuror, Kempner avea dreptul să solicite orice document în vederea pregătirii unui caz. Nu o dată, modul în care s-a ocupat de hârtii a ridicat semne de întrebare.

La 11 septembrie 1946, directorul Diviziei Documentare scria într-o notă că procurorul împrumutase cinci documente şi nu le returnase încă[25]. „Aş vrea să adaug că

---

[24] Robert M.W. Kempner, „Distorting German History”, New York Herald Tribune, 13 ianuarie 1950.

[25] Memoriu administrativ Arhivele Naţionale, Record Group 238, Correspondence with European document Centers Relating to the

nu e prima oară când departamentul nostru întâmpină dificultăţi în a-l convinge pe dl Kempner să restituie documentele şi cărţile aparţinând bibliotecii”.

În 1947, Kempner şi-a consfinţit reputaţia în rândul procurorilor americani, după ce a prelucrat cel mai faimos document despre Holocaust care supravieţuise războiului. La scurtă vreme după revenirea la Nürnberg pentru a doua tură de procese, Kempner şi-a însărcinat echipa să cerceteze în amănunţime arhivele Ministerului de Externe german, recuperate dintr-o ascunzătoare din munţii Harz şi aduse la Berlin. La un moment dat, unul dintre ajutoarele sale a descoperit un document de 15 pagini.

„Următorii – începea documentul – au participat la discuţiile privind soluţia finală în chestiunea problemei evreieşti, discuţii care au avut loc în Berlin, la Grossen Wannsee nr. 56/58, pe data de 20 ianuarie 1942”. Este vorba de Protocolul de la Wannsee[26], ce descrie întrunirea condusă de Reinhard Heydrich, şeful Biroului Principal al Securităţii Reichului, condus de Himmler, în cadrul căreia se discutase despre „evacuarea” evreilor europeni.

La câteva luni după descoperirea documentului, în biroul procurorului american Benjamin Ferencz a intrat valvârtej Charles LaFollette. „O să-l ucid pe ticălos!” a strigat acesta. LaFollette ancheta, la rândul său, unul din procesele târzii de la Nürnberg, intentat judecătorilor şi avocaţilor nazişti. Auzise de Protocolul de la Wannsee, însă Kempner nu dorea să-l împartă cu el. Exista o competiţie acerbă între majoritatea procurorilor de la Nürnberg, iar Kempner avea probabil de gând să dezvăluie documentul în cadrul procesului pe care urma să-l conducă.

Ferencz s-a dus imediat la Kempner pentru a

Receipt and Retum of Documents 1945-1946.

[26] Roseman, The Villa, The Lake, The Meeting, pp. 1-2.

îndrepta situaţia. Kempner a negat că ar ascunde vreun document. Cu toate acestea, Ferencz nu s-a dat bătut şi, în cele din urmă, după insistenţe repetate, Kempner a deschis un sertar al biroului şi a întrebat cu glas nevinovat: „Să fie acesta oare?”

LaFolette şi-a dat numaidecât seama cât de important era documentul pentru cazul său; ministrul justiţiei Reichului fusese reprezentat la această conferinţă extrem de importantă. LaFolette s-a dus glonţ să-i raporteze incidentul lui Telford Taylor, procurorul-şef al proceselor de la Nürnberg, cerându-i acestuia să-l „concedieze pe nemernic!” A fost urmat de Ferencz, care i-a luat apărarea procurorului american, spunându-i lui Taylor că, fără Kempner, praful s-ar alege de procesul ministerelor şi, pe deasupra, reţinerea documentului fusese doar o neglijenţă din partea lui Kempner. „Lucru pe care nimeni nu l-a crezut”[27], i-a scris Ferencz lui Kempner ani buni mai târziu, în orice caz, Taylor i-a ţinut partea.

Kempner nu era singurul de la Nürnberg care subtiliza documente originale naziste pentru propriul folos. Încă de la sfârşitul războiului, documentele capturate fuseseră transportate de la un centru militar la altul şi trimise cu avionul la Paris, Londra sau Washington pentru a fi studiate de către agenţii serviciilor de informaţii, apoi înapoiate la Nürnberg pentru anchetarea crimelor de război.

În tot acest du-te-vino prin Europa, vânătorii de suvenire au avut suficiente ocazii să sustragă documente

---

[27] Ben Ferencz către Kempner, 15 decembrie 1948, Telford Taylor Papers, Series 20, Subseries 1, Box 3. Scrisoarea continuă astfel: „Totul e bine când se termină cu bine. Asta nu înseamnă că alţi oameni nu te pot considera un nenorocit şi o lepădătură şi că nu ar fi fericiţi să te ucidă. Sunt convins de faptul că mulţi foşti nazişti, cât şi simpatizanţii lor ar fi de acord.“ Mulţumiri biografului lui Taylor, Jonathan Bush, pentru că ne-a împărtăşit această scrisoare.

ce purtau emblema nazistă şi semnătura omniprezentă „Heil Hitler!” a vreunui membru important din conducerea de partid.

Cei însărcinaţi să păzească documentele îşi făceau griji în privinţa echipei de procurori de la Nürnberg. Aceştia se temeau că cei care solicitau documentele erau „mai interesaţi de propriul instinct jurnalistic[28] decât de lupta pentru dreptate”, după cum declara un ofiţer de armată. Un alt observator ajunse la concluzia că Divizia Documentară de la Nürnberg nu ţinea o evidenţă strictă a transferului de documente.

Un astfel de document-cheie rătăcit era nota redactată de aghiotantul militar al Führerului, Friedrich Hossbach, în care se arăta că Hitler plănuise cucerirea Europei încă din 1937. Astfel, procurorii au fost nevoiţi să folosească o copie legalizată a notei respective pe durata procesului.

Când unul dintre istoricii însărcinaţi cu publicarea documentelor germane capturate după război l-a întrebat pe Kempner despre notă, acesta şi-a amintit că o văzuse la un moment dat, sugerând că „originalul se află probabil în mâinile unui vânător de suvenire”. Începând cu septembrie 1946, administratorii unui centru de arhive militare au sistat împrumutul documentelor originale procurorilor de la Nürnberg, temându-se că nu vor reintra niciodată în posesia celor o mie de documente împrumutate deja.

Încă de la debutul proceselor, Palatul Justiţiei din Nürnberg a fost inundat cu hârtii[29]. Potrivit unui sondaj publicat în aprilie 1948, s-au strâns peste 64.000 de metri

---

[28] Eckert, The Struggle for the Files, pp. 58-59.

[29] Memorandum on document disposal, 27 august 1948, Arhivele Naţionale, Record Group 260, Arhivele procurorului general al Consiliului de Crime de Război.

cubi de materiale, constând în „hârtii administrative, negative şi comunicate de presă, o colecţie de filme, casete cu înregistrările proceselor şi ale anchetelor, documente originale, fotocopii, copii după diverse documente, concluzii scrise, dosarele condamnaţilor, anchete, rezumate ale anchetelor, precum şi transcrieri ale analizelor probelor”. Erau într-atât de multe, încât oficialităţile începuseră să-şi facă griji că documentele originale aveau să sfârşească, din greşeală, la gunoi. În memoriile sale, Kempner avea să descrie situaţia drept „o harababură fără margini”, de care procurorul a profitat cu prisosinţă.

Kempner se temea că documentele cu caracter exploziv nu vor fi arhivate cum trebuie şi astfel a hotărât să se asigure personal că sunt folosite în mod adecvat. În memoriile sale, procurorul mărturisea că, atunci când vreun cercetător „interesat şi isteţ” îi solicita documente importante în timpul procesului, obişnuia să aşeze hârtiile pe canapea şi să părăsească biroul, zicând: „Nu vreau să ştiu nimic”[30]. Kempner prefera să lase „documentele istorice de valoare” în paza unui partener de încredere, care avea să dea seamă asupra conţinutului, decât în mâinile birocraţilor, care riscau să le distrugă din neglijenţă.

Toate documentele germane în original capturate la finele războiului trebuiau restituite arhivelor militare, însă Kempner dorea să păstreze documentaţia strânsă pentru a scrie articole şi cărţi despre perioada nazistă. La 8 aprilie 1949, cu câteva zile înainte de citirea sentinţei în Procesul Miniştrilor, Fred Niebergall, directorul Diviziei Documentare pentru procurori, îi trimitea acestuia o scrisoare: „Subsemnatul îl autorizează pe dr. Robert M.W. Kemper, avocat principal adjunct şi procuror general,

[30] Kempner, Ankläger, pp. 400-407.

divizia Ministere Politice, să ridice şi să păstreze documente neclasificate având ca subiect procesele crimelor de război desfăşurate la Nürnberg, Germania, în scopul cercetării, scrisului, lecturii şi studiului personal”[31]. O notă cât se poate de neobişnuită. Ulterior, un avocat ce lucra în serviciile militare de informaţii avea să se îndoiască de faptul că un om aflat în poziţia lui Niebergall ar fi putut semna un asemenea document.

În aceeaşi zi, Kempner trimitea o scrisoare editurii E.P. Dutton din New York ce conţinea rezumatul cărţii sale despre anchetele de la Nürnberg şi despre documentele Ministerului german de Externe, intitulată în mod sugestiv *Hitler şi diplomaţii săi*. Intenţiona s-o publice în ianuarie. Redactorul-şef de la Dutton s-a arătat interesat de propunere şi i-a cerut procurorului mai multe detalii.

Ulterior avea să iasă la iveală faptul că acesta era doar unul dintre proiectele publicistice ale lui Kempner din 1949.

Zeci de ani mai târziu, Kempner avea să motiveze în memoriile sale sustragerea documentelor de la Nürnberg. „De un lucru eram convins. Dacă intenţionam vreodată să scriu despre nazism şi urma să intru în legătură cu arhivele, aş fi primit răspunsuri politicoase, dar cu siguranţă nu mi-ar fi fost procurate toate documentele de care aş fi avut nevoie. Aşa însă, aveam tot ce-mi trebuia”[32]. O justificare nu foarte convingătoare. În fapt, Kempner urmărea să obţină un avantaj în faţa tuturor scriitorilor ce studiau epoca nazistă: exclusivitatea.

Înarmat cu hârtiuţa respectivă, Kempner a împachetat documentele de la Nürnberg – alături de restul obiectelor colecţionate în perioada anchetelor – şi le-a

---

[31] Fred Niebergall, memoriu, 8 aprilie 1949, Kempner Papers.

[32] Kempner, Ankläger, p. 408.

expediat peste ocean, către locuinţa sa din Philadelphia. La data de 4 noiembrie 1949, pachetul soseşte în gara Lansdowne a companiei Pennsylvania Railroad: 29 de cutii cântărind peste patru tone[33].

Hitler şi diplomaţii săi[34] nu a văzut niciodată lumina tiparului. Aparent, Kempner s-a angajat în alte proiecte. A căutat alte mijloace de a pedepsi nedreptăţile celui de-al Treilea Reich. A deschis o firmă de avocatură în Frankfurt, unde, printre altele, s-a angajat în apărarea victimelor nazismului care solicitau daune statului[35]. L-a reprezentat în instanţă pe Erich Maria Remarque, al cărui bestseller despre Primul Război Mondial, *Nimic nou pe Frontul de Vest*, fusese ars şi interzis de naziști. L-a reprezentat şi pe Emil Gumbel, strălucitul profesor de matematică de la Universitatea din Heidelberg, care fusese concediat din cauza vederilor sale pacifiste. A reprezentat evrei, catolici şi membri ai mişcării de Rezistenţă. Afacerea devenea tot mai rentabilă.

La zece ani după încheierea proceselor de la Nürnberg, în Germania s-a derulat o nouă serie de anchete împotriva criminalilor de război naziști. Procesul din 1958, desfăşurat în Germania Federală, a readus în atenţia publicului atrocităţile pe care germanii le crezuseră îngropate în trecut.

Zece naziști au fost condamnaţi pentru uciderea a mai bine de 5.000 de evrei lituanieni în timpul războiului. Procesul cu pricina i-a determinat pe reprezentanţii Justiţiei germane, alarmaţi de faptul că mulţi dintre criminalii naziști nu au dat socoteală legii după război, să

---

[33] Pennsylvania Railroad notice, Kempner Papers, Box 3.

[34] Corespondenţă între Kempner şi Dutton, 1949-1950, Kempner Papers, Box 55.

[35] Kempner. Ankläger einer Epoch, p. 380; istorisire orală de către Lester.

înfiinţeze Biroul Central de Investigare a Crimelor Nazismului cu sediul în Ludwigsburg.

În aceeaşi perioadă, în afara Germaniei se desfăşurau procese răsunătoare. În 1961, Kempner revine în centrul atenţiei când zboară la Ierusalim pentru a depune mărturie în procesul lui Adolf Eichmann, cel care supervizase deportarea evreilor de pe tot cuprinsul Europei. În decursul aceluiaşi deceniu, Kempner va reprezenta rudele victimelor nazismului într-o serie de procese importante. I-a reprezentat pe tatăl Annei Frank şi pe sora lui Edith Stein, care intrase în rândul surorilor carmelite, într-un proces împotriva a trei ofiţeri SS acuzaţi de exterminarea câtorva mii de evrei olandezi. În sfârşit, a reprezentat-o pe văduva unui jurnalist pacifist ucis de un soldat nazist în 1933. A luat apărarea a 30.000 de evrei berlinezi în cadrul procesului intentat comandantului Gestapoului, Otto Bovensiepen, care pusese la cale deportarea lor în Răsărit.

Profitând de atenţia sporită acordată crimelor nazismului, Kempner a publicat un noian de cărţi[36] despre procesele la care asistase, precum şi despre alte procese importante, toate destinate publicului german. Pe deasupra, a publicat extrase din anchetele sale de la Nürnberg, iar în 1983 şi-a publicat memoriile, intitulate *Ankläger einer Epoche*, sau *Procurorul unei epoci*. Deşi Kempner devenea cetăţean al SUA în 1945, cărţile sale nu au fost publicate în engleză, astfel că procurorul s-a bucurat mereu de mai multă popularitate în patria sa natală.

După 40 de ani de la Nürnberg, Kempner se afla în continuare pe baricade. Când Deutsche Bank a cumpărat conglomeratul industrial Flick, Kempner a convins

---

[36] Pentru o listă a publicaţiilor lui Kempner, vezi bibliografia acestui volum.

compania să plătească daune în valoare de două milioane de dolari unui grup de 1 300 de evrei forţaţi să lucreze la una dintre uzinele Flick în timpul războiului.

Kempner şi-a dedicat viaţa luptei împotriva naziştilor, refuzând cu încăpăţânare să lase colbul să se aştearnă peste crimele lor. Când cineva opina că un anume fost nazist nu părea un om atât de rău, Kempner scotea imediat dosarul pentru a-i dovedi contrariul. „Mii de ucigaşi se plimbă nestingheriţi pe străzile Germaniei şi în toată lumea”, i-a spus odată unui reporter. „Câţi criminali nazişti se află încă în libertate? Vă las pe voi să vă pronunţaţi”. În ciuda tuturor proceselor desfăşurate după război, doar câteva mii de germani fuseseră condamnaţi pentru crime. „Îmi explică şi mie cineva cum se face că 2000 de germani au omorât şase până la opt milioane de oameni? Matematic, este imposibil”[37].

Nu s-a dat bătut nici după 30, nici după 40, nici după 50 de ani. Era o luptă pe care avea s-o ducă până-n mormânt.

În vreme ce făcea naveta între Statele Unite şi Europa, ducându-şi la îndeplinire sarcinile juridice, Kempner se îngrijea şi de complicata lui viaţă familială. Cu toate că firma de avocatură avea sediul în Frankfurt, Kempner primise cetăţenie americană, astfel că principala lui reşedinţă era cea din Lansdowne, Pennsylvania, unde se stabilise în timpul războiului. Aici trăia alături de a doua lui soţie, Ruth, infirmieră şi totodată scriitoare, de soacra sa în etate, Marie-Luise Hahn, de secretara lui, Margot Lipton[38], şi, în anii ’50, alături de fiul său, André.

---

[37] Hans Knight, „Anthology of Hell“, Sunday Bulletin Magazine (Philadelphia), 9 mai 1965.

[38] Şi-a schimbat numele în Margot Lipstein după ce a emigrat în Statele Unite.

Familia Kempner tăinuia un mare secret: mama băiatului nu era Ruth Kempner – cum le spuneau tuturor –, ci Margot Lipton. Robert Kempner avusese o aventură cu secretara lui în 1938.

Încă de mic, lui André i s-a spus că fusese adoptat. În cataloagele şcolare, Ruth Kempner figura drept mama băiatului[39]. Era mai simplu astfel. „Mai simplu pentru dr. Kempner”[40], obişnuia să spună Lipton. André şi fratele său mai mare Lucian, fiul lui Kempner din prima căsnicie, aveau să afle adevărul mulţi ani mai târziu. Desigur, suspiciuni existaseră dintotdeauna. La nunta lui André din Suedia, toţi invitaţii au remarcat cu uimire asemănarea izbitoare dintre mire şi domnişoara Lipton.

Cei doi copii erau prea bine crescuţi pentru a pune întrebări. „Am luat de bun ce mi-a spus tata”, mărturisea Lucian. „În rest, nu mă privea”[41].

Indiferent cât de multe ştia, André a dezvoltat un cult pentru tatăl său. La 29 de ani împliniţi s-a mutat cu soţia în Suedia, ca proprietar de fermă, de unde a trimis regulat scrisori familiei, redactate cu grijă: „Tată, vreau să-ţi mulţumesc că ai fost un părinte nemaipomenit pentru noi toţi”, scria în urma vizitei tatălui său şi a lui Lipton. „Mi-a fost mereu dificil să rostesc lucrurile astea de faţă cu tine şi sper că eşti conştient de dragostea şi de înţelegerea pe care le am faţă de tine şi faţă de munca ta”[42].

---

[39] Relatarea acestui interviu cu Richardson este extrasă din Raportul de Investigaţie al agentului special, datată 1 martie 2003, care a fost emisă autorului prin împuternicirea Actului de Libertate a Informaţiei de către Serviciul de Imigraţie şi Vămi al Statelor Unite ale Americii.

[40] Declaraţia lui Lipton în cazul Lipton v. Swansen, 23 iunie 1999.

[41] Declaraţia lui Lucian Kempner în cazul Lipton v. Swansen, 8 decembrie 1999.

[42] André Kempner către Robert Kempner, 14 septembrie 1969, Kempner Papers, neîndosariat în martie 2015.

La începutul anilor ’70, Kempner s-a stabilit definitiv în Europa, împărţindu-şi timpul între Germania, la Frankfurt, şi Elveţia, în Locarno. În 1975 a suferit un infarct – la scurtă vreme după ce un grup de neonazişti protestaseră în faţa biroului său de avocatură – şi se simţea prea slăbit pentru a mai întreprinde călătorii peste ocean. Ruth Kempner şi Lipton, care locuiau în continuare în Pennsylvania, îl vizitau săptămâni la rând, însă avocatul a ajuns să se bazeze pe o altă femeie devotată.

Jane Lester copilărise în Brockport, statul New York, la 100 de kilometri de cascada Niagara. În 1937 şi-a urmat colega de clasă în Germania, unde a predat engleză celor ce doreau să emigreze. Peste ani avea să-şi recunoască naivitatea. Nici nu-şi închipuise ce soartă se abătuse asupra duşmanilor lui Hitler.

În faimoasa Noapte de cristal din 1938, când naziştii au făcut ravagii pe tot cuprinsul Germaniei, vandalizând sinagogi, prăvălii şi case evreieşti, a dormit neîntoarsă. A doua zi n-a înţeles de ce studenţii de la litere nu s-au prezentat la curs. După ce a părăsit Germania, a lucrat ca broker în Buffalo, apoi ca dactilografă în Washington, la Biroul de Servicii Strategice – „o fată în slujba guvernului”, după cum îi plăcea să afirme.

Într-o bună zi, în 1945, Lester a citit în *Washington Post* că se caută traducători pentru procesele crimelor de război ce se desfăşurau la Nürnberg, aşa că s-a dus la Pentagon să-şi depună candidatura. Nu după multă vreme, se îndrepta din nou spre Germania.

Pe Kempner îl ştia după reputaţie; îl zărise cinând la Grand Hotel din Nürnberg, unde erau găzduiţi aproape toţi cei implicaţi în procese. Personal l-a cunoscut în 1947, când procurorul îşi forma echipa pentru procesele viitoare. În scurt timp i-a devenit mâna dreaptă şi a început să-l însoţească în anchete, ceea ce avea să-i neliniştească pe

inculpaţi. „Nu înţelegeau care e rostul meu acolo”, mărturisea ea. „Circula zvonul că sunt psiholog”. Jane a avut totodată onoarea să traducă Protocolul de la Wannsee în engleză pentru procurorii americani.

După sfârşitul războiului a intrat în serviciile secrete ale armatei americane, lucrând la Camp King, Oberusel, la periferia Frankfurtului. N-a renunţat însă la colaborarea cu Kempner, pe care a continuat să-l ajute la traducerea corespondenţei şi la gestionarea firmei. Cu timpul, colaborarea lor a dat naştere unui parteneriat ce avea să se întindă pe următoarele patru decenii.

„În ultimii 20 de ani ai săi am fost alături de Robert Kempner zi şi noapte”, spunea Jane. „I-am fost soră medicală, şofer şi secretară”. Şi, cu toate că nu o rostise, îi fusese şi amantă. Kempner a rămas până la moarte în relaţii apropiate cu cele trei femei din viaţa lui. „O familie mare şi fericită”, după cum avea să glumească, ani mai târziu, Lucian.

Ruth, soţia procurorului, a murit în 1982. Kempner şi-a petrecut ultimii ani din viaţă într-un hotel de la periferia Frankfurtului. Lester dormea într-o cameră lipită de a lui, cu uşa mereu deschisă, gata să intervină dacă Kempner păţea ceva în miez de noapte. Robert şi Lucian Kempner vorbeau aproape zilnic şi, cum auzul începuse să-l lase pe bătrân, Lester stătea lângă receptor şi îi repeta lui Kempner cuvintele pe care acesta nu le înţelegea.

Kempner a încetat din viaţă la 15 august 1993, la vârsta de 93 de ani. În acea săptămână, Lipton s-a deplasat în Germania pentru a fi alături de el. „A murit în braţele mele”, spunea Lester. „Am stat amândouă la căpătâiul lui, de-o parte şi de alta a patului”. Când doctorul a confirmat decesul lui Kempner, „parcă nu ne venea să

credem, am fost cuprinse de groază şi durere”[43].

Cele două femei l-au contactat pe Lucian, care a venit cu maşina din München însoţit de nevasta sa şi a preluat frâiele situaţiei.

Lucrurile se complicaseră. În decursul unei îndelungate vieţi de cercetări, scris şi călătorii, Kempner păstrase tot. Tablouri, mobilă, mii de cărţi şi mormane de acte cu proprietăţile deţinute în Frankfurt şi în Lansdowne, Pennsylvania, o suburbie a Philadelphiei. Teancuri întregi de documente cu caracter personal, profesional şi legal: paşapoarte vechi, carneţele cu adrese, jurnale din copilărie, bilete de tren compostate, facturi, scrisori străvechi şi fotografii.

Lester a descoperit testamentul lui Kempner la fundul unei genţi din camera ei de hotel. O singură pagină, cu scris negru, gros şi aproape ilizibil. Potrivit documentului, toate bunurile lui Kempner reveneau celor doi fii ai săi, Lucian şi André.

Însă exista şi un şiretlic.

---

[43] Mărturia lui Jane Lester în cazul Lipton vs. Swansen, 31 ianuarie 2001.

Robert Kempner alături de Jane Lester, traducătoarea şi mâna lui dreaptă, în timpul Procesului Ministerelor desfăşurat la Nürnberg între 1948-1949. *(ullstein bild/ ullstein bild via Getty Images)*

2

„N-a mai rămas nimic”

La doi ani după moartea lui Kempner, devotata Jane Lester încă se străduia să ţină aprinsă flacăra moştenirii sale[44]. Rolul important jucat de procuror în procesele de la Nürnberg îi asiguraseră acestuia un statut aparte în Germania postbelică. Se scriau multe articole despre el şi era un invitat obişnuit al emisiunilor televizate despre procesele nazismului. În America însă, Kempner era un cvasinecunoscut. Lester avea de gând să îndrepte lucrurile.

Astfel, s-a hotărât să-l contacteze pe Herbert Richardson din Lewiston, statul New York, preot, fost profesor de teologie şi, totodată, patronul unei mici edituri academice intitulate Edwin Mellen Press. În ochii criticilor, Mellen era o „simplă afacere deghizată cu viclenie într-o editură academică”, o calomnie pe care Richardson a atacat-o în instanţă, cerând despăgubiri de 15 milioane de dolari revistei *Lingua Franca*, însă fără succes. E posibil ca Lester să fi găsit numele lui Richardson printre hârtiile lui Kempner. În 1981, Kempner le-a propus câtorva edituri americane o serie de titluri ce se găseau pe piaţa germană de câţiva ani, iar Mellen Press se număra printre acestea. Richardson i-a răspuns că editura sa e prea mică pentru a scoate o ediţie la tirajul dorit. „Cu toate acestea, consider că scrierile dumneavoastră ar TREBUI publicate în engleză şi distribuite pe continentul nord-american”, îi scria Richardson în aprilie 1982. „Vorbim de date extrem de importante, şi ar fi mare păcat să nu vadă lumina tiparului.

---

[44] Lester, istorisire orală.

Dar ce pot să fac??? Conduc o editură mult prea mică şi nu mă pot întinde mai mult decât mi-e plapuma”[45].

Treisprezece ani mai târziu, interesul lui Richardson era în continuare treaz. Lester a tradus o parte din memoriile lui Kempner, pe care Mellen Press le-a publicat în 1996, cu ocazia aniversării a jumătate de secol de la încheierea primului proces.

În martie 1996, Richardson a participat la întrunirea foştilor procurori de la Nürnberg, desfăşurată în Washington, DC, unde a intrat în legătură cu unul dintre reputaţii istorici de la Muzeul Holocaustului din SUA, căruia i-a propus să-i doneze „o mică parte” din manuscrisele lui Kempner[46]. Documentele se aflau în continuare în posesia celor două foste asistente ale procurorului, Lester (în Germania) şi Lipton (în Pennsylvania). La acea dată, ambele femei trecuseră de 80 de ani şi erau în continuare în relaţii strânse.

Două zile mai târziu, istoricul a aranjat întâlnirea celor trei cu arhivarul-şef al muzeului, Henry Mayer. Lester a monopolizat în mare parte prezentarea, vorbind despre importanţa lui Kempner şi despre valoarea inestimabilă a scrierilor sale, însă discuţiile nu au dus niciunde. Mayer era de numai doi ani în funcţie şi trebuia să facă faţă unui volum impresionant de materiale noi. Astfel, cum avea deja destule lucruri pe cap, nimic din cele auzite despre manuscrisul procurorului nu l-a determinat să-l considere o prioritate.

În curând, lui Richardson i-a venit o altă idee: avea de gând să deschidă un centru propriu pentru păstrarea manuscriselor. La 21 septembrie 1996, în cadrul unei

---

[45] Richardson către Kempner, 8 aprilie 1982, Kempner Papers, Box 69.

[46] Memoriul lui Henry Mayer, „Re: Alfred Rosenberg «Tagebuch»“, 12 iunie 2006.

ceremonii sofisticate[47], Richardson a inaugurat Colegiul Robert Kempner din Lewiston, un orăşel de graniţă în apropiere de cascada Niagara. Purtând robă neagră şi însemne academice, Richardson a oficiat o slujbă religioasă în care l-a lăudat pe Kempner în faţa unui grup de prieteni şi susţinători ai răposatului, printre care şi Lester, alături de rubedeniile sale. „Kempner a fost unul dintre cei mai neînfricaţi luptători împotriva unei puteri ce se pretindea legitimă, dar era în fapt nelegiuită”, a rostit Richardson de la amvon, glasul său răsunând când mai puternic, când mai timid din pereţii bisericii pe jumătate pline. Prin ferestrele deschise se strecura adierea răcoroasă a primelor zile de toamnă. „Robert Kempner şi-a pus viaţa în slujba dreptăţii, căutând mereu să demaşte şi să se împotrivească legilor şi regimurilor nelegiuite, acelui regim care a promulgat legi criminale, acel regim care, în numele dreptăţii, a comis cele mai odioase nedreptăţi din istorie”. Colegiul Kempner promova ideea că moralitatea este mai presus de lege.

Richardson a povestit cu ochi înlăcrimaţi cum a ajuns să intre în cercul postum de prieteni al răposatului. Conform propriei descrieri, un biet bătrân trecut de 60 de ani, lipsit de ţeluri. Asta până când l-a contactat Lester, care i-a oferit sprijinul pentru publicarea scrierilor lui Kempner în engleză, trezindu-l brusc din apatie. „Iar acum, după un an – a continuat Richardson –, timp în care Jane m-a purtat către noi proiecte şi o nouă viziune asupra vieţii, vă spun sincer că femeia aceasta e un izvor nesecat al tinereţii!” A coborât apoi din amvon şi i-a înmânat lui Jane o diplomă înrămată. Pe diplomă era scris: „Imaginaţia şi energia inepuizabilă de care a dat dovadă Jane Lester reprezintă armele spirituale ale acestui cavaler aflat în

---

[47] Video of dedication of the Robert Kempner Collegium, 21 septembrie 1996, Kempner Papers, Videobox #1.

căutarea sfântului pocal, înfruntând primejdii, depăşindu-şi limitele şi îmbrăţişând viaţa aşa cum e, cu bune şi cu rele”. Richardson a numit-o „apărătoare neobosită a dreptăţii”.

Mai apoi, cei prezenţi au făcut turul editurii Mellen Press, iar Lester a semnat exemplare din memoriile traduse ale lui Kempner pentru oaspeţi, gustând totodată şi din bucatele oferite la bufet. Puţin mai târziu, grupul s-a întors la biserică, unde au ascultat pasaje din scrierile lui Kempner în lectura unui actor cu accent britanic.

Lipton a tăiat panglica în faţa unei mici clădiri albe, străjuită de un indicator ce anunţa deschiderea noucreatului institut. Înăuntru însă, rafturile erau goale.

Problema era că, deşi cele două doamne se aflau în posesia manuscriselor, acestea aparţineau de drept celor doi fii ai lui Kempner, care nu hotărâseră încă soarta documentelor de la Lansdowne. În 1995, cei doi negociaseră cu arhivele naţionale germane (*Bundesarchiv*) donarea manuscriselor din biroul de avocatură al lui Kempner din Frankfurt. Când, potrivit mărturiilor lui Lucian, Richardson a încercat să intre şi el în ecuaţie, avocatul celor doi i-a trimis acestuia un ordin de restricţie.

Richardson nu s-a dat bătut şi, la două luni şi jumătate după deschiderea Colegiului Robert Kempner, i-a scris lui Lucian. În scrisoare se arăta că noul centru era dedicat „colectării, catalogării, publicării şi studierii arhivei şi documentelor lui Robert Kempner”. Drept recompensă, Lucian urma să primească un prim onorariu în valoare de 20.000 de dolari, redevenţe de pe urma republicării scrierilor tatălui său şi un titlu onorific din partea institutului lui Richardson. „Aş dori să ne întâlnim în München, în ianuarie, pentru a discuta propunerea”.

Lucian a respins invitaţia.

În mai 1997, Lester a contactat din nou Muzeul Holocaustului cu privire la documentele Kempner. De data

aceasta, Henry Mayer, arhivarul-şef al muzeului, era pregătit să asculte.

Pe bunicul lui Mayer, Heinrich Meier, un crescător de vite din Oberlustadt, naziştii îl forţaseră să renunţe la meserie. Fermierii germani fuseseră instigaţi să-i boicoteze pe ţăranii evrei, care le furnizaseră şeptel timp de sute de ani[48]. Celor care erau prinşi tranzacţionând cu ţăranii evrei, cooperativa de stat le plătea doar o parte infimă din subvenţia pentru lapte. Grupuri de manifestanţi împiedicau tot mai adesea accesul evreilor în târguri. În cele din urmă, companiile de asigurări au refuzat să le mai ofere evreilor asigurarea obligatorie pentru vite. Sătul de abuzuri, Heinrich Meier s-a îmbarcat, în 1937, împreună cu cei doi copii ai săi pe pachebotul de lux SS *Washington* şi a luat drumul New York-ului. Acolo s-a stabilit în Flatbush, cartierul în care locuiau rudele sale sosite cu ceva timp în urmă. Tot atunci şi-a schimbat şi numele în Mayer, pentru a înlocui pronunţia germană („maier”) cu cea englezească („maier”).

În familia Mayer nu se discuta despre Holocaust. Henry Mayer se născuse la cinci ani după sfârşitul războiului şi descoperise destul de iute că orice întrebare despre soarta evreilor din al Treilea Reich era tabu. „Nu aduceai niciodată subiectul în discuţie”, spunea el. „Nu pomeneai despre asemenea lucruri”.

Henry Mayer a studiat istorie americană la Universitatea din Chicago şi a absolvit masteratul în Wisconsin. Urma să devină profesor de istorie, însă a picat examenul de înscriere la doctorat, iar în timp ce se pregătea pentru a doua prezentare, a hotărât să renunţe la cariera didactică. Drept urmare, a abandonat studiile, s-a mutat la Washington, DC şi, după o vreme, s-a angajat la

---

[48] Levine, Class, Networks, and Identity, pp. 37-41; Kaplan, Between Dignity and Despair, p. 23; Evans, The Third Reich in Power, p. 574.

Arhiva Naţională. La început, munca părea interesantă, însă cu timpul a realizat că nu făcea altceva decât să inventarieze materiale şi să mute arhivele dintr-o parte într-alta, astfel că atunci când, în 1994 recent înfiinţatul Muzeu al Holocaustului a scos un post la concurs, Henry n-a mai stat pe gânduri.

În următorii ani, milioane de vizitatori aveau să calce pragul muzeului. Se dorea ca, în urma vizitei, aceştia „să combată lumea, să prevină genocidul şi să promoveze demnitatea umană” în toată lumea. Înainte să păşească în liftul ce duce spre galeria principală, oaspeţii primeau cartonaşe pe care erau descrise experienţele personale ale victimelor persecuţiei naziste. Pe coridoarele lungi erau întâmpinaţi de fotografii ale masacrelor, de un vagon destinat transportării evreilor în lagărele de exterminare, de un panou pe care sta scris, „A*rbeit Macht Frei*” („Munca te eliberează”), asemănător celui de la intrarea în Auschwitz, pentru a pătrunde în final într-o încăpere ticsită cu 4.000 de pantofi lăsaţi în urmă de victimele gazărilor de la Majdanek, în Polonia. Muzeul dorea să ofere o lecţie de istorie şi totodată să pună în discuţie responsabilitatea personală: Tu ce-ai fi făcut? Ce vei face pentru a opri răspândirea urii în ziua de azi?

Însă colecţia era mult mai vastă decât dădeau expoziţiile de înţeles. Muzeul deţinea o arhivă uriaşă de materiale pusă la dispoziţia celor care studiau şi doreau să popularizeze istoria Holocaustului: documente, fotografii, înregistrări, istorii orale şi obiecte unicat.

Fiu şi nepot de evrei germani ce emigraseră forţat din Germania nazistă, Henry Mayer era, fireşte, interesat de misiunea muzeului. Însă de-abia după ce şi-a început activitatea de muzeograf a înţeles cu adevărat amploarea istoriei sale familiale.

Strămoşii lui Mayer, familiile Meier şi Frank,

vieţuiseră generaţii întregi în preajma oraşului Karlsruhe, pe malul Rinului, în sud-vestul Germaniei. În anii ’30, câteva rude mai îndepărtate au fugit în Statele Unite. Mulţi însă nu au scăpat. Au fost prinşi în urma unor raiduri naziste care au avut loc în octombrie 1940, când Gestapoul a arestat peste 7 600 de evrei – bărbaţi, femei şi copii – de pe tot cuprinsul regiunii, expulzându-i peste graniţă. Trenurile nu au luat calea răsăritului, aşa cum aveau s-o facă doar câţiva ani mai târziu în cazul deportărilor, ci s-au îndreptat spre vest, intrând în responsabilitatea guvernului-marionetă de la Vichy; francezii au direcţionat trenurile spre mai multe lagăre de concentrare, unul dintre ele ridicat la periferia mlăştinoasă a Gursului, un sat de la poalele Pirineilor[49].

Trenurile s-au oprit la cea mai apropiată gară, în Olron-Sainte-Marie, unde toţi evreii au fost îngrămădiţi în camioane fără copertină. A urmat un drum lung şi chinuitor, din care ultima porţiune scăldată în ploi torenţiale îngheţate. Aflaţi la peste 1 200 de kilometri depărtare de casă, deţinuţii – uzi leoarcă, îngheţaţi şi zguduiţi profund – au fost mânaţi spre câteva rânduri de barăci părăsite şi dărăpănate. Bagajele lor au fost lăsate să zacă în noroi.

Infirmierii care au vizitat la începutul iernii lagărul administrat de francezi au întâmpinat „o deznădejde sufocantă”[50] şi, totodată, „o dorinţă puternică de moarte”

---

[49] Detaliile despre deportarea din octombrie 1940 şi despre viaţa în Gurs provin din Browning, The Origins of the Final Solution, pp. 89-91; Zuccotti, The Holocaust, the French, and theJews, pp. 65-80; Poznanski, Jews in France During World War II, pp. 171-195; Schwertfeger, In Transit, pp. 137-162; Frank, The Curse of Gurs, pp. 229-267; şi Gutman, Encyclopedia of the Holocaust, vol. 2, pp. 631-632.

[50] American Friends Service Committee report, citat în „Misery and Death in French Camps“, New York Times, 26 ianuarie 1941.

în rândul bătrânilor (40% dintre deportaţi aveau peste 60 de ani). Îndărătul gardurilor de sârmă ghimpată păzite cu arma în mână, barăcile de lemn, fără ferestre, fremătau de oameni. Aceştia nu aveau parte de căldură, apă curentă sau mobilier, iar locul colcăia de păduchi, şobolani şi bacterii. „Ploua întruna, îşi amintea un deţinut. Pământul era atât de mlăştinos[51], încât puteai să te scufunzi în el dacă nu erai atent”. Deţinuţii împărţeau câteva perechi de cizme cu care îşi făceau drum prin mocirlă până la toalete – în fapt, nişte ţarcuri primitive în aer liber, prevăzute cu găleţi. „Pretutindeni în lagăr plutea un iz de lut amestecat cu duhoarea urinei”[52], scria mai târziu un istoric. Dieta prizonierilor consta într-un surogat de cafea, zeamă de supă şi pâine. Nu era suficientă apă potabilă, iar foametea era omniprezentă. „Doar un poet de talia lui Rimbaud[53], scria un intelectual evreu închis la Gurs, ar putea surprinde toate nuanţele suferinţei ce s-a abătut asupra miilor de oropsiţi, bărbaţi şi femei de toate vârstele”.

Elise şi Salomon Frank, veri cu Heinrich Meier, n-au supravieţuit până la finele lui 1940, pierind în cea mai friguroasă iarnă din ultimii zeci de ani.

Atât cumnatul şi cumnata lui Heinrich, Emmanuel şi Wilhelmina Meier, cât şi verişoara sa, Martha Mayer, au fost târâţi timp de aproape doi ani prin lagărele franceze înainte să le vină vremea. În august 1942 au fost duşi cu trenul în nord, la Drancy, o suburbie a Parisului, unde le-au fost confiscate şi ultimele obiecte personale. În zorii zilei de 14 august, Emmanuel şi Wilhelmina au fost transportaţi cu autobuzul până la gară, unde soldaţii înarmaţi cu mitraliere i-au îngrămădit în vagoane de animale ce urmau să ia calea estului, spre o „destinaţie necunoscută”. Trei

---

[51] Dr. Ludwig Mann, citat în Frank, The Curse of Gurs, p. 239.
[52] Poznanski, Jews in France, p. 180.
[53] Profesor A. Reich, citat Ibid., p. 182.

zile mai târziu a pornit şi transportul Marthei. Cei trei s-au trezit în mijlocul unei mulţimi de bolnavi, bătrâni şi orfani fără număr, unii dintre ei nu mai în vârstă de doi, trei sau patru ani.

După câteva zile de mers, rudele lui Heinrich au ajuns într-un sfârşit la destinaţie[54], 1 400 de kilometri mai la est, în regiunea ocupată a Poloniei: la Auschwitz.

Ani buni mai târziu, la Muzeul Holocaustului, Mayer a pus umărul la adunarea, organizarea şi catalogarea unei colecţii de peste 70 de milioane de pagini. Nicio achiziţie nu avea să fie la fel de voluminoasă, de complicată şi de o asemenea importanţă istorică precum documentele Kempner.

După convorbirea cu Lester din 1997, Mayer le-a scris lui Lucian şi André Kempner. Cei doi au fost încântaţi de propunerea muzeografului şi, în curând, Lucian a luat în primire tratativele. El a hotărât că Muzeul Holocaustului era cel mai propice loc pentru documentele tatălui său. „Şi-a dedicat viaţa luptei împotriva nazismului”. Lucian l-a înştiinţat că documentele cu pricina se aflau în Lansdowne şi că Margot urma să le faciliteze procesul de inventariere.

Totul părea să meargă ca pe roate când Mayer, însoţit de o echipă de specialişti, a pornit din Washington într-o zi de august, 1997. Au sosit la vila cu şase dormitoare pe care familia Kempner o cumpărase în timpul războiului, situată la poalele unui deal, lângă o buclă a pârâului Darby. Deşi sosiseră la timp, nimeni nu a răspuns la uşă. Câteva minute mai târziu, Lipton s-a întors de la o plimbare. Femeia a părut surprinsă când Mayer s-a prezentat. „Cine?” După ce i-au împrospătat memoria,

[54] Detalii găsite în două baze de date Online, Cartea Memorială Bundesarchiv la bundesarchiv.de/gedenkbuch şi Baza de Date Centrală a Victimelor Shoah Yad Vashem la db.yadvashem.org/names. Vezi şi Klarsfeld, Memorial to the Jews Deported from France, 1942-1945, pp. xxvi-xxvii.

Lipton i-a poftit înăuntru să vadă materialele.

Hârtiile erau împrăştiate pretutindeni: în biroul lui Kempner din stânga, în camera din dreapta, pe verandă, în cele două camere de la etaj, în pivniţă. O încăpere era cufundată în beznă, astfel că Lipton a fost nevoită să aducă nişte becuri.

Unul dintre specialişti nu se afla la prima vizită. Jonathan Bush era avocat şi expert în procesele crimelor de război, slujind în trecut ca procuror în Biroul de Investigaţii Speciale din cadrul Departamentului de Justiţie, care se ocupa cu vânarea naziştilor, şi totodată ca avocat principal pentru Muzeul Holocaustului. Cu decenii în urmă, pe când avea douăzeci şi ceva de ani şi studia despăgubirile Holocaustului, Bush venise aici pentru a-i lua un interviu lui Kempner. Casa era în bună măsură neschimbată.

„Era o dezordine fără margini, mărturisea el. N-am văzut în viaţa mea atâtea cutii îngrămădite la un loc”. În fiecare încăpere, stivele de cutii se înălţau până la tavan.

Cei patru oaspeţi erau pur şi simplu copleşiţi. „Şi-acum ce facem?” a spus atunci Mayer, după cum avea să-şi amintească mai târziu. Bush n-ar fi fost surprins să descopere că în casă se aflau 2000 de cutii. „Sfinte Cerule! şi-a spus el atunci. Cum o scoatem la capăt?” S-au împărţit în două echipe şi s-au apucat de catalogat. N-au avut timp să arunce o privire decât peste o mică parte din documentele lui Kempner, încercând să găsească ceva demn de păstrat. În beci au descoperit cinci rafturi ticsite cu volume vechi, printre care dicţionare în limbi străine, hârtii de la Nürnberg şi tratate de drept datând din perioada prenazistă. împrăştiate pe patru mese erau aproape 30 de cutii cu registre personale de finanţe şi despăgubiri. În dulapurile din biroul procurorului, cei patru au găsit aruncate alandala dosare cu scrisori şi rapoarte.

Încăperea era atât de ticsită cu mobilă şi cutii, încât n-au reuşit să ajungă la raftul protejat de vitrină pe care zăceau încă alte hârtii.

Dosarele n-aveau nicio noimă. Nu erau aranjate nici cronologic, nici pe domenii. Cei patru au fost nevoiţi să-şi facă loc printr-un morman de unelte de tâmplărie şi flacoane cu vitamine şi loţiuni pentru a ajunge la colecţia de decupaje din ziare, facturi, fotografii şi ghiduri turistice. S-au văzut nevoiţi să se urce pe cutiile de jos pentru a ajunge la cele de sus. Era imposibil să scoată totul la iveală, după cum spunea şi Bush. „Majoritatea cutiilor se aflau în spatele a două rânduri de cutii şi ascunse sub alte şase”.

Însă materialele expuse vederii erau, fără îndoială, interesante şi prezentau semnificaţie istorică. Bush a deschis o cutie în care, spre surprinderea sa, a găsit dovezi cum că procurorul, blestemul naziştilor, intervenise în favoarea văduvei lui Göring (Emmy), care se considera îndreptăţită la pensia de urmaş a răposatului ei soţ. Tot acolo se aflau şi copii ale corespondenţei sale cu J. Edgar Hoover. Numărul impresionant de documente privind procesele crimelor de război l-a uluit pe Bush. Copii ale documentelor fuseseră donate celor mai de seamă biblioteci, însă ocupau atât de mult spaţiu, încât multe dintre aceste instituţii renunţaseră la ele. Pe când arhiva lui Kempner era mai mult sau mai puţin completă; după cum spunea Bush, „a *vea totul*”.

Colecţia „are o inestimabilă valoare istorică pentru studierea Holocaustului”, nota Mayer în raportul întocmit după această vizită. Dezordinea era însă „totală”. O parte din hârtiile de pe verandă şi din pivniţă erau roase de mucegai. Mayer a cerut numaidecât ca documentele respective să fie mutate într-un depozit provizoriu, pentru dezinsecţie şi reîmpachetare.

I-a trimis raportul şi lui Lucian, care l-a dat mai departe celor două femei. Atunci au început problemele. Lipton nu voia să renunţe la nimic.

Aici intră în joc testamentul lui Kempner. Pentru a-i asigura lui Lipton un trai lipsit de griji după moartea sa, Kempner i-a dat dreptul prin testament să păstreze casa din Lansdowne (alături de toate bunurile din aceasta), cheltuielile urmând a fi acoperite de averea sa. Lucian şi André erau de acord cu prevederile lui Kempner, însă doreau totodată să pună mâna pe documentele importante lăsate de tatăl lor în Lansdowne.

La scurtă vreme după vizita de inventariere, Mayer a primit o scrisoare de la Lipton: n-avea de gând să renunţe cu una, cu două la documente.

„Bag seama că nu aţi luat notă de drepturile mele în această privinţă”, scria Lipton. Kempner îi asigurase femeii dreptul de a „păstra sau de a folosi după bunul plac toate bunurile depozitate la adresa Lansdowne Court nr. 112”. Lipton nu se împotrivea trecerii documentelor Kempner în arhiva muzeului... „la un moment dat”. Pur şi simplu nu dorea să rămână într-o casă pe jumătate pustie. „Poate nu sunteţi conştienţi de faptul că bătrânilor pensionari le face plăcere să fie înconjuraţi de hârtii, cărţi, fotografii şi obiecte ce amintesc de munca lor de-o viaţă”, scria Lester. Mai mult, Mayer dăduse dovadă de nepăsare pentru că n-o întrebase dacă ar fi „de acord să mă văduvească de majoritatea obiectelor din casa mea, unde am locuit peste 50 de ani şi unde-mi doresc să trăiesc în continuare pentru următorii 30”. Din câte se pare, Lipton dorea să trăiască peste 100 de ani.

Lipton i-a scris lui Mayer că nu va ezita să-i acţioneze în instanţă pe el şi pe Lucian dacă nu vor pune capăt demersului., Aştept să vă prezentaţi într-o scrisoare scuzele pentru faptul că nu aţi discutat aceste chestiuni cu

mine şi, totodată, promisiunea solemnă că veţi abandona orice tentativă de a intra în casă şi de a sustrage orice obiect de acolo fără a fi invitaţi şi fără încuviinţarea mea prealabilă”.

Potrivit lui Lucian, în clipa redactării scrisorii, Lipton se afla în Germania alături de Lester şi de Richardson, astfel că reprezentanţii muzeului l-au suspectat pe Richardson ca fiind adevăratul autor al documentului.

La scurtă vreme după sosirea scrisorii la Muzeul Holocaustului, Lucian a primit şi el o scrisoare de la avocatul lui Lipton. Ea se angaja să dea drumul documentelor Kempner numai dacă acesta îi lăsa casa din Lansdowne împreună cu toate bunurile din ea. În calitate de proprietar, Lipton putea s-o vândă, să păstreze profitul şi să se mute în altă casă. Pentru a doua oară, Lucian a refuzat.

La finele lui 1997, Mayer i-a răspuns lui Lester: „Dorim ca moştenirea intelectuală a dr. Kempner să fie conservată pentru viitoarele generaţii de cercetători într-o instituţie dedicată idealurilor pentru care şi-a sacrificat atâţia ani din viaţă, muncind din greu”. Şi-a cerut scuze pentru că n-o ţinuse la curent cu evoluţia demersului, explicând că Lucian îi ceruse să nu implice pe nimeni altcineva în negocieri. I-a promis totodată că se va îngriji ca obiectele şi documentele ei să nu fie luate laolaltă cu cele ale lui Kempner. „Departe de noi gândul de a sustrage, din greşeală sau cu bună ştiinţă, orice obiect care vă aparţine”.

Totuşi, pentru a evita un posibil litigiu, muzeul a amânat orice demers până când Lucian Kempner şi Margot Lipton aveau să ajungă la o înţelegere.

Neprevăzutul în toată această ecuaţie se numea Herbert Richardson. Foştii săi studenţi din perioada în care

preda[55] şi-l aminteau drept intimidant şi iute la mânie. Era în acelaşi timp şi un vorbitor charismatic, captivant şi plin de pasiune. O fostă studentă mărturisea că, după ce i-a ascultat prelegerile, a înţeles cum a reuşit Hitler să-şi câştige masele de partea sa. Aflând de această descriere, Richardson a oftat. „Unii mă aseamănă cu Hitler, alţii cu Dumnezeu. Cum aş putea răspunde la asemenea lucruri?”

Richardson şi-a luat doctoratul în teologie în 1963 la Harvard Divinity School, unde avea să predea în următorii cinci ani. Deşi era preot prezbiterian, Richardson s-a angajat într-o instituţie catolică: Universitatea St. Michael din Toronto. Preocupările sale erau numeroase. A scris despre Sf. Anselm din Canterbury, avort, cazul mamei surogat Baby M, Ioana d’Arc sau homosexualitate în armată, într-un studiu intitulat Am”, *Witch*, *Playmate* (*Călugăriţă*, *vrăjitoare*, *fotomodel*), publicat la Harper & Row în 1971, Richardson a tratat conceptul de „americanizare a sexului”.

În 1972, a înfiinţat o editură academică, independentă de universitate. Iniţial, menirea editurii era de a publica dizertaţiile studenţilor de la St. Michael, însă curând a devenit o rampă de lansare pentru cercetătorii care nu-şi puteau publica studiile în altă parte. Richardson şi-a descris demersul drept „o editură de ultimă instanţă”. În 1979 şi-a mutat afacerea din subsolul locuinţei sale din Toronto într-o clădire din Lewiston, 130 de kilometri mai la sud. Încetul cu încetul, editura s-a extins şi a început să aducă profit, ajungând să publice anual câteva sute de titluri pe o gamă largă de subiecte. Richardson se lăuda că

---

[55] Detalii din viaţa lui Richardson sunt extrase din Charles Trueheart, „Publish AND Perish?“ Washington Post, 13 iulie 1994, şi Jake New, „Herbert Richardson v. the World“, Chronicle of Higher Education, 15 aprilie 2013. Nici Richardson şi nici avocatul său nu au răspuns la apelurile făcute către autori în vederea unui interviu.

aceste titluri îşi făceau loc în marile biblioteci ale lumii, inclusiv la Harvard, unde absolvise.

În anii ’80 a stârnit controverse când a luat apărarea Bisericii Unificării, condusă de pastorul Sun Myung Moon, dar şi a Bisericii Scientologe, ambele acuzate în acea perioadă că n-ar fi fost cu adevărat religii, ci culte.

Apoi, în 1991, cariera sa academică a fost pusă în primejdie în urma unei altercaţii la orele de curs. Într-o zi a început să urle la studenţi – aparent, nu se deplasau într-o manieră suficient de ordonată – şi s-a luat la ceartă cu asistentul său, pe care l-a concediat pe loc. După ce studenţii au raportat incidentul, conducerea universităţii a trecut la atenta supraveghere a orelor lui Richardson, iar anul următor i-au cerut să se pensioneze înainte de vreme. Potrivit şefului catedrei de studii religioase, „Richardson dădea semne de labilitate, asemenea unei bombe gata să explodeze”.

Richardson nu a renunţat la catedră, dar a intrat în concediu medical. De ani de zile îl chinuiau durerile de piept, şi astfel sosise vremea să se interneze la centrul de cardiologie din cadrul Universităţii Duke. Prietenilor le-a spus că, dacă va continua să predea, „mă curăţ până-n februarie”. S-a dus la Durham, dar a renunţat la program după numai câteva săptămâni – era prea scump, după cum avea să mărturisească mai târziu – preferând să călătorească pe continentul nord-american şi în Europa. A vizitat un „avanpost” al editurii Mellen din Ţara Galilor. A călătorit în Kansas, la mormântul tatălui său. A ajuns până în sudul Californiei, la Borrego Springs, unde plănuia să se retragă la un moment dat în sânul unei comunităţi din deşert. A călătorit în insulele Turks şi Caicos, unde a înfiinţat un nou sediu al editurii, care oferea diplome de studii pe baza dizertaţiilor şi a „experienţei de viaţă” în schimbul a 995 de dolari. „Viaţa e o şcoală. Trăind, înveţi”,

spunea Richardson.

Între timp, cei de la St. Michael au luat cunoştinţă de activităţile sale, astfel că, la întoarcere, conducerea universităţii l-a acuzat de grave abateri disciplinare. Dată fiind poziţia sa de la catedră, Richardson nu putea fi concediat pe loc şi, drept urmare, întreaga afacere s-a mutat într-un tribunal public. Conducerea universităţii i-a adus învinuiri de la cele mai neînsemnate la cele mai grave, în cele din urmă, principala acuzaţie a fost că Richardson abuzase de concediul medical şi minţise universitatea în privinţa timpului petrecut la editura Edwin Mellen.

Richardson a dat declaraţii vreme de cinci zile., Această umilinţă publică reprezintă o pată adâncă pe obrazul meu şi al familiei mele. Din pricina ei am falimentat şi am căzut în dizgraţie”[56], mărturisea el. S-a perceput drept victima unor atacuri răutăcioase din partea colegilor săi de breaslă. Tot el povestea că, atunci când a aflat despre anchetă, a căzut într-o adâncă depresie. „Fundaţia pe care-mi clădisem viaţa în ultimii 50 de ani se surpase, iar eu mă simţeam copleşit de această povară”. Richardson a pierdut procesul şi a fost concediat în octombrie 1994. Potrivit instanţei, declaraţiile profesorului nu erau credibile. „Isteţimea, elocinţa, precum şi firea sa însufleţită l-au ajutat să prezinte cu mult aplomb nişte jumătăţi de adevăruri”[57].

La un an după acest episod învolburat, Herbert Richardson a cunoscut-o pe Jane Lester.

În august 1998, la un an după ce Mayer şi ceilalţi reprezentanţi ai muzeului au inventariat arhiva lui Kempner din Lansdowne, Lipton i-a dat în judecată pe moştenitorii lui Kempner, revendicând o proprietate

---

[56] Trueheart, „Publish AND Perish?“.

[57] University of St. Michael’s College v. Herbert W. Richardson, p. 5.

imobiliară subdezvoltată de 15 hectare pe care o achiziţionase împreună cu Ruth şi Robert Kempner în 1958. După moartea lui Kempner, Lipton o cedase celor doi fii ai răposatului spre vânzare, în schimbul unui procent din câştiguri. Însă în 1997, când Lucian şi André au semnat un contract de vânzare în valoare de 450.000 de dolari.

Lipton i-a acţionat în instanţă[58] pe motiv că avocatul celor doi o indusese în eroare cu bună ştiinţă, susţinând că i se cuvenea întreaga sumă.

Dosarul procesului relevă convingerea fermă a lui Lucian că Herbert Richardson avusese „o influenţă nefastă” asupra lui Lipton şi că manipulase întreaga procedură[59]. Kevin Gibson, avocatul lui Lucian, a declarat în instanţă că Lipton îi dăduse lui Richardson împuternicire să se ocupe de afacerile ei, în vreme ce aceasta părăsise locuinţa din Lansdowne şi se mutase într-un azil numit Casa Prezbiteriană Lockport, undeva la 35 de kilometri nord de sediul lui din New York. Gibson le-a cerut judecătorilor să respingă procesul lui Lipton şi să le acorde moştenitorilor lui Kempner dreptul de a intra în reşedinţa lui Kempner şi de a-şi însuşi bunurile răposatului.

În tot acest timp, Mayer urmărea de la distanţă şi cu nerăbdare crescândă încâlcitul proces, până când într-o bună zi, la 23 iunie 1999, lucrurile au luat o întorsătură favorabilă. Gibson a izbutit în cele din urmă să extragă o mărturie de la Lipton. Femeia tocmai împlinise 85 de ani şi vârsta începea să-şi spună cuvântul. „Nu ştiu precis unde locuiesc”, a recunoscut Lipton. Întrebată în ce circumstanţe l-a întâlnit pe Richardson, femeia a

---

[58] Cazul Lipton v. Swansen.

[59] Moţiune pentru o hotărâre judecătorească definitivă din partea moştenitorilor lui Kempner, André şi Lucian, 20 septembrie 1999, arhivat în cazul Lipton v. Swansen.

recunoscut: „Nu ţin minte”[60]. Gibson i-a arătat un cec în valoare de 13.000 de dolari retraşi din contul lui Kempner. Aparent, Lipton semnase în numele lui Lucian, susţinând că a primit împuternicire. Lipton a declarat că nu ştia nimic despre această retragere.

Gibson a întrebat-o de mai multe ori dacă s-ar opune extragerii şi arhivării documentelor Kempner din locuinţa din Lansdowne, iar Lipton a răspuns negativ. „Aş prefera ca mutarea să aibă loc după moartea mea, dar dacă e urgent, bănuiesc că se poate rezolva”. A mai declarat că nu avea de gând să se întoarcă în Lansdowne şi că nu avea obiecţii în privinţa vânzării locuinţei. În cele din urmă, Lipton s-a înţeles cu moştenitorii lui Kempner şi a renunţat la proces.

Avocatul a luat numaidecât legătura cu reprezentanţii muzeului, care n-au mai stat pe gânduri. „Doamna Lipton s-a răzgândit, dar în momentul de faţă casa e nelocuită, astfel că materialele depozitate acolo se află într-o condiţie precară”, le scria Mayer colegilor săi. La o săptămână după mărturia lui Lipton, Mayer se afla pentru a doua oară la Lansdowne. Acolo s-a întâlnit cu avocatul Gibson, care venise însoţit de un lăcătuş şi de un poliţist – garantul desfăşurării corecte a procedurii.

Primul lucru care le-a sărit în ochi a fost pistolul de pe tejgheaua din bucătărie. Tot atunci au constatat că majoritatea hârtiilor care se aflaseră acolo în urmă cu doi ani erau de negăsit. „Locuinţa era complet goală”, mărturisea Bush, expertul în crime de război care inventariase documentele alături de Mayer. Pe rafturile din beci bătea vântul. Dulapurile din biroul lui Kempner erau goale. Majoritatea documentelor de la etaj dispăruseră şi ele. Mergând cu lista inventarului realizat în 1997 din loc în loc, Mayer şi ceilalţi reprezentanţi ai muzeului au trecut

[60] Mărturia lui Lipton în cazul Lipton v. Swansen, 25 iunie 1999.

„lipsă” sau „lipsesc în întregime” în dreptul documentelor. „Până şi biroul a dispărut”, notase unul dintre ei.

În vreme ce Gibson a chemat o echipă de detectivi ai departamentului de poliţie din Lansdowne să investigheze dispariţiile, Bush şi ceilalţi au luat la rând casele de pe stradă. Vecinii povesteau că văzuseră în urmă cu o săptămână o camionetă în faţa casei lui Kempner.

Poliţiştii i-au luat o declaraţie îngrijitorului de-o viaţă al familiei Kempner, Magnus O’Donnell – alintat Nifty de către membrii familiei – care le-a spus că Richardson vizitase locuinţa în urmă cu şapte luni pentru a face ordine printre documente, împreună cu Lester şi cu Lipton.

Potrivit lui O’Donnel, cei trei vârâseră documentele de care aveau nevoie în cutii şi le expediaseră în New York. Pe deasupra, aruncaseră o grămadă de haine, mobilă şi obiecte de uz casnic.

Anchetatorii au dat de urma lui Richardson în Lewiston[61] şi au descoperit că documentele dispărute fuseseră depozitate la Colegiul Robert Kempner, o clădire dotată cu aer condiţionat şi bine ferecată. L-au informat pe Richardson că anchetează modul în care acesta se îngrijise de veniturile lui Lipton şi i-au cerut să predea materialele sustrase Muzeului Holocaustului. Richardson s-a învoit numaidecât.

La data de 3 august, Mayer s-a deplasat la colegiul din Lewiston alături de poliţişti pentru a sorta şi a împacheta documentele Kempner. Au fost întâmpinaţi de Jane Lester, supărată foc, şi de avocatul acesteia. Nici urmă de Richardson însă.

În 1997, convorbirea cu Lester relansase campania de achiziţionare a documentelor Kempner. Doi ani mai târziu, Lester se arăta indignată de modul în care se

---

[61] Timothy Logue, „History Uncovered“, Delaware County Times, 26 august 1999.

desfăşuraseră lucrurile. Într-adevăr, mutaseră documentele, a recunoscut ea, dar numai pentru a avea grijă de ele şi pentru a se asigura că muzeul nu-şi va însuşi bunuri ce nu aparţineau colecţiei Kempner.

Într-un târziu, delegaţia a urcat la etaj pentru a cerceta colecţia. Au consimţit să treacă în revistă toate documentele (un proces extrem de anevoios) pentru a separa hârtiile lui Kempner de cele ale lui Lester şi Lipton.

Operaţiunea a durat foarte mult. Lester s-a plâns că reprezentanţii muzeului îi încălcau dreptul la intimitate. Lui Mayer i-a spus că voia să-i reţină cât mai bine chipul, pentru că într-o bună zi urma să scrie despre felul în care se purtase cu ea. Ori de câte ori dădeau peste o scrisoare adresată de aceasta lui Kempner, Lester refuza să se despartă de ea. Au găsit sute de asemenea scrisori, datând din anii ’60 până în anii ’80. În perioadele când nu locuiau împreună, Lester, Lipton şi Kempner corespondaseră aproape zilnic. Mayer susţinea că scrisorile trimise lui Kempner făceau parte din colecţia mare şi s-a luptat pentru fiecare.

Una peste alta, colecţia Kempner reprezenta cea mai mare donaţie literară făcută vreodată muzeului. În final, s-au ales cu 85 de cutii de dosare de la Nürnberg, 117 volume de mărturii din timpul proceselor, 68 de cutii cu documente personale şi profesionale aparţinând lui Kempner, 39 de discuri cu înregistrări (la 78 de rotaţii pe minut) şi circa 1.000 de cărţi şi periodice.

Odată ce documentele au fost mutate în depozitul muzeului de la nord de Washington, istoricii şi arhivarii au început studierea lor în detaliu şi au aflat curând secretul lui Kempner: vreme îndelungată, casa lui uitată din suburbiile Philadelphiei a ascuns o colecţie impresionantă de documente germane originale, documente pe care istoricii nu le văzuseră niciodată, întrucât Kempner le luase

de la Nürnberg şi nu le restituise niciodată.

Îşi însuşise, de pildă, jurnalul de război al unui ofiţer Waffen-SS staţionat în Ungaria, datând din 1944, perioadă în care 600.000 de evrei şi-au găsit sfârşitul în lagărele naziste. îşi însuşise o scrisoare semnată de Reinhard Heydrich, unul dintre arhitecţii Holocaustului, în care acesta îl întreba pe Hitler unde să trimită bunurile culturale confiscate de la evreii austrieci. îşi însuşise, de asemenea, un document emis în septembrie 1939, prin care se ordona confiscarea tuturor radiourilor deţinute de evrei. îşi însuşise o scrisoare semnată de Wilhelm Keitel, şeful înaltului Comandament al Forţelor Armate germane, scrisă în timpul detenţiei sale la Nürnberg.

Kempner intrase în posesia însemnărilor lui Rosenberg pe marginea discursului susţinut cu două zile înainte de invazia Uniunii Sovietice din 1941. Mai avea câteva schiţe în creion ale aceluiaşi Rosenberg, nuduri feminine în contrapost. Intrase şi în posesia arborelui său genealogic (*Ahnentafel*), ce se dorea a fi dovada faptului că ideologul nu avea origini evreieşti.

După ce specialiştii au catalogat întreaga colecţie, Mayer şi-a spus că muzeul deţinea în acel moment toate documentele donate de moştenitorii lui Kempner şi că ciudata aventură a colecţiei Kempner se încheiase în sfârşit.

Dar Mayer se înşela.

Henry Mayer, director consultant la Muzeul Holocaustului din SUA, studiază jurnalul lui Rosenberg. *(Muzeul Holocaustului, SUA, prin bunăvoința lui Miriam Lomaskin)*

3

„Să pătrunzi în mintea unui suflet întunecat”

La câteva săptămâni după disputa cu Jane Lester din Lewiston, un istoric important de la Muzeul Holocaustului, pe nume Jürgen Matthäus, i-a trimis lui Mayer un mesaj. Potrivit acesteia, istoricul era convins că printre miile de hârtii donate de urmaşii lui Kempner se ascundea un document de mare însemnătate: jurnalul lui Alfred Rosenberg.

După propriile-i mărturisiri, Matthäus descoperise dovezi solide în acest sens în hârtiile lui Kempner: chiar mărturia acestuia. La scurt timp după descoperirea din seiful castelului, jurnalul a ajuns în mâinile procurorilor de la Nürnberg, însă nu a fost folosit ca probă în timpul procesului. De altfel, când avocatul lui Rosenberg a solicitat acces la jurnal în timp ce-şi pregătea apărarea, i s-a spus că documentul nu era de găsit.

La finele procesului, 75 de pagini din manuscrisul original, precum şi 116 pagini fotocopiate au intrat în posesia Arhivelor Naţionale. Pe la mijlocul anilor ’50, istoricul german Hans-Günther Seraphim lucra la publicarea paginilor respective într-o ediţie adnotată, când a dat peste un articol publicat de Kempner în 1949, în revista germană *Der Monat*, intitulat „Lupta împotriva bisericii”, în care figurau câteva pasaje din jurnalul lui Rosenberg. Seraphim a realizat că extrasele apărute în *Der Monat* nu făceau parte din paginile cunoscute, aşa că i-a scris lui Kempner pentru a-l întreba dacă deţine şi alte secţiuni de jurnal neintrate în arhivă. Fostul procuror nu a

încercat să ascundă adevărul[62]. I-a comunicat lui Seraphim că se afla în posesia a patru sute de pagini scrise de mână, că avea de gând să publice o parte din ele, dar că „nu avusese suficient timp”. Seraphim i-a cerut lui Kempner să pună paginile respective la dispoziţia cercetătorilor în vederea publicării unei ediţii complete. Kempner a refuzat, dar, când a aflat că Seraphim avea de gând să publice o versiune prescurtată a jurnalului, i-a sugerat introducerea unei note explicative prin care să informeze cititorii că procurorul se afla în posesia „unui număr mare de materiale adiţionale”. Seraphim fie nu ştia că jurnalul se afla în proprietatea statului, fie nu a dorit să insiste.

În următorii ani, Kempner a folosit extrase din materialele personale în alte două cărţi publicate. Într-unul din aceste volume a menţionat chiar că Jurnalele secrete (...) fac parte din arhiva mea personală”[63]. Însă când alţi istorici i-au solicitat acces la jurnal, Kempner le-a răspuns în aceeaşi manieră prudentă.

Henry Mayer era şocat de această descoperire. Jurnalul era un document unic, de o importanţă capitală. Pe lângă valoarea istorică intrinsecă, cercetătorii nutreau speranţa că vor găsi în paginile lipsă informaţii noi despre soluţia finală. Rosenberg şi subalternii săi participaseră la conferinţe importante în 1941 şi 1942, perioadă în care naziştii pregăteau exterminarea evreilor din Europa.

Fred Niebergall nu avea dreptul să-i dea voie lui Kempner să împrumute jurnalul pentru uz propriu şi chiar dacă l-ar fi avut, Kempner nu avea dreptul să păstreze pe termen nelimitat un document într-atât de important.

Stârnit de mesajul lui Matthäus, Mayer a întreprins căutări sistematice în arhiva muzeului pentru descoperirea

---

[62] Corespondenţă între Kempner şi Seraphim, 1955-1956, Kempner Papers, Boxes 53, 58.

[63] Kempner, SS im Kreuzverhör, p. 228.

jurnalului pierdut. Apoi, la 25 iunie 2001, a fost contactat de un anume Walt Martin, chipurile, reprezentantul unei persoane care se afla în posesia unor documente aduse din reşedinţa familiei Kempner din Lansdowne.

Mayer era uluit. Reprezentanţii muzeului cercetaseră locuinţa cu minuţiozitate când veniseră după colecţia Kempner, în vara lui 1999. Cele câteva documente găsite fuseseră deja arhivate. Imposibil să le fi scăpat ceva. Mayer i-a cerut lămuriri interlocutorului său. Martin i-a oferit câteva explicaţii contradictorii. Mai întâi i-a spus că documentele fuseseră descoperite într-un tomberon din preajma casei. Apoi, pe verandă. Mayer l-a întrebat dacă printre hârtiile descoperite se afla şi jurnalul unui anume Alfred Rosenberg. Martin aşa credea. Cât era dispus să plătească pentru ele? „Un milion? Două milioane?”[64] Mayer i-a comunicat că va reveni cu un telefon şi a sunat imediat la FBI.

Robert Wittman a înfiinţat divizia Art Crime din cadrul FBI, clădindu-şi reputaţia ca agent sub acoperire însărcinat să recupereze obiecte de artă de pe întreg mapamondul din mâinile hoţilor, şarlatanilor şi traficanţilor de tot soiul. Recuperase un glob de cristal de 25 de kilograme ce decorase odinioară Palatul Imperial din Beijing; îl găsise pe măsuţa de toaletă din locuinţa unei pretinse vrăjitoare din Trenton, New Jersey. Tot Wittman a condus un flagrant la ieşirea de pe autostrada cu taxă din New Jersey, împotriva unor traficanţi ce vindeau o armură peruviană de aur datând din secolul IV. A descoperit un depozit secret ce ascundea o colecţie impresionantă de materiale documentare referitoare la America[65], într-o

[64] Descrierea converaţiei lui Mayer este extrasă dintr-un memoriu scris de el însuşi. „Re: Alfred Rosenberg «Tagenbuch»“, 12 iunie 2006. Walt Martin nu a răspuns la întrebările puse de autor în legătură cu acest comentariu.

[65] În original, „Americana“ (n.tr.).

căsuţă dărăpănată din sudul Philadelphiei. Colecţia, în valoare de două-trei milioane de dolari, cuprindea: puşca folosită de aboliţionistul extremist John Brown în timpul asaltului eşuat de la Harpers Ferry; un inel în care se găsea o şuviţă din părul lui George Washington; un ceas de aur oferit generalului unionist George Meade după Bătălia de la Gettysburg (pe care era inscripţionat cuvântul „VICTORIE”). Wittman a ademenit un traficant în hotelul unui aeroport din Philadelphia pentru a recupera coiful indian al lui Geronimo. În Madrid i-a ajutat pe detectivii spanioli să recupereze 18 picturi în valoare de 50 de milioane de dolari, printre care se aflau şi lucrări de Goya sau Bruegel. A mai recuperat harta Gettysburgului ce aparţinuse generalului Pickett, manuscrisul original al *Ogorului*[66] de Pearl S. Buck şi unul dintre cele 14 exemplare originale ale Declaraţiei Drepturilor din SUA.

Wittman a devenit cel mai de succes detectiv în materie de artă din istoria FBI-ului, dirijând operaţiuni ce au dus la recuperarea unor obiecte de artă în valoare de 300 de milioane de dolari şi atrăgând, totodată, atenţia întregii lumi asupra acestor furturi extrem de profitabile. FBI-ul a făcut bilanţul tuturor artefactelor preţioase descoperite de Wittman, dar detectivul ştia că valoarea lor era inestimabilă. Cum să lipeşti un preţ pe acest patrimoniu cultural şi naţional de neînlocuit? Pasiunea sa de a recupera relicve istorice furate i-a stârnit interesul pentru cazul Rosenberg.

În 2001, Wittman a acceptat cazul şi a participat la o conferinţă telefonică alături de Mayer şi de Martin, jucând rolul unui evaluator de documente istorice pe nume Bob Clay. Numele de „Bob”[67] nu fusese ales la întâmplare. E mult mai uşor să-ţi joci personajul dacă păstrezi un anumit

---

[66] The GoodEarth a fost publicat în 1931. (n.tr.).

[67] Bob este diminutivul lui Robert. (n.tr.).

grad de sinceritate.

Wittman ştia din proprie experienţă că discuţiile sub acoperire erau mult mai eficiente decât anchetele FBI. Jucând rolul de evaluator, detectivul avea ocazia să-i ceară lui Martin să vadă documentele cu ochii lui şi să-i pună întrebări mai incisive despre provenienţa materialelor, fără a stârni suspiciuni.

Martin le-a spus celor doi că moştenitorii lui Kempner angajaseră pe cineva să cureţe casa înaintea vânzării. Respectivul îl contractase, la rândul său, pe fratele lui Martin, William, angajat la salubrizare, care găsise documentele într-un sac de gunoi din preajma casei. Nimeni nu ştia cum ajunseseră acolo. Potrivit mărturiei lui Kevin Gibson, avocatul fiilor lui Kempner, „reprezentanţii muzeului au cotrobăit prin toate cotloanele acelui beci prin care mişunau şobolanii, au căutat în spatele zidurilor, ba chiar şi în seif”. „După plecarea lor, am luat şi eu locul la puricat. Nu mai era urmă de document acolo”[68]. Walt Martin susţinea că o parte din documentele naziste păreau a fi originale. Intrase în posesia a sute de pagini de planuri militare germane, un document despre exploatarea resurselor Uniunii Sovietice după război, câteva scrisori trimise de J. Edgar Hoover lui Kempner şi – spera el – copii ale jurnalului lui Rosenberg. Pe deasupra, pusese mâna şi pe vechea uniformă militară a lui Lucian. Martin le-a mărturisit că vorbise cu istoricul britanic David Irving despre tezaurul Kempner. Irving tocmai pierduse un proces de calomnie împotriva autoarei Deborah Lipstadt, după ce aceasta îl trecuse într-o carte pe lista celor care negau existenţa Holocaustului.

După ce discuţia a luat sfârşit, Wittman l-a îndemnat pe Mayer să stabilească o întâlnire cu Martin în casa

---

[68] Ralph Vigoda, „Nazi Papers in Custody Fight“, Philadelphia Inquirer, 25 martie 2003.

acestuia de la periferia Philadelphiei pentru a vedea ce materiale deţine de fapt. Dacă Martin se afla în posesia jurnalului, Wittman urma să-l confişte şi să-l ţină sub bază până ce vor putea determina dacă aparţinea de drept statului american.

La 30 octombrie, Mayer a sosit la casa lui Martin însoţit de un istoric de la Muzeul Holocaustului. Era o casă din cărămidă dintr-un şir de clădiri asemănătoare, dintr-o zonă industrială, în apropierea autostrăzii 95. Pretutindeni în odăile înguste zăceau împrăştiate maldăre de hârtii. Unele se aflau în cutii, altele în mormane dezordonate. În vreme ce Mayer şi colegul său lucrau, Martin fuma, lăsând să-i cadă scrumul pe documente.

Mayer a realizat destul de iute că avea de-a face cu documente preţioase din arhiva lui Kempner şi le-a dat imediat de ştire lui Wittman şi partenerului său, Jay Heine, care aşteptau afară. Agenţii au descins în apartament şi l-au informat pe Martin că documentele vor fi preluate de FBI până ce părţile vor descâlci iţele dreptului de proprietate.

Martin i-a ameninţat cu judecata, determinându-i pe reprezentanţii muzeului să se întrebe cât de departe erau dispuşi să meargă cu acest demers. Cu toate că jurnalul lui Rosenberg nu se afla printre cutiile lui Martin, gândul la nestemata din colecţia lui Kempner îl ispitea în continuare pe Mayer. El era hotărât să se judece, pentru a fi sigur că jurnalul va intra în posesia muzeului dacă avea să fie descoperit vreodată. Dat fiind interesul care exista pentru paginile pierdute, Mayer nu voia să ajungă în mâinile unor persoane răuvoitoare.

Conducerea muzeului era de aceeaşi părere, astfel că întreaga încurcătură a luat calea instanţei federale[69].

---

[69] United States of America vs. Martin, United States District Court for the Eastern District of Pennsylvania.

În cele din urmă, pentru că nimeni n-a reuşit să pună în discuţie mărturia lui Martin – şi pentru că nu s-a putut dovedi cu certitudine că reprezentanţii muzeului nu trecuseră cu vederea acele cutii în timpul vizitei lor din 1999 – avocaţii au recomandat să se ajungă la o înţelegere. Părţile au consimţit să împartă totul pe din două. Iată-l pe Mayer încă o dată nevoit să facă ordine printre hârtiile lui Kempner. Părţile şi-au însuşit pe rând câte-un document.

Într-o bună zi în 2005, documentele rămase în posesia lui Martin au fost scoase în întregime la licitaţie la Wilson’s Aucţioneers and Appraisers din Chester Heights, undeva la marginea Philadelphiei. În cadrul unei licitaţii de-a dreptul schizofrenice, documentele lui Robert Kempner, neobositul luptător împotriva nazismului, au fost scoase la vânzare alături de-un tricou sport din garderoba Hitlerjugend (Tineretul hitlerist), o curea cu cataramă SS, o linguriţă Lufitwaffe şi o banderolă nazistă.

Pentru Mayer şi Wittman, era tristul deznodământ al urmăririi începute odată cu telefonul primit de Mayer în 2001. Devenea tot mai limpede că, după moartea lui Kempner, documentele sale depozitate în Lansdowne fuseseră împărţite, mutate şi ascunse în condiţii nu tocmai optime. Ori de câte ori arhivistul şi agentul credeau că se aflau în posesia tuturor materialelor, apăreau zvonuri despre noi documente.

Speranţele că jurnalul lui Rosenberg avea să fie descoperit erau tot mai mici.

În timpul negocierilor cu Martin, Mayer a aflat de existenţa altor documente aparţinând procurorului, ferecate în beciul colegiului înfiinţat de Herbert Richardson în Lewiston, New York. Tot acolo se aciuise şi Jane Lester, care zăcuse însă o bună perioadă la pat după ce căzuse şi suferise o ruptură de şold.

Când surorile ei au vizitat-o în primăvara lui 2001, Lester era într-o stare atât de jalnică, încât au internat-o pe ascuns la spital, s-au zbătut să obţină statutul de tutori legali şi au pus mâna pe banii ei. La acea dată, averea lui Lester se ridica la 6 milioane de dolari, din care o parte se afla într-un cont comun cu Richardson. Tot atunci, avocatul surorilor a aflat de legăturile dintre Richardson şi Margot Lipton, aşa încât instanţa a numit un tutore independent, în persoana lui Edward Jesella, un avocat din Lewiston, să supravegheze afacerile ei. Jesella a descoperit că, la îndemnul lui Richardson, Lipton îl împuternicise[70] pe conturile ei din SUA şi Europa, în care avea economii în valoare de un milion de dolari. Jesella a acţionat cu fermitate şi a pus stăpânire pe averea lui Lipton. Potrivit propriei mărturii, avocatul lui Richardson l-ar fi ameninţat cu judecata, dar, în cele din urmă, Richardson a rupt orice legătură cu femeia.

În 2003, avocatul surorilor lui Lester i-a invitat pe reprezentanţii muzeului să arunceoprivire printre documentele extrase din colegiul lui Richardson din Lewiston, depozitate, între timp, într-o magazie din Armherst, New York. Avocatul l-a asigurat pe Mayer că e liber să ducă la Washington toate documentele donate de urmaşii lui Kempner.

Mayer s-a consultat cu Wittman în privinţa noului depozit. Dat fiind că tutorii lui Lester îl poftiseră pe Mayer să-şi însuşească toate documentele ce aparţineau de drept muzeului, Wittman l-a sfătuit pe arhivist să meargă singur la Armherst şi să-l contacteze dacă apăreau probleme.

Mayer a petrecut o zi întreagă în depozit, cotrobăind prin cutii. Jurnalul nu era nici acolo. Însă călătoria n-a fost chiar de prisos. Elizabeth, sora lui Lester, menţionase ceva interesant. Mai demult o însoţise pe Jane la un interviu

[70] Edward Jesella, interviu cu autorul, 20 aprilie 2015.

acordat revistei *Der Spiegel*. În timpul conversaţiei, Lester dezvăluise din neatenţie faptul că lăsase jurnalul în grija cuiva.

Herbert Richardson.

Mayer i-a trimis o notă lui Wittman, descriind stadiul cercetărilor: jurnalul furat era proprietatea statului; din câte se pare, Kempner intrase în posesia lui după procesele de la Nürnberg şi, potrivit ultimelor informaţii, paginile se găseau la Richardson. Însă mărturisirea făcută de Lester reporterului nu era suficientă pentru ca Wittman să clădească un caz solid. Pe deasupra, Richardson locuia când în Canada, când în America, ceea ce ar fi obligat FBI-ul la încâlcite colaborări internaţionale, dacă voia să ducă ancheta la bun sfârşit.

La data pensionării lui Wittman în 2008, jurnalul încă nu fusese descoperit. Nu după multă vreme, Mayer s-a întâlnit întâmplător cu Eli Rosenbaum, care îşi dedicase cariera hăituirii şi deportării naziştilor, în calitate de director al Biroului de Investigaţii Speciale din cadrul Departamentului de Justiţie. Rosenbaum s-a oferit să-i dea o mână de ajutor, dar a realizat curând că nu prea avea ce să facă. Ajuns în pragul disperării, Mayer a luat legătura cu Wittman în 2012, rugându-l să mai încerce o dată.

Fostul agent a răspuns favorabil propunerii. Înfiinţase un serviciu de consultanţă privată pentru recuperarea şi securizarea obiectelor artistice, însă slujba lui era în mare parte aceeaşi, anume să dea de urma unor artefacte nepreţuite, pentru diferiţi clienţi. Singura diferenţă era că, lucrând la o firmă privată, nu mai era supus restricţiilor frontierelor internaţionale.

La scurtă vreme după telefonul lui Mayer, Wittman a pornit spre Washington împreună cu fiul său Jeff, care se alăturase firmei tatălui după absolvire. Ca de obicei, construcţia monumentală de granit ridicată în memoria

victimelor nazismului era straşnic păzită. Cu doar trei ani în urmă, un adept al teoriei superorităţii albilor în vârstă de 88 de ani, înarmat cu o puşcă de calibru 22, omorâse un paznic de la intrare. Tatăl şi fiul au trecut prin detectorul de metale şi au urcat în sala de conferinţe de la etajul cinci pentru o întrevedere cu reprezentanţii muzeului.

Wittman înţelegea prea bine situaţia muzeului. Tatăl său (american) o cunoscuse pe mama lui (japoneză) la baza aviatică SUA din Tachikawa în timpul Războiului din Coreea. Nunta a avut loc în 1953, iar cei doi s-au mutat în America, într-o casă din Baltimore. Wittman îşi amintea că, în copilărie, necunoscuţii îi aruncau tot soiul de invective mamei sale, precum: „Gălbejito!” La vremea aceea fusese consternat, dar cu timpul ajunsese să înţeleagă că ura aceea se datora războiului. Vecinii lui pierduseră soţi şi copii în războiul împotriva Japoniei. Wittman vedea situaţia din ambele părţi – tatăl său pilotase un vas de debarcare în teatrul de operaţiuni din Pacific, în vreme ce unchii din partea mamei luptaseră în armata japoneză.

Strămutarea şi internarea în lagăre de concentrare a peste 110.000 de persoane de origine nipună (majoritatea cetăţeni SUA) în 1942, după atacul de la Pearl Harbour, i-a oferit lui Wittman o înţelegere mult mai profundă a modului în care se răspândise nazismul în Germania. A înţeles atunci cât de uşor se poate transforma patriotismul în rasism de stat. Doar o spusese şi Kempner: până şi paşii mărunţi făcuţi în direcţia greşită pot duce la dezastrul unei naţiuni.

La muzeu, Mayer i-a prezentat detectivului toate informaţiile disponibile despre jurnalul lui Rosenberg, iar acesta a trecut la treabă. La zece ani după prima convorbire cu Mayer, Wittman se pregătea să-şi înceapă urmărirea. Sosise clipa dezlegării acestui mister de 50 de

ani, clipa scoaterii la iveală a jurnalului lui Alfred Rosenberg.

Wittman a studiat cu atenţie rapoartele lui Mayer despre circumstanţele haotice în care fuseseră donate documentele lui Kempner. Cei doi fii ai procurorului încetaseră din viaţă. La fel şi Lester şi Lipton. Richardson încă mai trăia – tocmai împlinise 80 de ani – aşa că ancheta a pornit de la el. Wittman era hotărât să dea de fostul profesor şi să-i dezlege limba. Nu i-a fost greu să-l găsească. Richardson activa în continuare la editura sa academică din Lewiston şi locuia de cealaltă parte a râului, în Niagra Falls, parte a provinciei canadiene Ontario. Totul era să şi coopereze. Wittman trebuia să-l confrunte. Nimeni până atunci nu-l abordase direct pe Richardson, iar dacă se afla într-adevăr în posesia jurnalului, nu avea niciun drept asupra acestuia şi era obligat să-l predea statului. Wittman avea de gând să-i forţeze mâna profesorului.

Existau însă mai multe incertitudini. Oare nu-l dăduse Kempner cuiva înainte să moară? Dacă scăparea lui Lester fusese interpretată greşit şi Richardson nu se afla de fapt în posesia jurnalului? Sau dacă se debarasase de el odată ce realizase că nu poate să-l publice? Dacă-l avea şi refuza să recunoască acest lucru?

Wittman l-a sunat în noiembrie pe Mayer pentru a-i împărtăşi planul. După ani de zile petrecuţi în căutarea jurnalului, arhivistul a răspuns cu acelaşi entuziasm şi s-a oferit să-l însoţească în încercarea de a-i da de urmă. Din nefericire, durerile cronice de spate l-au împiedicat să călătorească, astfel că Wittman a pornit la drum alături de fiul şi partenerul său, Jeff.

Când au ajuns în Lewiston, au descoperit placa ce străjuia în continuare la intrarea în clădirea îngustă cu pereţi laterali albi, de pe strada Ridge. Cu litere aurii pe un

fundal verde sta scris: Colegiul Robert Kempner. De cum au păşit pe verandă, însă, şi au aruncat un ochi pe fereastră, au realizat că institutul era pustiu, ca o carapace goală. Astfel, Wittman şi fiul său s-au îndreptat spre o construcţie inestetică de cărămidă roşie aflată la capătul şoselei industriale, undeva la marginea zonei rurale a Lewistonului. Aici era sediul editurii lui Richardson, Edwin Mellen Press. Înăuntru, doi angajaţi afabili l-au informat pe Wittman că profesorul plecase cu puţin timp în urmă, pentru a lua prânzul. „Reveniţi după-amiază dacă doriţi să vorbiţi cu el”.

Wittman le-a oferit o carte de vizită şi a zâmbit cu gândul la reacţia lui Richardson. Pe vremea când lucra ca agent sub acoperire, rolul jucat în anchetarea furturilor obiectelor de artă era strict confidenţial; la conferinţele de presă în care se anunţau recuperări importante, Wittman obişnuia să stea în spate, ferit de camerele de luat vederi, însă după ieşirea la pensie în 2008 şi după publicarea volumului de amintiri *Priceless*[71], o simplă căutare pe internet l-ar fi atenţionat pe Richardson că are de-a face cu un fost agent special cu un palmares bogat în recuperarea obiectelor de însemnătate istorică.

După cum era de aşteptat, la întoarcere au avut parte de o cu totul altă primire din partea angajaţilor. Nimeni nu vorbeşte cu domnul Richardson fără programare, i-a înştiinţat o doamnă. Erau nevoiţi să sune şi să facă o programare. A refuzat însă să le ofere un număr de telefon. La insistenţele celor doi, angajata i-a prezentat într-un târziu directorului editurii, John Rupnow. Acesta le-a promis că va aranja o întâlnire cu Richardson pentru a doua zi şi i-a rugat să revină cu un telefon pentru confirmare. Wittman a sunat, dar n-a răspuns nimeni.

Richardson se străduia să-i evite, semn că avea ceva

[71] De nepreţuit (n.tr.).

de ascuns. Pesemne ştia ceva şi îi era teamă să recunoască. Dacă instinctul nu-l înşela pe fostul agent FBI, Richardson se afla în posesia jurnalului.

În decursul aceleiaşi zile, cei doi Wittman au trecut în Canada, sperând să-l găsească pe Richardson acasă. Dacă nu era acolo, Wittman urma să-i lase o nouă carte de vizită. Richardson trebuia să înţeleagă că n-avea să scape cu una, cu două.

Dar, uneori, şi detectivii experimentaţi au parte de ghinion. La graniţă, Wittman şi fiul său au intrat într-o mică încurcătură. Wittman i-a spus grănicerului că sunt simpli turişti, întrucât ar fi fost prea complicat să-i explice întreaga misiune. Dat fiind că Muzeul Holocaustului era o instituţie finanţată federal, Wittman se temea că va fi nevoit să ceară permisiune autorităţilor canadiene pentru orice activităţi întreprinse în afara graniţelor. Dorea să evite acel tip de birocraţie care urma să împiedice misiunea muzeului preţ de ani buni. Grănicerul însă n-a înghiţit povestea cu turiştii. Cei doi nu păreau porniţi să viziteze cascada Niagara: amândoi purtau costum. Wittman a fost forţat să tragă pe dreapta şi a urmărit cu un amestec de iritare şi amuzament la absurdul situaţiei cum maşina sa este percheziţionată. Ofiţerii i-au găsit dosarul de investigaţii în servietă şi l-au luat la întrebări. Wittman s-a străduit să le explice situaţia, însă n-a izbutit să-i înduplece pe grăniceri, care l-au escortat de partea cealaltă a frontierei.

Acest incident neplăcut i-a dat însă o idee. Din câte ştia Wittman, Richardson făcea naveta către Lewiston o dată la câteva zile. Poate dacă maşina profesorului era oprită şi percheziţionată de câteva ori, omul avea să devină mai cooperant. Wittman considera că cea mai bună metodă de a recupera jurnalul era să lucreze constant la psihicul lui Richardson.

Cheia succesului era răbdarea, iar timpul era de partea sa. Vinovatul trebuia ţinut pe jar, căci, fără a şti ce ştia detectivul, mecanismele de apărare ale psihicului se activau de la sine: vinovatul se gândeşte aproape întotdeauna la cele mai rele situaţii posibile.

Întors în Philadelphia, Wittman a luat legătura cu colegul şi prietenul său apropiat, David Hall, procuror adjunct în Wilmington, Delaware. Hali anchetase nenumăraţi traficanţi de arme şi de tehnologie militară de-a lungul carierei, dar colaborase şi cu Wittman în cazul unei serii de furturi de obiecte artistice, ajutând inclusiv la recuperarea a două lucrări de Picasso furate dintr-o galerie din Palm Beach. Tot în acea perioadă, Hali şi Wittman se deplasaseră la Rio de Janeiro pentru a negocia restituirea a trei picturi celebre semnate Norman Rockwell. Pe lângă afacerile sale personale, Wittman colabora cu Departamentul de Securitate Internă SUA (DHS), în calitate de consultant sub acoperire, şi făcuse adesea echipă cu Hall şi cu Mark Olexa – agent special HSI. Wittman ştia că va putea conta pe sprijinul lor într-un caz atât de important precum cel al recuperării jurnalului lui Rosenberg.

Câteva zile mai târziu, Wittman se afla în biroul procurorului, într-o clădire din centrul oraşului Wilmington. La discuţie participa şi Olexa, însă procurorul nu era întru totul convins de pledoaria lui Wittman. Încâlcita istorisire a lui Wittman l-a ameţit de cap pe Hall. Dacă n-ar fi fost prieteni de ani de zile, procurorul ar fi zis pas. Hali, care activase în serviciile secrete ale Marinei Americane timp de 30 de ani, se mândrise mereu că rezolvase cazuri dificile. În cazul acesta însă, i se părea „o poveste spusă de un ţicnit”.

Un jurnal care dispăruse între 1946 şi 1949. Un zvon la mâna a treia că Jane Lester, actualmente răposată,

declarase unui reporter că îi dăduse jurnalul unui fost profesor stabilit la nord de New York. Multe întrebări fără răspuns. Dacă Hall ar fi avut mai multe informaţii despre locaţia sau despre actualul posesor al jurnalului, ar fi fost în măsură să emită un mandat de percheziţie, şi-atunci problema s-ar fi rezolvat uşor. Dar nimeni nu ştia cu exactitate dacă jurnalul se afla în America, în Canada sau în altă parte.

Cu toate acestea, Hali avea încredere în instinctul lui Wittman şi cazul îi stârnise curiozitatea suficient pentru a deschide o anchetă federală. Wittman, Hali şi Olexa au trecut apoi la planul de acţiune. Înainte de toate, trecutul lui Richardson trebuia cercetat în amănunţime. Mai apoi trebuiau să descopere tipare în istoricul trecerii frontierei dintre Canada şi SUA, şi să ordone grănicerilor să-l oprească pe Richardson şi să-i percheziţioneze maşina. Wittman trăgea nădejde că o percheziţie venită la scurt timp după vizita sa la Mellen Press avea să-i creeze lui Richardson impresia că era supravegheat. În cele din urmă, profesorul trebuia interogat în privinţa jurnalului, iar dacă refuza să coopereze, trebuia emisă o citaţie care să-l oblige să predea jurnalul autorităţilor.

Olexa a trecut numaidecât la treabă. Maşina lui Richardson a fost percheziţionată în decembrie la graniţă. Două luni mai târziu, anchetatorii erau pregătiţi să-l înfrunte. Hali a hotărât ca operaţiunea să aibă loc în biroul din Leiston, unde agenţii ar fi avut oportunitatea să arunce o privire în jur. Nu se aştepta ca Richardson să renunţe cu una, cu două la jurnal, dar spera ca fostul profesor să le ofere anchetatorilor noi informaţii în acest caz.

Olexa ştia că Richardson obişnuia să meargă joia la birou, aşa că pe 7 februarie a pornit spre Lewiston însoţit de încă un agent. Cei doi au oprit în parcarea îngustă din faţa editurii, în aşteptarea lui Richardson. Când acesta şi-a

făcut apariţia, agenţii au ieşit din maşină şi s-au prezentat. Richardson s-a învoit să discute cu ei. Le-a povestit despre întâlnirea cu Lester şi cu Lipton şi despre ajutorul dat celor două. A mărturisit că deveniseră o povară pentru el, dar că-i erau dragi inimii. „Când mă uitam la ea, la ele, parcă o vedeam pe mama”. Le-a spus procurorilor că le ajutase să-şi recupereze banii de la moştenitorii lui Kempner, ba chiar că nu-şi însuşise niciodată bani din conturile lor.

Richardson a recunoscut că transportase câteva picturi de-ale răposatului la Lewiston, cu menţiunea că „din câte ştiu, niciuna dintre ele nu era de valoare”. A negat că ar fi intrat vreodată în posesia unui document dispărut din Lansdowne. „Nu ştiu să fi deţinut vreodată un document din arhiva Kempner”. Richardson a negat că s-ar afla în posesia jurnalului lui Rosenberg. Mai mult, a mărturisit că n-auzise niciodată de acest jurnal.

Olexa nu s-a dat bătut şi i-a înmânat o citaţie federală[72] prin care Richardson era somat să predea manuscrisul Rosenberg şi orice document aparţinând de drept statului. Richardson era înştiinţat că jurnalul era proprietate a statului american şi, în caz că se afla în posesia lui, era indicat să-l predea cât mai iute. Înainte să plece, Olexa l-a sfătuit pe Richardson să-şi angajeze un avocat.

Câteva săptămâni mai târziu, lucrurile au luat-o pe făgaşul dorit de Hall şi de Wittman.

Vincent Doyle, avocatul lui Richardson, a luat legătura cu procurorii pentru a cere lămuriri în privinţa citaţiei. Hali i-a explicat că urmărea recuperarea tuturor documentelor legate de procesele de la Nürnberg, dar în

---

[72] Deşi sunt arondaţi unor cazuri particulare, procurorii americani pot iniţia investigaţii oriunde în Statele Unite. Este un fapt obişnuit ca procurorii federali să trimită citaţii în afara districtelor în care sunt arondaţi.

mod special a jurnalului lui Rosenberg. Apoi i-a spus că, în opinia lui, o parte din afirmaţiile făcute de Richardson în parcare erau mincinoase şi l-a rugat pe Doyle să caute personal jurnalul, dacă avea posibilitatea.

O lună mai târziu, la 27 martie, Doyle a telefonat la biroul procurorului din Wilmington şi a lăsat o înregistrare, în acel moment, Hali şi Olexa se aflau la oficiul de Imigraţie şi Obligaţii Vamale din centrul Philadelphiei, iar Hall a împrumutat telefonul unui coleg şi l-a sunat înapoi. A trecut discuţia pe difuzor ca să audă şi Olexa.

Doyle i-a comunicat că Richardson se afla în posesia unor documente nemţeşti, unele dintre ele legate, altele nu, toate scrise de mână. „Se apropie de ceea ce căutaţi?” Hali s-a uitat ţintă la Olexa. Se simţea ca un jucător de poker căruia-i intrase chinta roială. Negociator cu experienţă, Hali şi-a păstrat cumpătul. „Ascultă, Vince, nu putem şti până nu aruncăm o privire”, a răspuns el.

La 5 aprilie 2013, Henry Mayer şi Jürgen Matthäus au luat trenul până în centrul Wilmingtonului şi apoi au urcat cu liftul până la biroul procurorului american. Amândoi tremurau de încântare. Matthäus ajunsese la convingerea că nu vor recupera niciodată paginile pierdute. De cum primise vestea că Richardson se afla în posesia unui manuscris, Mayer se grăbise să-i dea de ştire colegului său. Dar nu puteau şti cu siguranţă până nu inspectau documentele.

Pe 1 aprilie, la o săptămână după telefonul lui Doyle, un agent se deplasase în Buffalo, de unde luase câteva serviete tip acordeon şi patru cutii, pe care le adusese la Washington. Acestea se aflau într-un seif.

Olexa pregătea dosarele în sala de conferinţe, în aşteptarea reprezentanţilor muzeului.

De cum au pus ochii pe foi, Matthäus şi ceilalţi au realizat că dăduseră lovitura. În primul rând, istoricul a

recunoscut scrisul lui Rosenberg. A observat că intrările erau identice cu anumite extrase ce fuseseră deja publicate şi că paginile se potriveau descrierii jurnalului lui Rosenberg, redactată în 1945. Mai mult, Matthäus şi Mayer au recunoscut apartenenţa paginilor la arhiva lui Kempner. Pe paginile jurnalului se zăreau însemnări în ceea ce părea a fi scrisul de mână al procurorului, iar amestecate printre acestea se găseau diverse alte documente, similare cu cele găsite de muzeografi în timpul întortocheatului demers de a recupera colecţia Kempner.

Era limpede: după şase decenii, căutările luaseră sfârşit.

Mayer jubila. După 14 ani de strădanii, documentul fusese găsit. E visul oricărui arhivist să descopere un document de importanţă capitală, iar jurnalul lui Rosenberg îşi merita pe deplin renumele. Era neverosimil să te afli într-o sală de conferinţe din Delaware, la 60 de ani de la finele celui de-al Doilea Război Mondial, şi să răsfoieşti pagini scrise de stiloul lui Rosenberg – pagini considerate pierdute pentru totdeauna.

Cineva a scos un aparat de fotografiat, iar Mayer a zâmbit larg şi a ridicat degetul mare.

Două luni mai târziu, Mayer revenea în biroul procurorului american din Wilmington, unde reporteri din toate colţurile lumii participau la conferinţa de presă în cadrul căreia avea să fie anunţată descoperirea.

Erau de faţă şi Hall şi Olexa, alături de John Morton, directorul oficiului de Imigraţie şi Obligaţii Vamale, şi de Charles Oberly, procurorul general din Delaware. Deşi fusese forţat prin lege să renunţe la jurnal, Richardson nu era anchetat. Avocatul său fusese de acord să predea documentele cu condiţia ca procurorii să-l lase în pace pe clientul său. Procurorul nu avea alte dovezi împotriva fostului profesor şi, până la urmă, scopul principal al

anchetei fusese recuperarea jurnalului. Cu excepţia unei scurte declaraţii date ziarului *New York Times*, Richardson a păstrat tăcerea: „Când au luat agenţii legătura cu mine, m-am întâlnit numaidecât cu ei şi am pus umărul la efortul lor[73]. Mă bucur că am putut să fiu de ajutor Departamentului de Justiţie şi Departamentului de Securitate Internă SUA în vederea recuperării unor documente identificate între timp drept jurnalul lui Alfred Rosenberg”.

În vreme ce reporterii luau notiţe şi bliţurile fulgerau, Morton a urcat pe podium şi a luat cuvântul: „Unul dintre cele mai persistente mistere ale celui de-al Doilea Război Mondial a fost soarta jurnalului lui Rosenberg. Misterul a fost dezlegat”.

Paginile erau expuse alături, într-o încăpere cu pereţi de sticlă. „Jurnalul lui Rosenberg nu este un jurnal obişnuit de epocă, ci mărturia sinceră a unui lider nazist. Gândurile sale, ideile sale, relaţiile sale cu ceilalţi lideri nazişti. Să citeşti jurnalul lui Rosenberg înseamnă să pătrunzi în mintea unui suflet întunecat”.

Erau rapoarte din prima linie a bătăliei politice şi culturale ce zguduiseră Berlinul înainte de război, scrise de un ideolog aproape uitat, care netezise calea pentru cele mai cumplite crime din acel secol. După ce zăcuse mai bine de şase decenii în cutii şi între dosare de la marginea Philadelphiei şi din nordul New York-ului, dosarul lui Rosenberg era o capsulă a timpului dintr-o epocă trecută. Venise vremea ca secretele sale să iasă la iveală.

---

[73] Patricia Cohen, „Diary of a Hitler Aide Resurfaces After a Hunt That Lasted Years“, New York Times, 13 iunie 2013.

VIEŢI ÎN CUMPĂNĂ: 1918-1939

Alfred Rosenberg *(rândul al treilea, în picioare, al treilea de la stânga, cu pălărie și palton)* alături de un grup de naziști, în Coburg, Bavaria, 1922, înaintea marșului organizat de Ziua Germaniei. Înarmați cu bâte, naziștii s-au luat la încăierare cu adversarii și i-au gonit de pe străzi. *(Bayerische Staatsbibliothek München/Bildarchiv)*

4

„Copiii vitregi ai sorţii”

Oraşul era euforic. Ploaia uşoară de dimineaţă se oprise, iar berlinezii se revărsau în număr mare pe Unter den Linden, bulevardul elegant, străjuit de arbori, ce lega palatul regal de parcul Tiergarten. Femeile purtau rochii luminoase, sfidând parcă mohoreala îngheţată ce se aşternuse asupra Germaniei înfrânte, ieşind în evidenţă printre gloatele de bărbaţi cu pălării şi paltoane închise la culoare. Era 10 decembrie 1918. Violenţa mocnea în capitala Reichului. Marele Război fusese pierdut, iar Imperiul German se năruise. Era însă o zi de sărbătoare, căci ostaşii se întorceau de pe front.

O mulţime de privitori se strânsese în Pariser Platz[74], sub privirile zeiţei înaripate Victoria, ce mâna în luptă carul tras de patru armăsari deasupra Porţii Brandenburg, în 1806, Napoleon intrase triumfător în oraş prin aceeaşi poartă, după victoria împotriva prusacilor. În acea zi, poarta era împodobită cu un stindard pe care scria: „Pace şi libertate”.

Primele trupe au sosit la ora unu după-amiaza, şiruri nesfârşite de uniforme cenuşii şi căşti de oţel. Din ţeava puştilor ieşeau flori, iar caii erau împodobiţi cu ghirlande înflorate. Ca să vadă mai bine, oamenii se urcau în copaci sau pe chioşcurile de ziare, se strângeau pe acoperişuri, scoteau capul pe ferestre sau se înghesuiau în balcoane. „Atât de multă lume se adunase, încât la început,

---

[74] „Berlin Welcomes Army“, New York Times, 10 decembrie 1918. Vezi şi jurnalul de ştiri British Pathe „German Troops Retum 1918“, la britishpathe.com.

companiile nu au putut să treacă”, scria un corespondent. Câţiva medici au fost trimişi la faţa locului pentru a se îngriji de spectatorii răniţi de talazul mulţimii. „Cred că în acel moment erau câteva milioane de privitori”.

Într-un târziu, mulţimea a făcut loc soldaţilor să treacă, iar aceştia şi-au continuat drumul la pas sau călare, în spatele purtătorilor de drapel care arborau steagul negru-alb-roşu al Reichului înfrânt, precum şi steagul negru-roşu-auriu al nou-născutului stat revoluţionar. Unii ofiţeri îşi urcau soţiile sau copiii pe cai, apoi îşi tăiau mai departe drum prin mulţimea de privitori. Alături de ostaşii zdrenţuroşi venea fanfara militară, cântând marşuri războinice, apoi care de provizii trase de cai, pe care soldaţii le alintau cu numele de „tunuri de tocană”. În spate, caii trăgeau baterii de artilerie şi care cu muniţie. În zilele premergătoare marşului de retragere, inamicii noului regim se temuseră că soldaţii fuseseră chemaţi de pe front pentru a înăbuşi opoziţia.

Dar totul se desfăşura paşnic. Berlinezii plini de entuziasm le ofereau soldaţilor crizanteme şi ţigări. În loja oficială, Friedrich Ebert putea fi zărit cu uşurinţă datorită pălăriei sale de mătase. Cu o lună în urmă, după revoluţia din noiembrie, acest politician cu grumaz de taur fusese numit cancelar, odată cu abdicarea kaizerului, iar acum îi primea pe ostaşi ca pe nişte învingători. „Prieteni, tovarăşi, cetăţeni – declara el, hrănind mitul unei Germanii neînvinse, dar trădate de duşmani interni – faptele şi sacrificiile voastre eroice nu cunosc seamăn! Sunteţi neînvinşi!”[75]

În următoarele două săptămâni, şiruri peste şiruri de soldaţi s-au perindat pe străzile oraşului, întâmpinaţi de public cu ovaţii. „Un aer de încredere, de înnoite speranţe pentru viitor străbătea soldăţimea, care a răspuns ovaţiilor

[75] Stephenson, „Frontschweine and Revolution“, pp. 287-299.

cu acea seriozitate vioaie a bărbatului ce nu se mai teme de viaţă după ce a văzut moartea cu ochii”[76], îi scria unui prieten o femeie care asistase la paradă. „E atâta mulţime pe străzi, atâta înghesuială, încât mă întreb cât va mai dura până când aceste energii latente vor fi dezlănţuite pe făgaşe nebănuite, dacă nu vor fi direcţionate urgent în scopuri mai nobile”.

Pierdut în mulţime, la răscrucea dintre Friedrichstrasse şi Unter den Linden, se afla un tânăr imigrant de 25 de ani, posac şi plin de mânie. El nu găsea niciun motiv de sărbătoare.

Alfred Rosenberg venise cu trenul din Estonia în urmă cu câteva zile. Urmărind rândurile de soldaţi ce se întorceau de la război, Rosenberg a observat cu stupoare expresia rece şi absentă întipărită pe chipurile lor, vădind traumele suferite pe front. „În acea clipă am simţit pe pielea mea suferinţa crâncenă a poporului german”[77], avea să scrie el ani mai târziu.

Cu acea imagine adânc întipărită în minte, Rosenberg a plecat curând la München, unde a luat legătura cu anumite grupări clandestine de conspiratori naţionalişti şi unde a descoperit nuclee de antisemiţi radicali ce vorbeau pe limba lui. După numai câteva luni, Rosenberg se angaja în lupta cea mare, fără a mai privi vreodată înapoi.

Ulterior, când al Treilea Reich a luat fiinţă şi Germania s-a organizat în jurul ideii că cetăţenii ei aparţineau unei rase superioare, nu puţine voci au sesizat faptul că o parte din liderii ei nu se ridicau la înălţimea

---

[76] Corespondent anomim către Evelyn Blucher, soţia britanică a unui prinţ german, care a petrecut războiul în Germania, citată în Blucher von Wahlstatt, An English Wife in Berlin, p. 305.

[77] Lang şi Schenck, Memoirs of Alfred Rosenberg, p. 29.

idealului propus. După cum spune şi-un banc al epocii[78], nazistul ideal era zvelt precum Göring, atletic precum Goebbels cel infirm, blond ca Hitler şi, desigur, arian ca Rosenberg.

„Era oacheş la chip şi nu avea deloc înfăţişare de neamţ”, scria un ofiţer britanic despre Rosenberg după război. „Majoritatea naziştilor credeau că are sânge de evreu şi că e «singurul Rosenberg arian din lume»”[79]. În fapt, Rosenberg era un nume destul de răspândit printre etnicii germani din statele baltice. Ideologul susţinea că strămoşii lui migraseră din Germania în secolul XVIII, stabilindu-se întâi la Riga, în Letonia, apoi la Reval (actualmente Tallinn), capitala Estoniei. În secolul XIV, oraşul Reval era un membru de seamă al ligii târgurilor Hanseatice (cu componenţă preponderent germană), însă în 1710, slăbit de epidemii şi războaie, oraşul s-a predat oştirilor lui Petru cel Mare. În 1893, la data naşterii lui Rosenberg, Reval era un port important al Imperiului Ţarist, dar, copil fiind, Alfred putea colinda străzile întortocheate şi curţile vechi ale oraşului, putea să admire zidurile de apărare şi arhitectura medievală existente de la fondarea cetăţii.

Mama sa a murit de tuberculoză la două luni după ce l-a adus pe lume. Tatăl său, directorul sucursalei locale a unei companii nemţeşti, avea să moară 11 ani mai târziu, la vârsta de 42 de ani, lăsându-l pe Alfred în grija unor mătuşi. Tânărul Rosenberg a fost crescut în tradiţie protestantă, dar s-a răzvrătit împotriva credinţei. Nu era genul de om care să facă temenele. „Îngenuncherea a trezit în mine un foc ce n-a mai fost chip să fie stins”[80],

---

[78] Piper, Alfred Rosenberg, p. 208.

[79] Neave, On Trial at Nuremberg, p. 103.

[80] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 11; vezi Rosenberg, „How the Myth Arose“, Arhivele Naţionale, T454, rola 101.

scria el despre obligaţia de a se prosterna în faţa Domnului la orele de religie.

Îşi amintea cu drag de profesoara lui de desen din gimnaziu, o pictoriţă care l-a trimis pe străzi să schiţeze oraşul[81]. Directorul şcolii, profesor de istorie şi geografie, l-a îndemnat să facă săpături arheologice într-un cimitir din apropiere, unde a descoperit o urnă de piatră, ulcioare şi inele. Nu era un elev de excepţie, dar profesorii îl plăceau. La 17 ani, Rosenberg se înscria la institutul tehnic din Riga, urmând întâmplător programul de arhitectură. În timpul liber citea epopeile germanice şi mitologie islandeză, Vedele indiene şi filosofi precum Kant sau Schopenhauer. Ulterior, un scriitor avea să afirme că Rosenberg era „un semidoct de prima mână”[82], însă printre membrii cercului studenţesc Corps Rubonia din Riga, Alfred era poreclit „Filosoful”[83].

În timpul unei călătorii cu trenul de la Reval la Sankt Petersburg, unde locuiau bunicii lui, Rosenberg a întâlnit

O femeie fascinantă. Fiica unui afacerist bogat, Hilda Leesmann era cu un an mai în vârstă decât Alfred, ageră la minte, citită, bună cunoscătoare a tradiţiilor intelectuale germane şi ruseşti. L-a îndemnat pe Rosenberg să citească *Război şi pace* şi *Anna Karenina* de Tolstoi. Cânta la pian şi l-a iniţiat pe Alfred în operele marilor compozitori ruşi. I-a dăruit *Aşa grăit-a Zarathustra* de Nietzsche. A urmat cursuri de dans la Paris, iar când Rosenberg a venit în vizită, au făcut plimbări la catedrala Notre Dame şi la Luvru. În fiecare dimineaţă luau micul dejun la Café de la Rotonde din Montpamasse, unde luau masa adesea pictori precum Picasso şi Modigliani. Hilda devenea pe zi ce trece

---

[81] Detalii despre copilăria lui Rosenberg în Lang şi Schenck, Memoirs, pp. 1-30.

[82] Fest, The Face of the Third Reich, pp. 163-174.

[83] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 15.

tot mai cunoscută, fiind chiar curtată de Baletul din Moscova, pe când, în Riga, Rosenberg se văzu nevoit să îmbrace armura medievală pentru un spectacol destinat copiilor.

Cei doi s-au căsătorit în 1915 şi şi-au petrecut vara într-o vilă la ţară. Rosenberg picta şi îi citea cu glas tare din biografia lui Goethe. La sfârşitul verii, Marele Război avea să-i dezrădăcineze pe amândoi. Hilda a fugit alături de familia ei la Sankt Petersburg. Întreg institutul lui Rosenberg a fost evacuat la Moscova, cu tot cu bibliotecă. Orele de curs în exil se ţineau în diverse locuri, răspândite pe cuprinsul întregii viitoare capitale ruseşti; unele se ţineau pe coridoare. Rosenberg a închiriat o cameră de la un cuplu care locuia undeva în afara zonei centrale. Acolo lua mese sărăcăcioase, într-o încăpere ce servea şi ca dormitor. La ora ceaiului, gazda sa obişnuia să stea cu un ziar de stânga pe genunchi şi să-i înjure pe „ticăloşii din conducerea ţării”. O dată pe săptămână, Rosenberg cina în oraş, tratându-se cu produse de patiserie şi cu bere cu 2% alcool. Viaţa lui socială se reducea la ceasurile petrecute în restaurantele ieftine de pe strada Tverskaia, bulevardul principal ce pornea din Piaţa Roşie spre nord-vest.

În vreme ce Rosenberg îi devora pe Tolstoi şi pe Dostoievski, Revoluţia bolşevică prindea contur. Adâncit în lecturi, Rosenberg abia dacă băga de seamă tulburările din jur. Într-o dimineaţă luă trenul spre centrul Moscovei, unde descoperi că sute de mii de oameni împânziseră străzile şi pieţele publice. „O veselie de nedescris străbătea mulţimea”, avea să scrie mai târziu. „Unii plângeau pe umerii necunoscuţilor. Milioane de oameni fuseseră cuprinşi de psihoză”[84].

---

[84] Din Rosenberg, P est in Russland!, citat în Cecil, Myth of the Master Race, p. 17.

Ulterior, în 1917, Rosenberg află că starea de sănătate a soţiei sale se deteriorase din cauza climei neprielnice. Avea tuberculoză, iar familia o trimisese la un sanatoriu din Crimeea. Rosenberg renunţă la studii şi i se alătură în peninsulă. Câteva luni mai târziu, cei doi aveau să-şi facă bagajele şi să se înapoieze în Estonia. Hilda era ţinută la pat. Rosenberg îi citea şi în acelaşi timp îşi finaliza lucrarea de licenţă. În mod sinistru, dată fiind evoluţia sa ulterioară, proiectul presupunea proiectarea unui crematoriu. În ciuda turbulenţelor din Moscova, Rosenberg se întoarse la institut pentru a susţine ultimele examene, apoi reveni acasă în acelaşi timp cu pătrunderea trupelor germane în oraş.

Însă nu rămase în Reval pentru multă vreme. Timp de câteva luni predă desen şcolar unor „tineri destul de recalcitranţi” şi vându ilustraţii cu oraşul vechi. Însă Estonia nu-i oferea nicio perspectivă, astfel că se alătură zecilor de mii de germani care fugeau din calea armatelor ruseşti ce pătrunseseră în ţară în noiembrie 1918.

Înainte să părăsească ţara, ţinu primul discurs public în cadrul unei întruniri care avea loc la sediul Confreriei Capetelor Negre, o asociaţie civică de târgoveţi şi proprietari de nave din Reval. Prefigurând nenumăratele discursuri din viitor, Rosenberg a înfierat cumplita alianţă dintre iudaism şi marxism ce pusese Rusia pe butuci. Potrivit unei mărturii a vremii, un afacerist evreu şi-a îndemnat gălăgios compatrioţii să părăsească sala în semn de protest[85].

În aceeaşi noapte, Rosenberg porni spre Germania. În oraşul natal avea să revină abia peste două decenii.

„Trenul a părăsit Revalul. În urma mea rămâne Rusia cu toate amintirile ei, cu viitorul ei greu de întrezărit”, scria Rosenberg. „Las în urmă oraşul copilăriei mele cu

[85] Cecil, Myth of the Master Race, p. 20.

turnurile şi străzile sale vechi, cu oamenii care mi-au fost odinioară vecini. Las în urmă patria natală pentru a dobândi un părinte. (...) Şi astfel pătrund în Reich. Am fost un om devotat întru totul artei, filosofiei şi istoriei, care n-a visat niciodată la amestecul în politică. (...) M-am lăsat purtat de cursul vieţii”[86].

Rosenberg avea programat un interviu cu unul dintre arhitecţii de seamă ai Berlinului, Peter Behrens. A fost îngrozit de oraş, care avea în curând să dobândească o reputaţie internaţională în privinţa promiscuităţii sale sexuale şi culturale. Iar Behrens s-a dovedit a avea înclinaţii moderniste. Nu era genul de mentor de care avea nevoie Rosenberg. Nu s-a prezentat la întâlnire, ci a pornit iute spre München.

Capitala bavareză era străbătută de râul Isar, la poalele Alpilor înzăpeziţi care, în zilele senine, se conturau spre miazăzi asemenea unui decor scenic pictat de un artist. Deopotrivă conservator şi catolic, oraşul era renumit pentru jovialitatea sa şi pentru faimoasele sale beri: Hofbräuhaus regal sau Augustinerbräu monastic. De 700 de ani, oraşul era condus de familia Wittlesbach, iar pe timpul domniei lui Ludwig I (1825-1848) se desfăşurase un ambiţios program de reconstrucţie arhitecturală care adusese Münchenul în rând cu marile oraşe europene. Un nou bulevard spaţios (botezat, fireşte, Ludwigstrasse) îşi tăia drum spre miazănoapte din centrul medieval al oraşului, străjuit de impunătoarele clădiri ale universităţii şi bibliotecii, în stil italienesc. Noua piaţă Königsplatz era împrejmuită de-un complex neoclasic de muzee ce găzduiau sculpturi greceşti, romane şi egiptene, precum şi o superbă colecţie a Vechilor Maeştri.

La cumpăna dintre veacuri, München devenise capitala artei şi a culturii germane, un soi de „Atena de pe

---

[86] Lang şi Schenck, Memoirs, p. 29.

Isar”[87]. O mulţime de pictori, sculptori, scriitori, intelectuali şi muzicieni s-au stabilit în oraş pentru a se bucura de atenţia şi finanţarea aristocraţiei locale. În beneficiul acestora erau organizate vernisaje, parade şi baluri. Artiştii avangardişti lansau provocări pedanteriei tradiţionale într-o ţară cunoscută pentru tendinţele sale imperialist-autoritare, iar boema s-a reunit într-un cartier mai dezgheţat numit Schwabing. „Un adevărat locuitor al Schwabingului prefera cafeneaua în locul berăriei”[88], urma să scrie istoricul David Clay Large. Poezii şi peroraţii politice răsunau în jurul meselor de marmură din Café Stefanie, unde, într-o eternă perdea de fum, îşi petreceau vremea anarhişti, comunişti, dadaişti şi romancieri de toate soiurile. Locul fusese poreclit în chip ironic Café Grössenwahn – Cafeneaua Megalomanilor. Lenin a trăit o vreme în Schwabing, înainte să plece în Rusia pentru a porni revoluţia. Hitler a închiriat o odaie la marginea cartierului în prima perioadă petrecută la München, din primăvara lui 1913 până în vara lui 1914. După ce s-a orientat puţin, Rosenberg s-a mutat într-un apartament la sud de Schwabing, pe Barer Strasse, la câteva străzi depărtare de galeriile regale, de universitate şi de Academia de Arte Frumoase.

La data sosirii lui Rosenberg, München căzuse pradă şomajului, foametei şi tulburărilor sociale[89]. Ultimul rege bavarez al familiei Wittelsbach fusese exilat la finele Primului Război Mondial. Revoluţionarii preluaseră frâiele puterii şi instauraseră o republică independentă în regatul de sud. În fruntea republicii a ajuns Kurt Eisner, unul dintre liderii Partidului Social Democrat din Germania. Evreu, fost

---

[87] Large, Where Ghosts Walked, pp. xii-xvii.
[88] Ibid., pp. 3-5.

[89] Evans, The Coiming of the Third Reich, pp. 156-161.

jurnalist şi opozant al războiului, Eisner reprezenta prototipul duşmanului patriei în viziunea naţionaliştilor.

Colindând pe străzile oraşului, singur şi fără parale în buzunar, Rosenberg a fost cuprins în mod firesc de atmosfera revoluţionară. Soţia lui era grav bolnavă, aşa că părinţii o internaseră într-un spital din Arosa, în Elveţia. După cum avea să scrie mai târziu, Rosenberg se număra printre „copiii vitregi ai sorţii”[90], încercând să-şi găsească un rost în Europa postbelică. Primea puţini bani de-acasă şi încerca să compenseze prin vânzarea de articole şi picturi. Străduinţele sale au fost de prisos, astfel că Rosenberg s-a văzut nevoit să aplice la un program de asistenţă socială pentru săraci şi să se mulţumească cu supa de varză cu găluşte pusă zilnic la dispoziţie de-o cantină socială. îşi petrecea zilele colindând muzeele de artă sau adâncit în lectură la biblioteca naţională de pe Ludwigstrasse.

Într-o bună zi, în timpul unei plimbări, Rosenberg zări un afiş lipit pe-un stâlp ce promova spectacolul unei dansatoare care o cunoştea pe Hilda dinainte să se îmbolnăvească. Rosenberg dădu de urma femeii şi îi mărturisi că încerca să publice nişte articole despre Revoluţia bolşevică. Altceva nu avea de vânzare.

Femeia îi pasă un nume care avea să-i schimbe radical viaţa. Dietrich Eckart era un dramaturg-poet boem şi totodată jurnalist, al cărui săptămânal *Auf Gut Deutsch* (*Simplu spus*) era lectură obligatorie în cercurile antisemite ce luau naştere în München. Rosenberg îl vizită a doua zi.

„M-a întâmpinat un domn deopotrivă ursuz şi prietenos, cu o căpăţână ciudată şi o expresie ce radia personalitate”, avea să scrie Rosenberg. „Şi-a potrivit ochelarii pe nas şi m-a cercetat din priviri.”, Aveţi nevoie

---

[90] Lang şi Schenck, Memoirs, p. 40.

de-un luptător împotriva Ierusalimului?” a întrebat Rosenberg. „Desigur”, a răspuns celălalt, râzând[91].

Rosenberg i-a înmânat articolele, iar Eckart l-a chemat a doua zi. Cei doi s-au văzut la un restaurant, unde s-au împrietenit numaidecât şi şi-au început colaborarea.

Rosenberg a început să scrie pentru ziarul lui Eckart, în aceeaşi perioadă a descoperit o obscură organizaţie antisemită numită Societatea Thule, care urzise o răsturnare violentă a guvernului Eisner. Potrivit istoricului Ian Kershaw, „pe lista membrilor se regăseau personaje notorii[92] din viitorul partid nazist, precum şi oameni de seamă din München”. Până la urmă, la trei luni după revoluţie, Eisner a fost asasinat pe stradă de un susţinător al dreptei. În mod ironic, asasinul fusese respins de Societatea Thule[93] din cauza rădăcinilor sale evreieşti, iar acesta îl împuşcase pe Eisner pentru a-şi dovedi loialitatea.

Străzile s-au umplut de manifestanţi, iar social-democraţii au pierdut frâiele puterii. Un grup de „anarhişti de cafenea” au preluat pentru scurtă vreme conducerea, cu intenţia de-a împărţi bani tuturor. Anarhiştii au fost succedaţi de o grupare bolşevică, hotărâtă să-i aresteze pe bogătani şi să înfiinţeze o armată comunistă ce urma să măture Europa.

Într-o zi răcoroasă de aprilie, în 1919, Rosenberg se alătură unui grup de oameni furioşi ce dezbăteau preschimbările politice în Marienplatz, la umbra semeţei primării în stil neogotic, *Rathaus* în germană, cu acea faţadă bătută de vreme şi lungă de 100 de metri, presărată cu arcade, creneluri şi coloane ornate

[91] Layton, „The Völkischer Beobachter, 1925-1933“, pp. 58-59; vezi Alfred Rosenberg, Dietrich Eckart: Ein Vermächtnis (München, nepublicat, 1927).
[92] Kershaw, Hitler: A Biography, p. 82.
[93] Evans, Coming of the Third Reich, p. 160.

extravagant. Rosenberg stătea cocoţat pe o balustradă de piatră, fluturând o pancartă pe care scria: „Trăiască Muncitorul German! Jos Bolşevismul!”[94] criticând zgomotos noul regim dinaintea câtorva mii de oameni. Descoperind ulterior că remarcile sale tăioase fuseseră luate în seamă – oamenii îl opreau pe stradă să-l felicite pentru discurs – ideologul a hotărât să se facă nevăzut, de teamă să nu fie arestat.

Rosenberg şi Eckart s-au refugiat în Wolfratshausen, un sătuc aflat la 40 de kilometri de München. În absenţa lor, mai mulţi membri ai Societăţii Thule au fost luaţi prizonieri şi, în dezordinea generală ce-a urmat, au fost împuşcaţi unul câte unul în subsolul unui gimnaziu de grupările comuniste. La începutul lunii mai, unităţile militare aflate în slujba guvernului social democrat din exil au recucerit Münchenul în urma unor ciocniri sângeroase, punctate pe alocuri de execuţii şi masacre. La sfârşitul verii a luat naştere în chip oficial Republica de la Weimar, iar Bavaria a fost încorporată în noul stat.

Câteva săptămâni mai târziu, Rosenberg şi Eckart s-au întors din exilul autoimpus. În mai au participat la o întrunire a proaspăt înfiinţatului Partidul Muncitoresc German. Într-un restaurant modest, Rosenberg şi Eckart au rostit diatribe împotriva evreilor şi a bolşevicilor aflaţi la putere în Uniunea Sovietică.

Peste câteva luni, într-o noapte de septembrie, un caporal de 30 de ani din armata germană avea să participe la una dintre întrunirile recent înfiinţatului partid, găzduită la Sterneckerbrău, o berărie micuţă cu lambriuri de culoare închisă şi tavan boltit, unde se întâlneau săptămânal membrii partidului.

La scurt timp după aceea, organizaţia a fost

---

[94] Rosenberg descrie această scenă în Lang şi Schenck, Memoirs, p. 43.

rebotezată: Partidul Naţional Socialist al Muncitorilor Germani. Duşmanii săi au redus această denumire la una formată din două silabe, ce surprinde poate mai bine intransigenţa partidului: Nazist.

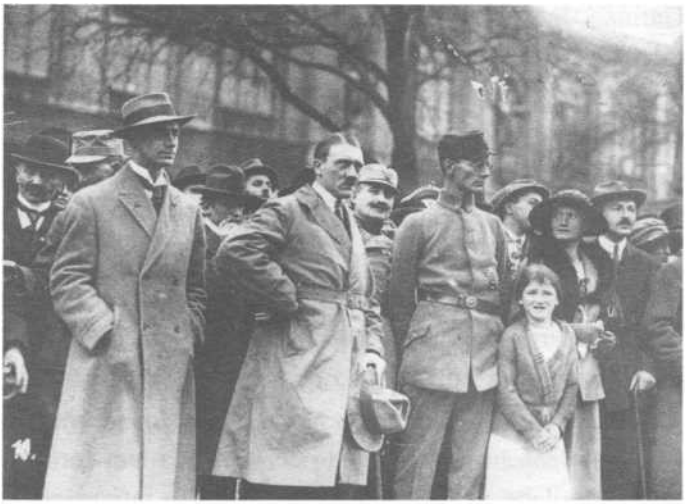

Rosenberg (stânga) şi Hitler la München, în timpul puciului organizat la Bürgerbräukeller, în noiembrie 1923. *(Keystone/Getty Images)*

5

„Cel mai hulit ziar din ţară!”

Adolf Hitler şi Alfred Rosenberg aveau multe în comun. Deşi copilăriseră în afara ţării, amândoi erau pătrunşi de mitologia eroică a Germaniei. Amândoi rămăseseră orfani de tineri. Amândoi păreau mai interesaţi de desen, lectură şi reverii în miezul zilei decât să-şi urmeze carierele în arhitectură. În tinereţe, amândoi fuseseră nevoiţi să apeleze la cantine sociale pentru a-şi potoli foamea. La scurtă vreme după ce s-au cunoscut, şi-au dat seama că împărtăşesc aceleaşi viziuni despre problemele presante ale societăţii germane: caracterul distructiv al bisericii, pericolul comunismului şi ameninţarea evreiască.

Hitler s-a născut în Braunau, Austria, şi a copilărit la periferia oraşului Linz[95]. Era cu patru ani mai în vârstă decât Rosenberg. S-a mutat la Viena, unde a încercat să intre la Academia Vieneză de Arte Frumoase, însă fără succes. („Proba la desen nesatisfăcătoare. Prea puţine capete”, a fost concluzia examinatorului.) A început să ducă o existenţă boemă. Spre sfârşitul lui 1909, Hitler locuia într-un adăpost pentru nevoiaşi, slăbit şi murdar. Cu ajutorul unor bani primiţi de la mătuşa lui şi al veniturilor modeste făcute din vânzarea tablourilor prin birturile vieneze, Hitler a reuşit să se întreţină până a intrat în posesia averii tatălui său în 1913, la vârsta de 24 de ani.

În acea primăvară, Hitler a plecat la München, unde a închiriat o odaie deasupra unei prăvălii de la marginea

---

[95] Detalii despre copilăria lui Hitler în Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 1-46.

de vest a cartierului artiştilor şi a trecut la vânzarea picturilor reprezentând principalele puncte de atracţie ale oraşului: berăria Hofbrăuhaus, catedrala gotică Frauenkirche, sau Alter Hof, reşedinţa din urmă cu secole a împăraţilor Sfântului Imperiu Roman. S-a îndrăgostit de patria sa adoptivă. „Oraşul mi-era atât de familiar, de parcă trăisem acolo de ani de zile”[96], scria Hitler mai târziu.

Prejudecăţile sale de ordin comun nu luaseră încă forma ideologiei care avea să schimbe la faţă întreaga Europă[97], încă de pe vremea când locuia în Tinz, Hitler îmbrăţişase naţionalismul antisemit şi anticatolic propovăduit de politicianul austriac Georg Ritter von Schönerer. Sărăcia în care trăise la Viena, un oraş cosmopolit, nu făcuse decât să-i întărească aceste convingeri. Primarul din München, Karl Lueger, era un antisemit sadea, iar chioşcurile de presă erau ticsite cu ziare extremiste ce prezentau evreii drept corupţi şi depravaţi. Adeziunea sa la propaganda antisemită nu l-a împiedicat însă să-şi vândă picturile negustorilor evrei şi nici să-i ofere un tablou doctorului evreu care s-a îngrijit de mama sa aflată pe patul de moarte. Reinhold Hanisch, care l-a cunoscut pe Hitler în adăpostul din Viena şi l-a ajutat să-şi vândă picturile pe stradă, avea să scrie mai târziu în scurtele sale memorii că Hitler se înţelegea de minune cu evreii din Viena[98]. Vorbise apreciativ despre poporul evreu şi lăudase contribuţiile acestuia la cultura mondială.

Hitler reuşise să se sustragă de la serviciul militar austriac, care era obligatoriu. Dimpotrivă, la izbucnirea

---

[96] Hitler, Mein Kampf, p. 126.

[97] Kershaw, Hitler: A Biography, p. 27.

[98] Reinhold Hanisch, „I Was Hitler’s Buddy“, The New Republic, 5, 12 şi 19 aprilie 1939.

Marelui Război s-a înrolat din proprie iniţiativă în armata bavareză. În frenezia ce-a precedat confruntările, autorităţile germane nu au reuşit să-i determine naţionalitatea. Pe durata războiului, Hitler a făcut curierat între comandament şi front, unde măcelul generalizat l-a obişnuit cu moartea şi suferinţa. De două ori a fost decorat cu Crucea de Fier şi tot de două ori a fost rănit. îşi îndrăgea camarazii de luptă, care-l porecliseră „Artistul” şi se minunau de ciudăţeniile sale: nu bea şi nu fuma, nu primea scrisori şi îşi petrecea mai tot timpul adâncit în lectură.

În octombrie 1918 a fost rănit la ochi în urma unui asalt cu iperită, în apropiere de Ypres, Belgia, şi apoi a fost internat la un spital din Pasewalk, la 136 de kilometri de Berlin, unde a petrecut ultimele luni ale războiului. Hitler s-a întors la München pe 21 noiembrie, cu două săptămâni înaintea lui Rosenberg.

După înlăturarea regimului bolşevic în mai 1919 şi includerea Bavariei în Republica de la Weimar, armata germană a decis să ţină regiunea sub observaţie, din cauza activităţilor furibunde şi adesea haotice de partizanat. Zeci de organizaţii politice încercau să-şi răspândească ideile în rândul populaţiei, iar ofiţerimea voia să se asigure că trupele germane, înfrânte şi resentimentare, aveau să fie îndoctrinate în spirit naţionalist şi antibolşevic. Hitler s-a angajat ca informator şi educator în organizaţia de propagandă a armatei. A participat la cursuri de socialism şi istorie germană, unde a asistat pentru prima oară la cuvântările economistului Gottfried Feder despre fărădelegile bancherilor evrei.

Începând din vară, Hitler susţine propriile şedinţe de îndoctrinare, incitându-şi ascultătorii cu discursuri înflăcărate. Unul dintre participanţi i-a scris la un moment dat, cerându-i lămuriri cu privire la „Problema Evreiască”.

Cum putea Germania să rezolve această chestiune când în fruntea ţării se aflau social-democraţii liberali? Scrisoarea a ajuns la Hitler, care a redactat numaidecât un răspuns. În prima luare de poziţie cunoscută vizavi de o problemă care avea să-l obsedeze în anii următori, Hitler scria că atacurile viscerale împotriva evreimii nu vor genera decât o serie de pogromuri mărunte. Germania avea nevoie de un antisemitism „raţional”[99]. Pus în faţa unor dovezi de neclintit, poporul german avea să susţină deposedarea evreilor de toate drepturile şi, în cele din urmă, excluderea lor din societate.

Scrisoarea datează din 16 septembrie 1919, patru zile după prima sa participare la întrunirile viitorului Partid Nazist.

Hitler a fost trimis la Sterneckerbrău de către superiorul său, căpitanul Karl Mayr, pentru a raporta despre activităţile acestei organizaţii recent constituite. Acolo le-a vorbit celor prezenţi cu atâta însufleţire, încât Anton Drexler, fondatorul partidului, i-a înmânat un pamflet şi l-a rugat să vină şi a doua oară. La ordinele lui Mayr, Hitler s-a înscris în partid. Însă, după cum ştim deja, nu ca simplu spion. Hitler a constatat numaidecât că doctrina partidului se alinia vederilor sale şi că organizaţia era destul de mică pentru a putea fi dominată. Curând, Hitler avea să-şi dedice întreaga viaţă partidului şi să devină cel mai charismatic personaj al dreptei extremiste.

Rosenberg l-a întâlnit pe viitorul lider al partidului în 1919, în timpul unei vizite la Eckart. Cei doi au vorbit despre Roma antică, despre comunism şi despre dezrădăcinarea poporului german în urma înfrângerii. „Aş minţi dacă aş spune că m-am simţit copleşit de personalitatea lui şi că am devenit imediat un susţinător

[99] Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 74-75.

necondiţionat”[100], scria Rosenberg după război, în celula lui.

Kurt Ludecke, un susţinător înstărit care a strâns fonduri pentru partid, a mers chiar mai departe cu afirmaţiile: Rosenberg nu „a fost niciodată impresionat de intelectul lui Hitler”[101]. Dar, ca mulţi alţii, a fost sedus destul de curând de discursurile sale publice, Aveam înaintea mea un soldat german din linia întâi care lupta într-o manieră deopotrivă limpede şi convingătoare, bizuindu-se doar pe propriile-i forţe, cu acea îndrăzneală caracteristică omului liber”[102], scria Rosenberg într-o scrisoare despre primul său discurs. „Astfel mi-a câştigat Adolf Hitler admiraţia după numai 15 minute”.

În cele din urmă, Rosenberg avea să înţeleagă că întâlnirea cu Hitler fusese un moment hotărâtor în viaţa sa, o scurtă întrevedere care „mi-a schimbat soarta, contopind-o cu soarta întregii naţiuni germane”[103].

În decembrie 1920, tânărul Partid Nazist a achiziţionat un săptămânal neimportant şi s-a jurat „să-l transforme în cea mai necruţătoare armă a germanităţii împotriva forţelor duşmănoase, antigermane”[104]. O parte din fondurile pentru achiziţie veneau din partea unui ofiţer din armata germană, ceea ce i-a determinat pe unii să speculeze că banii proveneau dintr-un cont militar secret. Ziarul a supravieţuit cu finanţări din partea unor mici brutării şi a unor donatori privaţi înstăriţi, la care se adăuga cel puţin o organizaţie naţionalistă. Însă publicaţia era înglodată în datorii înainte de a fi cumpărată de naziști, astfel că la început exista mereu incertitudinea

[100] Lang şi Schenck, Memoirs of Alfred Rosenberg, pp. 47-50.

[101] Lüdecke, I Knew Hitler, p. 588.
[102] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 30.
[103] Lang şi Schenck, Memoirs, pp.47-50.
[104] Layton, „The Völkischer Beobachter, 1920-1933“, p. 354.

dacă ziarul va intra la tipar şi apoi în chioşcuri. În discursurile sale, Hitler şi-a îndemnat susţinătorii să cumpere „cel mai hulit ziar din Germania!”[105]

Völkischer Beobachter[106] îşi avea sediul la Schellingstrasse 39, colţ cu clădirea unde locuia Rosenberg. Atmosfera era tipică oricărei redacţii – „o vânzoleală de nedescris: sunau telefoanele, redactorii dictau, vizitatori, rumoare”[107], îşi amintea un angajat – însă, pe deasupra, clădirea găzduia sediul trupelor de şoc ale lui Hitler, faimosul Sturmabteilung, ai căror bătăuşi îşi făceau uneori de lucru prin redacţie, făcând schimb de articole în timp ce se jucau cu pistoalele.

Dimineaţa, Hitler obişnuia să petreacă ore în şir în redacţie, stând la discuţii cu oaspeţii, iar curând, cafenelele şi restaurantele de pe Schellingstrasse au devenit locuri de întâlnire pentru naziști. O stradă mai încolo se găsea unul dintre restaurantele favorite ale lui Hitler, Schelling-Salon, cu acoperişul său neobişnuit în formă de ceapă. Localul era adesea frecventat de naziști, până când proprietarul a refuzat să-l mai amâne cu plăţile pe liderul partidului. Ani la rând, Hitler a frecventat şi un restaurant italienesc din apropiere: Osteria Bavaria. Era slab luminat, iar pereţii căptuşiţi cu lemn erau ornaţi cu peisaje. De regulă, Hitler şi oaspeţii săi luau masa în spatele draperiilor, într-un separeu de lângă intrare. Uneori străbăteau Ludwigstrasse până la Café Heck, cu vedere spre Hofgarten, somptuoasele grădini regale în stil renascentist. Când era vreme bună, invitaţii se aşezau la umbra copacilor, pe scaune de fier forjat, în jurul

---

[105] Ibid., p. 360.

[106] Numele ziarului a fost tradus în diverse feluri: „Observatorul Poporului“ sau „Observatorul Rasial“.

[107] Notă în jurnalul Paulei Schlier, citat in Layton, „The Völkischer Beobachter, 1925-1933“, pp. 87-88.

măsuţelor acoperite cu feţe în carouri.

În primii ani la München, Rosenberg îşi petrecea mai tot timpul la Schellingstrasse 39, lucrând iniţial pentru oficiosul de partid sub bagheta lui Eckart, apoi asumându-şi tot mai multe responsabilităţi, până când a devenit principalul scriitor al partidului. Stilul său era adesea încâlcit şi necesita intervenţii, astfel că Hitler n-a fost de la bun început mulţumit de ziarul redactat de tandemul Rosenberg-Eckart. Hitler îşi dorea o publicaţie destinată maselor, ceva care să atragă atenţia oamenilor şi care să le imprime viziunea partidului nazist.

„La început, *Völkischer Beobachter* ţintea spre sfere academice atât de înalte, încât până şi mie mi-era dificil să-i dau de cap şi n-am cunoscut o singură femeie care să priceapă o iotă din ce se scria acolo”[108], mărturisea Führerul ulterior.

Însă ziarul nu consta numai din reflecţiile absconse ale lui Rosenberg. Se publicau comunicate de presă şi articole furate din alte reviste, rubrici destinate sportului şi artelor, contribuţii ale susţinătorilor, caricaturi politice, bancuri, articole şi cuvântări semnate de Hitler, anunţuri de partid („Iată unde vom lupta mâine”), romane în foileton şi reportaje tip tabloid despre dezastre şi crime sângeroase, în care abuzurile sexuale ale evreilor erau descrise cu lux de amănunte.

Fiind un organ de partid, toate articolele treceau, după cum era de aşteptat, printr-un filtru ideologic, căpătând astfel un aer de isterie sau zeflemea. Reporterii se legau de fiecare scandal politic. S-au scris atâtea articole despre fapte de corupţie în care erau implicate importante figuri politice precum şi patru fraţi evrei pe nume Barmat, încât a luat naştere o rubrică specială: „Barmatologia”.

---

[108] Trevor-Roper, Hitler’s Table Talk, p. 490.

Redactorii obişnuiau să puncteze replicile adversarilor politici cu semne de exclamare ironice. Pe Bernhard Weiss, nesuferitul şef adjunct al poliţiei din Berlin, îl citau astfel: „Palavragiul (!!!) Hitler şi demagogul (!!) Goebbels nu pot fi luaţi în serios (!!!)”[109].

La secţiunea sport, cititorul găsea reportaje despre activităţi cu aplicaţii militare, precum drumeţiile montane, gimnastica şi exerciţiile fizice. Paginile de cultură deplângeau influenţa evreiască în artă. Se publicau până şi genul acela de articole antisemitice cu caracter pornografic, care-i aduseseră notorietate lui Julius Streicher şi ziarului său, *Der Stürmer*. Erau pe gustul lui Hitler.

„Sunt convins că la vremea respectivă era deziluzionat şi că dispreţul său pentru umanitate a sporit când a descoperit că vânzările creşteau pe măsură ce nivelul intelectual al ziarului scădea!”[110], avea să scrie Hitler despre activitatea redacţională a lui Rosenberg.

În 1923, o simpatizantă din cercurile înalte ale societăţii şi-a vândut o parte din acţiunile deţinute la o firmă din străinătate pentru a finanţa apariţia zilnică a ziarului, iar Ernst Hanistaengl, un înstărit absolvent al Universităţii Harvard, care la întoarcerea în ţară se raliase cauzei lui Hitler, a împrumutat partidului 1.000 de dolari în vederea achiziţionării unei tiparniţe noi, pentru ca ziarul să apară în formatul mai larg şi mai atrăgător specific marilor ziare americane. Aceste modernizări au coincis cu ascensiunea lui Rosenberg în funcţia de redactor-şef al jurnalului. Eckart, mult prea boem pentru noul ritm al publicării, a fost forţat să se retragă. Pentru că pusese mâna pe-o sumă importantă de bani, Hitler a pornit cu

---

[109] Layton, „The Völkischer Beobachter, 1925-1933”, p. 256.

[110] Trevor-Roper, Hitler’s Table Talk, p. 490.

noul redactor-şef în căutarea unui birou. Rosenberg a ales un birou american pentru a-şi ascunde mai bine firea dezordonată. „Hitler era cuprins de un entuziasm aproape juvenil”, îşi amintea Rosenberg. „Încă un pas înainte!” Până în noiembrie, organul partidului număra 30.000 de abonaţi.

Stima pe care i-o acorda Hitler acestui redactor plicticos îi uimea pe ceilalţi lideri nazişti. „Rosenberg era un individ extrem de respingător”[111], scria Hanistaengl. Putzi, cum era poreclit, era un tip vorbăreţ şi cu relaţii suspuse. Ulterior avea să devină secretarul de presă pe probleme externe al Führerului. Acesta a redactat o lungă listă de nemulţumiri cu privire la Rosenberg: era până la urmă „analfabet”[112], obişnuia să fluiere printre dinţi în timp ce discuta cu el, avea „gusturile unui măgar de iarmaroc”, nu-şi schimba niciodată cămăşile; „născocise o teorie potrivit căreia era o risipă de bani să-ţi speli cămăşile, aşa că obişnuia să le arunce când nu mai puteau fi purtate chiar şi după standardele sale”. Însă mai presus de toate, Hanistaengl considera că Rosenberg era un impostor. Dacă Hitler continua să plece urechea la vorbele sale, praful avea să se aleagă de mişcarea nazistă.

În ciuda orelor nesfârşite petrecute adâncit în studiul cărţilor sale prăfuite, lui Rosenberg îi lipsea viziunea. Prelua ideile scriitorilor şi ale gânditorilor din trecut şi le adapta pentru publicul contemporan[113]. „Meritul” lui Rosenberg era acela de a fi canalizat gândirea filosofică a veacurilor anterioare pentru a le oferi naziştilor înveteraţi justificarea necesară proiectului lor de a schimba cursul istoriei europene.

---

[111] Hanfstaengl, Hitler: The Missing Years, p. 91.

[112] Ibid., p. 122.

[113] Rosenberg, Race and Race History, p.14.

În mod ciudat, conceptul unei seminţii „ariene” superioare, idealizate, alcătuită din oameni înalţi, supli, puternici, bălai şi cu ochi albaştri, îşi are rădăcinile în lingvistica comparativă[114]. În secolul XVIII, filologul britanic Sir William Jones, care trăia la acea dată în India, a remarcat asemănarea dintre sanscrită, greacă şi latină, şi i-a numit pe vorbitorii acestei familii de limbi „arieni”, după termenul sanscrit ce desemna nobilimea. Mai târziu, filologii aveau să grupeze aceste graiuri în familii numărând peste 40 de limbi similare, din care făceau parte engleza şi germana.

În secolul următor, revelaţia avea să nască teorii dintre cele mai năstruşnice, pe măsură ce lingviştii se străduiau să explice similitudinile dintre limbile vorbite de indieni şi de europeni. O teorie susţinea că un grup de războinici himalayeni îşi tăiase drum spre apus, până în Germania. Potrivit alteia, lucrurile stăteau taman pe dos: arienii porniţi din Germania îşi tăiaseră drum până în Indii.

Pe soclul acestei controversate idei pseudoştiinţifice, filosofii naţionalişti ai secolului XIX şi-au construit teoriile despre destinul excepţional al poporului german. Nici ei şi nici alţi filosofi din secolul următor nu au sesizat că ceea ce-i unea pe arieni era limba, nicidecum rasa.

În 1853, contele Joseph Arthur de Gobineau, diplomat şi aristocrat francez, a publicat o lucrare influentă în patru volume, intitulat *Eseu asupra inegalităţii raselor umane*, în care concluziona că „istoria nu poate fi înţeleasă cu adevărat decât prin prisma rasială”. Albii, şi mai presus de toţi acei mitici germani „arieni” (după cum îi numea Gobineau), erau superiori celorlalte rase şi, totodată, autorii tuturor marilor înfăptuiri ale civilizaţiei umane. Propăşirea neamului depindea întru totul de

---

[114] Acest rezumat al teoriei ariene este extras din Pringle, The Master Plan, pp. 27-36.

menţinerea purităţii rasiale.

Gobineau a fost urmat de Houston Stewart Chamberlain, un britanic care se îndrăgostise de Germania în ciuda arborelui său genealogic impresionant, ce cuprinde amirali şi generali englezi. Instruit încă din adolescenţă de un mentor prusac, Chamberlain a dobândit cetăţenie germană şi s-a împrietenit cu compozitorul Richard Wagner şi cu soţia sa, Cosima. S-a căsătorit cu fiica lor, Eva, şi a iniţiat

O corespondenţă aprinsă cu kaizerul Wilhelm al II-lea, împăratul german. Chamberlain mărturisea că era hăituit de demoni, unul dintre aceştia îndemnându-l să scrie *Fundațiile secolului al nouăsprezecelea*, publicată în 1899 şi ridicată două decenii mai târziu de ziarul lui Rosenberg la rang de „evanghelie a mişcării naziste”[115]. În acest tratat, Chamberlain susţine că evreii sunt o seminţie hibridă şi că rasa teutonică este biologic superioară (cu precădere germanii) şi îndreptăţită să stăpânească lumea. Era o realitate ştiinţifică, înscrisă în sânge.

Rosenberg citise *Fundaţiile secolului al nouăsprezecelea* în adolescenţă şi îşi amintea că „o lume nouă s-a deschis înaintea mea (...). Am spus da, da, de trei ori da (...). Pătrunsesem adânc în taina problemei evreieşti, iar acea senzaţie nu m-a părăsit niciodată”[116].

Înainte să creeze el însuşi un fals tratat istoric de inspiraţie chamberlainiană, Rosenberg şi-a petrecut timpul născocind lucrări rasiste mai banale. Primele patru cărţi publicate promovau un antisemitism delirant, obsedant şi, mai presus de toate, paranoic. Un cercetător susţinea că „nu există în toată istoria un scriitor antisemit mai virulent şi mai intransigent decât Alfred Rosenberg”[117].

---

[115] Shirer, The Rise and Fall of the Third Reich, pp. 104-109.
[116] Bollmus, „Alfred Rosenberg“, p. 185.
[117] Nova, Alfred Rosenberg, p. 103.

Evreii erau responsabili pentru toate relele lumii, considera Rosenberg în *Parcursul evreului printre veacuri*, publicată în 1920. Erau persecutaţi din propria lor vină. „Când citim mărturii medievale despre neguţătorii evrei (...) viclenia lor nu conteneşte să ne surprindă, scria Rosenberg. Se pomeneşte mereu de fals în tranzacţii, de falimentări născocite, (...) de obligaţiuni scrise în ebraică şi luate de bună credinţă, care, odată traduse, se dovedeau a fi doar vorbe deşucheate, de înlocuirea produselor deja achiziţionate, aşa încât cumpărătorul se pomenea cu pietre sau cu paie în schimbul produsului cumpărat”[118].

Clevetitori înnăscuţi, evreii erau lipsiţi de orice moralitate, astfel că liderii lor au creat un cod etic complex, în fapt „o încâlcitură de legi”. Evreii nu puteau fi judecători sau funcţionari imparţiali, întrucât credinţa le cerea să-i trateze doar pe propriii semeni „aleşi” drept egali. Erau neîngăduitori faţă de goi. „Obiectiv vorbind, evreii sunt trădători de neam în fiecare clipă”. Rosenberg susţinea că n-ar fi trebuit să fie emancipaţi de kaizerul Wilhelm, că n-ar fi trebuit să li se permită accesul în societatea germană, nici să publice ziare sau să facă afaceri.

„Otrăvurile nu se lasă niciodată nesupravegheate şi nici nu dobândesc statut egal cu medicamentele”[119].

„Poporul evreu este ciuma răspândită de Satan printre celelalte popoare ale lumii, căci Mefisto se află mereu pe urmele lui Faust, căutând să profite de orice slăbiciune şi să-l târască prin noroi”[120], scria Rosenberg în *Crima francmasoneriei*, apărută în anul următor. Evreii se

---

[118] Alfred Rosenberg, The Track of the Jew Thorugh the Ages: fragment din Rosenberg, Race and Race History, p. 178.
[119] Ibid., p. 189.

[120] Citat în Nova, Alfred Rosenberg, p. 118.

puteau converti şi boteza de zece ori, însă nu se puteau lepăda de ticăloşia din sângele lor.

Rosenberg a pus şi el umărul la promovarea *Protocoa*lelor *înţelepţilor Sionului*, un document falsificat, publicat în Rusia în anul 1903, care se dorea a fi transcrierea unei întruniri secrete în care liderii evreilor puneau la cale stăpânirea lumii stârnind războaie şi tensiuni sociale, controlând economiile naţionale şi răspândind liberalismul ateu prin organele lor de presă.

Originile acestui fals notoriu rămân necunoscute. Multă vreme s-a crezut că fusese încropit de Ohrana[121] la cumpăna dintre veacuri, plagiind o serie de documente. Opozanţii bolşevismului care au fugit din calea revoluţiei comuniste au adus cartea în Europa, iar curând aceasta a văzut lumina tiparului în toată lumea.

În Germania, *Protocoalele* au fost publicate în 1919. Eckart, angajatorul lui Rosenberg, „s-a arătat îngrozit” de această misterioasă conspiraţie evreiască şi se pare că ar fi adus-o la cunoştinţa lui Hitler[122]. Cu toate că revista londoneză *Times* demasca falsul documentului în 1921, Rosenberg avea să afirme doi ani mai târziu în comentariile sale că autenticitatea documentului nu fusese încă lămurită, în orice caz, susţinea el, documentul, confirmat şi de surse paralele, schiţa cu precizie strategia globală a evreilor[123].

Rosenberg a fost totodată autorul tratatului definitiv ce contura şi explicita platforma-program de 25 de puncte a partidului. În acea perioadă, membrii partidului îl priveau ca pe o autoritate în materie de ideologie nazistă şi ca pe

---

[121] Poliţia secretă ţaristă, (n.tr.).

[122] Kellogg, The Russian Roots of Nazism, pp.70-73. Unii au argumentat că Rosenberg i-a adus cartea lui Hitler, dar nu există dovezi concrete pentru acest lucru.

[123] Ibid., p. 75.

o forţă dominantă în elaborarea doctrinelor de partid. Potrivit mărturiilor mai multor nazişti care s-au rupt de partid şi au fugit din ţară în anii ’30, Rosenberg a avut

O influenţă uriaşă asupra lui Hitler în acea perioadă de început. Unul dintre dezertori, Otto Strasser, afirma că, în 1923, Rosenberg era, „fără îndoială, creierul din spatele lui Adolf Hitler”[124].

Kurt Ludecke, unul dintre primii simpatizanţi ai mişcării, îşi aminteşte că Hitler l-a îndemnat să ia aminte la opiniile lui Rosenberg despre politica externă a Germaniei, „încă n-ai făcut cunoştinţă cu Rosenberg?” l-a întrebat Hitler într-o bună zi. „Ar fi cazul să-l cunoşti mai bine, să te pui bine cu el. E singurul om la care plec întotdeauna urechea. E un gânditor”[125].

Desigur, Hitler n-ar fi recunoscut niciodată că s-a lăsat influenţat de cineva. În *Mein Kampf*, acesta vorbea despre epifania trăită pe străzile Vienei, un biet tânăr de douăzeci şi ceva de ani, căruia i s-a revelat dintr-odată ticăloşia evreiască. Însă mărturiile vremii ne-au făcut să credem că Hitler a îmbrăţişat antisemitismul radical de-abia după înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial. Dar cum mişcarea nazistă prinsese contur în jurul personalităţii sale, susţinătorii săi trebuiau să creadă că această revelaţie era rezultatul studiului exhaustiv şi al experienţei sale personale. Trebuia să se înfăţişeze drept o figură unică. În opinia istoricului Ian Kershaw, asta „l-a îndreptăţit să preia frâiele mişcării naziste (...) şi să aspire la rolul de «mare conducător» al poporului german”[126].

Potrivit istoricului Richard J. Evans, maniera lui de a

---

[124] Strasser, The Gangster around Hitler, pp. 21-23.

[125] Ludecke, I Knew Hitler, p. 79. Mai târziu, Liidecke a căzut în dizgraţia lui Hitler.

[126] Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 37-42.

se adresa publicului avea ceva din slujbele evangheliştilor[127]. Avea un talent înnăscut pentru discursuri dramatice: începea cu intonaţie scăzută, apoi ridica treptat tonul, în chip metodic, şi încheia triumfal, cu glas tunător, tăind văzduhul cu braţele, în timp ce şuviţele de păr dansau pe fruntea lui transpirată. Politician abil, Hitler lega destinul vitreg al Germaniei de propriile sale vicisitudini, lovind astfel din plin în neliniştile unui public care se confrunta cu dezordinea şi hiperinflaţia postbelică. Înfiera în cei mai duri termeni revoluţia, republica şi evreii care, în opinia lui, erau vinovaţi pentru toate aceste nenorociri. „Să nu vă închipuiţi că puteţi învinge boala fără să distrugeţi virusul, fără să nimiciţi bacilul”, tuna el într-unul dintre faimoasele sale discursuri. „Şi să nu vă închipuiţi cumva că puteţi combate tuberculoza rasială fără să-i eliberaţi întâi pe oameni din ghearele celor vinovaţi de această tuberculoză rasială”[128].

În a doua jumătate a anilor ’20, Hitler avea să adauge un nou element discursului său. În acea perioadă lansează avertismentul că evreii responsabili de instaurarea regimului bolşevic în Uniunea Sovietică intenţionau să bolşevizeze Germania. Steaua Roşie – simbolul Uniunii Sovietice – era echivalată cu „Steaua lui David, însemnul sinagogilor, simbolul seminţiei care domină lumea, care şi-a întins stăpânirea de la Vladivostok şi până în Apus: seminţia evreilor. E steaua aurie, care în ochii evreului simbolizează strălucirea aurului”[129]. Poporul german avea de ales: să trăiască sub steaua sovietică sau sub svastica naţionaliştilor.

Aici se simte influenţa lui Rosenberg. Hitler recunoscuse în vara lui 1920 că nu ştia mare lucru despre

---

[127] Evans, The Corning of the Third Reich, pp. 171-175.
[128] Ibid., p. 174.
[129] Baynes, The Speeches of Adolf Hitler, p. 73.

situaţia concretă din Uniunea Sovietică. Drept urmare, acolitul său rusofon l-a pus în temă[130].

De cum sosise în München, Rosenberg jucase rolul expertului în probleme ce ţineau de Uniunea Sovietică. După cum susţinea, era perfect conştient de pericolul comunist, întrucât se aflase acolo în 1917, şi nu oriunde, ci în Moscova, în prima fază a revoluţiei. Rosenberg scrisese despre „Revoluţia ruso-evreiască” în chiar primul său articol, publicat în 1919 în săptămânalul lui Eckart[131].

Rosenberg a sudat în mintea lui Hitler legătura dintre aşa-zisa conspiraţie globală a evreilor şi revoluţia comunistă din Rusia. Un istoric descria astfel formula lui Rosenberg: „Rusia = bolşevism = evreime”[132]. Rosenberg a mers chiar mai departe şi a susţinut că evreii, dornici să fie stăpâni nu doar peste Uniunea Sovietică şi Germania, ci peste întreaga lume, controlau deopotrivă capitalismul şi comunismul. Iată marea înşelătorie evreiască. Ei trăgeau toate sforile. Jucau la ambele capete, împotriva liniei de mijloc. În siajul scurtei dar sângeroasei rebeliuni comuniste din München (1919), cititorii lui Rosenberg şi ascultătorii lui Hitler îşi puteau închipui cu uşurinţă consecinţele apocaliptice ale comunismului în Germania. Doar fuseseră martori la grozăviile comise de comuniştii ajunşi la putere. Teama că toate armele personale vor fi confiscate. Greve generale şi penurie alimentară. Arestări şi execuţii sumare. Aşa cum izbutiseră în Moscova, aşa cum încercaseră în München, evreii erau pregătiţi să-şi lichideze toţi opozanţii, declara Hitler. „E suficient să ai o

---

[130] Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 92-93; Kellogg, Russian Roots, p. 242.

[131] Alfred Rosenberg, „The Russian Jewish Revolution“, Auf Gut Deutsch 21 februarie 1919, reprodus în Lane şi Rupp, Nazi Ideology Before 1933, pp. 11-16.

[132] Dallin, German Rule in Russia, p. 9.

căpăţână pe umeri şi să nu fii evreu. Eşti bun de ştreang”[133]. Într-unul din obişnuitele sale discursuri, susţinut în München la data de 28 iulie 1922, Hitler le-a spus celor prezenţi că „evreii de la bursă” din Uniunea Sovietică pozau în eroi marxişti ai muncitorimii. „O impostură fără margini; rar s-a mai văzut aşa ceva în istorie”[134].

Evreii demolaseră Rusia şi aveau de gând să îngenuncheze întreaga lume.

„Rusia de azi e o civilizaţie în ruină”, spunea el. Evreul, „lacom şi hămesit”, vâra totul în propriile-i buzunare. „Îşi însuşeşte averile bisericeşti, dar nu ca să-i hrănească pe oameni, nici gând! Totul dispare ca prin farmec şi nimic nu rămâne în urmă... Germania de-abia acum atinge acea etapă pe care Rusia a îndurat-o până la capăt”.

Evreii plănuiau să lase puternica naţiune germană de odinioară lipsită de apărare, iar pe cetăţenii ei să-i facă „neputincioşi”. Deşi unii credeau că era mai cuminte să tacă şi să evite conflictul, Hitler îi asigura că soarta le era pecetluită oricum. „Nu, prieteni. Singura deosebire e că eu voi continua probabil să-mi spun părerea în timp ce-mi pun ştreangul, pe când voi veţi spânzura în tăcere. Şi de această dată, Rusia ne oferă nenumărate pilde, iar noi le vom împărtăşi soarta”.

Hitler vedea un singur răspuns firesc la perspectiva unei dictaturi sovietice-evreieşti în Germania: poporul trebuie să lupte. „Să nu existe nicio urmă de îndoială: nu-i vom lăsa pe evrei să ne taie beregata fără să ripostăm”.

Câteva luni mai târziu, într-un alt discurs, Hitler îşi încredinţa ascultătorii că va fi o luptă pe viaţă şi pe moarte. Ori noi, ori ei, le-a spus simpatizanţilor săi. Evreii

---

[133] Baynes, Speeches of Adolf Hitler, p. 12.

[134] Discursul lui Hitler din 28 iulie 1922, retipărit în Ibid., pp. 21-41.

şi naziştii nu puteau să coexiste în viitorul Germaniei. „Ştim că, dacă vor ajunge la putere, ne vom pierde cu toţii capetele. Dar să-i ferească Sfântul dacă punem noi mâna pe putere!”[135]

În primii ani de existenţă a Republicii de la Weimar[136], scena politică germană a fost zguduită de scrutine succesive. La cârma Germaniei aveau să se perinde 20 de guverne, în vreme ce partidele politice se luptau pentru supremaţie în Reichstag: social democraţii, Partidul Democratic German, Partidul Catolic de Centru, comuniştii şi naţionaliştii. Datoriile armatei, tranziţia către o economie civilă, subminarea industriei, daunele de război solicitate de Aliaţi prin Tratatul de la Versailles – toate aceste probleme, la care se adaugă şi inflaţia de proporţii nemaiîntâlnite, aveau să împovăreze economia germană. La un moment dat, în 1923, un dolar valora patru trilioane de mărci.

În acea vară, Hitler a început să solicite tot mai zgomotos răsturnarea odioasei republici. Drept răspuns, Gustav Ritter von Kahr, comisarul general de stat, a interzis desfăşurarea câtorva parade naziste şi a dispus închiderea ziarului lui Rosenberg.

Cu planurile zădărnicite, Hitler a hotărât că sosise timpul să dea o lovitură de stat şi să preia puterea[137]. Avea un aliat important în persoana generalului Erich Ludendorff care, alături de generalul Paul von Hindenburg, se aflase în fruntea armatelor germane în Primul Război Mondial şi care în 1923 era cel mai de seamă reprezentant al dreptei politice.

---

[135] Evans, Corning of the Third Reich, pp. 174-175.
[136] Ibid., pp. 78-96.

[137] Ibid., pp. 176-194; Shirer, Rise andhali, pp. 68-75; Read, The Devil’s Disciples, pp. 85-102.

Hitler dispunea şi de-un „braţ armat”: o coaliţie formată din grupări naţionaliste paramilitare, ce cuprindea 15.000 de soldaţi antrenaţi pentru intervenţii rapide, sub comanda unui om care avea să devină una dintre figurile marcante ale celui de-al Treilea Reich, un renumit gurmand şi fanfaron.

Herman Göring era guraliv, ahtiat după lux şi capabil de multă cruzime. Copilăria şi-o petrecuse în parte la castelul amantului mamei sale, un doctor austriac, pe jumătate evreu[138]. Înconjurat de turnuri, bastioane şi armuri decorative, micuţul Hermann visase la trecutul mitic al Germaniei, când galanţii cavaleri teutoni cutreierau Europa, supunându-şi duşmanii.

Fire rebelă în studenţie, Göring s-a impus totuşi la academia militară. A urmat cursurile Academiei Militare Prusace (echivalentul academiei americane de la West Point) şi încă de la debutul Primului Război Mondial a primit Crucea de Fier în calitate de ofiţer de infanterie.

Printr-un amestec de noroc şi afecţiuni la nivelul genunchilor, Göring a ajuns la şcoala de aviaţie unde, ca observator pe un avion de luptă cu două locuri, a trezit interesul superiorilor graţie talentului său de a fotografia obiective inamice sub asalt armat. În curând a învăţat să piloteze aparate de vânătoare dotate cu mitralieră, o inovaţie recentă, şi până la sfârşitul războiului a izbutit să doboare 22 de aparate inamice. Pentru o scurtă perioadă în 1918, Göring s-a aflat în fruntea escadrilei de elită Jagdgeschwader Richthofen, celebrul detaşament din care făcuse parte Baronul Roşu înainte să piară în luptă.

Capitularea Germaniei la finele războiului îl înfuriase la culme, iar Göring era hotărât să pună umărul la renaşterea naţiunii. „Îi invit pe toţi cei prezenţi aici în această seară să-mi împărtăşească ura, o ură adâncă şi

---

[138] Read, The Devil's Disciples, pp. 26-38.

stăruitoare pentru ticăloşii care au batjocorit poporul şi tradiţiile germane”[139], declama el în 1918 în timpul unui protest împotriva revoluţionarilor. „Va sosi şi ziua când îi vom alunga din Germania. Să fiţi pregătiţi pentru acea zi. Înarmaţi-vă pentru acea zi. Munciţi pentru acea zi, căci ea va veni cu siguranţă”.

Patru ani mai târziu, resentimentarul erou de război i se va alătura lui Hitler în tentativa de a răsturna guvernul bavarez. Întrebarea era când. Rosenberg, precum şi un alt emigrant din răsărit, Max Erwin von Scheubner-Richter, au propus să-l ia pe von Kahr ostatic şi să-l oblige să participe la un marş spre Berlin. Naziştii plănuiau să dea lovitura pe 8 noiembrie, când von Kahr urma să ţină un discurs la berăria Bürgerbräukeller în compania comandantului de armată şi a şefului poliţiei.

În dimineaţa cu pricina, Rosenberg se afla în biroul său din clădirea de pe Schellingstrasse ce găzduia redacţia ziarului şi trupele de asalt. Înăuntru era un freamăt de nedescris. Hanistaengl observa că pe lângă ţinuta obişnuită – cămaşă şi cravată murdare – Rosenberg lăsase un pistol la vedere pe birou. La un moment dat şi-a făcut apariţia Hitler, cu cravaşa în mână, şi a intrat la Rosenberg în birou. „Diseară îi dăm bătaie”, le-a spus celor prezenţi. „Să vă luaţi pistoalele”[140].

Rosenberg şi-a luat trenciul şi pălăria cafenie şi a plecat într-un Mercedes roşu, alături de Hitler şi de bodyguardul său, trecând râul Isar, direct spre berărie. Trupele de asalt ale lui Göring, înarmate până-n dinţi şi purtând căşti de oţel, au înconjurat berăria în jurul orei opt şi jumătate seara. După ce au instalat o mitralieră la intrare, naziştii au dat buzna în berărie, Rosenberg la

---

[139] Ibid., p. 38.

[140] Hanfstaengl, Hitler: The Missing Years, p. 92.

dreapta lui Hitler, cu pistolul în mână.

A urmat balamucul. Hitler, îmbrăcat la frac şi purtând Crucea de Fier, a tras un foc în tavan, declarând începutul revoluţiei, apoi, urcându-se pe mese, şi-a făcut drum spre podium. Liderii Bavariei au fost escortaţi într-o încăpere lăturalnică.

Göring s-a străduit să-i liniştească pe muşterii („Mai aveţi încă bere în halbe!”), în vreme ce Hitler, mai puţin elegant, a încercat să-i convingă pe von Kahr şi pe ceilalţi să ia parte la lovitura de stat. Aceştia au refuzat să poarte tratative cu el. „Nimeni nu părăseşte berăria fără încuviinţarea mea!” a strigat el. La scurt timp apoi, Ludendorff s-a alăturat şi el negocierilor tensionate, iar liderii bavarezi s-au arătat în sfârşit dispuşi să coopereze. Puciul a fost anunţat într-un cor de urale, după care s-a cântat imnul naţional al Germaniei: *Deutschland über Alles*. Rosenberg s-a întors în grabă la redacţie pentru a supraveghea publicarea proclamaţiei oficiale a revoluţiei. Anunţul veştii a provocat o furtună de aplauze în redacţie. „Nu mai există alternative”, le-a spus ideologul. „Mâine vom avea un nou guvern naţional sau vom pieri”[141].

Un redactor a dictat următorul anunţ: „Germania se trezeşte din somnul ei bolnav[142], razele strălucitoare ale unei noi epoci pline de măreţie vor străpunge norii, aducând lumină şi preschimbând noaptea în zi, iar vulturul, simbol al puterii şi măreţiei germane, se va înălţa din nou deasupra capetelor noastre!” Dar înainte ca ziarele să intre în distribuţie, puciul era deja sortit eşecului.

Naziştii nu ocupaseră cazărmile militare importante, iar Hitler părăsise berăria fără să se asigure că liderii bavarezi vor fi ţinuţi sub pază strictă. Ludendorff le-a

---

[141] Layton, “The Völkischer Beobachter, 1925-1933“, p. 91.
[142] Layton, “The Völkischer Beobachter, 1920-1933“, p. 359.

permis lui von Kahr şi celorlalţi lideri să scape, iar aceştia s-au grăbit să înăbuşe revolta. Revoluţionarii nu puseseră stăpânire pe liniile de comunicaţie şi astfel a putut fi solicitată intervenţia trupelor loialiste, în vreme ce von Kahr îi denunţa pe complotişti la radio şi cerea desfiinţarea Partidului Nazist.

A doua zi, cu ocazia aniversării a cinci ani de la înfiinţarea republicii germane, a nins. A fost o zi neagră, în care, cel puţin din punctul de vedere al naţionaliştilor, „criminalii din noiembrie” trădaseră Germania. Încercând din răsputeri să întoarcă sorţii puciului ratat, naziştii au pornit un marş spre centrul Münchenului, într-o demonstraţie de forţă menită să atragă sprijinul armatei şi al poliţiei.

Peste 2000 de oameni au pornit încolonaţi de la berărie. La început, procesiunea lor semăna cu un marş funebru, însă pe măsură ce tot mai mulţi trecători li se alăturau în drumul lor spre centrul oraşului, speranţele naziştilor au crescut. Rosenberg păşea în rândul al doilea, în spatele lui Göring, Ludendorff şi Hitler, care se ţinea de braţ cu Scheubner-Richter în semn de solidaritate. Manifestanţii au trecut prin Marienplatz, pe lângă primărie, după care au făcut dreapta pe Residentzstrasse şi au luat-o spre Odeonsplatz.

În piaţă îi aşteptau o sută de poliţişti strânşi în jurul Feldherrnhalle, monumentul închinat generalilor bavarezi. „Predaţi-vă!” le-a strigat Hitler. Toată lumea a scos armele, iar liniştea ce se aşternuse asupra pieţei a fost curmată de o detunătură.

Preţ de un minut a plouat cu gloanţe. Scheubner-Richter a fost lovit în cap şi, prăbuşindu-se la pământ, l-a tras şi pe Hitler după el, dislocându-i umărul. Göring a fost lovit în vintre. Civil sadea, Rosenberg s-a lăsat la pământ de cum s-a tras primul foc. Bărbatul de lângă el, Oskar

Komer, proprietarul unui mic magazin de jucării, a căzut răpus de gloanţe. Hitler şi Göring s-au făcut nevăzuţi. Rosenberg a scăpat nevătămat. Şaisprezece nazişti şi patru poliţişti au decedat în timpul încăierării. În mod surprinzător, Ludendorff a ajuns cu bine la sediul poliţiei, unde a fost arestat imediat.

Hitler a fost vârât într-o maşină de câţiva medici şi transportat acasă la Hanistaengl, undeva în sudul oraşului, rănit şi posomorât, probabil şi cu intenţii sinucigaşe. Ştiind că avea să fie arestat cât de curând, liderul nazist a înşfăcat un creion şi a mâzgălit un mesaj pentru susţinătorii săi în care desemna liderul interimar al partidului. Lui Rosenberg i-a scris un bilet special.

Purta o cămaşă de noapte albă când a fost arestat şi aruncat în celula şapte din închisoarea Landsberg am Lech. Rosenberg a fost complet uluit de hotărârea lui Hitler în privinţa viitorului apropiat al partidului. „Dragă Rosenberg, de-acum înainte, tu vei fi în fruntea mişcării”[143], îi scrisese Hitler pe bilet.

Rosenberg s-a dovedit încă de la bun început un lider nepotrivit[144]. Ulterior, unii nazişti au presupus că tocmai de aceea fusese ales de Hitler. Acesta urmărea, fireşte, să revină în fruntea partidului după ieşirea din închisoare. Prin urmare, nu dorea să predea partidul unui posibil rival puternic. Cu toate acestea, Hitler nu avea cum să ştie ce va urma. O detenţie lungă? Expulzare în Austria? Era rănit şi posomorât, iar în graba de a-şi nota instrucţiunile, îl alesese pe cel mai loial tovarăş de luptă, sau *alter Kämpfer*, titulatură pe care o purtau primii membri ai partidului.

În timp ce Hitler înfunda puşcăria, bătând *Mein Kampf* la maşină, partidul nazist s-a scindat în două sub

---

[143] Lang şi Schenck, Memoirs, p. 73.
[144] Kershaw, Hitler: A Biography, p. 140.

conducerea lui Rosenberg. Deoarece mişcarea fusese scoasă în afara legii şi nu mai dispunea de resurse financiare, Rosenberg şi-a informat compatrioţii prin nota din 3 decembrie că organizaţia urma să funcţioneze clandestin. („Secret!, avertiza scrisoarea. Ardeţi după ce citiţi”[145]). Totodată, a început să întrebuinţeze pseudonimul Rolf Eidhalt[146] („Adolf Hitler” anagramat).

Un grup de nazişti care scăpaseră de plutonul de execuţie s-a reunit la Salzburg şi a încercat să intre în contact cu Rosenberg, însă acesta era greu de găsit. De teamă să nu fie arestat, Rosenberg îşi schimba reşedinţa noapte de noapte. Un susţinător al lui Rosenberg, Even Ludecke, a declarat că partidul era în derivă. „Nu avea ce să facă pentru noi”[147].

În ianuarie 1924, Rosenberg a înfiinţat Marea Comunitate Naţională a Germanilor, care se dorea a fi succesoarea partidului nazist scos în afara legii, însă, lipsit de „binecuvântarea” lui Hitler, Rosenberg nu a reuşit să ralieze toate grupările rivale. Rosenberg urmărea să transforme mişcarea revoluţionară într-un partid politic legal. În primăvara aceluiaşi an, noul partid s-a unit cu alte grupări politice de extremă dreapta în vederea propunerii unor candidaţi pentru parlamentul bavarez din Reichstag, însă când o facţiune naţionalistă rivală, Partidul Libertăţii Populare Germane, s-a bucurat de un succes mai mare în alegeri şi i-a invitat pe nazişti să formeze o coaliţie, Hitler s-a împotrivit şi a declarat că se retrage de pe scena politică până la eliberarea din închisoare.

Fără sprijinul lui Hitler, încercările dreptei de a se unifica s-au împotmolit, şi tot atunci a luat sfârşit şi scurtul interimat al lui Rosenberg. Subminat şi marginalizat într-

---

[145] Piper, Alfred Rosenberg, p. 98.
[146] Lang şi Schenck, Memoirs, p. 76.
[147] Liidecke, I Knew Hitler, p. 184.

un partid naţionalist zguduit de lupte intestine, Rosenberg a fost până la urmă exclus[148].

La 20 decembrie 1924, Hitler a fost eliberat din închisoare şi a revenit imediat la conducerea partidului. L-a mustrat cu asprime pe Rosenberg pentru implicarea partidului în procesul electoral, cu toate că el însuşi avea să urmeze aceeaşi strategie cât de curând. Hitler a semnat titlul principal din primul număr al reînfiinţatului *Völkischer Beobachter*, în care îi învinovăţea pe Ludendorff şi pe Rosenberg de greşelile comise în perioada detenţiei sale.

Rosenberg nu a participat la însufleţita relansare a Partidului Nazist pe scena politică, desfăşurată în luna februarie la Bürgerbräukeller, în faţa unui public numeros. „Nu voi lua parte la farsa asta”, i-a mărturisit el lui Lüdecke. „Ştiu că Hitler se aşteaptă să ne împăcăm cu toţii”[149]. Şi în vreme ce foştii adversari din urmă cu un an urcau pe scenă, îşi strângeau mâinile în semn de împăcare şi se aliniau în spatele lui Hitler, Rosenberg, incapabil să dea uitării trecutul, i-a acţionat în judecată pentru calomnie pe duşmanii săi din partid.

Hitler i-a cerut lui Rosenberg să renunţe la procese, oferindu-i în schimb posibilitatea să revină la cârma oficiosului de partid. La ezitările lui Rosenberg, Hitler l-a rugat pe Lüdecke să intervină: „Vreau ca Rosenberg să-şi bage minţile-n cap şi să nu mai facă pe ofensatul. Nu va fi uşor. Rana e mai adâncă decât vă închipuiţi”, a răspuns Lüdecke. „*Ja*, *ja*, vedem noi”[150], a rostit Führerul, râzând.

Hitler a reuşit să aplaneze conflictul oferindu-i lui Rosenberg nu doar fosta sa slujbă în cadrul redacţiei, ci şi o scrisoare neobişnuită. În pofida tonului aparent glumeţ,

---

[148] Rosenberg a notat ulterior că l-a rugat pe Hitler să îi permită să demisioneze. Lang şi Schenck, Memoirs, p. 78.

[149] Lüdecke, I Knew Hitler, p. 279.

[150] Ibid., p. 278.

scrisoarea arată cât de mult dorea Hitler să-l ţină pe Rosenberg alături de el.

Hitler scria că partidul se afla într-o asemenea derută după puciul ratat, încât înţelegea insultele proferate de rivalii lui Rosenberg. „Când inima se umple, gura dă pe dinafară”[151], scria Hitler. Dar indiferent ce vorbe se rostiseră la nervi, voia să-l asigure pe aghiotantul său de preţuirea ce i-o purta. „Te ştiu, Herr Rosenberg, şi te consider [...] unul dintre cei mai valoroşi membri ai mişcării noastre, scria el. În acea perioadă dificilă în care ai preluat în mod surprinzător şi inexplicabil frâiele partidului, ai luptat cât ai putut pentru propăşirea idealurilor noastre – sunt absolut convins de acest lucru. S-au comis şi erori, fireşte, dar asta i se poate întâmpla oricui. Nu urmăresc să mă pronunţ asupra greşelilor, ci asupra intenţiilor şi a bunei tale credinţe. Iar în această privinţă nu pot decât să te felicit din toată inima”.

Cei doi s-au împăcat, însă Rosenberg n-avea să mai fie niciodată la fel de apropiat de Führer ca în perioada dinaintea tentativei de puci.

Hitler a achiziţionat un Mercedes negru cu şase locuri[152], cu care îi plăcea să colinde ţinutul bavarez în compania unor camarazi veseli. Mereu serios, intransigent şi lipsit de haz, Rosenberg ştia că nu e genul de persoană potrivită pentru asemenea excursii de odihnă. Discuţiile se întorceau mereu la organizarea partidului şi la rivalităţile sale cu alţi lideri naziști. Pur şi simplu nu se putea stăpâni.

„Mă preţuia nespus, însă nu mă plăcea”[153], avea să concluzioneze el ulterior.

---

[151] Cecil, The Myth of Ihe Master Race, pp. 50-51.

[152] Maşina costa mai mult decât veniturile sale: 20 000 de mărci. Hitler a susţinut că s-a făcut un împrumut bancar pentru cumpărarea automobilului. Kershaw, Hitler, 1899-1936: Hubris, p. 685.

[153] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 52.

Cu toate acestea, Rosenberg era probabil mai dispus să reintre în luptă decât lăsase să se vadă atunci când Hitler îi oferise postul de redactor-şef la ziar. Avea 32 de ani, şi de când sosise în Germania nu făcuse decât un singur lucru: să scrie diatribe pentru partid.

Drept urmare, în 1925, când naziştii au început să reclădească partidul şi s-au lansat într-o perpetuă campanie de cucerire a puterii, Rosenberg n-a avut încotro şi s-a întors la biroul de pe Schellingstrasse, la cârma *Völkischer Beobachter*. I-a mărturisit lui Lüdecke că avea nevoie de bani şi „pe deasupra, mi-am pus viaţa în slujba cauzei, nu pot să renunţ”[154].

Organul de partid era la fel de acid şi de combativ ca înainte[155]. Ziarul îi descria pe liderii guvernului de la Weimar drept o mână de „efeminaţi-internaţionalişti-pacifişti”. Iahve era „diavolul, un criminal de la bun început, un mincinos şi sursa tuturor neadevărurilor”. Iudaismul era, de fapt, „un paravan pentru jaful şi ruinarea economică şi morală a ţării, înfăptuite sub pavăza legii”. Redactorul unui ziar rival era „ucigaşul sufletului german, un trădător al poporului, un agent al erodării opiniei publice”.

După cum era de aşteptat, ca urmare a acestor atacuri, Rosenberg şi redactorii săi au fost târâţi prin nenumărate procese de calomnie şi instigare la violenţă.

Legea Protejării Republicii dădea statului dreptul să închidă orice ziar care instiga la insurecţii împotriva regimului, iar oficiosul nazist s-a ales cu o sumedenie de amenzi şi suspendări. Mai mult, în martie 1926, Rosenberg a fost închis timp de o lună.

„Lupta pentru sufletul neamului se dădea în văzul tuturor”, scria Rosenberg ani mai târziu. „Atacurile

---

[154] Lüdecke, I Knew Hitler, p. 288.

[155] „The Völkischer Beobachter, 1920-1933“, pp. 367-368.

împotriva noastră erau maliţioase, iar noi răspundeam cu aceeaşi monedă.”, Adesea, articolele apărute în *Völkischer Beobachter* erau scrise la ora 7 dimineaţa, pe baza unor comunicate de-abia primite, deci nu erau întotdeauna verificate. În atacurile lor, adversarii noştri nu s-au dat în lături de la absolut nimic”[156]. A fost o perioadă dificilă, caracterizată de nesfârşite lupte atât în interiorul partidului, cât şi cu duşmanii din afară.

În 1930 Rosenberg a obţinut un fotoliu în parlamentul german, unde a devenit ţinta adversarilor nazismului. Odată, pe când se pregătea să ţină o cuvântare, îmbrăcat în uniforma cafenie a partidului, parlamentarii social-democraţi l-au întâmpinat cu insulte dinainte pregătite, menite să-l scoată din fire pe antisemitul cu nume de evreu. „Iată evreul! strigau ei. Uitaţi-vă la nasul ăla! În Palestina cu tine!”[157]

Mai dăunătoare s-au dovedit a fi insinuările despre faptele sale din timpul Primului Război Mondial. Hanistaengl l-a informat pe Göring că Rosenberg petrecuse câteva luni în Franţa, timp în care fusese în slujba serviciilor secrete ale armatei franceze. Göring a răspândit zvonul. „Omul ar trebui să recunoască odată ce-a căutat la Paris în timpul războiului”[158], a spus el la un moment dat. Adversarii naziştilor au lansat acuzaţiile în presă, însă poliţia nu a descoperit dovezi în acest sens. Pentru aceste acuzaţii, Rosenberg – care susţinea că în 1914 făcuse o simplă vizită iubitei şi viitoarei lui soţii – a dat în judecată două publicaţii socialiste şi a primit daune morale.

Cu toate acestea, a rămas cu reputaţia pătată. Acuzaţii asemănătoare au fost lansate în timpul unei

---

[156] Lang şi Schenck, Memoirs, pp. 260-261.
[157] Piper, Alfred Rosenberg, p. 240.
[158] Ibid., p. 244.

dezbateri parlamentare din 1932, ducând la o ceartă scurtă, dar aprinsă. Un politician comunist a insinuat că Rosenberg complotase împotriva Germaniei în timpul războiului, provocând o reacţie promptă din partea adversarului său: „Vrei să-ţi cârpesc câteva palme?”[159] Răspunzând unor atacuri dure din partea lui Rosenberg, cancelarul Heinrich Brüning l-a numit pe nazist „un aşa-zis baltic, care, pe vremea când eu luptam din răsputeri în război, nici nu-şi aflase măcar ţara de baştină”[160].

Nu vom şti niciodată dacă Rosenberg şi-a găsit alinare în viaţa privată, pentru că ne-a lăsat mult prea puţine mărturii. În 1923 a divorţat de Hilda, după opt ani de căsătorie[161]. În realitate, căsnicia lor se încheiase în 1918, odată cu plecarea lui Rosenberg în Germania. Hilda nu l-a însoţit, ci a călătorit alături de familia ei, urmând tratamente succesive pentru tuberculoză la băile termale din regiunea Pădurea Neagră şi din Elveţia. „Mi-a spus că la început ar fi fost în stare să mă ajute puţin, dar că acum îmi găsisem calea. Mi-a spus că era bolnavă şi că va fi probabil nevoită să se bazeze pe alţi oameni pentru restul vieţii”, scria Rosenberg mai târziu, într-un pasaj ce şochează prin tonul complet detaşat. „Pe urmă s-a întors la părinţi, în Reval, apoi a plecat în Franţa, în căutarea vindecării, şi a murit”.

Într-o zi de vară, la scurtă vreme după divorţ, Rosenberg părăsise redacţia de pe Schellingstrasse când a zărit „o doamnă frumoasă şi subţirică, ce purta costum închis la culoare şi o pălărie mare, neagră, cu bandă

---

[159] Ibid., p. 240. Când naziştii au preluat puterea în anul următor, politicianul care l-a jignit, Christian Heuck, a fost pedepsit în chip sever. A fost arestat împreună cu ceilalţi lideri comunişti şi politicieni nedoriţi, acuzat de trădare şi trimis la puşcărie, unde a fost ucis de către SS.

[160] Ibid., p. 243; Cecil, The Myth of the Master Race, p. 107.

[161] Lang şi Schenck, Memoirs, pp. 70-71.

ecosez”. Femeia i-a stârnit numaidecât interesul. Avea 24 de ani, cu şase ani mai tânără decât Rosenberg. Hedwig Kramer a intrat în restaurantul grecesc unde Rosenberg lua adesea prânzul, el a urmat-o înăuntru şi a intrat în vorbă cu ea. A curtat-o în timpul lungilor plimbări în jurul iazurilor şi luncilor din Englischer Garten, cel mai mare parc din Europa, unde münchenezii se puteau plimba ceasuri în şir fără să străbată aceleaşi poteci de două ori. Cei doi s-au căsătorit în 1925 şi au avut doi copii, un fiu mort imediat după naştere şi o fiică, Irene, care s-a născut în 1930. Încă de la începutul căsniciei, Rosenberg şi Hedwig s-au mutat într-un apartament de pe Akademiestrasse, chiar vizavi de edificiul de piatră albă lustruită al Academiei de Arte Frumoase.

Însă munca însemna totul pentru Rosenberg. Şi-a petrecut ani în şir în spatele biroului, studiind, citind, gândind şi scriind. Puţinul timp liber pe care-l avea la dispoziţie îl petrecea cufundat în lectură sau cercetând istoria germanilor. Într-una din primele sale excursii alături de noua lui soţie, Rosenberg a vizitat ruinele castelului Heidelberg.

Responsabilităţile sale de redactor depăşeau sfera jurnalismului de mahala al organului de partid. Rosenberg superviza revista antisemită *Der Weltkampf* (*Lupta mondială*), unde obişnuitele subiecte antisemite erau împachetate în articole pseudoacademice prevăzute cu note de subsol. Hitler o numea „o armă de prim rang”. Ulterior, Rosenberg avea să preia frâiele revistei lunare *Nationalsozialistische Monatshefte*, unde erau dezvoltate fundamentele ideologice şi teoretice ale partidului. Rosenberg era un instigator de mâna întâi. Până la sfârşitul carierei, avea să scrie mai multă literatură decât toţi ceilalţi lideri naziști la un loc[162].

---

[162] Piper, Alfred Rosenberg, p. 74.

Rezultatele acestei munci au început să se vadă în 1933. După zece ani chinuitori de la înfrângerea sângeroasă suferită la Odeonplatz, zece ani de pregătiri electorale prin berării, de articole tendenţioase şi manevre de culise, de bătăi cu pumnii pe stradă, Hitler şi naziştii erau, în mod uluitor, pe punctul să preia puterea.

Rosenberg se întorcea la Berlin. De data aceasta însă, nu ca simplu spectator pe Unter den Linden, nu ca simplu martor al istoriei. De data aceasta, Rosenberg venea alături de un om puternic şi hotărât să scrie istorie.

Hitler şi o parte din camarazii săi, la 30 ianuarie 1933, ziua în care au ajuns la putere. De la stânga la dreapta: Wilhelm Kube, Hans Kerrel, Joseph Goebbels, Adolf Hitler, Ernst Röhm, Herman Göring, Richard Walther Darré, Heinrich Himmler şi Rudolf Hess. Aşezat pe scaun: Wilhelm Frick. *(Universal History Archive/UIG via Getty Images)*

6

Căderea nopţii

Totul s-a întâmplat atât de repede[163]. Hitler a ajuns la putere pe 30 ianuarie 1933, în urma unui compromis politic. Aprigul revoluţionar trebuia să fie ţinut din scurt – temperat, controlat – de un cabinet de politicieni echilibraţi, numiţi de preşedintele Paul von Hindenburg, mătăhălosul mareşal care se aflase în fruntea armatelor germane în Primul Război Mondial. Dar cancelarul nazist se mişca prea iute, iar cabinetul nu era în stare să-i reteze din avânt.

La doar câteva ore după depunerea jurământului de cancelar, Hitler a solicitat un nou scrutin de alegeri parlamentare pentru a-şi consolida puterea. Ştia că, după atâţia ani petrecuţi în hăţişurile politicii, în încleştări cu adversarii lor din Republica de la Weimar, naziştii aveau drum deschis către putere. Iar de data aceasta nu puteau să piardă.

Au preluat imediat controlul asupra serviciilor civile şi au trecut poliţia, presa de stat şi radiodifuziunea în slujba partidului. O serie de afacerişti bogaţi s-au angajat să le finanţeze campania electorală. Au oprit în chip violent marşurile adversarilor politici şi au închis publicaţiile rivale. Şi, după ce ani de zile juraseră că vor face dreptate, au trecut iute la acţiune şi s-au răzbunat crunt pe adversarii lor politici. De-acum înainte, teama avea să fie principala armă a naziştilor.

În noaptea ascensiunii lui Hitler la putere, trupele lui de asalt – o forţă paramilitară călită în peste zece ani de

---

[163] Vezi Evans, The Corning of the Third Reich, pp. 310-354.

lupte stradale – au mărşăluit în coloane nesfârşite pe străzile Berlinului. Retragerea cu torţe a durat ore în şir, iar unora dintre spectatori li s-a părut că Hitler avea deja la dispoziţie sute de mii de soldaţi fanatici, îmbrăcaţi în cămăşi cafenii şi cizme înalte, pregătiţi să intimideze pe oricine cuteza să le stea în cale. Şi într-adevăr, Hitler dispunea de aceste forţe, care aveau să sporească în lunile următoare. La începutul lui 1934, numărul lor se ridica la aproape trei milioane.

La nicio lună după preluarea puterii, comunistul olandez Marinus van der Lubbe a dat foc Reichstagului, frumosul edificiu ce găzduia întrunirile Parlamentului german. Rosenberg se afla la volanul maşinii, în Tiergarten, când a zărit flăcările. În timp ce urmărea văpaia, un reporter l-a recunoscut[164] şi primul gând al lui Rosenberg a fost probabil împărtăşit de toată lumea: complotiştii nazişti incendiaseră clădirea pentru a-i putea învinovăţi pe adversarii lor.

Identitatea făptaşilor avea să fie dezbătută zeci de ani de-atunci înainte, însă propagandiştii lui Hitler s-au folosit numaidecât de incendiu: iată începutul unui complot comunist de a răsturna guvernul german, tunau ei.

A doua zi, Hitler i-a cerut lui Hindenburg suspendarea de urgenţă a drepturilor civile. Bătrânul erou de război – omul care-i oferise lui Hitler poziţia de cancelar şi totodată singurul care ar fi putut să-i zăgăzuiască ascensiunea în următorul an – le-a îndeplinit naziştilor toate dorinţele. Libertatea de expresie şi de asociere, libertatea presei, protecţia împotriva percheziţiei şi a urmăririi abuzive – toate aceste drepturi fundamentale au fost suspendate „până la noi dispoziţii”, în numele securităţii de stat. Comuniştii au simţit pe pielea lor mânia nazistă când

[164] Delmer, Trail Sinister, pp. 185-186.

trupele de asalt le-au vandalizat sediile de partid, arestând oameni şi sechestrând averi. Pe tot cuprinsul ţării, mii de comunişti au fost arestaţi: scriitori, profesori, intelectuali, avocaţi, pacifişti şi politicieni, ba chiar şi membri ai Reichstagului. Deţinuţii au fost închişi în lagăre de concentrare improvizate. Unii dintre ei au fost torturaţi. Sute de oameni au murit în arest.

Ascensiunea lui Hitler a coincis cu cea a lui Herman Göring, care a fost numit la conducerea Ministerului Prusac de Interne. Astfel, Göring se afla în fruntea poliţiei din cel mai mare land al Germaniei, din care făcea parte şi Berlinul. Acesta şi-a asumat degrabă puteri extraordinare şi şi-a pus forţele de securitate la treabă, înăbuşind fără milă toate organizaţiile politice rivale.

„Cei care-şi fac datoria faţă de stat, care îmi îndeplinesc ordinele şi întrebuinţează pistolul fără milă atunci când sunt atacaţi se bucură de protecţia mea”, le-a transmis Göring oamenilor săi într-o directivă din 17 februarie. „Cunosc două feluri de lege întrucât există două tipuri de oameni: cei care sunt cu noi şi cei care sunt împotriva noastră”[165].

Diplomaţilor străini Göring le-a spus că se construiau lagăre de concentrare pentru duşmanii regimului şi că n-ar trebui să fie „şocaţi de ceea ce unii numesc *excese*. Biciuirea, cruzimea, până şi moartea... toate acestea sunt caracteristici inevitabile ale oricărei revoluţii tinere şi vijelioase”[166].

Cu două zile înaintea alegerilor, Göring a lansat o serie de ameninţări sângeroase la adresa inamicilor săi: „Dragi germani, măsurile luate de mine nu se vor împotmoli în hăţişul birocraţiei judecătoreşti. (...) Nu trebuie să-mi bat capul cu justiţia. Misiunea mea e să

---

[165] Read, The Devii s Disciples, p. 282.

[166] Fromm, Blood and Banquets, p. 88.

distrug şi să extermin, nimic mai mult!”[167]

A fost un scrutin cum nu mai văzuse nimeni până atunci în Germania, „o farsă”[168], potrivit ambasadorului american. Naziştii promiteau că acestea vor fi ultimele alegeri de care Germania va avea nevoie. Indiferent de rezultat, nu aveau de gând să renunţe la putere.

Până la urmă, Hitler n-a fost nevoit să încalce Constituţia pentru a rămâne la conducere. Numărătoarea voturilor a avut loc pe 5 martie, iar naziştii au câştigat suficiente fotolii de parlamentar. „Victoria lui Hitler este fără precedent. Democraţia germană a primit o lovitură din care s-ar putea să nu-şi mai revină vreodată”[169], declara Frederic Sackett, ambasadorul Statelor Unite.

Când noul Parlament s-a reunit la 23 martie în eleganta clădire a Operei Kroll, ce ţinea locul Reichstagului pârjolit, Hitler a luat cuvântul şi a condamnat ameninţarea comunistă la adresa securităţii Germaniei. A solicitat totodată Parlamentului să promulge o lege de împuternicire ce îi conferea cancelarului o bună parte din atribuţiile legislativului. Le-a spus celor prezenţi că pentru apărarea patriei era necesar ca el să deţină mai toate pârghiile puterii. Ca la un semn, trupele de asalt adunate în holul operei au început să scandeze: „Puteri depline, că de nu...!”[170] Legea a trecut cu o majoritate de voturi, lansând astfel Germania pe făgaşul dictaturii, războiului şi al celor mai cumplite atrocităţi la care asistase Europa vreodată.

Poate cel mai uimitor lucru era că „totul se

---

[167] Shirer, The Rise and Fall of the Third Reich, p. 195.

[168] Raport al ambasadorului SUA Frederic M. Sackett, martie 1945, reprodus în Foreign Relations of the United States, 1933, vol. 2, pp. 201-204.

[169] Mărturie în Sackett, 9 martie 1933. Reprodus în Foreign Relations of the United States, 1933, vol. 2, pp. 206-209.

[170] Shirer, Rise and Fall, p. 199.

desfăşurase mai mult sau mai puţin în limita legii”[171], după cum se minuna corespondentul american la Berlin, William Shirer.

În Berlin, un tânăr de 33 de ani pe nume Robert Max Wasilii Kempner urmărea cu nelinişte ascensiunea naziştilor. Se afla într-o situaţie dificilă. Părinţii lui aveau origini evreieşti. De dragul asimilării, îşi botezaseră copii la luterani, însă naziştii clasificau cetăţenii pe criterii rasiale, nu religioase. Mai mult, Kempner era social-democrat, iar în 1930 pusese umărul la demersul juridic prin care se dorea scoaterea Partidului Nazist în afara legii şi expulzarea lui Hitler în Austria.

Cu toate acestea, Kempner era un tip descurcăreţ şi avea un talent înnăscut în a-şi crea relaţii. Chiar şi cu naziştii la putere, avea destui prieteni sus-puşi.

Părinţii lui Kempner erau microbiologi cu un relativ renume. Walter Kempner şi Lydia Rabinowitsch-Kempner considerau că fac parte din acei „opozanţi loiali”[172] ai guvernării[173]. Credeau în Germania, însă nu şi în miturile sale. Nu credeau în deviza „sânge şi fier” a lui Bismarck, nici în monarhie, şi respingeau, fără îndoială, legendele teutonice promovate de Alfred Rosenberg. „Am crescut într-o familie în care scepticismul era pus la mare preţ”[174], scria Kempner ani mai târziu.

La câteva zile după izbucnirea Primului Război Mondial, mai precis pe 4 august 1914, Lydia s-a înfăţişat la Reichstag pentru a discuta riscul ca trupele germane să contracteze boli infecţioase (de pildă, ciuma) pe câmpul de luptă, precum şi măsurile luate de armată. După discursul

---

[171] Ibid., p. 188.

[172] Concept împrumutat şi la noi, ce desemnează opoziţia faţă de politicile unui guvern, însă nu şi faţă de legitimitatea acestuia, (n.tr).

[173] Kempner, Ankläger einer Epoche, p. 16.

[174] Ibid., p. 205.

istoric susţinut de kaizerul Wilhelm al II-lea în Camera Albă a Palatului Regal, prin care informa Parlamentul de intrarea Germaniei în război, un tânăr reporter a recunoscut-o şi a fost curios să afle motivul vizitei ei., Aştept ciuma”[175], i-a spus Lydia, şi cu toate că răspunsul trebuia înţeles la propriu, semnificaţiile sale metaforice l-au urmărit pe fiul ei până la bătrâneţe.

Lydia Rabinowitsch[176] era o evreică din Rusia. Se născuse în Lituania, într-o familie înstărită, proprietari de berărie. Fraţii ei au ales să profeseze ca dentişti, doctori, afacerişti sau avocaţi. Lydia, mezina familiei, a studiat botanică şi zoologie la facultăţile din Berna şi Zürich, în Elveţia.

A absolvit studiile doctorale în 1893, după care s-a mutat la Berlin, unde a lucrat pentru microbiologul Robert Koch[177], unul dintre cei mai prestigioşi oameni de ştiinţă la acea vreme. Koch era un deschizător de drumuri în cercetarea antraxului, descoperise bacteriile ce cauzau holera şi tuberculoza şi demonstrase alături de alţi cercetători că microbii cauzează boli infecţioase. La Institutul său de Boli Infecţioase veniseră să lucreze cei mai luminaţi bacteriologi ai vremii. Acolo l-a cunoscut pe Walter Kempner, cercetător, medic şi totodată directorul spitalului din institut. Kempner se trăgea dintr-o familie de evrei-polonezi care-şi clădiseră averea din afaceri ipotecare. Cei doi s-au căsătorit în 1898, iar peste un an se aflau în Muntenegru, pentru a studia epidemiile de malarie din Balcani, când pe Lydia au apucat-o chinurile facerii. Cei doi s-au întors degrabă acasă pentru ca primul lor născut

---

[175] Ibid., pp. 13-14.

[176] Detalii biografice în Creese, Ladies in the Labratory, pp. 129-138.

[177] „Robert Koch“, Nobelprize.org, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/1905/koch-bio.html.

să primească cetăţenie germană. L-au botezat Robert, în cinstea eroului lor, Robert Koch[178].

Cei trei copiii ai familiei Kempner au deprins repede meşteşugul părinţilor. Tatăl lor examina pacienţi în saloanele special amenajate ale vilei lor din Postdamer Strasse în Lichterfelde, un cartier înfrunzit din sud-vestul capitalei. În odaia de lucru se găsea un microscop, iar pe verandă, în cuşti, mişunau iepuri şi şoareci pe post de cobai. La cină se discutau noutăţile din domeniul bacteriologiei.

Duminicile, Koch îi scotea pe copii în parc şi îi învăţa să înalţe zmeiele.

La 18 iunie 1917, Robert Kempner s-a înrolat în armată. Urma oricum să fie chemat sub drapel, aşa că a preferat să se ofere voluntar. Voia să slujească patria, indiferent ce credeau ai lui despre kaizer sau despre militarism în general. A ajuns pe Frontul de Vest la 25 octombrie 1918, taman când armatele germane şi-au început retragerea de pe poziţii bine fortificate, în faţa asaltului final al Aliaţilor. Kempner s-a întors la Berlin împreună cu unitatea sa, fiind unul dintre miile de soldaţi care au mărşăluit pe Unter den Linden înainte de lăsarea la vatră din 18 decembrie. Pentru serviciile aduse armatei a fost decorat cu Crucea de Fier.

Ajuns acasă, şi-a ascuns pistolul şi carabina în pod. Deşi avea doar 19 ani, văzuse destule încât să ştie că va avea nevoie de ele pe viitor[179].

La numai două luni după înfiinţarea Republicii, noul regim s-a confruntat cu o insurecţie[180], nu din partea naţionaliştilor de dreapta, ci din partea „spartachiştilor” de

---

[178] Kempner. Ankläger, pp. 11,19.

[179] Ibid., pp. 22-26.

[180] Această mărturie apare în Watt, The Kings Despair, pp. 247-273.

stânga. La 6 ianuarie 1919, comuniştii au încercat să răstoarne guvernul şi să instaureze un regim de tip sovietic. Au pus stăpânire pe redacţia social-democraţilor, au încercat să paralizeze oraşul cu o grevă generală şi au capturat principalele clădiri guvernamentale. Au reuşit chiar să urce soldaţi înarmaţi cu puşti pe Poarta Brandenburg.

La două zile după izbucnirea revoltei, cancelarul Friedrich Ebert s-a închis în biroul său, cu gânduri de capitulare. Dimpotrivă, ministrul apărării, Gustav Noske, a constituit un consiliu de război într-un internat de fete situat la sud-vest de oraş, unde a plănuit contraatacul. Ebert şi Noske n-au avut de ales şi au cerut intervenţia Freikorps, rămăşiţele diviziilor militare demobilizate la sfârşitul războiului. La acea dată, în Berlin existau vreo douăsprezece unităţi paramilitare semiindependente, conduse de foşti ofiţeri de armată. Aceştia aveau în subordine veterani căliţi în focul războiului care, fie din spirit patriotic, fie din meteahnă militară, s-au oferit să pună capăt primejdiei.

Înăbuşirea revoltei comuniste a fost nespus de sângeroasă, chiar şi după standardele vremii. Armata improvizată a lui Noske a avansat spre nord, recucerind treptat oraşul. Ajunşi în faţa redacţiei insurgenţilor, soldaţii au dezlănţuit mortierele şi tancurile asupra clădirii, iar rebelii dinăuntru – unii din ei fluturând steaguri albe, alţii trăgând cu pistolul de la adăpostul uriaşelor rotative – au fost seceraţi de mitraliere, obuziere şi grenade. Trupele de Freikorps au lansat obuze de artilerie asupra sediului poliţiei, unde comuniştii plănuiseră lovitura de stat. Cei care au încercat să scape au fost măturaţi de gloanţe. Revoluţia a fost înăbuşită în doar câteva zile.

În toiul luptelor, Kempner s-a oferit să meargă la Berlin alături de fosta sa unitate, spre consternarea tatălui

său („Ai înnebunit?” l-a întrebat acesta). Kempner avea să descrie cu lux de amănunte peripeţiile prin care a trecut în acele zile. Într-o scrisoare adresată armatei, prin care solicita recunoaşterea meritelor sale militare, Robert declara că participase la „luptele de stradă”[181]. Conform livretului militar[182], a petrecut zece zile în luna ianuarie şi toată luna martie alături de unitatea sa, Freiwilligen-Eskadron Kürassier-Regiment nr. 4. Însă ani buni mai târziu, în autobiografie, Kempner mărturisea că jucase un rol mult mai neînsemnat. Era deja înscris la universitate şi venise în vacanţă. Plecase la Berlin „din pură curiozitate”[183]. Nu luase parte la încleştări; lăsase carabina în podul casei din Lichterfelde. Petrecuse doar două săptămâni împreună cu unitatea. Se prezenta drept un student aflat în vacanţă. „Am făcut o excursie pe tărâmul terorii”, scria el mai târziu.

Când s-a prezentat la raport, superiorii l-au trimis la hotelul Eden, situat vizavi de grădina zoologică şi în acel moment sediul unei unităţi de Freikorps denumite „Divizia Cavalerie de Gardă”. Kempner răspundea la telefoane, retransmitea mesaje şi trăgea cu urechea la transmisiuni.

Ulterior a mărturisit că auzise tot soiul de lucruri, dar că nu „pricepuse cine ştie ce”. A stat de pază la intrarea în hotel, dar şi pe Kurfürstendam, o stradă mondenă din apropiere, ticsită cu cafenele şi prăvălii. În ciuda încleştărilor sporadice şi a gerului de-afară, lumea continua să colinde străzile, văzându-şi de viaţă. Unul dintre prietenii lui Kempner a întâlnit o fată şi a lăsat-o să-i îmbrace uniforma.

---

[181] Kempner către Büro für Kriegsstammrollen, 9 mai şi 3 septembrie 1934, Kempner Papers, Box 41.

[182] Exemplar verificat din Kempner Landsturm-Militärpass, Kempner Papers, Box 76.

[183] Kempner, Ankläger, pp. 25-26.

Istoria va consemna acele săptămâni la hotelul Eden din alte raţiuni. Pe 15 ianuarie, la ora nouă seara, doi dintre liderii revoltei, Karl Liebknecht şi Rosa Luxemburg, au fost arestaţi şi târâţi în hotel, unde au fost interogaţi, bătuţi şi în cele din urmă îmbrânciţi pe uşa din dos. Acolo au fost loviţi cu paturile puştilor, azvârliţi în maşină şi împuşcaţi. Trupul Rosei Luxemburg a fost aruncat de pe un pod în canalul Landwehr pentru a se descompune în apa rece ca gheaţa, şi a fost pescuit de-abia cinci luni mai târziu.

Kempner mărturisea că nu avusese habar despre aceste crime răsunătoare: aparent renunţase la uniformă şi se întorsese acasă cu câteva zile înainte. Însă conform arhivelor militare, Kempner se afla la datorie când Luxemburg şi Liebknecht au fost târâţi afară şi împuşcaţi.

Şi-a reluat activităţile studenţeşti, studiind ştiinţe politice, drept şi administraţie publică la universităţile din Berlin, Breslau şi Freiburg. Proaspăt absolvent de drept în 1923, Kempner a fost angajat de renumitul avocat Erich Frey, cunoscut pentru părul său lins, dat pe spate, şi pentru că-i apărase cu mult succes pe cei mai bogaţi şi notorii criminali din Berlin. Frey era genul de avocat care-i ajuta pe gangsteri să scape cu sentinţe blânde, prezentându-i drept oameni cu propriul lor cod moral.

După trei ani petrecuţi în banca apărării, Kempner a trecut de cealaltă parte. În 1926 a lucrat ca asistent la procuratură, însă cariera lui s-a încheiat când s-a descoperit că furniza unui ziar informaţii ce aruncau o lumină deosebit de proastă asupra departamentului. Apoi, în ciuda costumului galben-deschis de flanelă purtat la interviul cu ministrul – avea gusturi extrem de ciudate în materie de vestimentaţie – Kempner s-a angajat la Ministerul Prusac de Interne. S-a dovedit a fi un angajat ambiţios şi muncitor. Între 1928 şi 1933 a fost consilier

juridic în cadrul Poliţiei prusace, unde s-a ocupat de reclamaţii, a contribuit la redactarea unui nou cod administrativ, a predat la institutul poliţiei şi a scris articole pentru diverse reviste juridice.

Într-o perioadă în care naziştii racolau noi suporteri pe tot cuprinsul ţării cu discursuri bombastice şi populiste ce chemau la o revigorare în forţă a naţiunii germane, Kempner a făcut front comun cu politicienii de stânga. Printre ei se număra şi Carl von Ossietzky, un jurnalist pacifist, condamnat la închisoare pentru dezvăluirile făcute cu privire la reînarmarea secretă a Germaniei, ce contravenea prevederilor Tratatului de la Versailles. La rugămintea lui Ossietzky, Kempner şi-a pus cunoştinţele de jurist în slujba Ligii Germane pentru Drepturile Omului[184], cea mai activă organizaţie pacifistă din perioada interbelică, fără să ceară nimic în schimb. Din organizaţie făcea parte şi Albert Einstein.

În 1930, Ministerul de Interne, tot mai îngrijorat de retorica revoluţionară a lui Hitler, a iniţiat o anchetă minuţioasă împotriva naziştilor[185]. În principal, doreau să afle dacă Hitler şi aliaţii săi erau vinovaţi de trădare pentru intenţia declarată în mod repetat de a răsturna regimul.

Raportul întocmit de divizia lui Kempner oferea temeiuri legale pentru scoaterea partidului în afara legii şi arestarea membrilor săi[186]. Vreme de zece ani, naziştii îşi făcuseră cunoscute intenţiile, odată ce (nu dacă) aveau să ajungă la putere. Aceşti extremişti îşi trâmbiţau planurile în săli, prin ziare şi în cărţi, poate cel mai bun exemplu fiind *Mein Kampf*, un manifest bombastic de 140.000 de

---

[184] Kempner, Ankläger, p. 71.

[185] Memoriu care detaliază mărturia lui Kempner în United States vs. McWilliams, Kempner Papers, Box 154.

[186] Raportul a fost publicat cu titlul de Kempner, „Blueprint of the Nazi Underground – Past and Future Subversive Activities.“

cuvinte, publicat în 1925. (Potrivit calculelor celebrului romancier Lion Feuchtwanger, cartea avea „139 900 de greşeli”[187]).

Bazându-se pe declaraţiile liderilor naziști, raportul Kempner susţinea că Partidul Naţional Socialist reprezenta mai mult decât o simplă organizaţie politică; era un cult radical „ultracentralizat”. Toţi membrii trebuiau să fie „unelte supuse”, vorbind cu un singur glas. Naziştii doreau să instaureze o dictatură în locul republicii.

Plecând de la declaraţiile liderilor de partid, raportul Kempner susţinea că nazismul n-a fost doar o organizaţie politică, ci un cult extremist ultracentralizat. Membrii săi trebuiau să fie unelte docile, uniţi în cuget. Naziştii urmăreau înlocuirea republicii cu o dictatură. Cu toate că declarativ urmăreau să schimbe lucrurile dinăuntru, câştigând locuri în parlamentul naţional şi pe cele din landuri, erau aceiaşi revoluţionari care nu renunţaseră niciodată la ideea de a accede la putere prin mijloace violente.

Declaraţiile lor publice erau autoincriminatorii. „Naţional-socialismul se declară în mod deschis un partid militar, care nu se va identifica niciodată cu năzuinţele majorităţii”, scria Rosenberg.

„Am creat o puternică organizaţie care, într-o bună zi, va cuceri puterea în stat, iar apoi, beneficiind de toate pârghiile, ne vom impune fără preget şi cu maximă asprime programul politic”, anunţa Goebbels. „Odată ce vom cuceri puterea în stat, statul va fi al nostru”.

„Clădim noul stat cu mult curaj şi fermitate”, striga Hitler. „Vom face cum credem de cuviinţă. Avem curajul să dăm piept cu orice putere!”

Raportul susţinea că existau legi care combăteau

---

[187] „Hitler Ridiculed as a Writing Man“, New York Times, 9 februarie 1933.

asemenea cazuri de înaltă trădare. Datoria guvernului era să le pună în aplicare, nicidecum să confere legitimitate Partidului Nazist în parlament şi să asiste neputincios la ascensiunea sa.

Totuşi, în această perioadă s-a desfăşurat o anchetă la nivel înalt cu privire la activităţile naziştilor. Regimul de la Berlin era îngrijorat de încercările naziştilor de a-şi infiltra susţinătorii în armată. Generalii au interzis recrutarea naziştilor, ordonându-le soldaţilor să rămână apolitici. Însă mulţi ofiţeri se identificau tot mai puternic cu viziunea hitleristă a unei armate solide, neîngrădită de restricţiile prevăzute de Tratatul de la Versailles.

În primăvara lui 1930, trei tineri ofiţeri au fost acuzaţi de propagandă nazistă şi de faptul că îi îndemnau pe soldaţi să treacă de partea naziştilor în eventualitatea unei lovituri de stat. Kempner a luat parte la anchetă şi a ţinut locul unui procuror în cadrul procesului de trădare intentat locotenenţilor. Hitler a depus mărturie într-un tribunal din Leipzig, repudiindu-i pe acuzaţi şi asigurând instanţa că naziştii nu intenţionau să preia puterea în chip violent. „Nu e necesar să întrebuinţăm forţa. Va sosi vremea când naţiunea germană va cunoaşte ideile noastre, iar atunci, 35 de milioane de germani îmi vor sta alături”. Totodată, a promis că, odată ajunşi la putere – pe căi legale, constituţionale –, naziştii vor reda armatei gloria de odinioară şi îi vor pedepsi pe evreii care-şi trădaseră patria în 1918, îngenunchind naţiunea germană. „Vor cădea multe capete!”[188] a exclamat el în ovaţiile publicului.

Dosarele Ministerului de Interne întocmite cu sprijinul lui Kempner au ajuns pe mâna procurorului-şef din Ministerul Justiţiei, care le-a ignorat. S-a dovedit că avea simpatii naziste, iar ajuns la putere, Hitler l-a păstrat în

[188] Shirer, Rise and Fall, p. 141.

funcţie pe acest politican loial.

Trei ani mai târziu, în 1933, naziştii au pus mâna pe putere şi s-au ţinut într-adevăr de promisiuni. „Fără îndoială, Hitler nu stă pe gânduri”, scria Bella Fromm, corespondentul pe probleme de diplomaţie al ziarului berlinez *Vossische Zeitung*, despre ziua ascensiunii Führerului în fotoliul de cancelar. „Ce ironie de rău augur că noul cabinet al lui Hitler îşi începe mandatul fără un ministru al justiţiei!” Frau Bella, după cum era cunoscută, era genul de femeie care apărea la toate seratele, balurile şi dineurile din înalta societate şi îi cunoştea pe toţi invitaţii. Se mândrea cu înţelegerea ei rafinată a climatului politic din capitală. Dar rapiditatea acestor schimbări o bulversase. Cum se putea ca Hindenburg să-i înmâneze frâiele puterii acestui descreierat? „E greu de crezut ce se petrece acum, mai ales dacă eşti întreg la minte”[189], declara Bella.

În luna martie, *London Herald* scria că naziştii pregăteau un asalt „împotriva evreilor aidoma celor mai sângeroase din ultimii 2000 de ani”[190]. Deşi sceptic la tonul întrucâtva isteric al articolului, secretarul de stat american Henry Stimson l-a trimis ambasadei din Berlin, cerând explicaţii.

„Mici detaşamente ad-hoc de justiţiari naziști se străduiesc acum să desăvârşească ceea ce ei consideră a fi dominaţia nazistă, fiecare după cum consideră”[191], scria corespondentul *New York Times* Frederick Birchall, câteva zile mai târziu. Naziştii îşi înălţau steagurile cu svastică pe stindardele din faţa sinagogilor şi azvârleau bombe urât mirositoare în prăvăliile evreieşti. Au împiedicat în chip

---

[189] Fromm, Blood and Banquets, p. 73.

[190] Foreign Relations of the United States, 1933, vol 1 p. 320.

[191] Frederick T. Birchall, „Nazi Bands Stir Up Strife in Germany“, New York Times, 9 martie 1933.

zgomotos desfăşurarea unui concert la Opera din Dresda, solicitând concedierea imediată a faimosului dirijor, bănuit fără temei de simpatii socialiste şi acuzat că angajase prea mulţi interpreţi evrei.

Arestările nu conteneau. Un politician socialist a fost scos cu forţa din casă, bătut până la leşin, scuipat şi orbit cu pudră de muştar. Un refugiat anonim mărturisea că fusese închis timp de două săptămâni la Spandau, unde gardienii le scoteau ochii prizonierilor şi le zdrobeau dantura cu patul puştilor. Un anume scriitor a fost forţat să-şi înghită manuscrisul[192]. „Nu se mai poate tăgădui că a fi iudeu sau a avea origini evreieşti în Germania reprezintă o crimă în ochii actualului regim”, scria *Times* la 20 martie. „Această învinuire se aduce în mod egal tuturor evreilor. Nici excelenţa profesională, nici talentul pentru afaceri sau administraţie publică şi nici meritele personale nu cântăresc câtuşi de puţin ca argumente împotriva acestei învinuiri. Profesorii sunt alungaţi din sălile de clasă, dirijorii de la pupitru, iar actorii de pe scenă”. Feuchtwanger, romancierul care criticase *Mein Kamf* cu asprime, a fugit în Elveţia. Apartamentul său a fost percheziţionat şi toate manuscrisele sale au fost confiscate.

La 1 aprilie, trupele de asalt au pichetat prăvăliile evreieşti, sfătuindu-i pe clienţi să cumpere din magazinele nemţeşti.

Potrivit ziarului *Times*, americanii întorşi recent din Germania spuneau poveşti înfiorătoare, de necrezut: trupele de asalt au târât mai mulţi evrei într-o cazarmă şi i-au forţat să se biciuiască reciproc; muşteriii evrei ai unui restaurant au fost bătuţi cu boxe de metal şi azvârliţi în stradă; mai multe trupuri au fost descoperite în pădure –

---

[192] „Charge Terrorism by Nazi Troopers“, New York Times, 15martie 1933.

poliţia le clasifică drept sinucideri[193].

„Pretutindeni vedeai numai uniforme”, scria Willy Brandt, un opozant declarat al nazismului care după război avea să devină primarul Berlinului şi cancelarul Germaniei de Vest. „Străzile răsunau de huruitul motocicletelor şi de răcnetele trupelor de asalt ce defilau încolonate. Întreg oraşul se preschimbase într-o unitate militară[194]. Cafenelele de renume erau pe jumătate goale în urma dispariţiei atâtor intelectuali, artişti şi scriitori. Muşteriii vorbeau numai în şoaptă şi mă urmăreau cu priviri bănuitoare. Teama şi suspiciunile erau asemenea unei neguri otrăvitoare – mă întristau, mă apăsau în piept, simţeam că mă sufoc”.

Diplomaţii de la ambasada americană erau îngrijoraţi. Situaţia părea atât de tensionată, încât nu era exclus un masacru al evreilor şi al adversarilor nazismului[195].

Şi totuşi, nu toţi martorii acestui freamăt zilnic s-au arătat la fel de îngrijoraţi, nici măcar corespondentul *Times*, Birchall, care avea să câştige Premiul Pulitzer în 1934 pentru reportajele sale din Germania. În primăvara acelui an, în cadrul unei emisiuni radio cu audienţă naţională, Birchall îi sfătuia pe americani „să nu-şi închipuie că regimul nazist din Germania se va deda la masacre şi la epurări rasiale pe scară largă. Totodată, sunt convins că Germania sau actuala conducere a ţării nu intenţionează să intre în război cu cineva”. Birchall se declara un „optimist incurabil”[196]. Însă optimismul său

---

[193] „German Fugitives Teii of Atrocities at Hands of Nazis“, New York Times, 20 martie 1933.

[194] Brandt, My Road to Berlin, p. 58.

[195] Raport în Sackett, 21 martie 1933, reprodus în Foreign Relations of the United States, 1933, vol. 2, p. 212.

[196] „Reviews Nazi Rise in Talk Over Radio“, New York Times, 13 martie 1933.

avea să fie de scurtă durată.

Noul regim a luat o serie de măsuri comprehensive menite „să-l separe pe evreu de Germania”[197], după cum spunea un diplomat american. În primul an de guvernare nazistă au fost promulgate peste 300 de legi ce vizau privarea de drepturi a evreilor. Au fost concediaţi din toate structurile de stat. Profesorii universitari şi-au pierdut şi ei slujbele. Avocaţilor şi judecătorilor evrei li s-a interzis accesul în tribunale. Medicii evrei au fost daţi afară din sistemul de sănătate. Afaceriştilor germani li s-a ordonat să-i concedieze pe evreii din conducerea companiilor. Brokerii evrei au fost îndepărtaţi din bursa berlineză. În urma concedierilor, unii dintre ei s-au sinucis.

Evreii erau forţaţi prin toate mijloacele posibile să părăsească Germania. Naziştii s-au arătat favorabili proiectului sionist de a-i duce pe evrei în Palestina. „Rămâne de văzut cu ce vor fi lăsaţi evreii să plece din Germania”[198], scria unul dintre ei.

Cu mai nimic, dacă era după extremiştii din partid.

Un diplomat american la Berlin, George Messersmith, era uimit că cetăţenii de origine evreiască alegeau să rămână în continuare într-o ţară care încerca cu tot dinadinsul să le facă viaţa un chin. „Trebuie să trăieşti în Germania şi să faci cu adevărat parte din viaţa acestei ţări ca să înţelegi chinurile psihice la care sunt supuşi zilnic oamenii, care în multe privinţe sunt infinit mai dure decât violenţele fizice ce au marcat debutul revoluţiei”[199], nota el într-un raport al Departamentului de Stat din 1933.

Una dintre primele hotărâri ale lui Göring în 1933, în

---

[197] Raport de la consulul general George Messersmith, „Present Status of the Anti-Semitic Movement in Germany“, 21 septembrie 1933, George S. Messersmith Papers, itemul nr. 305.

[198] Citat de Der Deutsche, Ibid.

[199] Raport din Messersmith, 1 noiembrie 1933, reprodus în Foreign Relations of the United States, 1933, vol. 2, p. 363.

calitate de ministru prusac de interne, a fost cooptarea lui Rudolf Diels, un tânăr energic de 32 de ani, cu părul negru, renumit pentru oportunismul său fără margini. Doi ani mai târziu, Diels îşi începea cariera în cadrul diviziei de poliţie politică din subordinea Ministerului de Interne, unde era însărcinat să întocmească rapoarte despre activitatea partidelor de stânga, în general, şi a comuniştilor, în particular. Diels se ataşase de Göring[200], care în acea perioadă urmărea să-şi înlăture inamicii din cadrul departamentului. „Nu vreau să am de-a face cu nemernicii ăştia. Au mai rămas oameni de nădejde aici?” îi spunea lui Diels[201].

Diels i-a pus la dispoziţie dosarele personale şi cele din arhivele poliţiei ale funcţionarilor cu loialitate îndoielnică şi, în curând, Gdring a trecut la epurarea social democraţilor şi a altor elemente suspecte din imperiul său birocratic. Funcţionarii de stat au fost nevoiţi să completeze formulare cu date personale despre religie, rasă şi afiliere politică. Kempner a completat formularul cu conştiinciozitate. A promis chiar, într-un mic act de sfidare, să se intereseze de originile sale rasiale.

Göring a convocat o şedinţă şi i-a informat pe angajaţii ministerului că de-acum înainte se va lucra „numai în spirit naţional-socialist”. Cei care se împotriveau erau invitaţi să-şi dea demisia. Kempner n-a ridicat nicio obiecţie – de ce să renunţe la remuneraţie atât de devreme? însă avea să afle în curând că a fost dat afară.

Majoritatea concediaţilor au primit o simplă înştiinţare. Kempner obişnuia să povestească despre tratamentul la care fusese supus. Göring, spune anecdota, l-a chemat pe avocat în biroul lui pentru a-l concedia

---

[200] Kempner, Ankläger, pp. 26-37; vezi şi capitolul 16 din prezenta lucrare.

[201] Hett, Burning the Reichstag, p. 34.

personal şi de-o manieră extrem de brutală. „Ai noroc că nu te azvârl în puşcărie! Dispari din ochii mei. Să nu te mai văd vreodată!”, i-a strigat ministrul corpolent[202].

Kempner, se ştia, avea obiceiul să înflorească lucrurile atunci când povestea. În fapt, întâlnirea celor doi nu a fost într-atât de dramatică. Potrivit însemnărilor autobiografice, ofiţerul de cadre din minister, un vechi prieten, i-a adus la cunoştinţă concedierea, însă i-a dat voie să plece în permisie şi l-a transferat în Departamentul de Finanţe şi Construcţii. Noua sa slujbă îi cerea să verifice cotele apelor navigabile din Berlin.

În luna aprilie a fost votată Legea pentru Restaurarea Administraţiei Publice, prin care se bloca accesul evreilor la anumite funcţii de stat; erau incluşi profesorii de şcoală şi facultate, judecătorii şi procurorii. Însă, la insistenţele lui Hindenburg, s-a făcut o excepţie în cazul evreilor care lucrau în administraţie dinainte de 1914 sau care, asemenea lui Kempner, luptaseră pe front. Cu toate acestea, 5.000 de evrei şi-au pierdut slujba din cauza noii legi. Deşi cariera militară l-a ferit în primă fază.

Kempner a fost concediat în septembrie 1933 din cauza nestatorniciei sale politice[203].

În acelaşi timp, Diels era recompensat cu o funcţie importantă. Urma să fie şeful proaspăt înfiinţatei poliţii secrete, al cărei nume, Geheime Staatpolizei, a fost prescurtat la acele trei silabe care aveau să-i îngrozească pe inamicii naziştilor: Gestapo.

Kempner şi Diels se cunoşteau bine. Diels era un orator desăvârşit care, asemenea lui Kempner, avea un talent în a-şi face relaţii şi prieteni sus-puşi. Adesea îi

---

[202] Mosley, The Reich Marshal, p. 151.

[203] Kempner, Ankläger, pp. 88-90. Vezi şi „Police Counsel on Leave of Absence“, 8 Uhr-Abendblatt, 23 februarie 1933; documente privind concedierea şi pensia lui Kempner, Kempner Papers, Box 95.

găseai la o bârfă în cafeneaua Ministerului de Interne.

Ani mai târziu, Diels avea să afirme despre Kempner că „era făcut pentru Gestapo. Păcat că avea un handicap rasial”[204].

Chipul lui Diels purta cicatricele duelurilor de scrimă – două tăieturi pe obrazul drept şi o brazdă mai adâncă pe stângul – dar femeile se dădeau în vânt după el. Se spunea că ar fi putut să Joace rolul principal într-un western american”[205]. Şi cu toate că era însurat, nu se dădea în lături de la aventuri. În 1931, Kempner i-a făcut un mare serviciu colegului său. Diels îşi uitase buletinul în apartamentul unei prostituate, iar aceasta s-a prezentat la sediul ministerului, plângându-se că Diels o agresase. Atunci a intervenit Kempner[206], care i-a dat nişte bani şi a poftit-o afară.

Una dintre legăturile amoroase ale şefului Gestapoului a scandalizat cercurile diplomatice din Berlin[207]. În 1933, Diels a început s-o curteze pe Martha Dodd, fiica de 25 de ani a ambasadorului american William Dodd. Cei doi puteau fi văzuţi plimbându-se în Tiergarten, la film sau frecventând cluburile de noapte. Indiscreţiile Marthei, care se despărţise de soţul ei înainte de-a se muta la Berlin, au devenit notorii. Pe Diels îl alinta „scumpete” şi admira „frumuseţea lui frântă, nemiloasă”. Diels i-a spus despre luptele intestine din birocraţia nazistă, precum şi de teama lui că va fi asasinat. Ulterior, când avea să fie hăituit de anumiţi duşmani care se îndoiau de loialitatea sa faţă de partid, Martha Dodd va încerca să-i vină în ajutor.

---

[204] Acest citat şi detaliile legate de relaţia lui Kempner cu Diels sunt extrase din Kohl, The Witness House, pp. 43-47, 152-153.

[205] Leni Riefenstahl, citată în Hett, Burning the Reichstag, p. 28.

[206] Kempner, Ankläger, pp. 111-112.

[207] Larson, In the Garden of Beasts, pp. 116-119.

În februarie 1933, la scurtă vreme după ce Kempner părăsea Ministerul de Interne, dar înainte ca incendierea Reichstagului să-i dea lui Göring prilejul să facă arestări în masă în rândul adversarilor politici, procurorul s-a întâlnit cu Diels în restaurantul Kempiński & Co de pe Leipziger Strasse.

— Cum merg treburile, Diels? l-a întrebat Kempner. Cu ce te mai ocupi acum, e mult de lucru?

— Am şi de lucru, am şi probleme, i-a răspuns Diels. Trebuie să întocmesc liste.

— Cu ce scop?

— O posibilă operaţiune[208].

Se pregătea arestarea partizanilor de stânga.

— Printre ei se numără şi vechi prieteni de-ai noştri, i-a împărtăşit Diels.

Graţie acestui pont, Kempner şi-a îndemnat prietenii pacifişti să fugă din ţară. Unul dintre aceştia, Kurt Grossman, a plecat în Cehoslovacia la o zi după ce primise telefonul lui Kempner. Ulterior avea să afirme despre Kempner că „avea talentul de-a afla informaţii la care alţii n-aveau acces”[209]. Un alt cunoscut de-al procurorului, Cari von Ossietzky, a refuzat să părăsească ţara şi a fost arestat de Gestapo în urma incendiului de la Reichstag. Un om cu sănătatea şubredă, Ossietzky a fost condamnat la muncă silnică, fiind bătut cu regularitate.

Tot în acea perioadă, Liga Germană pentru Drepturile Omului a fost desfiinţată. Kempner a dat foc listelor cu membri[210] ai ligii şi, ca să fie sigur, a aruncat cenuşa în râul Spree.

Kempner întrezărise urmările ascensiunii naziştilor la putere încă din 1930. Cu toate că scăpase de valul

---

[208] Kempner, Ankläger, p. 110.

[209] Hett, Burning the Reichstag, p. 79.

[210] Kempner, Ankläger, pp. 68-72.

arestărilor din acele prime luni îngrozitoare, realiza, fără îndoială, primejdia în care se afla orice evreu – şi, pe deasupra, adversar al nazismului – care trăia în Reichul lui Hitler. Însă n-a părăsit Berlinul. Nu încă. În această privinţă, s-a comportat aidoma majorităţii evreilor din Germania. Deşi câţiva dintre ei s-au grăbit să-şi ia viză, mulţi alţii – în fapt, un procent covârşitor – s-au mulţumit să urmărească pasiv desfăşurarea evenimentelor.

Ei aparţineau păturii mijlocii şi erau legaţi emoţional şi material de ţara lor. Se considerau germani[211]. Pur şi simplu nu erau pregătiţi să renunţe la ţara unde prosperaseră, mai ales începând cu ultimele două generaţii.

După zeci de ani în care fuseseră trataţi drept cetăţeni de rang secund, evreii au fost emancipaţi de kaizerul Wilhelm în 1871 şi au întâmpinat cu entuziasm accesul la instituţii publice, la cariere de doctori, avocaţi şi profesori, precum şi dreptul de a-şi deschide propriile afaceri, într-o ţară care devenea pe zi ce trece motorul economic al Europei[212]. Mulţi evrei s-au integrat numaidecât, sau cel puţin au încercat, renunţând la credinţa strămoşească în favoarea protestantismului sau a secularismului. Germania (şi mai cu seamă Berlinul) a devenit un punct de atracţie pentru evreii din toată Europa. Pentru prima oară, printre personalităţile marcante din economia, politica şi comunitatea ştiinţifică germană se regăseau şi evrei. În Primul Război Mondial, 100.000 de evrei s-au înrolat în armata germană, opt din zece au luptat pe front, iar 12.000 şi-au dat viaţa pentru patrie.

Ajunşi la putere, naziştii au tunat şi au fulgerat şi s-au jurat să-i alunge din ţară, dar evreii nu ştiau cât de în

---

[211] Kaplan, Between Dignity and Despair, pp. 62-66.

[212] Dippel, Bound Upon a Wheel of Fire, pp. 1-20.

serios să ia aceste ameninţări. Mulţi credeau că Hitler îşi va cumpăta discursul odată ajuns la putere. Cu siguranţă se putea ajunge la un compromis pentru ca toată lumea să trăiască în pace. Liderii evrei îndemnau la răbdare şi calm. Poate că Germania avea să-şi găsească echilibrul şi să-l îndepărteze pe Hitler după un an, doi de nebunie.

În următorii ani, numărul de agresiuni împotriva evreilor a oscilat şi, deşi se temeau că situaţia avea să se înrăutăţească, evreii erau în egală măsură temători de primejdiile emigrării[213]. Aveau să colinde străzile unui meleag străin, fără un ban în buzunar, fără posibilitatea de-a învăţa limba sau de-a se angaja? Mulţi evrei care îşi întreţineau familia au refuzat să plece urechea la rugăminţile soţiilor de-a emigra până a fost prea târziu. Una peste alta, evreii germani aveau mai multe temeiuri să rămână decât să plece, potrivit istoricului John Dippel. „Erau prea multe piedici în calea lor: înrădăcinarea, satisfacţia de sine, scepticismul, îngâmfarea, naivitatea, iluziile deşarte, ba chiar şi oportunismul”[214]. în mod surprinzător, unii afacerişti evrei s-au îmbogăţit în primii ani ai regimului nazist[215].

Dar nici cei mai perspicace dintre evrei nu-şi puteau închipui că întreg continentul va cădea în mâinile naziştilor, scria Kempner ani mai târziu. Drept urmare, au aşteptat. Au aşteptat „ca nişte patrioţi devotaţi Germaniei”[216].

Kempner a aşteptat şi el pentru o vreme, supravieţuind valului de arestări, discriminării ajunse la ordinea zilei şi dezgustătoarei propagande lansate de antisemiţii înverşunaţi aflaţi la putere, precum Rosenberg,

---

[213] Ibid., p. 140.
[214] Ibid., p. xxiii.
[215] Ibid., p. 139.
[216] Kempner, Ankläger, p. 176.

care propovăduia necontenit ideea rasei curăţate de toate impurităţile şi a unei ţări fără pic de sânge iudaic.

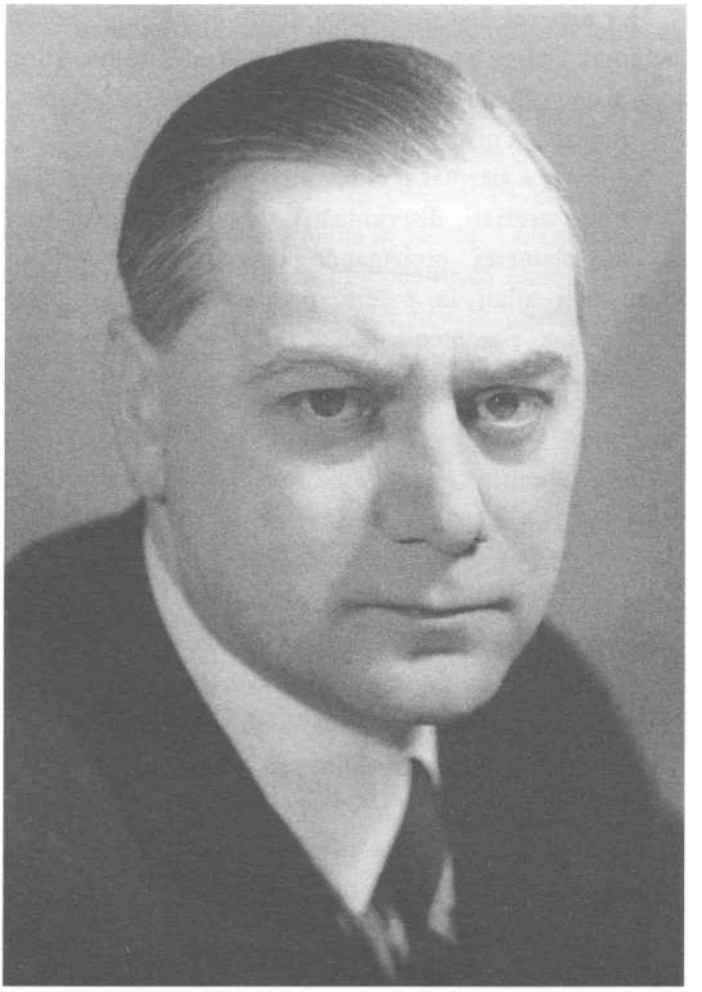

Alfred Rosenberg, ideolog-şef al Partidului Nazist.
(*Bundesarchiv, Bild 146-2005-0168/Heinrich Hoffmann*)

7

„Calea lui Rosenberg”

Avea charisma unui antreprenor de pompe funebre: ochii adânciţi în orbite, împrejmuiţi de cercuri întunecate, buze încremenite, subţiate într-o expresie de eternă nemulţumire, păr rar, cu cărare şi dat mereu pe spate, lăsându-i la vedere fruntea înaltă. „De statură medie, chipul său palid şi fălcile lipsite de fermitate dădeau impresia unui om bolnăvicios ce ducea un trai sedentar”[217], scria reporterul american Henry C. Wolfe în urma întrevederii cu Rosenberg. În opinia lui Wolfe, Rosenberg era genul de om care refuza cu obstinaţie să zâmbească, fiind atât de pătruns de importanţa misiunii sale, încât orice semn de veselie ar fi părut nelalocul său.

„Ochii lui de culoare deschisă, lipsiţi de strălucire, păreau să privească spre tine, dar nu la tine, ca şi cum n-ai fi fost acolo”, scria Kurt Liidecke, care, la un moment dat, îl susţinuse şi strânsese fonduri pentru scriitorul nazist. Rosenberg se considera un intelectual rasat, însă celor din jur le părea un om rece, arogant, izolat şi întotdeauna meschin. „O bucată de gheaţă! Ironia sa rece şi distantă îi ţinea pe oameni la depărtare, aceştia simţindu-se mici şi stânjeniţi în prezenţa lui”, scria Lüdecke[218].

Albert Krebs nu se lăsa uşor intimidat, însă, cel puţin nu de prezenţa lui Rosenberg. Krebs, lider sindical în Hamburg, fusese comandantul unei trupe de asalt, lider

---

[217] Henry C. Wolfe cu Heinrich Hauser, „Nazi Doctor of Frightfulness“, Milwaukee Journal, 6 iulie 1940.
[218] Lüdecke, I Knew Hitler, pp. 83-85.

regional de partid şi redactor la ziarul de factură nazistă *Hamburger Tageblatt*. Pe la sfârşitul anilor ’20, într-o perioadă marcată de lupte intestine care au dus la apariţia a două facţiuni rivale în Berlin şi, respectiv, München, Krebs şi-a atras antipatia lui Rosenberg prin publicarea unui editorial ce punea în discuţie opoziţia virulentă a partidului la adresa Uniunii Sovietice, poziţie care, după cum era de aşteptat, a pus în cele din urmă capăt dialogului cu redactorul oficiosului de partid. Rosenberg i-a trimis o telegramă, cerându-i să se prezinte de urgenţă la München. Krebs a fost întâmpinat cu răceală în biroul redacţiei de pe Schellingstrasse. „Rosenberg şedea la birou, dar nu s-a ridicat, nu şi-a înălţat privirile şi mi-a răspuns la salut cu un mârâit neinteligibil”, scria Krebs mai târziu.

Krebs s-a aşezat pe un scaun.

— Doreai să vorbeşti cu mine?

— În urmă cu 14 zile, i-a răspuns Rosenberg.

— N-am avut timp în acea perioadă.

— Un angajat al partidului trebuie să-şi facă timp atunci când îi solicit prezenţa, i-a întors-o Rosenberg.

Cei doi redactori s-au lansat într-o dispută aprinsă despre articolul cu pricina. N-au ajuns la nicio concluzie, însă Krebs a aflat câte ceva despre ideologul-şef al partidului. Rosenberg i-a ţinut prelegeri extinse în care a repetat întocmai lucrurile publicate în organul de partid. Obiecţiile ridicate de Krebs erau ignorate. Aveai impresia că nu ascultă deloc. Din când în când, răspundea criticilor mele subţiindu-şi buzele sau cu un surâs rece, de unde şi-a dobândit şi reputaţia de aroganţă ursuză”, îşi amintea Krebs. „Era atât de rigid când dădea glas plăsmuirilor şi reveriilor sale egolatre în care se închipuia un nobil baltic, un lord englez sau un geniu de talia lui Copernic, încât şi-a pierdut în cele din urmă capacitatea deja redusă de a

interacţiona şi de-a discuta cu alţi oameni. (...) Era atât de absorbit de propriile-i cugetări, încât nu înţelegea cum e posibil ca alţii să aibă păreri diferite”[219].

Sindicalistului îi venea greu să creadă că Hitler îl preţuia atât de mult pe acest intelectual închipuit cu mintea tulbure. Era limpede că Rosenberg jongla cu idei confuze, încâlcite[220], ba chiar furate. „Deşi, graţie memoriei excelente şi nesecatelor sale rezerve de energie, acumulase un număr impresionant de date individuale, Rosenberg nu avea capacitatea să ordoneze aceste informaţii şi să dezvolte o înţelegere proprie asupra contextului şi a relaţiilor dintre evenimentele istorice”, scria Krebs.

Poate că Hitler nu era conştient de aceste aspecte. Sau poate că era, dar realiza, cu o doză de ingeniozitate, că Rosenberg era genul de ideolog înţelept de care avea nevoie partidul, gândea Krebs. „Maestru al propagandei, Hitler ştia, la urma urmelor, că tocmai aceste inepţii lipsite de noimă au cel mai mare impact asupra maselor”[221]. Doar astfel se putea explica titlul pompos pe care i-l conferise Hitler în zorii celui de-al Treilea Reich.

În anii ’20, în paralel cu publicarea ziarului *Völkischer Beobachter*, Rosenberg a lucrat la opera sa de căpătâi: un tratat despre rasă, artă şi istorie de-a lungul mileniilor, o carte ce avea să umbrească vraful de contribuţii zilnice şi lunare pe care le propaga zilnic în lume. Voia ca *Mitul secolului XX* să dăinuie. Se dorea a fi apogeul cugetărilor sale despre Germania şi despre locul acesteia în lume, un tratat sclipitor de filosofie şi cea mai cuprinzătoare expunere a ideologiei naziste scrisă vreodată. Prin această lucrare dorea să fie recunoscut drept cel mai de seamă

---

[219] Allen, The Infancy of Nazism, p. 217.
[220] Ibid., p. 184.
[221] Ibid., p. 220.

gânditor al partidului.

Deşi ar fi vrut să-şi dedice întreg timpul tratatului, Rosenberg a fost nevoit să lucreze cu întreruperi. „Eram ocupat de dimineaţă până seara cu ziarul şi, drept urmare, nu am putut s-o redactez temeinic”[222], mărturisea el ani mai târziu. Din când în când se mai furişa să lucreze la tratat, spre nemulţumirea directorului său. „Uite-l pe studentul ăsta nătâng, îngâmfat şi tont cum se chirceşte acolo!” i-a spus Max Amann, redactorul-şef al ziarului, unui compatriot, într-o zi[223]. Arăta spre Rosenberg, aşezat la

O masă de marmură în faţa unei ferestre largi a cafenelei Tambosi din Odeonsplatz, vizavi de impunătoarea biserică Teatinerkirche, cu ale sale două turnuri cu ceas, unde îşi avea loc de veci o bună parte din familia regală Wittelsbach. Rosenberg, înconjurat de teancuri de cărţi şi hârtii împrăştiate pe mai multe mese, părea adâncit în cugetare. „Scrie cărţi, boemul!” a exclamat Amann. „În loc să scoată un ziar ca lumea!” Rosenberg şi-a isprăvit manuscrisul în 1929, l-a dat soţiei sale, Hedwig, să-l bată la maşină, după care i l-a trimis lui Hitler pentru aprobare. S-au scurs şase luni. Führerul n-a dat niciun răspuns. Când Rosenberg s-a încumetat să-l tragă de limbă, Hitler i-a spus că era o scriere „inspirată” [224], însă era curios cine avea să treacă prin sutele de pagini de ideologie nazistă marca Rosenberg. Pe de-o parte, Hitler publicase deja cartea de căpătâi a nazismului, *Mein Kampf*. Pe de altă parte, Führerul era un politician pragmatic, hotărât să preia şi să deţină puterea, iar unele dintre ideile promovate de *Mitul secolului XX* erau cel puţin controversate.

---

[222] Interogatoriul lui Rosenberg, 21 septembrie 1945, 14.30-16.40, Arhivele Naţionale, M1270, rola 17.

[223] Allen, Infancy of Nazism, pp. 220-221.

[224] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 101.

Deşi avea anumite rezerve, Hitler a aprobat totuşi publicarea tratatului. În 1930, cartea lui Rosenberg intra în librării.

Mitul secolului XX era o lucrare încâlcită, aproape de nepătruns. Rosenberg o considera un tratat de filosofie a artei şi religiei ce promova ideile sale neobişnuite despre istorie şi rasă[225]. „Fiecare rasă are sufletul său şi fiecare suflet rasa lui – o structură internă şi externă unică, o înfăţişare şi un mod de a fi proprii, o relaţie la fel de unică între forţele voinţei şi ale raţiunii”, citim într-un pasaj. „Fiecare rasă năzuieşte spre un ideal propriu. Dacă însă, în urma pătrunderii sângelui şi ideilor străine, acest ideal este denaturat sau abandonat, preschimbările interne vor duce la anarhie şi, odată cu trecerea veacurilor, la catastrofă”[226].

Aceeaşi proză amorfă continuă la nesfârşit. Un admirator a încercat să-l ajute pe Rosenberg prin publicarea unui glosar stufos ce viza terminologia obscură[227].

Prin tot acest amestec de ambiguităţi se întrezăreau şi pasaje lucide, idei ce aveau să marcheze gândirea nazistă în următorii 15 ani. Potrivit lui Rosenberg, cultura şi onoarea germană jucaseră un rol-cheie în propăşirea civilizaţiei de-a lungul veacurilor. Toate marile culturi purtau amprenta influenţei ariene. Amestecarea raselor – sau anarhia rasială – dusese la decăderea marilor societăţi. Acordând drepturi egale „sângelui alogen”, teutonul „păcătuise împotriva sângelui său”[228]. Germania putea atinge măreţia de odinioară doar prin puritate rasială.

---

[225] Interogatoriul lui Rosenberg, 21 septembrie.
[226] Rosenberg, Der Mythus des 20 Jahrlhuderts, p. 104.
[227] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 82.
[228] Rosenberg, Der Myîhus, p. 105.

Cititorii familiari cu literatura naţionalistă şi antisemită – cu Gobineau şi Chamberlain, printre alţii – aveau să observe că mai citiseră toate acestea; în cartea lui Rosenberg nu se găsea nicio idee importantă originală. Însă, după ascensiunea naziştilor la putere în 1933, aceşti intelectuali au descris *Mitul secolului XX* drept o piatră de hotar a naţional-socialismului, alături de *Mein Kampf* o carte pe care fiecare nazist era obligat s-o aibă în bibliotecă. Câţiva ani mai târziu, mulţi lideri naziști aveau să susţină că nu o citiseră cu atenţie. Goebbels a descris-o drept un „râgâit ideologic”[229]. Göring lăuda tratatul într-o scrisoare adresată lui Rosenberg, însă pe la spatele acestuia povestea că adormise la primul capitol[230]. Hitler ar fi spus că aruncase de curiozitate „o privire” prin cartea lui Rosenberg şi i se păruse „prea obscură”[231]. Pe deasupra, detesta titlul. Naziştii nu răspândeau mituri, ci o cunoaştere modernă. „Prostii. Şi prostiile sunt doar prostii. Dacă lipeşti o foaie de hârtie pe o pată de cerneală, nimeni n-o s-o confunde cu un Rembrandt peste cincizeci de ani. Rosenberg e un om prost şi periculos, şi cu cât te descotoroseşti mai iute de el, cu atât mai bine”[232], i-a spus Putzi Hanistaengl lui Hitler. Franz von Papen, politicianul conservator ajuns vicecancelar în ianuarie 1933, îşi amintea de o discuţie privată în care Hitler ridiculiza atât cartea, cât şi pe autorul ei[233].

Dar Hitler, mereu în căutare de avantaje politice, ştia

---

[229] Fest, The Face of the Third Reich, p. 168.

[230] Goldensohn, The Nuremberg Interviews, pp. 108-109, Alffed Rosenberg, p. 494.

[231] Trevor-Roper, Hitler’s Table Talk 1941-1944, p. 308: Trebuie subliniat faptul că aceste remarci au fost notate de către un inamic mărturisit a lui Rosenberg, Martin Bormann.

[232] Hanfstaengl, Hitler: The Missing Years, p. 122.

[233] Papen, Memoirs, p. 261.

cum să joace publicului. Un alt nazist din garda veche, Otto Strasser, eliminat ulterior din rândurile partidului, s-a plâns de atacurile virulente ale lui Rosenberg împotriva creştinismului şi de „păgânismul” său.

Hitler s-a ridicat în picioare, tulburat, şi a început să dea roată biroului spaţios al lui Strasser. „Ideologia lui Rosenberg e parte integrantă din doctrina naţional-socialistă. Rosenberg e un deschizător de drumuri, un profet. Teoriile sale sunt expresia sufletului german. Un adevărat german nu le poate condamna”[234].

Strasser îşi amintea că, doi ani mai târziu, odată cu publicarea *Mitului*... Hitler a ridicat în slăvi opera lui Rosenberg: „E cea mai formidabilă realizare”. Potrivit lui Hitler, conflictele rasiale stătuseră la baza tuturor revoluţiilor din istorie. „Dacă ai citi noua carte a lui Rosenberg, ai pricepe lucrurile astea”[235].

Indiferent ce părere aveau adversarii lui Rosenberg despre *Mitul secolului XX*, tratatul a devenit text standard în Germania. Proaspăt instauratul regim nazist a ordonat includerea ei în programa şcolară şi în biblioteci. Profesorii care participau la cursurile de îndoctrinare erau rugaţi să vină cu exemplarele de-acasă. Studenţii la drept trebuiau să fie la curent cu tezele sale. Instructorii Tineretului Hitlerist apelau la ideile lui Rosenberg în cursurile de ideologizare. „Calea lui Rosenberg este calea tineretului german”, spunea Baldur von Schirach, liderul organizaţiei[236].

---

[234] Strasser, Hitler and I, p. 96.

[235] Baynes, The Speeches ot Adolf Hitler, p. 988.

[236] Bollmus, .Alfred Rosenberg“, p. 187. Mai târziu, Schirach îi va mărturisi psihiatrului închisorii de la Nürnberg, Douglas Kelley, că deşi toţi membrii Tineretului Hitlerist aveau copii, niciunul dintre ei nu a putut-o scoate la capăt. „Rosenberg ar trebui să rămână în istorie drept omul care a vândut mai multe exemplare decât orice alt autor dintr-o carte pe care nu a citit-o nimeni. Dar remarcile lui Schirach au

Cartea s-a vândut în peste un milion de exemplare[237], iar Rosenberg a devenit un punct de reper în nenumăratele dispute legate de religie, artă şi rasă din perioada nazistă. Pe rafturile tuturor librăriilor din ţară, *Mitul*... se găsea alături de singura sa rivală pe piaţa de carte germană, *Mein Kampf*. A întrunit şi chiar a depăşit toate aşteptările lui Rosenberg: era biblia mişcării naziste. „Cred că opera dumneavoastră va dăinui şi peste o mie de ani”, i-a spus un admirator lui Rosenberg[238].

În anii ’30, străzile Berlinului fremătau de activitate, în fiecare dimineaţă, funcţionarii şi muncitorii din fabrici, purtând costume, rochii sau salopete, inundau gările şi staţiile de metrou ale oraşului. Prin zarva traficului răzbăteau strigătele comercianţilor stradali care vindeau flori, fructe, ţigări, baloane, ziare şi tot soiul de giumbuşlucuri.

Bulevardul Unter den Linden, Poarta Brandenburg sau aleile înmiresmate ale parcului Tiergarten ar fi stârnit uimirea vizitatorilor, însă niciun loc nu surprindea mai bine esenţa capitalei ca Potsdamer Platz[239], replica berlineză la Times Square din Londra. Hotelurile de lux şi terasele cafenelelor împărţeau spaţiul public cu berăriile şi prăvăliile. Haus Vaterland, cu firma sa luminoasă lipită de faţada circulară a clădirii, îi invita pe berlinezi la cinematograf, la spectacole şi la restaurantele sale cu tematică internaţională („Lumea într-o singură clădire”,

---

fost contrazise de o mulţime de scrisori trimise de către cititori. Vezi Kelley, 22 Cells in Nuremberg, p. 44, şi Piper, Alfred Rosenberg, p. 213.

[237] Piper, Alfred Rosenberg, p. 293. Doar în 1934, venitul său din publicaţii a fost de 42 000 de mărci, echivalentul de astăzi a 300 000 $.

[238] Jurnalul lui Rosenberg, 10 august 1936.

[239] Ladd, The Ghosts of Berlin, pp. 115-125.

spunea sloganul vremii). Restaurantul Vaterland, ce putea găzdui 2.500 de muşterii, era promovat drept cel mai încăpător restaurant din lume. Opt bulevarde îşi revărsau traficul în haotica intersecţie din Postdamer Platz. Tramvaiele îşi tăiau drum prin mijlocul ei, în vreme ce micuţele Opeluri şi strălucitoarele Mercedes-Benz se întreceau cu camionete, autobuze cu etaj, taxiuri, căruţe, ba chiar şi cu neînfricaţii pietoni. În 1925, una dintre primele reţele de semaforizare din Europa a fost instalată în centrul pieţei, dar, spun sursele vremii, n-a fost îndeajuns pentru a ţine în frâu valul de oameni şi maşini.

În ianuarie 1933, Rosenberg s-a mutat în cele din urmă în nordul oraşului pentru a fi mai aproape de miezul acţiunii, într-o casă obişnuită de pe Margaretenstrasse 17, la mică depărtare de cea mai aglomerată intersecţie din capitală. Ar fi preferat Wilhelmstrasse, lângă sediul Cancelariei Reichului şi al celor mai importante ministere, însă pe moment se mulţumea şi cu Margaretenstrasse.

În noul Reich, partidul funcţiona asemenea unui guvern paralel[240], unde până şi cei ce nu ocupau poziţii de conducere în guvern dispuneau de o putere uriaşă. În primii opt ani de regim nazist, începând din aprilie 1933, Rosenberg a fost şeful Biroului de Externe. Noul cancelar nu avea încredere în diplomaţii din vechea gardă, din care făcea parte şi ministrul de externe Konstantin von Neurath. Însă atât timp cât Hindenburg era în viaţă, Hitler nu-l putea înlocui pe Neurath cu omul său: Neurath se bucura de susţinerea preşedintelui. Astfel, în primă fază, Hitler a decis să-l folosească pe Rosenberg ca pe-un ministru de externe din umbră pentru a-şi promova politicile internaţionale.

---

[240] Raport al consulului general, George Messersmith, 10 aprilie 1933, reprodus în Foreign Relations of the United States, 1933, vol. 2, p. 223.

Din anumite puncte de vedere, funcţia îi venea ca

O mănuşă lui Rosenberg, care publicase în 1927 o carte intitulată *Viitorul politicii externe a Germaniei*, era membru al Comitetului de Afaceri Externe al Reichstagului, iar în 1932 participase în calitate de reprezentant al partidului la un forum internaţional desfăşurat la Roma despre viitorul Europei. Pe de altă parte, Rosenberg avea o înţelegere superficială cu privire la celelalte naţiuni şi la interesele lor şi nu avea tactul, rafinamentul sau discreţia specifice diplomaţilor.

Toate sursele susţin că discuţiile cu Rosenberg urmau mereu acelaşi făgaş. „Pornea o conversaţie pe un subiect ales la întâmplare, dar după numai cinci minute dădea glas aceloraşi teorii obosite despre sânge şi rasă ce-şi făceau mereu loc în polemicile sale”, scria unul dintre interlocutorii săi. „Dacă te lansai într-o discuţie despre istorie, horticultură sau cizmele paraşutiştilor militari, sângele şi rasa îşi făceau negreşit loc în discursul lui Rosenberg cu o iuţeală ce putea fi prevăzută matematic”[241].

William Dodd, ambasadorul american la Berlin, îşi amintea de câteva asemenea discuţii purtate cu Rosenberg, îi repugnau. Ba chiar se ferea să fie fotografiat în compania ideologului de partid, cum s-a întâmplat de pildă într-o noapte de noiembrie în 1934, când cei doi s-au intersectat în hotelul Adlon din Parizer Platz. „O întâlnire tare neplăcută, căci nu cunosc oficial german mai puţin lucid şi mai predispus la a înşira inepţii”[242], scria Dodd în jurnalul personal.

Prima vizită a lui Rosenberg la Londra în calitate de

---

[241] Kelley, 22 Cells, p. 38. Douglas Kelley a fost unul dintre psihiatrii care l-au intervievat pe Rosenberg în timpul detenţiei sale la Nürnberg, înainte de procesele pentru crime de război.

[242] Dodd şi Dodd, Ambassador Dodd’s Diary, p. 191.

şef al Biroului de Externe a fost un adevărat fiasco politic şi diplomatic, după cum l-a avertizat un prieten. „Nu ştii o boabă de engleză!”[243] i-a spus Ltidecke, finanţatorul nazist, înainte de plecare. „N-ai un singur costum care să-ţi vină bine. Ţinuta ta de seară lasă de dorit. Du-te întâi la croitorie”. „Hitler avea dreptate. Meriţi ţeava pistolului”, i-a răspuns Rosenberg cu un zâmbet îngheţat. Vizita lui Rosenberg la Londra din mai 1933 – o primă tentativă de a contracara criticile dure aduse de britanici regimului represiv nazist – a stârnit proteste, iar unii parlamentari britanici au cerut expulzarea sa din ţară. Diplomatul britanic Robert Vansittart îl descria drept „un peşte murat”[244] cu un temperament pe măsură. Rosenberg a părăsit Anglia în pripă, lăsând în urmă mănuşi, o cravată, o batistă, şosete şi peria de unghii.

Tot atunci a luat legătura cu doi englezi care s-au dovedit a fi spioni[245]. Unul dintre aceştia, jurnalistul William de Ropp, fusese tocmit de naziști să prezinte figurile marcante ale regimului de la Berlin în presa britanică. Celălalt, agentul MI6 Frederick Winterbotham, juca rolul simpatizantului nazist în cadrul Ministerului Aviaţiei Britanice. Neştiind aceste aspecte, Rosenberg i-a invitat pe cei doi la o întrevedere cu Führerul în Cancelaria Reichului, apoi la un dineu cu înalta ofiţerime ţinut la faimosul restaurant Horcher din Berlin. Rosenberg îşi închipuia că deschide calea unor relaţii mai amiabile între cele două naţiuni. În fapt, le facilita agenţilor accesul la o bogăţie de informaţii despre reînarmarea Germaniei.

Era în continuare gurul afacerilor externe în partid şi, astfel, nu a demisionat. A tras toate sforile posibile. A luat legătura cu simpatizanţi naziști din alte ţări, ba chiar a

---

[243] Ltidecke, IKnew Hitler, pp. 642-643.
[244] Vansittart, The Mist Procession, p. 475.
[245] Winterbotham, The Nazi Connection, pp. 32-81.

finanţat propaganda nazistă în America. A dezvoltat strategii pentru destrămarea Uniunii Sovietice şi a aşteptat clipa în care urma să-şi pună amprenta pe harta Europei.

Indiferent dacă clipa aceea avea să sosească vreodată sau nu, Rosenberg era pentru eternitate întâiul ideolog al Partidului Nazist. În ochii activiştilor de rând era un apărător consacrat şi redutabil al cauzei naziste, omul care elaborase armătura teoretică pentru ţelurile lor radicale, în iunie 1933, Rosenberg s-a aflat printre cei şaisprezece naziști promovaţi în Reichsleiter, cea mai înaltă structură de conducere a partidului, subordonată doar Führerului. Spre sfârşitul anului, Hitler îl lăuda pe ideolog într-una din scrisorile sale de apreciere trimise mai tuturor liderilor naziști şi publicate ulterior în *Völkischer Beobachter*.

„Dragul meu tovarăş de partid Rosenberg! Una dintre primele condiţii necesare izbânzii naţional-socialismului a fost distrugerea păienjenişului de idei nocive cu care suntem asaltaţi. Pe lângă faptul că ai condus lupta împotriva acestor idei, ai contribuit enorm... la consolidarea unităţii ideologice a mişcării noastre politice”[246], scria Hitler.

La începutul lui 1934, Hitler a consacrat statutul de lider al lui Rosenberg. Devotatul său aghiotant urma să îndeplinească funcţia de „responsabil cu întreg procesul educării şi îndoctrinării intelectuale şi ideologice ale Partidului Naţional Socialist”.

Această titulatură kilometrică – născocită, fireşte, de Rosenberg – rivaliza în lungime cu cele două propoziţii ambigue ce alcătuiau numirea sa în funcţie.

Postul a fost creat în urma solicitării unor materiale de îndoctrinare de către Robert Ley[247], conducătorul

---

[246] Piper, Alfred Rosenberg, pp. 293-294.

[247] Evans, The ThirdReich in Power, pp. 457-460.

Frontului Muncitoresc German şi şeful organizaţiei de partid a Reichului. Pe deasupra, Ley coordona şi activităţile Biroului Central de Instructaj, însărcinat cu educarea actualilor şi viitorilor lideri ai celui de-al Treilea Reich. Partidul crescuse exponenţial odată cu accederea lui Hitler în funcţia de cancelar. Peste 1, 6 milioane de germani s-au alăturat mişcării naziste între 30 ianuarie şi 1 mai 1933, perioadă în care s-au suspendat înscrierile. Ley se asigura de faptul că „viorelele de martie”, cum îi numeau cei din vechea gardă, vor fi educaţi corespunzător în spiritul naţional-socialismului. Rosenberg avea să îndeplinească funcţia de consultant: ideologul era însărcinat să elaboreze programa[248], să întocmească planuri de lecţie şi să producă materiale educative pe care angajaţii lui Ley urmau să le folosească în cursurile de instructaj pentru îndoctrinarea temeinică a cadrelor de partid.

Rosenberg ţintea însă mult mai sus. Înţelegându-şi misiunea în termeni foarte largi, a trecut la satisfacerea acelei mari ambiţii regăsite în lunga sa titulatură.

În luna februarie, Rosenberg a luat cuvântul în cadrul unei întâlniri desfăşurate în clădirea Operei Kroll din Berlin şi, adresându-se demnitarilor de partid, şi-a expus idealurile măreţe. A vorbit cu obişnuitul său accent baltic, marca străinului, a imigrantului de primă generaţie, însă, pe măsură ce vorbele sale reverberau în sala mare a Operei, Rosenberg îşi făcea, încetul cu încetul, loc în inimile şi sufletele germanilor. „Dacă ne-am fi mulţumit doar cu acapararea puterii în stat, mişcarea naţional-socialistă nu şi-ar fi împlinit misiunea”, le-a spus celor prezenţi. Într-adevăr, revoluţia politică în stat a fost dusă la îndeplinire, însă remodelarea intelectuală şi spirituală a

---

[248] Rothfeder, „A Study ot Alfred Rosenberg’s Organization for National Socialist Ideology“, pp. 72-76.

omului de-abia acum începe”[249].

Dar înainte să sune asaltul general, Rosenberg trebuia să câştige o luptă mult mai personală.

Hitler avea o manieră darwinistă de a conduce. îi numea pe aghiotanţii săi în mai multe funcţii, în care responsabilităţile se suprapuneau, şi dădea adesea instrucţiuni destul de generale privind planurile sale. Încuraja în chip sistematic luptele intestine: îşi asmuţea subalternii unii împotriva celorlalţi şi intervenea decisiv doar când feudele teritoriale sau conflictele politice ieşeau de sub control. Cu toţii ştiau că puteau fi daţi afară – sau mai rău – dacă picau în dizgraţia lui Hitler. Pretutindeni domnea neîncrederea. „Nu cunosc nici măcar un singur om din elita Partidului Nazist care n-ar tăia beregata tuturor colegilor săi pentru a urca pe scara ierarhică”[250], scria Bella Fromm, jurnalista pe probleme de diplomaţie. „Hitler preferă acest climat. îi ţine mereu în alertă. Aparent, e de părere că cei care ştiu să dea din coate îi vor fi de folos”. Noua funcţie a lui Rosenberg îl punea în conflict direct cu unul dintre cei mai temuţi politicieni din Berlin, un funcţionar viclean, letal şi totodată un strălucit manipulator: Joseph Goebbels, ministrul propagandei şi instruirii publice. Cu patru ani mai tânăr decât Rosenberg, Goebbels copilărise[251] într-o familie de muncitori din Rheydt, un orăşel din apropiere de Düsseldorf. Părinţii lui erau catolici cucernici, iar Goebbels ar fi vrut să îmbrace haina preoţiei, în urma unei intervenţii chirurgicale la coloana vertebrală a rămas infirm de-un picior, care a încetat să mai crească, şi astfel a şchiopătat pentru tot

[249] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 113.
[250] Fromm, Blood and Banquets, p. 164.

[251] Detaliile legate de copilăria lui Goebbels sunt extrase din Read, The Dev’s Disciples, pp. 126-134, şi Lochner, The Goebbels Diaries, pp. 12-14.

restul vieţii. Ruşinat de infirmitatea sa, Goebbels s-a dedicat învăţăturii şi a devenit un student eminent. A studiat literatură germană, istorie, limbi străvechi şi şi-a luat doctoratul în filosofie. Din acea clipă, le-a pretins tuturor să i se adreseze cu „Herr Doktor”.

În dorinţa de a se consacra ca scriitor, a ţinut un jurnal cu regularitate şi, încercându-şi talentul, a scris un roman autobiografic, mai multe piese de teatru şi câteva articole de ziar. Nu a izbutit să le publice. Nu a reuşit nici măcar să se angajeze în presă. Pentru o scurtă perioadă a lucrat la o bancă, însă a fost concediat în perioada crizei financiare din 1923.

Decepţionat, s-a alăturat, în 1924, mişcării naziste. S-a evidenţiat numaidecât ca orator şi, împreună cu Gregor Strasser, farmacist de meserie şi lider energic în Berlin, a încercat ralierea clasei muncitoreşti la cauza nazistă. Goebbels şi Strasser, fratele mai în vârstă al lui Otto Strasser, erau în egală măsură socialişti şi naţionalişti, ceea ce a iscat un conflict cu Hitler şi cu acoliţii săi conservatori din München, printre care se număra şi Rosenberg. Goebbels nu înţelegea de ce naziştii şi comuniştii n-ar putea conlucra. „Ne războim între noi, dar în realitate nu suntem duşmani”[252], afirma el într-o scrisoare deschisă adresată comuniştilor. „Discordia aceasta ne slăbeşte forţele şi ne împiedică să ne atingem ţelurile”. În 1926, Strasser şi Goebbels au elaborat o nouă platformă de partid ce viza cu precădere publicul din München, în care se cerea confiscarea averilor nobiliare şi cooperarea Germaniei cu Uniunea Sovietică „eliberată de internaţionalismul evreiesc”.

Hitler s-a împotrivit viziunii celor doi, mai ales că mulţi dintre sponsorii săi erau aristocraţi înstăriţi. I-a mustrat dur pe Goebbels şi pe Strasser, şi, în cadrul unei

[252] Read, The Devil's Disciples, p. 142.

şedinţe de partid din 1926 în care i-a umilit public, le-a solicitat să abandoneze planul. Decizia Führerului de a merge pe mâna lui Rosenberg l-a zdrobit pe Goebbels, susţinător înfocat al liderului nazist. „Ce Hitler mai e şi ăsta? Un reacţionar?” nota el în jurnal[253]. „Problema rusească: o cale greşită. Italia şi Anglia sunt aliaţii noştri fireşti! Groaznic! Spune că misiunea noastră e distrugerea bolşevismului. Bolşevismul e o invenţie evreiască. Rusia trebuie sfărâmată... Nu mai am cuvinte. Am senzaţia că m-a lovit cineva în cap”. Însă Goebbels era, mai presus de toate, un om ambiţios şi pragmatic şi, în curând, şi-a reluat locul în conducerea partidului. Jurnalul său s-a umplut iute de panegirice dedicate eroului său. (Citim într-unul din acestea: „Adolf Hitler, te iubesc pentru că eşti un om deopotrivă măreţ şi simplu. Eşti întruchiparea genialităţii”[254]).

Hitler, pe de altă parte, l-a curtat cu mare pompă pe Goebbels şi, după ce pretinsul disident a rupt legătura cu Strasser, a fost trimis la Berlin pentru a conduce asaltul taman împotriva comuniştilor pe care încercase nu demult să-i atragă de partea sa. Sarcina necesita un talent pentru diatribă, iar Goebbels era omul potrivit. Până şi unul dintre admiratorii săi afirma că vorbele lui dădeau impresia unui amestec de „acid clorhidric, sulfat de cupru şi piper”[255].

Maestru în arta intrigii, Goebbels îşi devota în egală măsură timpul gestionând ministerul şi ţinând socoteala rivalilor săi. Cel puţin aşa dădea impresia. Jurnaliştii din Berlin au remarcat apetitul lui pentru a lucra peste program, capacitatea sa intelectuală deosebită – o însuşire rară într-un partid cunoscut mai degrabă pentru utilizarea forţei brute – precum şi faptul că nu se dădea în lături de

---

[253] Lochner, The Goebbels Diaries, p. 19.
[254] Kershaw, Hitler: A Biography, p. 171.
[255] Fest, The Face of the Third Reich, p. 333, n. 44.

la nimic pentru a câştiga o dispută verbală. „În aparenţă onest şi direct, cu zâmbetul său dezarmant şi glasul său mieros, Goebbels îşi disimula gândurile cu măiestrie în spatele unei măşti elegante”[256], scria Louis R Lochner, corespondentul Associated Press la Berlin. În ochii săi, Goebbels era un scamator. Când ţinea discursuri, părea copleşit de emoţie, însă în realitate juca teatru, fiecare moment fiind gândit şi executat cu iscusinţă.

Goebbels îşi demonstra adesea dibăcia printr-un truc. Ţinea patru discursuri în care apăra pe rând patru forme de guvernare (monarhia, comunismul, democraţia şi nazismul), iar ascultătorii lui erau convinşi că oratorul era un susţinător înfocat al fiecăreia dintre ele. „Goebbels s-a dovedit a fi un demagog de excepţie”, recunoştea Lochner. Privirile sale întunecate, pătrunzătoare, părul său negru, lins, dat pe spate, pielea spilcuită, toate acestea te duceau cu gândul la Mefistofel[257].

Rosenberg avea câteva probleme cu Goebbels, prima fiind că şeful propagandei adoptase o viziune largă asupra atribuţiunilor sale. Potrivit decretului Führerului din 30 iunie 1933, Goebbels avea jurisdicţie asupra „întregului domeniu al îndoctrinării spirituale a neamului, propagandei de stat, propagandei culturale şi economice, precum şi a educării publicului domestic şi din străinătate”[258]. În opinia lui Rosenberg, aceste însărcinări încălcau propriile sale atribuţiuni. Aceste divergenţe i-au antrenat pe cei doi într-un conflict ce a durat mai bine de doisprezece ani.

În mod surprinzător, câmpul de luptă a fost arta. Răsturnarea monarhiei la sfârşitul războiului descătuşase

---

[256] Lochner, The Goebbels Diaries, p. 20.

[257] Ibid., p. 22.

[258] „Decree Conceming the Duties of the Reich Ministry for Public Enlightenment and Propagandă“, 30 iunie 1933, reprodus ca 2030-PS în Office of the U.S. Chief of Counsel for the Prosecution of Axis Criminality, Nazi Conspiracy and Aggression, vol. 4, pp. 653-654.

Berlinul, care peste noapte a devenit centrul social şi cultural al ţării. Blonde cu picioare lungi şi personalităţi vestite se perindau pe bulevardele largi ale capitalei şi serveau băuturi la terasele cafenelelor. Turiştii se minunau la vederea uriaşelor magazine universale, în special a sediului Wertheim de pe Leipziger Strasse, care, datorită holului uriaş, candelabrelor şi arcadelor sale înalte, părea

O catedrală închinată consumerismului.

Cu ai săi patru milioane de locuitori, Berlinul devenise brusc a treia metropolă ca mărime din lume, devansată doar de Londra şi New York. Berlinezii de rând erau cosmopoliţi, cinici şi veniţi probabil de prin alte locuri. În opinia unui scriitor, erau „newyorkezii Europei Centrale”[259]. Mai mult, vorbeau un dialect pe care restul nemţilor îl considerau obraznic şi ireverenţios.

În vreme ce grupările de dreapta şi de stânga se luptau pentru controlul politic al Germaniei, atât pe străzi, cât şi în Reichstag, anii ’20 au văzut o înflorire a modernismului de toate facturile[260], în galerii şi în alte spaţii dedicate artei. Artişti expresionişti precum Otto Dix au surprins în lucrările lor haosul de pe front, dar şi dezordinea urbană. Dadaiştii se împotriveau oricărui lucru care trecea drept raţional. Arhitecţii modernişti precum Erich Mendelsohn proiectau clădiri cu forme unduitoare şi futuriste. După lăsarea serii, berlinezii se tratau cu filme de groază avangardiste, cu Marlene Dietrich în Îngerul *Albastru*, cu gangsterii lui Bertolt Brecht, cu jazz, cabaret cu sânii la vedere, cu o divă goală în cada de baie sau cu dansul senzual al Josephinei Baker purtând doar un colier şi o fustă de banane. O dezlănţuire a energiilor sexuale luase locul autoritarismului conservator al kaizerului.

---

[259] Otto Friedrich, Before the Deluge: A Portrait of Berlin in the 1920s (New York: Harper Perennial, 1995), p. 6.
[260] Ladd, The Ghosts of Berlin, pp. 110-115.

Cluburile de noapte, precum şi anumite piese de teatru veneau în întâmpinarea unei înfloritoare subculturi homosexuale. Berlinul interbelic era haotic, eclectic şi, spre mândria cetăţenilor săi, de stânga.

Fireşte, naziştii dispreţuiau toate aceste manifestări. *Völkischer Beobachter* descria Berlinul drept „creuzetul în care colcăie toate ticăloşiile: de la prostituţie la crâşme, cinematografe, marxism, evrei, stripteuze, negrotei, dansuri şi toate excrescenţele mârşave ale aşa-zisei «arte moderne»”[261]. Rosenberg se plângea în 1925 că cinematografele au căzut „în mâinile evreilor” şi, drept urmare, „îmbolnăveau poporul cu imagini deşănţate; aici, ca de altfel şi în presa evreiască, se vede limpede intenţia de a proslăvi promiscuitatea”[262].

Rosenberg a devenit principalul susţinător al programului cultural *popular* ce respingea modernismul – pe care el îl numea „bolşevism cultural” – în favoarea unei arte tradiţionale cu rădăcini în istoria germanică. Mişcarea populară (*völkisch*, n.tr.) se clădea pe un soi de naţionalism cu elemente romantice şi rasiste, ce preamărea virtuţile soldatului, ale ţăranului şi ale folclorului german. În 1929, Rosenberg a înfiinţat *Liga Militantă pentru Cultura Germană*, asociaţie semiindependentă care organiza conferinţe susţinute de intelectuali de marcă şi promova idei conservatoare în revista ei ilustrată.

Dimpotrivă, Goebbels aprecia anumite manifestări ale artei moderne[263] şi ţinea partea unor grupuri care nu doreau să vadă arta încătuşată de conservatorii din tabăra lui Rosenberg. „Garantăm libertatea artei”, a repetat

---

[261] Articol Völkischer Beobachter, citat în Ibid., p. 82.

[262] Articol semnat de Rosenberg în 1925, Der Weltkampf, citat în Rosenberg, Race and Race History, p. 173.

[263] Petropoulos, Art as Politics in the Third Reich, pp. 23-25.

ministrul propagandei de nenumărate ori. Şi-a legat numele de o expoziţie italiană de artă futuristă, şi-a decorat pereţii casei cu acuarele expresioniste semnate de Emil Nolde şi l-a plătit pe Leo von König ca să-i facă un portret în manieră impresionistă, pe care l-a agăţat în birou.

Venirea naziştilor la putere i-a dat lui Rosenberg ocazia să-şi reînnoiască atacurile împotriva artei moderne. Însă în toamna lui 1933, Goebbels a înfiinţat Camera de Cultură a Reichului cu scopul de a-şi spori controlul asupra artelor frumoase, teatrului, muzicii, radioului, cinematografiei, presei şi a literaturii, luând-o astfel înaintea ideologului. Rosenberg nu s-a dat bătut, ci a redenumit Liga Militantă, a inclus-o în cadrul programului guvernamental de mare succes pentru turism şi relaxare, numit *Forţă prin bucurie*, care-i oferea un anumit grad de control asupra programelor ideologice şi culturale destinate muncitorilor germani şi familiilor lor.

În acelaşi timp, Rosenberg a căutat căi de atac mai vizibile, sperând să-l submineze pe Goebbels şi să pună crucea noii sale agenţii culturale.

Rosenberg şi-a îndreptat tunurile spre Ernst Barlach, un sculptor expresionist ale cărui statui voluminoase cu mantii gotice l-au recomandat pentru construirea câtorva memoriale de război în Germania. Goebbels se număra printre admiratorii lui Barlach, ba avea chiar şi câteva mici sculpturi de-ale artistului acasă. Rosenberg a criticat sculpturile lui Barlach din Catedrala Magdeburg, reprezentând un schelet cu o cască pe cap, un bărbat cu o mască de gaze, o femeie jelind şi trei soldaţi, dintre care unul avea capul bandajat şi ţinea o cruce mare în mână. În viziunea naţionaliştilor, soldatul german era un supraom plin de eroism. Rosenberg se plângea că sculpturile lui Barlach erau taman opusul: „un amestec de figuri umane

pipernicite, imbecile şi amorfe, purtând căşti sovietice, ce se doresc a fi soldaţi germani!”[264] Barlach a încercat să-şi îmbuneze contestatarii[265], ajungând chiar să-şi declare public susţinerea faţă de Hitler, dar, cu toate acestea, lucrările sale au fost scoase din muzeul de stat, iar memorialul din Magdeburg a fost dărâmat.

Rosenberg a tulburat şi mai mult apele când l-a forţat pe baronul artelor să-l înlăture pe compozitorul Richard Strauss de la conducerea Camerei de Muzică a Reichului. Motivul? Faptul că accepta să lucreze cu muzicieni evrei. Strauss montase o operă împreună cu doi scriitori evrei, Hugo von Hofmannsthal şi Stefan Zweig, îşi publicase lucrările la o editură patronată de-un evreu şi angajase un pianist evreu. Când Gestapoul a interceptat o scrisoare destinată lui Zweig, în care Strauss vădea o atitudine aproape disidentă faţă de regimul nazist (Strauss mărturisea că acceptase şefia Camerei de Muzică doar pentru a-i „feri pe artişti de nenorociri şi mai mari”[266]), Goebbels s-a văzut nevoit să-l concedieze.

În 1935, ministrul propagandei a realizat în cele din urmă poziţia dificilă în care se afla. Pe lângă atacurile venite din partea lui Rosenberg, Goebbels era în dezacord şi cu Hitler, vechi adversar al modernismului artistic. Cu un an în urmă, în cadrul unui discurs important susţinut cu prilejul mitingului anual al partidului de la Nürnberg, Führerul a criticat „bâlbâielile cubiştilor, futuriştilor şi dadaiştilor” care puneau în pericol cultura germană. Aceşti şarlatani se înşală crezând că întemeietorii noului Reich sunt într-atât de proşti sau de nesiguri, încât să se lase

---

[264] Articol semnat de Rosenberg în Völkischer Beobachter, iulie 1933, citat în Rosenberg, Race and Race History, p. 161.
[265] Evans, The Third Reich in Power, pp. 164-166.
[266] Ibid., p. 189.

păcăliţi sau, mai rău, intimidaţi de balivernele lor”[267]. întocmai ca în urmă cu zece ani când fusese nevoit să aleagă între Strasser şi Hitler, Goebbels a mers pe mâna Führerului şi a întors spatele artei moderne.

Mereu dornic să-şi demonstreze loialitatea până la capăt, proaspătul convertit a conceput şi organizat cel mai detestabil spectacol artistic din perioada nazistă. „Mi-au intrat în atenţie nişte mostre hidoase de artă bolşevică. Vreau să organizez în Berlin o expoziţie de artă degenerată, pentru ca oamenii să înveţe s-o recunoască”, scria Goebbels în jurnal. Galeria Artei Degenerate, după cum au intitulat-o naziştii, şi-a deschis porţile în iulie 1937: peste 600 de lucrări moderniste semnate (printre alţii) de Pablo Picasso, Henri Matisse sau Vassily Kandiński, atârnau trist de pereţii salonului, însoţite de explicaţii sinistre ce înfierau stricăciunea lor morală.

Hitler a fost încântat, iar Goebbels uşurat: viclean ca întotdeauna, ministrul propagandei îşi redobândise locul de-a dreapta Führerului.

Rosenberg nu reuşise să-l detroneze pe rivalul său, dar asta nu l-a împiedicat să facă uz de poziţia sa de ideolog al Führerului pentru a-şi împinge doctrinele până în cele mai îndepărtate cotloane din Germania. În toată această perioadă de conflicte birocratice, ba chiar şi în timpul războiului, nenumăratele institute şi departamente culturale aflate sub oblăduirea lui Rosenberg au lucrat din greu.

Biroul său pentru Protejarea Artei[268] cântărea şi evalua meritele ideologice ale noilor compoziţii muzicale şi piese de teatru, verificând totodată activitatea politică a artiştilor şi a vorbitorilor ce urmau să apară pe scenă în faţa publicului nazist. Membrii biroului trimiteau poliţiei

---

[267] Nicholas, The Rape of Europa, pp. 15-16.

[268] Rothfeder, „A Study“, pp. 136-138,215-218.

secrete note informative despre artiştii cu adeziuni îndoielnice[269]. Rosenberg nu dorea ca eforturile Biroului Central de Instructaj să fie zădărnicite de acele expresii artistice, literare, teatrale şi muzicale nealiniate la ideologia nazistă. Pe deasupra, agenţia lui organiza concerte, gira conferinţe şi monta piese de teatru cu care se mergea mai apoi în turnee prin localităţile mici ale patriei.

Departamentul lui Rosenberg publica lunar o revistă de artă superb ilustrată, *Die Kunst im Deutschen Reich* (*Arta în Reichul german*, n.tr.), pentru a propaga viziunea partidului despre o artă germanică sănătoasă, şi totodată

O revistă de muzică prin care se urmărea eliminarea influenţelor evreieşti din sălile de concerte.

Biroul pentru cultivarea literaturii, aflat de asemenea în subordinea lui Rosenberg, consta dintr-o echipă de angajaţi şi o armată de voluntari neplătiţi (1 400 la apogeu) însărcinaţi să evalueze sistematic „întreaga literatură germană cu caracter moral sau educativ ce prezenta un interes pentru poporul german”[270]. Aceştia urmăreau dacă noile apariţii corespundeau criteriilor ideologice şi-şi publicau descoperirile în revista *Biicherkunde*, care a strâns 8.000 de abonaţi din industria cărţii. Volumele aprobate erau notate pe foi albe, pe când cele necorespunzătoare, pe foi roşii. Adesea era suficientă o singură recenzie negativă pentru ca Ministerul Propagandei să adauge cartea respectivă la lista miilor de volume cenzurate în Germania. Harnici din fire, angajaţii lui Rosenberg au întocmit şi un index al autorilor evrei care a ajuns să numere într-un final 11.000 de nume. La un moment dat, sub auspiciile campaniei orchestrate de Rosenberg de a strânge cărţi pentru soldaţii de pe front,

---

[269] Petropoulos, Ari as Politics, p. 45.

[270] Barbian, The Politics of Literature in Nazi Germany, p. 118.

echipa literară „a curăţat gospodăriile nemţeşti de volumele indezirabile”[271].

Agenţiile dădeau naştere altor agenţii[272] pe măsură ce serviciul de monitorizare ideologică al lui Rosenberg îşi întindea umbra peste întreg peisajul cultural. Biroul de ştiinţă evalua numirile din mediul academic. Biroul pentru investigarea arhitecturii rurale se asigura că locuinţele ţăranilor nu fuseseră atinse de influenţe externe, ci oglindeau la perfecţie năzuinţele arhitecţilor lor de sânge germanic. Biroul pentru folclor şi sărbători de partid a conceput ceremonii naziste de botez, căsătorie şi înmormântare, publicate ulterior într-o revistă de partid cu tot cu indicaţii privind muzica şi decoraţiunile potrivite. Erau sugerate nume nemţeşti pentru nou-născuţi: Arwed, Erdmut, Sebalt, Ulf.

Una dintre agenţiile lui Rosenberg evalua sculpturile şi picturile înfăţişându-l pe Hitler înainte ca acestea să fie prezentate publicului.

Rosenberg a cutreierat toată Germania, propovăduindu-şi mesajul şi făcând băi de mulţime. În afara Berlinului se bucura întotdeauna de-un public larg şi de primiri entuziaste. Indiferent de cum îl percepeau colegii de partid, în oraşele de provincie şi la sate era eroul mişcării naziste.

În Berlin însă, lupta cu Goebbels era la fel de aprigă, în cercuri restrânse, ministrul propagandei îl poreclise pe teoretician „aproape Rosenberg”[273]. „Rosenberg era aproape cercetător, jurnalist şi politician... Nu pe deplin, dar pe-aproape”.

Pe de altă parte, Rosenberg considera că ideologia nazistă era imuabilă şi se împotrivea obiceiului lui

---

[271] Ibid., p. 121.
[272] Rothfeder, „A Study“, pp. 199-207.
[273] Allen, Infancy of Nazism, p. 202.

Goebbels de a-şi schimba vederile după cum îi dicta interesul politic. „În vreme ce partidul se înfrupta din roadele puterii dobândite în 1933, Rosenberg îmbrăcase mantia profetului din Vechiul Testament care-şi mustra poporul pentru că se închina la idoli”[274], avea să scrie un biograf. Rosenberg a ajuns la concluzia că rivalul său, maestru în pompă şi ceremonii, vedea în ideologia nazistă doar o unealtă propagandistică, asemenea steagurilor sângerii şi a marşurilor cu torţe.

Se îndoia că Goebbels credea cu adevărat în idealurile partidului. Propagandistul îşi schimba vederile cu atâta nonşalanţă, încât Rosenberg era convins că ar fi fost în stare să facă sau să zică orice ca să rămână la putere.

„Revoluţia noastră are un abces”[275], conchidea el câţiva ani mai târziu.

Însă nu doar Goebbels stătea în calea visului unui partid unit sub tutela ideologică a lui Rosenberg. În pofida influenţei pe care ideologul o avea asupra naziştilor din eşaloanele inferioare ale partidului, cei din vârful ierarhiei erau prea obsedaţi să-şi exercite ei înşişi puterea ca să se lase struniţi de cel supranumit în batjocură „Filosoful”. Erau oameni de acţiune care îi priveau pe intelectuali cu neîncredere. Hitler încerca să liniştească puţin apele în comunitatea internaţională în vreme ce-şi reclădea în secret forţele armate. Voia să rămână în relaţii cordiale cu Hindenburg, întrucât generalul era în continuare preşedintele Germaniei, un erou naţional şi totodată singura persoană care putea să-l înlăture pe Hitler de la putere. Trebuia să fie flexibil. Trebuia să fie un politician adevărat.

Rosenberg vedea lucrurile cu totul altfel. „Aş susţine un punct de vedere indiferent de opiniile celor din jur,

---

[274] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 4.

[275] Jurnalul lui Rosenberg, 6 februarie 1939.

dacă aş fi convins că slujeşte mişcării. Aş face asta chiar şi cu riscul de a rămâne *singur* la final”[276], scria el la un moment dat. Drept urmare, talentul său de a-şi face duşmani nu trebuie să-l fi surprins câtuşi de puţin.

Printre aceştia se afla un om care nici nu voia s-audă de nesfârşitele discursuri moralizatoare ale ideologului: Ernst Röhm, comandantul batalioanelor de asalt (SA). Un bărbat cu grumaz de taur, pe-al cărui chip se zăreau încă cicatricele dobândite în Primul Război Mondial, Röhm a cerut vehement o „a doua revoluţie”[277] după ce Hitler a ocupat fotoliul de cancelar. Voia să-i înlăture pe vechii generali din conducerea armatei, iar soldaţii de rând să fie înlocuiţi cu propriii săi luptători fioroşi: braţul vânjos al Partidului Nazist.

În 1933, Rosenberg şi Röhm s-au întâlnit întâmplător la o serată extravagantă găzduită de ambasadorul Turciei. Printre invitaţi se afla şi Bella Fromm, care socializa cu sursele. „Serată protocolară. Afară, parcul Tiergarten era învăluit în ceaţă. Vechiul Palat Renascentist strălucea în lumina reflectoarelor. Porţile impunătoare erau larg deschise. Un flux nesfârşit de maşini se scurgea înăuntru. (...) înjur, o splendoare de neînchipuit. Uniforme militare, rochii elegante şi bijuterii sclipitoare” scria Fromm[278].

Însă gălăgiosul Röhm şi soldaţii săi cu cămăşi brune erau decupaţi parcă dintr-un alt peisaj. Au băut foarte multă şampanie şi s-au îmbătat atât de straşnic, încât gazdele i-au poftit să părăsească palatul. Drept răspuns, aceştia au pus mâna pe câteva zeci de sticle şi s-au retras într-o altă încăpere.

Când Rosenberg şi-a făcut într-un târziu apariţia, îmbrăcat în frac, Karl Ernst, liderul trupelor de asalt din

---

[276] Ibid., 7 mai 1940.
[277] Shirer, Rise and Fall of the Third Reich, pp. 204-206.
[278] Fromm, Blood and Banquets, pp. 134-135.

Berlin, stătea tolănit pe o canapea roz şi-l legăna pe unul dintre colegii săi în poală. Rosenberg detestase dintotdeauna homosexualitatea făţişă a lui Röhm şi a câtorva dintre soldaţii săi. „În jurul lui roiau desfrânaţii şi paraziţii”[279], nota Rosenberg în jurnal un an mai târziu. „Ofiţerii lui aveau cu toţii amanţi tineri, se izolau pe zi ce trece de mişcarea nazistă şi întărâtau populaţia cu purtarea lor”. În opinia lui Rosenberg, soldaţii lui Röhm erau doar

O „gaşcă de gigolo berlinezi cu cămăşi cafenii”.

Rosenberg a şuierat câteva vorbe de indignare. Vizibil încântat, comandantul cherchelit a izbucnit în râs. „Ia uitaţi-vă la porcul ăsta baltic”[280], a rostit Röhm în gura mare. „Papă-lapte ăsta nu îndrăzneşte să se atingă de băutură! Obraznicul ăsta de baron baltic e prea îngâmfat să poarte uniforma brună! Fracul nu-i foloseşte la nimic. Ia zi, baroane, cine naiba te crezi matale?”

Rosenberg a ieşit din încăpere, negru de supărare, în curând însă, necazul unora avea să-i bucure pe alţii în cel mai sinistru mod posibil. În vara lui 1934, Rosenberg nu era singurul care era sătul până peste cap de Ernst Röhm.

---

[279] Jurnalul lui Rosenberg, 7 iulie 1934.

[280] Fromm, Blood and Banquets, p. 135.

Jurnalul scris de mână al lui Rosenberg se întinde pe zece ani din viața sa și pe 500 de pagini. *(U.S. Holocaust Memorial Museum, grație lui Miriam Lomaskin)*

8

Jurnalul

În mai 1934, luna în care Rosenberg a început să-şi aştearnă gândurile într-un jurnal cu coperte de piele, temerile generate de reînarmarea Germaniei făceau valuri în Statele Unite şi în Europa. *New York Times* scria că fabricile germane de muniţie funcţionează la „randament maxim”, că industria aviatică americană vindea Germaniei avioane şi tehnologie, că anumite companii nemţeşti precum BMW fabricau motoare de avion pe bandă rulantă şi că, în curând, naziştii aveau să dispună de o aviaţie puternică şi de antiaeriene solide. Potrivit publicaţiei, „la finele anului viitor, Germania va putea răspunde cu maximă uşurinţă (în limita posibilului) oricărui atac aerian”. Liderii britanici au ajuns la concluzia că războiul era inevitabil[281] şi au început pregătirile.

În acelaşi timp, de cealaltă parte a Atlanticului, într-o seară de joi, 20.000 de americani cu origini germane au participat la o întrunire organizată în hala uriaşă a unei baze sportive de pe Eight Avenue, New York[282]. Au trecut încolonaţi pe sub marchiza „Madison Square Garden” după care au fost poftiţi să se aşeze de câţiva bărbaţi purtând cămăşi albe şi banderole cu însemnul svasticii. Scena era

---

[281] „Reich to Be Armed in Air with Mighty Fleet 1936“, New York Times, 11 mai 1934; „Britain Alarmed by Reich Planes“, New York Times, 12 mai 1934; „Aviation Exports to Reich Mounting“, New York Times, 12 mai 1934. Producătorii americani s-au apărat declarând că exporturile aveau un ţel comercial şi nu militar şi că ei nu vindeau direct guvernului Germaniei, ci unui om de afaceri.

[282] „20,000 Nazi Friends at a Rally Here Denounce Boycott“, New York Times, 18 mai 1934.

străjuită de doi vulturi nazişti cu priviri ameninţătoare.

Această adunare belicoasă se reunise în sprijinul unei organizaţii hitleriste intitulate Prietenii Noii Germanii. Organizaţia fusese înfiinţată în urmă cu un an de imigrantul german Heinz Spanknobel[283] cu scopul de-a unifica diversele grupări naziste ce se războiau în cartierele nemţeşti din Detroit, Chicago sau New York. Om bătăios şi ambiţios, Spanknobel se bucura de sprijinul lui Rudolf Hess, adjunctul Führerului în Berlin, dar în Statele Unite şi-a atras rapid antipatia oamenilor. A dat buzna în redacţia celui mai important ziar german din America, *New Yorker Staats-Zeitung und Herold*, cerând ca publicaţia să adere la linia Partidului Nazist. Redactorul-şef l-a dat afară şi a sunat la poliţie. Cu altă ocazie, acelaşi Spanknobel a stârnit zarvă când a cerut ca svastica să fluture alături de steagul american pe Manhattan Armory (o clădire guvernamentală) de ziua naţională a Germaniei. Liderii comunităţii evreieşti s-au împotrivit şi, în timpul disputei, acoliţii lui Spanknobel au desenat svastici pe sinagogile din oraş. Cuvântarea ţinută de Spanknobel în Newark a sfârşit printr-o încăierare generală, în care unul dintre bodyguarzii săi şi-a lovit adversarii cu o bucată de furtun plumbuit.

La scurtă vreme după aceste incidente, autorităţile au eliberat un mandat de arestare pe numele lui Spanknobel, acuzându-l că era un agent neoficial al regimului de la Berlin. Spanknobel s-a întors de grabă în patria natală, însă organizaţia sa militantă a supravieţuit sub noua conducere. Membrii săi jurau credinţă lui Hitler şi-şi declarau originile pur ariene. Responsabili cu ordinea erau câţiva ofiţeri de securitate în uniformă, aflaţi sub

---

[283] Rogge, The Official German Report, pp. 17-21; Bemstein, Swastika Nation, pp. 25-37; Diamond, The Nazi Movement in the United States, pp. 113-124.

comanda unui fost membru al trupelor lui Röhm. Oficiosul organizaţiei, *Deutsche Zeitung*, prelua integral propaganda de la Berlin. Departamentul de tineret se ocupa cu îndoctrinarea viitoarelor generaţii de naziști în tabere de vară.

Urmând modelul lui Hitler, Prietenii Noii Germanii au organizat marşuri şi cuvântări pentru a atrage americanii spre mişcarea nazistă.

La Madison Square Garden, toţi vorbitorii care au luat cuvântul au tunat împotriva boicotului evreiesc asupra mărfurilor germane, declarat în urmă cu aproape un an, de care se făcea vinovat în primul rând avocatul newyorkez Samuel Untermyer. În vreme ce afară demonstrau 1.000 de comunişti (care strigau „Jos Hitler!”), înăuntru, simpatizanţii naziști îşi ocărau duşmanii. Când numele lui Untermyer a fost rostit, mai mulţi naziști din public au strigat: „În ştreang cu el!”

„Nu vom permite ca Germania să fie prezentată defăimător drept o mare închisoare”, declara Walter Kappe, redactorul-şef al *Deutsche Zeitung*, imitând stilul belicos desăvârşit de Goebbels în Germania. „Nu putem şi nu avem dreptul să permitem asemenea calomnii şi o spunem răspicat: minciuni, minciuni şi iarăşi minciuni!” I-a acuzat pe evreii americani de instigare. Aceştia „stârniseră publicul american împotriva Germaniei. Vă dăm astăzi un ultim avertisment. Dacă nu renunţaţi la luptă, ne veţi găsi înarmaţi până-n dinţi şi veţi suporta consecinţele”.

Afară, comuniştii erau gata de încăierare[284]. După ce au demonstrat în faţa arenei, s-au mutat în Times Square, aşteptând ca întrunirea să ia sfârşit. Poliţia a format cordoane defensive în jurul arenei sportive şi au avut loc ciocniri cu protestatarii care încercau să pătrundă înăuntru, în vreme ce Prietenii Noii Germanii alergau spre

[284] „Reds Riot in Court After Nazi Rally”, New York Times, 18 mai 1934.

staţiile de metrou şi se furişau în taxiuri, un simpatizant mai îndrăzneţ a strigat „Heil Hitler!” în aerul primăvăratic al serii, apoi a zbughit-o spre prăvălia de la intersecţia bulevardului Broadway cu Forty-Fifth. Un poliţist i-a sărit în ajutor înainte ca mulţimea furioasă să apuce să-l linşeze.

Tensiunile au cuprins şi Berlinul în mai 1934. Cu o săptămână înaintea mitingului de la Madison Square Garden, Goebbels a susţinut un discurs în sala Sporptalast din Berlin, atacând boicotul americanilor. Ministrul propagandei a declarat că sistarea relaţiilor economice nu avea să îmbunătăţească cu nimic soarta evreilor din Germania. „Chiar dacă boicotul va ajunge să reprezinte o ameninţare la adresa economiei noastre, tot nu le-am face evreilor viaţa mai uşoară”, şi-a asigurat el ascultătorii. „Dimpotrivă! Ura, mânia şi disperarea poporului german se vor dezlănţui asupra celor din imediata noastră vecinătate. Dacă evreii îşi închipuie că natura paşnică a revoluţiei germane le dă dreptul să-şi facă de cap în stilul neruşinat şi arogant care-i caracterizează şi să aţâţe poporul german, îi avertizez să nu ne pună prea mult răbdarea la încercare.[285]. Evreii, tuna el, trebuiau să-şi ştie locul în noua ordine germană. Erau oaspeţi în ţară şi-ar fi făcut bine „să trăiască tăcut şi modest între patru pereţi”.

Discursul lui Goebbels a dat curs unei noi campanii de propagandă împotriva „criticilor şi-a cârcotaşilor”[286], trădători pentru care inventase o poreclă: *kritikasteri*. La un an după venirea lui Hitler la putere, revoluţia începea să-şi arate neajunsurile. Redresarea rapidă promisă de nazişti nu se înfăptuise. Partidul începea să-şi piardă din susţinători. În presă apăreau tot mai multe critici.

---

[285] „Goebbels Utters Threats to Jews“, New York Times, 12 mai 1934.

[286] Detaliile din campanie sunt extrase din Longerich, Goebbels, pp. 258-259; Read, The Devii’s Disciples, p. 361; Evans, The Third Reich in Power, pp. 28-29.

Bancurile despre liderii nazişti circulau în toată ţara.

Drept răspuns, ziarul lui Goebbels, *Der Angriff* (*Ofensiva*), avertiza cu privire la consecinţele disidenţei împotriva regimului, amintindu-le cititorilor de Gestapo şi de lagărele de concentrare. Nu demult, un redactor care luase atitudine împotriva cenzurii presei de care se făcea responsabil Goebbels fusese pedepsit în mod exemplar: s-a trezit în spatele gardului de sârmă ghimpată ce împrejmuia lagărul de la Oranienburg, la nord de Berlin. Propagandiştii lăudau regimul în discursuri ţinute în restaurante şi cafenele. Trupele de asalt păzeau ieşirile localurilor pentru a se asigura că muşteriii au receptat mesajul. Grupuri organizate de naziști traversau oraşul în camioane şi chemau lumea la mitinguri de proporţii, răcnind lozinci şi distribuind postere pe care scria: „Nu te mai plânge, munceşte!”

Germanilor loiali regimului li s-a solicitat să cumpere banderole cu svastica şi să le poarte în public. Până şi actele mărunte de disidenţă erau pedepsite. O femeie care afirmase că „situaţia nu se va îmbunătăţi” în Germania nazistă a fost obligată să se prezinte zilnic în biroul primarului şi să rostească aceeaşi frază: „Situaţia se îmbunătăţeşte pe zi ce trece, şi va fi tot mai bine de-acum înainte”[287].

În vreme ce Goebbels lansa diatribe din înaltul tribunei, era tot mai limpede că naziştii se confruntau cu probleme mult mai grave decât diminuarea entuziasmului în rândul populaţiei. Războiul civil mocnea, iar Hitler urma să-şi aleagă tabăra.

Până în vara lui 1934, întreg aparatul de stat din Berlin resimţea tot mai acut tensiunea ce din acel moment şi până la căderea Reichului avea să fie descătuşată numai

---

[287] Otto D. Tolischus, „Grumblers Face Arrest in Reich“, New York Times, 19 mai 1934.

prin violenţă.

La 14 mai, în mijlocul acestor frământări, Rosenberg începea să scrie în jurnalul său cu coperte roşii. Ultimele file ale jurnalului erau ornate cu dungi şerpuite de acuarelă ce aminteau de foile cu marginile tăiate. L-a deschis la prima pagină şi a pus mâna pe stilou. În colţul din dreapta sus a notat: „Berlin 15.5.34”, apoi a scris peste data de 15 pe cea corectă. Jurnalul debutează într-o caligrafie dezordonată:

„De cincisprezece ani n-am scris la jurnal”[288], începea el. „Din această pricină, multe evenimente importante au căzut pradă uitării. Acum asistăm la preschimbări decisive pentru viitor, de care mă simt strâns legat în două privinţe”. Prima era „impunerea viziunii noastre tuturor adversarilor”. Rosenberg criticase Biserica şi învăţătura creştină, sperând să dea preoţimea la o parte pentru a avea drum liber spre inima şi sufletul poporului german. Cealaltă chestiune privea Marea Britanie, pe care Rosenberg, în calitate de şef al biroului de externe, nădăjduia în continuare s-o atragă spre cauza nazistă. Asta în ciuda vizitei sale ratate din 1933 la Londra şi a opoziţiei neobosite manifestate de britanici faţă de Hitler şi de lacheii săi belicoşi.

Rosenberg era un martor privilegiat la cursul istoriei, despre care a scris cu lux de amănunte. Nu doar orgoliul lui de politician convins că avea să-şi lase amprenta asupra istoriei i-a dat ghes să înceapă un nou jurnal (cele mai vechi la care face referire n-au ieşit la suprafaţă după război). Hotărârea sa pare să fi fost influenţată de recenta apariţie a unei cărţi pe rafturile bibliotecilor. Rivalul său, Goebbels, un pasionat scriitor de jurnale, îşi redactase însemnările din 1932 şi 1933 şi le publicase pentru a evidenţia rolul crucial jucat în ascensiunea lui Hitler la

[288] Jurnalul lui Rosenberg, 7 iulie 1934.

putere.

Însă, pentru a ţine un jurnal, Rosenberg trebuia să-şi înfrângă firea dezordonată. Era cunoscut pentru faptul că avea multe preocupări, că nu se putea concentra pe un singur subiect şi că se aventura în tot soiul de întreprinderi pe care le lăsa mai apoi în seama altora, cu rezultatele de rigoare. De asemenea, jurnalul concura cu restul materialelor la care lucra zilnic: mici tratate politice, articole de propagandă şi o sumedenie de note.

Dacă avea de gând să-şi publice jurnalul, nu a spus nimănui acest lucru. Se prea poate să fi văzut în jurnal o colecţie de însemnări intime[289] la care avea să revină peste ani, când timpul i-ar fi permis să scrie un volum de amintiri despre cariera sa nazistă.

Indiferent de intenţiile care-l mânau, Rosenberg s-a dedicat acestei activităţi pe toată perioada verii. A umplut foile albe ale carneţelului roşu cu gândurile care-l măcinau la acea vreme. În jurnalul său, Rosenberg se arăta adesea neîndurător, îşi plângea de milă şi vădea aceeaşi atitudine narcisistă pe care o critica la rivalii săi. Se complăcea în bârfe mărunte. Era iute la mânie, lipsit de orice preocupare pentru costurile umane ale ideologiei sale inflexibile şi absorbit aproape în totalitate de misiunea partidului. Rareori pomenea de familie. Vorbea exclusiv de muncă.

În primele pagini, ce datează din a doua jumătate a lunii mai, Rosenberg aminteşte de rapoartele trimise lui Hitler privind opinia publică din Marea Britanie, bombăne împotriva lui Goebbels şi înfierează duplicitatea diplomaţilor din Biroul de Externe.

Atacurile lui Goebbels la adresa evreimii lansate la începutul lunii în sala sporturilor din Berlin stârniseră un

---

[289] Matthäus and Bajohr, Alfred Rosenberg: Die Tagebücher von 1934 bis 1944, p. 20.

nou val de critici din partea Londrei, potrivit relatărilor lui William de Ropp, unul dintre spionii recrutaţi în necunoştinţă de cauză de către Rosenberg pentru a mijloci relaţiile cu britanicii. În pofida urii resimţite faţă de Goebbels, ideologul a ripostat din loialitate: „Cum vom răspunde *noi* la propaganda împotriva lui Hitler din *Evening Standard?* în Londra, oricine poate insulta pe oricine şi-n orice condiţii, dar când vine vorba de *evrei*, fac cu toţii pe mimozele”[290]. În particular, Rosenberg îi dădea dreptate lui de Ropp. Goebbels trebuia să-şi tempereze discursul. În Germania era primit cu „aplauze ieftine”, dar la nivel internaţional nu făcea decât să tulbure apele.

Totodată, Rosenberg era îngrijorat de atacurile repetate ale lui Goebbels împotriva *kritikas terilor*. Acestea atrăgeau atenţia lumii asupra „valului de nemulţumiri” din Germania. Altminteri, de ce şi-ar da naziştii atâta osteneală să închidă gura criticilor? „Cel mai puternic apanaj al politicii germane, anume susţinerea generală de care se bucura Führerul, pare acum a se nărui. «Aţi pariat pe calul greşit» le spun adversarii prietenilor noştri. «Poporul nu mai crede în autoritatea lor»”.

Însă cel mai tare îl nemulţumea o ştire apărută în presa din acea lună. Un articol publicat la 9 mai în *London Times* despre evoluţia structurilor de putere din al Treilea Reich susţinea că autoritatea lui Rosenberg de ideolog-şef al lui Hitler nu era atât de mare precum o sugera titulatura. „În lumina zvonurilor recente potrivit cărora Herr Rosenberg a fost «tras pe linie moartă», ar trebui să lămurim că titlul său bombastic a fost privit de la bun început în rândurile experţilor drept onorific, fără a dispune de autoritatea practică şi de sfera de activitate sugerate într-însul”[291], scria corespondentul. „Această opinie a fost confirmată cu ocazia primului mare discurs

---

[290] Jurnalul lui Rosenberg, 7 iulie 1934.

despre ideologia nazistă susţinut de Herr Rosenberg după numirea sa în funcţie, la care Führerul îşi anunţase participarea. Însă Herr Hitler s-a scuzat şi a asistat împreună cu dr. Goebbels la un meci de hochei pe gheaţă, urmat de recitalul de patinaj artistic oferit de domnişoara Sonja Henie”, patinatoarea norvegiană cu păr bălai, campioană olimpică şi viitoare actriţă de Hollywood.

Nervos la culme, Rosenberg a dat buzna în biroul lui Hitler să protesteze. Nu exista nicio urmă de îndoială: în spatele reportajului se aflau diplomaţii Biroului de Externe. Führerul s-a mulţumit să ridice din umeri. Ce putea să facă? însă l-a cuprins furia când Rosenberg i-a înmânat o notă conform căreia un fost consilier la ambasada germană din Londra, Albrecht Graf von Bernstorff, îi spusese ofiţerului britanic în rezervă Graham Seton Hutchison – un activist fascist, scriitor de romane de spionaj şi suporter înflăcărat al lui Hitler – că regimul nazist era în pericol să se prăbuşească. Bernstorff era un cunoscut opozant al noului regim de la Berlin, fiind rechemat de la Londra în urmă cu un an.

„Ce să facem cu porcul ăsta?”[292] a întrebat Hitler. Lui Rosenberg i-a mărturisit că din respect pentru Hindenburg era nevoit să se poarte cu mănuşi cu Neurath şi cu diplomaţii săi. „Nu vreau să mă iau la harţă cu bătrânul, căci nu vreau să-i amărăsc ultimele clipe de viaţă”, a spus Führerul. Odată ce preşedintele răposa – era slăbit şi sfârşitul îi era aproape –, această întovărăşire avea să se încheie. „Bernstorff va trebui arestat numaidecât”.

Rosenberg tânjea după acea zi. „Subversiunile acestor domni depăşiţi sunt cât se poate de groteşti!”,

---

[291] „The German Jigsaw: Herr Hitler as Helmsman”, The Times (London), 9 mai 1934.

[292] Jurnalul lui Rosenberg, 7 iulie 1934.

scria în jural. „«Deşteptarea lor va fi deopotrivă subită şi dureroasă”[293].

Însă Hitler avea preocupări mai stringente decât lipsa de loialitate a Biroului de Externe. Rosenberg era, fără îndoială, conştient de criza ce căpăta proporţii – cum era de altfel întreg aparatul de stat –, însă nu s-a încumetat să vorbească despre ea în noul jurnal. Erau chestiuni mult prea sensibile pentru a fi aşternute pe hârtie, chiar şi într-un jurnal intim.

Ernst Röhm, căpetenia batalioanelor de asalt (*Sturmabteilung*), propovăduise o „a doua revoluţie” de pe la mijlocul lui 1933. Voia ca naziştii să le vină de hac industriaşilor, magnaţilor şi cu precădere generalilor prusaci. „Sunt oameni ce ocupă în continuare funcţii importante în administraţie care n-au îmbrăţişat câtuşi de puţin spiritul revoluţionar”, rostea el într-o cuvântare. „Îi vom înlătura fără milă dacă îndrăznesc să-şi pună ideile reacţionare în practică”[294]. Röhm avea şi mijloacele de a-şi duce la îndeplinire ameninţările. La începutul lui 1934, forţele sale numărau aproximativ trei milioane de soldaţi, oameni care erau angajaţi de ani de zile în lupte stradale şi care doreau să fie recompensaţi cu slujbe. Röhm voia ca trupele sale de asalt să reprezinte coloana vertebrală a noii armate germane.

Hitler avea o cu totul altă părere. Revoluţia se

---

[293] Ibid., 17 mai 1934; Bemstorff, care în anii 1930 a ajutat mai mulţi evrei să fugă din Germania, a fost unul dintre intelectualii antinazişti din Cercul SOLF, arestaţi în 1944, după ce un spion al Gestapoului s-a infiltrat la o partidă de ceai, în decursul căreia invitaţii au făcut remarci critice la adresa regimului. A fost executat cu câteva săptămâni înainte de încheierea războiului.

[294] Această descriere a Nopţii cuţitelor lungi este extrasă din Evans, The Third Reich in Power, pp. 30-41; Shirer, The Rise and Fall of the Third Reich, pp. 204-225; Read, The Devii’s Disciples, pp. 343-374; şi Noakes, Nazism: A History in Documents, vol. 1, pp. 172-185.

încheiase. Nu mai era necesară o nouă perioadă de anarhie. Pentru a rămâne la putere, Hitler depindea de susţinerea armatei. Generalii aveau în subordine doar 100.000 de soldaţi – fiind supuşi în continuare restricţiilor Tratatului de la Versailles – însă aceşti ostaşi erau mai bine înarmaţi şi instruiţi decât scandalagiii lui Röhm. Pe deasupra, armata se bucura de susţinerea neclintită a preşedintelui Hindenburg. Astfel, Hitler a încercat, cu înţelepciune, să-i atragă pe generali de partea lui, urmărind, printre altele, reînarmarea totală a Germaniei, în ciuda opreliştilor prevăzute de tratat.

În februarie 1934, Röhm a propus contopirea trupelor de asalt cu cele de armată sub conducerea sa. În aprilie, Hitler a încheiat un acord secret cu generalii la conferinţa despre crucişătorul greu *Deutschland*. Hindenburg era pe moarte, iar Hitler încă se temea că armata se va întoarce împotriva lui odată cu decesul bătrânului mareşal. Le-a promis generalilor micşorarea substanţială a trupelor lui Röhm şi le-a garantat supremaţia armatei în sfera militară germană în schimbul promisiunii că îl vor susţine ca succesor al lui Hindenburg.

Röhm, care nu ştia de înţelegere, a continuat să agite spiritele, astfel că, în vara lui 1934, zvonuri de trădare sau lovitură de stat au circulat prin tot Berlinul. Doi rivali de temut au pregătit terenul pentru manevra împotriva lui Röhm. Unul dintre aceştia era Göring, care se aflase în fruntea trupelor de asalt în 1923, înaintea puciului eşuat de la Burgerbräukeller. Pe celălalt îl recrutase însuşi Röhm în partid: Heinrich Himmler. Fiul unui director de gimnaziu şi catolic evlavios, Himmler fusese fermecat de istoria germanilor încă de mic[295]. În copilărie memorase istorisirile detaliate ale celor mai

---

[295] Detalii ale copilăriei şi carierei lui Himmler sunt extrase din Read, The Devil's Disciples, pp. 39-49, 93-95.

faimoase bătălii de pe teritoriul ţării. Ca adolescent a aşteptat cu nerăbdare clipa plecării la război, însă Germania a depus armele înainte ca el să ajungă pe front, astfel că primii ani după război i-a petrecut la şcoală şi muncind pământul.

În 1923, Röhm l-a introdus pe Himmler în rândurile partidului, iar şase ani mai târziu, Himmler era numit în fruntea SS-ului. La acea dată, SS-ul era o divizie mică şi neînsemnată din cadrul SA, însă Himmler s-a ambiţionat s-o transforme într-o veritabilă armată[296]. Trupele lui Röhm erau o adunătură dezorganizată de scandalagii, în vreme ce SS-ul lui Himmler – *Schutzstaffel*, sau Eşalonul de Protecţie – se dorea a fi o trupă de elită, alcătuită din ce avea mai bun de oferit rasa ariană, cei mai puri dintre puri, oameni care-şi ghidau viaţa după un cod germanic strict. După venirea lui Hitler la putere, trupele în uniforme negre ale SS-ului au devenit gărzile sale de corp. Însă Himmler avea ambiţii mult mai mari: voia să ajungă în fruntea tuturor forţelor de represiune din Germania, astfel că a început să-şi plănuiască ascensiunea metodic şi în tăcere.

Himmler avea o înfăţişare obişnuită, ba chiar uscăţivă, cu bărbie subţire şi ochi mici, retraşi în spatele ochelarilor săi rotunzi. Era însă ambiţios şi meticulos, iar până în aprilie 1934, dată la care Göring i-a cedat controlul Gestapoului (poliţia secretă prusacă), reuşise să pună stăpânire pe toate direcţiile poliţiei politice din restul Germaniei. Mânaţi de lăcomie, cei doi naziști au hotărât să-l înlăture pe Röhm împreună. Amândoi îl vedeau ca pe o ameninţare – un om care le stătea pur şi simplu în cale, conform declaraţiilor ulterioare ale lui Göring. SS a fabricat dovezi potrivit cărora liderul trupelor de asalt plănuia o lovitură de stat şi le-a adus în atenţia lui Hitler.

Împotriva lui Röhm complotau şi alte forţe. Anumiţi

---

[296] Ibid., pp. 168-169, 179-181.

conservatori, printre care şi vicecancelarul Franz von Papen, precum şi protectorul său, Hindenburg, se arătaseră de multă vreme îngrijoraţi de efectele destabilizatoare ale revoluţiei naziste. În luna iulie, Papen a ţinut o cuvântare neobişnuit de dură la Universitatea din Marburg, criticând regimul de teroare fără margini instaurat de naziști, precum şi cea de-a doua revoluţie reclamată insistent de Röhm. „Nu putem lăsa Germania să gonească asemenea unui tren către nicăieri, fără să ştim când se va opri”, a declarat Papen. „Stăpânirea e pe deplin conştientă că egoismul, lipsa de principii, bădărănia şi aroganţa ce se ascund în spatele măştii revoluţiei germane au atins cote alarmante”. Papen l-a atacat şi pe Goebbels, afirmând că poporul nu va fi sedus de propaganda sa amatoricească. „Încercările stângace de a-i amăgi cu speranţe deşarte le stârnesc doar zâmbetul. Pe termen lung, nicio organizaţie şi niciun tip de propagandă, oricât de bine ar fi gestionate, nu le pot oferi încrederea de care au nevoie”.

Scos din fire, Goebbels a blocat diseminarea cuvântării, în cadrul unei cuvântări ţinute câteva zile mai târziu la sala sporturilor, i-a numit pe conservatori „nişte neghiobi caraghioşi”. „Aceşti indivizi nu vor opri secolul din mers”, a declamat el. „Marşul nostru spre viitor îi va zdrobi în picioare”. Papen i s-a plâns lui Hitler de cenzura lui Goebbels şi a ameninţat că va purta o discuţie cu Hindenburg.

Hitler i-a luat-o însă înainte, luând cina cu preşedintele muribund la vila acestuia pe 21 iunie. Însă ce i-a fost dat să audă l-a neliniştit profund. Preşedintele a emis un ultimatum: dacă Führerul nu punea capăt instigărilor la revoluţie şi tulburărilor din Berlin, Hindenburg urma să declare starea de asediu şi să încredinţeze puterea armatei.

Ultimul imbold la acţiune a venit din partea lui Göring şi a lui Himmler. Röhm plecase pentru câteva săptămâni în permisie de boală la hotelul Hanselbauer, în orăşelul balneoclimateric Bad Wiessee, lăsând ordin soldaţilor săi să facă planuri pentru vacanţa de vară. Însă pe 28 iunie, la o nuntă din Essen, oamenii lui Göring i-au prezentat lui Hitler informaţii (contrafăcute) potrivit cărora soldaţii lui Röhm se pregăteau de o revoltă la nivel naţional.

Hitler era deja sătul. L-a trimis pe Göring înapoi la Berlin şi l-a însărcinat cu reprimarea adversarilor lor de pe tot cuprinsul ţării.

Führerul urma să ia avionul spre sud pentru a se ocupa de Röhm în persoană.

Câteva zile mai târziu, Rosenberg deschidea jurnalul şi nota cu sufletul la gură şirul evenimentelor.

Pare un extras dintr-un roman ieftin[297].

În istorisirea lui Rosenberg, Hitler bate uşor la uşa camerei din Bad Wiessee, unde Röhm punea la cale răsturnarea regimului, lichidarea duşmanilor săi şi instaurarea unei clase conducătoare homosexuale. Însă Führerul, ca orice erou adevărat, a descoperit la timp acest complot meschin. Lui Röhm îi sunase ceasul.

— Mesaj de la München, rosteşte Hitler, disimulându-şi glasul în timp ce bate la uşă.

— Intră, spune Röhm. Uşa e deschisă.

Hitler trânteşte uşa de perete, dă buzna în cameră şi îl înhaţă de gât pe Röhm, care zăcea în pat.

— Eşti arestat, porcule! rage supereroul Germaniei înainte să-l predea pe trădător SS-ului. Când Röhm refuză să se îmbrace, un ofiţer SS îl plesneşte peste faţă cu propriile-i haine.

În altă cameră, Hitler îl surprinde pe aghiotantul lui Röhm, Edmund Heines, „în mijlocul actului pederast”.

---

[297] Jurnalul lui Rosenberg, 7 iulie 1934.

— Ăştia sunt liderii care vor să deţină toată puterea în Germania, rosteşte Führerul, exasperat, dar inexpresiv.

— Mein Führer, se smiorcăie Heines, în timp ce tânărul de lângă el îl sărută cu delicateţe pe obraz. Nu m-am atins de băiat.

Indignat la culme, Hitler îl apucă pe amantul lui Heines şi-l trânteşte de perete. Iese apoi pe coridor, unde vede un bărbat rujat.

— Tu cine mai eşti? latră Hitler.

— Funcţionarul şefului de stat major, răspunde acesta.

Turbat de mânie, Hitler dă ordin ca tinerii amanţi ai soldaţilor – Rosenberg îi numeşte *Lustknaben* – să fie săltaţi, duşi în pivniţă şi împuşcaţi. Pe Röhm, vechiul său prieten, nu vrea să-l împuşte. Însă Max Amann, şeful editurii naziste, îl readuce pe calea cea dreaptă. „Porcul cel mai mare trebuie mătrăşit”. Amann şi Rudolf Hess, adjunctul Führerului, se oferă să-l împuşte ei pe Röhm. Însă Röhm primeşte un pistol ca să-şi ia singur viaţa.

Acesta refuză, SS-ul duce la îndeplinire sarcina şi astfel se încheie un nou capitol din strădania lui Hitler de a izbăvi Germania de ruşine şi ocară.

Ce surprinde la istorisirea plină de înflorituri a lui Rosenberg despre Noaptea cuţitelor lungi – cum a ajuns să fie numită această baie de sânge[298] – este faptul că, în ciuda licenţei artistice, zugrăveşte operaţiunea cu destul de multă precizie, exceptând raţiunile mai largi care au prilejuit epurarea. Istoria celui de-al Treilea Reich urma scenariul unei ciudate benzi desenate.

În zori, avionul lui Hitler a aterizat la München. O ploaie uşoară udase pista, dar cerul era senin când

---

[298] Originea acestui nume este neclară, deşi sintagma „cuţite lungi“, folosită pentru a descrie o trădare, are rădăcini în mitologia anglo-saxonă.

Führerul a coborât din avion. „E cea mai neagră zi din viaţa mea”, le-a mărturisit celor doi ofiţeri care-i ieşiseră în întâmpinare. A urcat într-un Mercedes negru şi a pornit la drum, pentru a-şi regla conturile. Însoţit de trupe SS, Hitler a pătruns în hotelul în care Röhm dormea fără a bănui nimic.

Cu pistolul la vedere, Führerul l-a trezit pe comandantul trupelor de asalt, l-a acuzat de trădare şi a ordonat arestarea sa. A intrat în camera alăturată şi l-a găsit pe Heines în pat cu un tânăr. „Heines, dacă nu eşti îmbrăcat în cinci minute, te împuşc pe loc!” Membrii trupelor de asalt au fost transportaţi în condiţii paşnice la închisoarea Stadelheim din München, iar Göring a fost contactat telefonic. A primit ordinul „Kolibri”.

Era numele de cod pentru începerea execuţiilor. Liderii batalioanelor de asalt din Berlin au sfârşit în faţa plutonului de execuţie, dar s-a mers mult mai departe cu lichidările. Au fost asasinaţi adversari politici actuali şi din trecut, printre care fostul cancelar Kurt von Schleicher, alături de soţia lui, şi fostul lider nazist, căzut în dizgraţie, Gregor Strasser. Trupul lui Gustav Ritter von Kahr, politicianul bavarez care înăbuşise tentativa de puci de la Burgerbräukeller în 1923, a fost descoperit într-o mlaştină, ciopârţit de topor. „Astfel, 9 noiembrie 1923 a fost răzbunat *până la urmă*, iar Kahr şi-a primit pedeapsa binemeritată”, scria Rosenberg. Erich Klausener, fostul şef al lui Kempner din serviciul de poliţie al Ministerului de Interne Prusac, a fost împuşcat în timp ce se spăla pe mâini. Göring a ordonat şi lichidarea lui Edgar Jung, autorul cuvântării ţinute de Papen la Marburg. Papen, un ilustru politician german, a fost ţinut sub arest la domiciliu.

Göring şi Himmler coordonau operaţiunea dintr-un palat berlinez, iar potrivit unui martor ocular, cei doi urmăreau veseli evoluţia masacrului, cu ochii pe lista de

execuţii. Göring era tare voios, dar la un moment dat, aflând că unul dintre condamnaţi evadase, s-a pus pe lătrat ordine: „Împuşcă-i!... Ia o companie cu tine!... Curăţă-il. împuşcă-i... împuşcă-i odată!”

După ce a ordonat execuţia câtorva lideri ai trupelor de asalt din München (Röhm nu se afla printre ei, deocamdată), Hitler s-a întors la Berlin.

„Nu purta pălărie; avea chipul palid, neras, nedormit, umflat şi supt la faţă deopotrivă”, afirma un martor. „Sub şuviţa lipită de frunte, ochii săi priveau în gol. Cu toate acestea, nu mi s-a părut foarte necăjit. (...) Era limpede că uciderea prietenilor săi nu-l apăsa câtuşi de puţin. Nu simţea nimic. Acţionase la furie”.

Istoricii nu au izbutit să stabilească precis numărul victimelor. Göring a dat ordin ca toate mărturiile să fie distruse în urma operaţiunii. Potrivit anumitor estimări, au avut loc aproape o mie de execuţii.

Röhm a fost printre ultimii ucişi. Hitler a ezitat în privinţa lui. Röhm era unul dintre cei mai vechi prieteni ai săi şi un aghiotant de nădejde. Într-un târziu, a cedat insistenţelor lui Göring şi Himmler de a-l lichida pe presupusul trădător. Un grup de ofiţeri SS au fost trimişi să-i înmâneze lui Röhm un exemplar din reportajul *Völkischer Beobachter* despre presupusa lovitură de stat pe care o plănuia, precum şi un pistol cu un singur glonţ pe ţeavă. Când s-au întors zece minute mai târziu, Röhm era încă în viaţă. Se dezbrăcase la bustul gol şi luase poziţie de drepţi. Înainte să fie împuşcat, Röhm a strigat următoarele cuvinte: „Führerul meu! Führerul meu!”

În urma epurărilor, Himmler a devenit mai puternic ca niciodată. Hitler a scos SS-ul de sub aripa batalioanelor de asalt care, deşi puse cu botul pe labe, şi-au continuat sub noua conducere campania de reprimare a opozanţilor regimului nazist. Himmler răspundea numai Führerului, iar

imperiul său creştea pe zi ce trece. Era stăpân nu doar pe îndrăgitul său SS, pe Gestapo şi pe serviciile de poliţie politică, ci şi pe reţeaua tot mai extinsă de lagăre de concentrare destinate duşmanilor statului. Curând, Himmler avea să preia controlul asupra întregului aparat de securitate nazist, pe care-l va folosi fără milă pentru a-şi impune voinţa.

O lună mai târziu, pe 2 august, ora 9 a.m., Hindenburg îşi dădea obştescul sfârşit. Cabinetul lui Hitler a decis comasarea funcţiilor de cancelar şi preşedinte, iar armata jura supunere necondiţionată Führerului. Hitler devenea astfel dictatorul Germaniei, fără ca nimeni să i se împotrivească. Nu era nimeni în măsură să o facă.

În acea zi, Rosenberg s-a întâlnit cu Hitler şi, profitând de ocazie, şi-a vărsat din nou năduful împotriva diplomaţilor. Hitler i-a spus că se săturase de vestigiile cadrelor pe care răposatul preşedinte i le vârâse pe gât. „Azi vor atârna spânzuraţi în Biroul de Externe, căci am autoritatea lui Hindenburg”, a declarat el. „Gata cu distracţia!” Hitler s-a legat să-i găsească pe trădătorii din corpul diplomatic şi să-i azvârle în Tribunalul Popular, unul dintre viitoarele tribunale speciale, devenit notoriu pentru judecarea inamicilor politici ai partidului... Nimeni nu va dori să aibă parte de-o asemenea soartă”[299], i-a spus lui Rosenberg.

Rosenberg a menţionat doar în treacăt decesul lui Hindenburg. „O tristeţe adâncă învăluie Germania. A murit un om mare”[300].

Însă mâhnirea a făcut iute loc bucuriei. Hitler avea frâu liber să-şi ducă planurile la îndeplinire. „Din acest moment, Führerul este singurul conducător al Germaniei”, jubila Rosenberg.

---

[299] Jurnalul lui Rosenberg, 2 august 1933.
[300] Ibid.

De-acum înainte, îşi puteau face de cap.

Ausweis. Nr. 4. 92.

Der durch nebenstehendes Lichtbild kenntlich gemachte Regierungsrat Robert Kempner,

wohnhaft Berlin-Lichterfelde Schwanenstraße 35a

ist bei dem Preuß. Ministerium des Innern, Unter den Linden 72/74, beschäftigt. Alle militärischen und polizeilichen Organe werden gebeten, ihm Schutz und Hilfe angedeihen zu lassen und ihm in der Ausübung seines Berufes bei Absperrungen Durchlaß zu gewähren.

Berlin, den 7. September 1929.

Der Preußische Minister des Innern.

In Vertretung.

Eigenhändige Unterschrift des Inhabers:

PREUSSISCHES MINISTERIUM DES INNERN

Buletinul lui Robert Kempner, eliberat de Ministerul de Interne Prusac în 1929. *(U.S. Holocaust Memorial Museum, prin bunăvoința lui Robert Kempner)*

9

„Manevre inteligente şi coincidenţe fericite”

În vreme ce prietenii lui plecau în exil, Robert Kempner deschidea o afacere în Berlin şi se punea pe făcut bani. După ce a fost dat afară din administraţie, a înfiinţat o „agenţie de transfer”, după cum o numea el, pe Meineckestrasse nr. 9, în apropiere de aglomerata Kurfiirstendamm, la sud-vest de Tiergarten. împreună cu Ernst Aschner, un judecător evreu înlăturat din funcţie de către nazişti, Kempner i-a ajutat pe emigranţi să navigheze prin labirintul birocratic pentru a fugi din Germania: se ocupa de taxele lor, le transfera cât mai multe din bunuri şi făcea rost de actele necesare.

Cei doi şi-au ales un loc cum nu se putea mai bun. În clădirea de vizavi îşi deschiseseră sediul mai multe organizaţii ce promovau emigrarea evreilor în Ţara Sfântă, printre care o importantă publicaţie sionistă, Federaţia Sionistă Germană şi Biroul Palestinian al Agenţiei Evreieşti. Kempner şi Aschner promiteau „stabilirea liniştită, prielnică şi rapidă”[301] a clienţilor – nu doar în Palestina, ci şi în America de Sud, Italia sau pe orice meleag îndepărtat ales ca destinaţie. Cei doi avocaţi lucrau pe baza comisioanelor de succes, adică percepeau onorarii doar dacă eforturile lor erau încununate de succes.

---

[301] Pliant scris de Kempner, „Emigration and Transfer to Palestine and Other Countries“, Kempner Papers, Box 41; corespondenţă privind activitatea lui Kempner din domeniul juridic, 1933-1935, Kempner Papers, Box 95. Vezi şi Nicosia, „German Zionism and Jewish Life in Nazi Berlin“ şi Schmid, The Lost in a Labyrinth of Red Tape, p. 71.

Afacerea a înflorit. Deşi majoritatea evreilor au stat locului după venirea naziştilor la putere, circa 81.000 au fugit din Germania între 1933 şi 1935, cei mai mulţi dintre ei în Europa sau în Palestina. Un prim val a părăsit ţara[302] ca urmare a boicotului violent impus prăvăliilor evreieşti în aprilie 1933 şi a legilor care i-au lăsat pe mulţi evrei fără slujbă. A urmat un flux constant pentru restul deceniului.

Naziştii au salutat exodul. Orice măsuri care reuşeau să-i alunge pe evrei din ţară era pe placul lor. În acelaşi timp însă, au făcut procesul costisitor şi anevoios. Politicile represive ale naziştilor îi obligaseră deja pe evrei să renunţe la slujbe şi la afaceri. Pentru a părăsi ţara, emigranţii erau nevoiţi să-şi lase în urmă şi averea. Taxa de emigrare a fost implementată în 1931 pentru a păstra capitalul în ţară. Naziştii au folosit-o împotriva evreilor, ducând-o la asemenea cote, încât unii au fost obligaţi să-şi vândă toată averea ca s-o achite.

Au fost blocate şi conturile bancare, aşa încât emigranţii puteau să facă rost de bani doar schimbând în valută străină, la un curs exorbitant. (Totuşi, sioniştii ce promovau emigraţia în Ţara Sfântă au semnat o înţelegere cu naziştii în 1933, astfel că evreii cu destinaţia Palestina aveau posibilitatea să-şi păstreze o parte mai mare din avere.) Pe deasupra, emigranţii trebuiau să prezinte tot soiul de documente, să completeze aplicaţii şi să obţină autorizaţii oficiale. La fiecare pas îi pândeau mita, cadourile, ba chiar şi prestarea de servicii sexuale[303]. Agenţii Gestapoului puteau să le bată oricând la uşă şi să plece cu o masă, un covor sau o pictură frumoasă.

De luat în calcul erau şi listele de aşteptare pentru viză, şi, adesea, statele respective solicitau dovezi că refugiaţii nu vor fi o povară pe spinarea contribuabililor,

---

[302] Evans, Third Reich in Power, pp. 555-60.

[303] Kaplan, Between Dignity and Despair, p. 72.

odată cu sosirea lor. De pildă, Statele Unite solicitau o declaraţie în scris din partea unui sponsor ce urma să garanteze bunăstarea imigrantului dacă acesta va întâmpina dificultăţi financiare.

Bulversaţi de complexitatea năucitoare a procesului, tot mai mulţi emigranţi au apelat la serviciile lui Kempner şi Aschner. Peste ani, când a fost întrebat dacă a profitat de pe urma evreilor ce căutau azil, Kempner s-a mulţumit să dea din umeri. Trăia într-o dictatură. Statul de drept nu mai funcţiona. Dacă ştiai cum să te descurci cu toate reglementările, puteai să câştigi o căruţă de bani[304].

Oricum, Kempner nu ştia cât va mai ţine norocul cu el. Nu împărtăşea optimismul celor care credeau că nazismul va fi o afacere de scurtă durată. Inspectorii nazişti îi dădeau mereu târcoale. îi căutau cu migală prin acte, sperând să găsească dovezi că îi ajuta pe evrei să scoată bani ilegal din ţară. Ştia că un singur pas greşit[305] însemna puşcăria. Sau mormântul.

Dar riscul părea justificat. O ducea atât de bine financiar, încât aproape că nu-şi permitea să plece. Ulterior avea să estimeze câştigurile din acea perioadă la 8.000 de dolari pe an[306], echivalentul a 138.000 de dolari în prezent.

Kempner amâna plecarea şi din alte motive: voia să

---

[304] Interviu cu Kempner, Records of the Emergency Commitiee in Aid of Displaced Foreign Scholars.

[305] Kempner către Ernst Hamburger, 17 februarie 1939, Kempner Papers, Box 2. Vezi şi Kempner către Alfred S. Abramowitz, 16 noiembrie 1938, şi Kempner către Cari Misch, 28 noiembrie 1938, amândouă în Kempner Papers, Box 2.

[306] Cerere redactată de Kempner către Serviciul Federal pentru Forţele de muncă, Dosarele personale ale lui Kempner din cadrul Departamentului de Justiţie al armatei; într-o ciornă de cerere, el declară că venitul lui anual în timpul acelei perioade a fost între 10 000 şi 30 000 de dolari pe an, Kemper Papers, Box 41.

se îngrijească de mama sa, Lydia[307], care suferise de pe urma venirii naziştilor la putere, dar nu era în stare să părăsească ţara. În 1934 avea 63 de ani şi stătea prost cu sănătatea. Fiica ei murise în urmă cu trei ani de tuberculoză, boala de care căzuse răpus şi soţul ei, Walter, în 1920. Odată ce naziştii şi-au consolidat puterea, Lydia s-a văzut nevoită să se retragă de la conducerea laboratorului de bactériologie al spitalului Moabit din Berlin şi să demisioneze din redacţia celui mai important jurnal ştiinţific pe probleme de tuberculoză, *Zeitschrift jur Tuberkulose*.

Robert Kempner şi-a trimis fiul peste graniţe, în relativa siguranţă a unui internat evreiesc din Florenţa. Lucian era fiul lui Kempner din prima căsnicie, cu Hélène Wehringer, care s-a sfârşit după nouă ani, în 1932. Divorţul n-a fost deloc plăcut. Hélène s-a plâns că Robert ar fi bătut-o şi ar fi dat-o afară cu forţa din apartament, acuze pe care Kempner nu le-a tăgăduit în instanţă. Cu toate acestea, Kempner a câştigat custodia băiatului, iar zece ani mai târziu, avocatul său a dat o declaraţie scrisă conform căreia soţia lui, „influenţată de anumite doctrine politice, şi-a format multe prejudecăţi în privinţa soţului ei şi a familiei sale din cauza originilor lor evreieşti”[308].

În 1933, Kempner locuia în continuare cu mama sa, pe care o dusese adesea cu maşina la spital înainte ca ea să-şi piardă slujba. În ziua în care steagurile naziste au fluturat pentru prima oară în calea lor, Lydia a izbucnit în plâns.

— Ce s-a întâmplat, mamă? a întrebat Robert.

Lydia Kempner, care copilărise în Kaunas, Lituania,

---

[307] Creese, Ladies in the Laboratory II, p. 137.

[308] Copie a declaraţiei sub jurământ dată de Sidney Mendel, datată 1944, şi copie a deciziei judecătoreşti cu privire la divorţ, 9 martie 1932, în Kempner Papers, Box 76. Vezi şi Evans, Third Reich in Power, p. 566.

nu uitase atacurile violente asupra comunităţilor evreieşti ce avuseseră loc în ultimii 50 de ani în Rusia şi era convinsă că aceeaşi soartă îi aştepta şi pe evreii germani.

— În curând vor începe pogromurile, i-a spus fiului ei[309].

În martie 1935, Kempner era cât pe ce să regrete amânarea plecării.

Gestapoul plănuise meticulos arestarea jurnalistului de stânga Berthold Jacob[310]. Pe vremea Republicii de la Weimar, pacifistul Jacob scrisese reportaje despre reînarmarea secretă a Germaniei. Scriitorul evreu a fugit în Franţa la Strasbourg odată cu venirea naziştilor la putere, unde a înfiinţat o agenţie de presă şi a continuat să producă anchete despre planurile militare ale Germaniei. A fost momit să călătorească la Basel, în Elveţia, de câţiva agenţi care-i ofereau un paşaport german fals (naziştii îi revocaseră cetăţenia). După ce a consumat mai multe pahare de vin şi tărie în timpul unei cine voioase luate la restaurantul Schiefen Eck (Colţul Strâmb), Jacob s-a învoit să-i însoţească pe intermediari în apartamentul lor pentru a încheia tranzacţia. Dar de cum s-a suit în maşină, şoferul a accelerat spre miazănoapte, trecând în viteză pe lângă grănicerii elveţieni şi intrând în Germania. Jacob a fost dus la Berlin în aceeaşi noapte.

Agenţii Gestapoului i-au confiscat carnetul de adrese şi au început să-l răsfoiască. În paginile sale au descoperit sursele din armată ale reporterului, precum şi alţi informatori. Printre aceştia se numărau Robert Kempner şi Ernst Aschner.

La 12 martie, agenţii Gestapoului au trecut de poarta de fier ce străjuia casa lui Kempner din Lichterfelde şi au bătut la uşă. Înaltă şi îngustă, eleganta casă de piatră se

---

[309] Kempner, Ankläger einer Epoche, p. 135.

[310] Bames, Nazi Refugee Turned Gestapo Spy, p. 76.

înălţa două etaje către frontonul ornat cu lemn, deasupra căruia venea acoperişul de ţiglă. Veranda din partea stângă era încadrată de trei arcade şi o balustradă de piatră. Balcoanele de la etajul doi aveau vedere la stradă.

„*Mitkomment*” i-au spus ofiţerii lui Kempner când acesta a apărut în uşă. „Vino cu noi!”

De asta se temuseră germanii şi mai cu seamă evreii şi adversarii politici ai naziştilor: să fie chemaţi în mod arbitrar la sediul Gestapoului de pe strada Prinz-Albrecht. Uneori primeai o înştiinţare, alteori te trezeai cu ofiţerii la uşă, neanunţaţi. îţi puneau câteva întrebări sau doreau să obţină informaţii, după care te lăsau să pleci. Alteori te duceau în „arest preventiv” într-unul din noile lagăre de concentrare ale lui Himmler.

Kempner s-a ales cu „arest preventiv”. A fost închis în renumita Casă Columbia din Berlin, o fostă închisoare militară părăginită, unde brutalităţile şi nelegiuirile erau la ordinea zilei. Primul gând pe care l-a avut la sosire a fost: „Mi-a sunat ceasul”[311].

În cele nouă zile cât a fost încarcerat acolo, cel mai tare l-a speriat faptul că nu cunoştea temeiul arestării sale[312]. Să fi avut legătură cu agenţia de emigrări? Să fi fost din pricina romanului său scurt despre primejdia nazistă, publicat sub pseudonim? Din pricina legăturilor sale cu Ossietzky şi cu Liga Germană pentru Drepturile Omului? N-avea de gând să sufle o vorbă despre asta, căci „Ossietzky nu era tocmai genul de om pe care să-l aduci în discuţie într-un interogatoriu al Gestapoului”[313], după cum avea să-şi amintească ulterior.

De-abia când s-a întors la Prinz-Albrecht pentru interogatoriu a descoperit că reţinerea sa era legată de

---

[311] Kempner, Angläger, p. 134.
[312] Kempner către Misch, 28 noiembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.
[313] Kempner, Ankläger, p. 133.

Berthold Jacob. Kempner era bănuit că-i furnizase informaţii despre activitatea naziştilor din Berlin. Procurorul n-a recunoscut nimic. „Nu-mi închipui cum a ajuns numele meu în carnetul lui de adrese”, va declara Kempner ani mai târziu.

Lydia, mama lui Kempner, a suferit un infarct când a aflat că fiul ei fusese arestat. Rudele lui Kempner s-au mobilizat numaidecât să-l elibereze, pentru că, după cum avea să scrie mai târziu, atunci când Gestapoul îi aresta pe cei dragi, nu lăsai lucrurile în voia legii. Făceai tot ce-ţi stătea în putinţă să-i scoţi din închisoare. Cât mai repede.

Înainte să părăsească domiciliul din Lichterfelde în compania agenţilor Gestapoului, Kempner îl contactase pe avocatul său, Sidney Mendel, care a depus o contestaţie oficială. Ferdinand Sauerbruch, renumit chirurg şi prietenul Lydiei, s-a întâlnit cu Oskar von Hindenburg, fiul răposatului preşedinte, pentru a-i cere să intervină în cazul lui Kempner. Nu se ştie dacă Hindenburg a intervenit, dar o femeie cu care Robert se vedea de ceva vreme, Ruth Hahn (infirmieră şi luterană asemenea lui) a apelat la un prieten mai vechi al procurorului, al cărui cuvânt avea o anumită greutate: Rudolf Diels.

Diels nu mai era la comanda Gestapoului. îşi făcuse duşmani redutabili, iar în 1934, prins în disputa dintre Göring şi Himmler, fusese demis din funcţie şi înlocuit de acolitul lui Himmler, Reinhard Heydrich. Susţinut în continuare de Reichsmarschall, Diels a scăpat de epurările din Noaptea cuţitelor lungi, a fost numit preşedinte de district în Köln şi a fost ulterior cooptat în imperiul financiar al lui Göring. Mai mult, s-a însurat cu o rudă a lui Göring.

Diels avea să-şi amintească, fără îndoială, de ajutorul primit din partea lui Kempner în acel incident compromiţător cu prostituata. Niciunul dintre ei nu a spus

dacă, în 1935, Diels i-a întors favorul fostului său coleg.

În orice caz, Kempner a fost eliberat după două săptămâni. Peste ani, Kempner mărturisea într-o scrisoare către un prieten că ieşise întreg din Casa Columbia graţie „manevrelor inteligente ale lui Ruth şi a unor coincidenţe fericite”[314].

În ceea ce-l priveşte pe Jacob, presa a aflat de arestarea sa, generând un val de proteste la nivel internaţional. Elveţienii au condamnat pătrunderea agenţilor Gestapoului în ţară fără înştiinţarea şi aprobarea autorităţilor, iar litigiul a ajuns în atenţia unui tribunal internaţional. Hitler, care în primii ani de dictatură simţea încă presiunea corpului diplomatic, a ordonat după şase luni eliberarea jurnalistului[315].

Lucrurile erau clare acum pentru Kempner. Trebuia să părăsească ţara. A început să-şi facă planuri după moartea mamei sale[316], în august 1935. Şi-a studiat în secret opţiunile în timpul călătoriilor de serviciu peste graniţe, pentru a alege cea mai bună alternativă de emigrare alături de Ruth, cu care se căsătorise la 25 mai 1935, la scurt timp după eliberare.

Olanda era prea aproape, Marea Britanie – accesibilă doar celor mai de seamă emigranţi, Franţa – neprimitoare pe termen lung, iar Palestina părea încă fragilă.

Într-o zi, Kempner s-a întâlnit cu un fost coleg la o cafea în Postdamer Platz, în mijlocul larmei create de tramvaie, pietoni şi automobile. Werner Peiser, un evreu subţirel, cu ochelari, fusese secretarul de presă al prim-

---

[314] Kempner către Misch, 28 noiembrie 1938, Kempner Papers, Box 2. În Ankläger, Kempner declară că Hitler l-a eliberat, alături de Jacob şi de alţi prizonieri, după ce a fost supus presiunii internaţionale.

[315] Palmier, Weimar in Exile, p. 432. În 1941, Jacob a fost din nou arestat, în Portugalia, în timp ce încerca să fugă peste ocean. A murit trei ani mai târziu, într-o închisoare din Berlin.

[316] Creese, Ladies, p. 137.

ministrului prusac, apoi se transferase la Institutul Istoric Prusac din Roma, de unde fusese concediat odată cu venirea naziştilor la putere.

În timp ce-şi căuta de muncă, lui Peiser i-a venit ideea să întemeieze o şcoală pentru copiii evrei ai căror părinţi voiau să-i trimită cât mai repede peste graniţe. Şi-a găsit un asociat, a obţinut aprobările necesare şi a dat anunţuri la ziar. Dacă la deschiderea sa în toamna lui 1933 erau înscrişi doar câţiva copii, Istituto Fiorenza avea să numere în curând 30 de elevi. Şcoala lui Peiser avea un atu irezistibil: locaţia. „Landschulheim Florenz. Pe colinele Toscanei”[317], după cum suna sloganul publicitar. Un fost elev a declarat mai târziu: „Nu e greu să faci reclamă unui internat amplasat în Toscana”[318]. Când Kempner a hotărât că sosise vremea să-l scoată pe Lucian din Germania nazistă, l-a trimis la şcoala lui Peiser. Mai apoi, Peiser i-a sugerat lui Kempner să vină şi el la Florenţa şi să ajute la administrarea instituţiei.

Cu cât chibzuia mai mult la această invitaţie, cu atât i se părea că Italia e locul ideal de a scăpa de nazism.

Deşi Hitler era un mare admirator al lui Benito Mussolini, liderul fascist care preluase puterea în Roma în 1922, dictatorul italian nu-i împărtăşea simţămintele întru totul. Mai precis, era bănuitor în privinţa planurilor lui Hitler pentru Austria. După ce un grup de naziști din Viena având sprijin nemţesc îl asasinaseră pe cancelarul austriac Engelbert Dollfuss şi încercaseră să răstoarne regimul în vara lui 1934, răspunsul lui Mussolini de a-şi trimite armatele la graniţă şi promisiunea sa de-a sări în ajutorul guvernului austriac îl înfuriaseră la culme pe Hitler.

Kempner ştia că germanii erau bine primiţi în Italia, şi nu de ieri, de azi. Nici măcar nu aveau nevoie de viză.

---

[317] Reclamă reprodusă în Dial 22-0756, Pronto, p. 11.

[318] Ibid., p. 15.

Însă cel mai important, după cum avea să scrie câţiva ani mai târziu, „în Italia nu exista o problemă evreiască”[319]. Nu încă, cel puţin.

Ca urmare, a vândut casa părintească din Lichterfelde, precum şi biblioteca mamei sale. Pianul familiei Kempner a ajuns în Haus Vaterland, din Postdamer Platz, pentru 500 de mărci. Avea paşaportul expirat, însă şeful direcţiei poliţiei din districtul său îi era dator şi i-a făcut rost de unul nou. Kempner i-a făcut lui Ruth cadou un inel pentru a sărbători plecarea. Apoi şi-a făcut bagajul. A luat cu el o mică valiză, ca să nu dea impresia că pleca de tot. Nu-şi permitea să trezească bănuieli.

[319] Kempner, Ankläger, pp. 137-140.

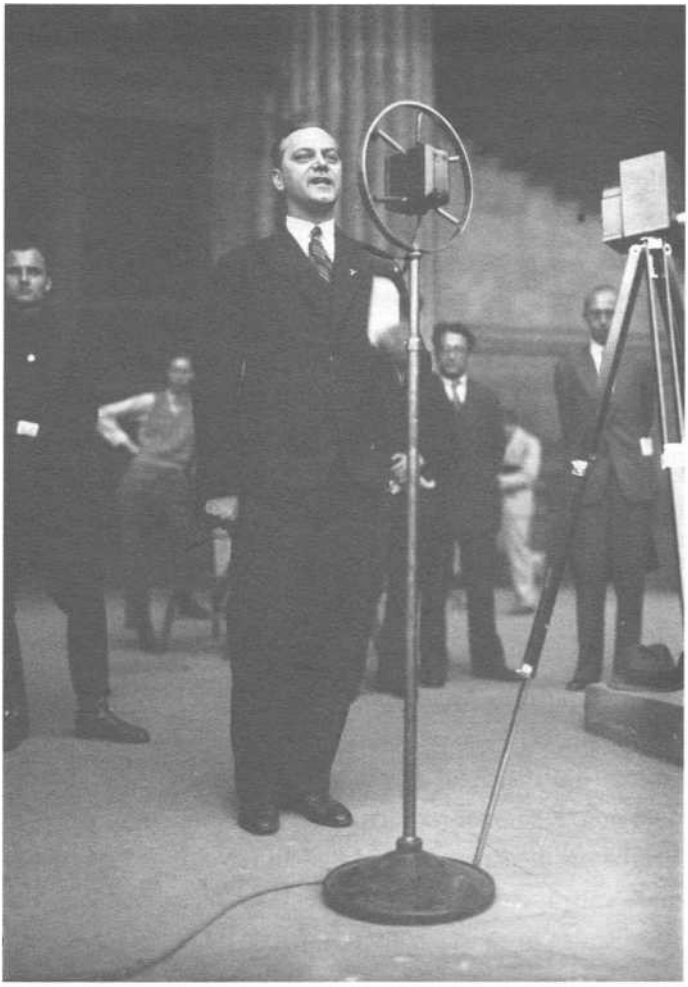

Rosenberg propovăduind filosofia nazistă poporului german, 1933.
(Bundesarchiv, Bild 102-14595/Georg Pahl)

10

„Încă nu mi-a sosit clipa”

Sicriul lui Paul von Hindenburg, înfăşurat în drapel, străbătea câmpiile prusace într-un cheson tras de şase cai negri. Cortegiul funerar se lungea la nesfârşit: trompetişti, purtători de drapel, infanterişti, cavalerie, artilerie, generali de top, rude, slujitori. Roţile carului funebru zdrobeau florile şi ramurile de pin aruncate în calea lor. Torţele licăreau în amurg kilometri în şir.

Trupul neînsufleţit al preşedintelui se îndrepta spre monumentul Tannenberg, în Prusia Răsăriteană, locul marii sale izbânzi împotriva ruşilor din august 1914, unde avea să fie înmormântat alături de douăzeci de soldaţi necunoscuţi, căzuţi în luptă. A doua zi dimineaţă la ora cinci, pe 7 august 1934, cortegiul a sosit în sfârşit la uriaşul monument. Era o fortăreaţă, un Stonehenge militar, cu opt turnuri înalte ce străjuiau câmpia, încinse într-un brâu octogonal de piatră. În această zi de doliu, turnurile erau înveşmântate în negru, iar fumul revărsat din tancuri le „preschimba în tot atâtea altare de sacrificiu”[320], gândea unul dintre participanţi. Şapte avioane dădeau roată monumentului, cu flamuri negre fluturând din vârful aripilor, iar dedesubt, unităţile SS şi SA aşteptau în formaţie.

Demnitarii străini şi cei din conducerea partidului au luat loc, iar Führerul a urcat pe o mică platformă deasupra sicriului pentru a-l petrece pe mareşal în eternitate.

„Răposate general!” a rostit proaspătul dictator.

---

[320] Otto D. Tolischus, „Hindenburg Rests on Site of Victory After Hero’s Rites“, New York Times, 8 august 1934.

„Porţile Valhallei îţi sunt deschise!”

Undeva în asistenţă, Rosenberg se bucura în taină de vorbele lui Hitler. Ani de-a rândul atacase dur creştinismul, dobândind reputaţia deloc măgulitoare de exponent al facţiunii radicale anticlericale a Partidului Nazist. Rosenberg ascultase cu iritare şi dezgust slujba preotului militar, care declarase că Hindenburg „îi fusese credincios până la moarte Dumnezeului viu”. Rosenberg se plângea ulterior în jurnal că preotul îi „bombardase cu pasaje din Biblie”[321]. Nu pricepea cum un german adevărat ar fi putut să plece urechea la asemenea bazaconii superstiţioase. „Biserica a demonstrat încă o dată că vorbeşte chinezeşte folosind cuvinte germane”, scria în jurnal. „Poporul nu mai *vrea* să audă păsărească asta cu Psalmi, profeţi etc.”

Dar Rosenberg se baza pe Hitler să pună lucrurile la punct şi a fost extrem de încântat când Führerul l-a condus pe Hindenburg pe ultimul drum, însă nu spre raiul creştin, ci către cetatea mitică a zeului nordic Odin. Rosenberg era convins că cei ce ascultaseră cu atenţie vor fi sesizat ameninţarea voalată îndreptată spre creştinism.

Spera să urmeze şi altele. Purtase nenumărate discuţii cu Hitler despre trădarea bisericilor. De-ar fi putut să-l convingă să-şi facă publică dorinţa de a smulge poporul german din ghearele preoţimii.

În pofida tuturor diatribelor publice împotriva evreilor, Rosenberg aborda rar această obsesie a naziştilor în paginile jurnalului său, tot mai stufos pe zi ce trecea. Dădea impresia că subiectul nu merită luat în seamă, fiind

O bătălie deja câştigată după venirea naziştilor la putere. Gândurile îl purtau deja la următorul război.

În ceea ce priveşte creştinismul, naziştii luptau împotriva unei instituţii care rezistase timp de secole. Rosenberg a înţeles că se aflau în zorii unui conflict ce

[321] Jurnalul lui Rosenberg, 19 august 1934.

avea să se întindă peste veacuri, dar, cu toate acestea, lupta cu zelul unui om care aştepta izbânda în timpul vieţii sale.

„S-ar putea ca tărâmul sfânt să nu fie Palestina, ci Germania”[322], rostea triumfător într-un discurs.

Saluta fiecare pas făcut înainte. A aflat că în Oldenburg, „parohie cu 4.000 de enoriaşi, liturghia nu se ţinea 31 de duminici din an pentru că nu participa nimeni”. În viziunea lui Rosenberg, pentru a supune bisericile, naziştii trebuiau să lovească în credinţele fundamentale ale germanilor, să-i dezbare de credinţa strămoşească pentru a o înlocui cu un nou set de credinţe. „Când îmbrăcăm cămăşile brune – a declarat publicului din Hanovra în 1934 –, nu suntem nici catolici, nici protestanţi. Suntem germani”[323].

A dezvoltat tema în *Mitul*... său, ce cuprindea un atac furibund la adresa creştinismului modern. Rosenberg susţinea că evreii din Antichitate, şi mai cu seamă Sfântul Pavel, subminaseră adevărata învăţătură a lui Iisus, se infiltraseră şi puseseră stăpânire pe creştinism, propovăduind falsa doctrină a supunerii, a suferinţei, a umilinţei şi a iubirii universale. Era un vicleşug menit să-i înrobească pe credincioşi, să-i facă slabi şi docili, în opinia lui Rosenberg, egalitatea în faţa lui Dumnezeu propovăduită de Sfântul Pavel – „Nu mai este nici iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici slobod; nu mai este nici parte bărbătească şi nici parte femeiască, pentru că voi toţi una sunteţi în Hristos Iisus” (Galateni, 3: 28, n.tr.) – îndemna la „nihilism”. Ideologul respingea ideea unei religii pentru toate popoarele. Germanii nu puteau îmbrăţişa o credinţă care le cerea să stea la aceeaşi masă cu rasele inferioare. A respins conceptul păcatului original,

---

[322] Ibid., 29 mai 1934.

[323] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 112.

căci omul nordic era un erou. A ridiculizat preceptele fundamentale ale catolicismului: flăcările iadului, partenogeneza, învierea în ce-a de-a treia zi. Toate aceste învăţături erau nişte şarlatanisme, „magie... şi superstiţii peste superstiţii”.

În *Mitul secolului XX*, Rosenberg a inventariat cu sârguinţă păcatele creştinismului de-a lungul veacurilor: faptul că bisericile s-au bizuit pe „o istorie falsificată în chip sistematic”[324], faptul că Vaticanul i-a persecutat, vânat şi exterminat fără milă pe toţi cei care au pus la îndoială doctrina Bisericii, numindu-i eretici, faptul că preoţii şi-au consolidat autoritatea cu ajutorul spadei şi-al Inchiziţiei. Învăţăturile Bisericii, scria el, sunt „prin firea lor false şi defuncte”[325].

Germanii – liberi, vânjoşi, căliţi – aveau nevoie de o nouă credinţă, una puternică, o „religie a sângelui”[326] care urma să-i unească în lupta lor eroică pentru demnitatea naţiunii. Erau o rasă de supraoameni care, după decenii de suferinţă şi ruşine, aveau să-i redea Germaniei gloria de altă dată. Rosenberg a închipuit o nouă biserică germană şi o nouă credinţă populară. Vechiul Testament avea să fie abolit, Noul Testament curăţat de toate învăţăturile evreieşti, şi, pe deasupra, urma să apară o a „cincea evanghelie”[327] care să oglindească adevăratele învăţături ale lui Hristos. Toate „crucile acelea groaznice”[328] urmau să dispară, căci biserica nu avea să se mai axeze pe suferinţele lui Iisus, ci pe viaţa lui plină de eroism. Hristul germanic era „propovăduitorul redutabil şi plin de mânie

[324] Ibid., p. 73.
[325] Ibid., p. 133.
[326] Ibid., p. 258.
[327] Ibid., p. 603.

[328] Ibid., p. 701.

din templu”[329], reprezentat ca un bărbat „suplu, înalt, blond şi cu frunte înaltă”[330], pentru că cel mai probabil era arian, nu evreu. Osanalele închinate lui Iahve urmau să fie scoase din cărţile de cântece religioase. În locul Bibliei, cu istorisirile sale despre proxeneţi şi negustori de şeptel, credincioşii aveau să ia ca sursă de inspiraţie miturile germanice. „Astăzi prinde contur o nouă credinţă – mitul sângelui; credinţa că apărarea sângelui înseamnă să aperi natura divină a omului în general”[331], declara profetul noii credinţe. „O credinţă clădită pe înalta înţelepciune că sângele nordic întruchipează acel *Mysterium* ce a doborât şi înlocuit vechile taine creştine”.

De asemenea, Rosenberg tânjea după un reformator charismatic care avea să spulbere denominaţiile cu toată ipocrizia lor neruşinată şi cu nesuferita lor artă religioasă. „Acele sculpturi groaznice şi distorsionate datând din goticul târziu”[332] trebuiau îndepărtate din lăcaşurile de închinăciune şi duse la muzeu. „Efigiile dezgustătoare ale barocului” trebuiau date jos. Statuetele sfinţilor trebuiau înlocuite cu busturile marilor eroi germani. De-abia atunci aveau să fie naziştii stăpâni pe sufletul naţiunii. Evanghelia „sângelui şi a pământului” ce propovăduia supremaţia rasei ariene şi a Germaniei avea să fie predicată din amvon în locul Deuteronomului şi al Leviticului, iar în biserici „n-aveau să mai răsune niciodată «profeţiile» evreieşti”.

La finele anului 1934, Rosenberg a afirmat, într-un discurs ţinut la Stuttgart, că naziştii aveau de gând să înfiinţeze „un ordin social pătruns de misticismul sacru

---

[329] Ibid., p. 604.
[330] Ibid., p.616.
[331] Ibid., p. 114.

[332] Jurnalul lui Rosenberg, 19 august 1934.

caracteristic Evului Mediu” în sediul partidului din capitala Bavariei. „Ştiţi cu toţii de sala Senatului din Casa Brună din München, ce numără 61 de fotolii şi n-a fost folosită niciodată. Aşteptăm semnalul din partea Führerului pentru a pune bazele acestui ordin german sfânt în sala cu pricina”[333].

Rosenberg, care abjurase creştinismul în 1933, credea că se bucură de sprijinul Führerului. În ultimii ani purtase multe discuţii filosofice de anvergură cu Hitler despre creştini şi despre trădarea lor multimilenară.

Mai demult îi povestise despre şocul resimţit la 18 ani când vizitase abaţia Ettal, o mănăstire benedictină din sudul Münchenului şi zărise sub domul bisericii „scheletele sfinţilor ce zăceau în sicrie de cleştar, cu inele de aur pe degete şi coroane de aur pe cranii”. Parcă era ceva venit din Africa, rostise el plin de obidă. Asemenea grozăvii vedeai numai la religia asanti[334]. În Rusia, mersul la biserică era doar o cutumă, „un obicei răsăritean practicat de bunăvoie, cu cântece minunate”, în Germania însă, enoriaşii erau obligaţi să creadă istorisirile biblice.

„Nu vom pătrunde niciodată sensul vieţii sau al lumii în care trăim”, i-a spus Hitler lui Rosenberg în timpul unei discuţii. „Microscopul nu ne-a oferit soluţii, doar ne-a extins puţin orizontul cunoaşterii. Dar dacă există un dumnezeu, e de datoria noastră să ne dezvoltăm aptitudinile ce ne-au fost date. Ne putem înşela în această privinţă, dar nu avem dreptul să ne prefacem sau să minţim”[335].

Altă dată i-a spus lui Rosenberg că şi-ar fi dorit o reîntoarcere la epoca de dinainte de Iisus, la zilele de

---

[333] Dodd şi Dodd, Ambasadador Dodd's Diary, p. 199.
[334] Jurnalul lui Rosenberg, 19 ianuarie 1940.

[335] Ibid., 14 decembrie 1941.

glorie ale Greciei şi Romei antice. Hitler a jurat că nu va bombarda niciodată Atena; îndrăgea şi Roma. „Chiar şi în perioada de declin a fost un oraş magnific şi nici nu mă mir că tinerii teutoni au fost copleşiţi la vederea sa”, a spus Hitler. „Comparaţi «capul maiestuos al lui Zeus» cu «figura agonică a lui Hristos» pentru a înţelege diferenţele dintre cele două culturi. Cât de liberă şi de voioasă părea lumea antică în comparaţie cu vremea Inchiziţiei, a arderii vrăjitoarelor şi ereticilor”.

Odată, Hitler i-a spus lui Rosenberg că anticii fuseseră binecuvântaţi cu absenţa celor două mari rele: sifilisul şi creştinismul[336].

Dar nu îndrăznea să rostească aceste idei în public. „Nu o dată mi-a mărturisit, râzând, că fusese dintotdeauna un păgân şi că otrava creştină îşi trăia ultimele clipe”[337], scria Rosenberg în jurnal, însă „aceste mărturisiri au rămas strict secrete”. Cancelarul era nevoit să ia în calcul şi implicaţiile practice. După cum postulase în *Mein Kampf*, până şi un politician care dispreţuieşte biserica trebuie să recunoască rolul esenţial al religiei în asigurarea ordinii publice. „Pentru politician, valoarea religiei se măsoară nu în neajunsurile ei, ci în calităţile pe care le dovedeşte în absenţa unui substituent. Câtă vreme nu va exista un înlocuitor, doar neghiobii sau criminalii ar cuteza să distrugă prezentul”[338]. Dacă voia ca poporul să fie de partea sa, nu îndrăznea să lovească în sensibilităţile a 40 de milioane de protestanţi şi 20 de milioane de catolici.

În anii anteriori ascensiunii lor la putere, naziști s-au identificat cu tradiţia protestantă pentru a beneficia de susţinerea credincioşilor. După 1933, o grupare de

---

[336] Ibid., 9 aprilie 1941.

[337] Ibid., 28 iunie 1934.

[338] Hitler, Mein Kampf, p. 267.

naţionalişti germani şi simpatizanţi nazişti au încercat să reunească sub tutela Bisericii Reichului nenumăratele congregaţii protestante împrăştiate. Susţinut de Hitler, un nazist pe nume Ludwig Müller a devenit episcop al Reichului, însărcinat cu supervizarea credinţei protestante şi cu propovăduirea evangheliei naziste[339]. Nu era o biserică oficială, de stat – cel puţin nu încă –, însă corespundea fenomenului mai amplu al nazificării fiecărui aspect din viaţa germană. Naţionaliştii, majoritari în noua biserică, erau bucuroşi să lupte împotriva primejdiei evreieşti şi să promoveze un creştinism bazat pe „puritatea” rasială. Ba unii pastori chiar au oficiat slujbele purtând uniforma SS.

În schimb, catolicii au avut o relaţie mai complicată cu Partidul Nazist. împărtăşeau cu aceştia anumite vederi. Asemenea protestanţilor, catolicii se plângeau de proliferarea comunismului ateu şi au salutat campania antibolşevică a lui Hitler. Episcopii germani condamnau liberalismul cultural al Republicii de la Weimar. Mai important însă, catolicismul german cunoscuse un filon antisemit ce data de secole bune. Potrivit teologilor, stricăciunea evreilor se trăgea de la Golgota. Pentru catolici însă era o problemă de religie, nu de rasă. Orice evreu putea dobândi mântuirea dacă se convertea la creştinism. Desigur, naziştii nu făceau această distincţie, în mod oficial, un evreu convertit tot evreu era.

Opoziţia catolicilor faţă de nazişti era, în mare parte, de natură politică. În anii premergători venirii naziştilor la putere, episcopii susţinuseră propria organizaţie politică, Partidul Catolic de Centru, şi nu puteau sprijini un partid care se deda la blasfemiile de tipul celor rostite de Rosenberg. Preoţii citiseră *Mitul secolului XX* din scoarţă în scoarţă şi se temeau că ideile primejdioase expuse acolo

---

[339] Evans, The Third Reich in Power, pp. 220-224.

despre prelaţi vor deveni doctrină de stat. „Viziunea lui Rosenberg despre lume reflectă demenţă acută, iar boala lui mintală va molipsi tot mai mulţi compatrioţi de-ai noştri dacă lucrurile nu se schimbă cumva”[340], afirma un teolog care a fugit din Germania în 1937. Dacă acestea erau cu adevărat intenţiile lui Hitler şi ale conducerii naziste, gândeau ei, praful avea să se aleagă de biserici.

Pe la sfârşitul lui 1930, la scurt timp după publicarea *Mitului*... cardinalul Adolf Bertram, arhiepiscop de Breslau, a luat atitudine împotriva naziştilor, condamnând proslăvirea rasei ariene superioare. „Aici nu mai avem de-a face cu chestiuni politice, ci cu o himeră religioasă ce trebuie combătută cu toată tăria”[341], scria el într-un articol din *Germania*, publicaţia Partidului Central.

În 1931, episcopii bavarezi le-au interzis preoţilor catolici să se alăture Partidului Nazist din cauza viziunilor sale anticreştine. Mai mult, aceştia aveau acum posibilitatea de-a refuza naziştilor sfintele taine. Episcopi din alte dioceze au dat dispoziţie ca enoriaşii lor să nu se înscrie în rândurile partidului.

Odată ajuns la putere, Hitler a urmat făgaşul firesc: le-a spus bisericilor ceea ce doreau să audă şi a acţionat după bunul plac, călcându-şi adesea promisiunile făcute. La 1 februarie 1933, în prima cuvântare adresată naţiunii la radio, Hitler a numit creştinismul „fundamentul moralităţii noastre naţionale”[342]. În luna martie a aceluiaşi an, în vreme ce făcea presiuni ca Reichstagul să promulge Actul de împuternicire care urma să-i confere noi puteri executive, Führerul le-a promis politicienilor catolici o serie de concesiuni. În discursul susţinut în ziua votului, a

---

[340] Arendzen, prefaţă la Mythus, p. 4.

[341] Lewy, The Catholic Church and Nazi Germany, p. 8.

[342] Baynes, The Speeches of Adolf Hitler, pp. 369-370.

asigurat bisericile că „drepturile [lor] nu vor fi încălcate”.

Ca urmare, episcopii germani au ridicat restricţia impusă membrilor de partid. Episcopii, precum şi cele mai notabile organizaţii catolice de muncitori, tineret şi fraternităţi şi-au îndemnat enoriaşii să fie credincioşi[343] noului guvern naţional şi să-l susţină pe Hitler întru recâştigarea demnităţii germane.

Catolicii erau dornici să încheie o înţelegere oficială care să le asigure locul în noua orânduire germană. Episcopii erau îngrijoraţi că libertatea lor de a predica va fi îngrădită şi că şcolile catolice vor fi închise. Funcţionarii înscrişi în Partidul Catolic de Centru erau concediaţi şi multe organizaţii catolice erau supuse ameninţărilor şi intimidărilor. Naziştii arestaseră mai mulţi preoţi şi percheziţionaseră sediile agenţiilor catolice. Înainte de toate, episcopii urmăreau protejarea instituţiei. Nu s-au împotrivit atacurilor virulente ale noului regim asupra comuniştilor. Au condamnat însă principiul nazist al superorităţii rasiale; oricine era bine-venit să se închine în catedralele lor. Totodată, au vociferat împotriva[344] persecuţiei evreilor convertiţi la creştinism, însă nu s-au pronunţat în mod explicit împotriva impactului mai larg al antisemitismului nazist asupra comunităţii evreieşti din ţară.

În decursul primăverii şi al verii, trimişii lui Hitler au negociat un tratat oficial cu Vaticanul. Conform tratatului încheiat în iulie 1933, Vaticanul se obliga să nu se amestece în treburile interne ale Germaniei în schimbul independenţei religioase garantate catolicilor germani. Însă prevederile acestui Concordat erau ambigue, iar Hitler nu era omul care să se lase încorsetat de promisiuni diplomatice.

---

[343] Lewy, Catholic Church, pp. 40-41.

[344] Ibid., p. 258.

Astfel, biserica a continuat să fie persecutată ca şi până atunci. În ziua în care guvernul a ratificat tratatul cu Vaticanul, a fost aprobată legea sterilizării bolnavilor şi a invalizilor, o lege contestată vehement de către catolici.

Aparent, liderii catolici acţionau în baza unei grave preconcepţii[345]. îşi închipuiau că, dacă dădeau dovadă de zel patriotic şi nu se amestecau în treburile statului – cum era cazul în alte ţări –, vor fi lăsaţi în pace. Erau dispuşi să coopereze cu regimul dacă n-aveau să fie persecutaţi. Ceea ce ei nu înţelegeau, cel puţin la început, era că etosul nazist cerea ca partidul să controleze într-o mai mică sau mai mare măsură toate aspectele societăţii germane. Nu realizau că, în ochii naziştilor, ei erau concurenţa. „Episcopii, nu au înţeles un simplu adevăr, anume că era în firea totalitarismului nazist să elimine întru totul influenţa bisericii din societate”, nota istoricul Guenter Lewy. Regimul nu avea de gând să împartă loialitatea populaţiei cu nicio altă instituţie.

În decembrie 1933, un grup numeros de enoriaşi s-a înghesuit în Catedrala Sf. Mihail din München pentru a sărbători naşterea Domnului. Intrarea catedralei renascentiste[346] înălţate în secolul XVI era străjuită de enorma statuie înaripată, de bronz, a arhanghelului Mihail, apărătorul credinţei, cu suliţa proptită în gâtul unui Satan chinuit, jumătate om şi jumătate fiară. Au luat loc în strane, sub bolta arcuită, luminată de-un alb strălucitor, şi au ascultat predica din amvon a cardinalului Michael Faulhaber împotriva apostaziei lui Rosenberg.

Faulhaber, arhiepiscop de München şi Freising, se

---

[345] Ibid., pp. 53,132.

[346] Descrierile catedralei sunt extrase din Jeffrey Chipps Smith, „Infinite Boundaries: Order, Disorder, and Reorder in Early Modem German Culture“, vol. 40 al Sixteenth Century Essays & Studies, editat de Max Reinhart (Kirksville, Sixteenth Century Journal Publishers, 1998), p. 154.

afla în fruntea celei mai mari comunităţi de credincioşi din ţară. Se împotrivise tentativei de puci din 1923 şi, răspunzând atacurilor venite din partea naziştilor în acea iarnă, a declarat că fiecare viaţă contează, fără a uita să-i menţioneze şi pe evrei[347]. Dar, asemenea multor prelaţi germani, a abordat lucrurile mai pragmatic după numirea lui Hitler în funcţia de cancelar.

În urma boicotului prăvăliilor evreieşti din aprilie 1933, Faulhaber i-a scris cardinalului Eugenio Pacelli, secretarul de stat al Vaticanului şi viitorul papă Pius al XII-lea, că opoziţia publică din partea catolicilor n-ar fi folosit la nimic. Arhiepiscopul amintea faptul că protestele vehemente venite din partea evreimii internaţionale îi determinaseră pe nazişti să renunţe iute la boicot. „Evreii se pot apăra şi singuri”[348], susţinea el.

După ce Sfântul Scaun a semnat Concordatul, Faulhaber l-a felicitat pe Hitler, scriind: „Să-l aibă Domnul în pază pe cancelarul Reichului, pentru poporul nostru”[349].

Însă în acea dimineaţă, când s-a suit în amvonul Catedralei Sf. Mihail, Faulhaber era mai interesat de cele divine. I-a atacat pe cei care, asemenea lui Rosenberg, vedeau în Vechiul Testament o carte evreiască ce otrăvise creştinismul. I-a criticat pe cei care negau iudaismul lui Iisus, şi care „încercau să-i falsifice certificatul de naştere, afirmând că nu a fost câtuşi de puţin evreu, ci arian”[350].

„Când se aud asemenea glasuri şi se fac asemenea manevre, episcopul nu poate să tacă”, a declarat Faulhaber. Congregaţia strânsă în catedrala cavernoasă asculta în tăcere, complet absorbită. Afară, în difuzoare, glasul său traversa mulţimile care nu găsiseră loc în

---

[347] Lewy, Catholic Church, p. 274.
[348] Griech-Polelle, Bishop von Galen, p. 52.
[349] Lewy, Catholic Church, p. 104.
[350] Faulhaber, Judaism, Christianity and Germany, pp. 2-5.

catedrala arhiplină. „Când cercetările rasiale, care în sine nu ţin de religie, atacă religia şi fundamentele creştinismului, când duşmănia purtată evreilor din prezent se întinde asupra cărţilor Vechiului Testament... episcopul nu poate să tacă”. N-a fost nevoie să dea nume. Ţinta discursului său era limpede tuturor ascultătorilor.

Luna următoare, când Hitler l-a numit pe Rosenberg responsabil cu ideologia, bisericile şi-au manifestat neliniştea profundă. Deşi Hitler a insistat ca Rosenberg să precizeze că ideile expuse în *Mitul secolului XX* sunt personale şi nu reprezintă doctrina oficială a naziştilor, puţini germani îşi făceau iluzii că scrierile ideologului de partid nu se bucurau de aprobarea tacită a Führerului. Hitler nu îl cenzurase niciodată pe acest agitator, nu îi interzisese să scrie şi nici nu îl pedepsise.

La două săptămâni după numirea lui Rosenberg, Vaticanul a inclus *Mitul*... pe lista sa de cărţi interzise. „Cartea batjocoreşte toate dogmele Bisericii Catolice, ba chiar preceptele fundamentale ale creştinismului, şi le respinge complet”[351], se preciza în explicaţia oficială emisă de Sfântul Scaun. Rosenberg jubila. „Acest protest ridicol va contribui la diseminarea şi mai mare a lucrării”, scria el. „Mă aflu într-o companie selectă pe acea listă”[352].

În ziua comunicatului emis de Vatican, cardinalul Karl Joseph Schulte, episcop de Köln, a fost trimis la Cancelaria Reichului să depună o plângere oficială împotriva promovării acestui eretic notoriu şi mare duşman al bisericilor. Hitler l-a întrerupt la un moment dat pe Schulte: „Nu mă priveşte cartea respectivă”, a început el. „Ştie şi Rosenberg. I-am spus-o doar. Nu mă interesează

---

[351] Bonney, Confronting the Nazi War ort Christianity, p. 127.

[352] Arhivele procurorului general al Statelor Unite, pentru Urmărirea penală a Crimelor Axei, Nazi Conspiracy and Aggression, vol. 6, pp. 240-241.

păgânismul, cultul lui Wotan şi alte asemenea lucruri”[353].

Schulte nu era câtuşi de puţin convins.

— Herr Reichkanzler, nu mai puteţi vorbi astfel despre Rosenberg şi despre lucrarea lui.

— Şi de ce nu?

— Pentru că în urmă cu câteva zile l-aţi făcut pe acelaşi Herr Rosenberg instructor ideologic al Partidului Nazist, şi, prin urmare, instructorul unui procent însemnat din poporul german. Vreţi, nu vreţi, de-acum înainte veţi fi identificat cu Herr Rosenberg.

— Aşa este, a răspuns Hitler. Mă identific cu Herr Rosenberg, nu şi cu autorul *Mitului*...

Dacă lucrarea lui Rosenberg supărase într-atât de tare Vaticanul, l-a avertizat Hitler, reacţia n-ar fi trebuit să fie atât de vehementă, fiindcă avea să le stârnească germanilor dorinţa s-o citească, sau cel puţin să încerce. La urma urmelor, i-a spus Hitler lui Schulte, episcopii făcuseră reclamă cărţii prin acele denunţuri repetate.

Bisericii nu-i rămânea altceva de făcut decât să condamne cartea lui Rosenberg, atât în publicaţiile sale, cât şi de la amvon. Prelaţii nu-l puteau blama pe Hitler, căci ar fi nesocotit prevederile Concordatului. (De reţinut că *Mein Kampf* n-a figurat niciodată în Indexul Vaticanului). Însă aveau dreptul să-l denunţe pe Rosenberg, atâta vreme cât afirmaţiile sale nu se identificau cu doctrina partidului. Era o distincţie de fineţe: erau loiali regimului, însă nu tolerau ereziile liderilor săi[354].

„În Germania au reapărut păgânii”, rostea Clemens von Galen, episcop de Munster, criticându-l pe Rosenberg pentru plasarea arienilor deasupra tuturor. „Aşa-zisul suflet etern al rasei este, în realitate, o inepţie”[355]. Preoţii s-au împotrivit programului de eugenie promovat de

---

[353] Hitler's Private Library, p. 122.

[354] Lewy, Catholic Church, p. 152.

Rosenberg, menit să prevină „împerecherea suboamenilor” şi totodată încurajării poligamiei pentru „propăşirea”[356] rasei ariene[357]. Rosenberg susţinea în *Mitul*... că era de datoria tuturor femeilor cu sânge german să facă mulţi copii. Un simplu calcul matematic justifica aceste măsuri extreme: femeile erau mai multe decât bărbaţii. De altminteri, se întreba el, „e normal ca aceste milioane de femei să fie privite, cu un surâs plin de compătimire, ca nişte fete bătrâne văduvite de dreptul lor vital?”[358]

Cărturarii catolici au redactat o broşură în care se prezentau neadevărurile, inexactităţile istorice şi erorile teologice din *Mitul*...[359] Erau numeroase: lucrarea număra 144 de pagini. A fost distribuită concomitent în cinci oraşe, pentru a împiedica Gestapoul să le confişte pe toate, iar von Galen şi-a trecut numele în dreptul ei pentru a-i proteja pe criticii anonimi care formulaseră argumentele.

Măsurile de precauţie erau necesare. Naziştii iniţiaseră un program de supraveghere[360] pentru a-l ţine la curent pe Rosenberg cu activităţile Bisericii Catolice.

Faulhaber şi-a continuat şi el atacurile. Când l-a denunţat din nou din amvon pe Rosenberg, în februarie 1935, ideologul a cerut să fie arestat. „Deşi nimeni nu îndrăzneşte momentan să se atingă de persoana Führerului, se încearcă ponegrirea celui mai de temut camarad al său”[361], scria el. „Iar răspunsul nostru nu va

---

[355] Evans, The Third Reich in Power, pp. 234-238.

[356] Ibid., p. 596.
[357] Rosenberg, Der Mythus, pp. 577-578.
[358] Ibid., p. 593.
[359] Krieg, Catholic Theologians in Nazi Germany, p. 53.
[360] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 121.

[361] Jurnalul lui Rosenberg, 24 februarie 1935.

întârzia să apară. Potrivit noii legi, aş putea să-i fac reclamaţie şi să-l vâr la puşcărie”.

Sub prevederile Legii împotriva Atacurilor Răuvoitoare, recent adoptată de naziști, germanii puteau fi judecaţi în instanţe speciale. Însă şi Rosenberg era conştient că arestarea unui om de talia lui Faulhaber ar fi generat un val de proteste.

Într-un fel sau altul, „netrebnicul cardinal” – după cum îl numea Rosenberg – trebuia pedepsit.

Asta i-a spus curând după declanşarea protestelor Alban Schachleiter[362], care se afla, „practic, pe patul de moarte”. Simpatizant nazist, abatele catolic a publicat la începutul lui 1933 un articol în *Völkischer Beobachter* în care le cerea catolicilor să-i dea ascultare lui Hitler. Articolul a fost publicat înainte ca episcopii să ridice interdicţia impusă prelaţilor catolici de a fi membri de partid, astfel că Faulhaber l-a criticat pe Schachleiter şi i-a interzis să ţină slujbe în arhidioceza sa[363]. În primii ani ai regimului, abatele a încercat să împace nazismul cu Biserica, îndemnându-l pe Hitler să se pronunţe public împotriva *Mitului*... lui Rosenberg. Cu toate acestea, Schachleiter a rămas în relaţii cordiale cu autorul cărţii şi a continuat să-i poarte sâmbetele cardinalului Faulhaber. În discuţia cu Rosenberg din acea zi, abatele muribund a rostit cu glas răguşit, „plin de mânie”, că „dreptatea pământească nu-l mai poate atinge pe cardinal, dar nădăjduiesc că dreptatea divină o să-l osândească”.

Hitler nu s-a înşelat în privinţa unui aspect. Declaraţia de război venită din partea Scaunului Sfânt a popularizat şi mai mult cartea lui Rosenberg. Răsfoind sumedenia de scrisori primite de la cititori, Rosenberg a început să creadă că trezise conştiinţa a milioane de

---

[362] Ibid., 18 ianuarie 1937.

[363] Hastings, Catholicism and the Roots of Nazism, pp. 171-173.

germani hipnotizaţi de preoţi şi de scripturile lor. „*Mitul*... meu are în prezent un tiraj de 250.000 de exemplare, un succes colosal”, scria în jurnal în a doua zi de Crăciun din 1934. Savura atacurile şi s-a jurat să lupte până la capăt împotriva Vaticanului. „Contraatacul Romei ar trebui să primească un răspuns. Au realizat că miza e uriaşă. (...) Creştinismul romano-catolic s-a clădit pe teamă şi umilinţă. Naţional-socialismul pe curaj şi mândrie. (...) A început marea revoluţie”[364].

În vreme ce catolicii se luptau cu Rosenberg, campania de unificare a bisericii protestante iniţiată de Ludwig Müller, episcopul Reichului, numit în funcţie de regim, s-a năruit cu totul. Susţinătorii nazişti din congregaţie solicitau înlăturarea pastorilor neloiali partidului, precum şi concedierea tuturor angajaţilor evrei, inclusiv a celor convertiţi la creştinism. Urmând raţionamentul lui Rosenberg, unii dintre aceştia au cerut bisericii să renunţe la Vechiul Testament şi să înlăture toate crucile. Mulţi protestanţi au considerat aceste cerinţe exagerate, iar disidenţii au început să-şi declare independenţa. Astfel a luat naştere Biserica Confesională, ieşind de sub autoritatea lui Müller.

În 1935, Hitler a înfiinţat Ministerul Afacerilor Ecleziastice şi l-a însărcinat pe Hans Kerrl cu suprimarea clericilor nesupuşi. Proaspăt unsul ministru al bisericilor a făcut tot ce i-a stat în putinţă în următorii ani. Un important editor protestant a fost arestat. O biserică din München a fost distrusă. Preoţii răzvrătiţi au fost reduşi la tăcere; şapte sute dintre ei au fost întemniţaţi.

Unul dintre aceştia, Martin Niemöller din Berlin[365], era un vechi susţinător al nazismului şi votase cu Hitler în 1933. Deşi a fost achitat de acuzaţii şi eliberat din arest –

---

[364] Jurnalul lui Rosenberg, 26 decembrie 1936.

[365] Evans, The Third Reich in Power, pp. 231-232.

susţinuse că obiecţiile sale erau strict de natură religioasă – Führerul a ordonat personal rearestarea sa. Niemöller a fost închis în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, în apropiere de Berlin, unde a fost ţinut la regim de izolare, singur în celulă. Într-o serie de cuvântări faimoase de după război, Niemöller şi-a exprimat regretul că nu se opusese arestării comuniştilor, socialiştilor şi evreilor şi că nimeni nu i-a luat apărarea când a fost arestat de Gestapo.

Încă de la bun început, Rosenberg n-a privit cu ochi buni înfiinţarea Ministerului Afacerilor Ecleziastice. Pe Kerrl îl considera depăşit de situaţie. Vederile sale filosofice erau „destul de primitive... în privat, să facă aşa cum doreşte, însă, oficial, nu are dreptul să le ducă la rang de deviză a mişcării”. În opinia lui Rosenberg, întreg proiectul părea aiuristic. Partidul nu trebuia să conlucreze cu bisericile, ci să pregătească zdrobirea lor.

Întreaga aripa sănătoasă a partidului mă susţine în cazul de faţă[366] – scria Rosenberg în jurnal – numind Ministerul Ecleziastic drept ceea ce este: un rău necesar, a cărui *necesitate* pare tot mai puţin evidentă, pe zi ce trece”. De asemenea, Rosenberg se bucura de toate controversele stârnite de Kerrl în încercarea de a promova Ministerul Ecleziastic. „*Tot* ce se petrece acum va duce în cele din urmă la cursa pe care eu, înainte de toate, i-am întins-o”. A mai adăugat: „Desigur, Kerrl nu mă simpatizează”.

Kerrl era pregătit să facă tot ce-i stătea în puteri pentru a aduce bisericile în rând cu regimul nazist. Însă pretutindeni, instigatorii nazişti provocau tulburări.

Unul dintre aceştia era Carl Rover, un aliat al lui Rosenberg şi guvernatorul oraşului Oldenburg, majoritar catolic. La 4 noiembrie 1936 a interzis prezenţa crucilor sau a portretelor lui Martin Luther în clădirile publice,

[366] Jurnalul lui Rosenberg, 11 august 1936.

inclusiv în şcoli. Acestea urmau a fi înlocuite cu portrete ale
Führerului. „Vestea a traversat iute ţinutul” [367], îi scria liderul catolic din acea zonă unui enoriaş. „Noi considerăm că orice atac asupra Crucii e un atac împotriva creştinismului”. Catolicii au protestat cu reînnoită fervoare, ieşind cu sutele în străzi. Un preot ajurat că va lupta până la moarte împotriva decretului. Un număr semnificativ de enoriaşi au părăsit partidul, iar câţiva primari au ameninţat cu demisia. Clopotele băteau neîncetat în parohii. Nemulţumiţii s-au adunat în număr aşa de mare[368] în Oldenburg pentru a-şi prezenta petiţiile, încât au blocat micuţa piaţă din centrul oraşului cu maşinile lor. Van Galen, episcopul din Münster, scria în epistola pastorală din acea lună că l-a trecut „un fior de groază” când a citit decretul. „Acesta să fi fost primul pas fatal făcut pe calea pregătită de Rosenberg?” Confruntaţi cu acest val subit de nemulţumiri, naziştii au făcut un lucru neaşteptat: au cedat. Rover a declarat în faţa unei adunări de 7.000 de oameni că până şi un „guvern înţelept” poate comite greşeli. „Crucile vor rămâne în şcoli”. Von Galen i-a lăudat pe credincioşi pentru că ţinuseră piept ofensivei împotriva libertăţii religioase. „Reprezentanţi din aproape toate parohiile, germani curajoşi care şi-au dovedit caracterul atât în război, cât şi pe timp de pace, s-au strâns în Oldenburg şi, lepădându-se de spaimă, l-au mărturisit în numele vostru şi al credinţei voastre pe Hristos cel crucificat. Slavă Domnului pentru curajul şi bărbăţia creştineşti!”

Ori de câte ori se afla în Berlin, Hitler organiza un

---

[367] Scrisoare de la Canon Vorwerk, reprodusă în Anonim, Persecution of the Catholic Church, pp. 121-124.

[368] Bonney, Confronting the Nazi War, pp. 132-135; Evans, The Third Reich in Power, pp. 240-241.

bufet în sediul Cancelariei de pe Wilhelmstrasse. Aceste dineuri începeau târziu şi se lungeau mult în noapte, potrivit cu programul excentric al Führerului[369]. Hitler se trezea târziu şi citea rapoartele şi ziarele în dormitor, apoi, către amiază, ieşea în cele din urmă din odăile personale pentru şedinţa informativă din Wintergarten, cu vedere spre grădinile din spatele clădirii Cancelariei. De-abia atunci îşi făcea drum spre cantină şi se aşeza la impunătoarea masă rotundă, cu faţa către pictura de Kaulbach intitulată *Intrarea zeiţei soarelui*.

Hitler le ţinea celor 20-30 de oaspeţi – din care arareori lipseau Rosenberg, Goebbels şi Göring – monologuri întinse sau asculta şi se pronunţa în problemele curente dezbătute de ceilalţi. Goebbels îi amuza pe cei prezenţi cu bancuri şi caricaturi ale criticilor nazismului. Odată, Hitler a abordat subiectul dietei: vegetarienii (printre care se număra şi el) împotriva „devoratorilor de cadavre”[370], cum îi supranumise. „Susţine că cei care consumă verdeţuri sunt o forţă constantă în viaţă”, scria Rosenberg în jurnal. „Consumatorii de carne, asemenea leului, au pe moment o forţă colosală, dar nu au rezistenţă. Pe de altă parte, elefanţii, tăuraşii, cămilele şi bizonii sunt contraexemplele care vorbesc de la sine. Că plantele sunt benefice pentru noi ne-o dovedeşte tratamentul bolnavilor. În zilele noastre, copiii şi bolnavii sunt hrăniţi cu sucuri de fructe şi legume, nu cu carne”. Hitler îşi asigura oaspeţii că, odată ce oamenii de ştiinţă vor înţelege „ştiinţa vitaminelor”, omul va putea trăi chiar şi 250 de ani. Aceste dineuri erau insuportabile pentru cei care aveau de lucru cu adevărat.

---

[369] Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 375-376; Longerich, Goebbels, pp. 251-252.

[370] Jurnalul lui Rosenberg, 2 februarie 1941.

Într-o zi de ianuarie 1937, la două luni după controversa crucifixelor, Rosenberg era cu Führerul la masă când Kerrl a început să se plângă de urmările acelui incident. Cum se putea ajunge la o înţelegere cu bisericile dacă liderii nazişti din teren provocau tulburări? Hitler a dat din mână şi a luat o mină filosofică. Se făcuseră câteva „greşeli tactice”. Era firesc în război. Controversele vor trece şi, în orice caz, nemulţumirile preoţilor erau nesemnificative.

„Marea luptă pentru supremaţia statului asupra bisericii va continua”, avea să scrie Rosenberg în jurnal, amintindu-şi de poziţia lui Hitler. „Trebuie să ducem mai departe lupta marilor kaizeri împotriva papilor şi să-i punem capăt. Dacă biserica nu se supune, mai rămâne să hotărâm tactica: tăiem strat cu strat sau purtăm o bătălie deschisă. La urma urmei, biserica e tot mai slăbită pretutindeni în lume”[371].

„Am venit la putere cu sau fără sprijinul bisericilor?” a întrebat Hitler. „Spune-mi, Kerrl, *astăzi* avem mai mulţi susţinători ca odinioară sau mai puţini?” „Mai puţini ca înainte”. „Ei bine, ai grijă, Kerrl, să nu-ţi pierzi minţile”, a răspuns Hitler.

Rosenberg povesteşte că Kerrl s-a făcut „mic de tot” la auzul vorbelor Führerului. Kerrl nu fusese însărcinat să obţină cooperarea prelaţilor, ci să asigure „supremaţia Partidului Nazist asupra bisericii”. În opinia lui Rosenberg, bisericile nici nu mai aveau preocupări religioase, fiind exclusiv interesate de putere politică.

Trebuiau să fie oprite. Neghiobul de Kerrl nu înţelegea acest lucru. De fapt, nu înţelesese niciodată sarcina pe care trebuia s-o ducă la îndeplinire. „Asta demonstrează ce se întâmplă atunci când un om cu vederi atât de limitate se aruncă într-o funcţie căreia nu-i poate

[371] Ibid., 18 ianuarie 1937.

face faţă”, scria Rosenberg în jurnal.

Rosenberg credea ferm în misiunea lui şi nu pregeta să atace bisericile cu orice ocazie. „În urma unor strădanii îndelungate, am dobândit acest giuvaier de înţelepciune”, rostea el într-unul din discursurile sale obişnuite. „Dacă există rai... cel care luptă cu demnitate şi se sacrifică pentru rasa lui şi pentru valorile sale cele mai de preţ va ajunge mai degrabă acolo decât cel care, în timp ce se roagă, îşi trădează deopotrivă poporul şi ţara”[372].

În vreme ce ţara era zguduită de conflicte politice şi culturale, naziştii reclădeau armata şi se pregăteau de luptă în afara graniţelor.

La finele Primului Război Mondial, Germania fusese nevoită să cedeze Franţei regiunea vestică Saar, cu asigurarea că, după 15 ani, locuitorii landului vor avea dreptul să voteze pentru realipirea la trupul ţării. În ianuarie 1935, o populaţie majoritar germană a votat copleşitor pentru reîntoarcerea în sânul patriei natale. „Până la urmă, sângele e mai puternic decât orice bucată de hârtie”[373], declara Hitler la 1 martie 1935, de Ziua Reunificării.

Două săptămâni mai târziu a dat de ştire lumii că Germania construia o flotă aviatică, aşa-numita Luftwaffe a lui Göring, şi că se pregătea să recruteze 500.000 de soldaţi, încălcând condiţiile Tratatului de la Versailles şi provocând Europa să reacţioneze.

La începutul lui 1936, Hitler a hotărât să împingă frontiera germană şi mai la vest, trimiţând trupe în Renania. Ţara colinelor, sculptată de apele râurilor Rin, Ruhr şi Mosela, se întindea din Olanda până în Elveţia şi cuprindea oraşele Düsseldorf, Köln, Bonn şi Mannheim.

Deşi rămăsese Germaniei după război, regiunea era

---

[372] Anonymous, Persecution of the Catholic Church, p. 278.

[373] Evans, The Third Reich in Power, pp. 623-637.

demilitarizată. Generalii l-au avertizat pe Hitler că armata nu era pregătită de luptă dacă francezii ar fi încercat să oprească incursiunea. Un contingent de 3.000 de soldaţi germani se furişase deja în regiune când Hitler a anunţat mutarea, iar francezii nu au încercat să-i împingă înapoi. Credeau că forţele de ocupaţie sunt mult mai numeroase şi nu doreau să provoace un război din pricina unei regiuni ce aparţinea deja Germaniei. Riscul meritase.

Hitler a solicitat numaidecât noi alegeri parlamentare şi un referendum privind reocuparea Renaniei. La 29 martie, naziştii au câştigat alegerile cu 98, 9% din voturile alegătorilor.

În acea noapte, Rosenberg l-a întâlnit pe Hitler pe treptele apartamentului său din Cancelaria Reichului. „Ei, Rosenberg – a strigat Führerul – ce zici de asta? Nu-i aşa că am ales un slogan electoral straşnic? Până şi episcopii s-au văzut nevoiţi să îmbrăţişeze victoria de pe Rin şi să tragă clopotele!” Hitler a râs, apoi a lansat ceea ce martorii au considerat a fi o săgeată în direcţia lui Rosenberg: „Altfel ar fi stat lucrurile dacă s-ar fi votat pentru *Mitul*...” „într-adevăr”, a răspuns Rosenberg. „Asta va fi posibil doar peste câteva sute de ani”.

Rosenberg se mândrea cu faptul că era considerat un om atât de primejdios, de controversat şi de neclintit, încât trebuia ţinut din scurt pentru a nu zădărnici întreaga revoluţie nazistă. Cu toate acestea, i-a mărturisit odată lui Hitler că era dificil să fii perceput ca intelectual. Hitler, aflăm din jurnal, l-a asigurat pe Rosenberg că le spusese tuturor că Rosenberg era cel mai profund gânditor al partidului şi totodată „întemeietorul naţional-socialismului”.

Rosenberg era realist în privinţa acestor afirmaţii. „Îmi dau seama că încă nu mi-a sosit clipa”[374], scria el.

---

[374] Jurnalul lui Rosenberg, 11 august 1936.

Soţia lui Kempner, Ruth *(stânga)*, a părăsit Germania alături de el în 1936 şi l-a ajutat să administreze internatul pentru elevii evrei din Florenţa. *(U.S. Holocaust Memorial Museum, prin bunăvoinţa lui Robert Kempner)*

Margot Lipton *(dreapta)*, secretara lui la şcoală şi, ulterior, amanta lui. *(U.S. Holocaust Memorial Museum, prin bunăvoinţa lui Robert Kempner)*

11

Exil în Toscana

La plecarea din Germania nazistă, Kempner şi-a luat

O simplă măsură de precauţie: el şi soţia lui au călătorit separat[375]. „Dacă unul dintre noi va fi arestat, celălalt trebuie să rămână liber”, a hotărât el. Era încă speriat, la un an după arestare şi interogatoriu. Şi-a făcut bagajul, a luat trenul spre aeroportul Tempelhof şi a cerut informaţii despre următorul avion ce zbura spre Italia. Soarta îi hărăzise să călătorească într-un avion privat, pus la dispoziţia companiei de Fritz Hess, tatăl lui Rudolf Hess, adjunctul lui Hitler în partid. Avionul se îndrepta spre Cairo, cu escală în Veneţia. Kempner a urcat în avion şi a găsit un loc, fără să fie recunoscut de nimeni.

Privind pe hublou, pe măsură ce avionul se înălţa de pe pistă şi lăsa Berlinul în urmă, Kempner a resimţit finalitatea gestului său şi i-a trecut prin gând că nu se va mai întoarce niciodată în oraşul natal.

În Veneţia, Kempner a cumpărat un bilet de tren spre Florenţa, unde s-a întâlnit a doua zi cu soţia şi cu soacra sa.

După ani de temeri şi îngrijorări, călătoria a fost lipsită de orice incidente.

Familia Kempner făcea parte din fluxul redus dar constant de evrei ce pătrundeau în Italia fascistă[376]. La doi ani după lovitura de stat plănuită de naziști în Austria, care-i pusese pe italieni în gardă, relaţiile dintre Hitler şi Mussolini începeau să se dezgheţe. Când Liga Naţiunilor a

---

[375] Kempner, Ankläger einer Epoche, p. 141.

[376] Felstiner, „Refuge and Persecution in Italy, 1933-1945“, p. 4.

ameninţat Italia cu sancţiuni economice în urma invadării Abisiniei (Etiopia modernă), ce urmărea crearea unei noi colonii africane, Germania a rămas neutră, spre uşurarea lui Mussolini.

Totuşi, Italia era în continuare considerată un azil pentru cei care fugeau de teroarea nazistă. Ministerul de Externe Italian era favorabil imigrării evreilor, „atâta vreme cât persoanele respective nu fuseseră membri ai partidelor politice cu orientări antifasciste”. Nici măcar imigranţii apatrizi nu aveau nevoie de vize şi existau puţine restricţii de muncă. Mai important însă, potrivit acordului comercial din 1934 semnat de Germania şi Italia, refugiaţii aveau posibilitatea să transfere sume mari de valută în Italia, în vederea investiţiilor, cel puţin pentru o vreme. Astfel, condiţiile favorabile şi costul scăzut de viaţă i-au îndemnat pe mulţi artişti, scriitori, politicieni, doctori şi savanţi să fugă în sud.

Kempner acceptase invitaţia lui Werner Peiser de a prelua conducerea administrativă a internatului de pe colinele din afara oraşului. Institutul Florenţa era un azil pentru copiii evrei, majoritatea fiind adolescenţi care fuseseră exmatriculaţi din şcolile publice nemţeşti[377]. Invocând criteriul suprapopulării, Germania a redus în 1933 numărul elevilor nonarieni din gimnazii cu un procent şi jumătate. Copiii evrei înscrişi în continuare în aceste şcoli erau chinuiţi de profesori şi colegi, care-i priveau cu ură. În anumite cazuri au fost segregaţi în „bănci evreieşti” şi învăţaţi că evreii erau necinstiţi din fire şi inferiori din punct de vedere rasial. În afara şcolii, erau persecutaţi de membrii Tineretului Hitlerist. Un elev îşi amintea că pereţii liceului său iezuit din München erau ticsiţi cu pagini din *Der Stürmer*, publicaţia profund antisemită a lui Streicher.

---

[377] Evans, The Third Reich in Power, p. 562.

„Miroşi ca un evreu”[378], i-a spus un coleg. „Naziştii – scria un alt elev ajuns la Florenţa – ne-au arătat cât se poate de limpede că vor să scape de noi[379], şi au transmis acest mesaj şi politicos, prin intermediul directorilor de şcoală, dar şi hotărât, prin intermediul comandanţilor locali de poliţie”. Câţiva dintre părinţii care-şi trimiseseră copiii la şcoala lui Peiser părăsiseră deja Germania şi căutau locuri unde cei mici să-şi poată continua studiile. Cei mai mulţi îşi scoseseră copiii din ţară pe furiş în vreme ce făceau pregătirile de plecare. Copiii fuseseră trimişi înainte, asemenea unor „pionieri”[380], spunea Kempner.

Uneori avea impresia că fiecare cuvântare a lui Goebbels sporea numărul înscrierilor[381] la şcoala toscană. Kempner era uluit de faptul că naziştii permiteau ziarelor să le publice anunţurile. „Mesajul era destul de limpede: dacă nu vă trimiteţi copiii aici... vor fi ucişi”.

Drumul ce ducea la şcoala din Florenţa şerpuia pe alei pavate, înguste, ce lăsau brusc locul unor privelişti minunate, presărate cu livezi de măslini şi viţă-de-vie. „Peisajul toscan este aidoma femeii frumoase: în continuă schimbare”[382], scria un elev.

Şcoala ocupa mai multe vile din orăşelul Arcetri, inclusiv vila Il Gioiello, sau Nestemata, unde astronomul Galileo îşi trăise în arest la domiciliu ultimii ani din viaţă, în urma conflictului cu Inchiziţia. Institutul îşi avea sediul într-o vilă situată în cel mai înalt punct al orăşelului. Pentru elevul proaspăt sosit, avea alura unui palat, cu poarta de fier forjat, aleea străjuită de chiparoşi şi turnul datând din

---

[378] Ernst Levinger, citat în Dial 22-0756, Pronto, p. 96.

[379] Dial 22-0756, Pronto, p. 15.

[380] Kempner către Consiliul Evreimii Germane din Londra, 5 mai 1937, Kempner Papers, Box 2.

[381] Kempner, Ankläger, p. 142.

[382] Eva Keilson-Rennie, citată în Dial 22-0756, Pronto, p. 59.

secolul XII. Înăuntru, elevii luau masa şi învăţau în odăi înalte, cu podele de gresie roşie. În spatele uşilor franţuzeşti din sufragerie se întindea o grădină în terase cu lămâi, ghivece şi teren de tenis. În depărtare se zăreau dealurile şi piscurile Apeninilor. Clădirea se numea Villa Pazzi şi, cu toate că fusese botezată după celebra familie florentină, elevii spuneau în glumă că numele se poate traduce în „Casa de nebuni”. În realitate, căminul lor temporar era o enclavă liniştită, o moşie bucolică împrejmuită de ziduri străvechi, acoperite de glicină. Un fost elev îşi amintea cum stătea într-o zi la balcon, privind câmpia. „Era puţină ceaţă, câţiva nori pluteau în văzduh, iar soarele se tot ascundea în spatele lor. Domneau pacea şi liniştea – cocoşii cântau în depărtări, iar păsările ciripeau, în aer plutea o mireasmă, iar clopotele bisericii tocmai începuseră să bată”[383]. Institutul Florenţa părea un refugiu în faţa unei lumi care o luase razna.

Elevii urmau programa clasică, obişnuită. Citeau Platon şi *Comentari de Bello Gallico*, notele lui Iulius Cezar pe marginea Războaielor galice. Montau piese de teatru, recitaluri şi spectacole de poezie. Făceau excursii de-o zi la Florenţa, unde vizitau uriaşul dom al catedralei Santa Maria del Fiore, cu arhitectura sa ingenioasă, *David* al lui Michelangelo sau colecţia de capodopere a familiei Medici din Galeria Uffizi. Şcoala era suficient de mică pentru ca profesorii să acorde atenţie fiecărui elev în parte şi pentru a permite formarea unei comunităţi bine închegate.

Peiser a creat un colectiv didactic impresionant, deşi puţini dintre membrii săi erau de meserie profesori. Din acest colectiv făceau parte lingvişti renumiţi, un jurnalist, o actriţă şi un viitor specialist în filosofia renascentistă.

Remuneraţia era modică; unii lucrau pentru casă şi masă. Locuiau în odăi micuţe. „Ne hrăneam în mare parte

[383] Dial 22-0756, Pronto, p. 61.

cu minunăţia şi unicitatea peisajului”[384], îşi amintea un profesor. Taxa de şcolarizare era destul de piperată, astfel că şcoala urmărea să atragă elevi din păturile superioare ale societăţii, în fapt „puştii răsfăţaţi ai burghezilor”[385], după cum se plângea unul dintre profesori.

Venirea lui Kempner a adus mai multe schimbări. Kempner dorea să aibă mai mulţi elevi, iar curând au fost înmatriculaţi aproape o sută. Aceştia, majoritatea evrei, veneau nu numai din Germania, ci şi din Austria, Ungaria, România şi Polonia. Pe măsură ce tensiunile escaladau în Europa, alături de disciplinele umaniste şi de pregătirea pentru intrarea în învăţământul superior, programa a început să includă şi lecţii practice, urmărind pregătirea elevilor pentru viaţa în exil. Aceştia învăţau limbi străine (italiană, ebraică, poloneză şi, mai ales, engleză), dar căpătau şi cunoştinţe de tâmplărie, metalurgie, legătorie, stenografie, asistenţă farmaceutică sau tehnică medicală. Nu toţi au întâmpinat cu bucurie pătrunderea în 1936 a acestui avocat necizelat şi belicos în călduroasa lor comunitate academică. Unii profesori erau nemulţumiţi că demersul lui Kempner, axat pe emigraţie permanentă, avea să preschimbe „mica lor redută de educaţie umanistă” într-o „unitate de tranzit”[386].

„Obişnuia să-i abordeze pe oameni în manieră detectivistă”[387], scria Ernst Moritz Manasse, profesor care a avut un conflict cu Kempner. îi fermeca pe cei din jur cu anecdote amuzante despre cum smulsese confesiuni sensibile de la oameni. Dar, scria Manasse, fără să dezvolte subiectul, îl tulburau „metodele nu foarte morale”

---

[384] Henry Kahane, citat în Ibid., p. 28. Vezi şi Ruth Kempner către Otto Reinemann, 13 august 1938, Kempner Papers, Box 95.
[385] Dial 22-0756, Pronto, p. 18.
[386] Ibid., p. 47.
[387] Ibid., p. 107. Manasse a părăsit şcoala după o dispută cu Kempner.

descrise de Kempner în istorisirile sale.

Cu trecerea timpului, un alt profesor a descoperit că procurorul întrebuinţa aceleaşi tactici asupra colectivului didactic şi a celorlalţi angajaţi de la Institutul Florenţa. Wolfgang Wasow îl descria pe Kempner în memoriile sale drept unul dintre puţinii oameni întâlniţi vreodată „pe care-l detestam din tot sufletul”. Procurorul nu-şi dădea interesul să înveţe o boabă de italiană. Când voia să-l dea pe câte unul afară din biroul său, făcea confuzie între *venga* (vino) şi *vadă* (du-te). „În purtarea lui găseai un amestec de asprime tăioasă, chiar necioplită, şi pretinsă grijă, atunci când îi slujea intereselor lui”, scria Wasow. „Însă mai presus de toate, sunt convins că era... un escroc[388]. N-aş fi capabil să demonstrez asta în instanţă, dar indiciile sunt atât de numeroase, încât majoritatea colegilor mei de la catedră îmi împărtăşesc opinia”.

La un moment dat l-a acuzat pe Kempner că-şi spiona angajaţii citindu-le scrisorile, pe care le deschidea cu ajutorul aburilor. Wasow a fost concediat numaidecât.

Adolescenţii adorau timpul petrecut în Italia. „Eram bucuroşi, lipsiţi de griji şi ne vedeam numai de treburile noastre”, îşi amintea unul.

Bârfeau. Făceau pozne. Discutau despre sionism. Furau cireşe din livezi. Dormeau cu geamurile deschise şi ţipau de spaimă când intrau liliecii în odaie. Maimuţăreau discursurile bombastice ale Führerului, folosind un pieptăn pe post de mustaţă. Se îndrăgosteau[389].

În fiecare vară, timp de trei luni, toată şcoala se muta la hotelul Continentale din Bordighera, de pe Riviera italiană, într-un soi de atelier de vacanţă, departe de arşiţa toscană. Turiştii evitau staţiunea în acea perioadă caniculară, astfel că proprietarul hotelului era bucuros să

---

[388] Wasow, Memories of Seventy Years, pp. 176-186.

[389] Dial 22-0756, Pronto, pp. 88-95.

închirieze camerele internatului. Sub cerul azuriu de vară, la umbra palmierilor, elevii făceau drumeţii, înotau şi montau spectacole de cabaret. Unii dintre ei făceau excursii de câte-o zi la Monte Carlo. „Cât de minunat şi de frumos e aici, să avem zilnic parte de carnaval, prăjituri şi sport!”[390], scria Kempner.

Sus, din înaltul balcoanelor de la hotel, exilaţii zăreau pacheboturile ce spintecau Mediterana în drumul lor spre America şi se visau la bordul navelor[391].

Se simţeau atât de feriţi de realităţile sinistre ale Germaniei naziste. „Eram uşuraţi că scăpasem – scria Manasse – şi ne-am lăsat seduşi de frumuseţea Florenţei şi a împrejurimilor sale, de bunăvoinţa cu care ne-au tratat vecinii noştri italieni, de camaraderia noastră, elevi şi profesori aduşi laolaltă de soartă”[392].

Lucrurile n-aveau să rămână astfel pentru multă vreme. În primăvara lui 1938, situaţia devenise extrem de apăsătoare.

Fratele mai mic al lui Kempner, Walter, emigrase în Statele Unite în 1934, şi era cercetător în cadrul Facultăţii de Medicină a Universităţii Duke, în Carolina de Nord[393], îl ura pe Hitler şi făcuse tot posibilul să fie la un ocean depărtare de el. În 1938, Robert Kempner a fost pe punctul să regrete amarnic că nu-i călcase pe urme fratelui său.

La 15 septembrie 1935, în cadrul mitingului anual al partidului, Hitler a anunţat noi măsuri represive împotriva evreilor. Adoptate imediat de Reichstag, primul set de Legi

---

[390] Robert Kempner către Lucian Kempner, 4 iulie 1938, Kempner Papers, Box 71.

[391] Dial 22-0756, Pronto, p. 93.

[392] Manasse citat în Ibid., p. 102.

[393] Walter Kempner şi-a câştigat faima drept inventator al Dietei Orezului, cu care trata pacienţii cu diabet şi cu afecţiuni cardiovasculare şi ale rinichilor.

de la Nürnberg[394] confereau evreilor statutul de cetăţeni de rang secund, interzicându-le să fluture drapelul german, care purta oricum însemnul svasticii. A doua lege, fundamentată pe principiul că „puritatea sângelui german e primordială pentru propăşirea poporului german”, îngrădea căsătoriile mixte, scotea în afara legii raporturile sexuale între evrei şi arieni şi interzicea evreilor să angajeze femei ariene sub vârsta de 45 de ani ca menajere.

Turiştii şi afaceriştii străini nu au băgat de seamă aceste abuzuri, sau poate că nu au găsit motive de îngrijorare în faptul că evreii erau excluşi aproape în întregime din societatea germană. Mulţi s-au întors acasă profund impresionaţi de redresarea rapidă a ţării sub conducerea lui Hitler.

Naziştii ştiau să se arate omenoşi, lucru pe care l-au făcut cu brio în timpul Olimpiadei din 1936, când Goebbels şi-a sfătuit compatrioţii „să fie mai şarmanţi decât parizienii”. Panourile pe care scria JUDEN UNERWÜNSCHT („Evreii nu sunt bine-veniţi!”) au fost îndepărtate de pe faţadele magazinelor şi ale restaurantelor. Presa şi-a încetat pentru o vreme atacurile. Mulţimile violente nu erau de găsit. Toleranţa era la ea acasă.

Vizitatorii „au fost, cum era de aşteptat, impresionaţi de puterea regimului, de entuziasmul tinerilor, de propaganda lui Goebbels”, scria Willy Brandt. „Era dificil să nu fii copleşit de toate acestea, căci oriunde-ţi îndreptai privirile, zăreai succesul nazismului întipărit pe chipurile surâzătoare ale tinerilor, în impunătoarele clădiri recent construite sau în avântul economic. Berlinul a reprezentat fundalul perfect pentru spectacolul ce avea să lase întreaga lume cu gura căscată”[395].

---

[394] Noakes, Nazism: A History in Documents, vol. 1, p. 535.
[395] Brandt, My Road to Berlin, p. 79.

Însă doar asta era: spectacol şi iar spectacol. Odată ce Olimpiada a luat sfârşit şi turiştii au plecat din ţară, s-au reluat persecuţiile. „Un singur glas potrivnic nu a deranjat festivităţile, căci urletele din lagărele de concentrare şi horcăitul celor torturaţi şi ucişi nu au ajuns pe stadion”, continua Brand.

La două zile după închiderea ceremoniei, Wolfgang Fiirstner, ofiţerul german de armată ce supraveghease construcţia Satului Olimpic, s-a împuşcat cu pistolul din dotare. Oficialităţile îi descoperiseră obârşia evreiască, aşa încât fusese degradat şi ameninţat că va fi dat afară din armată. Rosenberg n-a fost înduioşat de gestul său. Dimpotrivă, l-a felicitat pe Fiirstner pentru modul corect în care rezolvase nefericita povară a sângelui său amestecat. „Omagiile mele sincere pentru fapta sa”[396], scria Rosenberg în jurnal.

În următorii ani, orice iluzii pe care evreii şi le mai făceau în privinţa lui Hitler şi a naziştilor aveau să se risipească.

În vara lui 1938, un prieten îi scria lui Kempner despre situaţia din Germania: toţi cei care aveau posibilitatea să fugă, spunea el, erau pe picior de plecare[397].

Surghiuniţii din Florenţa gândeau că scăpaseră de persecuţie. Fasciştii italieni nu erau pătrunşi de antisemitismul tipic naziştilor. În cercuri intime, Mussolini respinsese fundamentele rasiale ale celui de-al Treilea Reich şi afirmase că Hitler îşi umpluse capul cu idei confuze şi filosofii lipsite de noimă.

În 1936, cele două naţiuni se aflau în relaţii tot mai bune. Alături de Mussolini, Hitler l-a susţinut pe generalul

---

[396] Jurnalul lui Rosenberg, 21 august 1936.

[397] Un prieten necunoscut către Kempner, din Haga, 4 iunie 1938, Kempner Papers, Box 2.

Francisco Franco şi pe naţionaliştii săi în Războiul Civil din Spania, trimiţându-i în ajutor artilerie, avioane şi mii de soldaţi. La 26 aprilie 1937, într-unul din cele mai abominabile episoade ale războiului, şi, ulterior, sursă de inspiraţie pentru Picasso, o flotă de avioane germane şi italiene au bombardat şi incendiat satul Guernica, pricinuind moartea a peste 1 600 de oameni. Războiul din Spania a pus Germania şi Italia în opoziţie cu Franţa şi Anglia, facilitând alianţa de conjunctură dintre cei doi dictatori[398]. La scurt timp după aceea, cei doi au încheiat un acord secret ce dădea naştere Axei fascisto-naziste, iar în septembrie, Germania a primit vizita lui Mussolini cu pompă militară şi mulţimi uriaşe ce fluturau steaguri.

Un an mai târziu, Mussolini i-a întors favorul. Hitler a sosit la Roma[399] la 3 mai 1938 şi, împreună cu regele Italiei, a pornit într-o caleaşcă trasă de cai, trecând prin

Poarta Sf. Pavel, pe lângă Piramida lui Caius Cestius şi ajungând în centrul oraşului. Luminată în chip spectaculos pentru a crea o atmosferă de sărbătoare religioasă, Roma „s-a preschimbat într-o uriaşă scenă de operă”, scria un jurnalist italian. „Un spectacol demn de Nero: din vechile arcade ale Colosseumului ţâşneau flăcări, pinii, împodobiţi cu luminiţe verzi şi gălbui, păreau de cristal, Arcul lui Constantin lucea fosforescent, iar ruinele Forumului împrăştiau reflecţii argintii”[400].

Preţ de o săptămână, Hitler şi-a delectat ochii cu arhitectura străveche a oraşului, a asistat la defilări militare coregrafiate cu grijă şi a petrecut ceasuri întregi în muzee şi galerii de artă. „Roma m-a fascinat”, avea să declare el mai târziu.

---

[398] Evans, The Third Reich in Power, pp. 638-641.

[399] Detalii ale vizitei lui Hitler în Baxa, „Capturing the Fascist Moment“, pp. 227-242.

[400] Leo Longanesi citat în Baxa, Roads and Ruins, p. 151.

În ultima zi a şederii sale în Italia, Hitler a întreprins

O vizită fulger la Florenţa. Cei doi dictatori au colindat străzile oraşului într-o limuzină neagră, decapotabilă, în fruntea unui convoi de 20 de maşini, străjuit de ambele părţi de motociclişti înarmaţi. Oraşul răsuna de uralele mulţimilor şi era împodobit cu stindarde naziste. Hitler şi Mussolini au vizitat Basilica Santa Croce (Bazilica Sfinte Cruci), unde erau înmormântaţi Michelangelo, Machiavelli şi Galilei. În sunetul trompetelor florentine, cei doi au ieşit la balconul Palatului Vecchio şi au salutat cu zâmbete radioase puhoiul de simpatizanţi strânşi în piaţă. Au vizitat galeriile Uffizi, au cinat în Palatul Medici şi au mers la o operă de Verdi[401]. În drum spre gară, cei doi dictatori au fost omagiaţi cu artificii ce alcătuiau în aer cuvintele „Führer” şi „Duce”, echivalentul italienesc al lui Mussolini. Apoi vizita s-a încheiat. Hitler a urcat în trenul lui blindat, luându-şi rămas-bun de la Mussolini şi de la Italia.

Vizita lui Hitler în Florenţa a durat doar zece ceasuri, însă profesorii evrei de la internat împreună cu soţiile lor, 21 de elevi, precum şi soacra în vârstă a lui Kempner au fost închişi timp de trei săptămâni. „Detenţia noastră făcea parte din cadrul festivităţilor”, scria un elev. „Eram ţinuţi ostatici, ceea ce ne punea în situaţia ciudată de a trage speranţă că Oaspetele va ajunge acasă teafăr şi nevătămat”[402].

În 1936, serviciile de poliţie din ambele ţări au început să schimbe informaţii şi documente despre posibilele „elemente subversive” de pe teritoriul lor. În pregătire la vizita lui Hitler din 1938, Gestapoul a colaborat îndeaproape cu poliţia italiană pentru a-i identifica şi

---

[401] Deirdre Pirro, „The Unwelcomed Tourist“, The Florentine, 7 mai 2009.

[402] Dial 22-0756, Pronto, pp. 50-52.

ancheta sistematic pe exilaţii germani, austrieci şi polonezi care trăiau în statul fascist[403]. Au fost trimişi ofiţeri de securitate germani în peste 20 de departamente ale poliţiei italiene pentru a întocmi liste detaliate ce clasificau imigranţii în trei categorii: „periculos”, „suspect” sau „de încredere”.

Apoi, în aprilie, cu o lună înaintea vizitei Führerului, ofiţerii SS şi Gestapoul au năvălit în Italia pentru a face anchete şi percheziţii. Pe 20 aprilie şi, ulterior, pe 1 mai, emigranţii evrei au fost arestaţi în bloc.

Bărbaţii şi femeile au fost închişi în penitenciare diferite. Gardienilor le-a luat ceva vreme să înţeleagă că emigranţii nu făceau parte din tagma obişnuită a hoţilor şi prostituatelor ce împânzeau celulele. Bărbaţii au fost nevoiţi să renunţe la curele, pentru a preveni orice tentativă de suicid. Dar, în vreme ce detenţia în Germania echivala cu lagărul de concentrare, condiţiile din închisorile italiene erau mai blânde. Un preot bine intenţionat a introdus pe furiş în închisoare ziare şi scrisori, ascunse sub faldurile sutanei, deţinuţilor le era permis să se plimbe ziua în preajma închisorii, iar după ce Hitler a trecut nevătămat graniţa la pasul Brenner, toţi prizonierii au fost eliberaţi.

Ca printr-un fenomen de osmoză, antisemitismul german a pătruns peste hotare, în Italia[404]. Operaţiunea de întemniţare a imigranţilor orchestrată de naziști a făcut să pară că Mussolini considera că, asemenea Germaniei, şi ţara sa se confrunta cu o ameninţare evreiască. În vara lui 1938, la câteva luni după vizita lui Hitler, Il Duce prelua modelul aliatului său de la nord. „Imperiile nu pot dăinui în lipsa unei conştiinţe rasiale clare, categorice

---

[403] Felstiner, Refuge and Persecution, pp. 12-14.

[404] Bosworth, Mussolini, pp. 334-344; Zimmerman, Jews in Italy under Fascist and Nazi Rule, p. 3; Felstiner, Refuge and Persecution, p. 15.

şiomniprezente”, scria el într-un ziar italienesc. Mussolini a declarat că strămoşii săi erau nordici pur-sânge, iar în iulie, guvernul a publicat un „Manifest al Rasei”, elaborat de mai mulţi cercetători, ce punea bazele unor măsuri dure menite să-i excludă pe evrei din societatea italiană.

Prima dintre aceste măsuri, promulgată în septembrie 1938, nu lăsa nicio portiţă de scăpare internatului. Evreii nu mai aveau dreptul să participe, să predea sau să lucreze în şcolile italiene – de la grădiniţă la nivel universitar – atât în sfera privată, cât şi în cea publică.

Pe deasupra, evreii care se pripăşiseră în Italia după 1919 erau forţaţi să părăsească ţara în următoarele şase luni.

Kempner anticipase aceste preschimbări şi de data aceasta nu a mai stat pe gânduri. Ştia de luni bune că sejurul său italian se apropia de sfârşit[405]. Semnele se văzuseră toată vara. Bănuind şcoala de orientări antinaziste, oficialii de la Berlin au blocat banii de şcolarizare trimişi de părinţi[406]. Autorităţile italiene au întreprins vizite de intimidare. La 22 august, administratorii şcolii au fost chemaţi să dea lămuriri cu privire la originea rasială a profesorilor şi a studenţilor. „În şcoală domneau spaima şi o senzaţie rău prevestitoare şi eram conştienţi că traiul nostru lipsit de griji urma să se încheie”[407], scria un elev.

Într-o zi, un oficial italian s-a prezentat la şcoală şi i-a solicitat lui Peiser să semneze un document prin care acesta „recunoştea” că Institutul Florenţa era un centru de

---

[405] Kempner, Ankläger einer Epoche, p. 147.

[406] Ruth Kempner către Otto Reinemann, 13 august 1938, Kempner Papers, Box 95.

[407] Moura Goldin Wolpert, citat în Dial 22-0756, Pronto, p. 86.

educaţie liberal şi social democratic. Peiser a întrebat dacă semnarea documentului însemna şi arestarea sa. I s-a răspuns că da.

Peiser şi Kempner nu doreau să se întoarcă în închisorile italiene sau, mai rău, să fie extrădaţi în Germania. „Ni s-a spus, confidenţial – îi scria Kempner unui prieten un an mai târziu – că ar fi mai bine să părăsim imediat ţara şi să nu aşteptăm până-n ultima clipă”[408].

În cele din urmă, la 3 septembrie, au primit şi vestea fatală: italienii hotărâseră închiderea instituţiei pe motivul că ar fi fost „inspirată de idei politice şi ideologice contrare doctrinei fasciste”[409].

La acea dată, profesorii şi elevii erau plecaţi în vacanţa de vară, în Bordighera. Kempner şi Peiser s-au grăbit să aranjeze peste noapte întoarcerea copiilor în sânul familiei „cu ajutorul persoanelor potrivite”. Apoi, câţiva profesori împreună cu soţiile lor şi zece elevi cu vizele în regulă au plecat la Nisa, lângă graniţa cu Italia.

Când, în dimineaţa de 4 septembrie, Gabriele Schopflich, profesoară la şcoală, a intrat în sala de mese a hotelului, a primit vestea că Peiser şi Kempner fugiseră alături de „toţi elevii care-şi plătiseră taxa în valută”.

Cei 12 copii lăsaţi de izbelişte au rămas „ca trăsniţi”[410]. Schopflich şi o colegă de catedră au fost nevoite să pună lucrurile în ordine. Angajaţii hotelului nu fuseseră plătiţi de o săptămână şi astfel şi-au dat demisia în lanţ. Proprietarii de prăvălii le-au vârât sub nas facturi uriaşe pe care nu le puteau achita – printre aceştia, măcelarul, lăptarul, băcanul şi vânzătorul de articole de menaj. În următoarele zece zile, Schopflich şi colega ei s-

---

[408] Kempner către Erich Eyck, 21 octombrie 1938. Kempner Papers, Box 2.

[409] Sentinţa finală, Kempner Papers. Box 94.

[410] Dial 22-0756, Pronto, p. 95.

au îngrijit de întoarcerea elevilor rămaşi la tutorii lor. „Amândouă am dormit foarte puţin în acele zece zile”[411], scria ea. I-a însoţit personal pe doi dintre copii la gara din Florenţa, pentru a face cunoştinţă cu mama lor, înainte ca aceştia să plece la Viena.

Au început să circule zvonuri despre plecarea în pripă a procurorului. Nu după mult timp, secretara lui Kempner, Margot Lipton, o evreică de 24 de ani din Frankfurt, a primit

O scrisoare de la sora ei din Roma, Beate Davidson. I-a scris că veştile despre desfiinţarea şcolii o scârbiseră[412]. Cum era posibil să închizi o şcoală peste noapte? Era adevărat că unii dintre copii fuseseră lăsaţi în grija oamenilor din acea comunitate? „La o adică, şcoala răspunde de minori”, scria ea. „Să-i laşi pe aceşti copii singuri într-o ţară străină şi fără un ban în buzunar, în condiţiile actuale, e strigător la cer”. Din câte auzise, Kempner le ceruse copiilor să nu discute cu părinţii lor despre circumstanţele închiderii şcolii, iar procurorul nu dorise să divulge destinaţia. Mai auzise că luase paşaportul cuiva drept garanţie şi că şcoala era înglodată în datorii. Toate lucrurile acestea erau inacceptabile, considera Davidson. Oare Lipton nu ştia nimic despre toate acestea?

Davidson a primit numaidecât răspuns de la Kempner şi Peiser.

Se simţeau profund jigniţi că o persoană care-i cunoştea pe amândoi ar fi în stare să-i acuze de fraudă. Acuzaţiile ce li se aduceau erau doar bârfele unor muieri acre şi resentimentare („*Judenweiber*[413]).

---

[411] Ibid., pp. 89-92.

[412] Beate Davidson către Margot Lipton, 23 octombrie 1936, Kempner Papers, Box 2.

[413] Peiser şi Kempner către Beate Davidson, 26 octombrie 1936,

A fost angajat un avocat italian pentru a soluţiona problema datoriilor care se creaseră pentru că unii părinţi nu achitaseră taxa de şcolarizare. (într-o altă înştiinţare trimisă părinţilor pentru a explica circumstanţele închiderii şcolii, Kempner şi Peiser au alcătuit o listă cu „rău platnicii” care datorau şcolii peste 3.000 de lire[414]). Pe deasupra, nu se făcea guvernul italian vinovat de aceste datorii? Şi oare nu fuseseră obligaţi de circumstanţe să lase în urmă toată mobila? Cum era posibil să fie „acuzaţi de escrocherii” în sânul comunităţii evreieşti? „Credeţi că voiam să mai fim închişi încă o dată după ce noi şi soţiile noastre împărţisem celulele cu criminali şi prostituate timp de trei săptămâni?... Nu, stimată doamnă, nu atinsesem încă gradul acela de letargie şi masochism ca să-i lăsăm să ne răpească libertatea sau viaţa, pe lângă suma mare de bani şi obiectele preţioase pe care le-am pierdut”.

În ceea ce-i priveşte pe elevi, Kempner şi Peiser au susţinut că îi înştiinţaseră pe părinţi cu luni în urmă că şcoala se afla la ananghie şi că elevii trebuiau să-şi găsească noi cămine. Pe unii (unde se putea) îi ajutaseră.

Potrivit scrisorilor trimise de administratori prietenilor, elevii nu au dorit să se întoarcă (sau n-au putut să se întoarcă în condiţii de siguranţă) la părinţii lor în Polonia, Ungaria sau Germania. „Dacă am fi fost singuri, n-am fi fost arestaţi niciodată... pentru că am fi scăpat cu maşina”[415], scria Kempner unui amic parizian. „Dar nu puteam să-i abandonăm pe copii. Pe de altă parte, era de neconceput să luăm o sută de copii cu noi pentru că ar fi costat foarte mult, iar părinţii lor... ne-ar fi scris că nu era necesar şi nu ne-ar fi trimis bani, întrucât copiii nu sunt

Kempner Papers, Box 94.

[414] Informaţie neoficială de la Peiser şi Kempner. Kempner Papers, Box 94.

[415] Kempner către Cari Misch, 28 noiembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

arestaţi niciodată”.

Viaţa lui Kempner a devenit incredibil de complicată. Nu avea temeiuri să creadă că Franţa va fi „ultima destinaţie a pelerinajului nostru pământesc”[416], după cum îi scria unui prieten, căci democraţiile occidentale păreau „să n-aibă habar de metodele celui de-al Treilea Reich şi ale aliatelor sale din Axă”.

Avea în grijă zece elevi, la care se adăugau soţia, soacra şi secretara, Margot Lipton. La un moment dat, a fost nevoit să-i mărturisească nevestei trei adevăruri incomode: că avusese o aventură cu Lipton, că secretara era însărcinată şi că el era tatăl copilului.

Fiul de 15 ani al lui Kempner, Lucian, nu l-a însoţit pe tatăl său în Franţa. Băiatul petrecuse doi ani la Istituto Fiorenza. Mama lui Lucian, Hélène, care nu era evreică, atacase în instanţă (fără succes) plecarea băiatului, acuzându-l pe Kempner că îl scosese pe Lucian din ţară fără îngăduinţa ei.

Către sfârşitul lui 1937, Kempner a aranjat ca fosta lui soţie să petreacă două săptămâni împreună cu Lucian „într-o micuţă staţiune montană sau ceva similar”[417]. I-a cumpărat băiatului un bilet dus-întors la clasa a treia. Zi de zi, Hélène şi Lucian făceau drumeţii lungi, până când într-o noapte nu s-au mai întors, spre groaza lui Kempner. În seara de Revelion, Hélène i-a spus lui Lucian că tatăl său le dăduse voie să schieze în altă regiune din Italia, însă l-a dus înapoi în Germania. Ulterior, Lucian avea să declare că fusese răpit[418] şi că autorităţile naziste şi fasciste au pus umărul la îndeplinirea planului. La acea dată nu avea nici

---

[416] Kempner către Rudolf, 12 decembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

[417] Robert Kempner către Helene Kempner, 20 noiembrie 1937, Kempner Papers, Box 71.

[418] Cerere redactată de Lucian Kempner către comandantul companiei, 29 septemberie 1945, Kempner Papers, Box 71.

măcar paşaport valid.

Întrucât tatăl său era evreu, Lucian era considerat *Mischling* (sau metis), iar naziştii încă nu hotărâseră dacă aceştia vor fi supuşi aceloraşi discriminări ca evreii.

Kempner nu voia să rişte o întoarcere în Germania pentru a-şi recupera băiatul, astfel că a apelat la instanţă, punând în discuţie calitatea de părinte a lui Hélène[419]. A trimis instanţei scrisori ce dovedeau alcoolismul şi dependenţa lui Hélène de analgezice, dorinţa de a-şi lua propria viaţă cu

O supradoză de medicamente, faptul că avea boli venerice, precum şi sfatul medicului de a-şi schimba radical viaţa. Spre deosebire de fosta sa soţie, Kempner susţinea că se bucura de stabilitate financiară şi se ocupa de o şcoală unde Lucian putea să meargă. Drept răspuns, Hélène a reclamat faptul că şcoala opera „în manieră marxist-bolşevică, sub influenţa evreilor” şi că elevilor li se inculca „o atitudine antigermană”[420]. Deşi instanţa i-a dat câştig de cauză lui Kempner, lui Lucian nu i s-a permis să părăsească ţara. Peste ani avea să afirme că nu reuşise să obţină paşaportul şi că autorităţile s-au îngrijit să rămână în custodia fizică a mamei. Hélène l-a înscris la Zinzendorfschulen, o şcoală-internat pentru băieţi din Königsfeld im Schwarzwald, în regiunea moravă.

„Am suferit mult din cauza mamei mele, iar germanii mi-au făcut viaţa şi mai grea”[421], scria el.

Kempner nu avea încotro decât să-i trimită scrisori în Germania nazistă. „Mi-am închipuit că ai uitat complet că

---

[419] Memoriul lui Kempner ca răspuns pentru o scrisoare trimisă de avocatul Adolf Amdt, 12 martie 1938, Kempner Papers, Box 2.

[420] Decizia judecătoriei districtului Villingen, 1 iulie 1939, Kempner Papers, Box 71.

[421] Lucian Kempner către Robert Kempner, 9 ianuarie 1946, Kempner Papers, Box 71.

ai un tată”[422], i-a scris el după fuga la Nisa. L-a asigurat pe Lucian că lucrurile „s-au mai liniştit aici, deocamdată”, fără să pomenească nimic despre plecarea lor subită sau de închiderea şcolii. „Ne aflăm în continuare în frumoasa Nisă, pe care ţi-o aminteşti probabil din vizitele de anul trecut”[423], a scris o săptămână mai târziu. „Din fericire, e cald afară şi vremea e frumoasă. (...) Ai mai vorbit în italiană cu muncitorii italieni sau ai uitat tot? Cum te descurci cu celelalte limbi – franceza, engleza? Ştii bine că trebuie să-ţi cultivi aceste cunoştinţe, unui băiat ca tine, cu tată evreu şi mamă ariană, limbile străine îi sunt foarte utile; eşti suficient de mare ca să ştii lucrurile astea şi să le ţii minte”.

I-a trimis şi câteva timbre în scrisoare, cerându-i, în schimb, fotografii. „Te rog să-mi scrii cât de curând”.

---

[422] Robert Kempner către Lucian Kempner, 29 septembrie 1938, Kempner Papers, Box 71.

[423] Robert Kempner către Lucian Kempner, 7 octombrie 1938, Kempner Papers, Box 71.

Rosenberg alături de Hitler pe primul rând al Teatrului Apollo din Nürnberg, în timpul unei întruniri culturale a Partidului Nazist, din 1934. *(SZ Photo/Schrel/The Image Works)*

12

„Am cucerit inima vechiului partid”

La Nürnberg, „cel mai german dintre toate oraşele nemţeşti”, vorba primarului, clopotele bisericilor au bătut neîncetat o jumătate de oră pe 6 septembrie 1937, anunţând sosirea lui Hitler, care urma să inaugureze mitingul anual al Partidului Nazist. Sute de mii de susţinători loiali s-au strâns pentru ceea ce se anunţa a fi cel mai mare miting de până atunci[424]: opt zile de cuvântări şi spectacole, marşuri cazone şi impresionante demonstraţii de forţă militară.

În corturi şi barăci improvizate ce se întindeau pe mii de metri pătraţi, membrii de rând ai partidului aveau trei milioane şi jumătate de gamele şi de o doză bună de camaraderie, dacă vremea ţinea cu ei. Era atât de dificil să găseşti loc de cazare, încât delegaţii britanici şi americani au fost nevoiţi să doarmă în trenurile speciale cu care veniseră de la Berlin. Naziştii de rang înalt dormeau la hotel şi luau masa în cele mai faimoase restaurante din oraş, precum hanul cârnaţilor Goldenes Posthorn de pe Glöckleinsgasse, vechi din 1498, un loc îndrăgit de cunoscutul pictor Albrecht Dürer, originar din Nürnberg. Nu puţini au fost cei care, profitând de moment, au căutat cartierul roşu al oraşului şi au încercat să se furişeze prin cordonul de ofiţeri SS pentru un rendez-vous cu una din cele aproape o sută de prostituate ce locuiau (convenabil) în proximitate[425].

---

[424] Bürden, The Nuremberg Party Rallies, pp. 137-147.

[425] Raport făcut de Poliţia de Moravuri, citat în Taubrich, Fascination and Terror, p. 76.

În acea săptămână, Rosenberg n-a fost un simplu vorbitor la miting, ci un invitat de onoare. La 18 ani după prima participare la întâlnirile unui mic grup de antisemiţi din München, desfăşurate într-o berărie, Rosenberg era aclamat drept părintele ideologiei naţional-socialiste. Capodopera sa, *Mitul secolului XX*, era deja pusă la loc de cinste alături de *Mein Kampfla* temelia Sălii Congresului din Nürnberg, gigantica arenă ce se înălţa în mijlocul pavilionului de congrese. La terminarea construcţiilor, avea să depăşească în mărime Colosseumul roman.

Fireşte, Rosenberg nu bănuia că stima şi atenţia exagerată de care se va bucura în acea săptămână la Nürnberg vor reprezenta punctul culminant al vieţii sale.

Hitler alesese Nürnberg drept locaţia predilectă pentru mitingurile partidului datorită simbolisticii sale aparte: voia să aducă în prim-plan trecutul glorios al ţării. Cu 600 de ani în urmă, cetatea medievală fusese unul dintre cele mai înstărite şi importante oraşe din Europa[426]. În spatele zidurilor groase, împrejmuite de un şanţ de apărare cu apă, lung de 5 km, cu o lăţime de peste 5 m, se ridica vechiul oraş, ce-şi păstrase aproape nealterată arhitectura pur germană: o bogăţie de frontoane gotice şi intrări sculptate cu migală, o piaţă tradiţională, biserici extravagante şi, pe vârful unei coline, inexpugnabilul castel ce găzduise în trecut o serie de împăraţi ai Sfântului Imperiu. Nürnberg reprezenta decorul perfect pentru un partid ce făcea apel la tradiţie şi mituri populare. „Puţine sunt oraşele în care contrastul dintre trecut şi prezent capătă o expresie atât de cristalină ca în Nürnberg: turle, ziduri solide şi turnuri ce vădesc bărbăţie şi spirit de luptă”[427], declara *Völkischer Beobachter*.

Congresele partidului de la Nürnberg nu erau simple

---

[426] Bürden, Nuremberg Party Rallies, pp. 3-9.

[427] Ibid., p. 8.

adunări politice, ci ceremonii mistice menite să pună în valoare forţa mişcării naziste şi să alimenteze cultul Führerului[428].

În următoarele zile, Goebbels avea să condamne bolşevismul, Hitler avea să ia ceaiul cu diplomaţii la hotelul său, iar liderul Ligii Femeilor Naţional Socialiste avea să le înveţe pe soţiile germane cum să se îngrijească de gospodărie în stil nazist. Stindardul Sângelui, drapelul plimbat pe străzile Münchenului în timpul tentativei eşuate de puci de la Bürgerbräukeller din 1923, urma să consacre noile steaguri naziste. Trupele SS şi SA aveau să defileze prin Nürnberg, zeci şi sute de unităţi străbătând străzile înguste, pietruite, sub privirile spectatorilor de la ferestre.

Hitler urma să iasă în balconul hotelului Deutscher Hof, deasupra unui afiş luminat pe care scria „Heil Hitler”, ce acoperea faţada, şi să întâmpine mulţimile care, după cum îşi amintea un reporter, „se uitau la el ca la Mesia”. În cadrul unor parade impresionante, într-o perioadă în care teama de un nou război domnea în lume, armata germană avea să-şi prezinte maşinăriile scoase recent din fabrică: artilerie motorizată, maşini blindate, motociclete, tancuri, avioane de recunoaştere, bombardiere. Noile avioane de vânătoare coborau în picaj cu 500 km/h, în vreme ce tunurile antiaeriene o luau pe urmele lor, gata să răspundă atacului.

Şi, în ceea ce avea să devină imaginea emblemă a mitingurilor, sute de mii de bărbaţi naziști s-au adunat pe Zeppelin Field pentru a sta drepţi în perfectă ordine. Această scenă demonstra, dacă mai era nevoie, insignifianţa lor absolută ca indivizi. Hitler stătea în centrul unei tribune impunătoare, susţinută de 170 de coloane albe de piatră. Noaptea, când lumina a sute de lanterne inunda pavilionul, unele dintre ele ţintind spre cer pentru a

---

[428] Evans, The Third Reich in Power, pp. 123-124.

crea faimoasa „catedrală a luminii” proiectată de Albert Speer, strălucirea lor putea fi zărită la peste 100 de kilometri depărtare la vest, în Frankfurt.

J-feil, bărbaţi!” striga Hitler.

mein Führer!” venea răspunsul mulţimii.

A plouat în reprize lungi toată săptămâna. În după-amiaza sosirii sale triumfale la Nürnberg, Hitler şi alaiul său au pornit spre est într-un convoi de Mercedesuri negre[429], străbătând străzile ticsite cu susţinători până la Luitpoldhalle, unde aveau loc festivităţile de deschidere. „Uralele de întâmpinare puteau fi auzite de la aproape un kilometru depărtare”, scria corespondentul *New York Times*, Frederick Birchall. „Rumoarea a crescut treptat, iar în clipa intrării sale în sală, a explodat într-un cor frenetic de *Heil*-uri”. Delegaţia a intrat în ritm de marş pe poartă, un monolit de piatră albă, străjuit de 20 de drapele naziste roşii, şi de-acolo în sală. În spatele tribunei trona o svastică uriaşă, asemenea unei cruci strâmbe. Au fost aduse steaguri în faţă. Aerul din încăpere a devenit în scurt timp înăbuşitor. Vorbitorii năduşeau în lumina reflectoarelor.

Fastul acestor ceremonii de deschidere reuşea să-i tulbure chiar şi pe cinicii jurnalişti occidentali de la faţa locului. Corespondentul american William Shirer scria în jurnal că era „mai mult decât un spectacol strălucitor. Avea ceva din misticismul şi fervoarea religioasă a slujbelor de Crăciun sau de Paşti desfăşurate în marile catedrale gotice”[430]. Mai era de mirare că germanii se agăţau de fiecare vorbă a Führerului ca de sfânta Evanghelie?

În decursul serii, Hitler şi Rosenberg au mers la operă, unde au intrat pe acordurile ariei lui Wagner

---

[429] Frederick T. Birchall, „Duty Is Stressed at Nazi Congress“, New York Times, 8 septembrie 1937.

[430] Shirer, Berlin Diary, pp. 18-19.

„Pătrunderea zeilor în Valhalla”. Rosenberg a ţinut o cuvântare în care „a citat masiv din cărţile sale”, după cum amintea Birchall în *Times*, apoi Goebbels a urcat pe podium pentru a face un anunţ pe care ideologul-şef al Partidului Nazist îl aştepta cu bucurie: Alfred Rosenberg urma să fie unul dintre primii laureaţi ai Premiului Naţional German pentru Artă şi Ştiinţă[431].

Un „vuiet palpabil”[432] a străbătut sala, scria Rosenberg în jurnal, iar „ropotul unanim” al aplauzelor nu mai contenea.

Distincţia fusese creată recent în semn de protest faţă de decizia din 1936 a Comitetului Nobel de a decerna Premiul pentru Pace lui Carl von Ossietzky, prietenul pacifist al lui Kempner, închis de Gestapo cu trei ani în urmă. Comitetul îi adusese laude lui Ossietzky pentru că era „un cetăţean al lumii angajat în lupta pentru libertatea de gândire, libertatea de expresie şi libertatea competiţiei în sfera ideilor”[433]. Pentru naziști era strigător la cer. „E ridicol şi funest”[434], declara unul dintre ei în *Times*. Drept răspuns, Hitler le-a interzis germanilor să mai accepte Premiul Nobel în viitor, înfiinţându-şi propria distincţie rivală. Laureatul Premiului Naţional German se alegea cu 100.000 de mărci şi cu o splendidă decoraţie încrustată cu diamante, ornată pe margini cu vulturi naziști şi înfăţişând un basorelief aurit al zeiţei Atena. „Mă simt aproape

---

[431] Frederick T. Birchall, „Labor Has Its Day at Nazi Congress“, 9 septembrie 1937.

[432] Intrare intitulată „After the party congress, 1937“, jurnalul lui Rosenberg, septembrie 1937.

[433] Stephen Kinzer, „Exonerations Still Eludes an Anti-Nazi Crusader“, New York Times, 13 ianuarie 1996.

[434] „Germany Enraged by Ossietzky Prize“, New York Times, 25 noiembrie 1936.

ruşinat să port o decoraţie atât de valoroasă”[435], scria Rosenberg.

„Alfred Rosenberg s-a distins în scrierile sale drept un luptător neobosit pentru păstrarea purităţii viziunii naţional-socialiste asupra lumii”, citase Goebbels publicului. „Doar generaţiile viitoare vor putea să aprecieze cu adevărat influenţa profundă pe care a avut-o acest om în modelarea spiritului şi viziunii statului naţional socialist. Mişcarea naţional socialistă şi, alături de ea, întreg poporul german primesc cu bucurie şi satisfacţie vestea că Führerul a acordat acest premiu unuia dintre cei mai vechi şi mai de nădejde camarazi ai săi.”[436]

Cu toţii erau conştienţi de faptul că distincţia nu era o „chestiune pur academică” – scria Rosenberg în jurnal –, dată fiind „lupta înverşunată cu Roma” în care se considera angajat. Din câte aflase, Vaticanul o considerase o lovitură dată însuşi Sfântului Părinte. „Nu m-am dezis nicio clipă de lucrarea mea, şi chiar dacă Führerul a fost nevoit să se distanţeze oficial de ea, m-a lăsat pe mine să port această bătălie”[437], scria Rosenberg, delirul său egotist atingând noi culmi cu fiecare propoziţie. îi era limpede acum că toate luările sale de poziţie – viziunea radicală din *Mitul*... despre care Hitler îi asigurase pe toţi că reprezenta opinia personală a lui Rosenberg – era, astăzi, una şi-aceeaşi cu politica Reichului. Era nici mai mult, nici mai puţin decât „fundamentul întregii revoluţii a Führerului”.

Toată lumea a fost marcată de recunoaşterea eforturilor lui Rosenberg sau cel puţin asta era părerea premiatului. Până şi Hitler îşi înăbuşise lacrimile când îi

---

[435] Jurnalul lui Rosenberg, 31 ianuarie 1938.

[436] Bonney, Confronting the Nazi War on Christianity, p. 247, n. 47.

[437] Însemnare cu titlul „După congresul partidului. 1937“, jurnalul lui Rosenberg, septembrie 1937.

adusese vestea la cunoştinţă. „Numai tu eşti demn de cea mai înaltă distincţie a Reichului. La urma urmei, tu eşti stâlpul nostru...” La operă, prietenii săi au izbucnit în plâns. Carl Rover, guvernatorul Oldenburgului, prieten şi aliat al lui Rosenberg, s-a apropiat de Hitler şi i-a mărturisit că aceasta era cea mai minunată zi din viaţa lui. „Ştiam că am cucerit inima vechiului partid, descătuşată acum de gestul măreţ al Führerului”, scria Rosenberg.

Mai presus de toate, era extrem de încântat de faptul că Goebbels însuşi rostise discursul de premiere. „Asta după ce a făcut tot posibilul să mă dea la o parte cu tot soiul de şicane, căci avea toate pârghiile la îndemână, dat fiind controlul său total asupra media”. În trecut, Goebbels le spusese tuturor că *Mitul*... lui Rosenberg va dispărea în obscuritate sub presiunea atacurilor venite din partea Bisericii., Acest domn s-a înşelat şi în această privinţă, cum s-a înşelat de altfel în privinţa tuturor chestiunilor profunde”, se mândrea Rosenberg în jurnal., Acum a rostit cu glas tare că numai generaţiile viitoare vor înţelege pe deplin importanţa lui AR în formarea Reichului Naţional Socialist”.

Rosenberg se desfăta cu faima dobândită. La o lună după primirea distincţiei, ideologul s-a deplasat pentru o cuvântare la Freiburg, unde a fost întâmpinat cu steaguri şi ghirlande, în uralele mulţimilor adunate în Miinsterplatz, la umbra turnurilor spiralate ale străvechii catedrale gotice. Fără îndoială, a scris el ulterior în jurnal, aşa ceva era nemaivăzut: „un eretic profund anticatolic să fie întâmpinat ca un rege de mulţime”[438], chiar în reşedinţa arhiepiscopului.

În ianuarie 1938, cu prilejul împlinirii a 45 de ani[439],

---

[438] Însemnare cu titlul „At the beginning of October“, jurnalul lui Rosenberg, octombrie 1937.

[439] Însemnare nedatată, jurnalul lui Rosenberg, ianuarie 1938.

Rosenberg l-a poftit pe Hitler în noua sa casă din înstăritul cartier Dahlem din Berlin, pe care ideologul, aidoma altor naziști din fruntea partidului, şi-a însuşit-o de la foştii proprietari evrei. Führerul i-a adus în dar bustul lui Dietrich Eckart, cel care îi adusese laolaltă pe cei doi în 1919.I-a mai dăruit o fotografie personală, cu ramă argintie şi o urare care l-a impresionat adânc pe Rosenberg: „Pentru vechiul şi credinciosul meu camarad de arme, Alfred Rosenberg, cele mai calde urări cu ocazia împlinirii a 45 de ani. Cu adâncă prietenie, Adolf Hitler”.

Deşi Goebbels îi înmânase distincţia, războiul lui Rosenberg cu ministrul propagandei nu se încheiase, începând cu 1933, Goebbels a devenit tot mai înstărit. Avea costume croite la comandă şi dădea petreceri grandioase. S-a mutat într-un palat de lângă Poarta Brandenburg şi a achiziţionat o casă de vacanţă şi un iaht pe un lac privat la nord de Berlin. De asemenea, acumulase foarte multă putere[440]. Controla presa scrisă, radioul, teatrele şi – de departe preferata sa – industria filmului. Închipuindu-se director de studio, Goebbels s-a apucat să solicite modificarea scenariilor, să analizeze filmările, să socializeze cu vedetele marelui ecran şi să curteze actriţe drăguţe. În timpul Olimpiadei din 1936, a dat o petrecere uriaşă şi costisitoare, cu 3.000 de invitaţi, pe o insulă special decorată pentru această ocazie, o privelişte ruptă parcă din filme. Oaspeţii păşeau pe podeţul străjuit de lampioane îmbiaţi de acordurile Orchestrei Filarmonice din Berlin. Au ţinut-o toată noaptea în băutură şi dans, întrerupte la un moment dat de un spectacol impresionant de artificii.

Goebbels controla destinele atâtor angajaţi, încât până şi cei care nu-l sufereau se temeau să-l înfrunte. Nu voiau să-i stârnească mânia. „Oamenii aceştia privesc, în

[440] Read, The Devils Disciples, pp. 384-385.

timp ce eu lupt mai departe”[441], se plângea Rosenberg.

Nici Hitler nu a luat măsuri în privinţa lui Goebbels, oricât s-ar fi plâns Rosenberg de „gafele flagrante” ale ţarului culturii germane. Rosenberg găsea cusur în toate realizările lui Goebbels. Camera de Cultură a Reichului dirijată de ministru a organizat o serie de dansuri cu prilejul unei serbări de trei zile ce aniversa 650 de ani de la înfiinţarea Universităţii din Heidelberg, o acţiune propagandistică menită să potolească acuzele că naziştii tratau mediul academic cu ostilitate. Spre indignarea lui Rosenberg, festivitatea a cuprins dansuri maghiare (ceardaş) şi poloneze, şi, după cum scria ideologul în jurnal, „step de negrotei!”[442]. „De ani de zile ne luptăm cu negroteii – iar acum iau parte la dansurile *noastre* aniversare!”

De ce nu îi educa Goebbels pe germani cu privire la bazele teoriilor naziste despre evrei? se întreba Rosenberg în jurnal. Aparent, oamenii uitaseră complet de texte fundamentale precum *Ghidul problemei evreieşti*, conceput de Theodor Fritsch. Rosenberg îi dădea dreptate unui compatriot: „Dacă lucrurile merg aşa în continuare, copiii noştri ne vor crede neghiobi că ne-am făcut atâtea griji în privinţa evreilor!”[443] Rosenberg se temea că generaţiile viitoare nu vor conştientiza că naziştii dejucaseră conspiraţia evreiască de a distruge Germania şi de a stăpâni lumea.

În opinia lui Rosenberg, Goebbels era prea absorbit de propria persoană, prea narcisist, prea preocupat să fie fotografiat. Era un actor, „un om care *juca rolul*

---

[441] Însemnare intitulată „At the end of July 1936“, jurnalul lui Rosenberg, iulie 1936.
[442] Ibid.

[443] Fritz Sauckel, citat în jurnalul lui Rosenberg, 20 iulie 1938.

ministrului[444]. Poate că Hitler nu vedea, dar membrilor de rând nu le scăpase acest aspect.

Când Rosenberg şi Goebbels participau la conferinţele partidului în această perioadă, publicul îl întâmpina pe Goebbels cu „şuierături dezaprobatoare” şi „tăcere glacială”, susţinea ideologul în jurnal. „E o anihilare morală. (...) Partidul şi oamenii în general nu vor tolera acest scandalos abuz de putere în slujba respingătorului cult al propriei persoane”. Dimpotrivă, se fălea Rosenberg, propriile sale observaţii erau primite cu „ovaţii peste ovaţii”. Era considerat drept opusul lui Goebbels. „Am cucerit inima mişcării, fapt ce-mi aduce nespusă bucurie, deşi uneori părea o bătălie sortită eşecului cu vanitatea dr. G., care otrăvea partidul”[445].

Spre satisfacţia lui Rosenberg, cariera lui Goebbels avea să fie pusă curând în mare pericol. Însă nu datorită nenumăratelor acuzaţii pe care i le aducea Rosenberg, ci datorită căsniciei acestuia[446].

Goebbels avea o slăbiciune pentru o femeie şi a rugat-o pe soţia lui, Magda, să încuviinţeze la o căsnicie deschisă. Magda a refuzat, dar în 1936 Goebbels a aflat că soţia sa avea o aventură cu un alt nazist din conducerea partidului. S-a făcut negru de mânie, mai ales că primise vestea de la Rosenberg. Peste câteva luni, Goebbels s-a îndrăgostit de o actriţă cehoaică de 22 de ani pe nume Lida Baarova, cu care a început o aventură în văzul lumii. Soţul actriţei i-a prins asupra faptei şi a părăsit-o; Magda l-a obligat pe Goebbels să doarmă în casa de oaspeţi.

După doi ani de la debutul aventurii, când Goebbels

---

[444] Jurnalul lui Rosenberg, 29 iulie 1943.

[445] Ibid., 25 noiembrie 1937.

[446] Detalii ale infidelităţilor şi ale necazurilor sale maritale în Read, The Devil’s Disciples, pp. 421-422,443,484,491-492.

i-a propus soţiei sale un *ménage à trois* pentru a-şi salva căsnicia, Magda a dat fuga la Emmy Göring, plângându-se de „acel diavol cu chip uman”. Hermann Göring i-a aranjat Magdei o întâlnire cu Hitler, care fusese cavaler de onoare la nunta lui Goebbels şi devenise un apropiat al cuplului în primii ani de căsătorie. Magda i-a spus Führerului că vrea să divorţeze. Hitler nici n-a vrut să audă. L-a chemat pe Goebbels şi i-a solicitat să încheie aventura dacă nu voia să-şi piardă ministerul. Hitler nu voia să se işte un scandal în conducerea partidului, dar nici să-l piardă pe iscusitul şi diabolicul ministru al propagandei. Goebbels s-a învoit, fără tragere de inimă, să rupă legătura cu Baarova. „Viaţa e atât de dură şi de nedreaptă”[447], se plângea Goebbels în jurnal. „Însă mai presus de toate e datoria”.

Magda nu era mulţumită. În octombrie 1938 i-a cerut încă o dată Führerului permisiunea de a-l părăsi pe Goebbels, iar Hitler a aplanat din nou tensiunile.

În Berlin, adversarii lui Goebbels simţeau că i se apropie sfârşitul. Himmler, şeful SS, l-a vizitat pe Rosenberg la sfârşitul lui 1938 şi l-a informat că Gestapoul primise „zeci” de plângeri de hărţuire sexuală împotriva lui Goebbels. Pe câteva i le expediase Führerului, cerând totodată concedierea ministrului propagandei. „La ora actuală, e cel mai nesuferit om din Germania”[448], i-ar fi spus Himmler Führerului. „Odinioară îi înfieram pe directorii evrei care-şi hărţuiau angajatele. Acum, dr. G. se dedă la asemenea acte”. Rosenberg răspândea cu bucurie aceste zvonuri în lung şi-n lat.

Nu înţelegea de ce Hitler nu-l mazilea pur şi simplu pe Goebbels. Locul său era în puşcărie, nu în fruntea unui

---

[447] Citat din Ibid., p. 492.

[448] Însemnare nedatată, jurnalul lui Rosenberg; în Alfred Rosenberg: Die Tagebücher von 1934 bis 1944, data este atribuită sfârşitului lunii noiembrie sau decembrie 1938.

minister. „Dr. G. e moralmente izolat în partid şi dispreţuit”, scria Rosenberg în jurnal. Cu toate acestea, Rosenberg intuia gândurile lui Goebbels, anume că acesta va evita consecinţele, că va „trece cu bine peste toate şi va triumfa în faţa oricărui principiu sănătos”.
Şi, deşi se încăpăţâna să nu admită acest lucru, ştia că Goebbels avea probabil dreptate. Două luni mai târziu, în cadrul unei reuniuni a corpului diplomatic, Goebbels ar fi declarat că, dacă Hitler nu era de-acord cu stilul său de viaţă, n-ar fi trebuit să-l includă în cercul său de apropiaţi în zorii mişcării. Oamenii trebuiau să-l lase să-şi trăiască viaţa după cum considera el de cuviinţă. „În ciuda reputaţiei dr. G., am fost uluit de sinceritatea lui”[449], comenta Rosenberg pe marginea acelei bârfe.

Ce bine-ar fi fost dacă Hitler l-ar fi mazilit pe Goebbels în 1924, scria Rosenberg, când tânărul scriitor se răzvrătise pentru scurtă vreme împotriva lui Hitler. Naziştii ar fi scăpat de practicile sale nefaste. Făcuse carieră din împroşcarea adversarilor cu „noroi”; acum azvârlea cu noroi în propriul partid.

„Bunăvoinţa arătată mereu acestui personaj a dus la degradarea mişcării noastre revoluţionare”, se plângea Rosenberg.

Purtarea lui Goebbels conta însă mai puţin în acel an crucial în care Hitler a îndreptat Germania în chip irevocabil spre o nouă conflagraţie mondială.

La finele lui 1937, a dat ordin generalilor să pregătească invazia Austriei şi Cehoslovaciei. După ce regiunea Saar şi Renania fuseseră anexate, Hitler şi-a îndreptat atenţia spre vorbitorii de germană din ţările răsăritene. Se dorea crearea unei zone tampon, care ar fi aprovizionat Germania cu mână de lucru şi materie primă. În cadrul unei întruniri din luna noiembrie, Hitler le-a spus

[449] Jurnalul lui Rosenberg, 24 septembrie 1939.

comandanţilor de armată şi liderilor birourilor de politică externă că „ţelul politicii germane este de a apăra, de a conserva şi de a extinde fondul rasial. Ca urmare, este o chestiune de spaţiu”[450]. Se pregătea deci un atac, poate chiar în primăvara anului următor.

Conducerea armatei s-a împotrivit: era limpede că orice tentativă de a anexa cu forţa teritorii vecine va duce la un conflict cu Franţa şi cu Anglia. Deşi Germania se reînarma de ani de zile, încă nu era pregătită să înfrunte marile puteri occidentale.

Soarta a făcut însă ca Hitler să fie scutit de asemenea obiecţii interne. Când ministrul de externe Konstantin von Neurath, o rămăşiţă din vremea lui Hindenburg, a lansat o serie de avertismente furioase, Hitler l-a înlocuit în cele din urmă, însă nu cu Rosenberg, ci cu un om mult mai maleabil: Joachim von Ribbentrop.

Apoi, profitând de izbucnirea a două scandaluri, Hitler a epurat conducerea armatei.

La începutul lui ianuarie 1938, mareşalul Werner von Blomberg, ministrul războiului şi comandantul forţelor armate, s-a însurat cu secretara lui, Margarethe Gruhn. Von Blomberg era văduv; ea era cu 35 de ani mai tânără, în vreme ce însurăţeii au plecat cu avionul la Capri în luna de miere, câteva surse anonime au cerut investigarea trecutului lui Gruhn. S-a descoperit că Margarethe lucrase ca prostituată şi pozase în ipostaze indecente. Göring i-a prezentat dosarul Führerului, care s-a dezlănţuit furios, iar apoi, chiar şi după ce s-a liniştit, l-a concediat pe mareşal[451].

Tot atunci, Hitler şi-a amintit că mai demult îi

---

[450] Evans, The Third Reich in Power, pp. 111-113.

[451] Shirer, Rise and Fall, p. 326, vezi şi Schuschnigg, Austrian Requiem, pp. 12-19.

fuseseră prezentate documente compromiţătoare la adresa generalului Werner von Fritsch, comandantul suprem al forţelor armate şi succesorul firesc al lui Blomberg. Potrivit dosarului întocmit de poliţia secretă a lui Himmler şi scos din arhivă de Führer, Fritsch întreţinuse raporturi homosexuale şi plătise cu bani grei păstrarea secretului. „Nişte născociri mizerabile!” a tunat Fritsch când a aflat de acuzaţiile care i se aduc, însă a fost şi el mazilit.

Tot atunci, Hitler a înlăturat încă 12 generali din fruntea armatei, a relocat alţi 51, după care a preluat şefia forţelor armate germane.

Numaidecât, a început să folosească armata ca pe un instrument de intimidare în relaţiile diplomatice. La 12 februarie 1938, Hitler l-a convocat pe cancelarul Austriei, Kurt von Schuschnigg, la Berghof, reşedinţa montană a Führerului din apropiere de orăşelul bavarez Berchtesgaden. La sosirea lui Schuschnigg, Hitler era pătruns de o fervoare maniacală. Führerul a ameninţat cu invazia dacă liderul austriac nu semna un acord prin care-i ceda aproape toată puterea. Schuschnigg a cedat iniţial, însă la 9 martie a organizat un referendum pe tema păstrării raportului de independenţă faţă de Germania. Furios, Hitler şi-a trimis trupele la graniţă, regimul lui Schuschnigg s-a prăbuşit, iar la 12 martie, Führerul s-a întors în ţara sa natală în ipostaza eroului cuceritor.

În aprilie au avut loc scrutine în ambele ţări cu privire la anexarea Austriei. Austriecii care au refuzat să voteze sau au votat negativ au fost hărţuiţi, bătuţi, târâţi prin faţa mulţimilor cu pancarte ce denunţau trădarea lor, ba chiar închişi în ospicii. În urma acestei campanii de intimidare şi a fraudei electorale, oficial, 99, 75% din austrieci au votat ca ţara lor să fie anexată Germaniei[452].

---

[452] Evans, The Third Reich in Power, pp. 111-113.

Încurajat de această ocupare fără vărsare de sânge, Hitler şi-a îndreptat atenţia către Cehoslovacia, unde trei milioane de etnici germani locuiau în Regiunea Sudetă din vestul ţării, împins de la spate de naziştii germani, liderul Partidului Sudet German a cerut o serie de concesii guvernului ceh. La începutul lui 1938, acesta a mers într-atât de departe, încât să ceară secesiunea. Între timp, Hitler, care urmărea anexarea întregii Cehoslovacii, şi-a pus generalii în alertă, în vreme ce căuta un pretext potrivit pentru a declanşa invazia fără să stârnească indignare la nivel internaţional.

În mai le-a spus generalilor între patru ochi că „vreau, mai presus de orice, să rad Cehoslovacia de pe hartă!”

Public a declarat că nu doreşte decât să-i aducă pe sudeţi – care, insista el, sunt persecutaţi de cehi – sub aripa Reichului. Marea Britanie şi Franţa nu s-au opus, fiind mai preocupate să evite războiul decât să-i ţină piept dictatorului. Spre sfârşitul lui septembrie, după câteva săptămâni de negocieri tensionate cu un Hitler tot mai instabil, Germaniei naziste i-a fost permisă anexarea Regiunii Sudete.

„Cred că vom avea pace în vremea noastră”[453], declara Neville Chamberlain de la fereastra biroului său de pe Downing Street nr. 10.

Cinci săptămâni mai târziu, eliberaţi de presiunea opiniei publice internaţionale, naziştii s-au dezlănţuit împotriva celui mai mare duşman din ţară.

Până în acel moment, atacurile împotriva evreilor se bazaseră mai degrabă pe prevederi legale decât pe violenţe fizice. În 1938, o nouă serie de măsuri discriminatorii[454] i-a împins şi mai mult pe evrei la marginea economiei nemţeşti. Au fost forţaţi să-şi declare

[453] Ibid., p. 674.

averile; mai târziu vor avea voie să retragă doar sume limitate din conturile bancare, şi numai cu avizul administraţiei. Mai erau obligaţi să-şi însemneze vitrinele prăvăliilor cu simboluri evreieşti. Să aibă nume evreieşti „uşor de recunoscut”, iar în caz că nu aveau, să adauge în buletin „Sara” (pentru femei) şi „Israel” (pentru bărbaţi).

În cele din urmă, aceste măsuri au degenerat în violenţă făţişă, după ce, la 7 noiembrie 1938, polonezul Herschel Grynszpan a pătruns în ambasada germană din Paris şi a împuşcat un diplomat[455]. Era furios din pricină că părinţii lui fuseseră deportaţi din Germania. Când diplomatul a murit două zile mai târziu, Goebbels, Hitler şi restul conducerii naziste se aflau în München, cu ocazia comemorării anuale a Puciului de la Berărie din 1923. Se ivise un pretext ce nu trebuia ratat.

Führerul a ordonat numaidecât represalii împotriva evreilor din Germania: să le fie arse sinagogile, distruse bunurile şi să fie arestaţi pe cât de mulţi bărbaţi permitea logistica. Dar, foarte important, trebuia să pară o revoltă spontană a mulţimilor furioase împotriva evreilor.

Goebbels a convocat o întrunire cu liderii partidului în care i-a informat de moartea diplomatului.

„Tovarăşi, nu putem să trecem cu vederea atacul evreimii internaţionale. Acesta trebuie pedepsit”[456], a răcnit el.

Directiva a fost imediat transmisă prin telefon în toată ţara, de la liderii de partid către comandamentele trupelor de asalt şi către sediile de partid.

În seara de 9 noiembrie, la ora 11.55, comandanţii de poliţie de pe întreg cuprinsul Germaniei au primit o

---

[454] Meyer, Simon şi Schütz, Jews in Nazi Berlin, pp. 98-100.

[455] On Kristallnacht, vezi Evans, The Third Reich in Power, pp. 111-113

[456] Read, The Devil’s Disciples, p. 510.

telegramă de la Hitler prin care se ordonau atacuri asupra proprietăţilor evreieşti. Violenţele nu trebuiau oprite decât dacă se ajungea la devalizări sau la „alte excese”.

Un puhoi de nazişti s-a revărsat pe străzi, majoritatea îmbrăcaţi în civil, devastând peste o mie de sinagogi în toată ţara. Însă nu s-au mărginit la atât. Au spart vitrinele prăvăliilor evreieşti şi au distrus mărfurile dinăuntru. Casele evreieşti au avut parte de aceeaşi soartă. În anumite locuri au fost profanate cimitirele evreieşti. Un orfelinat evreiesc a fost devalizat, iar copiii au fost lăsaţi de izbelişte. Mai mulţi evrei au fost forţaţi să danseze în pijamale în faţa unei sinagogi, în timp ce naziştii îi loveau. Sute de evrei au fost ucişi.

În Oberlustadt – satul din care fugise în 1937 bunicul lui Henry Mayer, arhivistul de la Muzeul Holocaustului –, naziştii au spart uşa sinagogii cu o săpăligă[457]. Mulţimea înarmată cu topoare a dat năvală înăuntru. Au smuls pergamentele Torei din Arca Sfântă, le-au azvârlit în curte şi le-au ars deopotrivă cu bucăţi din stranele ciopârţite. Câţiva dintre ei au deschis pergamentele, prefăcându-se că recită în ebraică, în vreme ce tovarăşii lor dansau în jurul focului dogoritor, psalmodiind „hocus-pocus”. Un poliţist din sat a turnat benzină sub treptele ce duceau spre strană şi curând sinagoga a ars din temelii. Apoi, gloata şi-a tăiat drum prin sat şi s-a năpustit asupra măruntei comunităţi evreieşti.

Sătenii, printre ei şi copii din Tineretul Nazist şi din Liga Fetelor Germane, s-au oprit în faţa casei verişorilor lui Heinrich, Salomon şi Elise Frank, unde au distrus obloanele

---

[457] Descrieri ale Nopţii de cristal în Oberlustadt sunt extrase din documentele colecţiei Irma Gideon, din cadrul Memorialului Holocaustului din Statele Unite: o copie a cazierelor din Landau în procesul din 1948 împotriva unui număr de cinci germani care au organizat un atac şi o mărturie a lui Gideon, care a fost martor la evenimente.

şi au scrijelit ferestrele. Naziştii au dat buzna în casă cu topoarele, au distrus mobila şi vesela şi i-au scos pe membrii familiei în stradă. Pe Salomon, care era invalid, l-au snopit cu bâtele.

Fratele lui Salomon, Jacob Frank, ar fi trebuit să fie acasă pentru a sărbători ziua de naştere a soţiei alături de cele două fiice ale sale, Irma şi Martha. Însă fusese săltat de poliţie în zori, iar casa rămăsese în grija celor trei femei. Martha a încercat să zăvorască poarta, însă gloata a deschis-o cu forţa. Izbitura a lăsat-o fără câţiva dinţi pe Martha, care a fugit înapoi în casă, urmată îndeaproape de sătenii dezlănţuiţi.

Naziştii au spart uşa, au tăiat picioarele canapelei, au smuls căptuşeala şi au ciopârţit scaunele şi mesele. Au distrus lămpile, au aruncat aşternuturile afară şi au golit cămara de fructe şi legume. Femeile s-au refugiat îngrozite din odaie în odaie, zăvorând uşile, până ce într-un final au fost nevoite să fugă din casă. Au ajuns în şopronul lui Salomon, unde au găsit un căruţ. L-au suit pe Salomon în căruţ şi l-au împins până la gară, de unde au luat trenul spre Karlsruhe.

Bărbaţii evrei din Oberlustadt fuseseră arestaţi în zorii zilei şi, cu excepţia bătrânilor, fuseseră cu toţii trimişi în lagărul de concentrare de la Dachau, lângă München. Alături de ei, alţi 30.000 de evrei luaseră calea lagărelor de concentrare în acea săptămână[458]. La Dachau, nou-veniţii au fost obligaţi să stea nemişcaţi în frig. Cei care se clinteau erau bătuţi cu sălbăticie. În lipsa paturilor, erau nevoiţi să doarmă pe podelele acoperite cu paie.

În München, Goebbels sărbătorea evenimentul ce avea să poarte numele de Kristallnacht, sau Noaptea de cristal, „în drum spre hotel, am văzut vitrine sparte. Bravo!

---

[458] Evans, The Third Reich in Power, pp. 111-113.

Bravo!”[459], scria Goebbels în jurnal. Câteva zile mai târziu, declara întregii lumi că avusese loc o revoltă spontană împotriva evreilor şi că autorităţile făcuseră tot posibilul să ţină în frâu violenţele din acea noapte.

Printr-o crudă întorsătură de situaţie, tipic nazistă, evreii nu au primit nicio despăgubire pentru pagubele suferite, iar ca pedeapsă pentru asasinarea diplomatului la Paris, au fost obligaţi să plătească o amendă colectivă în valoare de un miliard de mărci germane, suma fiind hotărâtă de Göring. Dornic să ţină economia germană pe linia de plutire, Göring a aflat cu nemulţumire că gloatele naziste distruseseră bunuri valorând milioane de mărci din magazinele evreieşti. „Aş fi preferat să omorâţi în bătaie două sute de evrei decât să distrugeţi toate aceste bunuri”[460], spunea el.

Rosenberg îi împărtăşea nemulţumirile cu privire la Noaptea de cristal. Nu le plângea de milă evreilor care-şi pierduseră casele şi sinagogile, libertatea şi viaţa, însă era de părere că pogromul fusese o izbucnire emoţională exagerată şi inutilă care nu slujea cu nimic planului naziştilor de-a scăpa Germania de evrei. îl neliniştea şi costul uriaş al distrugerilor provocate de gloate, de care-l învinovăţea pe obişnuitul ţap ispăşitor.

„Pagube aduse domeniului public: aproape 2 Winterhilfswerk, 600 de milioane!”, scria în jurnal. Winterhilfswerk era un fond anual de ajutorare a nevoiaşilor cu haine şi mâncare. „Noi trebuie să plătim pentru tot ce face G. Este groaznic”[461].

Noaptea de cristal a îngropat pentru totdeauna orice

---

[459] Ibid., p. 590.

[460] Ibid., p. 593.

[461] Însemnare nedatată; Matthaus şi Bajohr, în Alfred Rosenberg: Die Tagebücher, atribuie data acestei însemnări ca fiind luna noiembrie sau decembrie 1938. Vezi şi Lang şi Schenck, Memoirs of Alfred Rosenberg, pp. 171-172.

speranţă pe care-o mai nutreau evreii din Reich de a trăi liniştiţi în Germania. Răbdaseră destul. Compatrioţii lor nu aveau de gând să-l dea pe Hitler jos şi să readucă valorile toleranţei în prim-plan. Diatribele lui Rosenberg şi cuvântările lui Goebbels nu mai putea fi luate drept vorbe în vânt. Naziştii voiau să se scape de evrei, iar dacă aceştia nu erau dispuşi să plece de bunăvoie, urmau să fie alungaţi cu forţa.

În următoarele zece luni, peste o sută de mii de evrei au părăsit ţara. Alte două sute de mii au rămas locului.

Poză la minut în care se zăresc râul Hudson şi Empire State Building, făcută de familia Kempner la sosirea lor în Statele Unite la bordul vasului SS *Nieuw Amsterdam*, pe data de 1 septembrie 1939. *(Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA, prin bunăvoinţa lui Robert Kempner)*

13

Evadare

La Nisa, refugiaţii Institutului Florenţa, administrat de Kempner, căutau căi de ieşire din ţară. Erau cu toţii extrem de descumpăniţi. Unul dintre ei spunea că în acea perioadă aveau nevoie de o atitudine realistă, de prieteni de nădejde şi de mult noroc[462]. „Fiecare dintre ei numără orele până când vor putea pleca în altă ţară”, îi scria unui prieten Walter Hirsch, un profesor rămas fără slujbă după închiderea şcolii. Pe moment, situaţia sa era „suportabilă”. Cu banii obţinuţi din meditaţii cumpăra ţigări şi tălpi noi pentru încălţăminte. Viitorul îl neliniştea.

„În ultima vreme am avut parte de atâtea dezamăgiri; de atâtea exemple de indiferenţă, răutate, neînţelegere şi respingere când eu voiam să fiu înţeles, încât m-a cuprins amărăciunea şi dezgustul”[463], scria el.

La 21 octombrie 1938, la şapte săptămâni după ce sosiseră în Franţa cu vize temporare, soţilor Kempner li s-a retras oficial cetăţenia germană[464]. Nu se mai puteau întoarce la Berlin, dar nici nu puteau să rămână la Nisa pe o perioadă nedeterminată. Astfel, au căutat slujbe în Statele Unite. Kempner s-a interesat la colegii săi de peste ocean de posturi universitare şi a strâns scrisori de recomandare de la prieteni şi aliaţi. S-a prezentat drept expert în conducerea forţelor de poliţie, conferenţiar în

---

[462] Henry Kahane, citat în Dial 22-0756, Pronto, pp. 28-29.

[463] Dial 22-0756, Pronto, p. 92. Hrisch nu a scăpat; a murit la Auschwitz.

[464] Listă publicată în ziarul oficiosul guvernului, Deutscher Reichsartzeiger, 21 octombrie 1938, Kempner Papers, Box 41.

drept administrativ şi scriitor. Recomandările primite de la foştii colegi lăudau „curajul cu care s-a opus naţional-socialismului”[465].

Printre destinatarii scrisorilor sale de intenţie se regăsea şi decanul Facultăţii de Medicină pentru Femei, Pennsylvania, unde mama sa predase pentru scurtă vreme în urmă cu zeci de ani, înainte să revină la Berlin pentru a se mărita şi a lucra la institutul lui Robert Koch; portretul ei veghea în continuare în Departamentul de Bacteriologie. Decanul l-a pus în legătură cu Stephen Sweeney, directorul Institutului de Guvernare Locală şi Statală al Universităţii din Pennsylvania. Sweeney l-a informat pe Kempner că e bine-venit la institut atâta vreme cât „e dispus să vină în această ţară fără angajament contractual” şi se va mulţumi cu un „onorariu” de câteva sute de dolari[466].

În decembrie, Kempner îl anunţa că acceptă oferta. Salariul nu era „atât de important”, după cum scria el, întrucât avea mijloace să se întreţină pentru o vreme. Altui corespondent i-a scris că la acea dată deţinea „câteva sute de mii de franci”[467], echivalentul a circa 100.000 de dolari americani în ziua de azi. Astfel, putea să aplice pentru o categorie de viză nesupusă cotelor anuale de imigraţie ce limitau numărul germanilor admişi în SUA. „Fără această viză specială, ar fi trebuit să aştept ani de zile până să ajung în America, pentru că solicitările germanilor depăşesc cu mult cota admisă”, scria Kempner. „Sper să-mi acordaţi

O şansă... aştept cu nerăbdare răspunsul

[465] Copie a scrisorii de recomandare semnată de Hans Simons la New School for Social Research, nedatată, Kempner Papers, Box 76.

[466] Stephen B. Sweeney către Roland Morris, 1 decembrie 1938, Kempner Papers, Box 95.

[467] Kempner către Alexandre Besredka, 8 septembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

dumneavoastră”[468].

În acelaşi timp, familia Kempner i-a cerut ajutorul lui Otto Reinemann, prietenul lor din Philadelphia care imigrase din Germania în 1934 şi căpătase o slujbă la tribunalul municipal. Reinmann a promis să-i pună o vorbă bună lui Kempner în Philadelphia.

În aşteptarea unui răspuns, Kempner a hotărât să joace la două capete. Dacă ar fi avut de ales, ar fi preferat să rămână pe Coasta de Azur decât să mute în Statele Unite, dezrădăcinându-se. În timpul iernii dintre anii 1938 şi 1939, Kempner şi Peiser au încercat să reînfiinţeze şcoala la Nisa. Au cerut sponsorizare din partea Comitetului Unit Americano-Evreiesc de Distribuire (supranumit „*the Joint*”) care strângea fonduri pentru ajutorarea evreilor asupriţi din Europa[469].

Cu sprijinul jurnalistului Kurt Grossman, fost secretar general în Berlin al organizaţiei pacifiste Liga Germană pentru Drepturile Omului, înainte de venirea naziştilor la putere, şcoala a primit 21.000 de franci[470], bani ce-au ajutat la întreţinerea celor zece elevi care îi însoţiseră în Franţa.

Puteau găsi nenumăraţi părinţi evrei din Germania, Polonia, Cehoslovacia, Austria sau Italia care şi-ar fi trimis cu bucurie copiii primejduiţi la Nisa. Din nefericire, elevii nu puteau face rost de vize. Întocmirea actelor dura luni de zile în Franţa[471]. Kempner a cerut sprijinul Ligii

---

[468] Kempner către Stephen B. Sweeney şi Kempner către Martha Tracy, 19 decembrie 1938, Kempner Papers, Box 95.

[469] Peiser şi Kempner către Comitetul Unit Americano-Evreiesc de Distribuire, 13 septembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

[470] Grossman către Kempner, 25 noiembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

[471] Kempner către Cari Misch, 28 noiembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

Drepturilor Omului din Paris pentru obţinerea vizelor pentru „aceşti copii năpăstuiţi, ai căror părinţi se află cel mai probabil în lagăre de concentrare sau sunt supuşi la cele mai abjecte torturi”[472].

Când a devenit limpede că procurarea vizelor era foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă, Kempner şi Peiser şi-au îndreptat atenţia către copiii refugiaţilor din Franţa. Au dat anunţuri în ziarele franţuzeşti şi elveţiene, iar în decembrie 1938, în urma propunerii ministrului de externe, Georges Bonnet, de a se înfiinţa o organizaţie pentru îngrijirea evreilor orfani din Germania, Kempner l-a îndemnat pe Grossman să fie gata să promoveze şcoala în rândurile acestei noi clientele. „Pune-te pe treabă şi recompensele nu vor întârzia să apară!”[473], scria el. Kempner i-a cerut sfatul lui Emil Gumbel, profesorul de matematică pacifist care, după ce fusese dat afară de la Universitatea din Heidelberg, emigrase în Lyon, unde conducea o organizaţie de ajutorare a refugiaţilor. Gumbel l-a avertizat pe Kempner că nimeni nu-i va da bani să predea şi să ofere adăpost copiilor[474]. Kempner nu s-a dat bătut şi a luat legătura cu comisiile britanice şi franceze de refugiaţi[475], oferind serviciile şcolii la preţul de 600 de franci pe lună, echivalentul a 350 de dolari americani în

---

[472] Kempner către Milly Zirker, 6 decembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

[473] Kempner către Grossman, 16 decembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

[474] Corespondenţa între Kempner şi Emil Gumbel, 8 noiembrie - 19 decembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

[475] Corespondenţa dintre Kempner şi Comitetul Evreiesc de Ajutorare din Strasburg, Franţa, Organizaţia pentru asistenţă medicală pentru copii şi refugiaţi din Paris şi Alianţa Universal Israelită din Paris, decembrie 1938, împreună cu Comitetul Britanic de Susţinere a Evreilor din Germania, 12 ianuarie 1939, Kempner Papers, Box 2.

ziua de azi. Într-o scrisoare trimisă unei comisii de refugiaţi din Nisa, Kempner a afirmat că ştia de existenţa unor evrei înstăriţi în oraş – unii dintre ei imigranţi, alţii oaspeţi din Statele Unite şi Anglia – care ar fi putut fi îndemnaţi să doneze sume consistente de bani pentru educarea copiilor refugiaţilor.

În vreme ce directorii şcolii căutau elevi, activiştii din Anglia se străduiau să organizeze *Kindertransport* (transport pentru copii) pentru a-i scăpa pe tineri de primejdia nazistă de pe continent. Însă tonul scrisorilor lui Kempner dădea de înţeles că acesta era mai preocupat de câştiguri decât de soluţionarea unei crize umanitare ce se contura tot mai limpede, aşa încât odată ce perspectivele de angajare au devenit favorabile la începutul lui 1939, Kempner a lăsat iute baltă planul de reconstrucţie a şcolii-internat. A căutat, în schimb, pe cineva care să le poarte de grijă studenţilor care-l urmaseră în Franţa. „Ai fi interesat să preiei conducerea unui mic cămin cu zece copii evrei[476] proveniţi din ţări diferite, care asigură în momentul de faţă un trai bun şi poate fi cu siguranţă extins?”[477] îi scria unui fost coleg din Paris. „Eu şi dr. Peiser aşteptăm contractele din America”.

În primăvara lui 1939, în vreme ce Kempner căuta o cale de ieşire, ţările învecinate cu Germania se prăbuşeau în lanţ, iar perspectiva războiului prindea tot mai mult contur.

Pentru început, ca urmare a unor comploturi naziste, slovacii au decis ruperea de Cehoslovacia şi intrarea sub

---

[476] Este neclar cine erau aceşti zece elevi şi ce s-a întâmplat cu ei. Potrivit Dial 22-0756, Pronto, un memoriu despre şcoală, cel puţin patru dintre foştii elevi ai Institutului Florenţa au murit în Holocaust, dar majoritatea absolvenţilor au ajuns în siguranţă în Statele Unite, Regatul Unit, Israel şi America de Sud.

[477] Kempner către Emst Hamburger, 17 februarie 1939, Kempner Papers, Box 2.

protectorat german[478]. A venit rândul cehilor să cedeze după

O întâlnire în miez de noapte a Führerului cu preşedintele Emil Hâcha, în care liderul german l-a informat pe omologul său că armatele sale invadaseră deja, iar Luftwaffe urma să pună stăpânire pe două aeroporturi în câteva ceasuri. Dictatorul i-a prezentat următoarea alternativă: să depună armele sau să suporte consecinţele. Hacha a leşinat din cauza presiunii, venindu-şi în simţiri după ce doctorul lui Hitler i-a făcut câteva injecţii, după care a predat ţara germanilor. Sfârşitul zilei de 15 martie 1939 îl găsea pe Hitler dormind în străvechiul castel Hraddany din Praga, reşedinţa mai multor regi, împăraţi şi preşedinţi.

În continuare, Hitler a pus presiuni pe Polonia[479]. Ţelul său ultim era să creeze *Lebensraumul*, sau „spaţiul vital” pentru poporul german, iar vecinii săi răsăriteni trebuiau să cedeze. Şi de data aceasta a găsit un pretext pentru invazie. După Primul Război Mondial, Polonia primise un „coridor” spre Marea Baltică ce împărţea Prusia în două. Astfel, Prusia Răsăriteană devenise o insulă împrejmuită de Polonia, Lituania şi Marea Baltică, iar Danzig, oraş cu populaţie preponderent germană ce purta acum numele de Gdańsk, fusese declarat „oraş liber”, sub protecţia Ligii Naţiunilor.

Nemulţumiţi de această împărţire, naziştii au solicitat Poloniei să cedeze Danzigul şi să permită germanilor construirea unei autostrăzi şi a unei linii ferate către Prusia Răsăriteană. Polonezii au refuzat, iar când Chamberlain a declarat, la 31 martie, că Marea Britanie garanta suveranitatea Poloniei, Hitler a avut un acces de furie. „Le pregătesc eu o tocană de-o să le stea în gât!” a mârâit

---

478 Shirer, The Rise and Fall of the Third Reich, pp. 444-448.

479 Ibid., pp. 462-475.

Führerul în intimitatea biroului său din Cancelaria Reichului. La numai câteva zile după incident, a aprobat planul de cucerire a Poloniei.

Trei săptămâni mai târziu, la 28 aprilie 1939, Hitler a mers în Reichstag pentru a răspunde telegramei primite de la Franklin D. Roosevelt prin care preşedintele american îi cerea să dea asigurări vecinilor că nu-i va ataca. În cadrul unei cuvântări difuzate în toată lumea, Führerul a vorbit de intenţiile paşnice ale Germaniei. Nu avea de gând să declare război nimănui. „Am alipit la Reich provinciile înstrăinate în 1919”, a tunat Hitler. „Am readus în sânul patriei milioane de germani năpăstuiţi, care au fost îndepărtaţi cu de-a sila (...) şi toate acestea, domnule Roosevelt, fără vărsare de sânge şi fără să abat asupra poporului meu şi, implicit, asupra altor popoare nenorocirile războiului”. Aceasta a fost declaraţia lui. Însă lucrurile urmau să ia o altă întorsătură. Armatele lui Hitler se pregăteau în vara lui 1939 să dezlănţuie un nou tip de război: Blitzkriegul.

Primăvara lui 1939 se apropia de sfârşit, dar Kempner nu bătuse încă palma pentru postul de la universitatea americană. În mai, Kempner i-a scris directorului Sweeney de la Universitatea din Pennsylvania, mărturisindu-şi deznădejdea: viza de şedere în Franţa era pe cale să expire. „Voi fi la mare ananghie dacă nu reuşesc să plec cât mai curând în Statele Unite”[480]. De asemenea, Sweeney a primit scrisori de recomandare din partea lui Peiser, care părăsise continentul european în luna mai, când prinsese un post de profesor în Atlanta, precum şi de la fratele lui Kempner, Walter, care preda la Universitatea Duke.

De asemenea, Robert Kempner i-a scris în repetate

---

[480] Kempner către Stephen B. Sweeney, 1 mai 1939, Kempner Papers, Box 95.

rânduri lui Reinemann, cerându-i sprijinul. Nu puteau să mai aştepte pentru mult timp. Autorităţile se învoiseră cu greu să-i prelungească viza de tranzit pentru scurtă vreme, iar asta numai pentru că Ruth fusese operată de apendicită şi zăcuse în spital timp de 12 săptămâni.

Problema era că Sweeney îi oferea lui Kempner o sumă prea mică de bani – doar câteva sute de dolari. Pentru a obţine viză specială, Kempner era nevoit să facă dovada că institutul era dispus să-i ofere o remuneraţie decentă, de minimum 200 de dolari pe lună pentru următorii doi ani.

Pentru a evita această piedică, Kempner a apelat la anumite tertipuri financiare. În luna mai i-a scris lui Sweeney că, dacă institutul se învoia să-i mărească salariul pe hârtie, „prietenii mei” puteau să „acopere diferenţa”, rambursând universitatea[481]. De altfel, Kempner avea de gând să-şi plătească o bună parte din „salariu” în avans, transferându-şi fondurile unei terţe persoane care urma să le doneze apoi universităţii. Sweeney s-a arătat dispus să accepte această înţelegere mai puţin ortodoxă, iar Kempner a căutat un mandatar care să se ocupe de tranzacţie. Prietenul său, Reinemann, a rugat-o pe decana Facultăţii de Medicină pentru Femei, însă aceasta a refuzat. Dacă tot era să-i facă o favoare cuiva, ar fi preferat să ajute o femeie.

Drept urmare, au apelat la Wilbur Thomas[482], directorul Fundaţiei Memoriale „Carl Schurz”, ce urmărea să îmbunătăţească relaţiile dintre germani şi americani. Thomas şi-a oferit sprijinul, iar la 9 iunie, după ce toate părţile s-au pus de comun acord, Reinemann i-a telegrafiat lui Kempner la Nisa, înştiinţându-l că poate să trimită

---

[481] Ibid.

[482] Reinemann către Kempner, 29 mai şi 6 iunie 1939, Kempner Papers, Box 95.

banii.

A doua zi dimineaţă, Kempner a trimis o telegramă la Philadelphia: TRANSFER BANCAR INIŢIAT MII MULŢUMIRI[483].

Reinemann i-a scris că îi trimisese contractul. „Astfel ni se oferă şansa să începem o nouă etapă din viaţa noastră”[484], i-a răspuns Kempner, mulţumindu-i prietenului său pentru tot sprijinul oferit. Contractul a sosit pe 21 iunie. A doua zi, familia Kempner a semnat actele la consulat. Pentru a fi sigur că totul va merge cum trebuie, Kempner şi-a făcut o fiţuică pe care bătuse la maşină câteva repere de conversaţie: „Încântat de cunoştinţă. Am fost numit într-un post la Universitatea din Philadelphia şi vă rog să-mi acordaţi o viză specială. Am toate actele necesare la îndemână şi cred că totul este în regulă.”[485]

Cinci zile mai târziu au sosit şi aprobările pentru cei doi soţi, pentru mama lui Ruth şi pentru Margot Lipton, amanta lui Kempner. În curând, scrisorile adresate prietenului lor din America debordau de un entuziasm frenetic, pe măsură ce neliniştile existenţiale lăsau locul întrebărilor practice.

Oare radiourile europene funcţionau în Statele Unite? Putea să le recomande un hotel până ce cumpărau un apartament? La ce preţuri se găseau apartamentele cu două sau trei dormitoare din cartierele mai răsărite din Philadelphia? Aveau şi balcon? Dorea să-i aducă ceva din Europa?

Însă bucuria nu era deplină. Un sentiment de amărăciune umbrea atmosfera de sărbătoare. Parcursul sinuos de la Berlin la Philadelphia l-a schimbat pe Kempner: dintr-un funcţionar de rang înalt al statului,

---

[483] Telegrame între Reinemann şi Kempner, 9-10 iunie 1939, Kempner Papers, Box 95.

[484] Kempner către Reinemann, 21 iunie 1939.

[485] Teme de discuţie, Kempner Papers, Box 76.

înstărit şi cu relaţii sus-puse, acesta a devenit un biet imigrant şi un cercetător anonim. îşi pierduse deja slujba, casa părintească, mobila şi o bună parte din economii. Naziştii îi răpiseră aproape totul, cu excepţia vieţii.

Acum, în clipa evadării finale, Kempner îşi lăsa în urmă şi fiii.

În martie, Lipton l-a născut André. Nereuşind să procure la timp o viză pentru nou-născut, au hotărât să-l lase în grija unui orfelinat din Nisa[486], nădăjduind că se află pe mâini bune. Între timp, Lucian era blocat în continuare în Germania şi se afla în mare primejdie, după cum ştia şi tatăl său. Evreii metişi (*Mischlinge*) erau feriţi de prevederile discriminatorii ale Legilor de la Nürnberg, însă un prieten i-a scris în 1938 lui Kempner că, „pe termen lung, soarta evreilor metişi din al Treilea Reich era la fel de rea”[487].

În iulie 1939, la scurt timp după obţinerea vizelor, Kempner i-a trimis o scrisoare resemnată fiului său din Germania.

Dragă Lucian!

Urmează să împlineşti 16 ani şi, cu prilejul zilei tale de naştere, îţi doresc tot ce-i mai bun pe lumea asta, iar mai presus de toate, să ai într-o zi şansa să trăieşti într-o ţară liberă, ca un om liber, cu drepturi egale, unde vei putea să-ţi alegi o slujbă după pofta inimii, fără ca orizonturile să-ţi fie îngrădite pe temeiuri de rasă sau religie. Sunt convins că într-o bună zi dorinţa mea se va împlini, şi-atunci mă voi bucura să te am din nou alături. împlinirea acestei dorinţe e mai importantă pentru viaţa ta decât măruntele dorinţe materiale pe care eu, oricât aş

---

[486] Mărturia lui Margot Lipton în cazul Lipton v. Swansen, 23 iunie, 1999.

[487] Cari Misch către Kempner, 10 decembrie 1938, Kempner Papers, Box 2.

vrea, nu le pot împlini în acest moment, întrucât, după cum bine ştii, al Treilea Reich m-a jefuit, şi nu doar pe mine, ci pe mulţi nonarieni sau disidenţi politici.

Nu ştiu unde îţi vei sărbători ziua anul acesta şi nici dacă scrisoarea va ajunge în mâinile criminalilor, dar lucrurile acestea nu au importanţă. Sunt alături de tine cu sufletul, cu gândul şi cu aceleaşi sentimente statornice, în pofida tuturor greutăţilor prin care am trecut. Să nu uiţi că duc această luptă în numele dragostei pe care ţi-o port, nu din raţiuni egoiste, ci pentru că, în calitate de tată, ştiu mai bine decât cei care te-au lăsat să-ţi pierzi vremea în al Treilea Reich ce înseamnă să fii evreu, nonarian, metis[488].

Spre sfârşitul lui august, Kempner şi anturajul său au călătorit în nordul Franţei la Boulogne-sur-Mer, oraşport la Marea Mânecii, unde s-au suit la bordul vasului emblemă al companiei Holland America Line, *SS Nieuw Amsterdam*[489], un pachebot rapid şi luxos, dat în funcţiune cu un an în urmă. În clipa în care vasul de 230 de metri a pornit spre America, lăsând în urmă dâre întunecate de fum din cele două coşuri vopsite în dungi verzi şi aurii, Kempner nu ştia când şi dacă avea să-şi mai vadă vreodată băieţii.

Pachebotul a intrat în portul New York o săptămână mai târziu, poposind în dreptul cheiului de la capătul Fifth Street, în Hoboken. Debarcaderul era ticsit cu americani ce făceau cu mâna, se bucurau şi îşi întâmpinau prietenii şi familiile. Familia Kempner şi-a luat bagajele, a coborât de pe vas şi s-a suit în autobuzul spre Manhattan, trecând podul peste râul Hudson. La trei ani după ce părăsiseră

---

[488] Transcriere a unei scrisori redactate de mână, trimisă de Robert Kempner către Lucian Kempner, iulie 1939, Kempner Papers, Box 71. Scrisoarea pare să fi fost folosită de fosta lui soţie ca probă în lupta pentru custodie.

[489] Kempner către Serviciul de Imigrare şi Naturalizare, 1 iulie 1969, Kempner Papers, Box 76.

Berlinul, se aflau în siguranţă.

Era 1 septembrie 1939. În zorii acelei zile, Adolf Hitler şi-a dezlănţuit puterea armată asupra Europei, declanşând cel mai sângeros război din istorie.

RĂZBOIUL:
1939-1946

Rosenberg, cu ocazia împlinirii a 45 de ani, îl pofteşte pe Hitler în casa lui din cartierul Dahlem, Berlin. *(SZ Photo/ Scherl/The Image Works)*

14

„Povara viitorului”

L-a luat pe nepregătite. Alfred Rosenberg a aflat vestea cutremurătoare de la radio, asemenea germanilor de rând, cu puţin înainte de miezul nopţii, la 21 august 1939: iubitul său Führer făcuse pace cu duşmanul de moarte al lui Rosenberg, Uniunea Sovietică. Hitler urma să trimită la Moscova o delegaţie condusă de ministrul de externe, Joachim von Ribbentrop, pentru a încheia pactul de neagresiune. Până şi simpla idee – nesuferitul de Ribbentrop dând pe gât pahare de votcă la Kremlin, în compania lui Stalin – îi provoca greaţă.

Nu exista german în al Treilea Reich să fie mai afectat de vestea pactului decât Rosenberg, care vreme de două decenii trăsese nenumărate semnale de alarmă în privinţa comuniştilor şi a „criminalităţii lor evreieşti”[490]. Fusese misiunea lui de-o viaţă. Era elementul central al întregii sale teorii politice. Ce-i rămânea de făcut? Să înghită în sec şi să se supună?

Cu siguranţă, nu acesta era autorul *Mein Kampf*, care afirmase că spaţiul vital german nu se va putea lărgi decât în dauna Uniunii Sovietice şi a teritoriilor sale şi care luase în derâdere ideea unei alianţe cu bolşevicii. „Să nu uităm că stăpânitorii Rusiei de astăzi sunt nişte criminali ordinari, mânjiţi cu sânge; sunt nişte mizerii umane care, în urma unui concurs de împrejurări, au pus mâinile, într-un moment tragic, pe un mare stat.”[491] Cu siguranţă, nu acesta era liderul care dăduse acest avertisment cumplit:

---

[490] Jurnalul lui Rosenberg, 22 august 1939.
[491] Hitler, Mein Kampf, p. 660.

„Lupta împotriva bolşevismului mondial evreiesc necesită o poziţie clară faţă de Rusia Sovietică. Nu poţi să-l goneşti pe Diavol cu Belzebut.”[492] Cu siguranţă, nu acesta era Führerul care în urmă cu câţiva ani îi spusese lui Rosenberg că nu există cale de înţelegere între nazişti şi acel cuib de bandiţi numit Uniunea Sovietică, „pentru că era cu neputinţă să le interzici germanilor să fure şi să rămâi totodată prieten cu tâlharii”.

Hotărârea de a-l trimite pe Ribbentrop să semneze un pact cu Moscova „ştirbea din prestigiul moral al naziştilor, în lumina luptei purtate timp de două decenii”[493], scria Rosenberg în jurnal, clocotind de furie. „Poate că istoria va lămuri într-o bună zi dacă situaţia ivită *trebuia* să se fi ivit”. Nu putea decât să spere că asistă la o lovitură strategică de geniu a Führerului, o alianţă temporară şi conjuncturală, înainte ca Germania să revină la planul de lungă durată închipuit de Rosenberg, anume anihilarea comuniştilor, nu prietenia.

Trebuia să discute cu Hitler. Trebuia să înţeleagă ce se întâmplase.

Pactul se născuse din dorinţa lui Hitler de-a invada Polonia. În vreme ce generalii săi elaborau planurile militare, Führerul a netezit calea relaţiilor diplomatice. Nu dorea să intre în război cu Marea Britanie în vest (cel puţin, nu încă) şi nu-şi permitea o confruntare cu Uniunea Sovietică în Răsărit.

Cumpănind la această neplăcută situaţie geopolitică, dictatorul s-a consultat cu ministrul său de externe care, în opinia tuturor, mai puţin a Führerului, nu avea perspicacitatea diplomatică şi nici inteligenţa politică pentru a rezolva aceste chestiuni iminente. Până şi Rosenberg, căruia tactul diplomatic nu-i prisosea,

---

[492] Ibid., p. 662.

[493] Jurnalul lui Rosenberg, 22 august 1939.

remarcase acest lucru. „Se ştie că, din cauza înfumurării şi a aroganţei, cel mai mare inamic al său e chiar el”[494], scria ideologul în 1936. „I-am expus aceste consideraţii în scrisori – felul în care s-a purtat din clipa în care a dat norocul peste el”.

Ribbentrop a primit o educaţie aleasă.[495] După moartea mamei, tatăl său s-a recăsătorit cu fiica unui aristocrat.

Ribbentrop nu avea rang de nobil; la maturitate avea să dobândească dreptul de a folosi „von” înaintea numelui după ce a plătit să fie adoptat de o rudă îndepărtată. În copilărie a jucat tenis, a cântat la vioară, şi-a trăit parte din adolescenţă în Alpii elveţieni, a studiat un an la Londra, iar la vârsta de 17 ani a plecat cu vaporul în Canada, însoţit de prietenii săi, unde şi-a petrecut următorii patru ani îndrăgostit de-o femeie şi punând bazele unei firme de import de vinuri.

S-a întors în Germania odată cu izbucnirea Primului Război Mondial. A luat-o de la capăt în urma armistiţiului, comercializând cu succes vin şi băuturi spirtoase, şi s-a îmbogăţit. În 1932 s-a înrolat în Partidul Nazist, iar un an mai târziu s-a găsit în postura de-a mijloci înţelegerea care l-a adus pe Hitler la putere[496]. Ribbentrop a făcut războiul la Constantinopol, alături de Franz von Papen, care a devenit cancelar în 1932 şi care a avut trecere la Hindenburg în acele săptămâni fatidice din ianuarie 1933. În acea lună, Ribbentrop a făcut naveta între Papen şi Hitler, care negociau împărţirea puterii. Au avut loc întâlniri cruciale în vila lui Ribbentrop din Dahlem, cartierul înstărit al Berlinului. Papen sosea cu limuzina în vreme ce

---

494 Ibid., 12 august 1936.

495 Detalii din copilăria lui Ribbentrop sunt extrase din The Devil’s Disciples, pp. 392-398.

496 Ibid., pp. 246,264-270.

Hitler se furişa prin grădină. „Rolul său de mediator a fost foarte important pentru Führer, care se simte extrem de îndatorat lui Ribbentrop”[497], avea să scrie Rosenberg în jurnal.

Ribbentrop a vorbit pentru prima oară cu Führerul în 1932, la o serată organizată chiar de el. Cei doi au discutat despre Marea Britanie. Ribbentrop poposise doar pentru scurtă vreme în Londra, însă discuţia pare să-i fi rămas în memorie lui Hitler, pentru că, din acea clipă, l-a considerat pe comerciantul de vin – în mod eronat – expert în chestiuni legate de Imperiul Britanic. „Concordanţa părerilor despre Anglia pe care le-am schimbat în prima seară petrecută împreună a sădit încrederea dintre mine şi Hitler”[498], îşi amintea Ribbentrop.

În zorii celui de-al Treilea Reich, Ribbentrop s-a folosit de rangul său din partid pentru a aranja întrevederi cu oficialii britanici şi francezi. Fără ca Hitler să ştie, diplomaţii internaţionali îl considerau pe Ribbentrop un personaj lipsit de importanţă. Nu cunoştea eticheta politicii externe, era un negociator stângace şi duplicitar şi se dovedea deopotrivă neştiutor şi înfumurat. Însă acestea nu l-au împiedicat pe Hitler să pună la dispoziţia diplomatului o echipă de externe, numită Büro Ribbentrop[499], şi să-l trimită la Londra pentru a negocia un important acord naval cu britanicii. Spre uimirea multora dintre duşmanii săi, inclusiv a lui Rosenberg, Ribbentrop a încheiat înţelegerea, iar în 1936, Hitler l-a numit ambasador al Germaniei în Anglia. Dar în timp ce diplomatul se străduia să-şi consolideze poziţia, britanicii i-au ridiculizat maniera simplistă de abordare şi l-au poreclit „Herr von

---

497 Jurnalul lui Rosenberg, 12 august 1936.
498 Read, The Devii Disciple, p. 379.
499 Ibid., pp. 400-403.

Brikendrop”[500] şi „von Ribbensnob”. Hitler s-a arătat plăcut surprins de faptul că Ribbentrop părea să cunoască toate figurile importante din politica britanică, la care Göring a replicat: „Da – dar problema e că şi ei îl ştiu pe Ribbentrop”[501]. Neizbutind să câştige respectul britanicilor, Ribbentrop şi-a întors toate armele împotriva lor.

Hitler l-a numit pe Ribbentrop ministru de externe în 1938, iar un an mai târziu, Ribbentrop i-a spus Führerului să nu-şi facă griji în privinţa reacţiei britanicilor la invazie. Aşa cum se făcuseră că plouă în cazul Cehoslovaciei, englezii nu vor interveni nici pentru Polonia, i-a promis Ribbentrop[502]. Hitler a acceptat acest sfat nesăbuit şi primejdios şi a căutat o alianţă în răsărit.

În vara lui 1939 se ştia deja că Anglia şi Franţa negociau o alianţă cu Uniunea Sovietică pentru a contracara o eventuală invazie a naziştilor în Polonia. Hitler tunase împotriva sovieticilor de ani de zile, dar acum, în ajunul războiului, trebuia să ţină piept puternicilor adversari din Occident, aşa încât a hotărât să facă tot ce-i stătea în putinţă pentru a-l câştiga pe Stalin de partea sa. Drept urmare, pe măsură ce ziua invaziei se apropia – la 1 septembrie, pentru a evita noroaiele de toamnă – naziştii se străduiau să încheie un târg în cel mai scurt timp[503].

Stalin, care nu avea încredere în democraţiile vestice şi era la fel de pragmatic precum Hitler, s-a arătat favorabil ideii unui pact cu nazişti. Se temea că o alianţă cu Anglia şi Franţa ar duce la o conflagraţie mondială, ale cărei costuri ar fi apăsat disproporţionat de mult pe umerii sovieticilor – singura redută împotriva germanilor pe

---

[500] De la expresia to drop a brick – a da cu bâta-n baltă, a comite o gafă. (n.tr.).
[501] Ibid., p. 413.
[502] Ibid., p. 555.
[503] Evans, The Third Reich in Power, pp. 691-695.

frontul de răsărit.

După luni de tratative şi schimburi de telegrame[504], Germania şi Uniunea Sovietică au ajuns la o înţelegere pe 20 august, când Hitler i-a scris lui Stalin că dorea să încheie pactul „cât mai repede cu putinţă”, întrucât „criza” din Polonia urma să degenereze dintr-o clipă în alta. „Tensiunile dintre Germania şi Polonia au depăşit pragul suportabilităţii”, scria el.

A doua zi, la ora 9.35 seara, Stalin i-a telegrafiat încuviinţarea. „Consimţământul Guvernului german pentru încheierea unui pact de neagresiune pune bazele eliminării tensiunilor politice şi totodată stabilirii unei colaborări paşnice între ţările noastre”, scria el.

Vestea a fost anunţată numaidecât la posturile de radio nemţeşti, iar două zile mai târziu, Ribbentrop a zburat la Moscova pentru a discuta detaliile înţelegerii[505].

Timp de trei ceasuri, Ribbentrop a purtat discuţii cu reprezentanţii sovietici, apoi s-a întors spre seară, însă nu existau neînţelegeri serioase, nici măcar legate de protocolul secret privind împărţirea teritoriilor între cele două state. Statele baltice la nord de Lituania urmau să-i revină lui Stalin, iar Polonia avea să fie împărţită pe linia fluviilor sale importante. De altminteri, discuţiile din acea noapte nu s-au concentrat pe amănunte tehnice, ci pe schimburi de păreri despre situaţia internaţională, punctate de nenumărate toasturi cordiale.

Când i-a venit rândul, Stalin a rostit: „Ştiu cât de mult îşi iubeşte naţiunea germană Führerul. Prin urmare, aş vrea să beau în sănătatea lui”. Apoi, cei prezenţi au băut în cinstea lui Stalin, a lui Ribbentrop, a Reichului şi a noului lor parteneriat. Către zori, înainte ca întâlnirea să ia

---

[504] Shirer, The Rise and Fall of the Third Reich, pp. 520-538.

[505] Ibid., pp. 538-544.

sfârşit, Stalin l-a tras pe Ribbentrop deoparte pentru a-l asigura de seriozitatea cu care va trata pactul. Şi-a dat cuvântul de onoare că nu-i va încălca prevederile.

Rosenberg, cel mai înverşunat anticomunist din conducerea Reichului, fusese fireşte exclus din procesul tratativelor dinaintea încheierii pactului. În tot acest timp, sperase ca Germania să ajungă la o înţelegere cu Marea Britanie, cu care urma să împartă puterea. Aceste două naţiuni ariene ar fi trebuit să conlucreze, nu să se războiască, împreună, puteau să fie stăpâne peste întreaga lume. Însă lucrurile nu mergeau în acea direcţie, iar Rosenberg îl învinuia pe Ribbentrop – acest „păcălici al istoriei”[506], cum îl poreclise ideologul – pentru eşecul diplomatic din Anglia. Ribbentrop nu făcuse nimic pentru a îmbunătăţi lucrurile, ba dimpotrivă. „În Londra, v. R., care la urma urmelor a fost detaşat acolo graţie presupuselor sale «relaţii», a atras antipatia tuturor”, scria Rosenberg în jurnal. „Fără îndoială, asta se datorează în bună măsură personalităţii sale”. Pesemne Rosenberg uitase fiascoul vizitei sale la Londra din urmă cu câţiva ani.

„N-am nicio îndoială că s-a purtat în Anglia la fel de prostesc şi de arogant precum se poartă aici şi, drept urmare, a fost respins pe aceleaşi considerente personale”, îi spusese lui Göring cu un an în urmă. Acesta i-a răspuns că ministrul de externe avea un singur aliat în Germania, şi acela era Hitler. „Spune-mi, von Ribbentrop e măscărici sau idiot?[507]

„E un individ foarte nătâng şi, pe deasupra, arogant”, a bombănit Rosenberg.

„Ne-a dus de nas cu «relaţiile» lui. Dacă te uitai mai bine la conţii francezi şi la aristocraţii englezi [pe care-i ştia], cu toţii erau proprietari de fabrici de şampanie,

---

[506] Jurnalul lui Rosenberg, 24 septembrie 1939.
[507] Ibid., 21 mai 1939.

whisky sau coniac”, a rostit Göring., Astăzi, idiotul crede că trebuie să joace rolul «Cancelarului de Fier» oriunde merge. Şi totuşi, asemenea imbecili îşi taie singuri craca, puţin câte puţin; atâta doar că el e capabil să provoace mari nenorociri”[508].

Pactul cu Moscova reprezenta o astfel de nenorocire. Brusc, loialitatea ideologului faţă de Hitler se bătea cap în cap cu certitudinea sa că Führerul făcuse o gafă de mari proporţii. Rosenberg înţelegea nevoia unei alianţe temporare; susţinea chiar că vorbise cu Göring la un moment dat despre o astfel de înţelegere duplicitară. Însă pactul acesta nu părea de scurtă durată. În presă, germanii şi ruşii erau prezentaţi drept prieteni şi aliaţi tradiţionali. „De parcă atacurile noastre împotriva Moscovei au fost rodul unei neînţelegeri, iar bolşevicii sunt adevăraţii ruşi, împreună cu evreii sovietici din fruntea partidului! Această mică întovărăşire e extrem de ruşinoasă”.

Mereu dispus să se plece în faţa înţelepciunii eroului său, Rosenberg a încercat să se încredinţeze că Hitler nu avusese încotro decât să ajungă la o înţelegere cu sovieticii înaintea Franţei şi a Angliei. Fusese un gest de autoconservare. „Schimbarea de poziţie a Führerului a fost probabil necesară în contextul *de faţă*”, recunoştea el în jurnal. Cu toate acestea, trăia în continuare cu senzaţia că Hitler îşi asumase un risc enorm.

„Ceva îmi spune că, la un moment dat, acest pact cu Moscova va avea consecinţe tragice asupra naţional socialismului”, scria în jurnal. „Nu a fost o hotărâre luată de bunăvoie, ci un gest forţat de împrejurări – o rugăminte smerită în numele unei revoluţii adresată conducerii alteia... Cum mai putem vorbi de eliberarea şi remodelarea Europei când suntem nevoiţi să cerem ajutorul acestui

---

[508] Ibid., 25 august 1939.

pustiitor al Europei? Şi-acum se pune din nou întrebarea: chiar era *necesar* să se ajungă aici? Oare problema poloneză *trebuia* să fie rezolvată *acum* şi în felul acesta?” în opinia lui, nimeni nu avea răspuns la aceste întrebări.

„Să nu vă lăsaţi cuprinşi de milă!” le-a spus Hitler comandanţilor de armată cu zece zile înainte să-şi trimită trupele în Polonia. „Fiţi brutali!... Fiţi hotărâţi şi neîndurători! Alungaţi orice urmă de compasiune!” Nu-şi dorea o simplă victorie împotriva forţelor poloneze; voia „anihilarea fizică a inamicului. (...) În fruntea armatei vor fi diviziile mele «Totenkopf», a căror sarcină va fi să nimicească bărbaţii, femeile şi copiii de origine poloneză sau care vorbesc graiul polon, fără milă şi fără îndurare”.

Brutalitatea lui Hitler îşi găsea şi de această dată originile în prejudecăţile sale rasiale: toţi germanii învăţau încă de la o vârstă fragedă că polonezii erau un popor neorânduit şi primitiv care trebuie ţinut în frâu de stăpâni puternici. În calcul intrau şi consideraţiuni de ordin geografic: Polonia stătea în calea extinderii Germaniei către răsărit, iar liderii de la Varşovia îl mâniaseră pe Hitler, refuzând cedarea teritoriilor pe care Führerul le revendicase vehement.

Astfel, la 1 septembrie, armatele germane s-au revărsat peste graniţe[509], de la nord, sud şi vest: un milion şi jumătate de soldaţi, 300.000 de cai transportând artilerie şi materiale conexe, 1.500 de tancuri şi sute de avioane noi aparţinând Forţelor Aeriene. Polonezii n-au putut ţine piept acestui Blitzkrieg („război fulger”). Liniile poloneze au fost secerate de gloanţele avioanelor de vânătoare şi străpunse de diviziile de blindate. Întreaga flotă aeriană a fost distrusă. Oraşele au fost făcute una cu pământul. Mii de civili au fugit în maşini, căruţe, biciclete sau pe jos. S-au îndreptat spre est, dar calea le-a fost

[509] Evans, The Third Reich at War, pp. 3-8.

tăiată de sovietici. Peste 120.000 de soldaţi polonezi au pierit în luptă, câte zece pentru fiecare german căzut. Un milion au fost luaţi prizonieri.

La 20 de ani după depunerea armelor care a dat naştere mişcării naziste, Germania construise cea mai temută maşină de război din lume. „Armata de astăzi este net superioară celei din 1914”, scria Rosenberg în urma triumfului, iar „între soldaţii de rând şi ofiţeri există o cu totul altă legătură: generalii iau masa în acelaşi loc cu ostaşii, generalii sunt în linia întâi. Când vede întreg batalionul avansând... [îşi spune]: asemenea omenie nu va mai exista niciodată”[510].

Rosenberg însuşi era literalmente scos din serviciu în momentul declanşării celui de-al Doilea Război Mondial: chinuit de o afecţiune cronică la gleznă, a zăcut la pat pe aproape toată perioada lunilor august şi septembrie. Ideologul avea de mult timp probleme de sănătate. În 1935, 1936 şi 1938 zăcuse luni de zile într-o clinică SS din Hohenlychen, la nord de Berlin, urmând un tratament pentru inflamarea articulaţiilor, care-l dureau atât de tare, încât abia se putea deplasa. „Vechea şi nemiloasa artrită de la picior a revenit cu aceeaşi forţă, iar muşchii spatelui îşi fac din nou de cap”[511], scria în jurnal în 1936. Şeful de secţie, Karl Gebhardt, a descoperit că Rosenberg era extrem de sensibil la schimbările de vreme şi că se îngrăşase nepermis de mult din cauza stilului său de viaţă sedentar[512]. Doctorul acuza totodată şi „însingurarea fizică”, căci Rosenberg avea puţini prieteni cu care să poată purta o discuţie deschisă şi sinceră.

Chiar şi dacă n-ar fi fost forţat să stea în casă, scria el cu amărăciune în 1939, Hitler tot nu ar fi apelat la

---

[510] Jurnalul lui Rosenberg, 29 septembrie 1939.
[511] Ibid., 19 august 1936.
[512] Piper, Alfred Rosenberg, p. 310.

serviciile sale în acele prime zile cruciale ale invaziei. Führerul n-avea nevoie de un ideolog renumit pentru atacurile sale împotriva noului aliat al Germaniei. „Cercul de apropiaţi al Führerului este astăzi alcătuit din cu totul alţi oameni decât cei din perioada sforţărilor noastre.”[513]

În prima zi a războiului, Rosenberg a şchiopătat până în Reichstag pentru a asculta discursul lui Hitler. Führerul insista că polonezii erau de vină[514]. Nesocotiseră nişte propuneri de bun-simţ. Se împotriviseră unei soluţii paşnice. Nu avea de ales decât să atace. „M-am făcut greşit înţeles, dacă răbdarea şi pacifismul meu sunt luate drept slăbiciune sau chiar laşitate. Drept urmare, am hotărât să vorbesc aceeaşi limbă pe care a folosit-o în ultimele luni Polonia împotriva noastră”. Hitler susţinea cu tărie că polonezii deschiseseră focul asupra soldaţilor germani (afirmaţie falsă) şi că armata răspunsese provocării, nimic mai mult. „De-acum înainte, vom răspunde bombelor cu bombe”[515], a exclamat el.

Înaintea cuvântării, Rosenberg s-a întâlnit cu Göring în curtea interioară, iar cei doi au discutat până la sosirea Führerului. „Ceva îmi spune că Anglia a fost în mod intenţionat subestimată”[516], i-a mărturisit Rosenberg.

Avea dreptate. În zilele dinaintea invaziei, liderii britanici se străduiseră să-i aducă pe germani şi pe polonezi la masa negocierilor. Hitler i-a dat asigurări ambasadorului britanic la Berlin, Nevile Henderson, că dorea pace cu Anglia. Nemulţumirile sale îi vizau doar pe neînduplecaţii polonezi. Odată ce disputa cu Polonia va fi rezolvată, Hitler promitea să renunţe la pornirile sale

---

[513] Jurnalul lui Rosenberg, 24 septembrie 1939.
[514] Detalii ale negocierilor dintre Anglia şi Germania sunt extrase din Shirer, Rise and Fall, pp. 548-549, 574-576.
[515] Ibid., pp. 598-599.
[516] Jurnalul lui Rosenberg, 24 septembrie 1939.

beligerante. Însă, la acea dată, după Austria, München şi Cehoslovacia, Londra învăţase să nu se mai încreadă în promisiunile lui Hitler. Pe 25 august, Marea Britanie a semnat un tratat de alianţă defensivă cu Polonia. Ribbentrop se înşelase. Anglia nu avea să rămână pasivă.

Cu câteva ceasuri înaintea invaziei, după zile în şir de tratative zadarnice, Henderson lua ceaiul în compania lui Göring, exuberant ca întotdeauna. I-a spus ambasadorului că, dacă polonezii refuzau să depună armele, Germania îi va „strivi ca pe păduchi”[517] şi ar fi o „mare nesăbuinţă” din partea britanicilor să se amestece.

În dimineaţa zilei de 3 septembrie, Henderson s-a prezentat la Biroul de Externe german pentru a înmâna declaraţia oficială de război a Marii Britanii. Ribbentrop nu l-a primit pe ambasador în această zi hotărâtoare, în schimb, interpretul său a preluat scurtul comunicat britanic, după care a dat buzna în biroul lui Hitler, pe care l-a găsit aşezat la birou, în vreme ce Ribbentrop stătea în dreptul ferestrei. Cei doi au ascultat în tăcere, apoi, după o lungă pauză – „mi s-a părut o veşnicie”, scria interpretul ulterior – Hitler şi-a întors chipul schimonosit de furie către ministrul de externe: „Şi-acum ce facem?”

William Shirer, la data respectivă corespondent CBS la Radio Berlin, se afla în piaţa din faţa Cancelariei alături de un grup de germani în momentul în care difuzoarele au anunţat că Hitler târâse naţiunea într-o nouă conflagraţie mondială. „Era o zi minunată de septembrie, soarele strălucea, văzduhul era înmiresmat, o zi pe care berlinezul o petrece de regulă în pădurile sau pe malul lacurilor din apropiere”, scria Shirer în jurnalul său. La finalul anunţului „s-a aşternut tăcerea. Oamenii nu se clintiseră din loc. Erau înmărmuriţi”[518].

---

[517] Shirer, Rise and Fall, p. 592.
[518] Shirer, Berlin Diary, p. 200.

Franţa a declarat război în aceeaşi zi ca Anglia, însă cele două ţări nu erau pregătite de luptă şi nu s-au opus în niciun fel invaziei germane din Polonia. În decursul următoarelor săptămâni, naziştii au încercat în zadar să-i invite pe francezi şi pe englezi la masa negocierilor. Rosenberg nu înţelegea încăpăţânarea britanicilor[519]. După şase ani în care luase aminte la discursurile liderilor britanici, Rosenberg era la fel de nelămurit ca toată lumea în privinţa intenţiilor lor. „Am făcut aproape tot ce ne-a stat în putinţă”, scria în jurnal, „dar în fruntea ţării se află o mică clică de demenţi mânaţi de la spate de evrei. Chamberlain e un bătrân molâu. Se pare că vor refuza să înţeleagă până când nu le va fi vârât cu forţa în cap”.

În Cancelaria Reichului, Hitler începea să realizeze că nu se mai putea face nimic pentru a-i determina pe britanici să cedeze. I-a spus lui Rosenberg că sosise vremea să-i zdrobească.

„Dacă englezii nu vor pace, Hitler îi va înfrunta şi îi va distruge prin orice mijloace posibile”[520], scria Rosenberg la

O lună după izbucnirea războiului.

Între timp, naziştii îşi puneau viziunile radicale în aplicare asupra polonezilor[521]. Operaţiunea era condusă de Heinrich Himmler.

În Noaptea cuţitelor lungi din 1934, Himmler fusese cel care furnizase dovezile contrafăcute privind tentativa de puci a lui Röhm, şi SS-ul lui Himmler[522] se făcea responsabil de majoritatea execuţiilor ordonate de Hitler în marea epurare. Între timp, SS-ul devenise o organizaţie redutabilă. Ofiţerii purtau uniforme negre pe al căror guler

---

[519] Jurnalul lui Rosenberg, 24 septembrie 1939.
[520] Ibid., 29 septembrie 1939.
[521] Evans, The Third Reich at War, pp. 9-23.
[522] Read, The Devil’s Disciples, p. 371.

era cusută o siglă reprezentând străvechi fulgere runice. „Ştiu că mulţi se îmbolnăvesc la vederea uniformei negre”[523], spunea Himmler la un moment dat. „E de înţeles, şi nu avem pretenţia să fim îndrăgiţi de mulţi oameni”. În ochii săi, SS-ul era un soi de ordin religios, drept pentru care a stabilit rituri şi ritualuri păgâne moştenite de la teutoni şi vikingi, consideraţi de nazişti a fi strămoşii lor arieni. Rosenberg nu era singurul apostat din conducerea nazistă. Şi Himmler considera că se pregătea „cea din urmă confruntare cu creştinismul”[524]. SS-ul nu sărbătorea naşterea Domnului, ci solstiţiul de vară.

După anexarea Austriei, trupele lui Hitler au avansat în siajul armatei, arestând zeci de mii de oameni şi supunându-i pe evrei la umilinţe chinuitoare. Shirer, care se deplasase la Viena pentru a prezenta evenimentele, a fost şocat să-i găsească pe evrei ştergând graffiti de pe asfalt cu peria sau curăţând toalete, în batjocura mulţimilor. „Mulţi evrei se sinucid”, scria jurnalistul. „Multe veşti despre sadismul naziştilor.”[525]

La scurt timp după invadarea Poloniei, Himmler a organizat operaţiunile în forţă[526] ale atotputernicei poliţii politice într-un Birou Principal de Securitate a Reichului, sub comanda lui Reinhard Heydrich. Neîndurător, amoral, cinic şi foarte eficient[527], Heydrich era deopotrivă temut şi detestat. Cu un tată compozitor şi cântăreţ la operă şi o mamă angajată la teatru, Heydrich a devenit un virtuoz al viorii şi un redutabil scrimer. A ajuns locotenent de marină, însă cariera sa militară a luat sfârşit după ce a lăsat-o

---

[523] Burleigh, The Third Reich: A New History, p. 192. Vezi şi Heinrich Himmler, Die Schutzstaffel als antibolschewistische Kampforganization (München: Franz Eher Nachfolger, 1937).

[524] Evans, The Third Reich in Power, pp. 50-52, 252.

[525] Shirer, Berlin Diary, p. 110.

[526] Read, The Devil’s Disciples, pp. 608-611.

[527] Evans, The Third Reich in Power, pp. 53-54.

însărcinată pe fiica unui renumit industriaş. Himmler l-a recrutat în SS, unde l-a pus în fruntea operaţiunilor de spionare a adversarilor politici, precum şi a anumitor naziști. A intrat curând în graţiile lui Himmler, astfel că în 1936 a ajuns la conducerea Gestapoului şi a Poliţiei Juridice. Trei ani mai târziu, toate aceste servicii erau subordonate unei singure organizaţii.

Odată ce rezistenţa armată poloneză a fost spulberată, Heydrich a trimis cinci divizii de trupe comando numite *Einsatzgruppen* (Grupuri Operative) să cutreiere statul învins şi să-i spânzure sau să-i împuşte pe toţi cei care ar fi putut să organizeze în viitor mişcări de rezistenţă, de la intelectuali la aristocraţi, afacerişti de renume sau preoţi.

La capătul luptelor, Polonia a fost împărţită în trei regiuni. Ţinuturile estice reveneau Uniunii Sovietice. Ţinuturile vestice au fost anexate de Germania, „urmând a fi depopulate şi colonizate de germani”[528], după cum îi informase Hitler pe generali cu câteva zile înaintea asaltului. Regiunile centrale, ce cuprindeau oraşele Varşovia, Cracovia şi Lublin, au devenit o colonie germană cunoscută sub numele de Guvernământul General. Guvernată de un administrator nazist lipsit de scrupule, Hans Frank, această regiune ce număra 11 milioane de locuitori urma să joace rolul unui lagăr uriaş pentru toate elementele nedorite.

În octombrie, Hitler l-a numit pe Himmler într-o nouă funcţie de răspundere: Reichskomissar pentru întărirea rasei germane. Acesta urma să coordoneze complicatul proces de repopulare a noilor colonii cu germani şi să dirijeze eliminarea „influenţelor dăunătoare ale elementelor străine din rândul populaţiei, ce prezintă o primejdie la adresa Reichului”.

---

[528] Evans, The Third Reich at War, p. 11.

În anii următori, Himmler a gestionat deportarea violentă a peste un milion de polonezi şi evrei în Guvernământul General. Aceştia au fost scoşi din case, înghesuiţi în vagoane neîncălzite, descărcaţi şi lăsaţi de izbelişte, fără niciun fel de provizii. Odată ajunşi la destinaţie, cei rămaşi în viaţă – căci mulţi mureau pe drum – erau supuşi măsurilor aspre implementate de Frank: ghetouri, muncă silnică şi înfometare. „Evreii nu mă interesează câtuşi de puţin”[529], declara guvernatorul în primăvara lui 1940. „Nu-mi pasă nici cât negru sub unghie dacă au ce mânca sau nu”.

Alţi polonezi au fost transportaţi în Germania pentru a lucra pe salarii de nimic, în condiţii mizerabile. Au fost cazaţi în barăci neîncăpătoare. Pe hainele lor au fost cusute etichete pe care scria OST (est), cu scopul de a-i descuraja pe germani să fraternizeze cu ei, pătându-şi astfel demnitatea. Copiii din orfelinatele poloneze, mulţi dintre ei abandonaţi în urma deportării părinţilor lor, au fost predaţi unor părinţi adoptivi din Germania.

În acelaşi timp, cetăţenii de origine germană din Estonia, Letonia, România şi din alte ţări au fost repatriaţi şi cazaţi în regiunile apusene ale Poloniei, proaspăt epurate şi alipite Germaniei, din care făceau parte oraşele Poznan şi Łódź.

Cu prilejul unei scurte vizite în teritoriul cucerit, Hitler şi-a confirmat prejudecăţile pesimiste despre populaţia autohtonă, scria Rosenberg. „Polonezii: un strat superficial de germanitate ce ascunde un miez îngrozitor”[530], scria în jurnal după întâlnirea cu Führerul la sfârşitul acelei săptămâni fatidice din septembrie 1939. „Evreii sunt de cea mai josnică speţă. Mizeria domneşte în oraşe. A

[529] Longerich, Holocaust, p. 154.

[530] Jurnalul lui Rosenberg, 29 septembrie 1939.

descoperit multe în ultimele săptămâni. Mai presus de toate: dacă Polonia ar fi rămas stăpână peste acele regiuni istorice ale Reichului încă două-trei decenii, praful şi pulberea s-ar fi ales de ele; aici, doar o mână de fier poate conduce”, mai nota în jurnal.

Rosenberg a încercat să-şi abată atenţia de la tumultul ce străbătea Europa. „Am pictat astăzi din nou, după o lungă pauză”[531], scria într-o zi. „Mi-au sosit din Reval studii pictate în urmă cu 21 de ani. În pofida exerciţiului, nu mi-am îmbunătăţit tehnica”. Felicitările primite cu ocazia zilei sale de naştere l-au înveselit. „Ce senzaţie ciudată să ştii că, încetul cu încetul, scrierile mele au revoluţionat gândirea a sute de mii de oameni![532] Multora le-au adus alinare şi linişte în suflet. Un nou sens în viaţă, după pierderea celui vechi. Aşa îmi scriu bărbaţi şi femei, fete şi elevi de şcoală. Unii îmi scriu poezii, alţii îşi descriu evoluţia”. Cugeta la războiul din prezent, la cele ce vor urma şi la cei pentru care scrisese din 1919: poporul german. Se întreba dacă ştiau cu adevărat ce-i aşteaptă.

Se întreba dacă vor avea tăria să „ducă pe umeri povara viitorului”.

---

[531] Ibid., 7 ianuarie 1940.
[532] Ibid., 19 ianuarie 1940.

În primii ani petrecuți în America, Kempner a lucrat într-un birou din clădirea Blanchard Hall a Universității din Pennsylvania, pe Walnut Street din Philadelphia. (*Universitatea din Pennsylvania*)

15

În căutarea unui rost

Sosiţi la New York de la Boulogne-sur-Mer, după o călătorie de şapte zile, Robert şi Ruth Kempner s-au cazat în camera 1063 din hotelul Pennsylvania, pe Seventh Avenue, vizavi de gara Pennsylvania, cu faţada sa în stil Beaux Arts. Ruth i-a trimis o vedere cu hotelul lui Otto Reinemann, cel care făcuse posibilă emigrarea lor. Era copleşită de călătorie, de Manhattan şi, mai presus de toate, de norocul avut[533].

Din ziare au aflat că, dacă ar fi întreprins călătoria o săptămână mai târziu, căpitanul ar fi fost nevoit să navigheze cu luminile stinse, de teama submarinelor nemţeşti. De altfel, compania Holland America a hotărât să scoată din circulaţie vasul cu care soţii Kempner călătoriseră în America, *Nieuw Amsterdam*, pentru a nu-l supune riscului unei curse atlantice în vreme de război. Alţi prieteni şi aliaţi ai familiei Kempner au rămas blocaţi în Germania şi Franţa; curând, solicitările lor disperate aveau să sosească în cutia poştală.

Au fost însoţiţi de mama în vârstă a lui Ruth şi de Margot Lipton. În ciuda problemelor puse de relaţia dintre Kempner şi Lipton căsniciei sale cu Ruth, se pare că soţia sa se împăcase cu ideea: Lipton urma să împartă locuinţa cu soţii Kempner. Părinţii ei rămăseseră în Frankfurt. Ulterior, aveau să fie deportaţi în lagărul de concentrare de la Theresienstadt, în fosta Cehoslovacie, unde aveau să

---

[533] Vedere poştală de la Ruth Kempner către Otto Reinemann, 2 septembrie 1939, Kempner Papers, Box 95.

piară[534]. Rudele ei părăsiseră Germania şi se stabiliseră în Anglia, America sau Israel. Curând, Lipton avea să-şi găsească o nouă familie în soţii Kempner, care-i împărtăşeau, desigur, sentimentele.

Robert şi Ruth studiaseră intens limba engleză cu câteva luni înaintea plecării. În afară de limbă, nu ştiau mare lucru despre America. Ceea ce conta, în schimb, era că se aflau într-o „ţară întinsă, bogată şi liberă din punct de vedere politic”[535].

Kempner era conştient de dificultăţile vieţii de imigrant. Lucrurile lăsate în urmă, în Berlin, erau pierdute pe veci. Funcţia importantă ocupată înainte să fie dat afară din Ministerul Prusac de Interne – *Oberregierungsrat*, înalt funcţionar de stat – nu avea nicio valoare în America. Cunoştinţele sale amănunţite de jurisprudenţă germană şi despre administrarea poliţiei nu-l ajutau defel să înţeleagă sistemul american. Nu-l ajuta nici prima impresie creată, de regulă una excentrică. O persoană care l-a intervievat în 1940 pentru un studiu despre cercetătorii strămutaţi a observat că „avea îmbrăcăminte neîngrijită” şi „stătea încovoiat pe scaun”.

Îl fixase pe interlocutor cu privirile, fără să clipească. „O parte din mărturiile sale şi însăşi natura răspunsurilor date nu păreau verosimile şi am avut impresia că am de-a face cu un individ dereglat”[536], scria intervievatorul.

Cel puţin îşi găsise o slujbă, ce-i drept, una modestă şi nesigură: cercetător la Institutul de Guvernare Locală şi Statală al Universităţii din Pennsylvania. Cunoştea judecători, afacerişti şi profesori cu oarecare renume care în urma emigrării se angajaseră ca spălători de vase sau

---

534 Kempner, Ankläger einer Epoche, p. 143.

535 Interviu cu Kempner, Arhivele Comitetului de Urgenţă pentru Ajutorare a Cercetătorilor Străini Deportaţi.

536 Ibid.

contabili.

Nu toţi imigranţii erau Albert Einstein. Nu toată lumea ajungea, de pildă, la Universitatea din Exil a Noii Şcoli de Cercetări Sociale din New York, înfiinţată pentru oamenii de ştiinţă strămutaţi. Diplomele şi renumele nu-şi găseau întotdeauna echivalentul într-o ţară străină. Pentru a supravieţui, mulţi imigranţi recent sosiţi au fost nevoiţi să se reprofileze, cu un ochi mereu aţintit la oferta de lucru din ziarele pentru refugiaţi.

În maniera-i caracteristică, Kempner nu s-a mulţumit să răsfoiască ziarele în căutare de oportunităţi, ci a încercat să-şi promoveze imaginea în presă, pentru ca oportunităţile să-l găsească pe el. În mod surprinzător – şi poate cu ajutorul lui Reinemann, care lucra în administraţia Philadelphiei şi cunoştea, fără îndoială, câţiva reporteri – Kempner a izbutit să publice către sfârşitul lui septembrie un articol despre venirea lui în America.

Fost consilier al Poliţiei germane vine în America pentru a începe o nouă viaţă”, anunţa ziarul *Evening Public Ledger* din Philadelphia pe data de 29 septembrie. În acest articol scurt se amintea de contribuţia mamei sale la Facultatea de Medicină pentru Femei din Pennsylvania şi de fuga sa din ghearele naziştilor. Kempner a declarat reporterilor că era hotărât să rămână în Statele Unite şi că nu-l mai lega nimic de Europa. N-a pomenit nimic de Lucian şi André. „E mai bine să porneşti de la zero în această ţară”, a explicat el.

A ţinut să precizeze că activităţile sale din cadrul poliţiei berlineze n-aveau nimic de-a face cu Gestapoul. Fusese un funcţionar pe probleme legale şi administrative înainte de venirea naziştilor la putere, nimic mai mult.

„Vă rog să menţionaţi că sunt un simplu student la universitate şi vă rog să scrieţi că sunt apolitic şi că nu

discut despre politică”[537], a conchis el.

Ulterior, Kempner avea să-şi justifice atitudinea defensivă în autobiografia sa. În perioada războiului, americanii urmau un dicton simplu: „nemţii sunt nemţi”[538]. Se temeau de sabotori şi spioni nazişti şi credeau că toţi imigranţii erau croiţi din aceeaşi stofă îndoielnică, chit că erau evrei, că fuseseră prigoniţi de Hitler sau că luptaseră împotriva naziştilor.

Astfel, prezentarea din *Public Ledger* reprezenta o carte de vizită pentru Kempner, un grăunte de credibilitate în aventura sa de pe aceste meleaguri străine.

Kempner şi însoţitorii săi s-au mutat întâi într-o casă de cărămidă ce făcea parte dintr-un şir de case de pe Osage Avenue, Philadelphia, în apropiere de campusul Universităţii din Pennsylvania. Avea biroul la ultimul etaj al Blanchard Hall, o clădire veche şi neobişnuită de trei etaje de pe Walnut Street, cu faţada gotică năpădită de iederă, cu mansardă şi uşi impunătoare din lemn de nuc.

Având funcţia de cercetător la institut, scria expozeuri, ţinea prelegeri şi publica articole în jurnale academice. Totodată, urma cursuri de ştiinţe politice, lua interviuri refugiaţilor germani pentru o emisiune săptămânală antinazistă difuzată de postul de radio Philadelphia şi alerga după invitaţii de a ţine cuvântări publice. Şi-a creat o imagine de supravieţuitor al prigoanei hitleriste. Susţinea că fusese atât de aproape de moarte, încât mai multe ziare europene anunţaseră execuţia lui în urma arestării din 1935. Prelegerile pe care le ţinea în cluburi, licee şi facultăţi aveau titluri răsunătoare precum „îi cunosc pe aceşti oameni: Hitler, Göring, Himmler, Goebbels”, „Dragoste în vremea dictaturii” şi, fireşte,

---

[537] „Ex-Advisor to Germany’s Police Comes Here to Begin New Life“, Evening Public Ledger (Philadelphia), 29 septembrie 1939.

[538] Kempner, Ankläger, p. 158.

„Albumul începe cu moartea mea”[539].

Dacă la angajarea în 1939 Kempner şi-a plătit propriul salariu, în anii următori a primit subsidii, inclusiv o subvenţie din partea Comitetului de Urgenţă pentru Ajutorarea Cercetătorilor în Exil. Totodată, a obţinut un grant de 1.000 de dolari de la Carnegie Corporation, New York, pentru studierea metodelor poliţiei şi administraţiei în al Treilea Reich. Pentru procurarea materialelor necesare din Germania nazistă.

Kempner a fost nevoit să apeleze la subterfugii. „Dat fiind că numele meu figurează pe toate listele negre ale naziştilor, le-am dat nume precum Comper sau Compen”[540].

Cercetările sale îl duceau uneori pe făgaşe nebănuite. Odată i-a scris unui profesor de la Universitatea Washington, cerându-i informaţii despre „problema noii fizionomii naziste” a Tineretului Hitlerist şi a ofiţerilor SS. „Noua generaţie de naziști”, scria Kempner, „are feţe «încremenite», modelate de anumite mecanisme administrative. Legat de acest aspect, aş dori să aflu dacă există studii pe acelaşi subiect sau similare, de pildă despre schimbarea la faţă a prizonierilor închişi pe perioade lungi, a grupurilor de imigranţi etc.”[541]

O bună parte din cărţile lui Kempner îl însoţiseră în călătoria sa sinuoasă din Germania nazistă şi peste ocean, iar acum aveau să-i fie de mare folos. Kempner a publicat din fonduri proprii raportul pe care-l întocmise alături de alţi juriști în 1930 legat de natura criminală a partidului, pe care l-a reintitulat *Schiţa subsolurilor naziste*, *aşa cum*

---

[539] Descrierea lui Kempner ca purtător de cuvânt, Kempner Papers, Box 1.

[540] Kempner către FBI, 16 martie 1942, Kempner Papers, Box 1.

[541] Kempner către F.P. Foley, 8 octombrie 1941, Kempner Papers, Box 1.

apare în rapoartele confidenţiale ale poliţiei[542].

A încercat totodată să vândă editurilor o traducere în engleză a *Mitului secolului XX*, „profeţiile acestui «Nostradamus-Rosenberg»”. Lumea anglo-saxonă trebuia să parcurgă „singurul tratat fundamental şi oficial de filosofie, religie şi teorie politică nazistă”, declara Kempner în scrisorile de promovare trimise editurilor Knopf, Oxford University Press, Macmillan ş.a. Era convins că avea să se vândă ca pâinea caldă[543] şi le-a sugerat editorilor să folosească profitul pentru ajutorarea germanilor nevoiaşi care trăiau în exil.

Rând pe rând, editurile l-au refuzat politicos. „Mi-e teamă că acest tratat bombastic nu va avea succes pe piaţă şi că nu va avea trecere la 99 din 100 de cititori americani”, i-a scris un editor.

Cu toate că studia, scria şi ţinea prelegeri, Kempner avea planuri mai ambiţioase. Dorea să lucreze pentru cea mai renumită agenţie de investigaţii din lume.

Kempner i-a scris pentru prima oară lui J. Edgar Hoover, directorul FBI-ului, în 1938, pe când încă se afla în Nisa. Cu toate că nu stăpânea încă limba engleză – la şcoală studiase mai mult greaca veche decât engleza – a izbutit să se facă înţeles.

S-a prezentat drept „expert în criminalistică”, fost instructor de poliţie şi „Prim Secretar în Departamentul de Poliţie al Ministerului de Interne din Berlin”. Kempner dorea să ştie dacă FBI-ul avea un loc pentru el, asigurându-l pe Hoover că va „sluji ţara cu profesionalism, întrucât am experienţă în numeroase ramuri ale criminalisticii, de maximă importanţă pentru Statele Unite

---

[542] Raportul a fost mai târziu publicat de către Centrul de cercetare al Colegiului de Stat din Washington cu un titlul oarecum diferit.

[543] Kempner către Knopf, 10 decembrie 1941, şi Curtice Hitchcock către Kempner, 11 noiembrie 1941, Kempner Papers, Box 1.

în acest moment”[544].

Destinatarul scrisorii devenise faimos graţie filmelor hollywoodiene care înfăţişau goana sa neostenită pe urmele unor tâlhari şi ucigaşi notorii[545]. Hoover şi-a început cariera în Departamentul de Justiţie la trei luni după încheierea Primului Război Mondial, când isteria sabotorilor şi spionilor cuprinsese toată ţara. În ziua în care Statele Unite intrase în război, circa 100 de germani fuseseră arestaţi; alţi 1 200 au continuat să fie monitorizaţi. Legea Spionajului din 1917 condamna orice acţiune cu caracter trădător. Până şi discursul antirăzboinic fusese scos în afara legii. FBI-ul a vânat spioni germani, a suprimat acţiunile muncitorilor industriali aparţinând mişcării muncitoreşti internaţionale, potrivnici războiului, şi a arestat zeci de mii de bărbaţi suspectaţi de sustragere de la serviciul militar.

După război, Hoover a fost numit la conducerea proaspăt înfiinţatei Divizii Radicale din cadrul Departamentului de Justiţie, şi, împreună cu 61 de agenţi federali, a întocmit în scurt timp mii de dosare unor indivizi suspectaţi că plănuiau răsturnarea guvernului american. Agenţii au infiltrat organizaţiile comuniste, i-au arestat pe membrii acestora, iar mişcarea a intrat în clandestinitate. Criticii au reclamat încălcarea anumitor libertăţi civile, iar când a ieşit la iveală că agenţii spionaseră mai mulţi membri ai Congresului, preşedintele Calvin Coolidge a intervenit pentru a tăia din avântul organizaţiei. „Un sistem bazat pe poliţie secretă poate prezenta o ameninţare la adresa administraţiei şi a instituţiilor libere – a declarat noul procuror general al preşedintelui, Harlan

---

[544] Kempner către Hoover, 21 decembrie 1938, Kempner Papers, Box 43.

[545] Materialul despre Hoover este extras din Weiner, Enemies, pp. 3-6, 13-46, 60-70.

Fiske Stone – pentru că înlesneşte abuzul de putere, ce nu poate fi întotdeauna depistat şi înţeles atât de repede”. Coolidge l-a concediat pe directorul agenţiei şi l-a înlocuit cu Hoover, însă cu o condiţie: să pună capăt spionajului. Hoover a fost de-acord, apoi a găsit o cale de-a continua practica în secret.

În 1938, în pragul războiului, spaimele americanilor se legau de nazişti şi de fascişti. Liga Germano-Americană promova un mesaj pronazist atât în presă, cât şi pe străzi. Părintele Charles Coughlin, preot catolic în Royal Oak, Michigan, care în perioada interbelică îşi formase un public de 40 de milioane de ascultători la radio, rostea diatribe împotriva „evreilor uneltitori” şi a comuniştilor. „Când terminăm noi cu evreii, tratamentul de care au avut parte în Germania li se va părea o nimica toată”, a declarat el în cadrul unei cuvântări ţinute în Bronx. Sinclair Lewis a alimentat şi mai mult paranoia cu bestsellerul său *It Can’t Happen Here* (*Asta nu se poate întâmpla aici*), unde preşedintele american, ales corect, impunea o dictatură.

În tot acest vârtej stârnit de angoasele şi temerile în privinţa spionilor şi a sabotorilor, noul preşedinte a apelat la Hoover.

La 25 august 1936, în virtutea unui ordin atât de secret, încât nici n-a fost aşternut pe hârtie, Roosevelt l-a desemnat pe directorul Biroului să-i urmărească pe naziştii şi pe comuniştii din America. Hoover a mers şi mai departe, oferind informaţii nu doar despre agenţii străini şi infiltraţi, ci şi despre adversarii politici ai lui Roosevelt, printre care şi aviatorul Charles Lindbergh, care, în urma vizitelor în

Germania, se declarase impresionat de Hitler şi de Reichul său. „Sunt absolut convins că Lindbergh e nazist”[546], i-a mărturisit Roosevelt unui membru al

[546] Charles, J. Edgar Hoover and the Anti-Interventionists, p. 30.

cabinetului.

În februarie 1938, agenţii federali au deconspirat o reţea de spionaj infiltrată în structurile armatei şi ale furnizorilor de armament. În ultimii zece ani, spionii reuşiseră să fure planuri de noi avioane şi nave de război. Acest caz a înfiorat conştiinţa publică: naziştii erau cu adevărat aici, de această parte a Atlanticului[547].

Nu după mult timp, Hoover l-a convins pe Roosevelt să-i confere control total asupra operaţiunilor de spionaj şi contraspionaj din America. Preşedintele a autorizat în secret interceptarea convorbirilor telefonice a unor potenţiali spioni şi elemente subversive, încălcând o hotărâre expresă a Curţii Supreme. FBI a întocmit liste cu potenţiali trădători care urmau a fi arestaţi sau supravegheaţi dacă America intra în război.

Câţiva apărători ai libertăţilor civile – printre care şi procurorul general Robert H. Jackson, viitorul procuror-şef din partea SUA la procesele de la Nürnberg – şi-au exprimat îngrijorarea în privinţa tacticii agresive a lui Hoover. Când Eleanor Roosevelt a descoperit că agenţii scormoneau în trecutul secretarei sale, i-a trimis o scrisoare personală lui Hoover., Acest tip de investigaţii aduce prea mult cu metodele folosite de Gestapo.”[548]

Aceasta era, în vara lui 1938, agenţia cu care Robert Kempner dorea să colaboreze.

Scrisoarea trimisă lui Hoover nu a facilitat o întâlnire cu directorul FBI. Agenţia i-a răspuns cu un mesaj scurt, însoţit de o broşură despre cum să devii agent special. Însă directorul nu i-a trimis acestui refugiat german necunoscut vreo vorbă de încurajare[549].

---

[547] Weiner, Enemies, pp. 78-79.

[548] Ibid., pp. 83,106.

[549] Hoover către Kempner, 16 ianuarie şi 24 iulie 1939, şi Kempner către Hoover, 10 iulie şi 25 septembrie 1939, Kempner Papers, Box 43.

Kempner nu s-a lăsat păgubaş şi i-a scris în iulie că îşi găsise de lucru în Statele Unite. Mai mult, l-a întrebat pe Hoover dacă ar putea să-l contacteze când ajunge în Washington. Avea de gând să ofere „informaţii extrem de interesante pentru preocupările dumneavoastră curente”. Drept răspuns, Hoover l-a invitat să participe „la un tur de prezentare detaliată a amenajărilor şi expoziţiilor noastre”.

Nici acest refuz mascat nu l-a descurajat pe Kempner. La 25 septembrie 1939, avocatul aflat în exil a redactat o scrisoare prin care îl informa pe Hoover de sosirea sa. „Consider că e un mare privilegiu să trăiesc şi să lucrez în SUA şi să contribui cu modestele mele cunoştinţe acumulate în lunga perioadă de activitate din Berlin şi din alte părţi. Sper că voi găsi cât de curând o ocazie să vizitez Washingtonul. Voi avea deosebita plăcere să vă invit la o discuţie despre lucruri de interes pentru dumneavoastră”.

Pesemne Kempner învăţase ceva despre noua sa ţară. Ca să reuşeşti în America, trebuia să dai din coate.

Comori furate, stivuite într-o biserică din Ellingen, Bavaria. *(Arhivele Naționale)*

16

Hoţi în Paris

Pe întreg cuprinsul Germaniei se urzeau comploturi pentru asasinarea lui Hitler. Un asemenea grup conspirativ s-a format în rândurile generalilor de armată care se temeau că, după zdrobirea Poloniei, Führerul avea de gând să facă stânga împrejur şi să atace imediat Franţa. Aceştia insistau că armata nu era încă pregătită. Scos din sărite, Hitler le-a reproşat că sunt slabi de înger, dându-le de înţeles că s-ar putea să-i acuze de trădare. Conspiraţia s-a destrămat[550].

La 8 noiembrie 1939, cu ocazia comemorării puciului ratat din München, Hitler a urcat la pupitrul berăriei Bürgerbräukeller, unde, în urmă cu multă vreme, descărcase un glonţ în tavan şi îi ţinuse pe liderii bavarezi ostatici. An de an, vechii luptători naziști se întruneau în München şi defilau pe străzi, la fel ca în 1923, doar că acum ei erau învingătorii, iar mulţimile îi întâmpinau ca pe nişte eroi. Hitler adora festivităţile. Într-un an, s-a întors către Rosenberg, care se afla în rândul al doilea, şi i-a spus încântat: „Nu poţi ajunge atât de departe cu vechii sfinţi”[551]. Rosenberg a denumit procesiunea un „Corpus Christi germanic” – replica naziştilor la procesiunile papei pe străzile Romei.

Conform tradiţiei, Hitler ţinea în fiecare an o cuvântare la berărie, adresându-se invitaţilor, de regulă între 8.30 şi 10 seara. De data aceasta, în stâlpul din spatele podiumului se ascundea o bombă cu ceas, setată

---

[550] Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 541-543.

[551] Jurnalul lui Rosenberg, 14 noiembrie 1936.

să explodeze la ora 9.20, chiar în toiul discursului[552]. Însă Hitler, de această dată, nu a respectat tradiţia. Şi-a încheiat cuvântarea la câteva minute după ora 9 şi, în loc să stea la discuţii cu publicul, s-a suit în maşină şi a plecat iute spre gară. Avea planificată la Berlin o importantă întrunire privind invadarea Franţei[553]; şedinţa ar fi trebuit să aibă loc pe 7 noiembrie, dar fusese amânată din cauza vremii nefavorabile. „După cuvântarea sa vizibil scurtată, a fost invitat să se alăture vechilor luptători pe coridoarele berăriei. A întrebat cât e ceasul. Era 9.10. (...) Nedorind să întârzie, a plecat în grabă către tren. Dacă lucrurile nu s-ar fi întâmplat astfel, cu toţii am fi zăcut sub dărâmături”.

Bomba s-a detonat la momentul prevăzut, pulverizând stâlpul şi acoperişul de deasupra. Au fost schilodiţi 63 de oameni, iar opt au murit. A doua zi, publicaţia lui Rosenberg, *Völkischer Beobachter*, anunţa, jubilând, că „Führerul a scăpat ca prin miracol”.

Asemenea lui Hitler, care bănuia un complot al serviciilor britanice, Rosenberg scria în jurnal că sabotorii „se străduiau să ne facă de petrecanie”. Tentativa de asasinat l-a determinat să-şi scotocească apartamentul. „E la îndemâna oricui să-mi azvârle o bombă în dormitor, noaptea, când nu e nimeni acolo”. Atentatul l-a împins şi la reflecţie. Oamenii mari îşi asumau riscuri mari. Oare nu acesta fusese mesajul tentativei de puci din München, în 1923? „La urma urmelor: fără nesăbuinţă, nu ne-am fi urnit vreodată din loc”.

Atentatul eşuat l-a pus pe gânduri cu privire la situaţia opiniei publice din Germania. Rosenberg l-a învinovăţit şi de data aceasta pe Goebbels. Ministrul propagandei zdruncinase încrederea oamenilor, scria Rosenberg, şi se făcea vinovat de „duşmănia din ţară. (...)

---

[552] Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 544-547.

[553] Jurnalul lui Rosenberg, 11 noiembrie 1939.

E dificil să estimăm cât de mult au dăunat aroganţa dr. Goebbels şi lăudăroşenia altora încrederii populare. Cu toţii vom plăti pentru urmările distructive ale vanităţii şi ale ipocriziei lor levantine”.

Fără să ştie, Rosenberg ţintise foarte aproape de adevăr. Bomba cu ceas din Bürgerbräukeller fusese montată de un tâmplar pe nume Georg Elser, fără sprijinul nimănui. Luni de zile cioplise pe ascuns în stâlpul berăriei, după program, plantând explozibilul.

În momentul exploziei, Elser se afla deja în arestul poliţiei, după ce încercase să treacă fraudulos graniţa cu Elveţia. În timpul anchetei a mărturisit că era nemulţumit de direcţia imprimată Germaniei de Hitler, speriat de perspectiva războiului şi tulburat de suprimarea libertăţilor civile de către nazişti. Hotărâse că Hitler trebuia eliminat şi, odată cu el, Goebbels şi Göring.

În ultimele luni din 1939 şi în prima parte a anului următor, Marea Britanie şi Franţa şi-au intensificat producţia de război, pregătindu-se pentru viitoarele confruntări. Între timp, naziştii şi-au întors privirile spre Danemarca şi Norvegia[554].

Decizia Berlinului de a ataca aceste state scandinave neutre pornea de la două considerente de ordin strategic. Ofiţerii marinei germane nu voiau ca ieşirea la ocean să le fie blocată de cordonul britanic din Marea Nordului, cum se întâmplase în Primul Război Mondial. L-au avertizat totodată pe Hitler – în mod corect, după cum s-a văzut – că britanicii urmăreau să ocupe Scandinavia pentru a stopa aprovizionarea Germaniei cu minereu de fier. Fâşia de apă ce despărţea Germania de Suedia îngheţa pe timpul iernii, astfel că minereul trebuia transportat dintr-un port norvegian.

---

[554] Evans, The Third Reich at War, pp. 117-122; Shirer, TheRise and Fall ofthe Third Reich, pp. 673-683. 697-712.

Rosenberg şi-a găsit un rol de jucat în această fază a războiului. Încă din 1933, Rosenberg cultivase o relaţie de prietenie cu politicianul norvegian de dreapta Vidkun Quisling, al cărui Partid al Unităţii Naţionale urmărea să implementeze o agendă nazistă în ţara sa natală. În august 1939, Rosenberg a organizat instruirea unui grup de suporteri ai lui Quisling în Germania, iar în lunile următoare, pe măsură ce Berlinul discuta o posibilă operaţiune în Scandinavia, ideologul a dat de veste marinei germane că Quisling plănuia o lovitură de stat. Rosenberg sugera o colaborare între germani şi conspiratorul norvegian.

În decembrie 1939, Quisling a avut trei întâlniri cu Hitler în cadrul cărora i-a prezentat planurile pentru lovitura de stat, asigurându-l că se bucura de ceva sprijin în armata norvegiană. Hitler nu era dispus să intervină. I-a spus lui Quisling că prefera neutralitatea Norvegiei, dar că nu avea să stea cu mâinile în sân dacă britanicii intenţionau să ocupe porturile norvegiene şi să împiedice importurile germane. Pe moment s-a angajat să susţină financiar mişcarea lui Quisling.

Înainte să părăsească Berlinul, Quisling i-a făcut o vizită lui Rosenberg şi i-a mulţumit din tot sufletul pentru sprijinul acordat. Rosenberg i-a spus că aşteaptă cu nerăbdare să primească o invitaţie oficială pentru a vizita Scandinavia. „I-am strâns mâna şi probabil că nu ne vom mai vedea până când lovitura nu va avea succes şi Quisling va fi numit prim-ministru al Norvegiei”[555], scria Rosenberg în jurnal.

În lunile următoare, Hitler s-a arătat tot mai favorabil unei intervenţii în Scandinavia, iar la 9 aprilie 1940, armatele germane au pătruns în Danemarca şi în Norvegia. Danezii s-au predat numaidecât, dar trupele

[555] Jurnalul lui Rosenberg, 20 decembrie 1939.

germane au întâmpinat o rezistenţă acerbă din partea marinei britanice şi a armatei norvegiene.

În ziua invaziei, Quisling a anunţat la radio că preia puterea în Norvegia şi le-a solicitat conaţionalilor săi să nu mai opună rezistenţă... Astăzi s-a scris o pagină glorioasă din istoria Germaniei”[556], nota Rosenberg în jurnal. „Danemarca şi Norvegia ocupate. îl felicit pe Führer pentru această realizare, la care am contribuit şi eu”.

Regele şi miniştrii guvernului legitim s-au refugiat la nord, iar a doua zi au trimis un cu totul altfel de mesaj naziştilor. Nu-i ofereau susţinere lui Quisling. Erau hotărâţi să lupte. Însă rezistenţa lor a fost de prisos, la fel şi ajutorul dat de britanici. Germanii au ocupat rapid Oslo şi celelalte oraşe importante.

Rosenberg era mândru de rolul jucat în invazie. Era de necontestat că Biroul său de Externe „îndeplinise o misiune istorică” punând bazele operaţiunii, comenta el în jurnal spre sfârşitul lui aprilie. „Ocuparea Norvegiei a fost probabil decisivă pentru efortul de război.”[557]

Lucrurile nu stăteau aşa, însă triumful german în Scandinavia a avut fără îndoială o consecinţă însemnată. A stârnit o reacţie ostilă în Parlamentul britanic împotriva prim-ministrului Neville Chamberlain. Înfrângerea Norvegiei, la care se adăugau anexarea Austriei, pierderea Cehoslovaciei şi destrămarea Poloniei au pus cruce guvernului său.

La 10 mai, Chamberlain şi-a dat demisia, fiind înlocuit de un politician cunoscut pentru opoziţia sa înverşunată faţă de al Treilea Reich: Winston Churchill.

În aprilie 1940, Rosenberg a susţinut o serie de cuvântări în vestul Germaniei, timp în care a făcut şi o scurtă excursie la Saarbrücken, pentru a vizita fortificaţiile

---

[556] Ibid., 9 aprilie 1940.

[557] Ibid., 21 aprilie 1940.

de pe dealurile din sudul oraşului. De-a lungul graniţei se întindea Linia Siegfried, iar puţin mai încolo, Linia Maginot a francezilor, două reţele uriaşe de fortificaţii impenetrabile: tunuri antitanc de calibru mare cufundate în pământ, nesfârşite rânduri de sârmă ghimpată, buncăre subterane şi turele blindate. Franţa declarase război Germaniei în septembrie 1939, dar niciuna dintre tabere nu fusese pregătită să lanseze un atac. Însă în primăvara lui 1940, Războiul ciudat a lăsat locul unor ciocniri adevărate. În săptămânile dinaintea excursiei de recunoaştere a lui Rosenberg, ambele tabere au dezlănţuit puternice bombardamente de artilerie asupra inamicului, iar văzduhul a fost sfâşiat de luptele avioanelor de vânătoare. Au avut loc şi câteva ciocniri între aliaţi şi trupele germane care testau rezistenţa fortificaţiilor[558]. Tensiunile creşteau.

Rosenberg s-a plimbat prin acele locuri pustiite şi a făcut însemnări în jurnal.[559] „Sate ruinate în ţara nimănui.

Tranşee franceze abandonate [presărate] cu saltele şi pături. O cafenea franţuzească transformată în cazemată de beton. Se construiesc încontinuu buncăre”. Ofiţerii şi soldaţii nemţi pe care-i întâlnea păreau optimişti. Însă casele din Saarbrücken zăceau în ruină. „Dacă aşa va arăta Occidentul într-o bună zi, va fi o privelişte de coşmar”, scria Rosenberg.

10 mai 1940: „Începe bătălia finală, ce va hotărî soarta Germaniei. Probabil pentru totdeauna, sau cel puţin pentru câteva secole”[560], mai nota Rosenberg.

Aliaţii avuseseră la dispoziţie ani de zile pentru a se

---

[558] G.H. Archambault, „«Violent» Nazi Fire Key Points“, New York Times, 31 martie 1940; Torrie, „For Their Own good“, Civilian Evacuations in Germany and France, p. 33.

[559] Jurnalul lui Rosenberg, 11 aprilie 1940.

[560] Ibid., 10 mai 1940.

pune în gardă şi totuşi nu erau pregătiţi să facă faţă planului naziştilor de cucerire a Europei de Vest[561]. Se aşteptaseră la un asalt german în Olanda şi în inima Belgiei. Hitler însă a susţinut un plan îndrăzneţ de pătrundere în forţă cu tancuri şi blindate prin Ardeni, mai la sud. O întindere mohorâtă, neospitalieră, adesea cufundată în negură de coline şi pădure deasă, regiunea Ardenne era prost apărată: Aliaţii consideraseră că era prea accidentată pentru a permite pătrunderea blindatelor.

Planul a fost executat la perfecţie. În nord, olandezii s-au predat imediat după ce aviaţia germană a bombardat Rotterdamul, la 14 mai. În Belgia, Aliaţii au rămas iniţial pe poziţii la nord, unde îşi comasaseră trupele pentru a contracara ceea ce ei credeau că era grosul forţelor nemţeşti.

În tot acest timp, undeva la sud, în Ardeni, tancurile şi blindatele germane avansau încetul cu încetul spre vest, în patru coloane ce se întindeau pe 160 de kilometri. Germanii au ajuns la râul Meuse fără mari pierderi şi după ce au spart frontul aliat la 14 mai, au străbătut în viteză şi nestingheriţi câmpiile franceze. La 20 mai au ajuns la Canalul Mânecii, încercuind rapid forţele anglo-franceze la Dunkirk. Deşi 340.000 de soldaţi aliaţi au reuşit să treacă în siguranţă Canalul, prima rundă de încleştări luase sfârşit. Germanii au avansat într-un val uriaş către sud, intrând nestingheriţi în Paris pe data de 14 iunie.

Liderii francezi au solicitat un armistiţiu. O săptămână mai târziu, aceştia erau invitaţi în pădurea Compiègne[562], exact în locul în care germanii se predaseră în noiembrie 1918. Hitler se afla în fruntea delegaţiei venite la liziera pădurii pentru a iniţia tratativele, iar la

---

[561] Evans, The Third Reich at War, pp. 122-136.

[562] Shirer, Rise and Fall, pp. 741-746.

sosirea sa, a insistat să viziteze monumentul ce comemora încheierea Primului Război Mondial şi înfrângerea Germaniei. Pe monument sta scris: AICI A FOST RĂPUSĂ MÂNDRIA CRIMINALĂ A IMPERIULUI GERMAN, LA 11 NOIEMBRIE 1918, ÎNVINS DE POPOARELE LIBERE PE CARE A ÎNCERCAT SĂ LE SUBJUGE. Hitler a citit inscripţia cu un dispreţ vizibil. La acest eveniment istoric a fost martor şi corespondentul străin William Shirer, care l-a urmărit cu atenţie pe Führer. „Am asistat la nenumărate momente importante din viaţa lui”, avea să scrie Shirer în jurnal. „Dar astăzi! Pe chipul său se zărea un amestec de batjocură, furie, ură, răzbunare şi triumf”.

A doua zi, francezii au semnat un armistiţiu umilitor.

În ultimii şase ani, de când Hitler îl numise responsabil cu îndoctrinarea, Rosenberg îşi diseminase învăţăturile în toate ungherele societăţii germane. Din pricina *Gleichschaltung*, sau a „coordonării”[563], sindicatele, camerele de comerţ, ligile profesorale, asociaţiile studenţeşti, asociaţiile de tineri şi mai toate grupurile şi comunităţile locale erau subordonate naziştilor, chiar şi la nivel local: cluburi de tir, de muzică sau de sport. Expus încontinuu la educaţia ideologică, cetăţeanul german intra inevitabil în contact cu ideile extremiste ale lui Rosenberg.

Rosenberg ţinea adesea cuvântări liderilor Tineretului Hitlerist[564], care în 1939 număra 8, 7 milioane de copii. Pentru Hitler, organizaţia reprezenta o pepinieră pentru viitorii soldaţi şi activişti de partid. Alături de nesfârşitele exerciţii fizice, excursii de agrement şi activităţi sportive – la care s-au adăugat în perioada războiului activităţi milităreşti, precum învăţarea codului Morse, cursuri de orientare şi defilări – copiii primeau o doză sănătoasă de îndoctrinare. Cântau cântece, citeau

---

563 Evans, The Corning of the Third Reich, pp. 386-390.

564 Evans, The Third Reich in Power, pp. 271-281.

cărţi şi luau parte la lecţii pregătite cu grijă despre Führer, mituri germanice şi puritate rasială. Printre volumele pe care instructorii Tineretului Hitlerist trebuiau să le studieze şi să le predea se afla şi *Mitul*...

Aparent, cartea se găsea pretutindeni în Germania. Profesorii de gimnaziu erau nevoiţi să dea examene de acreditare şi să facă dovada faptului că-şi însuşiseră tezele lui Rosenberg. O revistă a Ligii Profesorilor Naţional Socialişti declara, în 1935, că „este de datoria fiecărui german care luptă pentru libertatea minţii şi a spiritului” să o citească. „Prin *Mitul secolului XX*, Rosenberg a oferit germanilor arma cu care să-şi recapete onoarea şi autodeterminarea spirituală”[565]. Pedagogi, studenţi, funcţionari publici, ba chiar şi afacerişti, cu toţii erau nevoiţi să participe la taberele de îndoctrinare nazistă[566], unde învăţau despre importanţa purităţii rasiale din cărţi precum *Mein Kampf* şi *Mitul*... „Naţional-socialismul este o ideologie, iar această ideologie se găseşte în *Mitul secolului XX* a lui Rosenberg”, afirma un instructor de partid în cadrul unei şedinţe de îndoctrinare a studenţilor, desfăşurată în septembrie 1935. „Cei care nu ne împărtăşesc credinţele, sau nu le pot împărtăşi din cauza inferiorităţii rasiale, trebuie eliminaţi.”[567]

Trupele lui Himmler găseau mesajul lui Rosenberg în ziarul oficial al SS-ului, *Das Schwarze Korps*. Articolele sale erau retipărite în *SS-Leitheft*, buletinul de instrucţie ideologică al conducerii SS, în coperte izbitoare, ce înfăţişau fulgerele negre ale emblemei SS pe un fundal roşu.

Şi totuşi, în ciuda faptului că filosofiile sale

---

[565] Anonymous, The Persecution of the Catholic Church in the Third Reich, p. 360.
[566] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 143.
[567] Anonymous, The Persecution of the Catholic Church... p. 364.

pătrundeau în străfundurile culturii germane, Rosenberg îi cerea în continuare lui Hitler, cu insistenţă, să-i sporească autoritatea asupra sufletelor şi a minţilor germane. îşi dorea o platformă mai mare de unde să predice maselor. Acum, că Germania se afla în război, Rosenberg era convins că Hitler avea nevoie de glasul său unic pentru a ţine trează credinţa partidului şi a maselor în doctrinele naziste.

Faptul că planul lui Rosenberg ar fi dus şi la o scădere a uriaşei influenţe avute de marele său adversar, Goebbels, nu era deloc întâmplător.

„Populaţia îşi caută acum partidul”[568], scria în jurnal în septembrie 1939, relatând argumentul pe care-l prezentase lui Rudolf Hess, adjunctul Führerului. Oamenii susţinuseră partidul, dar liderii săi abuzaseră de încrederea oferită. Camera de Cultură a Reichului, aflată în subordinea lui Goebbels, era coruptă. După ce se îngrijise ca Rosenberg să pregătească materialele de îndoctrinare necesare partidului, Robert Ley încercase „să-mi răpească, pe ascuns, munca de-o viaţă”, se plângea ideologul. „Şi iată cum îşi pierde partidul ţinuta: purtarea ostentativă a anumitor parveniţi, obstrucţionarea necolegială a altora, rodul unei trufii fără margini, la care se adaugă slăbiciuni şi şovăieli mic-burgheze. Astfel, mii de nazişti echilibraţi se întreabă: «Oare Führerul nu va lua atitudine? Va continua să ni-l vâre pe gât pe dr. G? Oare lucrurile nu se vor pune niciodată în ordine?» Aceşti oameni muncesc cu loialitate, ca întotdeauna – căci s-au *zbătut*, iar lupta nu poate fi abandonată – lipsiţi însă de acea credinţă lăuntrică pe care am avut-o la un moment dat”.

Rosenberg credea că, fără influenţa sa călăuzitoare în probleme de ideologie, partidul era sortit destrămării. Doar autoritatea incontestabilă a Führerului conferea

[568] Jurnalul lui Rosenberg, 24 septembrie 1939.

unitate celui de-al Treilea Reich. După moartea acestuia, acoliţii săi se vor război între ei, asemenea generalilor lui Alexandru cel Mare, care se luptaseră pentru comorile lăsate în urmă de macedonean în Grecia antică. Venise vremea unei „reforme”, iar Rosenberg era pregătit să le arate calea.

Spre sfârşitul lui 1939, Rosenberg şi-a făcut cunoscute neliniştile lui Hitler. I-a spus că miza războiului nu era doar teritorială. Era un război pentru suflete. Ideologul era îngrijorat că oamenii se lăsau seduşi de noii lideri şi de acei „filosofi Art-Nouveau”[569]. Bisericile îşi înteţeau activităţile subversive, iar naziştii nu-şi puteau permite să dea înapoi. Clericii credeau în continuare că ei – nu Partidul Nazist sau Rosenberg – erau responsabili de bunăstarea spirituală a germanilor. Un teolog cutezase chiar să afirme că sarcina educării ideologice ar fi trebuit să revină bisericilor. „Această epistolă îngâmfată abundă de aroganţă naivă şi obtuză, şi arată cât de limitată este gândirea bombastică, împuiată de dogmele Vechiului Testament, a creştinului, atunci când se raportează la societatea germană”, scria Rosenberg. „Această întruchipare a gândirii înapoiate nu realizează nicio clipă cât de vetustă este”. În anumite parohii, preoţii declarau că războiul era o pedeapsă divină. Subminau sufletele germanilor, iar strategiile lui Goebbels – „basme, propagandă mincinoasă şi spectacole de vodevil”[570] – nu ajutau cu nimic la înfrângerea inamicilor.

„În această perioadă, cred că am luptat cu credinţă pentru a câştiga încrederea partidului şi dacă n-aş fi atât de sever, strădaniile noastre vor fi zădărnicite în viitor”[571],

---

[569] Ibid., 1 noiembrie 1939.

[570] Ibid., 11 noiembrie 1939

[571] Ibid., 1 noiembrie 1939.

afirma el.

Rosenberg a dat contur ideii sale în scris, după care a trecut-o prin malaxorul decizional al aparatului nazist, încercând prin negocieri şi compromisuri să obţină consimţământul rivalilor săi. Însă Hitler a respins ideea pe nepusă masă, în primăvara lui 1940, învinuindu-l pe nimeni altul decât pe Benito Mussolini[572]. Dictatorul italian se temea că investirea ereticului Rosenberg într-o funcţie importantă avea să stârnească nemulţumirea comunităţii catolice din Roma. Hitler i-a spus lui Rosenberg că înţelegea îngrijorarea lui Mussolini. Această manevră ar fi avut „un impact devastator acum, în ajunul marii ofensive”[573]. Pe viitor, naziştii vor putea să-şi urmărească neîngrădiţi planurile, însă acum nu era momentul să provoace din nou furia clericilor. „Biserica încă mai nădăjduieşte în propăşirea ei”, i-a explicat Führerul. „Numirea ta ar îngropa pentru totdeauna orice speranţă, înlăturând orice reţineri din partea lor”.

În curând însă, Hitler va avea alte planuri pentru credinciosul său locotenent. În următorii ani, ambiţia fără margini, precum şi neobosita sete de mărire ale ideologului aveau să-i confere un rol-cheie în organizarea unora dintre cele mai odioase crime săvârşite de naziști.

---

[572] Rosenberg a câştigat permisiunea de a se ocupa de educaţia ideologică a soldaţilor germani. Cabinetul său aproviziona bibliotecile cu literatură adecvată şi trimitea oratori în zonele de război, pentru a reitera temele cheie ale propagandei naziste. În chip previzibil, Goebbels nu punea mare preţ pe munca lui Rosenberg. „Întotdeauna există în rândul nostru ideologi care îşi închipuie că un membru al unui echipaj de submarin, când iese la lumină din compartimentul motoarelor, murdar şi pătat cu ulei, nu vrea să facă altceva decât să citească Mitul secolului XX“, scria el în jurnal. „Desigur, asta este o prostie... După terminarea războiului vom putea vorbi din nou despre educaţie ideologică. În prezent, noi trăim conform ideologiei şi nu trebuie să o învăţăm.“ Lochner, The Goebbels Diaries, p. 122.

[573] Jurnalul lui Rosenberg, 1940.

Acest nou capitol din viaţa lui Rosenberg a debutat, în chip inofensiv, cu plănuirea construcţiei unei biblioteci[574]. La îndemnul lui Hitler, Rosenberg a conceput o Şcoală superioară (*Hohe Schule*) nazistă, un institut care, sperau ei, avea să asigure perpetuarea învăţăturilor naziste de-a lungul veacurilor. Campusul central urma să fie construit pe malul lacului Chemsee, o întindere pitorească de apă dulce împrejmuită de munţi, în sudul Bavariei. Arhitectul a proiectat o clădire principală impunătoare[575], monolitică, înaltă de 90 de metri, în bine-cunoscutul stil sobru al naziştilor, împrejmuită de coloane gigantice şi străjuită de doi vulturi de piatră.

Şcoala superioară urma să reprezinte vârful de lance al unui sistem educaţional ideologic de elită[576]. Tinerii germani care doreau să ocupe în viitor funcţii de conducere în partid trebuiau să se înscrie la una dintre nou construitele Şcoli, Adolf Hitler”. Aceste şcoli, aflate sub egida Tineretului Hitlerist, puneau accentul pe educaţie fizică şi militară. Absolvenţii cu cele mai bune rezultate aveau să-şi continue pregătirea la şcolile de cadre (*Ordensburgen*) – trei dintre acestea au fost construite, cu costuri uriaşe, în Renania, Bavaria şi Pomerania –, unde un grup de elită urma să fie instruit temeinic în biologie rasială, atletism avansat şi ideologie. La aceste *Ordensburgen* urmau să meargă şi actualii lideri de partid pentru instructaj sau pentru a-şi continua educaţia. Şcolile superioare urmau să pregătească instructori pentru Şcolile „Adolf Hitler” şi pentru *Ordensburgen*, făcându-l pe Rosenberg stăpân peste întreg sistemul educaţional de partid.

Mai mult, instituţia lui Rosenberg urma să instruiască

---

574 Weinreich, Hitler’s Professors, pp. 98-99.

575 Hermand, Culture in Dark Times, p. 49.

576 Evans, The Third Reich in Power, pp. 285-286.

personalul de partid responsabil cu îndoctrinarea şi să devină un centru nazist de cercetare. Pe tot cuprinsul ţării urmau să fie înfiinţate filiale pentru studierea comunismului, teologiei, „igienei rasiale”, folclorului germanic, artei ş.a. Primul institut de acest tip a luat fiinţă în Frankfurt, unde cercetătorii nazişti au trecut imediat la studiul unei probleme stringente: cea a evreilor.

Instituţiile necesită biblioteci, iar bibliotecile necesită cărţi. În ianuarie 1940, Hitler le-a solicitat oficialilor de partid şi din guvern să sprijine eforturile lui Rosenberg de a strânge cărţi pentru Şcoala superioară[577]. Rosenberg a convins administraţia oraşului să-i pună la dispoziţie colecţia de volume evreieşti şi a început să cumpere alte biblioteci.

În zorii războiului, Rosenberg a întrezărit o nouă oportunitate. Pe 18 iunie, la patru zile după cucerirea Parisului, unul dintre angajaţii ideologului a descoperit că cele mai importante institute evreieşti şi masonice din capitala franceză fuseseră abandonate; arhivele lor reprezentau o mină de aur pentru institutul de cercetare al lui Rosenberg.

Speculând la maximum această oportunitate, Rosenberg i-a cerut Führerului permisiunea să trimită un grup operativ să recupereze materialele abandonate de evreii ce fugiseră din calea invaziei, pentru a putea fi studiate în viitor. Hitler şi-a dat numaidecât acordul, şi astfel a luat fiinţă rău-famatul Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (Grupul Operativ Reichsleiter Rosenberg). În scurt timp, membrii săi, sprijiniţi de Gestapo, de Serviciul de Securitate SS şi de poliţia secretă militară (*Geheime*

---

[577] Detalii ale jafului din biblioteci şi arhive sunt extrase din Collins, The Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg and the Looting of Jewish and Masonic Libraries During World War II: pp. 24-34, şi Grimsted, Reconstructing the Record of Nazi Cultural Plunder, pp. 25-35.

Feldpolizei), jefuiau bibliotecile, arhivele şi colecţiile private de pe întreg cuprinsul Olandei, Belgiei şi Franţei.

Au luat în vizor colecţiile a două instituţii evreieşti importante din Paris, punând mâna pe 50.000 de volume, aparţinând Alliance Israélite Universelle şi École Rabbinique.

Au confiscat 20.000 de cărţi din Lipschutz, cunoscuta librărie din Paris. Au prădat mari colecţii private aparţinând familiei Rothschild. Au ocupat cele mai importante loje masonice; în închipuirea lui Rosenberg, acestea erau „organizaţii beligerante”[578]. Şi dat fiind că era o acţiune orchestrată de Rosenberg, grupurile operative au vânat bibliotecile ruse şi ucrainene din Vestul aflat sub ocupaţie. Einsatzstab a intrat într-o acerbă competiţie cu alte grupări, în special cu Biroul Principal al Securităţii Reichului condus de Himmler, care urmărea crearea unei mari biblioteci secrete destinate cercetării[579], pentru a contribui la investigarea duşmanilor nazismului. Totuşi, Rosenberg a reuşit să adune în scurt timp sute de mii de volume. În august 1940 au fost transportate 1 224 de cutii pline cu cărţi în 11 vagoane de tren[580]. „Cărţile confiscate de Einsatzstabul meu în Paris sunt, fără îndoială, unice”[581], scria el în jural.

La noul său Institut pentru Cercetarea Problemei Evreieşti din Frankfurt, Rosenberg aduna cea mai mare colecţie de cărţi iudaice, ce urma să conţină sute de mii de volume furate. Voia să ofere cercetătorilor bibliografia necesară studierii în amănunţime a celui mai mare

---

578 Interogatoriul lui Rosenberg, 25 septembrie 1945, 14.15-16.30, Arhivele Naţionale, M1270, rola 17.

579 Starr, „Jewish Cultural Property under Nazi Control“, pp. 45-46; Grimsted, „Roads to Ratibor“, pp. 409-410. Arhiva RSHA deţinea în jur de două milioane de volume.

580 Petropoulos, Art as Politics in the Third Reich, p. 128.

581 Jurnalul lui Rosenberg, 28 martie 1941.

duşman al Germaniei. „Oricine va dori să studieze problema evreiască în viitor va trebui să meargă la Frankfurt”[582], nota el în jurnal.

În curând însă, atribuţiile grupului operativ condus de Rosenberg aveau să se înmulţească semnificativ. Pe măsură ce liderii celui de-al Treilea Reich inspectau teritoriile proaspăt cucerite, interesul le-a fost stârnit de obiecte mult mai preţioase decât mormanele de cărţi prăfuite.

Hitler dorea înfiinţarea unui mare complex muzeal în Linz[583], Austria, oraşul în care copilărise. Vizita sa fulger din 1938 la galeriile Uffizi şi Borghese din Florenţa îl încredinţase că ţara sa nu dispunea de operele de talie mondială de care ar fi avut nevoie muzeul său. Însă lucrurile aveau să se schimbe. În Germania, Gestapoul confisca opere de artă şi alte obiecte de valoare de la evrei pentru a fi „păstrate în siguranţă”. Cele mai bune urmau să ia calea Linzului şi a altor muzee din Germania, iar restul avea să fie vândut sau distrus.

În 1939, pe măsură ce obiectele de artă se revărsau în depozitele nemţeşti, Hitler l-a însărcinat pe istoricul de artă Hans Posse să sorteze prin grămezile de artă confiscate şi să aleagă articolele potrivite pentru muzeul Führerului. Având la dispoziţie un buget aproape nelimitat şi autorizat să se tocmească la sânge, Posse a început să achiziţioneze noi obiecte de artă de pe piaţă.

Avea însă un rival, în persoana lui Herman Göring, care era neîntrecut în materie de jafuri în Germania nazistă[584]. Göring se considera un renascentist. îşi

---

582 Ibid., 2 februarie 1941.

583 Nicholas, The Rape of Europa, pp. 41-46; James S. Plaut, „Hitler’s Capital“, The Atlantic, octombrie 1946.

584 Nicholas, The Rape of Europa, pp. 35-37; James S. Plaut, „Loot for the Master Race“, The Atlantic, septembrie 1946.

împodobise locuinţa din Berlin cu picturi împrumutate din muzeele germane. Ecranul său de proiecţie era mascat de o uriaşă pictură semnată de Rubens. Göring a început să-şi îmbogăţească colosala colecţie de artă după venirea naziştilor la putere. În 1936, când Hitler l-a numit la cârma economiei germane, cuferele lui Göring s-au umplut de fonduri guvernamentale, iar afaceriştii au început să-l copleşească cu daruri generoase. La 80 de kilometri nord de Berlin, în pădurea Schorfheide, Reichsmarschallul a ridicat un conac extravagant, numit Carinhall, pe care oaspeţii străini îl considerau remarcabil nu doar pentru dimensiunile sale impunătoare, ci şi pentru opulenţă. Sute de picturi îi întâmpinau pe vizitatori, alături de uriaşi lei şi bizoni împăiaţi. Ţinea pe birou o cupă cu diamante pentru a avea cu ce să se joace în timpul întâlnirilor.

După alipirea Austriei, germanii au prădat Viena[585]. Mai multe familii importante şi-au pierdut colecţiile; o seamă de evrei şi-au cedat posesiunile în schimbul permisiunii de a emigra. Bijuteriile coroanei Sfântului Imperiu Roman[586] – sceptre, globuri, cartea de rugăciuni a lui Carol cel Mare, toate bătute în nestemate – au fost confiscate de primarul Nürnbergului pe motiv că, după ce făcuseră parte din tezaurul oraşului timp de patru secole, fuseseră duse la Viena în 1794 pentru a fi păstrate în siguranţă, fără a fi returnate.

Anul următor, după cucerirea Poloniei, naziştii şi-au însuşit cel mai mare iconostas în stil gotic din lume, opera sculptorului german Veit Stoss, din Bazilica Sfânta Maria din Cracovia, şi au furat lucrări faimoase de Rembrandt, Rafael şi Leonardo.

În Olanda, agenţii lui Göring se îngrijeau deja să achiziţioneze prada în mare grabă, în vreme ce armatele

---

585 Nicholas, The Rape of Europa, pp. 37-41.

586 Ibid., p. 40.

Aliate erau încercuite la Dunkirk. Nimic nu părea să scape din plasa naziştilor[587]: averile celor arestaţi, ale celor care se refugiaseră din calea invaziei, ale celor care-şi lăsaseră operele de artă în galerii şi ale celor care încercaseră să-şi scoată obiectele de valoare din ţară.

Nu toate operele de artă au fost jefuite făţiş. Naziştii au încercat să dea operaţiunii o brumă de legalitate[588], cumpărând colecţiile. Însă vorbim de vânzări forţate, la preţuri scăzute, sub ameninţarea confiscării. „Dacă nici de data asta nu te poţi hotărî – l-a avertizat Göring pe un negustor belgian şovăielnic –, voi fi nevoit să-mi retrag oferta, şi-atunci lucrurile vor intra pe făgaşul lor obişnuit, fără ca eu să pot împiedica mersul lor.”[589]

Uneori, vânzătorii disperaţi primeau viză de ieşire. Un astfel de negustor de artă a dat la schimb patru tablouri de Brueghel pentru libertatea a doi angajaţi evrei. Altul a izbutit să obţină vize pentru 25 de rude în schimbul *Portretului unui bărbat din familia Raman*. Una dintre cele mai de seamă tranzacţii a fost legată de colecţia lăsată în urmă de Jacques Goutistikker, evreu şi mare negustor de vechi maeştri. În mai 1940 a fugit pe mare din calea naziştilor, dar a căzut printr-o deschizătură neacoperită din hala navei şi şi-a rupt gâtul. Doi dintre angajaţii săi au convins-o pe văduva lui Goutistikker că, dacă nu vor vinde colecţia la un preţ redus, toate tablourile vor fi confiscate, în urma tranzacţiei, Göring s-a ales cu 600 de picturi, printre care nouă de Rubens.

În vara lui 1940, naziştii şi-au îndreptat privirile spre Franţa înfrântă. Hitler a cerut ca arta să fie „protejată”, iar ambasadorul lui Ribbentrop, Otto Abetz, şi-a asumat această însărcinare. Trupele sale au jefuit seifurile

---

587 Ibid., pp. 101-102.
588 Ibid., pp. 104-109.
589 Ibid., p. 107.

băncilor, galeriile de artă şi locuinţele evreilor. Ambasada s-a umplut de pradă. Însă ofiţerii militari, gândind că nu ambasadorul, ci ei fuseseră însărcinaţi cu tezaurul artistic, s-au opus agresivităţii sale şi au încercat să împiedice expedierea obiectelor confiscate din ţară. Şi alţii voiau să pună mâna pe pradă, printre aceştia şi Goebbels, în calitate de şef al Camerei de Cultură a Reichului.

Însă de data aceasta, Rosenberg le-a luat-o înainte rivalilor săi. Hitler a pus operaţiunea de însuşire a „posesiunilor evreieşti fără posesor”[590], potrivit ordinului emis de el, în sarcina Einsatzstabului. Spre deosebire de Göring, Rosenberg nu era interesat să colecţioneze artă. Se putea conta pe el că va strânge servil şi conştiincios prada pentru Führer.

Fireşte, agenţii lui Göring îşi începuseră deja activitatea în Franţa, astfel că Rosenberg i-a scris numaidecât, nădăjduind într-o colaborare deplină. Reichsmarschallul i-a răspuns încântat, oferind soluţii pentru una dintre problemele lui Rosenberg: transportul operelor de artă în Germania. Cum vagoane de tren nu se prea găseau, Göring i-a pus Luftwaffe la dispoziţie pentru a-l ajuta să împacheteze, să pregătească, să protejeze şi să expedieze obiectele de artă.

Cei doi lideri naziști aveau o relaţie complicată. În scurta perioadă în care Rosenberg se aflase în fruntea partidului, 1923-1924, iar Göring în exil, vindecându-se de pe urma împuşcăturii suferite în timpul tentativei eşuate de puci, ideologul l-a exclus pe Göring de pe listele de partid, iar Göring îi purta în continuare ranchiună. Zece ani mai târziu, şeful Gestapoului, Rudolf Diels, îi pasa lui

---

[590] Ordin dat de Keitel pe 17 septembrie 1940, reprodus drept 138-PS, aflat în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, pentru urmărirea penală a crimelor Axei, Nazi Conspiracy and Aggression, vol. 3, p. 186.

Göring dosare despre membrii cu purtări neloiale din Ministerul Prusac de Interne şi îi furniza totodată informaţii despre alţi nazişti. În memoriile sale, Diels susţinea că în dosarul lui Rosenberg se aflau scrisori de dragoste[591] către o evreică pe nume Lisette Kohirausch, care fusese arestată de Gestapo. Rosenberg izbutise s-o elibereze, însă aventura lor risca să îl compromită. Într-o clipită, Göring ar fi putut să-i dezvăluie episodul lui Hitler şi să pună capăt carierei lui Rosenberg. (în caz că au existat vreodată, scrisorile invocate de Diels s-au pierdut.)

Cu toate acestea, spre mijlocul lui 1940, susţinerea lui Göring a fost ca o binecuvântare pentru Rosenberg[592]. Cei doi rivali s-au supus imediat autorităţii Einsatzstabului. Devisenschutzkommando, divizia de control al valutei aflată în subordinea lui Göring, a predat din proprie iniţiativă operele de artă descoperite agenţiei lui Rosenberg. Naziştii păreau să-şi găsească drum spre cele mai importante galerii, muzee, bănci, depozite şi locuinţe private fără ajutorul francezilor. O martoră oculară descria în jurnal camioanele uriaşe ce opreau în faţa caselor evreilor înstăriţi. „Tapiţerii, covoare, busturi, capodopere, porţelanuri, mobilă, pături şi aşternuturi frumoase au fost duse în Germania.”[593]

Micul muzeu Jeu de Paume din Place de la Concorde a fost folosit ca depozit central, iar istoricii de artă angajaţi de Rosenberg au făcut cu greu faţă numărului mare de lucrări primite. „Apelând la toate mijloacele disponibile, am descoperit şi confiscat toate colecţiile de artă evreieşti, ascunse fie în locuinţele evreilor din Paris, fie în castelele

---

591 Diels, Lucifer Ante Portas, p. 76. Vezi şi Ludecke, I Knew Hitler, pp. 650-651. Istoricii resping mărturia lui Diels, din lipsa dovezilor. Vezi Piper, Alfred Rosenberg, p. 699, n. 360.

592 Petropoulos, Art as Politics in the Third Reich, pp. 133-134.

593 Rosbottom, When Paris Went Dark, p. 71.

din provincii sau în depozite şi în alte asemenea clădiri”[594], îi raporta ideologul lui Hitler. „Evreii care-au scăpat au ştiut cum să camufleze ascunzătorile acestor lucrări de artă”. Celebrele colecţii de artă ale familiei Rothschild fuseseră împrăştiate prin Paris, Bordeaux şi în Ţinuturile Loarei.

Luând prânzul cu Hitler la începutul lui septembrie, Rosenberg i-a povestit cu încântare despre descoperirea făcută într-un palat Rothschild din Paris. Într-o pivniţă secretă, ce se ascundea sub o trapă, găsiseră 62 de lăzi pline cu cărţi şi documente, precum şi un cufăr mic ce conţinea nasturii de porţelan purtaţi în vechime de însuşi Frederic cel Mare[595].

Interogat la finele războiului cu privire la confiscarea operelor de artă şi a antichităţilor fără despăgubiri, Rosenberg s-a justificat simplu: „Proprietarii erau cu toţii plecaţi”[596].

Rosenberg a înţeles destul de curând că întovărăşirea cu Göring avea să-l coste.

Göring a legat prietenii strânse cu membrii Einsatzstab din Paris, în special cu Kurt von Behr – acelaşi von Behr care, cinci ani mai târziu, avea să-i îndrume pe Aliaţi către scrierile secrete ale lui Rosenberg din abaţia Banz. Arogant şi încrezut, von Behr s-a născut într-o familie de aristocraţi şi a fost la un moment dat în fruntea Crucii Roşii Germane[597]. Cu toate că nu mai slujise sub drapel din Primul Război Mondial, a aranjat să fie numit locotenent-colonel de administraţia militară din Paris.

---

[594] Scrisoarea şi raportul lui Rosenberg către Hitler, 16 aprilie 1943, reprodus ca 015-PS, aflat în Arhivele procuroului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, pp. 41-45.

[595] Jurnalul lui Rosenberg, 6 septembrie 1940.

[596] Interogatoriul lui Rosenberg, 25 septembrie 1945, 14.15-16.30, Arhivele Naţionale, Ml270, rola 17.

[597] Dreyfus, Nazi Labour Camps in Paris, pp. 9-10.

Vorbea franceza, ieşea la plimbare în uniforme înzorzonate, îşi făcea relaţii sus-puse şi dădea petreceri luxoase. Soţia sa era britanică, dar nu-şi suferea ţara de baştină. Unii membri ai Einsatzstabului se plângeau că von Behr era „un narcisist lipsit de scrupule” care n-avea habar de artă şi-şi dădea aere de gangster. Von Behr ieşea în evidenţă chiar şi într-un regim devenit notoriu pentru rapacitatea sa.

Potrivit unei anchete efectuate de Biroul american pentru Servicii Strategice la sfârşitul războiului, unitatea Einsatzstab din Paris era unică în imperiul lui Rosenberg. Bărbaţii aflaţi la conducerea ei întreţineau relaţii făţişe cu secretarele. O femeie „şi-a însuşit obiecte de valoare precum blănuri, bijuterii sau argint”[598] şi s-a angajat într-o luptă acerbă cu o colegă, ce a degenerat în „denigrări isterice şi învinuiri reciproce”. O altă angajată a fost bănuită că îşi spiona colegii pentru şeful ei. Administraţia militară a ajuns să-l deteste pe von Behr şi întreaga sa operaţiune.

Göring a sosit la Paris pentru achiziţii la începutul lunii noiembrie[599]. Agenţii săi inspectaseră colecţiile private înainte de confiscare şi se îngrijiseră ca toate lucrările valoroase să fie expediate la Jeu de Paume.

Von Behr a organizat, cu deosebită atenţie, un vernisaj privat în cinstea Reichsmarschallului la galerie. S-a băut şampanie, iar muzeul a fost decorat cu palmieri, mobilă elegantă şi covoare fine. Invitatul de onoare s-a plimbat toată ziua printre exponate şi s-a întors două zile mai târziu pentru a cumpăni valoarea altor lucrări. Şi-a însuşit circa 24 de lucrări – un Rembrandt, un van Dyck, o

---

[598] Unitatea OSS pentru Investigarea Deposedării Bunurilor de Artă, Coroborarea Raportului de Interogări, nr. 1, Activitatea Einsatzstab, Rosenberg în Franţa, august 1945, Arhivele Naţionale, MI782, rola 1.

[599] Nicholas, The Rape of Europa, pp. 127-128.

serie de vitralii şi câteva tapiserii – şi a pregătit altele, în chip strategic, pentru Führermuseum, dintre acestea făcând parte şi capodopera lui Vermeer, *Astronomul*.

La finalul vizitei, Göring a dat cu obrăznicie ordine privind împărţirea prăzii, cu toate că nu avea nicio putere asupra Einsatzstabului şi a obiectelor de artă confiscate în Paris.

Întâi, stabilise Göring, reprezentanţii lui Hitler urmau să revendice obiectele de artă destinate muzeului din Linz. Apoi, Göring avea să-şi oprească lucrările necesare pentru „desăvârşirea colecţiilor Reichsmarschallului”. Venea rândul lui Rosenberg să-şi însuşească obiecte de artă pentru Şcoala sa superioară. În cele din urmă, muzeele germane şi franţuzeşti puteau să-şi împartă resturile. Dorind să apară binevoitor, Göring a hotărât ca obiectele de artă rămase – dacă, într-adevăr, mai rămăsese ceva – să fie vândute în cadrul unei licitaţii, iar câştigurile să fie donate văduvelor şi orfanilor de război.

La trei săptămâni după campania de achiziţii a lui Göring, Rosenberg a sosit la Paris, un oraş pe care nici măcar naziştii n-au îndrăznit să-l bombardeze. „N-am nicio intenţie să atac minunata capitală a Franţei”[600], spunea Hitler pe măsură ce armatele sale avansau prin Franţa în vara lui 1940. Asta şi din motive de ordin strategic. Naziştii ştiau că distrugerea Parisului – aşa cum făcuseră cu Rotterdamul – ar fi atras mânia britanicilor, pe care încă sperau să-i aducă la masa negocierilor după înfrângerea Franţei. Însă Hitler admira oraşul pentru frumuseţea şi eleganţa sa. îl considera „una dintre nestematele Europei” şi jurase să-l protejeze.

La două săptămâni după ce trupele germane au pătruns nestingherite în Paris, Führerul a făcut turul oraşului într-un Mercedes decapotabil. Străzile erau

---

[600] Rosbottom, When Paris Went Dark, pp. 30, 66-67.

nefiresc de pustii: aproape patru milioane de locuitori fugiseră din calea invaziei. Hitler a poposit în faţa Operei, pentru a admira arhitectura clădirii, apoi la Domul Invalizilor, pentru a vizita mormântul lui Napoleon. A şi pozat pentru instantaneul pe care şi-l doresc toţi turiştii în Paris, cu turnul Eiffel în spate.

Naziştii nu au distrus Parisul, dar şi-au făcut simţită prezenţa. Când, în urma înfrângerii, s-au întors la casele lor, parizienii şi-au găsit oraşul năpădit de soldaţi tineri în uniformă. Aveai impresia că de la fiecare balcon atârna câte-o svastică. În marile intersecţii au apărut peste noapte indicatoare rutiere în germană. Străzile denumite în cinstea unor evrei faimoşi au fost rebotezate. Marele Palat de pe Champs-Élysées, acum pustiu, slujea ca depou de camioane, iar administraţia germană a ocupat multe dintre cele mai faimoase şi mai luxoase hoteluri şi palate din oraş; o trecere în revistă a clădirilor rechiziţionate de armată s-ar întinde pe 600 de pagini[601].

Naziştii se delectau cu plăcerile oferite de Paris: restaurante şi cafenele, cluburile de noapte, cazinoul parizian, Folies Bergère. Burduşiţi cu franci cumpăraţi la cursuri extrem de favorabile, au dat năvală în magazinele elegante şi în prăvăliile stradale. Erau bucuroşi să lase „Parisul să fie Paris”, după cum ordonase Ministerul Propagandei. Numeroşi soldaţi, fie staţionaţi în Paris, fie sosiţi în permisie, apelau la noul ghid turistic german, publicat la o lună după ocupaţie. „Pentru cei mai mulţi dintre noi, Parisul este un tărâm necunoscut. Explorându-l, ne încearcă sentimente contradictorii: superioritate, curiozitate şi nelinişte. Numele Parisului are o rezonanţă aparte.”[602] în mărturiile bunicilor lor, care luptaseră

---

[601] Ibid., p. 101. Istoricul Cécile Desprairies a supravegheat recensământul.
[602] Ibid., p. 11.

împotriva Franţei în 1870, acest nume era „misterios, nemaiîntâlnit. Acum, suntem aici şi ne putem bucura de el după cum dorim”.

Rosenberg a mers la Paris pentru a ţine o prelegere la Palatul Bourbon, fosta reşedinţă a camerei inferioare a Parlamentului francez, actualmente sediul administraţiei naziste. Mareşalul Luftwaffe, Hugo Sperrle, precum şi alţi comandanţi militari se aflau printre cei 600 de oameni adunaţi în impunătoarea sală semicirculară a palatului pentru a lua parte la cuvântarea lui Rosenberg.

„Un sentiment ciudat să vorbesc în acest loc, de unde Clemanceau şi Poincaré au tunat împotriva Reichului şi unde a originat agitaţia mondială împotriva Germaniei din nou şi din nou”, nota Rosenberg mai târziu în jurnal., Am fost primul care a vorbit despre revoluţia naţional-socialistă la mormântul Revoluţiei franceze, ca să spun aşa”[603]. Prelegerea lui Rosenberg, intitulată „Sânge şi aur”, s-a bucurat de multă atenţie în presa pariziană. „Din câte-am înţeles, discursul a fost subiectul zilei pentru toţi francezii”, scria mai târziu în jurnal. „Prinşi între biserică şi democraţie, au întrezărit o nouă cale spirituală. Totuşi, nu ne putem aştepta deocamdată la o schimbare lăuntrică a Franţei... Francezul încă nu a realizat proporţiile prăbuşirii sale”.

În acea seară, Rosenberg a luat parte la o petrecere la hotelul Ritz, apoi a vizitat proaspăt renovatul şi opulentul Palat Luxemburg, în care se instalase Sperrle. Curând după înfrângerea Franţei, Luftwaffe a început bombardarea aeroporturilor, infrastructurii şi a oraşelor britanice în vederea unei invazii amfibii peste Canalul Mânecii. După câteva luni de încleştări aeriene, avioanele britanice Spitfire şi Hurricane au dobândit supremaţia aeriană în dauna Messerschmitturilor nemţeşti, iar în

[603] Jurnalul lui Rosenberg, 2 februarie 1941.

septembrie 1940, Hitler a abandonat planurile de atac. Însă Războiul fulger a continuat cu bombardamente nocturne asupra Londrei, Liverpoolului şi a altor oraşe britanice, care i-au forţat pe englezi să fugă în adăposturi. În Paris, Sperrle i-a prezentat lui Rosenberg fotografii aeriene ale distrugerilor provocate de piloţii săi.

Tot în acele zile, Rosenberg i-a vizitat şi pe membrii Einsatzstabului, care munceau din greu în Jeu de Paume. În onoarea sa, muzeul a fost ornat cu crizanteme. „Erau expuse multe obiecte preţioase”, nota în jurnal. „Rothschild, Weill, Seligmann etc. au fost nevoiţi să renunţe la câştigurile acumulate într-o sută de ani de bursă: nenumărate [lucrări de] Rembrandt, Rubens, Vermeer, Boucher, Fragonard, Goya etc. etc., alături de sculpturi străvechi, goblenuri etc. Evaluatorii au estimat valoarea lor la aproape un miliard de mărci!” Rosenberg avea însă motive de îngrijorare. Göring revendicase deja o parte din operele de artă.

La întoarcerea din Paris, Rosenberg a fost la un pas de moarte[604]. După ce a asistat la o piesă de teatru, ideologul a plecat grăbit la aeroport, unde a urcat la bordul avionului mareşalului Gerd von Rundstedt, cu care urma să străbată cei 1.000 de kilometri până la Berlin. La întoarcerea în Paris, aparatele de măsurat au îngheţat, astfel că pilotul a fost nevoit să se întoarcă din drum. A aterizat în aşa grabă, că aripile avionului s-au izbit de pământ. „Când a aflat vestea, Sperrle l-a apucat de nasturi şi aproape că l-a ridicat în aer pe sărmanul pilot”, povestea Rosenberg.

În Berlin, Rosenberg a început demersurile pentru a-l ţine pe Göring departe de lucrările de artă jefuite în Franţa[605].

---

[604] Ibid.

[605] Raportul de Interogare Coroborat, OSS, nr. 1; Nicholas, The Rape of

Reichsmarschallul i-a trimis o scrisoare în care se angaja să respecte întru totul autoritatea Einsatzstabului. Menţiona însă, pe bună dreptate, că agenţii lui şi sursele sale de informaţie contribuiseră la localizarea unui număr mare de lucrări, motivând astfel însuşirea câtorva obiecte – „un mic procent”, potrivit spuselor sale – pe care se angaja să le doneze Reichului la sfârşitul vieţii.

Rosenberg l-a trimis pe consilierul său artistic domiciliat în Berlin, Rober Scholz, să discute cu Einsatzstabul din Paris. Acesta l-a informat că, în fapt, Göring plănuia „să expedieze o sumedenie” de lucrări artistice la Carinhall. Era un semnal de alarmă. Oare nu Hitler urma să decidă soarta operelor confiscate? Rosenberg spera într-o intervenţie a Führerului. L-a pus pe Scholz să-i propună aghiotantului lui Hitler din biroul Cancelariei, într-o scrisoare, transportarea cât mai grabnică a unui echivalent de 15 vagoane de obiecte de artă din Franţa, pentru a fi despachetate, inventariate şi predate Führerului.

La 31 decembrie, Hitler a hotărât care dintre lucrările de artă confiscate din Franţa urmau să ia calea muzeului, revendicând 45 de picturi, o serie de tapiserii, precum şi câteva articole de mobilă franceză din secolul XVIII. Majoritatea acestor lucrări aparţinuseră familiei Rothschild: *Astronomul* lui Vermeer, un Rembrandt, două lucrări de

Goya, trei de Rubens şi, totodată, trei de Boucher. Acestea au fost transportate la München în februarie cu trenul special al Reichsmarschallului şi depozitate în câteva adăposturi antiaeriene din Führerbau. Göring şi-a însuşit 59 de lucrări, însă jaful de-abia începuse.

Într-un final, naziştii aveau să confişte circa o treime din toate colecţiile private de artă din Franţa.

În acelaşi registru, Einsatzstabul a confiscat circa

Europa, pp. 130-132.

22.000 de lucrări provenite din peste 200 de colecţii private evreieşti din Franţa: picturi în ulei, acuarele, desene în creion, sculpturi în bronz, tapiserii, monede, porţelanuri, bijuterii şi vaze antice, între 1941 şi 1944, nu mai puţin de 29 de transporturi au fost depozitate în şase castele germane, printre care şi vestitul castel Neuschwanstein, situat pe înălţimile neospitaliere din sud-vestul Münchenului. Naziştii au confiscat *Marchiza de Pompadour* a lui Boucher, precum şi *Scăldătoarea de la Bethesda* a lui Panini. Au mai confiscat portretul unei femei de Frans Fiais, un peisaj cu port, de Vremet şi o compoziţie figurativă la râu, de Berchem.

Francezii s-au împotrivit în zadar. Agenţii lui Rosenberg le-au amintit că germanii suprimau o conspiraţie internaţională a evreilor. Comorile inestimabile confiscate din Franţa reprezentau doar o simplă despăgubire pentru „sacrificiile uriaşe făcute de Reich pentru popoarele Europei”.

Göring a făcut minimum 20 de vizite la Jeu de Paume şi a însemnat aproape 600 de lucrări artistice. Într-una din vizite i-au fost prezentate 22 de cufere cu bijuterii confiscate din reşedinţele provinciale ale familiei Rothschild. După o trecere în revistă a obiectelor, printre care se aflau şi pandantive din secolul XVI, Göring a ales şase dintre cele mai preţioase şi le-a vârât în buzunar.

Rosenberg nu agrea deloc amestecul lui Göring în operaţiunea sa. Mereu loial mişcării, ideologul considera că aceste comori nu aparţin unui singur individ, ci întregului partid, drept „recompensă pentru cei 20 de ani de lupte împotriva evreimii”.

Ulterior, Rosenberg avea să susţină că interzisese „într-o manieră categorică tuturor colaboratorilor mei să-şi însuşească până şi cel mai neînsemnat obiect pe post de

suvenir”[606]. Dar nu a fost nicio clipă în măsură să-l împiedice pe Göring să-şi însuşească tot ce-i poftea inima. Mai târziu s-a descoperit că nici Rosenberg nu era ferit de ispită. îşi decorase locuinţa din Berlin cu trei picturi valoroase din Olanda, printre care şi o lucrare a portretistului olandez Frans Hals[607].

Până la urmă, amândoi au obţinut ce şi-au dorit: Göring s-a ales cu o parte din operele de artă jefuite, iar Rosenberg cu frâiele unei operaţiuni considerate drept unul dintre cele mai mari jafuri de artă din istorie.

Einsatzstabul lui Rosenberg a editat volume întregi cu fotografii, îmbrăcate în piele, pentru a documenta tezaurul aflat acum în posesia Germaniei. În aprilie, Rosenberg i-a trimis câteva volume lui Hitler, „din dorinţa de a vă însenina puţin ziua de naştere, mein Führer”[608]. Avea însă mai multe şi se angaja să i le înmâneze în persoană, „nădăjduind că acest scurt periplu prin frumuseţile artei, care vă sunt atât de apropiate sufletului, vor aduce o rază de bucurie şi splendoare în augusta voastră viaţă”.

În ceea ce priveşte picturile „degenerate”, în care se înscriau impresioniştii francezi sau alte opere moderne ce lezau atât de mult simţul estetic al naziştilor, acestea au fost vândute în schimbul vechilor maeştri. Anchetatorii americani au descoperit că, într-una din aceste tranzacţii, Göring a aprobat învoiala cu un negustor german de artă din Paris, pe nume Gustav Rochlitz, care a revendicat 11 lucrări de Degas, Matisse, Picasso, Renoir şi Cézanne

---

[606] Interogatoriul lui Rosenberg, 25 septembrie 1945, 14.15-16.30, Arhivele Naţionale, M1270, rola 17.

[607] Vezi Davidson, The Trial of the Germans, p. 139. Rosenberg a declarat că erau cadouri.

[608] Scrisoare şi raport trimise de Rosenberg către Hitler, 16 aprilie 1943, reprodus drept 015-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, pp. 41-45.

(printre alţii) în schimbul „unui portret extrem de îndoielnic de Tiţian şi al unei picturi de duzină aparţinând lui Jan Weenix”.

Ulterior, alte lucrări moderne (Picasso, Miro, Dalí) au fost smulse din ramă, duse în grădina muzeului Jeu de Paume şi arse laolaltă cu gunoiul[609]. Pe lista întocmită meticulos de Einsatzstab, numele lucrărilor condamnate erau tăiate şi însemnate cu un singur cuvânt: *Vernichtet*. Distrus.

În primăvara lui 1941, Rosenberg a devenit preocupat de o formă mult mai sinistră de distrugere. Nu opere de artă, ci vieţi umane.

[609] Nicholas, The Rape of Europa, pp. 127-128.

Tanc al Diviziei SS Totenkopf („Cap de mort") goneşte prin Uniunea Sovietică în primele zile ale Operaţiunii Barbarossa, din vara lui 1941. *(Bundesarchiv, Bild 1011-136-0882-12/Albert Cursian)*

17

„Rosenberg, a sosit clipa ta de glorie”

Germanii care au deschis radiourile spre sfârşitul lunii martie 1941 au auzit glasul primului ideolog al Führerului răsunând pe calea undelor. Rosenberg vorbea despre evrei şi, cu toate că exprimarea sa era formală şi bombastică, orice ascultător perspicace va fi desluşit intenţiile criminale din cuvintele sale.
„Suntem încredinţaţi că acest mare război constituie o adevărată revoluţie mondială de purificare biologică”[610], rostea ideologul. „În aceste clipe considerăm că problema evreiască este una dintre cele mai importante probleme politice cu care ne confruntăm în Europa, o problemă ce trebuie rezolvată şi care va fi rezolvată. Şi nădăjduim, ba chiar ştim astăzi că toate popoarele Europei se vor ralia până la urmă acestei purificări”.

Demnitarii nazişti s-au întrunit în primăria medievală a Frankfurtului pentru a inaugura noul Institut de Cercetare a Problemei Evreieşti al lui Rosenberg. Câţiva reporteri, scriitori şi oficiali de rang secund antisemiţi din zece state europene s-au reunit în oraşul german pentru a dezbate eliminarea evreilor de pe continent[611]. Cu toţii

---

[610] Raport asupra discursului lui Rosenberg în Völkischer Beobachter, 29 martie 1941, reprodus drept 2889-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, pentru urmărirea penală a crimelor Axei, Nazi Conspiracy and Aggression, vol. 5, pp. 554-557.

[611] Demnitarii din Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, România, Bulgaria, Ungaria, Slovacia şi Italia erau susţinători ai naziştilor. Printre ei se afla şi un editor de ziar antisemit din Belgia, un consilier judecătoresc din Olanda ocupată şi Vidkun Quisling, care colaborase

ştiau că era momentul oportun. Acum că naziştii controlau o porţiune enormă din Europa, duşmanii evreilor aveau în cele din urmă posibilitatea să-şi pună în aplicare pornirile criminale[612]. Rosenberg a participat la prima parte a conferinţei, dar, fiind chemat de urgenţă la Berlin de către Führer, n-a mai izbutit să se întoarcă în timp util la Frankfurt, astfel că şi-a citit discursul inaugural în capitală, de unde a fost difuzat în întreaga ţară.

Acest război urma să extermine „toţi microbii evreieşti ce contaminau rasa, precum şi progeniturile lor”, le-a spus ascultătorilor. „Toate naţiunile caută o soluţie la această problemă şi trebuie spus cât se poate de răspicat: Nu mai putem tolera amestecul degetelor soioase ale marilor afacerişti evrei în interesele volk-ului german şi ale celorlalte popoare europene. Totodată, nu mai suntem dispuşi să acceptăm ca prin satele şi oraşele germane să zburde corciturile evreilor şi negroteilor în locul copiilor germani”. Rămânea o singură întrebare: „unde să-i ducă pe evrei?” Ideea unui stat evreiesc independent era perimată; nu fusese decât un vicleşug sionist menit să creeze o bază de unde evreii puteau să-şi continue planurile perfide de dominare mondială. Rosenberg a sugerat deportarea lor într-o rezervaţie, unde urmau să fie ţinuţi „sub supravegherea competentă a poliţiei”.

Oricâte sacrificii logistice erau necesare, „noi, în calitate de naţional-socialişti, avem un răspuns categoric la toate întrebările: pentru Germania, problema evreiască va fi rezolvată de-abia când ultimul evreu va fi părăsit marele Reich german”, glăsuia Rosenberg. „Pentru Europa, problema va fi rezolvată de-abia când ultimul evreu va fi părăsit continentul european”. În timp ce rostea acele cuvinte, Rosenberg ştia că pentru prima oară

---

cu naziştii în timpul invaziei Norvegiei.

[612] Jurnalul lui Rosenberg, 28 martie 1941.

în viaţa lui avea ocazia să-şi pună vorbele în practică. Hitler îi oferise în cele din urmă puterea să-şi lase amprenta asupra istoriei.

Însă în iulie 1940, Hitler îşi îndreptase deja atenţia spre ţinta sa supremă: Uniunea Sovietică. Până la urmă, Rosenberg avusese dreptate. În ciuda pactului istoric cu Moscova, Hitler urmărise în secret, încă de la bun început, distrugerea Rusiei – cu cât mai repede, cu atât mai bine.

Führerul nu credea că Stalin va respecta termenii tratatului. Profitând de invazia Germaniei în vest, din mai iunie 1940, sângerosul dictator sovietic anexase şi el o serie de teritorii. Pentru început, Stalin a orchestrat ocuparea Estoniei, Letoniei şi Lituaniei, apoi a solicitat, cu succes, României să renunţe la două provincii din estul ţării. Însă când Stalin a cerut Germaniei un nou rând de concesiuni în Europa de Est – controlul Finlandei şi un pact cu Bulgaria ce permitea instalarea unor baze militare în cele două strâmtori de importanţă strategică, Bosfor şi Dardanele – Hitler a dat curs planurilor sale beligerante.

Astfel a luat naştere planul cu numele de cod Operaţiunea Barbarossa. Germania urma să zdrobească armatele sovietice şi să ocupe un teritoriu ce se întindea până la Urali, mult mai la est de Moscova. Când armatele germane s-au revărsat peste graniţă, Hitler a rostit triumfal: „Întreaga lume va sta cu sufletul la gură”[613]. În mod surprinzător, Stalin, a cărui fire suspicioasă friza paranoia, nu a dat crezare rapoartelor despre trădarea iminentă a omologului său german.

Biroul de Externe al lui Rosenberg lucra asiduu la problema rusească de aproape 10 ani. Aceste activităţi sunt pentru prima oară menţionate în jurnal în august 1936: „E a doua oară deja când Führerul mi-a cerut să pregătesc rapoartele necesare în cazul unui atac din

[613] Dallin, German Rule in Russia 1941-1943, pp. 13-19.

partea Rusiei”[614]. Subalternii săi erau experţi în probleme răsăritene. Urmăreau îndeaproape evoluţia situaţiei din Est[615], lucrau la planuri de dezbinare etnică şi politică a populaţiilor şi erau în strânsă legătură cu liderii anticomunişti. Analizau modul în care ţara avea să fie împărţită la momentul potrivit. Pe tot parcursul toamnei 1940, au redactat un buletin informativ bilunar despre situaţia internă din Uniunea Sovietică, destinat superiorilor din partid.

Erau la curent cu supliciile îndurate de ucraineni, de bieloruşi şi de populaţiile din vestul Rusiei de când regiunile lor fuseseră încorporate în Uniunea Sovietică[616].

La începutul anilor ’30, pământurile ţăranilor de pe întreg cuprinsul Uniunii Sovietice au fost confiscate, colectivizate şi transformate în mari gospodării agricole. Se dorea o eficientizare a producţiei agricole, iar vânzarea surplusului de cereale urma să finanţeze modernizarea ţării.

Primul pas a fost suprimarea ţăranilor înstăriţi: culacii. Comuniştii au dezlănţuit împotriva lor o propagandă cu care naziştii erau obişnuiţi: nu erau oameni, ci nişte maimuţe lacome. Circa două milioane de culaci au fost arestaţi şi deportaţi în gulaguri. Greul acestor brutale măsuri agricole a căzut în chip disproporţionat pe ucraineni. Colectivizarea a fost un eşec de proporţii; surplusul de grâne anticipat a întârziat să apară. Stalin nu a renunţat la plan, cu toate că cinci milioane de ţărani au murit de foame.

Orăşenii care stăteau la cozile de pâine erau asaltaţi de copii cerşetori cu abdomenul umflat – copii care, în chip

---

[614] Jurnalul lui Rosenberg, 12 august 1936.

[615] Kay, Exploitation, Resettlement, Mass Murder, pp. 18-22.

[616] Descrierile politicii sovietice din anii 1930 sunt extrase din Snyder, Blood lands, pp. 21-105.

paradoxal, nu izbutiseră să supravieţuiască la ţară. Ogoarele erau păzite de soldaţi în miradoare, pentru a se împiedica furtul. De-acum înainte, toate grânele cultivate în gospodăriile colective erau proprietatea statului, iar păstrarea unor produse ca hrană constituia o infracţiune. Dacă nu se întruneau cotele, autorităţile îi acuzau pe ţărani de sabotaj, le percheziţionau locuinţele şi le confiscau toată mâncarea. În multe regiuni, localnicii au recurs la canibalism.

Ignorând în chip ostentativ foametea din vara lui 1932, Stalin a plecat spre sud, într-un tren de lux, pentru o vacanţă la Soci.

Cinci ani mai târziu, în timpul Marii Terori, regiunea a mai primit o lovitură. Stalin a ordonat o nouă persecuţie sângeroasă a culacilor, luându-i de data aceasta în vizor pe polonezi, precum şi alte minorităţi etnice din Ucraina şi Belarus. Potrivit dictatorului, aceştia erau spioni străini ce plănuiau răsturnarea regimului comunist. „Pentru zdrobirea totală a tuturor duşmanilor noştri şi a neamurilor lor!”[617]

Peste 70.000 de ucraineni au fost executaţi în cadrul operaţiunii, adesea cu un glonţ în ceafă, în urma unor audieri secrete efectuate de troici, care lucrau într-un ritm febril. Zeci de mii de etnici polonezii din Ucraina şi Belarus erau vârâţi în dube negre şi duşi fie în gulaguri, fie la cimitir. Soţiile lor erau trimise în exil, iar copiii duşi în orfelinate, pentru a nu fi crescuţi ca polonezi.

Pare de necrezut, dar aceste crime nu au stârnit proteste la nivel internaţional. Dimpotrivă, au trecut aproape neobservate.

În 1940, Hitler privea spre Răsărit, hotărât să-l supună unui nou val de atrocităţi[618]. Studiind hărţile,

---

[617] Ibid., p. 72.

[618] Detalii ale planurilor ocupaţiei Uniunii Sovietice sunt extrase din

Führerul a închipuit o „tabula rasa” în care urma să-şi pună în aplicare utopicul plan de o mie de ani. Regiuni întinse aveau să fie curăţate de elemente indezirabile, prin deportări, împuşcări, înfometări sau, după cum s-a descoperit ulterior, prin gazări. Aceste regiuni urmau să fie repopulate de germani arieni, puri şi loiali. Reichul îşi asigura astfel accesul la cerealele şi petrolul necesare independenţei economice. „Colonistul german trebuie să trăiască în gospodării arătoase şi spaţioase. Serviciile germane vor fi găzduite în clădiri superbe, iar guvernatorii, în palate”, a vestit Hitler. „Teritoriile ruseşti reprezintă pentru noi ceea ce India a reprezentat pentru Anglia.”[619]

În martie 1941, când Hitler l-a convocat pe Rosenberg, liderul german hotărâse deja că, după ce armatele sale vor năvăli în Uniunea Sovietică, decimându-şi duşmanul, autoritatea urma să revină cât de curând noii administraţii politice nemţeşti. Führerul l-a însărcinat pe Rosenberg cu ambiţiosul plan de reconstrucţie politică a Răsăritului aflat sub ocupaţie. Însă Rosenberg a sosit destul de târziu la faţa locului. Multe dintre deciziile importante fuseseră luate deja şi, încă de la bun început, proiectele sale politice au rămas în umbra obiectivelor militare şi economice, puse la cale cu luni în urmă.

Göring urma să supervizeze prădarea regiunii de materiile prime necesare aprovizionării fabricilor de război şi, la fel de important, confiscarea alimentelor de care avea nevoie frontul domestic. În acel moment, Marina Britanică oprea şi percheziţiona navele care se îndreptau spre Reich, confiscând fără milă provizii vitale, materii prime şi alimente – o blocadă ce risca să genereze lipsuri uriaşe în Germania. Hitler nu dorea să depindă de Stalin

---

Kay, Exploitation, pp. 68-95, 120-198, şi din Dallin, German Rule, pp. 20-58.

[619] Trevor-Roper, Hitler's Table Talk 1941-1944, p. 21.

pentru aprovizionarea cu mâncare. Dacă sovieticii aveau să folosească acest atu împotriva lui? Dacă aveau să ameninţe Germania cu înfometarea, cum procedaseră cu ucrainenii în 1932[620]? în Germania exista deja o penurie de pâine, legume şi fructe, iar raţionalizarea cărnii era iminentă. Göring se temea de colapsul frontului domestic pe motiv de stomacuri goale.

În acest context apare planul din iarna lui 1940-1941, elaborat de Herbert Backe, secretar de stat în Ministerul Alimentaţiei şi Agriculturii, sprijinit şi de generalul Georg Thomas, şeful Departamentului Economiei de Război şi al Armamentelor din cadrul armatei. Într-un raport prezentat lui Hitler în februarie 1941, Thomas susţinea că deficitul de grâne al Germaniei putea fi remediat apelând la Ucraina, grânarul Uniunii Sovietice.

În teorie, şi potrivit calculelor sale, o reducere modestă a consumului în Uniunea Sovietică ar fi aprovizionat Germania cu milioane de tone de grâu. Nimeni nu trebuia să-şi facă griji în privinţa oamenilor supuşi unor raţii stricte, susţinea Backe într-o directivă trimisă subalternilor săi în ajunul invaziei. Erau „inferiori” şi, în orice caz, „timp de secole la rând, ruşii au îndurat sărăcie, foamete şi privaţiuni. Stomacul rusului e maleabil; drept urmare, să lăsăm la o parte această pretinsă milă!”[621]

În rezumatul planului de înfometare întocmit în mai de strategii lui Göring nu se aducea vorba despre raţii. Locuitorii Uniunii Sovietice aveau să „îndure o foamete cumplită” în timpul războiului. Naziştii aveau de gând să taie aprovizionarea Moscovei, Leningradului şi a celorlalte oraşe din nord cu grâne din sud. Armatele cotropitoare urmau să pună mâna pe aceste resurse. Ce prisosea avea

---

[620] Kay, Exploitation, pp. 39, 141.
[621] Dallin, German Rule, pp. 39-40.

să fie transportat în apus, pentru a hrăni populaţia Germaniei şi a ţărilor ocupate din Europa. „Zeci de milioane de oameni de pe cuprinsul acestui teritoriu vor fi de prisos şi astfel vor muri sau vor fi nevoiţi să emigreze în Siberia”, se prezenta în raport. Dată fiind penuria de alimente din Germania, acestea erau măsurile care se impuneau pentru câştigarea războiului. „În această privinţă, lucrurile trebuie să fie cât se poate de clare.”[622]

Conducerea armatei nu s-a opus acestui plan, văzând în el un imbold pentru strategia de război. Se puteau deplasa mai repede dacă îşi hrăneau soldaţii cu produse locale, dând astfel posibilitatea trenurilor să transporte mai multă muniţie, combustibil şi alte provizii. La fel ca în Polonia, cheia succesului era viteza. Germanii se aşteptau să îngenuncheze Armata Roşie în zece săptămâni.

După ce s-a alăturat echipei de planificare, Rosenberg – „acest nazist idiot cu un talent neîntrecut în a răstălmăci istoria”[623], cum îl descria corespondentul străin William Shirera făcut ce ştia el mai bine: să scrie note informative.

Prima notă a prezentat-o la o cină privată cu Hitler, pe data de 2 aprilie. Führerul dorea să scape puţin de agitaţia din birou şi, astfel, cei doi au cinat în sufrageria din vechea Cancelarie de pe Wilhelmstrasse, devenită, între timp, reşedinţa lui personală. Apoi, cei doi s-au retras în sera Wintergarten de alături, sub care se întindea o grădină acoperită cu iarbă şi presărată cu pomi.

În planurile prezentate lui Hitler, Rosenberg susţinea

---

[622] Trial of the Major War Criminals, vol. 36, p. 145, Kay, Exploitation, p. 134.

[623] Shirer, The Rise and Fall of the Third Reich, p. 832. Shirer continuă astfel: „Dosarele voluminoase ale lui Rosenberg au fost capturate intacte, de exemplu cărţile lui, care sunt o lectură plictisitoare şi nu vor fi lăsate să stânjenească lectura.“

aplicarea unui tratament nemilos în Rusia Mare[624]. Naziştii trebuiau să elimine guvernul „bolşevico-evreiesc” din Moscova şi să preîntâmpine o alternativă legitimă. Industria trebuia dezmembrată, iar reţelele de transport distruse. Pământurile trebuiau pustiite şi folosite „ca rezervaţie pentru elementele indezirabile ale populaţiei”[625].

Rosenberg avea alte planuri pentru statele baltice, Belarus şi Ucraina. În cazul lor, era nevoie să procedeze inteligent. Trebuia să fie luate în calcul anumite consideraţii de ordin politic. După război, aceşti aliaţi trebuiau să formeze un cordon defensiv în jurul Moscovei. Rosenberg a sugerat anexarea celor trei state baltice Germaniei, după „înlăturarea necesară” a intelectualităţii letone şi deportarea „categoriilor rasiale inferioare” din Lituania, pe al cărei teritoriu trăiau în 1941 circa 250.000 de evrei.

Rosenberg dorea o Ucrainhowever independentă politic şi cultural, însă regiunea trebuia să asigure aprovizionarea cu materii prime şi grâu, de care Germania va avea nevoie în urma războiului. Belarusul era un caz pierdut. Acest stat înapoiat şi infestat de evrei nu putea să fie niciodată independent.

În urma rezumatului făcut de Rosenberg, Hitler a luat documentul pentru a-l citi după lăsarea serii. „Am de gând să înfiinţez un departament pentru întreaga problemă rusească, şi tu te vei ocupa de el”, i-a spus Hitler. „Vreau să redactezi nişte instrucţiuni cuprinzătoare. îţi pun la dispoziţie câţi bani doreşti. Rosenberg, a sosit clipa ta de

---

[624] Termen ieşit astăzi din uz, folosit odinioară pentru teritoriile care au format nucleul Cnezatului Moscovei, iar mai târziu, al Ţaratului şi Imperiului Rus. (n.tr.).

[625] Memoriul lui Rosenberg „The USSR“, 2 aprilie 1941, reprodus drept 1017-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, pp. 674-681.

glorie”[626].

Cei doi au urmărit un buletin de ştiri, apoi s-au întors la Wintergarten, unde au discutat până târziu despre psihologia ruşilor şi despre rolul evreilor în Uniunea Sovietică. „Nu are rost să-mi înşir şi mai mult trăirile pe foaie”, scria Rosenberg, năucit, seara, când s-a întors acasă. „Douăzeci de ani de strădanii împotriva bolşevismului vor avea în sfârşit urmări *politice* şi istorice la nivel mondial. Milioane de oameni... soarta lor va fi în mâinile mele. Germania va fi izbăvită veacuri de-acum înainte de o povară care a apăsat mereu, în diferite forme, pe umerii săi. Ce mai contează că *alte* milioane vor blestema aceste constrângeri necesare, dacă o viitoare glorioasă Germanie va binecuvânta în viitor aceste înfăptuiri!

În jurnal întâlnim şi o însemnare criptică despre seara petrecută la Wintergarten. Aparent, Hitler vorbise pe lung despre viziunea lui asupra Răsăritului. Conţinutul acelei discuţii pare să fi fost extrem de sensibil, întrucât Rosenberg s-a ferit să-l redea chiar şi în jurnalul personal.

„Nu doresc să-[l] consemnezi astăzi. Însă nu-l voi uita niciodată.”[627]

Hitler a omis însă să-i spună lui Rosenberg că nu avea nicio intenţie să-i urmeze sfaturile în privinţa teritoriilor răsăritene.

„Lacom şi copilăros, şi-a întins ghearele după putere”[628], spunea un istoric în aceşti ani despre Rosenberg.

---

[626] Jurnalul lui Rosenberg, 2 aprilie 1941.

[627] Ibid. Rosenberg nu a explicat mai multe în jurnalul său, iar istoricii nu pot decât să speculeze dacă Hitler a vorbit la această întâlnire despre exterminarea evreilor. Rosenberg ar fi putut fi foarte uşor uimit de numărul uriaş de slavi care, potrivit planurilor naziste, urmau a fi exterminaţi. Vezi Piper, Alfred Rosenberg, p. 510.

[628] Dallin, German Rule, p. 26.

Pe măsură ce se apropia clipa invaziei, era tot mai limpede că Rosenberg nu urmărea doar supervizarea administraţiei civile în Răsărit. Hitler hotărâse că, odată cu declanşarea conflagraţiei şi acapararea teritoriilor sovietice, credinciosul său Reichsleiter avea să conducă noul minister. Nimeni nu credea că numirea lui Rosenberg în fruntea acestei organizaţii, una ce părea să dispună, în teorie, de puteri nelimitate, era o idee bună. Goebbels scria că Rosenberg e priceput la „teorie, nu la organizare”[629].

De la bun început, rivalii lui Rosenberg i-au pus beţe în roate. Cel mai puternic şi mai lipsit de scrupule dintre aceştia era Himmler, care vreme de un an şi jumătate terorizase populaţia Poloniei. Hitler intenţiona să-l trimită pe şeful SS în spatele frontului pentru a superviza eliminarea evreilor, a liderilor comunişti, a partizanilor şi a altor duşmani, reali sau închipuiţi, din teritoriile cucerite. „În numele Führerului, Reichsführerului SS i-au fost înmânate sarcini speciale de pregătire a administraţiei politice[630], sarcini care derivă din confruntarea ce trebuie să aibă loc între două sisteme politice antagonice”, citim în textul directivei militare datând din 13 martie 1941. „În limitele acestor sarcini, Reichsführerul SS este liber să acţioneze independent şi cu autoritate proprie”.

În baza acestei împuterniciri, Himmler a refuzat să-şi pună forţele de securitate din Răsărit la cheremul noului minister civil condus de Rosenberg.

Rosenberg nici n-a vrut să audă de-aşa ceva. „În cazul acesta, nu pot să preiau sarcina”[631], l-a informat pe

---

[629] Jurnalul lui Goebbels, 9 mai şi 16 iunie 1941, citat în Kay, Exploitation, p. 81.

[630] Ordin top-secret dat de Keitel, 13 martie 1941, reprodus drept 447-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, p. 409.

[631] Jurnalul lui Rosenberg, 20 aprilie 1941.

Hans Lammers în aprilie. Lammers, un avocat chel cu un ochi „leneş”, era oficialul pe la care treceau toate ordinele emise de Cancelaria Reichului. Rosenberg s-a plâns că deja era nevoit să împartă puterea cu armata şi cu divizia economică a lui Göring. Dacă şi Himmler avea mână liberă, ministerul său îşi pierdea orice autoritate.

„Poliţia nu are cum să formeze un guvern paralel”, a tunat ideologul. „Activităţile lor pot pune piedici ţelurilor politice pe care ne-am angajat să le ducem la îndeplinire”.

Lammers s-a învoit să discute problema cu şeful SS a doua zi dimineaţa. Însă, când întâlnirea celor doi s-a prelungit mult peste program, Rosenberg a înţeles că

Himmler rămăsese ferm pe poziţii. Lammers s-a întors în cele din urmă la ora 12.15.

„În zadar”, nota Rosenberg. „H. susţine că Göring se va ocupa de tot, având putere executivă nelimitată, iar eu voi deţine un rol *consultativ*. Doar n-am studiat problema vreme de 20 de ani ca să-l «consiliez» pe Herr Himmler, care n-a exprimat o singură idee pe această temă şi care numai graţie muncii mele din ultimii 15 ani are habar de Ucraina etc. Treaba de mântuială făcută de tinerii lui n-a fost, cu siguranţă, un capitol glorios”.

Furios, Rosenberg s-a retras pentru a clocoti în voie. La începutul lui 1941, ideologul achiziţionase o mică fermă în Mondsee, Austria, „un loc superb în inima paradisului”[632], o casă ţărănească cu animale de gospodărie, cu livadă, cu o pădurice şi aproape un kilometru de ţărm pe malul unui lac pitoresc de la periferia Salzburgului. Aici şi-a luat răgazul să chibzuiască la situaţia dificilă în care se afla. Nu era pentru prima oară când Himmler „încerca să-i ia caimacul”. Himmler nu muncea pentru nimic; era interesat doar de putere. „În principiu, are suficiente sarcini importante cât să-i ajungă

[632] Ibid., 2 februarie 1941.

o viaţă întreagă”.

Totul se derula ca un film înaintea ochilor săi: porţile gloriei îi erau deschise, însă nu se putea ridica la înălţimea aşteptărilor.

„Sper într-un alt deznodământ”[633], nota el.

La 2 mai, Rosenberg a organizat o şedinţă decisivă cu oficialii de rang înalt însărcinaţi cu exploatarea economică a regiunilor estice[634]. Au dezbătut consecinţele planului german în cele mai mici detalii: dacă armata confisca toate resursele de care avea nevoie din teritoriile cucerite, „nu încape îndoială că milioane de oameni vor muri de foame”[635]. Printre aceştia, şi soldaţii sovietici capturaţi, cărora nu li se asigura bunăstarea în niciun fel.

La sfârşitul întâlnirii, Rosenberg nota în jurnal că fusese „o şedinţă productivă cu subalternii”[636].

În aceeaşi zi, l-a pus la curent pe Hitler cu situaţia. A urmat apoi o discuţie lungă despre misiunea lui Rosenberg. Acesta i-a mulţumit Führerului pentru încrederea acordată, în ultima lună se simţise deopotrivă copleşit şi încântat de sarcina pe care-o primise[637]. Urma să supervizeze o regiune ce se întindea de la Marea Baltică până la Marea Caspică. Examinând hărţile, a fost uluit de imensitatea teritoriului pe care urma să-l administreze. Lucrurile ar fi putut să degenereze oricând. „Cu cât

---

633 Ibid., 20 aprilie 1941.

634 Kay, Exploitation, p. 125. Istoricii nu se pot pune de acord dacă Rosenberg a participat la această întâlnire, dar, în orice caz, memoriul său arată că a preluat concluziile în planificarea sa. Vezi Browning, The Origins of the Final Solution, p. 237.

635 „Memorandum on the Result of Today’s Discussion with the State Secretary Regarding Barbarossa“, 2 mai 1941, reprodus drept 2718-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 5, p. 378. Vezi şi Kay, Exploitation, p. 124.

636 Jurnalul lui Rosenberg, 6 mai 1941.

637 Ibid., 11 aprilie 1941.

chibzuiesc mai mult la probleme”, spunea Rosenberg, „cu atât mai colosală îmi pare sarcina ce mă aşteaptă”.

„Dar ţi-a fost înmânată o misiune măreaţă şi frumoasă”[638], i-a spus Hitler. Şi, în orice caz, a continuat el, „trebuie să-mi asum răspunderea pentru acest pas”. Rosenberg nota ulterior în jurnal că, în timp ce rostea aceste vorbe, Führerului i-au dat lacrimile.

La 20 iunie, cu două zile înaintea declanşării Operaţiunii Barbarossa, Rosenberg a discutat cu însemnaţi membri ai aparatului de stat despre planul său de a rupe teritoriile sovietice apusene de Moscova şi de a înfiinţa entităţi politice aliate cu Germania. Era important să existe un climat de bunăvoinţă şi să câştige încrederea oamenilor. „Nu-i totuna dacă după doi-trei ani voi avea 40 de milioane de oameni care vor coopera de bunăvoie sau dacă voi fi nevoit să plasez câte-un soldat în spatele fiecărui ţăran”. În mod paradoxal, Rosenberg susţinea în acelaşi timp politica înfometării: potrivit ideologului, hrănirea poporului german era o prioritate pe timp de război şi nu erau obligaţi să-i hrănească pe estici.

„Suntem conştienţi de această realitate dură şi nemiloasă. Fără îndoială, vor avea loc mari strămutări, iar pe ruşi îi aşteaptă, cu siguranţă, vremuri foarte grele”[639], a comentat Rosenberg.

Rosenberg programase o întâlnire cu Rudolf Hess, adjunctul Führerului, în seara de sâmbătă, 10 mai 1941, în care urma să-l pună la curent cu noua sa misiune. Însă cu o zi înainte, a primit un telefon de la secretara lui Hess. Întâlnirea trebuia reprogramată sâmbătă dimineaţa. Adjunctul Führerului urma să plece de urgenţă.

---

[638] Ibid., 6 mai 1941.

[639] Discursul lui Rosenberg din 20 iunie 1941, reprodus drept 1058-PS în Trial of the Major War Criminals, vol. 26, pp. 610-627. Vezi şi Kay, Exploitation, pp. 171-172; Dallin, German Rule, p. 109.

Secretara nu i-a dat mai multe detalii, iar Rosenberg n-a sesizat indiciile, însă avea să afle cât de curând că aceasta avea să fie o zi de căpătâi pentru Rudolf Hess. Era ultimul lider nazist care avea să-l mai vadă pe Hess până la sfârşitul războiului.

Rosenberg nu mai avea timp să ia trenul din Berlin, astfel că Hess a trimis un avion să-l aducă la München. Când Hess l-a întâmpinat la 11.30 dimineaţa, avea o mină „palidă şi bolnăvicioasă”[640], ceea ce nu era neobişnuit pentru el. Încă de la bun început, Hess fusese devotat trup şi suflet Führerului. Ani la rândul deţinuse o poziţie influentă în partid, însă, de când începuse războiul, căzuse aparent în dizgraţia lui Hitler[641]. Atenţia sa era îndreptată tot mai mult asupra şefului cabinetului lui Hess, Martin Bormann.

Rosenberg şi Hess s-au pus să discute despre angajaţii viitorului minister al teritoriilor estice. Însă când Rosenberg a încercat să intre în detalii, Hess l-a oprit.

Dorea să discute doar despre lucrurile cu adevărat importante. Era prea absorbit de propriile-i gânduri pentru a discuta chestiuni nesemnificative.

Înainte de prânz, băieţelul de trei ani al lui Hess a coborât în cameră şi au sporovăit puţin cu el. „Ulterior mi s-a părut limpede că dorea să-şi ia rămas-bun de la băiatul său, care avea să ducă în spate pentru tot restul vieţii povara faptelor tatălui său”.

Din ce ne dăm seama, Hess nu i-a mărturisit lui Rosenberg pricina neliniştilor sale, dar părea îngrozit de perspectiva iminentă a războiului pe două fronturi. Asemenea lui Rosenberg, era convins că Marea Britanie trebuia să fie de partea naziştilor. Dacă reuşea să ajungă

---

[640] Jurnalul lui Rosenberg, 14 mai 1941.

[641] Detalii despre fuga lui Hess sunt extrase din Evans, The Third Reich at War, pp. 167-170.

la o înţelegere cu britanicii, Hitler şi Germania aveau libertatea să-şi dezlănţuie întreaga forţă armată împotriva Uniunii Sovietice.

În seara cu pricina, la câteva ceasuri după ce luase prânzul în compania lui Rosenberg, adjunctul Führerului a decolat de pe un aerodrom de la periferia Münchenului. S-a paraşutat într-un câmp din apropiere de Glasgow la ora 10 seara, iar avionul său marca Messerschmitt s-a prăbuşit în flăcări.

Hess a întâlnit un fermier şi i-a solicitat o audienţă cu ducele de Hamilton, comandant de escadrilă în cadrul Royal Air Force, pe care Hess susţinea că-l cunoscuse în timpul Olimpiadei din 1936. Hess l-a informat pe Hamilton că venise cu o propunere de pace pentru britanici. După ce a fost supus unui interogatoriu din partea mai multor oficiali, britanicii au realizat că Hess sosise fără să-l înştiinţeze pe Hitler, pentru a-i determina să ceară pacea înainte să fie prea târziu.

Nazistul nu părea să fie lucid. Britanicii au hotărât să-l ia prizonier pe durata războiului.

A doua zi, scrisoarea lăsată în urmă de Hess a ajuns în mâinile lui Hitler. Acolo, Hess îşi explica planurile şi îi sugera Führerului că, în cazul în care se împotrivea pariului său nesăbuit, să-l trateze ca pe-un alienat mintal. Hitler – căruia, potrivit mărturiei lui Rosenberg, i s-a făcut rău citind scrisoarea – i-a urmat propunerea întocmai.

Duminică seara, în cadrul unei transmisiuni radio, naziştii au dat de ştire lumii despre zborul lui Hess, afirmând că acesta suferea de o boală mintală.

Rosenberg a fost la fel de uluit ca şi ceilalţi colegi de partid. Nu anticipase momentul, cu toate că luase prânzul cu Hess chiar în ziua incredibilei sale călătorii. „Era atât de neverosimil, atât de departe de sfera posibilităţilor politice, încât am rămas fără grai la început”, nota Rosenberg în

jurnal. „Credeam că Hess suferă de depresie. Nu avea mai nimic de făcut. Conducerea partidului îi scăpase printre degete şi avea impresia că nu se putea ridica la înălţimea poziţiei sale... Depresia în care căzuse pentru că nu reuşea să realizeze nimic s-a manifestat în cel mai neaşteptat mod... Hess trăise într-o lume fantastică. Dragostea lui pentru practicanţii radiesteziei, astrologi, tămăduitori etc. prinsese, se pare, rădăcini atât de adânci, încât i-a influenţat *acţiunile*... Această fantezie supranaturală a lui Rudolf

Hess va face într-o bună zi obiectul unei tragicomedii istorice”.

În opinia ideologului, ieşirea lui Hess de pe scena politică avea şi consecinţe pozitive. Al Treilea Reich scăpase de perspectiva neplăcută de a fi condus în viitor de un „om profund bolnav”.

Însă Rosenberg nu anticipase necazurile ce urmau să vină. Hess a fost înlocuit de nesuferitul şef de cabinet, acel „Machiavelli din spatele biroului”[642] cu grumaz de taur, pe nume Martin Bormann, considerat adevăratul centru de putere în partid chiar şi înainte de zborul superiorului său. Tăcut şi sobru, arhetipul eminenţei cenuşii, Bormann părea să fie mereu în preajma lui Hitler. „E limpede că Hess îl irita pe Führer, astfel că Bormann se ocupa de cereri şi sarcini”, avea să scrie Rosenberg în puşcărie, după război. „Aşa a început să devină indispensabil. Dacă în timpul cinei pomenea cineva de un incident, Bormann îşi scotea carneţelul şi îşi făcea o însemnare. Sau, dimpotrivă, dacă Führerul îşi manifesta nemulţumirea faţă de vreo remarcă, vreo măsură sau vreun film, Bormann însemna în carneţel. Dacă exista vreo neclaritate, Bormann se ridica, părăsea încăperea, dar se întorcea de îndată – după ce ordonase subalternilor să investigheze numaidecât problema şi să-l

[642] Fest, The Face of the Third Reich, p. 127.

contacteze prin telefon, telegramă sau telex. Şi-atunci se întâmpla ca Bormann să găsească o explicaţie înainte de a lua sfârşit cina.”[643]

Cu timpul, Bormann avea să devină principalul obstacol în calea carierei lui Rosenberg.

Între timp, pregătirile pentru ocuparea Uniunii Sovietice continuau în ritm alert. Rosenberg, nota Goebbels în jurnal, se purta deja de parcă era „ţarul Rusiei; mereu aceeaşi poveste: sfere de autoritate”. Himmler făcea în continuare tot ce-i stătea în putinţă să-l ţină pe Rosenberg în şah, însă, la ordinul expres al lui Göring, Heydrich, şeful biroului de securitate al lui Himmler şi oficialul însărcinat să găsească o soluţie pentru problema evreiască, primise instrucţiuni să implice ministerul lui Rosenberg ori de câte ori era cazul[644].

În lunile premergătoare Operaţiunii Barbarossa, Heydrich a încercat să faciliteze o înţelegere între Himmler şi Rosenberg. Ar fi putut să-i recomande lui Hitler să-i numească pe liderii SS şi ai forţelor de poliţie în fruntea guvernelor civile din fiecare teritoriu ocupat, în calitate de comisari ai Reichului. Astfel de „fuzionări personale” erau obişnuite în al Treilea Reich. Un oficial putea deţine funcţii în două organizaţii, ceea ce putea duce la îmbunătăţirea cooperării sau, dimpotrivă, la insolubile conflicte de interes[645]. În cazul de faţă, Himmler avea să devină liderul de facto al ministerului lui Rosenberg.

„Cu alte cuvinte, conducerea politică va reveni ofiţerilor de poliţie!”[646] a exclamat Rosenberg, respingând oferta.

A sugerat, în schimb, ca Himmler să ataşeze

---

643 Lang şi Schenck, Memoirs of Alfred Rosenberg, p. 192.
644 Vezi Longerich, Holocaust, pp. 260-261, şi Kay, Exploitation, p. 109.
645 Mulligan, The Politics of Illusion and Empire, p. 22.
646 Jurnalul lui Rosenberg, 1 mai 1941.

departamentului său un Führer-SS, aflat în subordinea ministrului. După alte câteva zile de negocieri eşuate, i-a trimis o scrisoare lui Himmler în care îi propunea o colaborare. „Sunt tare curios de reacţia lui”[647].

Scrisoarea n-a avut niciun efect asupra lui Himmler. Rosenberg îi cerea să-i trimită rapoarte despre pregătirile pentru activităţile din Răsărit. Dorea totodată să sancţioneze numirile de cadre pe care Himmler urma să le facă în teritoriile ocupate. Pentru Reichsführerul SS era deja prea mult. Himmler a insistat ca Bormann să pună capăt amestecului lui Rosenberg. „Führerul m-a asigurat că în privinţa sarcinilor mele, nu-i sunt subordonat lui Rosenberg”, i-a scris lui Bormann. „Maniera în care Rosenberg tratează această problemă face orice colaborare în persoană nespus de dificilă. (...) Să lucrezi alături de Rosenberg, ca să nu mai zic sub conducerea lui, e cu siguranţă cea mai mare corvoadă în Partidul Nazist.”[648] în iunie, Bormann i-a expus nemulţumirile şefului SS lui Lammers: „În special în primele săptămâni şi luni, forţele de poliţie nu trebuie să fie împiedicate sub nicio formă de la îndeplinirea acestor sarcini extrem de dificile, din pricina unor neînţelegeri privind jurisdicţia”[649].

Însă disputele au continuat. Himmler a ajuns chiar să pretindă ca, pe lângă autoritatea poliţienească, să i se confere şi putere de decizie politică în teritoriile răsăritene ocupate. Pentru Rosenberg, aşa ceva ar fi fost „totalmente insuportabil” şi ar fi provocat o „dezordine fără margini”.

Apele nu s-au limpezit până în zorii zilei de 22 iunie 1941, când armatele germane au invadat Uniunea

---

[647] Ibid., 6 mai 1941.

[648] Dallin, German Rule, p. 37.

[649] Breitman, TheArchitect of Genocide, p. 160.

Sovietică[650].

Sovieticii au fost luaţi complet pe nepregătite. Stalin n-a dat crezare primelor veşti despre bombardamentul artileriei germane de-a lungul celor 1 600 de kilometri de front, ce se întindea din Finlanda până la Marea Neagră. Era cea mai mare campanie militară din istorie: trei milioane şi jumătate de soldaţi sprijiniţi de peste 500.000 de camioane şi tancuri, 700.000 de tunuri de artilerie şi circa 3.000 de avioane. Germanii au avansat rapid prin Ucraina şi statele baltice, în vreme ce Armata Roşie se dezintegra dinaintea lor. Unii soldaţi erau ucişi în ciocniri frontale, alţii se retrăgeau, dezertau sau erau înconjuraţi cu miile. În câteva zile, generalii germani anunţau deja victoria. La Moscova, Stalin se vedea nevoit să le dea dreptate. La sfârşitul lui iunie, dictatorul sovietic a părăsit Kremlinul şi s-a retras la vila sa privată din Kunetsevo, la periferia Moscovei, spunându-le aghiotanţilor săi că „totul este pierdut”[651].

Sute de mii de soldaţi sovietici – ulterior, câteva milioane – au fost luaţi prizonieri de forţele germane, care nu pregătiseră un regim de detenţie şi, în fapt, n-aveau nici cea mai mică intenţie să-i ţină în viaţă. La ordinul lui Hitler, comisarii de partid erau împuşcaţi pe loc. Soldaţii care depuneau armele erau mânaţi în coloane dezorganizate, bătuţi cu bâtele şi nevoiţi a se hrăni cu ce găseau în drumul lor spre lagărele de concentrare germane care, în toamna lui 1941, nu erau altceva decât simple câmpuri împrejmuite de sârmă ghimpată. „Nu păreau a fi oameni, ci animale înfometate”[652], nota un martor în jurnalul său, publicat după război. Dacă se utiliza transportul feroviar, sovieticii erau înghesuiţi până la refuz

---

[650] Evans, The Third Reich at War, pp. 178-190.
[651] Ibid., p. 187.
[652] Zygmunt Klukowski, citat în Evans, The Third Reich at War, p. 183.

în vagoane pentru vite, fără acoperiş.

În multe dintre aceste lagăre, soldaţii, înghesuiţi unul într-altul, erau forţaţi să-şi facă nevoile unde stăteau. Într-un lagăr, comandamentul a luat foc[653], iar cei care nu au ars de vii au fost împuşcaţi pentru că încercau să evadeze. În alt lagăr, deţinuţii se rugau de gardieni să le curme suferinţa. Gardienii germani au semnalat cazuri de canibalism. Spre sfârşitul anului, bilanţul deceselor din lagăre se ridica la 300.000. Peste trei milioane de prizonieri sovietici aveau să piară până la finele războiului.

Istoria e nemiloasă, scria Rosenberg pe măsură ce luptele continuau. Ruşii lichidaseră sau expulzaseră sute de mii de etnici germani, susţinea Rosenberg, şi „pentru aceste crime, întreg poporul rus va da socoteală”[654]. În opinia lui, cu toţii erau de vină: n-ar fi trebuit să le permită comuniştilor să pună mâna pe putere.

Altfel spus, ruşii erau ca nişte deţinuţi care au bătut palma cu gardienii – şi se opuneau tocmai celor care aveau de gând să-i elibereze.

După trei săptămâni de la declanşarea atacului, la mijlocul lui iulie, lupta birocratică pentru controlul asupra teritoriilor ocupate s-a înteţit. Hitler triumfase. Germania era pe cale să anexeze o porţiune uriaşă din Uniunea Sovietică şi sosise clipa dezbaterii privind implementarea reconstrucţiilor în forţă. După un prânz frugal şi câteva beri, principalii conducători ai celui de-al Treilea Reich s-au reunit pentru o şedinţă lungă la Wolfsschanze[655], sau Bârlogul Lupului, în Prusia Răsăriteană. Alături de Rosenberg se aflau Göring, Bormann, Lammers şi Wilhelm

---

[653] Snyder, Bloodlands, p. 179.

[654] Jurnalul lui Rosenberg, 12 septembrie 1941.

[655] Ibid., 20 iulie 1941; Minutele întâlnirilor ţinute de Martin Bormann, 17 iulie 1941, reproduse drept L-221 în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 7, pp. 1086-1093; Kay, Exploitation, pp. 180-185.

Keitel, comandantul suprem al armatei.

Hitler a declarat că germanii intrau în URSS ca eliberatori. Cel puţin, asta trebuiau să dea de înţeles populaţiei. În ceea ce priveşte intenţiile reale ale Germaniei, Führerul le-a ordonat să păstreze secretul cu sfinţenie. Nimeni nu trebuia – deocamdată – să ştie că naziştii pregăteau o serie de „reglementări finale”. Important era că liderii germani erau de-acord în privinţa măsurilor care se impuneau: „Împuşcări, strămutări etc.”

Cu toţii trebuiau să înţeleagă un lucru, spunea Hitler. „Nu vom pleca niciodată din aceste regiuni”.

„Ne revine acum sarcina să tăiem tortul după nevoi, pentru a putea, întâi, să-l stăpânim, doi, să-l administrăm şi, trei, să-l exploatăm”, le-a spus Hitler. Cei prezenţi au studiat hărţile, în vreme ce Hitler împărţea noile teritorii. Leningrad va fi „ras de pe faţa pământului”. Ce rămânea urma să revină Finlandei, care, nemulţumită de pierderea unor teritorii în urma războiului scurt şi sângeros cu sovieticii din 1939-1940, se aliase cu Germania pe durata Operaţiunii Barbarossa, căutând să le recupereze. Peninsula Crimeea avea să fie depopulată şi recolonizată cu etnici germani.

Hitler fusese înştiinţat că partizani sovietici îmbrăcaţi în civil se ciocniseră deja cu trupele germane în spatele frontului, însă nu avea motive de nelinişte. Aceste jalnice tentative de rezistenţă armată ofereau naziştilor un pretext ideal. „Ne dau ocazia să anihilăm pe oricine ne stă în cale”.

„Oare ar fi bine ca germanii să călătorească în maşini blindate? s-a întrebat Führerul. „Nu-i nevoie”, a răspuns Göring. „Dacă oamenii sunt atât de proşti, încât să se răscoale, bombardamentele Luftwaffe îi vor pune repede la punct”. „Fireşte, această regiune uriaşă va trebui pacificată cât mai repede; cea mai bună soluţie este să

împuşcăm pe oricine se uită chiorâş la noi”, citim în stenograma întrunirii, redactată de Bormann.

În toiul discuţiilor, Rosenberg a încercat să-şi susţină planul întortocheat de a câştiga măcar o parte din populaţiile cucerite de partea naziştilor, însă Göring i-a întrerupt monologul. Maşinăria de război avea nevoie de materii prime, iar poporul german de mâncare. Nu avea timp să-şi bată capul cu pregătirea unor viitoare alianţe.

Lucrurile au mers însă şi mai prost pentru Rosenberg odată ce liderii naziști au trecut la subiecte mai practice: numirea comisarilor Reichului, aghiotanţii lui Rosenberg în Răsărit. Rosenberg ar fi vrut să aibă un aliat în indispensabila Ucraină. Hitler i-a nesocotit dorinţa şi a oferit poziţia de comisar al Ucrainei unui lider de partid pe nume Eric Koch. Rosenberg s-a împotrivit deciziei. Se temea că Eric Koch, al cărui pragmatism violent şi necizelat îi determinase pe susţinătorii săi din Berlin să-l poreclească „al doilea Stalin”, nu-i va urma niciodată ordinele. Însă Hitler a rămas ferm pe poziţie. „Toate decretele sunt teoretice”, a spus el. „Dacă nu corespund necesităţilor, trebuie schimbate”. Hitler a acceptat totuşi, la recomandarea lui Rosenberg, să-l pună pe Hinrich Lohse la conducerea statelor baltice şi a Belarusului.

La sfârşitul şedinţei, Rosenberg i-a strâns mâna lui Göring. „Pentru o colaborare cât mai bună”, a spus Reichsmarschallul.

Însă Rosenberg întrezărea deja ciocnirile de la orizont.

Himmler nu a participat la întrunire. Autoritatea lui în teritoriile răsăritene era deja bine trasată.

În iunie, Himmler susţinuse că, întrucât Hitler îl făcuse responsabil de colonizarea teritoriilor ce urmau a fi ocupate cu etnici germani, puterile sale ar fi trebuit sporite în chestiunea „pacificării şi consolidării politice a situaţiei”

din Est. La două zile după invazie, Himmler i-a cerut chiar unui aghiotant să-i schiţeze propriul plan general de reconstrucţie a Răsăritului.

Rosenberg s-a opus vehement acestei flagrante încălcări a autorităţii sale şi părea să câştige lupta – însă numai pe hârtie. Himmler nu-şi asigurase în mod oficial autoritatea politică asupra teritoriilor, însă avea libertatea să acţioneze independent pe feuda lui Rosenberg[656]. Comisarii Reichului urmau să primească ordine nu doar de la Rosenberg, superiorul lor „în acte”, ci şi de la Himmler, când venea vorba de chestiuni poliţieneşti. În cazul unei urgenţe, Himmler nu era nici măcar obligat să-i comunice lui Rosenberg ordinele date comisarilor. Mai multe cadre din conducerea SS şi a poliţiei au fost repartizate la toate nivelurile guvernării civile, însă şi acestea răspundeau în faţa lui Himmler, nu a reprezentanţilor ministerului.

Puterile lui Himmler erau sporite şi de factorul geografic: Rosenberg a hotărât să conducă operaţiunea nu de la faţa locului, ci din Berlin, în vreme ce şeful SS cutreiera teritoriile ocupate, dând ordine şi supervizând mersul lucrurilor. Aflat la faţa locului, Himmler avea cât spaţiu de manevră îşi dorea.

Nu era izbânda la care nădăjduise noul ministru al Reichului. Cum se făcea că, la trei luni şi jumătate după victorioasa întâlnire cu Hitler, Rosenberg se afla la conducerea unui departament sortit dezastrului? Ce calcule îşi făcuse Hitler? Oare, pentru el, ministerul reprezenta doar un paravan uriaş pentru crimele şi exploatarea ce urmau să aibă loc, o încercare de a masca impunerea ordinii? Decenii la rândul, istoricii au încercat să găsească răspunsuri la aceste întrebări, însă fără rezultate concrete. Deciziile de ordin birocratic ale Führerului nu aveau întotdeauna noimă.

---

[656] Kay, Exploitation, p.184.

Jocurile de culise par să fi jucat şi ele un rol în numirea lui Koch. În mod surprinzător, Rosenberg câştigase sprijinul lui Bormann. Şeful cancelariei de partid îl detesta pe Rosenberg, însă, în primele zile ale ocupaţiei, vedea în el un ministru lesne de controlat sau, cel puţin, de ignorat[657]. L-a avansat în chip tăcut şi energic pentru această poziţie, fără a-i conferi însă puterea discreţionară la care râvnea ideologul.

„Mi-a fost înmânată o sarcină colosală, probabil cea mai de seamă pe care Reichul o poate acorda, anume apărarea independenţei europene vreme de secole de-acum înainte”[658], nota Rosenberg în jurnal, la trei zile după ce Hitler semnase numirea sa în fruntea Ostministeriumului (Ministerul pentru Teritoriile Ocupate din Est). Rosenberg şi-ar fi dorit ca Hitler să-i acorde „puteri depline pentru această misiune”, însă n-avea de gând să cedeze în lupta cu rivalii săi din interiorul partidului. Avea în subordine un minister-cheie şi era hotărât să profite la maximum de acest lucru.

În următorii trei ani, naziştii au început să pună în aplicare ameninţările antisemite care izvorâseră în mare parte din tiradele furibunde ale lui Rosenberg – ameninţări pe care el însuşi le lansase cu o limpezime înfiorătoare în cadrul discursului transmis la radio în luna martie, când ceruse o „revoluţie mondială de purificare biologică” –, iar Rosenberg a avut grijă ca ministerul său să pună şi el umărul la aceste acţiuni.

---

[657] Dallin, German Rule, p. 35.
[658] Jurnalul lui Rosenberg, 20 iulie 1941.

Un membru al unui Grup Operativ pe cale să împuşte un evreu ucrainean la marginea unei gropi, în Vinnitsa, Ucraina. *(Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA, prin bunăvoinţa lui Sharon Paquette)*

18

„Misiuni speciale”

Toţi cei invitaţi să ia prânzul alături de Hitler în cantina Cancelariei Reichului păreau să fie nespus de veseli[659]. Alături de Rosenberg erau Bormann, Hess şi Lammers. Se întâmpla în ianuarie 1940, cu un an şi jumătate înaintea Operaţiunii Barbarossa, iar liderii naziştii dezbăteau subiectele importante ale zilei: războiul cu Anglia şi evoluţia epurărilor rasiale din Polonia. Curând însă, discuţiile au alunecat spre umor negru.

S-a adus vorba despre evrei, iar Rosenberg a prezis „un pogrom evreiesc de proporţii” dacă poporul sovietic se va trezi şi-şi va dezlănţui furia antisemită. Hitler l-a întrerupt în acea clipă, spunând că, dacă vor avea loc masacre în Uniunea Sovietică, poate că Europa îi va cere lui să intervină pentru a le oferi protecţie evreilor răsăriteni. Toţi naziştii au izbucnit în hohote.

Iar – a continuat Hitler, acoperind hohotele de râs – *iar* Rosenberg ar putea organiza un congres special pentru a dezbate cea mai presantă problemă a zilei: „tratamentul uman al evreilor”.

În cadrul discursului susţinut la radio în luna martie, cu ocazia inaugurării Institutului de Cercetare a Problemei Evreieşti, Rosenberg a afirmat că problema evreiască va fi rezolvată numai când ultimul evreu va fi părăsit Europa. Revenea în sarcina lui Himmler şi a lui Heydrich, şeful Biroului Principal al Securităţii Reichului, să pună aceste deziderate în aplicare.

La începutul lui 1941, cea mai în vogă soluţie a

---

[659] Jurnalul lui Rosenberg, 27 ianuarie 1940.

strategilor nazişti presupunea deportarea evreilor pe o insulă îndepărtată şi pustie. Una dintre posibilităţile avansate, dar respinse din raţiuni de logistică, fusese Madagascarul, colonia franceză aflată la 8.000 de kilometri distanţă, în largul coastei Africii. Operaţiunea Barbarossa părea să pună la dispoziţie o locaţie mai propice pentru rezervaţia evreiască, anume pe teritoriul curând învinsei Uniuni Sovietice. Însă spre sfârşitul anului, invazia se împotmolise, iar abordarea problemei evreieşti a luat o întorsătură radicală. Se făceau planuri pentru exterminarea totală.

Evreii din statele baltice, Belarus şi Ucraina aveau să fie primele victime ale acestor schimbări ucigaşe în politicile naziste, iar Rosenberg şi administraţia sa civilă aveau să joace un rol important în aceste exterminări[660].

În timpul Operaţiunii Barbarossa, o eroare de judecată a ideologului nazist a cântărit enorm în strategia germană pentru Răsărit. Demult, în 1919, Rosenberg susţinuse că evreii erau în spatele mişcărilor comuniste din Uniunea Sovietică şi din alte părţi, o idee hiperbolizată şi răstălmăcită în aşa măsură, încât s-a ajuns să se creadă că, de fapt, toţi evreii erau comunişti şi că, pentru a învinge ciuma Roşie, germanii erau nevoiţi să-i anihileze pe evrei.

Hitler a dat crezare acestei concluzii aiuritoare care, în lunile premergătoare invaziei, a stat la baza instructajului primit de germanii ce urmau să ia Estul cu asalt. Urma să aibă loc o ciocnire între două viziuni ireconciliabile asupra lumii[661], între nazism şi bolşevism,

---

[660] Vezi Matthaus, Alfred Rosenberg, Die Tagebiicher von 1934 bis 1944, p. 61; Browning, The Origins of the Final Solution, pp. 293-297, 301; Lower, Nazi Empire-Building and the Holocaust in Ukraine, pp. 139- 142; şi Lower, „On Him Rests the Weight of Administration“, p. 239.

[661] Longerich, Holocaust, pp. 198-199, Steinberg, „The Third Reich

între arieni şi evrei. În cuvântările ţinute comandanţilor militari înaintea invaziei, Hitler le-a solicitat să facă uz „de violenţă extremă” în această „luptă de anihilare”. Instrucţiunile emise pentru soldaţii germani îi numeau pe sovietici „duşmani de moarte”. „Această bătălie necesită o acţiune nemiloasă şi energică împotriva agitatorilor bolşevici, a partizanilor, sabotorilor, evreilor, şi eliminarea completă a oricărui fel de rezistenţă activă sau pasivă”.

Acelaşi mesaj a fost transmis, în mare parte, SS-ului, unităţilor de poliţie şi Grupurilor Operative aflate în subordinea lui Himmler, care urmau să avanseze în spatele armatei pentru a „pacifica” regiunile cucerite. Acestea, în limbajul eufemistic şi codat al directivei militare din 1941, purtau numele de „operaţiuni speciale”[662], a căror comandă Hitler o încredinţase şefului SS.

În primele zile ale războiului, când Grupurile Operative au fost dezlănţuite împotriva Răsăritului, Heydrich a dat o serie de instrucţiuni ce ofereau soldaţilor săi multă libertate în a hotărî pe cine să execute: comunişti, evrei din structurile de partid sau guvernamentale, precum şi „alte elemente radicale (sabotori, propagandişti, lunetişti, asasini, agitatori etc.)”[663]. Himmler le-a spus soldaţilor dintr-o unitate SS ce urma să plece pe front că vor avea de-a face cu „180 de milioane de oameni, un amestec de rase cu nume imposibil de pronunţat şi având o asemenea înfăţişare, încât puteai să-i împuşti fără urmă de milă sau compătimire. (...) Aceşti oameni au fost reuniţi de evrei

Reflected“, p. 634.

[662] Ordin strict secret semnat de Keitel, 13 martie 1941, reprodus drept 447-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy and Aggression, vol. 3, p. 409.

[663] Longerich, Holocaust, p. 190.

sub semnul unei singure religii, o ideologie ce poartă numele de bolşevism”[664].

La început, victimele Grupurilor Operative şi ale forţelor de securitate coordonate de Himmler au fost bărbaţii, sub pretextul că naziştii împuşcau partizani, agenţi sovietici, agitatori comunişti şi intelectuali evrei. Victimele erau acuzate de tâlhărie, de sabotaj, de propagandă sau de răspândirea ciumei. Femeile şi copiii au intrat însă curând în colimatorul naziştilor, care au trecut la uciderea sistematică a sute de mii de civili din teritoriile proaspăt ocupate.

Adesea, evreii erau strânşi în centru şi duşi într-un loc izolat din afara oraşului. Dacă nu fusese săpată o groapă comună, primii sosiţi erau obligaţi să o sape ei. Victimele erau împuşcate la buza gropii sau după ce se întindeau pe cadavrele celor omorâţi. Unii încă mai respirau când trupurile le erau acoperite cu pământ[665].

Cea mai amplă execuţie a avut loc la periferia Kievului, în Ucraina, spre sfârşitul lui septembrie 1941, după ce bombele şi minele plantate de partizanii ruşi distruseseră sediul forţelor de ocupaţie. Înfuriaţi, naziştii au învinuit poliţia secretă sovietică şi, prin extensie, evreii din Kiev. Oraşul a fost împânzit de afişe prin care li se ordona să se prezinte pe 29 septembrie la o anume intersecţie. Trebuia să se prezinte cu acte, bani, bagaje făcute şi bijuterii, întrucât urmau să fie relocaţi. A doua zi, evreii sărbătoreau Iom Kippur, sau Ziua Ispăşirii.

La sosire, evreii n-au zărit niciun tren. Au fost, în schimb, mânaţi spre un punct de control din preajma cimitirului evreiesc. În curând, cei din coloană au înţeles despre ce este vorba. Din depărtare se auzeau împuşcături.

---

[664] Breitman, The Architects of Genocide, p. 177.

[665] Browning, Origins, p. 261.

Ajunşi la punctul de control, aceştia erau obligaţi să-şi predea bunurile, inclusiv inelele de logodnă şi hainele. Apoi erau conduşi în grupuri de câte zece spre râpa Babi iar, fiind în tot acest timp bătuţi şi chinuiţi. În total, în aceste zile au fost masacraţi 33 761 de oameni. „Dat fiind că, ulterior, trupurile au fost deshumate şi arse pe-un rug, iar oasele lor pisate şi amestecate cu nisip, în urma lor au rămas doar cifrele”, scrie istoricul Timothy Snyder[666].

Babi iar a fost doar unul dintre nenumăratele masacre ce-au avut loc în a doua jumătate a lui 1941. În august, peste 23.000 de evrei străini deportaţi din Ungaria – majoritatea ruşi şi polonezi – au fost exterminaţi în Kamenets-Podolsk, un oraş din vestul Ucrainei. În octombrie, alţi 10.000 au fost împuşcaţi în regiunea Dnipropetrovsk. Concomitent, în oraşe mici şi sate, de la Marea Baltică până la Marea Neagră, evreii dispăreau în operaţiuni similare.

În Berlin, Rosenberg primea constant rapoarte privind oraşele din acest teritoriu vast care fuseseră declarate *Judenfrei*, adică „libere de evrei”.

Nu doar oraşe, ci ţări întregi. Estonia, patria natală a lui Rosenberg, a fost prima dintre acestea. Toţi cei 15.000 de evrei care trăiau acolo au fost masacraţi[667]. În septembrie, Rosenberg a primit rapoartele celor doi reprezentanţi ai ministerului care vizitaseră Letonia şi Estonia. Aceştia i-au spus că localnicii – cei care supravieţuiseră ofensivei naziste – salutau această eliberare de sub brutala ocupaţie sovietică a statelor baltice (1940-1941), în timpul căreia mii de estonieni, letoni şi lituanieni fuseseră executaţi sau deportaţi.

„Pe lângă faptul că evreii le otrăveau gândurile, ei înşişi erau dezbinaţi”, a scris Rosenberg în jurnal în urma

---

[666] Snyder, Bloodlands, pp. 201-203.

[667] Arad, „The «Final Solution» in Lithuania“, p. 241.

discuţiei. „Au fost supuşi la tratamente atât de înfiorătoare, încât au văzut în stăpânirea germană o izbăvire. Acum, că evreii şi comuniştii au fost exterminaţi deopotrivă, oamenii revin la viaţă”[668].

În multe regiuni, operaţiunile naziste de exterminare au fost îngreunate de faptul că germanii voiau să îi folosească pe evrei pentru muncă forţată în fabrici, magazine sau pe şantiere. Evreii „apţi de muncă” au fost cruţaţi pe moment, ducându-şi mai departe viaţa într-un calvar şi văzându-şi vecinii târâţi spre locul execuţiei.

Un bun exemplu îl reprezintă Minsk, capitala Belarusului. Oraşul a căzut în mâinile inamicului la şase zile după declanşarea luptelor. Pe la începutul lui iulie, toţi bărbaţii până în 45 de ani au fost arestaţi şi conduşi într-un lagăr construit în câmp deschis[669]. Peste 140.000 de civili şi prizonieri de război au fost comasaţi într-un perimetru de mărimea unei pieţe. Apa şi alimentele se găseau în cantităţi limitate. Deţinuţii erau loviţi cu bastoane de cauciuc şi împuşcaţi la cea mai mică abatere, în iulie, Rosenberg a primit o înştiinţare despre condiţiile din interiorul lagărului. „Numărul redus de gardieni pe care cade dificila sarcină de a sta de pază zile în şir fără a fi înlocuiţi îi determină să folosească singurul limbaj ce merge la deţinuţi, anume limbajul armei, iar asta, fără milă”[670]. După o vreme, prizonierii au fost împărţiţi după etnie şi rasă, iar ruşii şi polonezii au fost eliberaţi. Nu şi evreii.

Într-o dimineaţă, gardienii le-au cerut tuturor evreilor cu studii – ingineri, doctori, contabili – să se înregistreze

---

[668] Jurnalul lui Rosenberg, 14 septembrie 1942.

[669] Mărturia lui Mikhail Grichanick în Rubenstein, The Unknown Black Book, pp. 235-243; Arad, The Holocaust in the Soviet Union, pp. 151-158.

[670] Arad, The Holocaust in the Soviet Union, p. 51.

pentru muncă. Două zile mai târziu, au fost scoşi din lagăr şi împuşcaţi. Cei rămaşi au fost conduşi înapoi în oraş, au fost înghesuiţi în ghetou alături de ceilalţi evrei şi puşi la muncă în slujba forţelor de ocupaţie. Având o populaţie de peste 70.000 de evrei, ghetoul din Minsk era cel mai mare din teritoriile ocupate ale URSS.

Evreii se hrăneau cu urzici şi coji de cartofi, fiind terorizaţi constant. „Brusc, Gestapoul a năvălit în ghetou cu camioanele şi i-a săltat pe oameni”, scria Mihail Grichanik, un croitor care lucra la o fabrică de textile din Minsk şi a evadat după câteva luni petrecute în ghetou; naziştii i-au împuşcat mama, soţia, cei trei copii şi alte rude. „Dau buzna în apartamente, îi bat pe locatari cu bastoane de cauciuc şi le cer să-i însoţească sub pretextul că-i trimit la muncă: la turbărie sau în alte asemenea locuri. Pe aceştia, nimeni nu i-a mai văzut vii”. Acest fenomen era documentat cu maximă precizie statistică în rapoartele întocmite de Grupurile Operative: 16 august – 615 execuţii; 31 august şi 1 septembrie – 1 914; 4 septembrie – 214; 23 septembrie – 2 278.

Potrivit unor surse, în septembrie, capul familiei Kovârsky a urmărit dintr-o ascunzătoare, alături de fiul său, cum poliţia a dat năvală în casă, i-a împuşcat pe ceilalţi doi fii ai săi, pe cele două fiice şi pe bunica lor. Cea mai mare dintre fete a fost întâi forţată să se dezbrace şi să danseze pe masă pentru amuzamentul lor[671].

Dube negre cu geamuri fumurii au început să colinde noaptea străzile, arestând evrei, partizani sau copii vagabonzi. Spre groaza lor, locuitorii ghetoului au aflat că în acele dube se experimenta gazarea victimelor: eşapamentul era redirecţionat spre compartimentul de marfă, închis etanş, unde pasagerii erau asfixiaţi. Evreii le-au botezat „nimicitoare de suflete”.

---

[671] Rubenstein şi Altman, The Unknown Black Book, p. 244.

La 7 noiembrie 1941, naziştii au scos întreaga populaţie a ghetoului din Minsk pe străzi. „Urletele de spaimă şi groază, strigătele de disperare, plânsetele copiilor şi văicăreala femeilor se auzeau în tot oraşul”[672], îşi amintea Sofia Ozerskaya, o profesoară care a supravieţuit masacrului. Era o dată simbolică pentru sovietici, marcând aniversarea revoluţiei comuniste. Naziştii au organizat o serbare în batjocură, poruncind mai multor evrei să se îmbrace la patru ace şi, în frunte cu un purtător de drapel roşu, să defileze pe străzi, cântând cântece patriotice. La încheierea paradei, toţi evreii au fost urcaţi în camioane şi duşi într-un lagăr din apropiere. Acolo au fost înghesuiţi în hambare, unde urmau să-şi aştepte sfârşitul. În următoarele zile, deţinuţii au fost duşi la marginea unui şanţ şi, rând pe rând, au fost împuşcaţi. Nu mai puţin de 12.000 de evrei şi-au pierdut viaţa în timpul acestei operaţiuni.

Două săptămâni mai târziu, alţi 7.000 aveau să fie arestaţi şi împuşcaţi. Un bărbier evreu pe nume Levin, cunoscut în rândul câtorva ofiţeri naziști şi protejat pentru îndemânarea sa, l-a implorat din tot sufletul pe comandant să-i cruţe soţia şi fiica. Comandantul s-a învoit s-o cruţe doar pe una dintre ele: alegerea revenea bărbierului. „Levin a ales-o pe fiică-sa”, nota Grichanik, croitorul. „Când muncitorii au fost aduşi în fabrică, erau albi ca varul şi nu erau în stare să scoată o vorbă”.

Germanii aveau să fie stăpâni în Minsk pentru următorii trei ani.

În toiul masacrelor comise de trupele lui Himmler, două dintre cele şapte administraţii civile plănuite au dat curs operaţiunilor în teritoriile proaspăt ocupate. Ucraina sub conducerea lui Eric Koch, iar Ostland – care cuprindea statele baltice şi o porţiune din Belarus –, sub Hinrich

---

[672] Ibid., pp. 250-251.

Lohse.

La sfârşitul lui iulie 1941, în urma unor întrevederi cu oficialii de la Berlin, printre care şi Hitler, Lohse a fost trimis la Kaunas, în Lituania. Acolo, reprezentantul lui Rosenberg s-a întâlnit de două ori cu Himmler, fiind pus la curent cu programul de masacrare a evreilor, aflat în plină desfăşurare. În iulie, 15.000 de evrei de pe întreg cuprinsul ţării au fost arestaţi, duşi la marginea oraşului, seceraţi de mitraliere şi înhumaţi în gropi comune. Grupurile

Operative s-au bucurat de sprijinul a mii de voluntari lituanieni. La 1 august, Lohse s-a întors la Berlin pentru a da raportul lui Rosenberg şi altor înalţi demnitari din ministerul pentru Răsărit. Descriind masacrele evreilor din Lituania – a dat cifra de 10.000, susţinând că victimele au pierit de mâna „lituanienilor” – Lohse i-a informat că măcelul se desfăşura noapte de noapte. „Potrivit deciziei Führerului, evreii trebuie înlăturaţi complet din această regiune”[673], a spus el.

A doua zi, Lohse a trecut la coordonarea politicilor privitoare la evrei cu şeful SS din regiunea sa. A urmat instrucţiunile trasate de Rosenberg odată cu schiţarea politicilor administrative pentru Răsărit în primăvara acelui an: „muncă silnică pentru evrei, crearea ghetourilor etc.”, ca „soluţie temporară” la problema evreiască[674]. În baza reglementărilor mai detaliate elaborate de Lohse, evreii urmau să fie „epuraţi” din regiunile rurale. Nu aveau voie să-şi schimbe domiciliul fără aprobare; puteau fi arestaţi în orice clipă, „când o dictau necesităţile”; trebuiau să poarte steaua galbenă; nu aveau voie să circule pe trotuare, în maşini sau în mijloacele de transport în comun; le era

[673] Browning, Origins, pp. 285-286.

[674] Memoriul „General organization and task of our office for the general handling of problems in the Eastem territories“, 29 aprilie 1941, reprodus drept 1024-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, p. 685.

interzis accesul la teatru, în biblioteci, muzee, piscine, spaţii de joacă sau terenuri de atletism; proprietatea lor trebuia confiscată.

Oricât de aspre par aceste măsuri, nu erau suficient de aspre pentru SS, care le-a considerat drept o uzurpare a prerogativelor sale.

Franz Walter Stahlecker, comandantul Grupului Operativ A din Ostland, a ripostat. În opinia sa, Lohse nesocotea faptul că acum, pentru prima oară, exista „o soluţie radicală la problema evreiască”. Acesta a convocat o întrunire pentru a discuta problema mai pe larg, întrucât instrucţiunile lui Lohse se bazau pe „ordine generale primite de la o autoritate superioară... ce nu pot fi dezbătute în scris”[675].

Drept răspuns, Lohse a revizuit ordinul, punând accent pe faptul că restricţiile schiţate de el erau doar „măsuri temporare, limitate”[676], şi că guvernatorilor civili le era interzis să se amestece în treburile forţelor de securitate ale lui Himmler. După emiterea decretului, Stahlecker le-a scris ofiţerilor din Grupul său Operativ, asigurându-i că SS-ul se bucura de întreg sprijinul lui Lohse în misiunea lor de a rezolva problema evreiască prin crimă[677].

Stahlecker avea dreptate. Această dispută, la fel ca multe altele ce aveau să izbucnească între SS şi ministerul pentru Răsărit în perioada 1941-1942 era legată de jurisdicţie. Problema era dacă politicile din teritoriile răsăritene privitoare la evrei ţineau de poliţie şi, deci, cădeau în sarcina Reichsführerului SS, sau ţineau de sfera

---

[675] Browning, Origins, pp. 285.

[676] Memoriul „Provisional directives on the treatment of Jews in the area of Reichskommissariat Ostland“, reprodus drept 1138-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, pp. 800-805.

[677] Browning, Origins, p. 287.

politică, intrând în competenţa ministerului Reichului. Rosenberg nu renunţase la strădania de-a impune ministerul său ca autoritate supremă în Est. În opinia unui consilier de-al său, Otto Bräutigam, aceste încercări erau nechibzuite. În privinţa problemei evreieşti, spunea el, „nu este inoportun să scoatem în evidenţă rolul SS-ului şi al Comandanţilor de Poliţie”[678].

În 1941 însă, trupele lui Himmler masacrau evrei în imperiul său, iar Rosenberg nu voia să fie lăsat deoparte.

În septembrie 1941, Rosenberg a făcut un pas decisiv[679]. Berlinul a fost înştiinţat că Stalin arestase 600.000 de etnici germani ce trăiau de-a lungul Volgăi, îi înghesuise în vagoane de vite şi îi deportase în Siberia şi Kazahstan. „Ne-a cuprins pe toţi ura împotriva Moscovei, mai arzătoare ca niciodată”[680], nota Rosenberg în jurnal. Deportarea echivala cu o crimă. „Am dat dispoziţii pentru o luare fermă de poziţie şi i-am trimis această versiune Führerului, care i-a dat o nuanţă şi mai incisivă. Ieri am pus pe cineva să pregătească un comunicat radio pentru Rusia, Anglia şi SUA, prin care se arată că, dacă masacrele vor fi duse la îndeplinire, Germania îi va face responsabili pe *evreii* din Europa centrală”. În acest memorandum, Rosenberg îi recomanda lui Hitler să riposteze numaidecât prin deportarea „tuturor evreilor din Europa centrală” în Răsărit.

Hitler nesocotise apelurile de expulzare a evreilor. Plănuia s-o facă după victoria împotriva sovieticilor, în urma unui război ce s-a dorit a fi scurt şi inegal. Însă armatele lui Stalin trecuseră peste şocul primelor lovituri, iar după trei luni de la declanşarea invaziei, germanii au înţeles că Moscova nu se va prăbuşi şi nu va depune

---

678 Steinberg, „The Third Reich Reflected“, p. 647.
679 Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 683-684.
680 Jurnalul lui Rosenberg, 12 septembrie 1941.

armele prea curând.

După o serie de discuţii cu Ribbentrop şi Himmler, Hitler a hotărât că Germania nu mai putea să aştepte, astfel că la 17 septembrie i-a ordonat şefului SS să înceapă deportarea evreilor din Germania, Austria şi Cehia.

Goebbels jubila: cu o lună în urmă notase în jurnal că, în Răsărit, evreii aveau să fie „trataţi cu maximă asprime”.

Când guvernatorii din Ostland au aflat că mii de evrei urmau să fie deportaţi în regiunea lor şi că vor fi construite noi lagăre de concentrare în Riga şi Minsk, nu au fost deloc încântaţi[681]. Ulterior, au primit asigurări din partea ministerului lui Rosenberg că era doar o situaţie temporară, evreii urmând să fie strămutaţi de-acolo. Erhard Wetzel, consilierul lui Rosenberg pe probleme de rasă, a redactat un răspuns pentru Lohse, în care propunea fabricarea unor „instalaţii de gazare”[682] la Riga, în Letonia, pentru a-i lichida pe cei care nu erau „apţi de muncă”. În trecut, Viktor Brack fusese implicat în programul de eutanasiere a zeci de mii de bolnavi mintal din Germania, mulţi dintre aceştia sfârşind gazaţi. Brack a fost bucuros să-şi trimită tehnicienii la Riga pentru a amenaja o instalaţie destinată evreilor lui Lohse.

Nu există dovezi că scrisoarea ar fi fost trimisă[683], iar propunerea a fost lăsată baltă – lagărele de exterminare au fost ridicate în Polonia –, însă este demn de notat că ministerul lui Rosenberg nu s-a opus „înlăturării evreilor inapţi de muncă de către oamenii lui Brack”.

La 4 octombrie, Heydrich a avut o întrevedere cu

---

[681] Browning, Origins, pp. 303, 332-333.

[682] Ibid., pp. 304.

[683] Nu există dovezi că scrisoarea ar fi fost trimisă; Ibid.; Istoricii nu au găsit o copie semnată şi livrată a documentului.

conducerea ministerului lui Rosenberg, solicitându-le o colaborare mai strânsă[684]. Le-a explicat că nu voia să intre în polemici şi că, în orice caz, „implementarea măsurilor împotriva evreilor cade întru totul în sarcina Securităţii Reichului”. Însă, în toamna lui 1941, guvernatorii civili aflaţi în subordinea lui Lohse au început să-şi exprime nemulţumirea faţă de anumite crime comise de forţele de securitate dezlănţuite ale lui Himmler.

Nu lichidările în sine făceau obiectul disputei. Niciun nazist nu voia să se-arate moale în privinţa evreilor. În schimb, autorităţile civile erau nemulţumite că nu fuseseră consultate din timp, sau pentru că masacrele ce aveau loc în plină zi le destabilizau oraşele, sau pentru că doreau ca o parte din evrei să fie cruţaţi şi puşi la muncă silnică.

Un şef de district aflat în subordinea lui Lohse, Heinrich Carl, a raportat că în dimineaţa de 27 octombrie, la ora 8, un ofiţer însoţit de un batalion de poliţie şi-a făcut apariţia în Slutsk, Belarus, anunţând că unitatea sa primise ordin să-i lichideze pe toţi evreii din oraş. Într-un memoriu ce a ajuns într-un final dinaintea lui Lohse, Cari obiecta că nu fusese anunţat în prealabil şi, pe deasupra, că unii dintre evrei erau meşteri: tăbăcari, dulgheri, fierari. Dacă evreii erau executaţi, fabricile din oraş trebuiau închise numaidecât, însă comandantul de poliţie i-a spus că primise ordin „să cureţe tot oraşul de evrei, fără excepţii”[685].

Ucigaşii şi-au executat misiunea cu o „brutalitate de nedescris”, ce friza „sadismul”. I-au scos pe evrei de la muncă, i-au înghesuit în camioane şi i-au împuşcat la marginea oraşului. Unii au fost bătuţi cu bâte de cauciuc şi

---

[684] Ibid., p. 301.

[685] Memoriul lui Heinrich Cari către Wilhelm Kube din 30 octombrie 1941, reprodus drept 1104-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, p. 785.

cu patul puştii. „Pretutindeni în oraş se auzeau împuşcături, iar pe străzi zăceau, în grămezi, cadavrele evreilor împuşcaţi”, nota Carl în memoriu. Unii evrei au fost îngropaţi de vii. O fetiţă alerga prin oraş, încercând să strângă bani pentru a răscumpăra viaţa tatălui ei.

Poliţiştii şi-au însuşit ceasurile şi inelele victimelor şi le-au jefuit casele, în căutare de cizme, piele, aur şi orice obiect putea fi transportat cu uşurinţă. Locuitorii neevrei ai oraşului erau „consternaţi”, scria Carl. „Va trece multă vreme până când vom recâştiga încrederea celor pe care i-am pierdut”.

Tot în această perioadă, un alt lider de district raporta că execuţiile din Liepaja, port la Marea Baltică în Letonia, provocaseră mari tulburări în oraşul său. „Până şi ofiţerii m-au întrebat dacă e necesar să-i lichidăm pe copii”[686]. Lohse a încercat să pună capăt execuţiilor din oraş. De asemenea, s-a împotrivit planului de lichidare a ghetoului din Riga, însă Himmler i-a dat numaidecât de ştire să nu se mai amestece: „Spune-i lui Lohse că eu am dat ordinul, şi că reflectă voinţa Führerului”[687].

SS-ul a depus un memoriu la ministerul lui Rosenberg, prin care i se cerea lui Lohse să-şi explice deciziile.

„Am interzis execuţiile la întâmplare ale evreilor din Liepaja, întrucât nu se justifică maniera în care acestea au fost efectuate”[688], a ripostat Lohse. „Aş dori să mi se aducă la cunoştinţă dacă ancheta iniţiată la 31 octombrie trebuie înţeleasă ca o directivă de lichidare a tuturor evreilor din Est”. Lohse nu avea nimic împotriva masacrării evreilor, însă avea nevoie de câţiva dintre ei. „Desigur, epurarea evreilor din Est este necesară; realizarea ei însă

---

[686] Arad, „«Final Solution» in Lithuania“, p. 249.
[687] Breitman, Architect, pp. 208, 217.
[688] Arad, „«Final Solution» in Lithuania“, p. 250.

trebuie să corespundă necesităţilor producţiei de război”. Comisarul Reichului nu dorea să piardă o sursă importantă de mână de lucru până când nu se găseau înlocuitori calificaţi.

În decembrie, ministerul lui Rosenberg a dat un răspuns obscur. În urma unor discuţii ce-au avut loc la Berlin, s-a ajuns la o înţelegere. „Problema evreiască a fost cel mai probabil lămurită deja în cadrul unor discuţii”[689], spunea textul scrisorii. „Consideraţiile de ordin economic nu vor intra sub nicio formă în calcul în ce priveşte soluţionarea problemei”. Pentru orice întrebări, Lohse avea posibilitatea să se consulte cu SS-ul. Se pare că n-avea. A renunţat la obiecţii.

Discuţiile cu pricina pentru lămurirea problemei evreieşti au avut loc în Berlin la mijlocul lui noiembrie 1941, în cadrul întâlnirii dintre Rosenberg şi Himmler[690]. La 15 noiembrie, într-o sâmbătă, cei doi şefi au luat prânzul împreună la ora 2 după-amiază, aplecându-se apoi, timp de patru ore, asupra disputelor dintre liderii politici ai lui Rosenberg şi forţele de securitate ale lui Himmler.

Nu putem şti dacă Himmler i-a prezentat în detaliu planurile tot mai radicale de intensificare a exterminării evreilor din Europa. De când asistase la masacrul din Minsk, în luna august, Himmler încerca să găsească metode mai eficiente de lichidare. Tulburat de ceea ce văzuse, a hotărât că împuşcarea evreilor cu miile apăsa prea greu asupra psihicului ucigaşilor. La momentul întâlnirii cu Rosenberg, prima cameră autonomă de gazare fusese dată în folosinţă în lagărul Belzec din sud-estul Poloniei.

---

[689] Scrisoare datată 18 decembrie 1941 de la ministerul lui Rosenberg către Lohse, reprodusă drept 3666-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 6, pp. 402-403.

[690] Arad, „Alfred Rosenberg and the «Final Solution» in the Occupied Soviet Territories“, pp. 279-280.

Ne putem închipui ce i-a spus Himmler ideologului, căci la trei zile după întâlnire, Rosenberg a ţinut o cuvântare în care a vorbit despre „eradicarea biologică” a evreilor.

În după-amiaza zilei de marţi, 18 noiembrie, jurnaliştii germani au fost invitaţi la o conferinţă de presă la sediul ministerului pentru Răsărit a lui Rosenberg, o clădire impunătoare, văruită, situată la marginea sud-vestică a grădinii Tiergarten din Berlin. Rosenberg prelua oficial şefia Ministerului pentru Teritoriile Ocupate din Est. Numirea sa fusese de-abia recent făcută publică, întrucât Hitler preferase să ţină planul de ocupaţie strict secret în primele luni ale Operaţiunii Barbarossa.

Purtând un costum dungat cu insignă nazistă la rever, Rosenberg le-a spus jurnaliştilor germani loiali regimului – care, de la venirea naziştilor la putere, lucraseră sub oblăduirea Ministerului Propagandei – că organizase această întâlnire cu scopul de a-i pune la curent cu ceea ce se petrecea în Est. Însă nu aveau voie să scrie despre cele auzite, cel puţin nu în mod făţiş. Era o simplă prezentare a contextului; tot ce urma să spună era strict confidenţial.

Declaraţiile sale nu au apărut în presă, însă după război a fost descoperită o copie a discursului printre hârtiile sale. După ce a vorbit despre planurile de a fărâmiţa pentru totdeauna Uniunea Sovietică şi de a-i exploata resursele naturale, Rosenberg s-a oprit asupra problemei evreieşti.

„În Est, trăiesc în continuare vreo şase milioane – le-a spus el iar problema poate fi soluţionată doar prin eradicarea biologică a întregii evreimi din Europa[691]. Problema evreiască va fi rezolvată în Germania doar când ultimul evreu va părăsi teritoriul german, iar în Europa,

[691] Browning, Origins, p. 404.

când nu va mai fi picior de evreu până la Urali. Aceasta este misiunea pe care ne-a dat-o soarta”. A amintit despre predarea Germaniei din 9 noiembrie 1918, „o zi a destinului şi a hotărârilor. În acele momente, evreimea ne-a arătat că era hotărâtă să distrugă Germania. Numai Führerul şi tăria de caracter a poporului german le-au zădărnicit planurile”. Dar atâta vreme cât mai existau evrei pe continent, exista şi pericolul ca europenii înţelegători să le permită să înflorească din nou. De aceea era necesar să fie cu toţii expulzaţi, „să-i trimitem după Urali sau să-i eradicăm cumva”.

Era cât se poate de limpede. Deportările în Răsărit deveniseră un eufemism. Către finele lui 1941, acestea erau sinonime cu moartea.

Obiecţiile de ordin tehnic ridicate de Lohse şi de ceilalţi administratori civili în octombrie şi noiembrie reprezentau excepţiile de la regulă. Începând cu Rosenberg, toţi funcţionarii din Ministerul pentru Răsărit au sprijinit execuţiile, au cooperat cu forţele poliţieneşti ale lui Himmler şi au netezit calea spre masacre[692]. Au întocmit liste cu proprietăţile evreieşti. Au ajutat la arestarea victimelor. Au fost martori la carnagiu. Unii dintre ei au luat chiar parte la împuşcări.

Spre sfârşitul lui noiembrie, după ce a fost informat că Himmler şi, prin extensie, Führerul ordonaseră lichidarea ghetoului din Riga, Lohse a asistat pasiv[693] în vreme ce trupele lui Himmler, sprijinite de poliţia letonă, au mânat 14.000 de oameni în pădurea Rumbula, la 10 kilometri în afara oraşului. Li s-au alăturat şi supravieţuitorii unuia dintre primele transporturi de evrei sosite din Berlin; o bună parte din deportaţi îngheţaseră pe drum. Victimele s-au dezbrăcat, s-au întins în şanţuri şi au

---

692 Longerich, Holocaust, pp. 345-356.

693 Gerlach, „The Wannsee Conference“, p. 768.

fost împuşcate[694]. Mormintele lor au fost acoperite cu noroi, iar pământul a fost tasat cu un compresor.

În decembrie 1941, Karl Jäger, comandant al Einsatzkommando din Lituania, a descris în termeni prozaici activităţile sale din regiune de la începutul verii. „Nu mai există evrei în Lituania – scria el în raport –, cu excepţia celor angajaţi în câmpul muncii şi a familiilor lor”, adică cei cruţaţi pentru muncă silnică. Potrivit calculelor lui Jäger, dintr-o populaţie de 250.000 de evrei înaintea invaziei, supravieţuiseră 35.000.

Dacă n-ar fi existat acele meschine obiecţii de ordin economic, a adăugat el, i-ar fi ucis cu bucurie pe toţi[695].

Până la finele anului, 70% din evreii lituanieni (177.000) au pierit. Aproape toţi au pierit *după* venirea lui Lohse[696]. În Letonia, circa 90% din cei 75.000 de cetăţeni evrei au fost ucişi. Pe întreg cuprinsul teritoriilor din Est, nu mai puţin de 800.000 de evrei civili erau deja morţi[697].

Între timp, preoţii catolici şi-au reînnoit atacurile împotriva naziştilor în a doua jumătate a lui 1941, atât din amvon, cât şi în presă, spre nemulţumirea lui Hitler, care i-a spus lui Rosenberg: „Se pare că anumiţi tonsuraţi – termen peiorativ ce făcea referire la preoţii care se rădeau pe cap pentru a-şi afişa devotamentul religios – au dureri de cap. Se vor simţi mai bine dacă îi scurtează cineva de el”[698].

„Se pare că aceşti domni încă nu-l cunosc suficient de bine”, adăuga Rosenberg în jurnal.

Protestele preoţilor[699] vizau un alt tip de masacre

---

694 Breitman, Architect, p. 219.

695 Arad, „«Final Solution» in Lithuania“, p. 252.

696 Ibid., p. 247.

697 Matthäus, „Controlled Escalation“, p. 219.

698 Jurnalul lui Rosenberg, 1 octombrie 1941.

699 Greich-Polelle, Bishop von Galen, pp. 78-80; Evans, The Third Reich

faţă de cele desfăşurate în Est: un program secret al naziştilor de eutanasiere a copiilor şi adulţilor cu infirmităţi, botezat T4, după adresa sediului din Berlin, Tiergartenstrasse nr. 4. Programul iniţiat de Hitler în 1939 făcea parte din eforturile naziştilor de a crea o rasă ariană pură. A devenit de notorietate după ce mai multor instituţii li s-a cerut să completeze chestionare despre pacienţii lor. O bună parte din victimele programului se aflau în grija organizaţiilor bisericeşti şi, cu toate că înalţii prelaţi, alarmaţi de situaţie, au stăruit în secret pentru încetarea crimelor, nu au iniţiat o campanie publică pentru sistarea programului, de teama represaliilor naziste.

Însă la 3 august 1941, episcopul de Münster, Clemens von Galen, s-a hotărât să denunţe crimele din amvon. „Deţin informaţii sigure – le-a spus enoriaşilor în biserica Sf. Lambert – că în spitalele şi casele din provincia Westfalia se întocmesc liste cu bolnavii internaţi, clasificaţi drept «membri neproductivi ai comunităţii naţionale», urmând a fi scoşi din aceste instituţii şi, ulterior, ucişi. Primul lot de pacienţi a părăsit spitalul psihiatric din Marienthal, în apropiere de Münster, în decursul acestei săptămâni”. Curând, afirma el, cenuşa victimelor va fi trimisă rudelor cu explicaţia că cei dragi muriseră din cauze naturale.

Pentru von Galen, era o crimă. Oamenii mureau pentru că liderii naziști nu-i mai considerau „productivi”. Dacă acest criteriu aberant rămânea în picioare, „atunci vai şi-amar de noi când ne ajung din urmă bătrâneţea şi infirmităţile... vai şi-amar de infirmi... vai şi-amar de soldaţii ce se întorc infirmi de pe front, ologi şi invalizi!” Cu asemenea legi, continua episcopul, „nimeni nu mai era în siguranţă: cine ştie ce comisie îl va înscrie pe lista persoanelor «neproductive» care, după mintea lor, au

---

at War, pp. 95-101.

devenit «nevrednice de viaţă». Şi nu va fi poliţie să-l apere, nici tribunal să-i răzbune moartea şi să-i pedepsească pe făptaşi”.

Afirmaţiile episcopului au stârnit o controversă uriaşă, iar pe 24 august, Hitler a pus capăt programului de eutanasiere cu aceeaşi discreţie cu care îl lansase. Probabil nu doar din cauza reacţiei publicului. T4 îndeplinise deja norma fixată de Hitler: 70.000 de victime. Mai mult, după cum sugerase Wetzel, subalternul lui Rosenberg, în scandaloasa scrisoare prin care-l informa pe comisarul Reichului Lohse despre „ajutoarele lui Brack”, personalul responsabil cu eutanasierea urma să fie trimis în Est, unde se puneau la cale gazări la o scară mult mai mare.

Patru lui mai târziu, în decembrie 1941, Rosenberg şi Hitler încă dezbăteau revolta. Hitler nu putea să priceapă: „Dacă bisericile sunt atât de hotărâte să-i salveze pe idioţi – nota Rosenberg în jurnal –, [Hitler] le-ar da voie să-i folosească pe imbecili pe post de preoţi şi de discipoli”[700]. Predicile fuseseră transmise de BBC. Fuseseră traduse în alte limbi, transcrise în broşuri şi împrăştiate din avion de către britanici deasupra Germaniei, Franţei, Olandei, Poloniei şi a celorlalte regiuni din Europa aflate sub ocupaţie. Mulţi clerici s-au raliat cauzei, luând atitudine în scris sau în cuvântări.

„Führerul consideră că aceşti domni vor să fie «martiri», sperând la o detenţie onorabilă”, nota Rosenberg, iar în anumite cazuri, dorinţele le-au fost împlinite. Cei care distribuiau predica lui von Galen au fost arestaţi de Gestapo şi trimişi în lagăre de concentrare. Episcopul a scăpat însă. Cu toate că liderii naziști voiau să-l vadă spânzurat pe Galen, Hitler se temea de multiplele

[700] Jurnalul lui Rosenberg, 14 decembrie 1941.

consecinţe politice pe plan intern[701] şi nu dorea să-l transforme într-un martir. Avea să-i vină de hac după terminarea războiului. Într-un fel sau altul, scria Rosenberg în jurnal, „episcopul de Munster va da într-o bună zi socoteală”.

În ciuda sistării programului T4, copiii infirmi au continuat să fie gazaţi în Germania. A continuat şi uciderea evreilor. Von Galen n-a spus nimic când au început deportările din Germania, cel puţin nu în public[702].

La 12 decembrie 1941 – la cinci zile după bombardamentul japonez asupra Pearl Harbor şi la o zi după ce Germania a declarat război Statelor Unite –, Hitler i-a invitat pe cei mai importanţi lideri naziști în reşedinţa sa privată din Berlin şi le-a spus că sosise clipa să se ocupe de evrei o dată pentru totdeauna. „Führerul e hotărât să facă puţină curăţenie”[703], scria Goebbels în jurnal despre discursul secret al lui Hitler. „I-a avertizat pe evrei că, dacă vor provoca un nou război mondial, praful se va alege de ei. Războiul mondial a venit. Cei responsabili pentru acest conflict sângeros vor plăti cu viaţa”.

Tot în decursul acelei luni, Rosenberg urma să ţină o cuvântare în arena Sportspalast din Berlin, unde avea să-i ameninţe pe evrei cu noi represalii, ca urmare a blocadei navale menţinute de Aliaţi împotriva traficului maritim german. Se pregătea să afirme[704] că „propaganda mondială împotriva Germaniei” pusă la cale de „evreii newyorkezi” va fi contracarată cu „măsuri corespunzătoare împotriva evreilor din Est”. În teritoriile

---

[701] Greich-Polelle, Bishop von Galen, pp. 89-92.

[702] Ibid., p. 92.

[703] Gerlach, „Wannsee Conference“, p. 785. Gerlach susţine că anunţul cu privire la decizia de a-i extermina pe toţi evreii din Europa a fost făcut de Hitler, dar alţi specialişti nu sunt de acord.

[704] Ibid., p. 784.

răsăritene stăpânite de nazişti trăiau şase milioane de evrei, aceştia fiind „sursa şi izvorul puterii evreieşti în toată lumea”. Germania trebuia să iniţieze „distrugerea izvoarelor care alimentau forţele evreilor newyorkezi”, trecând la „eliminarea negativă a acestor paraziţi”. În acest discurs urmau să se regăsească ideile comunicate cu o lună înainte presei germane, între patru pereţi.

Însă în lumina declaraţiei de război a Americii, nu era momentul ca Rosenberg să facă asemenea remarci incendiare. Unul dintre ţelurile ameninţărilor naziste împotriva evreilor era de a descuraja intrarea Statelor Unite în luptă. Desfăşurarea evenimentelor i-o luase înainte.

Pe 14 decembrie s-a întâlnit cu Hitler pentru a pune ţara la cale. „Cu privire la problema evreiască – scria Rosenberg în nota despre întâlnire – am spus că afirmaţiile mele despre newyorkezi ar trebui revizuite în urma deciziei”. Se referea probabil la decizia SUA de a intra în război. „Am susţinut că exterminarea evreilor nu trebuie pomenită”[705]. Hitler a încuviinţat, apoi a adăugat un lucru ce nu merita subliniat de faţă cu Rosenberg, care, mai presus de orice, îşi întemeiase întreaga carieră politică pe această idee: evreii se făceau vinovaţi de războaie şi distrugeri, şi ei vor fi primii care vor suporta consecinţele neplăcute.

În aceeaşi zi, Hitler a avut o întrunire separată[706] cu Rosenberg, Himmler şi Philipp Bouhler, unul dintre directorii programului de eutanasiere T4.

---

[705] Rosenberg, „Memorandum about discussions with the Führer on 14 December 1941“, reprodus drept 1517-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 4, p. 55. Vezi şi Browning, Origins, p. 410, şi Gerlach, „Wannsee Conference“, în care susţine că Rosenberg se referă la o decizie recentă de a începe implementarea soluţiei finale.

[706] Trevor-Roper, Hitler's Table Talk 1941-1944, p. 112. Vezi şi Piper, Alfred Rosenberg, p. 589. Nu există o descriere amănunţită a discuţiei.

Cu toate că nu erau pregătiţi să-şi facă publice intenţiile criminale, exterminarea devenise cel mai în vogă subiect printre liderii nazişti în perioada imediat următoare discursului secret ţinut de Hitler liderilor din partid. Guvernatorul general din Polonia, Hans Frank, era un bun exemplu. După ce participase la şedinţa cu Hitler, se întorsese în regatul său cu gânduri apocaliptice. „În privinţa evreilor, vă spun sincer că într-un chip sau altul va trebui să terminăm cu ei... vor dispărea”, a rostit în cadrul unei întâlniri cu funcţionarii nazişti din teritoriu. „Trebuie să fie eliminaţi”[707].

Cinci săptămâni mai târziu, într-o zi de marţi din ianuarie 1942, 15 oficiali nazişti au coborât din maşini în faţa casei de oaspeţi a SS-ului din Wannsee, o suburbie elegantă a Berlinului. În împrejurimi se găsea un lac cu plajă, loc de refugiu în lunile de vară pentru persoanele importante sau înstărite. În acea dimineaţă însă, pe suprafaţa lacului se aşternuseră fulgi de nea. Invitaţii au luat loc şi s-au încălzit cu coniac.

La întrunire erau prezenţi secretari de stat şi subsecretari ai Departamentului de Externe, miniştrii afacerilor interne, justiţiei şi economiei, precum şi ai Guvernământului General din Polonia, alături de şapte ofiţeri SS însărcinaţi cu problema evreiască. Ulterior, Robert Kempner avea să-i descrie astfel pe participanţi: „Aceia erau domnii care ştiau lucrurile ce trebuiau ştiute”[708]. Aidoma celorlalţi miniştri, Rosenberg nu a venit în persoană la întrunire, delegând, în schimb, doi membri importanţi ai ministerului pentru Răsărit: pe adjunctul său, Alfred Meyer, şi pe Georg Leibbrandt, directorul diviziei politice a ministerului. Fără îndoială că aceştia i-au expus

---

[707] Gerlach, „Wannsee Conference", p. 790.

[708] Roseman, The Villa, the Lake, the Meeting, p. 57.

ulterior conţinutul discuţiilor.

Reinhard Heydrich îi convocase pe birocraţi, însă subiectul întrunirii nu fusese limpede precizat. Adolf Eichmann, care a organizat şi gestionat deportarea evreilor din toată Europa, în calitate de şef al diviziei evreieşti a Biroului Principal de Securitate a Reichului condus de Heydrich, a redactat în urma întâlnirii un rezumat pentru a fi trimis participanţilor şi altor oficiali. Caracterul vădit incriminator al Protocolului lui Eichmann i-a determinat pe 29 din cei 30 de destinatari să-l distrugă. Graţie exemplarului care a supravieţuit, acea şedinţă de o oră şi jumătate a intrat în istorie ca un moment de cumpănă în planificarea soluţiei finale de către naziști.

Heydrich dorea ca diversele ministere să adere la proiectul său pentru soluţia finală. Le-a reamintit birocraţilor că fusese însărcinat cu misiunea de a curăţa Europa de evrei, afirmând că măsurile luate în trecut pentru a încuraja emigrarea evreilor – un deceniu de violenţe, arestări şi discriminare – nu rezolvaseră problema. Prin urmare, Hitler aprobase o nouă soluţie: „evacuarea evreilor în răsărit”.

Heydrich a prezentat planul pe scurt. Europa va fi „periată” de evrei de la vest la est, iar acei evrei capabili de munci solicitante vor fi ucişi prin extenuare. „În coloane lungi de muncitori separaţi după sex[709], evreii apţi de muncă vor construi drumuri înspre răsărit. Majoritatea vor pieri, fără îndoială, din cauze naturale”, se arăta în rezumatul lui Eichmann. „Şi fără îndoială că printre puţinii supravieţuitori vor fi elementele cele mai viguroase. Aceştia vor trebui eliminaţi în mod corespunzător, pentru că altfel, datorită selecţiei naturale, se vor constitui germenii unei noi recrudescenţe evreieşti. (A se vedea cazurile din istorie.)”.

[709] Ibid., p. 113.

În ciuda acestei descrieri prozaice a politicii ce urma, într-un fel sau altul, să-i condamne la moarte pe toţi evreii din Europa, participanţii la întrunire aveau să nege ulterior că Heydrich susţinuse ideea genocidului. Însă, potrivit mărturiei lui Eichmann, minuta întâlnirii fusese redactată în mod intenţionat într-un limbaj eufemistic, codat, menit să ascundă faptul că cei 15 oficiali prezenţi la Wannsee vorbeau, de fapt, despre exterminarea evreilor, nu despre evacuarea lor.

Această conferinţă a ajuns să simbolizeze grozăvia enigmatică a Holocaustului: cum se poate ca o naţiune luminată şi avansată precum Germania să cadă pradă celui mai înfiorător barbarism? „Avem de-a face cu un mediu distins, într-o vilă elegantă dintr-o suburbie rafinată, într-una din cele mai sofisticate capitale ale Europei. Avem de-a face cu 15 birocraţi instruiţi şi manieraţi, produsul unei societăţi educate şi civilizate, ce pun mare preţ pe etichetă. Şi totuşi, avem de-a face cu consimţământul dat fără scrupule genocidului”[710], scria istoricul Mark Roseman.

Cu câteva luni înainte de Conferinţa de la Wannsee, Hitler chibzuise la toate măsurile luate deja pentru izolarea evreilor germani. A făcut atunci o analogie macabră, prin care un slogan josnic de campanie din anii ’20 era asociat cu rezultatele celebrului bacteriolog care era deopotrivă tizul şi naşul lui Robert Kempner.

„Mă văd ca pe-un Robert Koch al politicii” [711], i-a spus unui compatriot. Discuţia avea loc înainte de ivirea zorilor, iar văzduhul începea să se lumineze la răsărit. Hitler a explicat: „[Koch] a descoperit bacilul tuberculozei, deschizând noi drumuri în ştiinţa medicală. Eu am descoperit că evreul este bacilul şi fermentul întregii

[710] Ibid., pp. 87-88.

[711] Kershaw, Hitler. 1936-1945 Nemesis, p. 470.

putreziciuni sociale. Fermentul lor. Şi am dovedit un lucru: că un stat poate trăi fără evrei”.

Max şi Frieda Reinach, alături de fiica lor, Trude, în vremuri mai bune. *(Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA, prin bunăvoinţa Lianei Schwartz)*

19

Destinul nostru tragic, aparte

În ziua care a marcat izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, un cuplu de evrei din Berlin, Frieda şi Max Reinach, au deschis un carneţel negru cu hârtie milimetrică[712], în care au ţinut un jurnal pentru copiii lor ajunşi deja la maturitate, care izbutiseră să fugă din Germania.

Jumătate de veac mai târziu, carneţelul, ale cărui coperte negre fuseseră lipite cu bandă adezivă, avea să intre în posesia unei rude îndepărtate, cu două generaţii mai tânără, anume Henry Mayer, arhivist-şef la Muzeul Holocaustului din Washington, DC.

„În acest carneţel voi încerca să ţin socoteala zilelor şi săptămânilor ce vor urma şi o fac pentru voi, dragii mei copii, ca într-o bună zi să înţelegeţi şi să cunoaşteţi vremurile în care trăim şi câte îndurăm”, scria Max. „Părinţii voştri îşi pun încrederea în Dumnezeu, care ne-a păzit şi-n alte vremuri grele şi o va face şi acum.

Căci stă scris: «Voi sunteţi copiii Dumnezeului Etern. Să fie tatăl mânios pe copiii săi, şi tot nu-i va supune distrugerii totale». Avem conştiinţa curată şi nepătată şi ne temem numai de Dumnezeu”.

Înainte de război, Frieda fusese profesoară, iar Max vânzător de trabucuri. După ce şi-au pierdut slujbele, cei doi au lucrat ca voluntari la cantina săracilor din Centrul Comunitar Evreiesc. Dar, de la o zi la alta, pe măsură ce războiul continua şi jignirile se înmulţeau, Frieda a căzut

---

[712] Jurnalul Friedei şi al lui Max Reinach, Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

tot mai adânc în depresie.

Nu fuseseră din cale afară de religioşi, însă Max s-a reîntors la credinţă şi a adoptat o poziţie fermă şi filosofică faţă de greutăţile pe care le îndurau în Germania celui de-al Treilea Reich. Şi-a jurat că el şi soţia lui vor lupta neîncetat pentru a rămâne în viaţă.

Nu aveau de gând să cedeze ca alţii care-şi pierduseră credinţa... Am fost cu toţii copleşiţi de chinuri şi suferinţe greu exprimate în cuvinte, şi avem nevoie de o credinţă de neclintit în Dumnezeu pentru a supravieţui acestor încercări”, le-a mărturisit copiilor. „Părinţii voştri sunt hotărâţi să supravieţuiască acestor vremuri pline de groază şi să trăiască poate, în viitor, vremuri mai paşnice”.

„Potrivit legii, trebuie să purtăm steaua lui David... iar sub stea stă scris: *Jude*”, nota Max în septembrie 1941. Legea cerea ca steaua să fie cusută pe îmbrăcăminte, în partea stângă a pieptului. Aproape un milion au fost fabricate pe role de pânză, decupate şi vândute evreilor pentru zece pfenigi bucata. Cei care purtau steaua erau adesea luaţi la întrebări de Gestapo. Cei care n-o purtau riscau să fie arestaţi. Max era îngrozit: „Nu mi-am închipuit vreodată că aşa ceva e posibil”[713].

De la an la an, restricţiile erau tot mai dure[714]. Evreii nu aveau voie să intre în gări fără permisiunea autorităţilor. Le era blocat accesul în zona administraţiei centrale din Berlin. Nu aveau voie să conducă maşini. Aflăm dintr-o broşură nazistă că „evreii nu mai au ce căuta la volan în Germania”.

Aveau interdicţie de circulaţie după ora 8 seara, iar în weekenduri, după ora 9. Erau forţaţi să renunţe la acţiunile deţinute în companii, la bijuterii şi la obiectele de artă. Le-a fost restricţionat accesul la serviciile de

---

[713] Meyer, Simon şi Schütz, Jexvs in Nazi Berlin, p. 111.
[714] Ibid., pp. 102-104.

telefonie. Şi-au pierdut radiourile, obligaţi fiind să le predea autorităţilor în cea mai sfântă zi a anului, adică de Iom Kippur. Primeau raţii de hrană chiar mai mici decât compatrioţii lor arieni şi nu puteau face cumpărături decât un ceas pe zi, târziu, când vitrinele erau aproape goale.

„Vreme de 60 de ani am încercat să nu părem diferiţi faţă de ceilalţi, iar acum, pe stradă, copiii numără voioşi evreii. Ne-am pierdut calitatea de cetăţeni”.

Ministerul Propagandei a lipit afişe cu „profeţia” făcută de Hitler în cadrul unei cuvântări ţinute pe 30 ianuarie 1939, în Reichstag: „Dacă bancherii evrei din Europa şi din afara ei vor provoca un nou război mondial, consecinţa nu va fi bolşevizarea lumii, însemnând victoria evreimii, ci anihilarea rasei evreieşti în Europa!”[715]

În mai 1942, Max medita la poporul evreu şi la „destinul nostru tragic, aparte”. Începuseră deportările.

Primele trenuri au părăsit Berlinul pe 18 octombrie 1941, iar din acel moment, evreilor nu li s-a mai permis să emigreze[716].

Max scria în jurnal că surorile şi fraţii soţiei sale fuseseră „evacuaţi” – Max, Jule, Martha, Liane, Adele şi Bernhard. „Mulţi dintre prietenii noştri de-aici au fost şi ei deportaţi, iar viaţa a devenit extrem de solitară”. Şi totuşi, Max era în continuare încredinţat că-şi va vedea din nou copiii. Dacă se înşela, scria el, nimeni nu trebuia să jelească. „Veţi fi mereu bucuria noastră, până la asfinţit, când ne va cuprinde bezna nopţii”, nota el. „Aţi avut parte de-o copilărie fericită, de care ne-am bucurat împreună, iar amintirile nu se vor şterge”. Câteva zile mai târziu, când a deschis jurnalul, Frieda nu şi-a putut ascunde mânia. „Câte mii de evrei au fost «evacuaţi» din octombrie 1941?” nota ea. „«Evacuaţi», cum spun ei, din Germania. «Evacuaţi»,

---

[715] Kershaw, Hitler: A Biography, p. 468.

[716] Meyer, Simon şi Schütz, Jews in Nazi Berlin, pp. 184-185.

ca să folosesc eufemismul lor. (...) Mă îngrozeşte gândul «evacuării», iar ameninţarea asta pluteşte deasupra capetelor noastre clipă de clipă, şi pe bună dreptate. Ori de câte ori mă duce gândul într-acolo, mă cuprinde panica şi ştiu: dacă într-acolo ne îndreptăm, n-o să vă mai văd niciodată, dragii mei copii”.

Au trimis o vreme mâncare şi bani unor rude din ghetoul din Łódź, în Polonia, cu toate că nu prea aveau ce să pună în gură şi slăbiseră considerabil. Cu trecerea timpului, n-au mai putut cumpăra carne, peşte, unt, ouă, fructe, cafea, alcool sau tutun pe cartelele de raţie. Nu mai aveau acces la pantofi, săpun sau lemne de foc[717], în parcuri puteau să se aşeze doar pe bănci rezervate evreilor.

„Erau pictate în galben”, nota Frieda. „Am refuzat să ne aşezăm pe ele”. Ulterior, li s-a interzis accesul în parcuri. Nu după multă vreme, evreii au fost obligaţi să renunţe şi la animalele de companie. „Încălcarea acestei legi va determina măsuri din partea poliţiei”.

Pe 24 mai 1942, una dintre femeile cu care împărţeau apartamentul a fost obligată să-şi predea camera. „Acesta e întotdeauna primul pas către deportare”, scria Max.

În iunie, nu se puteau hotărî dacă Max ar trebui să lucreze pentru nazişti sau nu. N-aveau nevoie de bani; şi-aşa nu aveau pe ce să-i cheltuie. Însă slujba ar fi putut să-i ferească de „evacuare”. Slujbele deţinute la Centrul Comunitar Evreiesc le ofereau protecţie pe moment, însă s-ar fi simţit mai în siguranţă dacă Max ar fi lucrat la fabrica de muniţie, punând umărul la efortul de război[718].

Pe de altă parte, înscriindu-se în câmpul muncii, Max

---

[717] Ibid., p. 113.

[718] Ibid., p. 187.

i-ar fi putut determina pe naziști să ia măsuri împotriva lor. „Decizia e nespus de dificilă şi de complicată, pentru că oricare dintre cele două poate să fie alegerea greşită”, scria Frieda.

Nu mai primiseră veşti de la rudele din răsărit. „Unde sunt şi ce mai fac?” se întreba ea.

Au fost nevoiţi să predea electrocasnicele: aspirator, fier de călcat, perna electrică, plitele. Nu mai aveau voie să intre la bărbier. Au fost forţaţi să renunţe la maşina de scris, biciclete, aparate de fotografiat şi telescop. „Minunat, ce să zic!” scria Frieda. „Şi totuşi, nu-i atât de rău. Zilnic au loc arestări, împuşcări şi execuţii. E de mirare că sunt speriată?... Numai un miracol ne mai poate salva, iar miracolul acela trebuie să vină cât mai repede. Altfel, suntem pierduţi”. Au încercat să tragă nădejde că Germania va pierde războiul, dar aceste speranţe păreau deşarte. „Nu e momentul să visăm”.

Era vară, însă ploua şi era răcoare. La începutul anului fuseseră obligaţi să renunţe la blănuri şi la veşmintele de lână.

Pe 29 iunie, Max a aplicat pentru o slujbă. L-au trimis acasă, unde urma să aştepte decizia. Au fost înştiinţaţi peste o săptămână: urmau să fie „evacuaţi” şi li s-a solicitat să se prezinte autorităţilor în patru luni. I-a cuprins groaza, dar, cu toate acestea, Max se simţea în anumite momente „mai liniştit în sinea lui”.

„După cum vedeţi, decizia de a aplica pentru o slujbă s-a dovedit a fi greşită”, nota el. „Însă fiecăruia cum i-a fost scris. Păzitorul meu nu ne va lăsa pradă fricii şi chinurilor, căci EL a fost mereu alături de noi”.

Trei luni şi jumătate mai târziu, la 20 octombrie, Frieda şi Max au fost chemaţi la biroul Centrului Comunitar Evreiesc de pe strada Oranienburger, la ora 7 dimineaţa. Acolo, alături de cei 1.500 de angajaţi ai organizaţiei, au

aşteptat cu groază sosirea Gestapoului.

Cu un an în urmă, liderii evreilor din Berlin fuseseră forţaţi să-i ajute pe nazişti cu organizarea transporturilor spre Est[719].

O fostă sinagogă din districtul Tiergarten a fost transformată în „loc de adunare”, unde angajaţii centrului evreiesc ajutau la trecerea în evidenţă a celor ce urmau să ia calea estului. Potrivit mărturiei unui supravieţuitor al războiului, liderii evreilor cooperau „în ciuda presimţirilor sumbre” pe care le aveau. Încă nu realizaseră că deportarea însemna exterminare. Se îngrijeau ca pasagerii să aibă haine şi hrană suficientă pentru drum. Credeau că făceau operaţiunea mai suportabilă dacă nu lăsau totul în seama Gestapoului.

Acum însă fuseseră luaţi şi ei în vizor de Gestapo[720].

Angajaţii au aşteptat câteva ceasuri în sala de şedinţe, pe coridoare şi în birourile centrului comunitar. Când au sosit, poliţiştii au anunţat concedierea a 500 de angajaţi, iar cei selectaţi urmau să se prezinte la locul de adunare peste două zile. Naziştii au promis să împuşte câte-un lider evreu pentru fiecare angajat care nu se prezenta.

S-a făcut o listă de transport, pe care figura şi familia Reinach.

S-au întors acasă la ora 3 după-amiaza, în stare de şoc.

La miezul nopţii, Frieda a pus mâna pe stilou şi a făcut o ultimă însemnare pentru copii, sperând că jurnalul va ajunge într-o bună zi la ei. „Suntem victimele destinului evreiesc şi ne pierdem ţara, casă, proprietatea. Totul... Mai avem câteva zile în casa noastră dragă, şi-apoi... neantul”.

---

[719] Ibid., p. 113.

[720] Ibid., p. 327.

Le dorea copiilor şi nepoţilor o viaţă fericită. „Ştiu că nu ne veţi uita niciodată, însă am o dorinţă: Nu lăsaţi ca soarta noastră să vă copleşească în viaţă”.

Peste două zile, Max şi-a scris testamentul, în care promitea să pornească la drum fără teamă. Orice s-ar fi întâmplat, era sortit să se întâmple. „Nu mai avem bunuri materiale şi, aproape goi, părăsim ţara în care am trăit mai bine de 400 de ani. Încă nu ştim încotro ne vom îndrepta, dar Dumnezeu e pretutindeni, şi oriunde îl chemăm, îl vom găsi”.

Deportările intraseră în rutină. La 22 octombrie, Frieda şi Max s-au prezentat la locul de adunare. Şi-au declarat bunurile rămase[721], care le-au fost numaidecât confiscate.

Patru zile mai târziu, în zorii zilei, soţii Reinach se îndreptau spre staţia de mărfuri, situată trei kilometri şi jumătate la nord de locul de adunare. Alături de alţi 800 de evrei, printre care şi 88 de copii sub 15 ani, au urcat în vagoanele de clasa a treia şi au pornit spre Est.

Bagajele lor au rămas în gară. În Berlin, apartamentele lor erau deja la mare căutare.

Pe 29 octombrie, Frieda, Max şi toţi ceilalţi evrei condamnaţi la moarte au ajuns într-o staţie de la periferia oraşului Riga, în Letonia, la peste 1 100 de kilometri depărtare de Berlin. După ce au coborât din tren, au fost duşi în pădure şi împuşcaţi[722].

După o vreme, fiica lor din Israel, Trude, a primit un mesaj de la părinţii ei, trimis de Crucea Roşie germană din Berlin cu câteva zile înaintea deportării. „Cu mâhnire profundă în inimă, îţi spunem adio. Să te aibă Domnul în pază!”

---

[721] Ibid., p. 185.

[722] Cartea memorială Bundesarchiv a victimelor persecuţiei naziste a evreilor din Germania (1933-1945), bundesarchiv.de/gedenk.buch.

Era semnată: „Părinţii tăi îndureraţi”.

Peste o lună, trenurile ce au plecat din Berlin aveau să meargă direct la Auschwitz. În total, 50.000 de evrei au fost deportaţi din oraş până la finele războiului. Doar 8.000 de evrei berlinezi au supravieţuit[723].

Un istoric spunea că naziştii au urmărit, „cu migală, ştergerea întregii existenţe sociale a deportaţilor”[724].

Dar înainte de plecarea familiei Reinach, o femeie care locuia în apartament a promis să păstreze jurnalul şi să încerce să-l dea copiilor la timpul cuvenit[725]. Femeia şi-a luat misiunea într-atât de serios, încât a ţinut jurnalul la cureaua din jurul taliei.

După război l-a predat unui soldat american, împreună cu adresa unor rude din Statele Unite. Întors acasă, soldatul i l-a înmânat uneia dintre fiice, Lillian, care locuia în apropiere de Boston.

Peste ani, Trude a tradus jurnalul pentru nepoţii ei vorbitori de engleză. Nu doar pentru ca ei să-l citească, după cum spunea; exista „un motiv mai profund”. Predând jurnalul unei generaţii mai tinere, ea cinstea memoria părinţilor ei, a soţului ei şi a milioanelor de oameni ucişi de naziști.

A încheiat scrisoarea cu două versuri pe care i le atribuia scriitorului german cu origini evreieşti, Alfred Kerr[726]:

---

[723] Meyer, Simon şi Schütz, Jews in Nazi Berlin, p. 189.

[724] Longerich, Holocaust, p. 288.

[725] Trude şi Walter Koshland către nepoţii lor, decembrie 1972, scrisoarea arhivată împreună cu jurnalul lui Reinach.

[726] Printr-o coincidenţă, Kerr se numea la naştere Alfred Kempner şi era un văr îndepărtat al lui Robert Kempner. Atunci când Kempner scria în jurnalul său, în 1942, Kerr i-a răspuns în versuri: „Vremurile sunt aspre, dar să fim veseli noi/ să-i spânzurăm pe huni în ziua Judecăţii de Apoi“ („Times are grim, but let’s be gay. Hang the Huns on Judgment Day.“). Kerr către Kempner, 13 iulie 1942, Kempner

„Mor doar cei Ce sunt uitaţi”.

Papers.

Ca avocat, Kempner era faimos pentru duritatea anchetelor sale. *(Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA, prin bunăvoința lui Robert Kempner)*

20

Naziştii de vizavi

Robert Kempner estima că jumătate din imigranţii germani sosiţi în New York au hotărât să şi rămână acolo. Atât de mulţi s-au stabilit în Washington Heights, încât cartierul a fost supranumit „al Patrulea Reich”. Kempner s-a stabilit în Philadelphia, însă, dorind să evite mediul urban[727], de cum şi-a rezolvat situaţia financiară s-a mutat în Lansdowne.

O suburbie de numai 2, 5 kilometri pătraţi, împânzită cu arbori bătrâni şi case mari în stil victorian. îi aminteau de cartierul Lichterfelde din Berlin. A cumpărat o casă pe o străduţă liniştită, unde şi-a invitat prietenii din oraş la discuţii pe verandă, de unde se zărea pârâiaşul ce străbătea parcul.

Oricât de idilică părea această mică oază, viaţa imigranţilor germani sosiţi de curând a devenit mai dificilă odată ce Statele Unite a intrat în război cu Germania. „Încă nu s-a hotărât dacă sunt un element străin duşmănos sau nu”[728], scria Kempner într-o scrisoare prin care-şi exprima dezaprobarea faţă de decizia autorităţilor de a-i interzice folosirea radioului pe unde scurte, pentru a nu asculta posturile germane din Europa. „Sunt expatriat ca urmare a decretului dat de regimul nazist, astfel că nu am cetăţenie germană, ci sunt apatrid. Nu sunt credincios vreunei puteri străine, ci numai SUA”. Deşi rezolvată în favoarea sa, disputa privind radioul dădea tonul greutăţilor tot mai mari

---

[727] Kempner, Ankläger einer Epoche, pp. 177-179.

[728] Kempner către Gerald Gleeson, 5 ianuarie 1942, Kempner Papers, Box 1.

cu care el şi ceilalţi imigranţi germani aveau să se confrunte în noua lor patrie.

„Toţi imigranţii aveau o hibă majoră: vorbeau cu un accent puternic”, nota Kempner. Ca urmare, oamenii intrau la bănuieli. „Să fie german? Oare acest om n-ar trebui supravegheat, ca fost sau actual agent al lui Hitler?”[729] Erau întrebări la care Kempner avea răspunsul. Mai precis, erau tocmai răspunsurile pe care Kempner urmărea să le vândă de când sosise în New York, în toamna anului 1939: putea pune umărul la identificarea agenţilor nazişti trimişi în America pentru a răspândi în secret agenda nazistă.

Strângător din fire, Kempner izbutise să traverseze Atlanticul cu şapte cutii pline de documente oficiale germane. Le botezase *Handwerkszeugh*, uneltele sale, şi nu era dispus să le distribuie pe gratis.

Peste ani, Kempner avea să povestească despre cum se angajase la Departamentul de Justiţie[730]. Într-o bună zi, doi tineri procurori federali i-au făcut o vizită la Penn, îmboldiţi pesemne de scrisorile trimise de Kempner autorităţilor din Washington, în care-şi oferea serviciile.

În 1940 a fost înfiinţată o Divizie Specială de Apărare în cadrul Departamentului de Justiţie cu scopul de a strânge informaţii despre propaganda nazistă din SUA şi de a întocmi dosare în vederea punerii sub acuzaţie a făptaşilor. Divizia urma să reprezinte „un turn de control în eforturile guvernului de-a eradica activitatea subversivă”[731], în bună măsură prin monitorizarea şi restricţionarea presei cu afinităţi fasciste. Până în vara lui 1941, Kempner a reuşit să ia legătura cu acea divizie[732].

---

[729] Kempner, Ankläger, p. 183.

[730] Echivalentul Ministerului Justiţiei, (n.tr.).

[731] Gary, The Nervous Liberals, p. 199.

[732] Unitatea Specială de Apărare, procurorul Charles Seal către

Potrivit mărturiei lui, cei doi procurori veniţi în vizită, care i s-au adresat cu neprotocolarul „Bob”, au dorit să ştie cu ce le putea fi de folos.

— Poţi să ne livrezi documente?

— Cum rămâne cu plata? a întrebat Kempner fără ocolişuri, ca de-obicei.

— E puţin cam dificil, a rostit unul dintre ei. Eşti în continuare un duşman străin.

— Ascultă, a spus Kempner, ridicând din umeri. Dacă organizaţia dumitale nu dispune de fonduri pentru asemenea situaţii, atunci toată treaba asta nu valorează nimic.

— Desigur, a rostit unul dintre procurori. Există fonduri pentru orice[733].

Odată rezolvată problema, Kempner le-a oferit o mostră din documentele sale. Le-a arătat câteva documente legate de Organizaţia Internaţională condusă de Ernst Wilhelm Bohle. Existau suspiciuni că agenţia care coordona activităţile membrilor de partid de peste graniţe dirija o „a cincea coloană” de informatori şi sabotori, iar Kempner le-a prezentat procurorilor documente ce zugrăveau în linii mari misiunea şi strategiile lor.

Iniţial, Bohle i-a susţinut pe Prietenii Noii Germanii, gruparea antisemită ce provocase scandalul din Madison Square Garden în 1934. Neghiobia Prietenilor a ajuns să pună Germania într-o lumină proastă. Temându-se că propaganda făţişă a satelitului lor american va agrava relaţiile deja încordate cu Washingtonul, liderii de partid din Berlin s-au distanţat public de grupare, care s-a dizolvat numaidecât. În locul ei a fost înfiinţată Liga Germano-Americană, însă liderul grupării, Fritz Kuhn, a fost închis pentru fals şi delapidare la scurtă vreme după

Kempner, 29 iulie 1941, Kempner Papers, Box 1.

[733] Kempner, Ankläger, pp. 149-150.

sosirea lui Kempner în 1939.

Cu toate acestea, erau încă suficienţi simpatizanţi nazişti în Statele Unite care să răspândească doctrina lui Hitler. Procurorii şi factorii de decizie din Washington se temeau de existenţa unei conspiraţii fasciste la nivel naţional, chitită să răstoarne regimul democratic prin incitare la ură rasială. Dat fiind succesul aparatului de propagandă nazist, nu părea neverosimil ca aceşti oşteni nazificaţi ai războiului psihologic să pătrundă, asemenea celor mai iscusiţi agenţi publicitari, în subconştientul american şi să facă ravagii[734].

Ulterior, Kempner va ridiculiza eforturile germanilor de a provoca tulburări în Statele Unite. „Naziştii au acţionat prosteşte, fără priză la public şi la întâmplare”, nota el. „Cu alte cuvinte, grupuri restrânse s-au dedat la acte de sabotaj, propagandă nazistă, spionaj... Ceea ce coloana a cincea se străduia să facă pentru Germania era de-a dreptul caraghios. Cei de la Berlin au nutrit convingerea că se poate crea un front în SUA care să împiedice intrarea în război a Americii”.

Pe durata războiului însă, agitatorii din State n-au mai părut atât de caraghioşi, iar Kempner a fost printre cei care avertizau că aceştia reprezintă o gravă ameninţare la siguranţa SUA.

Departamentul de Justiţie a început să-i monitorizeze, să-i reducă la tăcere şi să-i aresteze pe propagandiştii germani. Procurorii federali, aflaţi în subordinea procurorului general Robert Jackson şi a urmaşului său, Francis Biddle, au intentat zeci de procese susţinătorilor nazişti pentru încălcarea recent adoptatei legi împotriva rebeliunii, aşa-numita Lege Smith, cât şi pentru infracţiunea mai banală de a nu te înregistra ca agent al unei puteri străine, echivalentul anchetării unui

---

[734] Gary, Nervous Liberals, pp. 175-179.

gangster pentru evaziune fiscală.

Curând, Kempner a intrat în rândul experţilor independenţi plătiţi pentru astfel de cazuri[735]. Procurorii apreciau sprijinul lui, căci Kempner fusese martor la ascensiunea nazismului şi contribuia la trasarea paralelelor dintre propagandiştii naziști şi cei americani. L-au îndemnat să adopte ţinuta omului de afaceri sau a demnitarului american.

Printre cei anchetaţi cu ajutorul lui Kempner[736] se numărau angajaţii Agenţiei Transoceanice de Ştiri, o organizaţie pronazistă cu legături în Biroul Afacerilor Externe şi în Ministerul Propagandei din Berlin; Friedrich Ernst Auhagen, fost profesor la Universitatea Columbia, liderul unei formaţiuni pronaziste intitulate American Fellowship Forum şi Carl Günther Orgell, a cărui Volksbund tur das Deutschtum im Ausland primise finanţare din partea Biroului de Politică Externă a lui Rosenberg pentru a răspândi evanghelia nazistă în toate colţurile Americii.

În timpul celui mai însemnat proces de sediţiune din istoria Americii, Statele Unite împotriva lui McWilliams, din 1944, Kempner a „înlesnit descâlcirea iţelor teoretice într-un caz extrem de dificil”[737], scria procurorul O. John Rogge. Un număr de 29 de propagandişti progermani turbulenţi au fost arestaţi şi judecaţi colectiv. Fiind un lot destul de nedisciplinat, procesul a degenerat adesea în farsă. „Rareori mi-a fost dat să văd atâtea personaje periferice, smintite, instabile şi cu ochi bulbucaţi adunate în acelaşi

---

[735] Memoriul lui Thomas G. Spencer către agentul special însărcinat de către FBI, 28 octombrie 1942, Kempner Papers, Box 43.

[736] Report of the Attorney General to Congress on the Foreign Agents Registration Act, 1942-1944 (Washington, D.C.: Department of Justice, 1945), www.fara.gov/reports/Archive/1942-1944_ FARA.pdf.

[737] Rogge către Serviciul de Imigraţie şi Naturalizare a Statelor Unite, 20 ianuarie 1945, Kempner Papers, Box 76.

loc”[738], scria un reporter care a asistat la desfăşurarea procesului din Washington.

Procurorii susţineau că acuzaţii luaseră parte la o conspiraţie nazistă de a răsturna guvernele democratice de pe întreg mapamondul. Beneficiind de susţinerea guvernului german şi a unor membri de partid, aceştia tipăriseră şi răspândiseră cărţi, ziare şi broşuri ce încurajau „nesupunerea şi trădarea în rândul forţelor noastre armate”, încălcând astfel Legea Smith din 1940. Propaganda lor urmărea să-i convingă pe soldaţi că sistemul democratic american „nu merita ocrotit sau apărat cu arma în mână”[739].

Conspiratorii, le-a spus Rogge juraţilor, urmăreau să pună în aplicare întreg scenariul nazist. Voiau un Hitler autohton. Voiau să ia măsuri împotriva evreilor. Vorbeau de revoluţii violente şi băi de sânge, de „oameni spânzuraţi de stâlpii pentru iluminat”. Visau la pogromuri faţă de care epurările lui Hitler „erau o simplă joacă”. Aidoma naziştilor, fasciştii americani urmau întâi să câştige războiul propagandistic în SUA, apoi să submineze instituţiile democratice şi în cele din urmă să pună mâna pe putere cu ajutorul trupelor neloiale din cadrul armatei. Inculpaţii au tăgăduit amestecul într-o astfel de conspiraţie – „Sunt republican, nu nazist!” a strigat unul dintre ei – şi au făcut un asemenea tărăboi în sala de tribunal, încât procesul s-a lungit luni la rândul. Cazul era departe de a fi soluţionat când judecătorul a făcut infarct şi procesul a fost anulat.

Rogge şi Kempner au încercat să redeschidă cazul, însă acesta a fost clasat la sfârşitul războiului.

Implicaţiile acestor procese au stârnit nelinişti printre

---

[738] James Wechsler, „Sedition and Circuses“, The Nation, 6 mai 1944.

[739] Depoziţia de deschidere a lui Rogge este reprodusă în St. George şi Lawrence, A Trial on Trial, p. 129.

susţinătorii libertăţilor civile din America, însă Kempner, alungat nu de mult din patria natală ca element subversiv, i-a ajutat fără preget pe americani să înăbuşe şi să elimine potenţialii duşmani. Important era că lupta din nou împotriva naziştilor şi că-şi făcea un renume. La doar câţiva ani după ce debarcase în Hoboken, Kempner se învârtea în cercurile celor mai influenţi politicieni americani.

Întâmplarea a făcut ca procurorii ce instrumentau cazurile împotriva provocatorilor nazişti să urmeze cariere strălucite în viaţă. În curând, aceştia aveau să-i ofere lui Kempner şansa vieţii sale.

Pe lângă sprijinul dat procurorilor din Departamentul de Justiţie, Kempner continua să-i trimită scrisori linguşitoare lui Hoover[740], sperând să intre în graţiile directorului FBI, a cărui campanie împotriva potenţialelor elemente subversive depăşea cu mult eforturile Diviziei Speciale de Apărare. În mai 1941, lista de „potenţiali inamici" a Biroului – întocmită pe baza informaţiilor strânse cu ajutorul programului de supraveghere domestică autorizat în secret de Roosevelt în urmă cu cinci ani – număra 18.000 de persoane[741]. Kempner i-a trimis lui Hoover o notă prin care recomanda FBI-ului să-şi facă pregătirea pentru o Europă postbelică prin studiul problemelor poliţieneşti de bază: „cadre, regiuni, locaţia actuală a sediului, trăsăturile forţelor locale etc... Mi-ar face plăcere să redactez o notă privind principalele probleme cu care ne vom confrunta; s-ar putea să slujească mai multor ţeluri".

---

[740] Kempner către Hoover, 1 ianuarie, 30 mai, 28 octombrie şi 10 decembrie 1942 şi 21 februarie, 2 septembrie şi 26 februarie 1943, Kempner Papers, Box 43.

[741] Gary, Nervous Liberals, p. 201.

S-a oferit să dea informaţii despre Kurt Daluege, comandantul de poliţie nazist şi „un individ primejdios” ridicat la rang de protector adjunct în fosta Cehoslovacie.

I-a trimis şi cadouri. Cu ocazia Crăciunului din 1942, Kempner i-a dăruit directorului FBI un exemplar din cartea sa despre naziști, *Amurgul justiţiei*, publicată în 1932 sub pseudonimul Eike von Repkow. Procurorul susţinea că numai două exemplare supravieţuiseră. Celelalte fuseseră incinerate din ordinul lui Hitler. Cu altă ocazie, Kempner i-a oferit un exemplar în original al raportului asupra naziştilor la care lucrase în cadrul Ministerului de Interne Prusac în 1930. „Am luat acest [document] istoric şi profetic cu mine, cu riscurile de rigoare”, o contribuţie importantă la muzeul FBI, după cum l-a asigurat pe Hoover.

Kempner a înţeles cu timpul că se putea baza mereu pe răspunsuri scurte, politicoase şi impersonale la scrisorile sale[742]. Deşi corespondenţa nu a dus la întâlnirea între patru ochi pe care dorea s-o aibă cu cel mai faimos om al legii din America, Hoover a retrimis una dintre scrisori unui agent special, şeful agenţiei FBI din Philadelphia[743], dându-i instrucţiuni să-l ia în primire, astfel că, în 1942, Kempner a fost angajat pe post de cercetător şi informator secret. Era un simplu „angajat special”, în esenţă un mercenar plătit cu 14 dolari pe zi plus cheltuielile de rigoare, însă Kempner se considera privilegiat să lucreze pe orice post FBI şi, dat fiind timpul pe care l-a alocat Biroului, această muncă i-a adus un salariu lunar frumuşel. La sfârşitul anului, Kempner i-a mulţumit lui Hoover pentru că-i oferise şansa să-şi „aducă modesta contribuţie la lupta noastră împotriva lui Hitler;

[742] În autobiografia lui, Kempner scria că l-a întâlnit pe Hoover la un moment dat, în legătură cu un caz, iar directorul FBI l-a sfătuit să nu recunoască în America faptul că este avocat. Kempner, Ankläger, p. 180.

[743] Hoover către Kempner, 10 iunie 1942, Kempner Papers, Box 43.

de data aceasta, de partea învingătorilor, nu a învinşilor, ca în 1928 şi 1932”[744]. Hoover i-a răspuns la fel de laconic, apreciind sprijinul lui Kempner drept „foarte încurajator”.

În acea perioadă, meseria de angajat special al Biroului însemna înainte de toate combaterea comunismului. Pentru Hoover, Războiul Rece începuse înainte de sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial. Era convins că sovieticii derulau deja activităţi de spionaj în Statele Unite, cu ajutorul unor comunişti americani.

Kempner se afla în fruntea unei echipe restrânse de cercetători şi traducători germanofoni însărcinaţi cu colectarea datelor biografice despre liderii comunişti germani, cu monitorizarea facţiunilor comuniste din Philadelphia şi cu redactarea de înştiinţări despre posibile organizaţii comuniste paravan[745]. Kempner dădea informaţii despre Societatea Germană din Pennsylvania şi despre traficul naval de pe Delaware. Echipa sa traducea articole din ziare, publicate de comuniştii germani în Londra, Ciudad de México, Buenos Aires şi New

York. Procurorul se deplasa lunar în Manhattan să achiziţioneze publicaţii comuniste ce urmau a fi analizate de FBI.

În februarie 1943 s-a oferit chiar să spioneze anumite „persoane din New York ce aveau strânse legături cu Partidul Comunist Central European”, şi care se pregăteau deja să plece în Germania pentru a prelua puterea în regimul postbelic, după cum i-ar fi spus Kempner agentului special responsabil de caz. „Acest scriitor pretinde că va lucra la un studiu ştiinţific despre planificarea postbelică”.

Totodată, Kempner strângea şi dădea informaţii[746]

---

[744] Kempner către Hoover, 19 decembrie 1942, şi Hoover către Kempner, 28 decembrie 1942, Kempner Papers, Box 1 şi Box 43.

[745] Memoriul lui Kempner către agentul special FBI însărcinat cu ancheta, 8 ianuarie 1945, Kempner Papers, Box 43.

[746] Notele lui Kempner, Kempner Papers, Box 43.

despre un grup restrâns de indivizi din SUA şi Germania, deopotrivă personalităţi şi anonimi: Harry Eisenbrown, un profesor american care se reîntorsese în Germania în 1937 pentru a preda; Ezra Pound, poetul american care-şi exprimase simpatia pentru Hitler; Fred Kaltenbach, născut în Dubuque, Iowa, care petrecuse războiul în Berlin, ţinând cuvântări pronaziste la radio, destinate publicului american; în final, Ruth Domino, o scriitoare germană despre care biroul credea (în mod eronat) că era căsătorită cu un agent de seamă al Cominternului din America, pe nume Gerhart Eisler.

Nu degeaba afirmase Rudolf Diels că R. Kempner „avea stofă de agent al Gestapoului”.

FBI-ul strângea o arhivă uriaşă de dosare secrete ce adunau informaţii cu privire la activităţile a milioane de americani, iar Kempner îşi aducea modesta contribuţie la cauză.

Rosenberg pe un aerodrom din Kiev în timpul unei vizite în Ucraina, în 1942. Ministerul Reichului pentru Teritoriile Ocupate din Est, în fruntea căruia se afla, nu şi-a găsit echilibrul. *(Yad Vashem)*

21

Ministerul Haosului

O deznădejde amară i-a cuprins pe naţionaliştii ucraineni care-şi închipuiau că invazia germană din 1941 vestea înfiinţarea unui stat nou, independent[747]. În iulie, valul de arestări făcute de forţele lui Reinhard Heydrich au curmat în Lvov năzuinţele de scurtă durată pentru independenţă, iar la sfârşitul verii, Hitler rupea deja Ucraina în bucăţi.

În ciuda încredinţărilor de pe fluturaşii de propagandă răspândiţi pe teritoriul Ucrainei, naziştii n-aveau nici cea mai mică intenţie să elibereze popoarele din răsărit.

La 1 august, Hitler a hotărât să alipească Galiţia, provincie din vestul ţării, Guvernământului General al lui Hans Frank. În septembrie s-a pus în vedere ca România să primească o fâşie din sud-vestul Ucrainei ce includea Odesa, port-cheie la Marea Neagră. Generalul Ion Antonescu, şeful statului român, semnase o alianţă cu Germania şi îşi trimisese ostaşii să lupte alături de naziști în cadrul Operaţiunii Barbarossa în vara lui 1941. Aceştia s-au dovedit a fi printre cei mai entuziaşti executanţi ai soluţiei finale. În primul an de război, trupele lui Antonescu vor masacra 380.000 de evrei – pe unii cu mitraliera, pe alţii arzându-i de vii, sau lăsându-i să moară de foame.

Când Hitler i-a oferit Odesa, Antonescu a refuzat: nu putea să apere un port atât de important. Însă Rosenberg era încredinţat că generalul se va răzgândi. Armatele

---

[747] Dallin, German Rule in Russia, 1941-1945, p. 121, n. 5. Vezi şi Berkhoff, Harvest of Despair, p. 52.

române au asediat oraşul în luna august; 17.000 de soldaţi aveau să fie ucişi, şi alţi 74.000 răniţi înainte ca oraşul să se predea în octombrie. „Ostaşii români au înconjurat Odesa şi au făcut mari sacrificii în luptă”, scria Rosenberg în jurnal... Antonescu a suplimentat cu 15 divizii. Pofta vine mâncând!”[748]

Rosenberg nu agrea deloc ideea „dezmembrării” Ucrainei. „Se pare că nesăbuinţa şi judecata dreaptă s-au luat la trântă, într-o luptă nedecisă... îmi închipui că praful se va alege de planurile de a-i coopta pe ucraineni împotriva Moscovei dacă cedăm.”[749]

Era însă limpede că, în pofida asigurărilor date lui Rosenberg şi altor nazişti înainte de război, Hitler nu avea să acorde popoarelor răsăritene dreptul la autodeterminare. Un stat ucrainean liber şi rebel putea să devină un adversar redutabil în viitor. De asemenea, Hitler se împotrivea propunerii lui Rosenberg de-a înfiinţa o nouă universitate în Kiev cu scopul de a revigora cultura şi mândria slavică. „Ar fi o greşeală să încercăm să-i educăm pe băştinaşi”, le-a spus confidenţilor la cină, într-unul din monologurile sale secrete din timpul războiului, documentate de Bormann şi publicate după război. „Le putem oferi doar semidoctism – exact de asta este nevoie pentru declanşarea unei revoluţii!”[750] Nu avea de gând nici măcar să-i alfabetizeze.

Ucrainenii n-aveau să primească nimic de la nazişti.

Ba, mai rău, în pofida împotrivirii ferme a lui Rosenberg[751], Hitler i-a oferit lui Antonescu acea fâşie de teritoriu ucrainean dintre Nistru şi Bug reclamată de mareşal, cunoscută sub denumirea de Transnistria.

---

[748] Jurnalul lui Rosenberg, 1 şi 7 septembrie 1941.
[749] Ibid., 1 septembrie 1941.
[750] Trevor-Roper, Hitlers Table Talk 1941-1944, p. 28.
[751] Dallin, German Rule, pp. 120-122.

În septembrie 1941, Rosenberg a înţeles, în cele din urmă, că pierduse bătălia. „Führerul e de părere că, dacă un popor atât de numeros se lasă mereu asuprit, nu merită să fie privit ca independent de către alţii”[752], nota în jurnal. Rosenberg nu-şi putea ascunde nedumerirea. Oare fusese indus în eroare de eroul său? „Poziţia lui diferă de a mea şi, după cum am avut temeiuri să cred, diferă de cea pe care o agrea în trecut”.

Însă, ca întotdeauna, Rosenberg l-a urmat credincios pe Führer. În urma vizitelor întreprinse în Berdîciv şi Jîtomîr, Hitler s-a încredinţat şi mai mult de decăderea acelor oameni. „Deloc surprinzător, dat fiind că sunt oraşe preponderent evreieşti”, nota Rosenberg în jurnal. Poate că Hitler avea dreptate. Poate că nu avea rost să revitalizeze cultura ucraineană. Poate că era mai bine să-i lase în plata Domnului, „adică în primitivismul în care se scăldau”[753]. „Pământul roditor, bogăţia resurselor naturale şi, nu în ultimul rând, sângele vărsat de *germani* au provocat schimbarea de atitudine a Führerului, iar nevoia de a aproviziona *Europa* cu hrană l-a determinat să se ocupe personal de păzirea acestor resurse. La urma urmei, el a cucerit Ucraina”.

Cu toate acestea, Rosenberg era îngrijorat. În curând, administraţia sa avea să se confrunte cu „rezistenţă pasivă” şi cu tentative de asasinat. Va fi poate nevoie de un milion de soldaţi să ţină în frâu o populaţie furioasă. Ucrainenii ar fi putut trece de partea ruşilor, generând un „front panslav, întocmai ce m-am străduit să evit în planul meu original”. Lăsată la voia întâmplării, situaţia la faţa locului putea degenera cu uşurinţă într-o adevărată răzmeriţă împotriva naziştilor.

Încetul cu încetul, ucrainenii realizau că înlocuiseră

---

[752] Jurnalul lui Rosenberg, 1 septembrie 1941.
[753] Ibid., 1 octombrie 1941.

pur şi simplu un asupritor cu altul.

Marele plan al Führerului în privinţa Răsăritului era să-l transforme în colonie. Germanii aveau să cârmuiască acest spaţiu, aşa cum le fusese hărăzit din naştere. „Trebuie să preschimbăm teritoriile recent cucerite într-o Grădină a Edenului”[754]. „Spaţiul vital” de care vorbise ani la rândul era în cele din urmă la îndemâna lui.

Dar în noul imperiu nazist domnea confuzia. Oamenii din subordinea lui Rosenberg se aflau la sute de kilometri depărtare de sediul său din Berlin. Ordinele ce soseau în aceste regiuni îndepărtate erau mai mult sau mai puţin depăşite. Dat fiind că legăturile telefonice erau sub orice critică, iar curierii se mişcau încet, lui Rosenberg îi era cu neputinţă să ţină situaţia în frâu. Ca urmare, începând cu comisarii Reichului şi până la cei mai neînsemnaţi lideri de raion, cu toţii aveau libertate sporită în interpretarea şi nesocotirea ordinelor primite de la îndepărtatul Ostministerium al lui Rosenberg. În Est, „fiecare face aşa cum îl taie capul”[755], observa Goebbels.

Atât de împrăştiat şi de încâlcit era departamentul lui Rosenberg, încât Goebbels l-a supranumit „Ministerul Haosului”. „În ministerul cu pricina se elaborează strategii pentru următorii zeci de ani, când, de fapt, problemele de actualitate sunt atât de presante, încât nu suferă amânare”, nota Goebbels în jurnal. „Incompetenţa ministerului se datorează faptului că sunt prea mulţi teoreticieni acolo şi prea puţini oameni pragmatici”[756]. Mai circula o poreclă dată funcţionarilor lui Rosenberg: *Ostnieten*, adică „nulităţile din Est”.

Rosenberg nu avea nicio autoritate asupra SS-ului lui

---

[754] Lower, Nazi Empire-Building and the Holocaust in Ukraine, p. 99.
[755] Lochner, The Goebbels Diaries, p. 409.

[756] Ibid., p. 229.

Himmler şi era obligat să susţină eforturile lui Göring de a confisca mâncare şi materii prime din Ucraina.

Mai rău, subalternul său din Ucraina, Erich Koch[757], se dovedea a fi un despot insubordonat, confirmând temerile lui Rosenberg din clipa numirii sale de către Führer în luna iulie. Koch, un fost funcţionar feroviar în vârstă de 45 de ani, afirmase odată că nu devenise un „comunist fanatic” doar datorită lui Hitler. Scrisese o carte elogioasă despre Uniunea Sovietică, iar în urmă cu câţiva ani susţinuse chiar o apropiere între naziști şi bolşevici – un defect uriaş în ochii lui Rosenberg. În 1928, Koch a fost numit la conducerea Prusiei Răsăritene, o regiune predominant rurală, unde, potrivit mărturiilor unei cunoştinţe, Hans Bernd Gisevius, agent secret german pe perioada războiului, Koch era renumit pentru aroganţa şi pentru uneltirile sale. „Un demagog de mâna întâi, un aventurier neînfricat, în largul său cu toate îndeletnicirile, [Koch] îşi domina colegii din fruntea ierarhiei. Avea o imaginaţie bogată şi era mereu dornic să răspândească cele mai neverosimile poveşti – în şoaptă desigur, şi numai cu condiţia păstrării secretului”[758]. în Prusia Răsăriteană, Institutul „Eric Koch” s-a transformat într-un vast şi corupt imperiu financiar, având acţiuni în numeroase companii; uneori, proprietarii erau nevoiţi să vândă întregul stoc de acţiuni pentru a evita arestarea. Veniturile obţinute din acest conglomerat îi facilitau un stil de viaţă luxos.

Într-o altă ţară, Koch „ar fi putut face mult bine”, scria Gisevius. „Însă, dispunând de puteri discreţionare, şi-a pus, în chip inevitabil, talentele versatile în slujba escrocheriilor. În 1941, la data repartizării sale în Ucraina,

---

[757] Buttar, Battleground Prussia, p. 5; Berkhoff, Harvest of Despair, pp. 36-37; Dallin, German Rule, p. 125.

[758] Gisevius, To the Bitter End, pp. 200-201.

devenise un megaloman”. Koch trăia regeşte – unde altundeva decât în oraşul prusac Königsberg.
Koch şi Rosenberg aveau viziuni diametral opuse în privinţa Estului. Koch era întru totul de-acord cu Führerul: germanii – stăpâni, ucrainenii – sclavi. Nimic nu trebuia să împiedice exploatarea lor nemiloasă de către naziști. „Nu am venit aici să răspândesc bucurie. Am venit să-l ajut pe Führer. Trebuie muncă, muncă şi iar muncă” [759], afirma el într-un discurs.

Koch, care purta mustaţă à la Hitler şi părul dat pe spate, scoţându-i în evidenţă fruntea proeminentă, nu încerca să-şi ascundă aceste vederi extreme, nici măcar faţă de cei pe care-i asuprea. „Dacă voi da peste un ucrainean vrednic să stea la aceeaşi masă cu mine, va trebui să-l împuşc!” declara la un moment dat. Cu o altă ocazie, a afirmat „că cel mai neînsemnat muncitor german valorează de o mie de ori mai mult din punct de vedere rasial şi biologic decât populaţia de-aici”. Aveau de-a face cu *Untermenschen*, suboameni. Contactul dintre rase trebuia îngrădit; nici nu se punea problema raporturilor sexuale. „Acest popor trebuie cârmuit cu mână de fier, ca să ne ajute la câştigarea războiului. Nu i-am dezrobit ca să aducem belşug în Ucraina, ci ca să asigurăm spaţiul vital necesar Germaniei, precum şi o sursă de hrană”, spunea Koch.

Mandatul lui Koch a însemnat guvernarea prin teroare. A luat măsuri „dure şi necruţătoare”. Nesupunerea era pedepsită cu maximă asprime, adeseori cu moartea. Koch dorea ca populaţia să trăiască sub „ameninţare continuă”, chiar şi atunci când nu recurgea la provocări.

Pe scurt, ucrainenii trebuiau trataţi „asemenea

[759] Dallin, German Rule, p. 439.

negroteilor”[760], potrivit lui Koch. Aceştia urmau să muncească pe plantaţii întinse pentru a hrăni poporul german, într-o imagine desprinsă parcă din statele sudiste ale Americii antebelice. În Ucraina, populaţia avea să fie biciuită public. Când Rosenberg a protestat într-o scrisoare împotriva acestui tratament, cerându-i să pună capăt biciuirilor, Koch a ridicat din umeri. „Într-adevări-a scris în legătură cu un astfel de incident –, circa 20 de ucraineni au fost biciuiţi de poliţie pentru sabotarea construcţiilor unui important pod peste Nipru. N-am ştiut nimic despre aceste măsuri. Dacă aş fi ştiut ce val de reproşuri avea să genereze fapta lor, aş fi ordonat, probabil, împuşcarea lor pentru sabotaj.”[761]

Rosenberg a subliniat faptul că diferendele sale cu Koch erau mai degrabă de natură pragmatică decât deontologică. Într-adevăr, naziştii trebuiau să pacifice regiunea pentru a extrage resursele necesare, însă combinaţia de „improvizaţie capricioasă şi comportament provocator şi strident”[762] caracteristică lui Koch era pur şi simplu contraproductivă, i-a scris el comisarului pentru a-l pune la punct. Declaraţiile publice făcute de Koch atrăgeau duşmănia localnicilor şi îi îndemnau să se alăture Rezistenţei. Era mai cuminte să nu divulge părerea naziştilor despre slavi. Cruzimea lui Koch avea să ducă la „acte de sabotaj şi la formarea unor deprinderi partizane”. Rosenberg avea să noteze ulterior în jurnal: „un popor îndură multe, dar nu dispreţul făţiş”[763].

Rosenberg s-a plâns Führerului, însă Koch se bucura

---

[760] Lower, Nazi Empire-Building, p. 131.

[761] Memoriul lui Koch către Rosenberg din 16 martie 1943, reprodus drept 192-PS în Trial of the Major War Criminals, vol. 25, pp. 25-88, citat în Dallin, German Rule, p. 157.

[762] Rosenberg către Koch, 13 mai 1942, citat ibid., pp. 134-135.

[763] Jurnalul lui Rosenberg, 18 decembrie 1942.

de susţinerea lui Hitler. Pe deasupra, comunica mai uşor cu acesta: „Bârlogul Lupului”, cartierul general al Führerului, se afla în Prusia Răsăriteană, chiar în inima regiunii administrate de Koch, în vreme ce biroul lui Rosenberg se afla la 650 de kilometri depărtare, în Berlin.

Graţie sprijinului acordat de prietenul şi aliatul său Martin Bormann, Koch îi raporta direct şi în mod regulat Führerului, pe când Rosenberg îi trimitea note de departe[764].

Zvonul că, la sediu, adversarii săi îl porecliseră *schlapp* (slab) a ajuns şi la urechile lui Rosenberg.

Neînţelegerile dintre cei doi n-ar fi contat dacă războiul ar fi luat sfârşit în câteva săptămâni sau luni. Dar la sfârşitul lui 1941, sovieticii izbutiseră în cele din urmă să se regrupeze şi să oprească ofensiva nazistă. Peste 300.000 de soldaţi germani au fost ucişi sau răniţi pe Frontul de Est. S-au retras primele unităţi, a început să ningă, iar sovieticii i-au atacat pe germani la periferia Moscovei. Totul – de la planurile violente la proiectele utopice – pornea de la premisa unui deznodământ rapid al luptelor din răsărit.

Însă pe germani îi aştepta un război de lungă durată.

„Unii încă n-au înţeles că lucrurile trebuie gândite altfel de-acum înainte”[765], scria Rosenberg în jurnal.

În vreme ce Rosenberg dezbătea tratamentul la care erau supuşi ucrainenii, funcţionarii săi civili pregăteau, alături de ofiţerii SS, un nou masacru împotriva evreilor din teritoriile răsăritene. Heydrich a vizitat Minskul în aprilie 1942, iar în decursul a cinci zile din mai au fost executaţi în regiune 16.000 de evrei din ghetouri. După un nou val de execuţii ce a avut loc în primăvara şi vara acelui an, Lohse, comisarul Reichului din subordinea lui Rosenberg, a

---

[764] Dallin, German Rule, p. 133.

[765] Jurnalul lui Rosenberg, 18 decembrie 1942.

fost înştiinţat de Wilhelm Kube, şeful administraţiei civile din Belarus, că „în ultimele zece săptămâni am lichidat circa 55.000 de evrei”[766]. Pogromuri similare au avut loc în Ucraina, unde doar câteva mii de evrei au fost cruţaţi în vederea muncii silnice. La 26 decembrie 1942, Himmler a primit un raport privind uciderea în ultimele patru luni a 363 211 evrei în Ucraina şi în oraşul polonez Białystok.

În toiul acestui măcel dirijat, unul dintre iniţiatorii acestei operaţiunii şi-a pierdut viaţa.

În septembrie, Hitler l-a numit pe Heydrich la cârma Protectoratului Boemiei şi Moraviei, parte a fostei Cehoslovacii. Heydrich a înăbuşit orice formă de rezistenţă. Drept răspuns, liderii cehi aflaţi în exil la Londra au pus la cale cu ajutorul britanicilor asasinarea sa. La 27 mai 1942, doi asasini au atacat automobilul lui Heydrich cu pistoale şi grenade; acesta a murit o săptămână mai târziu de pe urma rănilor suferite. Naziştii au răzbunat asasinarea lui Heydrich cu un val de execuţii[767]. Satul Lidice, suspectat că i-ar fi ascuns pe asasini, a fost ars din temelii. Bărbaţii au fost executaţi, iar femeile, trimise în lagăre de concentrare. Copiii din Lidice au fost împărţiţi pe categorii rasiale. Cei „adecvaţi” au fost adoptaţi de familii germane, în vreme ce restul au fost executaţi.

Fireşte, moartea lui Heydrich nu a încetinit câtuşi de puţin procesul de exterminare a evreilor.

Primul lagăr de exterminare a luat fiinţă la Kulmhof, în Polonia, unde, începând cu decembrie 1941, evreii erau înghesuiţi câte 50 în camioane de gazare asemănătoare celor ce stârneau groază în ghetoul din Minsk. Prima cameră de gazare a fost construită în lagărul de la Belzec,

---

[766] Kube către Lohse, 31 iulie 1942, reprodus drept 3428-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy and Aggression, vol. 6,pp. 130-133.

[767] Evans, The Third Reich at War, pp. 275-278.

în estul Poloniei, şi dată în folosinţă în martie 1942. Încăperea fusese proiectată după modelul sălilor cu duşuri de decontaminare însă aici, ţevile redirecţionau eşapamentul camioanelor înăuntru.

Lagăre similare au fost înfiinţate la Sobibor şi Treblinka în primăvara şi vara acelui an, iar lagărul de la Majdanek a fost prevăzut cu camere de gazare. Curând, victimele au ajuns să înţeleagă rostul duşurilor. La Treblinka, evreii dezbrăcaţi erau bătuţi şi hărţuiţi în timp ce străbăteau, îngroziţi, culoarul ce ducea spre camera de gazare. „Calea spre Rai”, după cum o botezaseră SS-iştii.

Cel mai mare centru de exterminare, Auschwitz-Birkenau, situat la câteva sute de kilometri spre vest de râul Vistula, a intrat în funcţiune din februarie 1942, reprezentând ultima oprire pentru evreii din Germania, Franţa, Belgia, Olanda, Italia, Serbia, Slovacia, România, Croaţia, Polonia, Danemarca, Finlanda, Norvegia, Bulgaria, Ungaria şi Grecia. La Auschwitz, germanii au proiectat un sistem de exterminare atât de eficient, încât a fost patentat de autorul său. Victimele erau închise în încăperi subterane. Prin tavan erau coborâte canistre cu pastile de Zyklon B, un pesticid ce conţine cianură. După ce toţi evreii erau omorâţi, câţiva deţinuţi din lagăr le scoteau plombele de aur, protezele şi părul, le aşezau trupurile în lifturi şi le trimiteau la etaj, unde urmau să fie arse în cuptoare.

Per total, în cele şase lagăre, naziştii au ucis peste trei milioane de oameni[768], majoritatea evrei (aproximativ jumătate din totalul evreilor omorâţi în timpul războiului).

În toiul masacrelor, Himmler le-a vorbit deschis liderilor SS reuniţi într-o sală din oraşul polonez Poznan despre activitatea lor. „Majoritatea ştiţi ce înseamnă 100 de cadavre, întinse unul lângă celălalt, sau 500, sau 1.000.

---

[768] Ibid., pp. 282-302.

Ştiţi ce înseamnă să rezistaţi... asta ne-a călit. E o filă de aur din istoria noastră, una care nu a fost scrisă şi nu va fi scrisă niciodată”[769].

O serie de campanii militare de succes pe teritoriul sovietic au retrezit speranţele germanilor în 1942. Naziştii au pătruns vijelios în Crimeea şi în Caucaz, iar la 12 septembrie, după săptămâni de bombardamente devastatoare executate de Luftwaffe, Armata a 6-a sub comanda generalului Friedrich Paulus intra în Stalingrad[770].

Stalingradul era un oraş-cheie pe Volga, făcând legătura dintre Moscova şi Marea Caspică. Hitler dorea acest trofeu cu tot dinadinsul, jurând să masacreze toţi bărbaţii şi să deporteze întreaga populaţie de femei şi copii. Conştient de importanţa strategică şi simbolică a oraşului care-i purta numele, Stalin a aruncat în luptă toate forţele de care dispunea. Armata Roşie a refuzat să depună armele, trăgând dintre dărâmături asupra nemţilor şi punând capcane la tot pasul. Hărţuiţi constant, soldaţii germani au fost luaţi pe nepregătite de puternica contraofensivă sovietică din noiembrie, care a dus la încercuirea a 250.000 de germani. Tentativele de a crea un pod aerian sau de-a sparge încercuirea au eşuat, astfel că trupele au căzut curând pradă foametei, îngheţului, păduchilor şi crizei de muniţie. Milioanele de scrisori trimise acasă de soldaţii asediaţi au adus criza la cunoştinţa poporului german.

Hitler nu i-a permis generalului Paulus să iasă din încercuire, căci asta ar fi însemnat retragerea din faţa inamicului. Nici nu i-a îngăduit să cedeze lupta. Însă la 31 ianuarie 1943, Paulus, înţelegând zădărnicia strădaniilor

---

[769] Discurs al lui Himmler, 4 octombrie, 1943, reprodus în Noakes, Nazism: A History in Documents, vol. 2, p. 1199.

[770] The Third Reich at War, pp. 409-423.

sale, s-a predat în cele din urmă sovieticilor.

Înfrângerea a năucit poporul german. Peste întreg Reichul s-a aşternut o tăcere mohorâtă. În anumite cercuri, Stalingradul era văzut, chiar şi la acea dată, drept ceea ce avea să reprezinte începutul sfârşitului.

În acelaşi timp, temerile lui Rosenberg se adevereau în teritoriile ocupate. Alimentată de brutalitatea crescândă a ocupaţiei naziste, mişcarea de rezistenţă a prins tot mai mult contur. Germanii se confruntau cu sabotaje, asasinate şi sfidări de tot felul, pe măsură ce disidenţii se alăturau grupurilor de partizani[771]. Decizia lui Rosenberg de a-şi scurta vizita din mai 1942 în Ostland s-a dovedit inspirată; trenul în care urma să călătorească a deraiat după ce sabotorii au secţionat liniile[772]. Peste câteva luni, un spion sovietic capturat la Kiev dezvăluia existenţa unui complot de asasinare a lui Rosenberg în timpul unei vizite în Ucraina[773]. Sabotorii plănuiau să arunce în aer clădirea operei, însă în ziua cu pricina, sala era plină cu civili ucraineni. Alte atentate similare au fost zădărnicite din cauza unor schimbări de program.

Din jurnalul lui Rosenberg aflăm că în Uniunea Sovietică umbla vorba că, după ce partizanii deschiseseră focul asupra lui în timpul unei deplasări, ideologul se „baricadase în casă: două rânduri de obloane de fier, pereţi ranforsaţi şi mitraliere ascunse la ferestre”[774]. Potrivit zvonului, purta vestă antiglonţ şi era mereu însoţit de un corp impresionant de gardă. Minciuni şi iar minciuni. Rosenberg era de-a dreptul amuzat. „În clipa de faţă, la mine în casă nu locuieşte nicio persoană de sex masculin, şi n-am călătorit *niciodată* cu escortă SS”. Buletinul de la

---

[771] Ibid., p. 402.
[772] Cecil, The Afyth of the Master Race, p. 213.
[773] Jurnalul lui Rosenberg, 30 noiembrie 1942.
[774] Ibid., 20 noiembrie 1942.

radio se încheia cu ceea ce părea a fi o chemare la arme a comuniştilor germani împotriva lui Rosenberg, „cu alte cuvinte, o nouă instigare la crimă”.

Rezistenţa era alimentată de campania sângeroasă a naziştilor în căutarea forţei de muncă silnică[775]. Acum că milioane de germani erau pe front, fabricile, gospodăriile şi minele patriei duceau lipsă de muncitori. Iniţial, naziştii au răspândit afişe şi broşuri de propagandă în teritoriile ocupate din est. În cinematografe rula un scurt buletin informativ, intitulat *Vino în minunata Germanie*. Germanii promiteau salarii bune, cazare şi servicii medicale gratuite, ba chiar şi conturi personale de economii.

La început, ucrainenii mai optimişti s-au oferit voluntari, însă curând au apărut zvonurile sinistre: muncitorii călătoreau în vagoane fără mâncare sau toaletă; cei care încercau să scape erau duşi în lagăre de concentrare. La mijlocul anului 1942, nimeni nu mai mergea de bunăvoie. Unii se temeau că naziştii îi vor trata ca pe evrei; circulau zvonuri cum că muncitorii care urcau în trenuri erau împuşcaţi şi făcuţi săpun.

Oficialii din Berlin impuneau cote tot mai mari. Beneficiind de sprijinul liderilor locali din Ucraina, naziştii îi ridicau pe oameni din pieţe şi cinematografe. În sate făceau razii în miez de noapte. Dacă sătenii fugeau din calea lor, naziştii le ardeau casele şi le confiscau animalele, în gări aveau loc violenţe când familiile erau dezbinate cu forţa. Potrivit unor mărturii, naziştii obligau femeile însărcinate să avorteze ca să nu fie scutite de muncă.

În cele din urmă au fost racolate întregi categorii de vârstă. „Ucraina e eliberată de ucraineni”[776], circula o vorbă printre victimele campaniei de recrutare forţată.

---

[775] Berkhoff, Harvest of Despair, pp. 255-272.

[776] Citată Ibid., p. 264.

Peste trei milioane de oameni din teritoriile ocupate au fost transportaţi în apus pe durata războiului; dintre aceştia, un milion şi jumătate veneau din Ucraina.

În Berlin, Rosenberg îşi făcea griji în privinţa regimului de muncă. Pe cei care gândiseră programul îi interesa doar promptitudinea şi îndeplinirea cotelor. Nu luau în calcul efectele negative ale violenţelor crescânde. „Reichul are nevoie de două milioane de muncitori răsăriteni”, nota el.

„Însă asta înseamnă o lovitură cruntă dată reconstrucţiei din Est[777]. Dacă înconjurăm satele de la bun început, nu facem decât să retrezim spaima deportărilor bolşevice şi, până la urmă, să îngreunăm misiunea *tuturor*”.

Recrutarea muncitorilor cu forţa a avut un singur rezultat: a ridicat ţara împotriva stăpânirii naziste.

Aceasta nu era singura problemă cu care se confrunta ministerul lui Rosenberg. Subalternii săi din Răsărit aveau mare nevoie de mobilier pentru apartamentele lor. Pentru a îmbunătăţi aceste „condiţii mizere”[778], ministrul i-a trimis lui Hitler o cerere în care propunea confiscarea „mobilierului casnic” din locuinţele evreilor apuseni – atât ale celor care fugiseră, cât şi ale celor ce „urmau să plece în curând”. Naziştii confiscaseră deja toate obiectele de artă descoperite în locuinţele evreilor plecaţi. Acum, graţie Möbel Aktion[779], sau Operaţiunii Mobila, urmau să confişte obiecte mai banale: mese, scaune, veselă, pături şi oglinzi.

Având sediul într-un conac cu 50 de încăperi pe care

---

[777] Jurnalul lui Rosenberg, 12 octombrie 1942.

[778] Memoriul lui Rosenberg intitulat „Cu privire la posesiunile evreilor din Franţa“, din 18 decembrie 1941, reprodus drept 001-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, p. 1.

[779] Dreyfus, Nazi Labour Camps in Paris, pp. 1-33, 56-82.

naziştii îl confiscaseră unui cuplu de evrei înstăriţi, Kurt von Behr angaja companii de transport pentru a goli locuinţele neocupate ale evreilor din Franţa, Belgia şi Olanda. Peste 69.000 de locuinţe au fost devalizate în doi ani şi jumătate[780].

Von Behr a înfiinţat trei depozite în centrul Parisului pentru sortarea, repararea şi ambalarea mobilierului, angajând totodată muncitori evrei dintr-un lagăr de concentrare de la Drancy, o suburbie din nord-estul capitalei. Unul dintre lagăre luase fiinţă într-un fost depozit de mobilă. Altul într-o vilă spaţioasă şi elegantă dintr-un cartier bogat al oraşului. Al treilea într-un antrepozit de lângă calea ferată.

În lagăre soseau zilnic mii de lăzi conţinând nu doar mobilă, ci şi covoare, seifuri, veselă, argint, jucării, cărţi, pături, lămpi, unelte, haine, ba chiar şi cămăşi de noapte – pe scurt, cam tot ce te aştepţi să aibă o gospodărie.

Cei însărcinaţi cu trierea au găsit farfurii cu resturi de mâncare şi scrisori neterminate. Uneori, muncitorii îşi recunoşteau, spre uimirea lor, propriile lucruri. Unul dintre ei a găsit o poză cu fiica lui[781].

Croitoresele evreice din lagăre confecţionau, cu ajutorul materialelor textile confiscate, haine pentru funcţionarii naziști şi pentru familiile lor, inclusiv rochii, poşete sau pantofi pentru soţia lui von Behr.

Primejdia deportării plana în fiecare clipă asupra ocupanţilor lagărelor. Deţinuţii erau înapoiaţi la Drancy nu doar dacă încercau să evadeze, ci, de pildă, pentru simplul motiv că aveau păduchi. De câte ori von Behr inspecta un depozit, le solicita muncitorilor să stea cu faţa spre el, o regulă ridicolă dacă urmările nerespectării ei n-ar fi fost atât de mortale. Cu timpul, evreii au înţeles că muncitorii

---

[780] Ibid., p. 120.
[781] Ibid., pp. 66-67.

retrimişi în lagărul de tranzit nu se mai întorceau.

Prada era livrată nu doar funcţionarilor din ministerul lui Rosenberg, în est, ci şi ofiţerilor SS, poliţiei secrete, unei vile deţinute de Göring în Berchtesgaden, precum şi altor nazişti cu relaţii sus-puse. Deţinuţii lustruiau uneori obiectele de preţ şi le aşezau pe rafturi, apoi von Behr îi invita pe demnitari să-şi aleagă ce doreau, de parcă ar fi mers la cumpărături în Wertheim's, pe strada Leipziger din Berlin. Comenzi speciale au fost livrate colaboraţioniştilor francezi, generalilor şi soldaţilor nazişti, civililor germani din cercul familiei von Behr, ba chiar şi vedetelor de cinema.

Potrivit unui deţinut, Rosenberg ar fi comandat „un număr enorm de cearşafuri, prosoape şi alte accesorii"[782]. O doamnă care susţinea că este nepoata lui Rosenberg mergea la Paris în expediţii de cumpărături pentru şeful ei, care avea nevoie de mobilă pentru vila sa din Dahlem, o suburbie înstărită a Berlinului. Cererea a devenit atât de mare, încât responsabilii cu Operaţiunea Mobila din Liège, Belgia, au solicitat arestarea mai multor evrei pentru ca locuinţele lor să poată fi jefuite.

Cu toate acestea, mobilierul confiscat a sfârşit cel mai adesea în locuinţele germanilor de rând. Deşi operaţiunea pornise de la pretextul mobilării birourilor ministerului lui Rosenberg, scopul ei a fost curând modificat. După ce Aliaţii au început să bombardeze marile oraşe germane, grosul mobilei a fost redirecţionat spre miile de familii nevoite să-şi schimbe domiciliul după ce casele lor fuseseră năruite[783].

---

[782] Ibid., p. 69.
[783] Ibid., pp. 16-17.

Între timp, în teritoriile ocupate din Est, Einsatzstabul îşi vedea de misiunea lui principală: jefuirea obiectelor de artă şi a arhivelor cu valoare inestimabilă[784].

Însă acolo grupul operativ avea concurenţă. O divizie specială a armatei a demontat Salonul de Chihlimbar din palatul împărătesei Ecaterina cea Mare, situat în oraşul Puşkin, la sud de Leningrad, împachetând faimoasele panouri sculptate – chihlimbar strălucitor, presărat cu foiţă de aur – şi transportându-le la Königsberg, unde naziştii le-au expus publicului. Soldaţii au mai pus mâna pe renumitul Glob Gottorp al ţarului, un planetariu de trei metri, unde constelaţiile erau suprapuse pe picturi minuţioase ale vietăţilor omonime: leul, ursa, lebăda.

După ce au confiscat tot ce au dorit, nemţii au trecut la vandalizarea palatelor şi a aşezărilor istorice cu o însemnătate aparte pentru ruşi[785]. Au jefuit casa memorială a poetului Aleksandr Puşkin. Şi-au parcat motocicletele în vechea locuinţă a lui Ceaikovski. Au dat foc unor manuscrise rare, găsite în casa lui Tolstoi, Iasnaia Poliana.

Între timp, trupele SS prădau oraşe precum Minsk sau Kiev, livrând cele mai valoroase lucrări la castelul lui Himmler, Wewelsburg, pe post de decoraţiuni, precum şi institutului său arheologic, Ahnenerbe, pentru a fi studiate.

Oamenii lui Rosenberg au izbutit şi ei să pună mâna pe nenumărate comori în teritoriile estice ocupate. Au jefuit bibliotecile palatelor, muzee, dar şi arhivele Partidului Comunist, confiscând sute de mii de cărţi. În Vilnius, Lituania, Einsatzstabul a pus stăpânire pe Institutul

---

[784] Detalii despre jefuirile făcute de Einsatzstab în Est sunt extrase din Collins, „The Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg and the Looting of Jewish and Masonic Libraries Düring World War II“, pp. 24-34, şi Grimsted, Reconstructing the Record of Nazi Cultural Plunder, pp. 25-35.

[785] Nicholas, The Rape of Europa, pp. 192.

Evreiesc de Cercetare, organizând acolo unul dintre nenumăratele puncte centrale de colectare. Circa 40 de evrei din ghetoul oraşului au fost însărcinaţi să catalogheze materialele ce soseau din întreaga regiune şi să pregătească cele mai valoroase cărţi pentru transportul spre Germania[786]. Acţiuni similare au avut loc în Riga, Minsk şi Kiev.

Vagoane pline cu lucrări artistice, cărţi, mobilă şi comori arheologice ruseşti (precum şi o faimoasă colecţie de fluturi) au luat drumul apusului, tăindu-şi drum prin sângele şi noroiul războiului european.

Nu toată prada a supravieţuit. Zeci de mii de cărţi cu valoare inestimabilă au fost distruse. Sulurile de pergament înscrise cu textul Torei şi confiscate în cadrul operaţiunii nu prezentau niciun interes pentru departamentul lui Rosenberg. Un superior din Einsatzstab a sugerat, drept răspuns la o întrebare, ca pielea în care erau învelite să fie folosită pentru a fabrica coperte, curele sau pantofi.

O serie de cărţi s-au pierdut după ce lăzile au fost aruncate din tren pentru a face loc unei încărcături aparent mai preţioase: porci.

„Ce minunat că aceste obiecte de preţ de pe tot cuprinsul Europei se află aici, în siguranţă!”, nota el în jurnal, în 1943, după o vizită la unul dintre depozitele de pradă din Estonia. „Cele mai de seamă lucrări literare, manuscrise de Diderot, scrisorile lui Verdi, Rossini, Napoleon al III-lea etc. Şi, fireşte, toate diatribele evreieşti şi iezuite împotriva noastră”. Rosenberg nu-şi putea ascunde încântarea. Divizia lui „caraghios de mică” înfăptuise atât de multe într-un timp atât de scurt.

La începutul lui 1943, în zorii celei de-a 50-a aniversări, Rosenberg a căzut pradă melancoliei. În timpul

---

[786] Jurnalul lui Rosenberg, 2 februarie 1943.

războiului îşi sărbătorise ziua de naştere (pe care-o împărţea cu nimeni altul decât Göring) cu discreţie, însă anul acesta îşi dorea o aniversare extravagantă, pe măsura importanţei sale în partid. „La urma urmei, Göring şi cu mine am devenit figuri emblematice în istoria revoluţiei naţional-socialiste”, scria el. Dimineaţa a primit vizita unui cor de copii din Tineretul Hitlerist şi din Liga Fetelor Germane, care i-au cântat. La birou a fost întâmpinat de membrii marcanţi ai Partidului Nazist, apoi, în sala festivă din sediul ministerului său – fosta ambasadă sovietică de pe Unter den Linden – peste 200 de oaspeţi au servit tocană şi bere în cinstea sa.

Alţii i-au trimis scrisori înduioşătoare. „Cel mai mult m-a mişcat scrisoarea Führerului, scrisă de mână”, nota Rosenberg. Hitler l-a numit pe Rosenberg printre „cei mai de seamă formatori ai gândirii partidului”, apreciindu-i loialitatea şi dăruindu-i, drept recompensă, 250.000 de mărci. „Ştim amândoi *cât* de mult ne deosebim”, continua Rosenberg. „E conştient de faptul că, în opinia mea, o parte din cei aflaţi în prim-planul politic, probabil din raţiuni de stat, sunt nişte scursuri”. îl consola totuşi gândul că Hitler îl aprecia. „I-am răspuns că acum pot afirma că în toţi aceşti ani nu mi-am pierdut niciodată încrederea în el şi în munca lui, şi că e onoarea supremă pentru mine să pot lupta alături de el”[787].

Însă această încredere urma să-i fie pusă la grea încercare.

Conflictul cu Koch căpăta proporţii, astfel că Rosenberg a pus problema restructurării conducerii ministerului cu unul dintre aghiotanţii principali ai lui Himmler, Gottlob Berger, şeful Biroului Central SS. Rosenberg s-a lansat într-o tentativă disperată de a-l înlătura pe inflexibilul comisar al Reichului din Ucraina,

[787] Însemnare intitulată „După 12 ianuarie 1943“, Ibid.

conştient că avea nevoie de sprijinul unui om puternic, precum Himmler. I-a propus un pact: ideologul urma să-i ofere lui Berger funcţia de secretar de stat responsabil de cadre şi politici, în schimbul susţinerii SS-ului în lupta împotriva lui Koch[788].

În luna ianuarie, Rosenberg a avut o întrevedere de trei ore cu Himmler în Polonia[789], iar şeful SS a acceptat cu entuziasm numirea lui Berger, aşteptând aprobarea lui Hitler[790].

Pentru Himmler, alegerea fusese firească. Plasarea unui aghiotant loial în ministerul lui Rosenberg i-ar fi asigurat o libertate şi mai mare de mişcare în Răsărit. Himmler n-a promis însă nimic în privinţa lui Koch. „Brusc, H. s-a arătat foarte înţelegător cu Koch, pe care îl consideră «o forţă motrice» şi nu cred că Führerul va renunţa la el”, nota Rosenberg în jurnal.

Târgul cu Himmler presupunea ca Rosenberg să se debaraseze de aghiotantul său loial, Georg Leibbrandt, care slujise în Biroul de Externe al lui Rosenberg în perioada 1933-1941, înainte să se alăture ministerului din Răsărit. Liderii SS şi Gestapoul puneau de multă vreme la îndoială loialitatea lui Leibbrandt[791], încă din perioada petrecută în Paris şi în Statele Unite (1931-1933) graţie grantului Rockefeiler.

Leibbrandt s-a arătat resentimentar în momentul concedierii. „Dacă vom pierde războiul, atunci dumneata, domnule ministru, vei fi spânzurat”[792], a prezis el.

Războiul cu Koch a atins un punct critic în primele

---

[788] Mulligan, The Politics of Illusion and Empire, pp. 65-70.

[789] Jurnalul lui Rosenberg, 25-26 ianuarie 1943.

[790] Dallin, German Rule, pp. 168-176. Numirea nu avea să intre în vigoare până în iunie.

[791] Ibid., p. 88.

[792] Cecil, The Myth of the Master Race, p. 212.

luni ale lui 1943. Rosenberg s-a împotrivit unei noi directive nemiloase emise de comisarul Reichului, care a ripostat printr-o ieremiadă de 52 de pagini împotriva rivalului său de-o viaţă, acuzându-l pe Rosenberg că îi submina poziţia şi rugându-l pe Hitler să delibereze asupra problemei.

Rosenberg l-a convocat pe Koch la Berlin, iar în timpul întâlnirii, cei doi adversari au strigat unul la celălalt. Temându-se să nu fie el concediat de Führer, Rosenberg a adresat o scrisoare Cancelariei, cerând să fie lăsat să-l înlăture pe Koch, care „devenise întruchiparea dispreţului voit şi ostentativ pentru oameni”, care „zădărnicise aproape complet o mare oportunitate politică” şi care avea un „complex pe care nu pot să-l descriu decât ca fiind patologic”.

Himmler şi-a păstrat neutralitatea în toată această dispută. Alianţa incertă încheiată cu Rosenberg în ianuarie nu avea nicio greutate. În martie, Hitler a împiedicat numirea lui Berger, considerând-o de prisos; câteva zile mai târziu, Himmler l-a invitat pe Koch pentru a „vorbi pe larg despre toate aceste lucruri”[793].

La 19 mai, Hitler a avut în final o întrevedere cu părţile beligerante la cartierul său general, aflat acum în Vinnitsa, Ucraina.

Rosenberg a descoperit numaidecât că atitudinea Führerului faţă de Ucraina nu se schimbase câtuşi de puţin în ultimii doi ani. De altminteri, nu demult, Hitler le spusese invitaţilor la cină că „oricine aduce vorba despre preţuirea şi civilizarea băştinaşilor merită trimis în lagărul de concentrare!”[794] Tot în acea perioadă, Hitler le-a spus generalilor că, dacă ar fi ajutat la ceva, i-ar fi minţit pur şi simplu pe ucraineni, promiţându-le libertatea. Cât despre

---

[793] Mulligan, Politics of Illusion, p. 70.

[794] Trevor-Roper, Hitler’s Table Talk, p. 466.

măsurile reale de ridicare a nivelului populaţiei, acestea ar fi aprins speranţele oamenilor, îngreunând controlul asupra lor.

După ce a ascultat doleanţele lui Koch şi Rosenberg, Führerul a deliberat. Insistând încă odată că Germania avea nevoie de hrană şi de muncitori din teritoriile ocupate, Hitler a înfierat categoric şi definitiv abordarea pentru care Rosenberg pledase ani la rândul. „Circumstanţele ne obligă la măsuri atât de dure, încât acţiunile noastre nu vor avea niciodată consimţământul politic al ucrainenilor”, a spus Hitler.

La finalul întâlnirii, ministrul spumega de furie, refuzând să-i strângă mâna lui Koch.

Rosenberg suferise o înfrângere categorică, din care nu avea să-şi mai revină[795].

În schimb, ideologul şi-a vărsat amărăciunea în jurnal. Führerul se izolase în spatele paznicilor săi, cu precădere Bormann, şi devenise atât de preocupat de chestiuni militare şi de politică externă, încât nesocotea gravele probleme de pe frontul domestic. Nu mai era loc de dezbateri sau de discuţii. Nu era limpede dacă Bormann dădea mai departe notele lui Rosenberg sau le vâra la sertar, fără a fi citite. Nimeni nu putea şti cu certitudine dacă dispoziţiile trimise de Bormann în numele Führerului erau cu adevărat ordinele lui Hitler sau pur şi simplu iniţiativele personale ale şefului cancelariei[796].

Rosenberg salutase numirea lui Bormann după zborul lui Hess. Părea un „om pragmatic, solid şi hotărât”, şi susţinea cu tărie prigoana lui Rosenberg împotriva bisericilor creştine. La un moment dat, Bormann îl rugase chiar să redacteze un „set de instrucţiuni pentru o nouă conduită de viaţă germană”, un soi de catehism nazist

---

[795] Dallin, German Rule, pp. 157-163.

[796] Jurnalul lui Rosenberg, 7 august 1943.

pentru elevi, menit să înlocuiască învăţăturile morale creştine. Lui Rosenberg i-a spus că fiecare băiat şi fată trebuie să înveţe „legea vitejiei, legea împotriva laşităţii... porunca de a păstra puritatea sângelui”[797].

Tensiunile au apărut după ce Bormann a transcris fără ocolişuri câteva dintre cele mai veninoase remarci făcute în privat de Hitler despre biserică într-o notă secretă, care a circulat printre guvernatorii regionali de partid. Curând, un exemplar a fost găsit în posesia unui preot protestant. „La fel cum influenţa nocivă a astrologilor, prezicătorilor şi a altor impostori este înăbuşită şi eliminată de stat, tot astfel trebuie înlăturată pentru totdeauna şi influenţa bisericească”[798], notase Bormann. Într-o scrisoare, Rosenberg i-a spus lui Bormann că nota fusese prost concepută, sugerându-i să lase asemenea îndeletniciri în seama sa pe viitor. „Nu poţi răsturna 2000 de ani de istorie europeană cu metoda tăietorului de lemne”, nota Rosenberg în jurnal după acest schimb. „B. e un individ practic, însă nu are pregătirea necesară pentru a trata asemenea probleme”. Rosenberg s-a străduit să-şi susţină punctul de vedere cu eleganţă, dată fiind poziţia lui Bormann. Şeful cancelariei i-a răspuns că „nu intenţionase să stârnească atâta vâlvă” şi că, fireşte, Rosenberg era vocea numărul unu când venea vorba de biserici.

Însă numaidecât s-au petrecut lucruri ciudate, scria Rosenberg, „eforturi vizibile de subminare a departamentului meu de partid”. Era limpede că Bormann hotărâse că „anumiţi oameni erau prea mari pentru el, cu

---

[797] Memoriul lui Bormann către Rosenberg, 22 februarie 1940, reprodus drept 098-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 3, pp. 152-157.

[798] Memoriul „Relaţia Naţional Socialismului cu Creştinismul“, nedatat, reprodus drept D-75 în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 6, pp. 1036-1039.

mine în frunte”.

Bormann susţinea că, în măsura în care eforturile lui Rosenberg se concentrau asupra răsăritului, se vedea nevoit să închidă o bună parte din departamentele ce aveau legătură cu funcţia lui de aghiotant ideologic al Führerului. Bormann a încercat totodată să ia operaţiunea furtului de artă de sub tutela Einsatzstabului şi s-o pună în mâinile personalului însărcinat cu proiectarea muzeului Führerului din Linz, acuzându-i pe angajaţii lui Rosenberg de incompetenţă şi corupţie. Rosenberg a dejucat această tentativă, însă tocmai atunci, unul dintre cei mai de nădejde aliaţi ai săi a fost pus în faţa unor acuzaţii inventate, în opinia ideologului. Bormann a cerut o anchetă şi a solicitat ca omul să fie concediat. „Fără îndoială, cea mai abjectă nedreptate – cea mai josnică speţă de jocuri de culise”, nota

Rosenberg. „Atacându-l pe el, ţintesc de fapt spre mine”.

Avea de gând să solicite o întrevedere cu Bormann pentru a insista ca ancheta să fie efectuată de departamentul său. Izbutise şi în trecut să-l determine să se răzgândească.

Însă toată această tevatură îl făcuse să reflecte cu tristeţe la destinul Reichului în mâinile unor intriganţi precum Bormann. „Să recurgi la jocuri de curte, cu puterea câştigată cu preţul atâtor sacrificii, să ponegreşti şi să înlături fără pic de ruşine bărbaţi respectabili fără să le oferi măcar dreptul la replică – iată un lucru pe care Partidul Nazist cinstit şi oamenii cinstiţi nu îl vor tolera pe termen lung. (...) E de prisos însă să-i spun toate acestea Führerului. O va lua ca pe-un atac la adresa cadrelor cu experienţă sau ca fiind rodul geloziei unui «teoretician» împotriva «oamenilor practici»”.

„Dacă metodele lui B. au succes, atunci şi munca

mea de-o viaţă este de prisos”, a adăugat Rosenberg.

Războiul ţinea de aproape patru ani. Totul părea că se năruie.

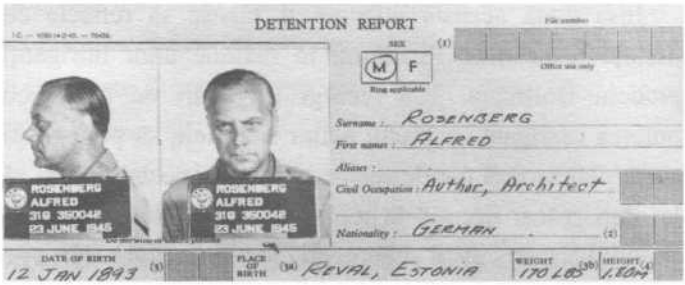
DETENTION REPORT

SEX (1) M F

Surname: ROSENBERG

First names: ALFRED

Aliases:

Civil Occupation: Author, Architect

Nationality: GERMAN (2)

ROSENBERG ALFRED 319 360042 23 JUNE 1945

ROSENBERG ALFRED 319 360042 23 JUNE 1945

DATE OF BIRTH 12 JAN 1893 (3) PLACE OF BIRTH (3a) REVAL, ESTONIA WEIGHT 170 LBS (3b) HEIGHT 1.10M (4)

Arestat la 18 mai 1945 de trupele britanice, Rosenberg s-a bucurat la început că nu fusese predat sovieticilor. *(Yad Vashem)*

22

„O ruină”

În vara lui 1943, la doi ani după invadarea Uniunii Sovietice, germanii au pierdut iniţiativa pe Frontul de Est, neputând face faţă numărului impresionant de trupe aruncat de Stalin în luptă. În lunile iulie şi august, Armata Roşie a suferit pierderi de peste un milion şi jumătate de oameni, însă a ieşit biruitoare în cea mai mare bătălie terestră din istorie, la Kursk, în est, la 500 de kilometri de Kiev. Hitler vedea retragerea ca pe-un act de laşitate, însă germanii nu aveau încotro, decât să dea înapoi în faţa neobositului asalt sovietic. Până la sfârşitul anului, sovieticii au ajuns la Kiev. În timpul retragerii, naziştii au pârjolit sate şi au distrus clădiri pentru a nu lăsa nimic de folos armatelor sovietice. Un soldat scria familiei: „O imagine de-o frumuseţe înfiorătoare”[799].

Între timp, britanicii încercau să îngenuncheze voinţa poporului german prin atacuri îndreptate asupra capitalei, într-o noapte noroasă de la sfârşitul lui noiembrie 1943, peste 700 de avioane britanice au survolat Berlinul, golindu-şi încărcătura mortală[800].

Rosenberg a aşteptat sfârşitul bombardamentului împreună cu soţia, Hedwig, şi cu fiica sa, Irene, în adăpostul antiaerian aflat pe proprietatea sa, în apropierea casei de pe Rheinbabenallee, în cartierul berlinez Dahlem[801]. Când tunetul înăbuşit al exploziilor a amuţit şi s-a dat semnalul ce anunţa trecerea primejdiei, familia a

---

[799] Evans, The Third Reich at War, pp. 490, 618.
[800] Ibid., pp. 459-466.
[801] Jurnalul lui Rosenberg, 31 decembrie 1943.

ieşit în noapte pentru a vedea „văzduhul cuprins de flăcări” la nord-est. Rosenberg a hotărât să nu-şi trimită familia în sud, la vila din Mondsee, la poalele Alpilor, în nordul Austriei. I-a dus, în schimb, direct în mijlocul vârtejului, la hotelul Kaiserhof, vizavi de Cancelaria Reichului din Wilhemplatz.

Automobilul şi-a croit drum prin foc şi dezastru, gonind pe marile bulevarde din centrul Berlinului. Biserica Memorială „Kaiser Wilhelm” de pe Kurfürstendamm fusese lovită de bombe. Puţin mai încolo, grădina zoologică era cuprinsă de flăcări. Din cauza fumului, vizibilitatea era foarte redusă. Şoferul şerpuia pe străzile apocaliptice, evitând gropile şi bulgării de foc, ocolind bulevardele blocate de dărâmături, spre est, cu direcţia Tauentzienstrasse, centrul administrativ al oraşului. „Toate căile erau blocate: ploaie de scântei şi fum gros”, scria Rosenberg în jurnal. Şoferul a luat-o pe trotuar, claxonând berlinezii îngroziţi şi rămaşi fără casă, ce fugeau de bombe. „De-o parte şi de alta plouă cu scântei din clădirile care ard ca nişte torţe gigantice”. Şoferul a izbutit să intre în Tiergarten. Un autobuz ardea lângă Coloana Victoriei, în Pariser Platz, în apropiere de Poarta Brandenburg, ambasada franceză era cuprinsă de flăcări. Ajunşi în cele din urmă la Kaiserhof, Rosenberg şi familia au urmărit cum pompierii încercau să stingă clădirea Ministerului Transportului, vizavi de Wilhelmplatz. Nori de fum gros se ridicau la fiecare jet ce străpungea infernul.

Tăciuni aprinşi erau purtaţi de vânt de-a curmezişul pieţei, incendiind acoperişul vechii Cancelarii a Reichului.

Telefoanele nu funcţionau la Kaiserhof, însă aghiotantul lui Rosenberg şi-a făcut în cele din urmă apariţia, acoperit de funingine, cu o cască de oţel pe cap, pentru a-i aduce la cunoştinţă că unul dintre birourile de partid ale ideologului fusese lovit.

A doua zi în zori, era atâta praf în aer, încât oamenii abia puteau să vorbească. Se înălţa până la douăzeci de metri deasupra pământului. Supravieţuitorii îşi acopereau ochii şi gura cu cârpe ca să poată respira. „Nu înţeleg cum au izbutit englezii să provoace atâtea stricăciuni în capitala Reichului într-un singur raid”, scria Goebbels. Wilhelmplatz era un loc „cu totul dezolant”[802].

Multe din încăperile Cancelariei Reichului arseseră în incendiu. Uşile şi ferestrele casei lui Goebbels au fost sparte, iar camerele inundate. Miniştrii erau împrăştiaţi şi se putea lua legătura cu ei doar cu ajutorul curierilor care-şi tăiau drum prin dărâmături. Buncărul Führerului funcţiona ca adăpost pentru cei rămaşi pe drumuri.

Rosenberg s-a dus să constate pagubele provocate biroului său de partid de lângă Postdamer Platz. „O ruină”, nota el. „Printre dărâmăturile fumegânde zac seifurile prăbuşite. La subsol se ajunge doar printr-o galerie îngustă”. Teancuri întregi de hârtii fuseseră mistuite de foc, la fel şi cele 20.000 de mărci din seiful de oţel[803]. Sediul ministerului răsăritean de pe Unter den Linden nu păţise nimic, cu excepţia ferestrelor sparte şi a stratului de praf şi mizerie.

Rosenberg a realizat numaidecât că fusese o nesăbuinţă să-şi aducă familia într-o zonă de război. La lăsarea nopţii s-au reluat bombardamentele, iar familia ideologului a fost nevoită să se refugieze în buncărul Führerului. Chiar şi la acea adâncime, pereţii se zguduiau în urma exploziilor[804]. Ieşind la suprafaţă, Rosenberg a zărit un crater uriaş.

O bombă aterizase direct deasupra buncărului. Hotelul Kaiserhof fusese lovit din plin şi nimeni nu încerca

---

802 Lochner, The Goebbels Diaries, p. 586.
803 Piper, Alfred Rosenberg, p. 612.
804 Lochner, Goebbels Diaries, p. 588.

să stingă focul pentru că nu existau furtunuri în apropiere. Traversând în grabă coridoarele cuprinse de flăcări spre camera sa, Rosenberg a împachetat ce-a putut în geamantane şi a fugit înapoi în buncărul lui Hitler, unde, în timpul nopţii, toată lumea dormea pe paturi de campanie.

„Peste ani, dramaturgii vor descrie ce s-a petrecut şi ce se va întâmpla şi în continuare cu clădirile şi pivniţele oraşelor noastre bombardate drept cea mai groaznică încercare la care-ar putea fi vreodată supus un popor”, scria Rosenberg în jurnal. A asemuit-o cu căderea Magdeburgului în 1631, în timpul Războiului de Treizeci de Ani, când 20.000 de oameni au fost masacraţi şi oraşul incendiat de trupele Sfântului Imperiu Roman, puse pe pradă. „În zilele noastre, atâta pierdem într-o zi. Sub dărâmăturile celor 20 de oraşe mari, distruse aproape în întregime, zac sute de mii de femei şi copii”.

Rosenberg exagera. În urma raidurilor din 1942 şi 1943 au pierit peste 9.000 de oameni, 800.000 au rămas pe drumuri, iar groaza s-a cuibărit în sufletele germanilor, însă nu era suficient – nici pe departe – ca să-l pună pe Hitler pe gânduri. „Refuzul de a ceda în faţa acestor urgii face cinste mişcării naţional-socialiste, iar această tărie a devenit, astăzi, virtutea întregii naţiuni”, scria Rosenberg.

„În răsărit, batem în continuă retragere”[805], nota Rosenberg în jurnal, în zilele sumbre din vara lui 1944. În primăvară, tăvălugul sovietic ce-şi croia drum spre vest a blocat retragerea a 120.000 de soldaţi ai Axei în Crimeea[806]. În iunie, un milion şi jumătate de ostaşi sovietici, beneficiind de sprijinul tancurilor şi-al artileriei, au încercuit armatele germane în Belarus, omorând sau capturând 300.000 de soldaţi şi apropiindu-se la doar 800 de kilometri de Berlin, în Vest, Aliaţii au debarcat în

[805] Jurnalul lui Rosenberg, 29 iulie 1944.
[806] Evans, The Third Reich at War, p. 618.

Normandia pe 6 iunie (Ziua
z), în încercarea de a pătrunde prin liniile inamice şi de-a elibera Parisul.

Pe plan intern, conspiratorii atentau din nou la viaţa lui Hitler[807]. Un grup de ofiţeri militari de rang înalt erau de multă vreme nemulţumiţi de felul în care Führerul gestiona războiul, precum şi de setea sa neostoită pentru distrugere la o scară continentală. Alţii, printre care şi foşti funcţionari din administraţia civilă, erau speriaţi de statul poliţienesc instaurat de Himmler, de exterminarea evreilor, precum şi de atrocităţile comise asupra popoarelor răsăritene. Indiferent de motivele fiecăruia, toţi conspiratorii erau încredinţaţi că, sub conducerea lui Hitler, Germania se îndrepta spre dezastru. Voiau să împiedice prăbuşirea Germaniei, să pună capăt războiului şi să salveze vieţi.

„Asasinatul trebuie încercat cu orice preţ”, susţinea Henning von Tresckow, unul dintre protagoniştii complotului. „Trebuie să dovedim lumii şi generaţiilor viitoare că membrii mişcării germane de rezistenţă au îndrăznit să facă pasul decisiv, cu riscul vieţii”.

În martie 1943, la şase săptămâni după predarea Armatei a 6-a la Stalingrad, Tresckow a izbutit să ascundă o bombă la bordul avionului lui Hitler, cu ocazia vizitei Führerului într-un comandament din Smolensk, Rusia, însă dispozitivul, deghizat de serviciul secret al armatei sub forma unor sticle de coniac, nu a explodat. Un atentat sinucigaş cu bombă a dat greş după ce Hitler şi-a scurtat pe neaşteptate o apariţie în public, întocmai cum făcuse în urmă cu şase ani, la cafeneaua Bürgerbräukeller din München.

Cu o voinţă neclintită, liderii complotului au trasat coordonatele Operaţiunii Walkiria, ce presupunea

---

[807] Ibid., pp. 632-646.

asasinarea Führerului, urmată de o lovitură de stat militară, înfăptuită cu ajutorul rezerviştilor din Berlin. Lucrurile au intrat în mişcare la 20 iulie 1944, în „Bârlogul Lupului”, cartierul general al Führerului de lângă Rastenburg. Claus von Stauf Fenberg, un ofiţer din armata germană, a introdus o servietă cu bombă în cadrul unei întruniri a statului major la care participa şi Hitler. Stauf Fenberg a aşezat servieta în dreptul unei mese de lemn masiv, în apropierea Führerului, apoi s-a scuzat, a privit explozia de la mică depărtare, i-a dus cu vorba pe gardieni, reuşind să iasă, şi în cele din urmă şi-a sunat aliaţii pentru a le da vestea: Hitler era mort.

În Berlin au început numaidecât încurcăturile. Legătura telefonică directă cu postul de comandă nu fusese tăiată, astfel că în curând a sosit vestea că Hitler supravieţuise în mod neaşteptat exploziei, al cărei suflu pulverizase zidurile cazărmii. Masa de lemn masiv a acţionat ca o pavăză împotriva exploziei. Hitler a ieşit afară cu pantalonii în flăcări şi timpanul perforat, şi a trecut numaidecât la zdrobirea rebeliunii.

Generalul Friedrich Fromm, şeful diviziilor de rezervişti din Berlin, ştia din timp de tentativa de asasinat. Acesta urma să iniţieze lovitura de stat, trimiţându-şi trupele să ocupe cele mai importante clădiri administrative. Când a aflat însă că Hitler supravieţuise, a refuzat să mai coopereze. Când complotiştii au sosit la comandamentul armatei, Fromm a încercat să-i aresteze. Însă aceştia au reuşit să-l ia prizonier. În schimbul de focuri ce a urmat, Fromm a fost eliberat, iar complotiştii arestaţi. Temându-se că va fi implicat, dat fiind că ştiuse dinainte de conspiraţie, Fromm a dat ordin ca patru ofiţeri din vârful conspiraţiei (printre care şi Stauffenberg) să fie duşi în curte şi împuşcaţi. A doua zi dimineaţă, Hitler i-a denunţat pe complotişti la radio, mulţumind Providenţei

că-i salvase din nou viaţa, întocmai ca în noiembrie 1939, în München.

Rosenberg nu putea să înţeleagă de ce generalii de armată – care nu se ridicaseră împotriva hulitei Republici de la Weimar – ar vrea să-l asasineze pe eroul fondator al celui de-al Treilea Reich. „Niciun ofiţer n-a încercat vreodată până acum să-l ucidă pe comandantul suprem al armatei într-o manieră atât de mişelească”[808].

Himmler a trecut la arestarea tuturor celor care aveau legătură cu tentativa de asasinat sau cu alte comploturi împotriva Führerului; pentru a nu fi arestaţi, unii dintre aceştia şi-au luat viaţa, apelând la pistol, grenade sau otravă. Cei care au supravieţuit au fost târâţi în instanţă, în cadrul celebrelor procese ale Tribunalului Poporului şi apoi spânzuraţi la ordinul expres al Führerului, cu cârlige de tavan şi cablu subţire, asigurându-le astfel o moarte lentă şi dureroasă. Hitler a vizionat filmarea execuţiilor în Bârlogul Lupului. Himmler a arestat rudele unor conspiratori, trimiţându-le în lagăre de concentrare, iar pe copii la orfelinate.

Un anume detaliu dezvăluit în timpul procesului l-a înfuriat la culme pe Rosenberg. Maiorul Ludwig von Leonrod, de confesiune catolică, l-ar fi întrebat pe părintele Hermann Wehrle, preot militar şi totodată un prieten de-al său, dacă doctrina creştină permite asasinarea unui despot tiranic. Părintele a răspuns că nu, însă la proces a mărturisit că întrebarea lui Leonrod i se păruse teoretică[809] şi

O raportase – nu naziştilor, ci episcopului său.

„Deci Vaticanul e la curent de jumătate de an şi aştepta apariţia unor asasini catolici precum Stauffenberg,

---

[808] Jurnalul lui Rosenberg, 30 iulie 1944.

[809] Shirer, The Rise and Fall of the Third Reich, p. 1060.

care purta mereu o cruciuliţă de aur la gât”[810], nota Rosenberg. „Din nefericire, a fost împuşcat *înainte* să fie interogat, aşa că n-am aflat nimic despre duhovnicii *săi*”.

Leonrod şi Wehrle au fost, de asemenea, executaţi.

În octombrie 1944, Rosenberg a înnoptat pentru prima oară în cabana sa de lemn din pădurea Michendorf, savurând acea „linişte adâncă, în miezul unei lumi dezlănţuite”. De câteva ori în acea vară se refugiase în satul situat la sud de Postdam, înnoptând în trenul său special, „Gotenland”, pentru a se pune la adăpost de distrugerile din Berlin. Reval, oraşul său natal din Estonia, suferise crunt de pe urma luptelor, la fel şi Aachen, staţiunea balneoclimaterică, sau Köln – locuri pe care le vizitase în copilărie. Însă şocul cel mai mare l-a avut la München, oraşul unde luase naştere nazismul. „Am sosit la miezul nopţii”, nota el în jurnal. „Un labirint de cabluri şi dărâmături. Străzile din apropiere distruse”. Oraşul era „făcut ferfeniţă... mutilat”[811].

Pilonii pe care se ridicase cel de-al Treilea Reich se prăbuşeau pretutindeni în jur. Sovieticii avansau acum pe toate fronturile. „În clipa de faţă, cele mai grozave bătălii se dau pe teritoriu german”, scria Rosenberg. „În apropiere de comandamentul Führerului”. Rosenberg şi-a păstrat funcţia de ministru al teritoriilor ocupate din est, însă era un titlu gol: după cum observa cu amărăciune un funcţionar, era „Ministerul pentru fostele Teritorii Ocupate din Est”[812]. Vechiul său rival, Goebbels, remarca vesel că Rosenberg era asemenea monarhilor europeni: „fără ţară sau supuşi”[813].

Rosenberg şi-a petrecut ultimele luni din 1944

---

[810] Jurnalul lui Rosenberg, 27 august 1944.
[811] Ibid., 22 octombrie 1944.
[812] Dallin, German Rule in Russia 1941-1945, p. 639.
[813] Petropoulus, Art as Politics in the Third Reich, p. 157.

încercând să contracareze o contestare fundamentală (dar până la urmă lipsită de sens) a strădaniilor sale. Avea legătură cu Himmler şi cu un general sovietic capturat pe front, Andrei Vlasov[814]. Timp de trei ani, Rosenberg şi mulţi alţii încercaseră să-l convingă pe Hitler să recruteze diverse popoare din Răsărit în lupta împotriva Moscovei. Führerul nici nu voia să audă de aşa ceva, fiind ferm convins că aceştia ar fi putut să întoarcă armele împotriva naziştilor.

În cadrul armatei însă exista o mişcare ce susţinea asmuţirea ruşilor împotriva ruşilor şi care, în iulie 1942, crezuse că îşi găsise un lider charismatic în persoana lui Vlasov. Generalul le-a spus nemţilor că Armata Roşie era gata să întoarcă armele împotriva lui Stalin şi să-i debarce pe comunişti. Valorificat cum trebuie, patriotismul lor putea da naştere unei revoluţii împotriva dictatorului. Vlasov nu avea nevoie decât de-o armată şi de-o organizaţie politică. Departamentul de propagandă al armatei l-a zugrăvit pe Vlasov drept liderul de mucava al unui comitet fictiv de eliberare a Rusiei, sperând că astfel vor transforma visul în realitate.

Rosenberg s-a arătat prudent. Vlasov vorbea de o Rusie unită. Aparent, naziştii urmau să pună umărul la constituirea unui nou şi puternic stat rusesc – tocmai ce încercaseră să prevină în ultimii 20 de ani. Pe de altă parte, Rosenberg era disperat. A hotărât să susţină ideea unui comitet de eliberare a Rusiei atâta vreme cât şi celelalte naţionalităţi importante din Răsărit (ucrainenii, bieloruşii, estonienii) erau tratate la fel.

În ianuarie 1943, broşuri semnate de Vlasov au fost aruncate deasupra zonei de conflict. Poporul rus era chemat să susţină cauza: înlăturarea lui Stalin, pace cu Germania şi o „Nouă Rusie”, dezrobită de comunism şi

---

[814] Ibid., pp. 553-586.

capitalism deopotrivă. Pliantele au avut succes, iar Vlasov a pornit într-un turneu de prelegeri pe cuprinsul teritoriilor ocupate din est, unde a vorbit deschis. Probabil, prea deschis. A denunţat programul de muncă forţată al naziştilor, precum şi brutalitatea guvernării nemţeşti. „Poporul rus a trăit, trăieşte şi va dăinui”, a declarat Vlasov. „Nu va fi niciodată redus la condiţia de colonie”. Declaraţiile sale au stârnit furia naziştilor. Ceea ce ar fi trebuit să fie propagandă inofensivă căpătase acum valenţe primejdioase. În iunie 1943, Hitler a pus capăt operaţiunii Vlasov. Himmler l-a atacat dur pe generalul sovietic şi prelegerile sale despre germani. „Herr Vlasov a început să ne toarne poveşti cu acea îngâmfare tipic rusească” [815], a afirmat Himmler într-o cuvântare ţinută unor ofiţeri SS în lunile ce-au urmat. „Spunea că «Germania nu a izbutit să înfrângă Rusia până acum. Rusia poate fi învinsă numai de ruşi». După cum vedeţi, domnilor, această frază reprezintă o primejdie mortală pentru un popor şi o armată”.

Însă, după un an, când sorţii războiului erau totalmente împotriva naziştilor, Vlasov şi-a făcut din nou intrarea pe scenă[816], de data aceasta susţinut de nimeni altul decât Heinrich Himmler. Ba, mai rău, din punctul de vedere al lui Rosenberg, şeful SS susţinea ideea unei Rusii unite, idee aprobată şi de Hitler.

Această ruşine întrecea orice măsură. La 12 octombrie 1944, Rosenberg i-a trimis o scrisoare de protest lui Hitler, în care susţinea că planul nazist pentru Răsărit fusese viciat. „Vă rog, mein Führer, să-mi spuneţi dacă mai e nevoie de contribuţia mea în acest domeniu. În lumina recentelor evenimente, mă văd nevoit să conchid că nu mai consideraţi activitatea mea necesară”. Bormann

---

[815] Ibid., p. 594.

[816] Ibid., pp. 613-640.

i-a transmis lui Rosenberg că Hitler era bolnav şi că nu citise raportul său. Rosenberg nu avea să primească niciodată un răspuns.

La 14 noiembrie, Vlasov a anunţat la Castelul Hradčany din Praga înfiinţarea Comitetului Eliberării Popoarelor din Rusia. A fost publicat un manifest. Vlasov a făgăduit „egalitatea tuturor popoarelor şi dreptul lor real la dezvoltare naţională, autodeterminare şi suveranitate”.

În opinia lui Rosenberg, erau doar vorbe goale. De fapt, susţinându-l pe Vlasov, Himmler nu făcea decât să întărească ideea unei Rusii imperialiste. Rosenberg ştia că planul era de la bun început sortit eşecului – fusese iniţiat mult prea târziu – dar cu toate acestea era nemulţumit, ştiind că urma să tragă ponoasele acestui dezastru.

„Dacă dau toţi greş, de vină va fi modul dezorganizat în care a fost gestionată chestiunea, şi apoi lăsarea lucrurilor în voia lor. Problema răsăriteană nu a fost tratată cu seriozitate”[817], a scrijelit în jurnalul său. „Voi vorbi altă dată despre durerea şi nedreptatea pe care le-am trăit. Rana nu s-a închis încă. Oricum, lucrurile astea nu sunt atât de importante, dată fiind soarta Reichului... Sper doar ca Reichul german să nu sufere mai mult decât a făcut-o deja din cauza unor imbecili politici precum Koch”.

Era la fel de resentimentar în privinţa comisarului Reichului. Individul era „un exemplu clasic de filistinism dus la extrem în politica globală, probabil un bun crescător de porci în Prusia Răsăriteană şi un bun constructor în Zichenau [regiune din Polonia aflată sub ocupaţie – n.a.], dar un adevărat dezastru pentru politica Reichului în est”[818]. Koch îndrăznise să afirme că ucrainenii nu aveau istorie. „E greu să rosteşti o tâmpenie mai mare”, nota Rosenberg, turbat de furie. „Vina pentru asasinarea mai

[817] Jurnalul lui Rosenberg, 12 noiembrie 1944.
[818] Ibid., 22 şi 26 octombrie 1944.

multor colegi de-ai să-i o poartă astfel de afirmaţii, dar şi alte cuvântări şi măsuri”. Cea mai notabilă era asasinarea lui Wilhelm Kube, şeful administraţiei civile din Belarus, ucis de bomba cu ceas plantată sub patul său în septembrie 1943 de o slujitoare ce făcea parte din mişcarea de rezistenţă.

„Acum înţeleg cu adevărat cum a înnebunit Nietzsche în lumea *asta*”[819], scria Rosenberg. „Ştia ce urma să vină şi n-a putut să schimbe nimic”. Dacă Hitler ar fi luat aminte la vorbele lui Rosenberg, altul ar fi fost deznodământul întregului război. „O armată de-un milion de ucraineni mânaţi de năzuinţa unui nou stat în răsărit ar fi preîntâmpinat probabil catastrofa de la Stalingrad.”[820]

Şi totuşi, în pofida tuturor refuzurilor, dezamăgirilor şi eşecurilor, Rosenberg nu i-a întors spatele Führerului.

A rămas pe baricade, deşi nu mai avea nimic de apărat.

La începutul lui decembrie, după un an de dormit la hotel, Rosenberg s-a întors în cartierul Dahlem din Berlin, unde casa lui, lovită de bombardamente, fusese reparată.

A doua zi a făcut ultima însemnare în jurnal ce avea să supravieţuiască războiului. „Dintre dărâmături au apărut şi rămăşiţele bibliotecii. Ferfeniţite, deteriorate, încă pline de moloz şi de cioburi”. Ridicând un volum al poetului mistic austriac Reiner Maria Rilke, Rosenberg a fost brusc transpus în anii lipsiţi de griji ai copilăriei, când citise cartea din scoarţă în scoarţă.

„Câţi ani au trecut de-atunci”[821], nota Rosenberg. Nici nu-i venea să creadă.

Sovieticii băteau la uşă.[822] Spre finele lui 1944, Hitler

---

[819] Ibid., 12 noiembrie 1944.
[820] Ibid., 26 octombrie 1944.
[821] Ibid., 3 decembrie 1944.
[822] Evans, The Third Reich at War, pp. 657-658, 681-683.

a fost în cele din urmă nevoit să renunţe la Bârlogul Lupului din Prusia Răsăriteană în favoarea siguranţei din Berlin. În decembrie a făcut o vizită pe Frontul de Vest pentru a superviza tentativa unui contingent de 200.000 de soldaţi de-a străpunge liniile Aliate, însă forţele britano-americane au respins asaltul german. Avea să fie ultima ofensivă nazistă de anvergură din război.

În ianuarie, când înfrângerea era aproape sigură, Hitler s-a întors în capitală. În răsărit şi în apus, milioane de soldaţi aliaţi avansau spre Berlin.

Începutul anului 1945 marca mai bine de-un an de la ultima întâlnire între patru ochi dintre Rosenberg şi Hitler. Ideologul avea să-l vadă ultima oară pe 24 februarie, când Hitler a ţinut o cuvântare în încercarea de-a mobiliza conducerea partidului. Starea lui de sănătate era precară[823].

Şchiopăta în încăpere ca un bătrân. Mâna stângă îi tremura atât de tare, încât n-a reuşit să ducă paharul cu apă la gură. Rosenberg s-a mulţumit doar cu o strângere de mână. A cerut de nenumărate ori să-l vadă, prin intermediari. Primea răspuns că Hitler ar fi încântat să-l invite pe Rosenberg la ceai, însă ştia că ministrul va insista asupra „discuţiilor tehnice”[824], iar Hitler nu avea dispoziţia necesară pentru aşa ceva.

„Care este rolul unui şef de stat dacă nu să poarte discuţii de ordin tehnic?” l-a întrebat Rosenberg pe şeful de cadre.

Într-o noapte de martie, americanii au întreprins cel mai masiv bombardament asupra Berlinului.[825] Mii de avioane au survolat oraşul înainte de asfinţit. Peste 3.000

---

[823] Ibid., pp. 718-720.

[824] Lang şi Schenck, Memoirs of Alfred Rosenberg, pp. 294-295.

[825] Evans, The Third Reich at War, p. 699.

de germani au fost ucişi, 100.000 au fost lăsaţi pe drumuri, şi o bună parte a oraşului a rămas fără curent şi apă potabilă.

Acoperişul casei lui Rosenberg s-a prăbuşit în timpul altui bombardament din acea lună, iar ideologul s-a mutat în pivniţă, alături de Hedwig şi de Irene. În urma raidului „am făcut ceea ce mi s-a părut important”, avea să scrie ulterior în detenţie, povestindu-şi viaţa. „Am săpat grădina, am sădit multe legume, printre care şi cartofi”. Bombardamentul a stricat planurile pentru ziua de naştere a lui Irene, care împlinea 15 ani. Sub privirile lui Rosenberg, Irene a redactat ceva la maşina de scris a familiei, în pivniţă.[826] „Nu ştiu ce-a scris, dar probabil are legătură cu viaţa din Berlin, cu distrugerile la care a asistat şi cu morţii din inima oraşului despre care a auzit vorbindu-se”.

Ideologul a aflat vestea că prietenul şi colaboratorul său apropiat, Amo Schickedanz, îşi luase viaţa împreună cu soţia şi cu fiica lor de opt ani. Acum chibzuia la ce era de făcut. Toţi liderii naziști primiseră capsule de cianură, iar Rosenberg avea destule pentru întreaga familie. N-avea de gând să-i lase pe cei dragi la mila sovieticilor.

Până în aprilie, majoritatea armatelor germane fuseseră anihilate. Peste un milion de soldaţi germani căzuseră în luptă de la începutul anului[827].

Şi totuşi, Hitler nu voia să depună armele.

La 20 aprilie, Führerul împlinea 56 de ani, iar sovieticii lansau ofensiva finală împotriva Berlinului.

A doua zi dimineaţă, Rosenberg privea de la fereastră grădina stropită de ploaie. Urma să plece pentru totdeauna. „Iată, aleile pe care ne plimbam odinioară”, nota el. „În spate, leagănul lui Irene şi căsuţa de vară, pe

---

[826] Lang şi Schenck, Memoirs, pp. 295-296.
[827] Evans, The Third Reich at War, p. 682.

jumătate dărâmată. La dreapta, mesteacănul mlădios pe care l-am plantat nu demult. Trebuie să lăsăm în urmă tot ce avem.”[828]

Soldaţii sovietici erau revoltaţi de moartea camarazilor lor, şocaţi de lagărele de exterminare descoperite şi chitiţi pe răzbunare.

Un soldat scria: „Ofensiva noastră pe teritoriul german va dăinui multă, multă vreme în amintirea lor”[829]. Sovieticii jefuiau tot ce le cădea în mână, de la lucrări de artă la utilaje industriale, biciclete, radiouri şi ceasuri de mână. Au incendiat oraşe nemţeşti şi au violat sute de mii de femei. „Le-o plătim pentru toate”, scria alt soldat familiei, „iar răzbunarea noastră e dreaptă. Foc pentru foc, sânge pentru sânge, moarte pentru moarte”[830].

Dat fiind că apartamentul său din Cancelaria Reichului fusese distrus, Hitler s-a refugiat în buncărul de la subsol[831] alături de amanta lui, Eva Braun, şi de cei mai credincioşi acoliţi: Bormann, generalii din vârful armatei şi asistentul său personal. Goebbels s-a mutat şi el în adăpost cu soţia şi cei şase copii. La 22 aprilie, în timpul unei izbucniri isterice cu care şi-a uluit cercul de apropiaţi, Hitler a recunoscut într-un sfârşit că războiul era pierdut şi că toată lumea îl trădase.

A refuzat dispreţuitor propunerile de-a fi escortat în taină la Berchtesgaden. Dimpotrivă, era hotărât să rămână şi să acţioneze cu demnitate: urma să-şi tragă un glonţ în cap.

A propus ca Göring, care la acel moment se afla în Bavaria, la reşedinţa sa din Obersalzberg, să preia puterea în sudul Germaniei, ba chiar să-i aducă pe Aliaţi la masa

---

828 Lang şi Schenck, Memoirs, p. 297.
829 Evans, The Third Reich at War, p. 708.
830 Ibid., p. 710.
831 Ibid., p. 722-727; Kershaw, Hitler: A Biography, pp. 951-955, 960.

tratativelor. Când a aflat vestea, Göring a scos o copie a decretului din 1941, care-l desemna ca succesor al lui Hitler în cazul în care Führerul şi-ar fi pierdut „libertatea de acţiune”.

Göring a trimis o telegramă către buncăr, dorind să afle dacă sosise vremea să preia puterea. „În caz că nu îmi va parveni niciun răspuns până la ora 22[832], voi presupune că vă veţi fi pierdut libertatea de acţiune. Voi considera deci condiţiile decretului dumneavoastră ca fiind îndeplinite şi voi lua măsuri pentru binele Naţiunii şi al Patriei”.

Bormann i-a livrat mesajul lui Hitler împreună cu un altul, trimis de Göring lui Ribbentrop, şi l-a convins pe Führer că Göring pregătea o lovitură de stat.

Turbat de mânie, Hitler l-a demis numaidecât pe Göring din toate funcţiile, în vreme ce Bormann a trimis un detaşament SS pentru a-l pune imediat sub arest la domiciliu. Robert Ritter von Greim a zburat la Berlin, sub tirul antiaerienelor, pentru a fi numit la conducerea Luftwaffe, în locul Reichsmarschallului. Însă când s-a aflat dintr-un comunicat BBC că Himmler propunea capitularea necondiţionată a Germaniei, Hitler i-a dat ordin lui Greim să părăsească Berlinul ca să aresteze un alt membru al camarilei sale, zbierând: „Nu voi permite niciodată unui trădător să-mi ia locul!”

Între timp, armatele sovietice strângeau laţul în jurul sectorului administrativ. La o săptămână după criza din buncăr a Führerului, inamicul se afla în Postdamer Platz, la numai 400 de metri distanţă.

A doua zi, pe 30 aprilie 1945, generalii i-au dat o veste cumplită Führerului: nu mai puteau să reziste.

În aceeaşi săptămână, trupele americane au ajuns la poalele turnurilor şi turlelor castelului Neuschwanstein,

---

[832] Această mărturie a mesajului lui Goring şi a trădării lui Himmler este extrasă din Read, The Devil’s Disciples, pp. 899-905.

semeţ şi fantezist, construit de Regele Nebun Ludovic von Bayern în vârful unei creste accidentate, la sud de München. James Rorimer, curator la Muzeul Metropolitan de Artă din New York şi membru al detaşamentului Aliat pentru Monumente, Arte Frumoase şi Arhive, stătea de săptămâni bune în camera logistică a grupului său armat, în aşteptarea veştii că Aliaţii cuceriseră castelul. A rechiziţionat un jeep de la Crucea Roşie şi, nesocotind faptul că urma să străbată 200 de kilometri printr-un teritoriu nesecurizat complet, a pornit în viteză spre sud, dornic să investigheze.

Oamenii Monumentelor[833], cum aveau să intre în istorie, erau un mic grup de cercetători şi arhitecţi, însărcinaţi cu misiunea de a salva şi recupera tezaurul artistic al Europei, pe măsură ce armata înainta spre Berlin în 1944-1945. Rorimer a rămas o vreme în Paris după eliberarea oraşului în august 1944, unde a cunoscut-o pe Rose Valland, istoric de artă francez, care luase parte la operaţiunea lui Rosenberg de la Jeu de Paume. Pe toată perioada ocupaţiei, Valland consemnase în secret obiectele confiscate de naziști şi locul unde fuseseră depozitate. I-a făcut lui Rorimer un tur al depozitelor Einsatzstabului, l-a invitat la ea în apartament şi, la un pahar de şampanie, i-a prezentat în cele din urmă listele la care lucrase cu atâta meticulozitate. Valland l-a asigurat pe curatorul american că obiectele de artă furate se află în Neuschwanstein şi în alte câteva castele.

Sosit la castel, Rorimer a aflat că naziştii se făcuseră nevăzuţi, însă vechiul paznic era tot acolo şi păzea tezaurul. „Era un castel printre nori, făurit pentru o seamă de nebuni egocentrici ahtiaţi după putere, un decor pitoresc, romantic şi solitar pentru operaţiunile oneroase

[833] Edsel, The Monuments Men, pp. 348-352.

ale unei găşti de gangsteri”[834], nota Rorimer.

Cărând un mănunchi uriaş de chei, paznicul i-a condus pe Rorimer şi pe oamenii săi pe nişte trepte aproape la fel de abrupte ca stâncile râpoase pe care se înălţa castelul. Curatorul i-a dus pe americani din încăpere în încăpere, majoritatea ticsite cu pradă. Au descoperit lăzi nedesfăcute, ştanţate cu iniţialele organizaţiei lui Rosenberg (ERR), precum şi tapiţerii, cărţi, gravuri şi, fireşte, nenumărate picturi. În spatele unor uşi de oţel au găsit două cufere cu bijuteriile familiei Rothschild şi o mie de monede de argint aparţinând familiei de bancheri David-Weill.

„Am străbătut hipnotizat încăperile – scria Rorimer – trăgând nădejde că germanii fuseseră la înălţimea reputaţiei şi fotografiaseră, catalogaseră şi consemnaseră toate acele obiecte. Altminteri, ne-ar fi luat 20 de ani să sortăm prada”.

Norocul i-a surâs. Într-o aripă vecină a castelului au găsit 8.000 de negative, precum şi un catalog ce documenta cele 22.000 de obiecte confiscate de aghiotanţii lui Rosenberg.

Totuşi, în mod uimitor, Aliaţii încă nu găsiseră potul cel mare. O bună parte din cele mai valoroase lucrări lipsea. Ceilalţi Oameni ai Monumentelor, Robert Posey şi Lincoln Kristein, bănuiau unde ar putea fi găsite. Întâmplarea făcuse ca la sfârşitul lui martie să dea peste un tânăr istoric de artă care colaborase îndeaproape cu Göring şi cu von Behr la Paris. Potrivit acestuia, colecţia de artă furată a lui Hitler se afla în adâncurile tunelurilor unei ocne de sare, în apropierea unui sat la est de Salzburg: Alt Aussee.

La câteva zile după ce forţele americane au pus stăpânire pe oraş, Posey şi Kristen au dat o fugă în Austria

---

[834] Rorimer, Survival, pp. 183-185.

pentru a cerceta locul[835]. După ce au străbătut drumul abrupt şi şerpuitor ce ducea la intrarea în mină, cei doi au descoperit, spre groaza lor, că naziştii astupaseră intrarea cu ajutorul explozibilelor. A doua zi însă, au izbutit să-şi facă loc printr-o mică deschizătură şi au intrat în tunel. Nu după mult timp au găsit ceea ce căutau, licărind în lumina lanternelor.

În cea de-a doua încăpere cercetată au descoperit panourile ce alcătuiau faimosul retablu Ghent, datând de la 1432. Puţin mai în adâncul muntelui, într-o încăpere spaţioasă, au descoperit lăzi cu obiecte de artă şi, pe o saltea murdară, *Madonna* din Bruges, sculptată de Michelangelo.

După alte câteva zile de cercetări prin depozit au dat de urma *Astronomului* lui Vermeer.

Făcând socoteala, americanii au estimat că naziştii ascunseseră aproape 9.000 de lucrări artistice inestimabile în tunelurile ocnei de la Alt Aussee: vagoane întregi de picturi, desene, gravuri, sculpturi şi tapiţerii.

În total, naziştii furaseră aproximativ 650.000 de obiecte de artă. Aliaţii au hotărât să le restituie proprietarilor, începând cu retablul Ghent, care a fost transportat cu avionul în Belgia pentru a fi restaurat şi expus din nou. Timp de şase ani, divizia de Monumente a catalogat şi a repatriat lucrări de artă. Însă multe alte lucrări au rămas nedescoperite – unele timp de zeci de ani, altele se pare că pentru totdeauna – în vreme ce altele nu au putut fi restituite, întrucât proprietarii căzuseră victime Holocaustului. Multe alte lucrări, ajunse pe mâna unor vânzători şi, respectiv, a unor cumpărători lipsiţi de scrupule ce profitaseră de degringolada războiului, aveau să facă obiectul unor îndelungate dispute la nivel internaţional.

---

[835] Edsel, Monuments Meny pp. 382-384.

Unele aveau să apară în locuri ciudate de-a lungul anilor, de pildă într-o casetă de valori din Zürich, proprietatea unui comerciant de artă care-şi reclădise cariera după ce făcuse câţiva ani de puşcărie pentru rolul jucat în jaful din Franţa. Cu câteva generaţii mai târziu, în 2012, autorităţile au descoperit peste 1 400 de picturi valorând miliarde de dolari în apartamentul lui Cornelius Gurlitt[836] din München, al cărui tată, deşi evreu la origine, se ocupase de achiziţii pentru muzeul lui Hitler şi cumpărase pentru sine sute de picturi „degenerate” – Matisse, Otto Dix, Picasso – de la evreii care părăseau ţara, la preţuri de nimic.

Efectele jafului orchestrat de Rosenberg aveau să se facă simţite decenii la rând.

La 21 aprilie, Rosenberg şi familia se îndreptau spre nord, într-o maşină. Au lăsat în urmă ruinele şi rândurile de refugiaţi şi au ajuns într-un sfârşit în Flensburg, la 442 de kilometri nord-est de Berlin, la graniţa cu Danemarca.

În Flensburg a aflat vestea năucitoare. Pe 30 aprilie, la ora trei şi jumătate după-amiaza, Hitler şi Eva Braun, pe care-o luase de soţie cu o zi în urmă, s-au închis în biroul Führerului şi şi-au pus capăt zilelor, el cu un glonţ, ea cu otravă. Cinci ore mai târziu s-a sinucis şi Goebbels, împreună cu soţia sa, după ce stăruiseră ca medicii din buncăr să-i anestezieze şi apoi să-i otrăvească pe cei şase copii ai lor.

În testamentul său politic, Hitler a sărit peste Göring şi Himmler, desemnându-l ca succesor pe Marele Amiral Karl Dönitz, comandantul marinei germane, a cărui tactică ingenioasă de a trimite grupuri de submarine în luptă prilejuise scufundarea a circa 3.000 de nave comerciale şi militare ale Aliaţilor în timpul războiului. Titlul nu a mai

---

[836] Alex Shoumatoff, „The Devii and the Art Dealer“, Vanity Fair, aprilie 2014.

contat, decât în măsura în care lui Dönitz i-a revenit misiunea ingrată de a semna capitularea Germaniei în faţa Aliaţilor la 8 mai, la opt zile după sinuciderea lui Hitler.

Rosenberg, care pe 6 mai fusese demis de către Dönitz din funcţia de ministru al teritoriilor ocupate din est, se plimba pe ţărmul de la Flensburg Firth, un braţ al Mării Baltice, meditând la cărările pe care-l purtase viaţa[837]. Şi-a amintit de oraşul său natal din Estonia, situat la 970 de kilometri spre nord-est. Ştia că nu avea să-l mai revadă vreodată. La întoarcerea spre comandament, a căzut rău, s-a rănit la picior şi a ajuns din nou la spital. Rosenberg a dat vina pe afecţiunea de la picior care îl făcuse să şchiopăteze ani la rând, însă Albert Speer, arhitectul lui Hitler şi, începând din 1942, ministrul armamentului şi al producţiei de război, a relatat o versiune destul de diferită.

„Când l-au găsit, era mai mult mort decât viu”[838], scria el. „Spunea că s-a otrăvit; s-a crezut că e vorba de o tentativă de sinucidere, dar s-a descoperit că era doar beat”.

La 18 mai, britanicii au venit să-l ridice. Rosenberg a declarat că în urmă cu şase zile îi trimisese o scrisoare mareşalului Bernard Montgomery, „prin care m-am pus la dispoziţia lui”[839]. Potrivit altor mărturii, soldaţii au dat peste el din întâmplare, când îl căutau pe Himmler; şeful SS a fost capturat de Aliaţi la 21 mai, în timp ce încerca să fugă deghizat, şi s-a sinucis două zile mai târziu, muşcând o capsulă de cianură.

Rosenberg şi-a sărutat soţia şi fiica înlăcrimate şi a şchiopătat spre maşinile ce urmau să-l ducă la închisoare, în celulă i-a auzit pe doi gardieni Aliaţi încercând să cânte „Lili Marlene”, cel mai popular cântec în rândul soldaţilor

---

[837] Lang şi Schenck, Memoirs, p. 299.
[838] Speer, Inside the Third Reich, p. 496.
[839] Lang şi Schenck, Memoirs, pp. 300-302.

din ambele tabere, despre tristeţea unui soldat smuls din braţele iubitei sale.

Câteva zile mai târziu, Rosenberg a fost încătuşat şi dus la aeroport, de unde a luat calea sudului. De la hublou a zărit ruinele oraşului Köln. „Strivite parcă de lighioane uriaşe, ruinele Kölnului zac grămadă în jurul scheletului catedralei”, avea să noteze ulterior. „Poduri dinamitate în râu. Un deşert ce stă mărturie pentru cumplita soartă a poporului şi a Reichului”.

Dându-şi seama că se îndreaptă spre vest, Rosenberg a răsuflat uşurat. Nu avea să fie predat sovieticilor.

A fost cazat la Palace Hotel, în Bad Mondorf, un orăşel balneoclimateric din Luxemburg, în apropiere de graniţa cu Germania. Aici se aflau deja mulţi dintre liderii celui de-al Treilea Reich, inclusiv Göring, care izbutise să scape din arestul de la domiciliul din Obersalzberg, însă fusese capturat de Aliaţi.

Hotelul de opt etaje fusese dezbărat de tot luxul şi transformat într-o temniţă austeră pentru cei mai notorii criminali de război ai secolului. Deţinuţii dormeau pe paturi de campanie cu saltele de paie şi pături aspre. Pentru a preveni tentativele de suicid, mesele au fost intenţionat şubrezite pentru a ceda sub greutatea prizonierilor.

Rosenberg a fost supus unui control corporal la sânge, hainele i-au fost percheziţionate în căutare de capsule de otravă şi obiecte ascuţite, iar şireturile şi curelele i-au fost confiscate.

Căminul său temporar nu mai purta numele de Palace Hotel. Americanii l-au rebotezat: Centrul Comandamentului Suprem al Aliaţilor pentru Reprezentanţii Axei – sau pe scurt, ASHCAN[840].

---

[840] Allied Supreme Headquarters Center for Axis Nationals, al cărui acronim, ASHCAN, sugerează un coş de gunoi cu scrumieră, (n.tr.).

Ruinele Nürnbergului. *(Arhivele Naționale)*

23

„Credincios până la capăt”

La 8 martie 1945, Robert Kempner şi soţia lui s-au prezentat la tribunalul federal de pe Ninth şi Market, Philadelphia, pentru a depune jurământul de credinţă faţă de SUA[841]. El purta costum şi cravată în dungi; ea purta o floare la pălărie.

Kempner îşi câştigase dreptul de a fi cetăţean american. Activitatea sa din cadrul administraţiei devenise mult mai amplă în ultimii trei ani de război. Pe lângă expertiza juridică oferită Departamentului de Justiţie şi informaţiile oferite FBI-ului, Kempner colabora şi cu Serviciul Secret al Armatei din cadrul Departamentului de Război şi, împreună cu soţia sa şi cu o echipă de asistenţi, întocmea rapoarte extinse pentru Oficiul de Servicii Strategice, predecesorul CIA-ului[842]. La OSS, soţii Kempner lucrau cu Henry Field, antropologul desemnat de Roosevelt să cerceteze ceea ce, în opinia lui, era cea mai presantă problemă postbelică: strămutarea şi restabilirea refugiaţilor internaţionali. Proiectul ultrasecret „M” a generat peste 600 de rapoarte de anvergură globală; soţii Kempner le-au pus la dispoziţie o evidenţă a funcţionarilor germani de rang înalt sau mai puţin înalt, precum şi un raport în cinci părţi despre femeile din Germania nazistă. Aceste studii au ajuns în mâinile unor funcţionari de stat importanţi din Washington, DC, iar apoi, după moartea lui

---

[841] Memoriul lui Kempner către FBI. 8 martie 1945, Kempner Papers, Box 43; „Searching For Hitler?“ Philadelphia Record, 22 octombrie 1945.

[842] Vezi Kempner Papers, Box 44.

Roosevelt, au intrat în „zona crepusculară a îndosarierii şi uitării”[843].

Kempner spera în continuare să scape de statutul de angajat special şi să obţină o slujbă permanentă la FBI. Deşi viitorul său în cadrul Biroului era incert, Kempner a refuzat două slujbe bine plătite în Washington[844], una remunerată cu 6 200 de dolari pe an, ca anchetator pentru Oficiul Proprietăţii Străine, instituţie ce se ocupa de confiscarea proprietăţilor inamicilor SUA, cealaltă, remunerată cu 5 600 de dolari pe an, o slujbă de cercetător în cadrul Departamentului de Război.

Însă acum, când Aliaţii strângeau laţul în jurul Berlinului şi crimele de război îşi aşteptau judecătorii, Kempner era pregătit să joace un rol în ceea ce se anunţa a fi procesul secolului. În cadrul activităţii sale împotriva agitatorilor germani anchetaţi îşi făcuse relaţii importante. Oferindu-şi serviciile pentru echipa procurorilor, Kempner scria că, pentru el, procesul reprezenta concluzia cazului pe care încercase să-l instrumenteze în anii ’30. „Ar fi indicată prezenţa unui om care ştie câte ceva despre administraţia, legea şi practicile germane, precum şi răspunsurile corecte la minciunile inculpaţilor dumneavoastră”[845].

Aliaţii ceruseră judecarea naziştilor pentru crime de război încă din 1942, deşi nu exista un consens în privinţa metodelor. În chip surprinzător, Churchill s-a pronunţat pentru execuţii sumare, în vreme ce Stalin a insistat să aibă loc un proces. Henry Morgenthau, secretarul Trezoreriei din administraţia lui Roosevelt, a recomandat

[843] Field, citat în Sandy Meredith şi Bob Sanders, „Refugees on Mars: FDR’s Secret Plan“, Mother Jones, februarie-martie 1983.

[844] Memoriul lui Kempner către agentul însărcinat cu ancheta FBI, 5 aprilie, 1945, Kempner Papers, Box 43.

[845] Kempner către Sam Harris, 9 iulie 1945, Kempner Papers, Box 43.

sancţiuni dure împotriva statului care târâse Europa şi America în două războaie mondiale. Morgenthau milita pentru desfiinţarea armatei, pentru permanenta distrugere a industriei germane, pentru condamnarea naziştilor la muncă silnică, în lagăre de concentrare, pentru împuşcarea pe loc a liderilor nazişti capturaţi. Henry Stimson, secretarul de Război, a pledat împotriva acestui elan răzbunător. Era lipsit de noimă să foloseşti tacticile naziste împotriva lor. „Doar printr-o temeinică înţelegere, anchetare şi judecare a tuturor liderilor nazişti, precum şi a instrumentelor terorii naziste, cum a fost Gestapoul, vom putea justifica profunda aversiune a lumii pentru un asemenea sistem”, declara acesta. Roosevelt a mers pe mâna lui Stimson, iar în 1945, Aliaţii au convenit că sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial îi va găsi pe liderii nazişti în boxa acuzaţilor[846].

Au avut loc nesfârşite discuţii despre felul în care urmau să se desfăşoare procesele. Nu existau nici precedente, nici reguli, nici mecanisme. Stimson a însărcinat Departamentul de Război cu studierea problemei, iar colonelul Murray C. Bernays, un avocat neînsemnat, a redactat o notă scurtă ce avea să dea naştere Tribunalului Militar Internaţional, în toată splendoarea sa imperfectă. Bernays susţinea că sistemul nazist era o conspiraţie uriaşă şi, astfel, liderii săi puteau fi traşi la răspundere pentru crimele săvârşite. Totodată, elementele individuale ale maşinăriei naziste – partidul, SS-ul, Gestapoul – erau, de asemenea, organizaţii criminale şi toţi membrii lor puteau fi socotiţi drept criminali. În doar şase pagini, Bernays a găsit o cale de a-i deferi justiţiei atât pe liderii din vârful ierarhiei, cât şi pe naziştii din eşaloanele inferioare, într-un singur proces

[846] Tusa şi Tusa, The Nuremberg Trial, pp. 52, 63.

monumental[847].

Criticile nu au întârziat să apară. Pe de o parte, întreg rechizitoriul avea un puternic iz de „ex post facto”[848], căci naziştii erau traşi la răspundere pentru infracţiuni stabilite după comiterea faptelor. Mai mult, era drept ca milioane de oameni să fie condamnaţi pentru simpla apartenenţă la o vastă organizaţie criminală?

Însă proiectul lui Bernays a intrat în atenţia celui desemnat în mai 1945 să conducă echipa procurorilor americani, Robert H. Jackson, judecător la Curtea Supremă a SUA. Pe parcursul verii, Jackson s-a întâlnit cu liderii delegaţiilor engleze, franceze şi sovietice pentru elaborarea unei carte a tribunalului. Aceasta urma în mare ideile născocite de avocatul din Departamentul de Război. Naziştii aveau să fie trimişi în judecată pentru patru capete de acuzare, anume punerea la cale şi susţinerea unor războaie de agresiune, crime de război – uciderea şi maltratarea civililor, muncă forţată şi uciderea prizonierilor – precum şi crime împotriva umanităţii, ce includeau exterminarea evreilor. Un număr de 23 de nazişti consideraţi „principalii criminali de război” urmau să fie judecaţi, printre care Göring, Ribbentrop, Hess, Rosenberg şi, *in absentia*, Bormann, care fusese dat dispărut după război.

Pentru Robert Jackson, procesul reprezenta nu doar o şansă istorică de a crea un nou precedent legal la nivel internaţional, ci şi o cauză etică. În acelaşi timp, s-a străduit să nu lase impresia că tribunalul va găzdui simulacre de procese, răzbunare mascată drept justiţie[849].

Kempner a intrat în atenţia lui Jackson graţie

---

[847] Ibid., p. 54. Vezi şi Persico, Nuremberg, p. 17.

[848] Retroactiv, după ce evenimentul a avut loc. (n.tr.).

[849] Ibid., pp. 26-27.

activităţii sale în cadrul Departamentului de Război. După cum îi era obiceiul, trimisese din proprie iniţiativă Diviziei pentru Crimele de Război câteva sugestii cu privire la procese. Deşi refuzase slujba cu normă întreagă oferită de Departament, mizând în continuare pe FBI, Kempner a fost angajat numaidecât în funcţia de consultant expert independent, în cadrul căreia îi revenea sarcina de a întocmi rapoarte despre „organizarea, cadrele şi activităţile” guvernului german, despre istoria Partidului

Nazist şi despre specificul sistemului german de păstrare a evidenţei. Aceste rapoarte, plătite cu 25 de dolari pe zi, aveau să slujească drept documente de referinţă[850] pentru cei însărcinaţi cu arestarea şi condamnarea criminalilor de război. Kempner a scris şi câteva scurte biografii ale principalilor lideri nazişti, inclusiv un studiu detaliat despre Göring.

Procurorul refugiat susţinea că Göring înfiinţase Gestapoul, „o maşinărie de arestări, internări şi confiscări ilegale”. A scris despre amestecul lui Göring în incendiul Reichstagului, în urma căruia preşedintele Hindenburg semnase decretul de suspendare a drepturilor civile în Germania. Decretul cu pricina prilejuise valul precipitat de represiuni împotriva comuniştilor, a pacifiştilor şi a altor opozanţi ai nazismului. „Decretul a rămas în vigoare până la prăbuşirea celui de-al Treilea Reich în 1945 şi a devenit fundamentul politicilor de exterminare şi expropriere înfăptuite de nazişti pe tot cuprinsul Europei. Ca urmare, Göring s-a făcut vinovat de toate aceste nelegiuiri”.

Kempner a dat asigurări că Reichsmarschallul nu avea să nege aceste acuzaţii: îşi asumase public răspunderea pentru toate faptele subalternilor săi cu

---

[850] Memoriu trimis de Ruth S. Bentley, „Reappointment of Robert Max W. Kempner as Consultant“, 9 iunie 1945, Arhivele Naţionale la St. Louis, Kempner personnel papers, Department of the Army/Air Force.

prilejul unei cuvântări ţinute ofiţerilor din Dortmund, la scurtă vreme după venirea naziştilor la putere în 1933. „Fiecare glonţ ce iese din pistolul unui poliţist este glonţul meu. Dacă e vorba de o crimă, eu sunt făptaşul. Eu am dat toate aceste ordine; le aprob; eu sunt responsabil, şi nu mi-e teamă de asta”.

Compendiul lui Kempner nu era un rechizitoriu în adevăratul sens al cuvântului, însă era un început[851].

Documentul a circulat prin Departamentul de Război, iar Kempner a intrat în atenţia cercului de apropiaţi al lui Jackson, inclusiv a lui Bernays. „Este un bun cunoscător al activităţilor naziste dinaintea venirii lor la putere, a părăsit Germania de-abia în 1935 sau 1936, a rămas la curent cu politicile lor după acea dată şi a acumulat suficientă experienţă în Statele Unite lucrând la cazuri de infiltrare şi subversiune nazistă”, îi scria Bemeys lui Jackson la 17 iulie., A scris un studiu bine fundamentat şi de calitate despre Göring. Cred că ne-ar fi de folos.”[852] Trei zile mai târziu, Kempner se alătura în mod oficial echipei. A informat conducerea FBI că urma să-şi ia un concediu fără plată de zece săptămâni.

După ani de zile în care redactase sute de scrisori, note şi rapoarte, venise şi răsplata. A primit o uniformă de ofiţer civil, cu trese triunghiulare la rever, inscripţionate „US”, iar la 3 august a luat avionul de la Washington la

---

[851] „The Guilt of Herman Goring“, 11 iunie 1945, Arhivele Naţionale, Record Group 238, Security-Classified General Correspondence 1945-1946, Container 18. În compendiu, Kempner a subliniat faptul că agenţii lui Goring au fost cei care l-au răpit pe Berthold Jacob în 1935 şi l-au adus din Elveţia în lagărul de concentrare Columbia-Haus. Kempner a mai scris şi că: „în acelaşi timp, cunoscuţii lui Jacob au fost arestaţi şi torturaţi în Berlin“, deşi nu a specificat faptul că ar fi fost unul dintre aceşti oameni.

[852] Memoriul lui Beranys către Bemays Jackson, 17 iulie 1945, Robert H. Jackson Papers, Box 106, rola 12.

Londra, pe ruta Bermude, Azore şi Paris. Ulterior, cu un alt transport, au sosit şi două cutii de materiale colecţionate despre Germania şi nazişti, cântărind 45 de kilograme[853].

Din cale afară de vanitos, Kempner se percepea ca un actor-cheie revenit în ţara natală alături de armata biruitoare. „Voi pune capăt unui proiect început în urmă cu 16 ani”[854], i-a declarat corespondentului unei publicaţii. Peste ani avea să afirme: „Voiam doar să aduc puţină dreptate în lumea asta”[855].

Nürnberg era o ruină, un cimitir[856]. Zeci de mii de cadavre zăceau sub dărâmăturile clădirilor bombardate. În aer plutea iz de dezinfectant. Nou-veniţii erau avertizaţi că apa nu era potabilă. Palatul Justiţiei (clădirea tribunalului bavarez) fusese şi el avariat în timpul războiului. Ferestrele sale erau făcute ţăndări, ţevile de apă perforate, coridoarele pârjolite de flăcări. Un proiectil îşi tăiase drum până la subsol. Dar, în chip uimitor, edificiul de piatră se înălţa falnic şi solid printre ruine, iar reprezentanţii Tribunalului Militar Internaţional au hotărât ca acela să fie locul de judecată al criminalilor de război naziști. În primul rând trebuiau să-i dea afară pe soldaţii americani care transformaseră marea sală de judecată într-un birt. Procurorii veniţi să inspecteze locul au fost întâmpinaţi de mesajul: BERE DISEARĂ, *Vi* MĂRCI.

Nürnberg avea şi o simbolistică aparte, fiind locul unde naziştii organizaseră uriaşele manifestaţii de partid prin care sărbătoreau renaşterea Germaniei. Acolo îşi pierduseră evreii cetăţenia în 1935. Tot acolo, vinovaţii

---

[853] Memoriul lui Daniel Noce, 7 august 1945, Arhivele Naţionale la St. Louis, Kempner personnel papers, Department of the Army/Air Force.

[854] „Yanks Sing for Newsmen at Nuremberg“, decupaj dintr-un ziar necunoscut, Kempner Papers, Box 418.

[855] Thom Shanker, „Despite Nuremberg Trials, War Crimes a Murky Issue“, Chicago Tribune, 30 iunie, 1993.

[856] Persico, Nuremberg, p. 39; Neave, On Trial at Nuremberg, p. 42.

urmau să dea socoteală pentru crimele lor.

La 12 august, Rosenberg şi ceilalţi inculpaţi nazişti au fost aduşi cu un avion C-47 de la Bad Mondorf. „Ei bine, prieteni – a rostit Göring, privind pe fereastră – uitaţi-vă bine la Rin! Probabil e ultima oară când îl mai vedem”[857]. Naziştii au fost duşi în închisoarea din spatele Palatului Justiţiei, unde aveau să rămână pe toată durata procesului, în aşa-numita „Aripă C”.

Lui Rosenberg i-a fost alocată celula 16 de la etajul inferior, între Albert Speer, arhitectul lui Hitler şi ministrul care a întrebuinţat munca forţată pentru producţia de armament în fabrici, şi Hans Frank, sadicul şef al Guvernământului General din Polonia. Fiecare celulă era dotată cu un pat de campanie, un scaun şi o masă şubredă. Toaleta din colţ era singurul loc ferit de privirile agere ale gardienilor, care primiseră ordin să nu-i scape din ochi pe prizonieri, pentru a preveni sinuciderile. Noaptea, deţinuţii dormeau sub lumina reflectorului. „Mi-i închipuiam ghemuiţi în celule ca nişte fiare rănite”[858], scria Airey Neave, membru al echipei de procurori britanici, care, în timpul războiului, evadase dintr-un lagăr de concentrare german. „Mi-era o teamă să mă apropii de ei, ca teama de cadavre”.

Deţinuţii trebuiau să-şi ţină tot timpul mâinile la vedere, o regulă cu care Rosenberg, mai ales, nu era câtuşi de puţin de acord. De fiecare dată când încerca să-şi încălzească mâinile sub pătură, era împuns de gardian şi se trezea[859]. Contactul dintre acuzaţi era restricţionat puternic şi nu aveau voie să expedieze familiei decât o singură scrisoare pe săptămână. Singura interacţiune

---

[857] Andrus, I Was the Nuremberg Jailer, p. 52.

[858] Neave, On Trial at Nuremberg, p. 45.

[859] Persico, Nuremberg, p. 151.

umană de care aveau parte consta în discuţiile cu psihologii din închisoare şi cu anchetatorii.

În lunile premergătoare procesului, Rosenberg a fost interogat de aproape 30 de ori. În prima şedinţă din 14 august, ideologului i-a fost prezentat jurnalul, numit de Rosenberg „însemnări” sau „scurte impresii”. Anchetatorul l-a acuzat pe Rosenberg de comportament evaziv şi l-a avertizat că răspunsurile sale vor fi puse în faţa unui volum uriaş de probe documentare intrate acum în posesia Aliaţilor.

— Ştii că am intrat în posesia tuturor documentelor tale private, nu?

— Aşa am auzit, a răspuns Rosenberg. De ştiut, nu ştiu.

— Cântăreşte aceste aspecte la noapte, i-a sugerat anchetatorul, iar dacă nu vei fi de-acum mai sincer în declaraţiile tale, vei avea probabil mari necazuri[860].

Printre juriştii prezenţi în acea zi în celulă era şi Thomas J. Dodd[861], procurorul federal care colaborase cu Kempner în 1942 la un caz de spionaj nazist în Connecticut. În opinia lui, Rosenberg era un tip „foarte ascuţit la minte, viclean şi precaut”, însă costumul lui cafeniu vădea semne de uzură. „Mi-am spus atunci: cum au căzut vitejii!”[862], i-a scris Dodd soţiei. „Aici, în oraşul în care s-a plimbat ţanţoş în uniforma sa fistichie de nazist. Acum, doar un prizonier printre ruine.”[863] Luna următoare,

---

[860] Interogatoriul lui Rosenberg, 14 august 1945, Arhivele Naţionale, M1270, rola 26.

[861] Atât Dodd, cât şi fiul său, Christopher J. Dood, au reprezentat statul Connecticut în Senatul Statelor Unite între 1959 şi 1971, respectiv 1981 şi 2011.

[862] Dodd invocă un cunoscut pasaj din Vechiul Testament (2 Samuel, 1:27). (n.tr.).

[863] Dodd, Letters front Nuremberg, p. 92.

Rosenberg a încercat în zadar să-şi justifice filosofiile în faţa lui Dodd şi s-a văzut pus în încurcătură de acuzaţiile potrivit cărora el şi Hitler plănuiau anihilarea bisericilor după război.

— Nu-i aşa că urmăreaţi distrugerea cultelor tradiţionale? a întrebat Dodd[864].

— Ei bine... a început Rosenberg.

— Nu-i nevoie de-o prelegere pentru a răspunde la o asemenea întrebare, l-a întrerupt Dodd.

— La o astfel de întrebare mă văd nevoit să răspund: nu. Procurorul l-a îndemnat pe Rosenberg să citească din cartea lui, însă ideologul a afirmat că nu urmărise niciodată o „confruntare oficială” cu preoţimea.

— Cu siguranţă urmăreaţi o confruntare cu evreii, nu?

— Aşa e, a spus Rosenberg. Pentru eliminarea evreilor din structurile de conducere ale Reichului.

— Aţi vrut să-i eliminaţi din toată Germania.

— Ei bine, era cea mai la îndemână soluţie la problemă.

Rosenberg a recunoscut că teoriile sale despre evrei au fost „puse adesea în aplicare” de naziști.

— Îţi este acum ruşine de concepţiile exprimate vreme de mulţi ani, cât ai fost la putere? a întrebat Dodd. Răspunde cu da sau nu.

— Nu, a spus Rosenberg.

— Îţi asumi vreo răspundere pentru situaţia dificilă în care se află acum Germania?

— M-am întrebat adesea în ultima lună dacă aş fi putut să fac ceva mai bine, a afirmat Rosenberg. Se prea poate ca în ultimii 20 de ani să fi rostit anumite cuvinte pe care, judecând limpede, nu le-aş mai folosi astăzi. Totuşi,

---

[864] Interogatoriul lui Rosenberg, 21 septembrie 1945, 14.30-16.40, Arhivele Naţionale, M1270, rola 17.

au fost rostite într-un moment de cumpănă. Ca reprezentant al mişcării ce se face responsabilă pentru cele petrecute, sunt, fireşte, şi eu responsabil într-o anumită măsură. Dar intenţiile mele, lucrurile pe care m-am străduit şi pe care am dorit să le înfăptuiesc sunt în esenţă bune şi cinstite, şi la fel gândesc şi în clipa de faţă.

Rosenberg s-a oprit şi, realizând pesemne mărturisirea făcută, a dat înapoi.

— Sunt responsabil doar pentru acţiunile mele.

Au urmat şedinţe lungi în septembrie şi octombrie, în care anchetatorul Thomas Hinkel l-a confruntat pe Rosenberg cu nenumărate documente, pe care bătăiosul nazist le-a contracarat cu argumente neverosimile şi întortocheate.

Rosenberg susţinea că politicile antisemite ale naziştilor erau, în fapt, măsuri „defensive”[865] împotriva unui duşman ostil care urmărea distrugerea Germaniei. Germanii îi deportaseră pe evrei la fel cum se zvonea că sioniştii îi alungaseră pe palestinieni din ţara lor. Rosenberg a recunoscut că mulţi prizonieri de război muriseră din cauza malnutriţiei sau a condiţiilor vitrege. Însă mulţi soldaţi germani sfârşiseră la fel.[866] Nu a vrut să admită că ideea centrală a ideologiei naziste era superioritatea rasei „ariene” faţă de toate celelalte.[867] A spus că, deşi Einsatzstabul confiscase cărţi şi opere de artă, nu era exclus ca Germania să le fi restituit într-o bună zi[868]. A afirmat că nu are cunoştinţă despre cele petrecute în lagărele de concentrare ale Germaniei; nu vizitase niciodată un lagăr, „iar poliţia trata aceste

---

[865] Ibid., 22 septembrie 1945, 14.15-16.00.
[866] Ibid., 24 septembrie 1945,10.30-12.00.
[867] Ibid., 22 septembrie 1945,11.00-12.00.
[868] Ibid., 24 septembrie, 1945 14.30-15.30.

subiecte cu discreţie”[869]. A negat că ar fi avut vreo legătură cu masacrarea evreilor[870] din teritoriile estice, cu toate că administraţia civilă din subordinea sa fusese profund implicată în Holocaust.

— Am auzit că ar fi avut loc execuţii ale evreilor, a recunoscut Rosenberg pe 22 septembrie.

— Şi ce măsuri ai luat în acest sens? a dorit să ştie Hinkel. Ai solicitat o anchetă?

— Nu.

— De ce?

— N-am putut, a răspuns Rosenberg. Nu ţinea de jurisdicţia mea.

A susţinut că eforturile sale de-a afla mai multe fuseseră zădărnicite de SS, şi chiar dacă ar fi stăruit, „n-aş fi primit niciun răspuns”.

— Ştiai de politica de exterminare a evreilor dusă de Himmler, nu?

— Am refuzat până la capăt să cred că a luat asemenea forme.

— Dar ţi s-a adus la cunoştinţă, nu?

— Nu, a afirmat Rosenberg. Nu mi s-a adus.

Într-atât de mult a diminuat rolul jucat de ministerul său, încât părea nu doar lipsit de putere, ci şi de sens. „Să se reţină că sediul meu era în Berlin; am emis reguli şi decrete generale ce vizau administraţia, însă nu m-am băgat în treburile regionale”[871]. A mai susţinut că rapoartele reprezentanţilor săi din est nu fuseseră foarte detaliate.

De altminteri, afirma Rosenberg pe 4 octombrie, în a unsprezecea şedinţă ţinută în opt zile, în calitate de ministru pentru teritoriile din est, el nu avusese niciun

---

[869] Ibid., 24 septembrie 1945,10.30-12.00.
[870] Ibid., 22 septembrie 1945,14.15-16.00.
[871] Ibid., 24 septembrie 1945,10.30-12.00.

amestec în gestionarea evreilor. „Nu am asistat la nicio discuţie despre problema evreiască”, i-a spus lui Hinkel. Personal, el urmărise „reducerea numărului de evrei din Germania prin crearea unui spaţiu destinat exclusiv evreilor, o ţară numai a lor”. Însă decizia nu ţinuse de Rosenberg, ci de Himmler.

— Problema evreiască te preocupă de mulţi ani, am dreptate? l-a întrebat Hinkel.

— Am fost atât de ocupat cu organizarea ministerului meu, iar întreaga problemă evreiască avea atât de puţină legătură cu responsabilităţile mele, încât nu m-am aplecat temeinic asupra ei, a mărturisit Rosenberg.

Îşi închipuise că erau hrăniţi şi puşi la muncă.

— Cu alte cuvinte, de când ai fost numit ministru pentru teritoriile ocupate din est, nu ai discutat cu nimeni despre situaţia evreilor? a ripostat Hinkel. Asta declari?... Luând în considerare interesul manifestat de-a lungul anilor pentru această problemă, îmi vine greu a crede că ar fi încetat brusc să te mai preocupe odată ce-ai preluat frâiele ministerului pentru teritoriile ocupate din est, că n-ai fost interesat de felul în care sunt trataţi cetăţenii aflaţi sub jurisdicţia ta şi că n-ai întrebat pe nimeni sau n-ai primit rapoarte în această privinţă[872].

— Aşa era obiceiul, a susţinut Rosenberg, că atunci când cineva primea o sarcină, nimeni nu se amesteca în treburile lui.

Hinkel a revenit cu documente ce demonstrau că Rosenberg primise rapoarte despre atrocităţile din Est.

La 19 octombrie, procurorii le-au prezentat, în sfârşit, acuzaţiile lui Rosenberg şi celorlalţi lideri naziști din aripa C a penitenciarului de la Nürnberg. Procurorul britanic Neave a fost desemnat să le înmâneze dosarele. Când s-a oprit în faţa celulei lui Rosenberg, nazistul era plin de

---

[872] Ibid., 4 octombrie 1945,10.30-12.15.

firimituri pe care nu se deranjase să le scuture de pe haine., Avea o mină de cocker bolnav”, scria acesta. „Înfăţişarea lui aducea cu a unui gropar din filmele de groază cu Boris Karloff, căruia nuanţa gălbuie a pielii i se potriveşte de minune”[873].

În celulă mirosea urât, pe jos erau împrăştiate hârtii, iar când Rosenberg s-a ridicat să-şi întâmpine oaspetele, tremura vizibil.

Kempner a sosit în Paris, la 4 august 1945, „după 27 de ore şi jumătate de zbor, cu două ore de odihnă”, le-a scris soţiei sale, Ruth, şi fostei sale amante, Margot Lipton, care locuiau în Lansdowne, Pennsylvania. De-acolo a zburat spre Londra, pentru a-şi lua în primire sarcinile. După ani de bombardamente germane, oraşul părea o ruină, presărat în continuare cu dărâmături, cratere şi grămezi de moloz.

Deşi trecuseră numai cinci luni de când devenise cetăţean american, Kempner ajunsese la concluzia că patria sa adoptivă era cea mai avansată naţiune din lume şi că Europa era o cauză pierdută. Nu credea că vechiul continent va reveni la gloria de altă dată. Le-a spus celor două femei că nu avea rost să se întoarcă în Germania pentru a-şi reface vieţile. Mai bine să-şi continue existenţa în America. „Nici nu vă puteţi închipui cât de norocoşi am fost (şi cât de egoişti, la urma urmelor). Problemele noastre mărunte nu se compară cu situaţia din Europa... Nimic nu e mai încântător decât Lansdowne şi văd în această călătorie doar un prilej de a mă instrui profesional şi de-a dobândi noi perspective (pe lângă îndatoririle de care trebuie să mă achit)”[874].

---

[873] Neave, On Trial at Nuremberg, pp. 102-104.

[874] Scrisoare redactată de Kempner, „Dragi prieteni”, 11 august 1945, Kempner Papers, Box 418; interviu cu Kempner, Arhivele Comitetului de Urgenţă pentru Ajutorare a Cercetătorilor Străini Deportaţi.

Peste câteva zile, Kempner s-a întors la Paris, unde urma să contribuie la studierea documentelor germane ce se revărsau în departamentul de centralizare înfiinţat pentru tribunal, cu sediul într-o clădire din apropierea bulevardului Champs-Élysées şi a Arcului de Triumf.

Soldaţii aliaţi primiseră ordin să dea de urma arhivelor importante pe măsură ce înaintau spre Berlin, iar aceştia scoseseră la iveală un noian de documente. Departamentul din Paris era unul din cele trei centre documentare, iar analiştii săi făceau faţă cu greu şuvoiului de hârtii. Nu mai era timp să le traducă pe toate şi cu atât mai puţin să le studieze ca eventuale probe. „Naziştii ăştia erau obsedaţi cu ţinerea evidenţei”, i-a spus John Harlan Amen, directorul de anchete al lui Jackson, unui ziarist în luna septembrie. „Ca urmare, ne-am procopsit cu mai multe documente decât am putea studia în acest scurt interval de timp avut la dispoziţie, şi primim alte pachete în fiecare zi”[875].

Documentele legate de Rosenberg care au fost descoperite în castelul din apropiere de Lichtenfels reprezentau doar începutul. Arhivistul din cadrul Biroului German de Externe, Heinrich Valentin, i-a îndrumat pe anchetatori spre cele circa 500 de tone de arhive diplomatice ascunse în stâncoşii Munţi Harz din centrul Germaniei. I-a ajutat chiar să le rânduiască şi să le împacheteze. Paul Schmidt, interpretul care asistase la unele dintre cele mai importante întrevederi diplomatice din epoca nazistă, şi-a predat însemnările voluminoase; le îngropase într-o pădure, în lăzi mari de lemn şi tablă. Au fost descoperite şi documentele lui Göring legate de Luftwaffe, împrăştiate prin Bavaria. Acestea au fost transportate în Anglia, sub supravegherea unui istoric desemnat, generalul-maior Hans Detlef Herhudt von

[875] Tusa şi Tusa, Nuremberg Trial, pp. 96-101.

Rohden. Acesta începuse să scrie o istorie a forţelor aeriene şi i s-a cerut s-o ducă la bun sfârşit. Şase mii de dosare din arhivele forţelor navale, ce urmau a fi arse în piscina goală a unui castel, au fost predate în stare intactă. Arhiva fotografului oficial al Führerului, Heinrich Hoffman, a ajuns şi ea la Nürnberg, unde a fost inventariată de însuşi Hoffman.

În centrul documentar de la Paris, Kempner trecea în revistă documentele capturate. Într-o zi, în vreme ce răsfoia dosarele lui Rosenberg, procurorul a primit ordin să zboare numaidecât în Germania. Era prima vizită în fosta sa patrie după aproape zece ani.

A străbătut distanţa scurtă până la Frankfurt într-un avion militar, şi, în mod curios, n-a resimţit nimic la vederea ruinelor ţării sale natale, după cum avea să mărturisească peste ani, în volumul de amintiri. îl captiva doar familiaritatea peisajului. Avea impresia că fusese transportat în 1918, când se întorsese în Germania prin ţinuturile pustiite ale Belgiei şi Franţei. Avionul a aterizat, iar Kempner a fost transportat cu maşina la Fechenheim, unde a răsfoit documentele militare capturate. Avea în faţa ochilor săi ordinele pentru distrugerea Europei, redactate chiar de făptaşi. La vederea scrisului oamenilor responsabili de crimele celui de-al Treilea Reich, Kempner a fost în cele din urmă cuprins de emoţie.

În timpul excursiei, Kempner a vizitat depozitul Băncii Reichului din Frankfurt, unde a văzut zeci de cutii ascunse de naziști în ocnele din Germania centrală la finele războiului. În cutiile de lemn se găseau plombele de aur extrase de naziști din dinţii victimelor. Erau mii şi mii de plombe – fiecare stând mărturie pentru o crimă şi un ultim furt.

„N-am crezut niciodată că voi vedea aşa o

privelişte”[876], a scris procurorul.

Robert Jackson a hotărât ca instanţa să-i condamne pe nazişti folosind propriile lor declaraţii. Însă nu avea să fie uşor să trieze prin grămada de hârtii şi să înţeleagă atrocităţile naziste la scară continentală.

Anchetele erau strâns legate de studierea documentelor şi, spre marea lui satisfacţie, Kempner a avut ocazia să interogheze martori şi inculpaţi. „Pentru criminali, implicarea mea în procesele de la Nürnberg le-a cauzat mari neplăceri. Aveau de-a face cu un om care le cunoştea păcatele”[877], avea să scrie Kempner. Într-una din zile s-a trezit faţă în faţă cu unul dintre vechii săi rivali.

„Bună dimineaţa, Herr Göring”, l-a salutat pe cel care-l concediase în 1933. „Mă întreb dacă vă mai amintiţi de mine. A trecut multă vreme de la ultima noastră întâlnire”[878].

Cu o săptămână în urmă, anchetatorii îi ceruseră lui Göring explicaţii despre incendierea Reichstagului şi despre mărturiile potrivit cărora Reichsmarschallul pusese la cale arderea legislativului german, oferind naziştilor pretextul necesar pentru a-i persecuta pe adversarii lor comunişti în 1933. „Nişte inepţii”, a insistat Göring. La vremea respectivă era preşedintele Reichstagului: de ce ar fi vrut să-şi incendieze propria casă?

Kempner a fost chemat pentru a-i pune mărturia în discuţie. Potrivit procurorului, Göring şi l-a amintit destul de bine pe juristul destituit şi a fost surprins să-l vadă. La început, Göring a refuzat să răspundă întrebărilor lui Kempner. Procurorul era, fără îndoială, părtinitor. „Domnule Reichsmarschall, nu vă port pică, sunt foarte bucuros că m-aţi concediat la 3 februarie 1933. Altminteri,

---

[876] Kempner, Ankläger einer Epoche, pp. 251-252.
[877] Ibid., p. 253.
[878] Interviu cu Kempner, citat în Mosley, The Reich Marschal, p. 325.

aş fi ajuns fum pe coş”[879].

Astfel a început interogatoriul.

Kempner l-a confruntat pe Göring[880] cu lucrurile aflate în 1933 de la Rudolf Diels, omul numit de Göring la conducerea Gestapoului şi prietenul lui Kempner, care supravieţuise războiului şi fusese adus la Nürnberg în calitate de potenţial martor. „Diels mi-a spus că ştiaţi precis că cineva urma să dea foc şi că avea deja pregătite listele cu arestări”, a afirmat Kempner. Göring i-a spus că listele fuseseră într-adevăr întocmite. Naziştii urmăreau de mult timp să-i zdrobească pe comunişti. Dar asta n-avea nicio relevanţă. „Arestările ar fi avut loc” chiar dacă Reichstagul ar fi rămas intact.

Göring a negat pentru a doua oară că ar fi avut cunoştinţă despre această conspiraţie, susţinând că ar fi fost „nebunie curată”. Totodată, i-a spus lui Kempner că ar fi vrut ca acuzatorii să-i aducă aceste învinuiri „în faţă”.

Atunci cum se făcea că purtătorul său de cuvânt i-a spus lui Kempner la doar un ceas după izbucnirea incendiului că, potrivit declaraţiei lui Göring, comuniştii erau de vină. „Nu era prea devreme să-i învinovăţiţi pe comunişti de provocarea incendiului, aşa, fără anchetă?” „Da, se prea poate, dar aşa a vrut Führerul”, a recunoscut Göring.

Kempner a revenit de mai multe ori la acest subiect, încercând să obţină mai multe detalii şi punând la îndoială declaraţiile nazistului. L-a întrebat de ce fuseseră arestaţi social-democraţii şi pacifiştii. L-a întrebat de ce nu a luat în considerare rapoartele privind amestecul batalioanelor de asalt în incendiu. L-a întrebat de pasajul ce lega Reichstagul de reşedinţa oficială a Reichsmarschallului şi

---

[879] Interviu cu Kempner, citat în Maguire, Law and War, p. 117.

[880] Interogatoriul lui Göring, 13 octombrie 1945, Arhivele Naţionale, M1270, Box 5.

de ce nu fusese închis în acea noapte.

Göring a rămas neclintit şi a respins acuzaţia că naziştii ar fi avut nevoie de un incendiu pentru a-l determina pe Hindenburg să semneze acel decret ruşinos, deposedându-i pe germani de drepturile lor civile[881].

În orice caz, i-a spus Göring procurorului, dacă el ar fi pus la cale incendierea Reichstagului, ar fi făcut-o din cu totul alte motive: clădirea era foarte urâtă.

Kempner scria des familiei. Într-una din scrisori nota că avea prilejul să-şi satisfacă, ceasuri în şir, neobosita curiozitate pentru regimul nazist. „Ce frumoasă e viaţa, nu?”[882] într-o altă zi le-a trimis amândurora cărţi poştale romantice[883]. Ruth şi Lipton locuiau în continuare împreună în apropiere de Philadelphia. Pe ilustrata lui Ruth scria: „Îţi încredinţez inima numai ţie, pe vecie!” Pe cea a lui Lipton: „Nimic pe lumea asta nu e mai dulce ca tine!” Ele îi expediau scrisori, telegrame şi pacheţele cu ciocolată şi săpun. El obişnuia să se plângă în scrisori: „Azi se împlinesc cinci săptămâni de când am sosit în Europa şi mi se pare că a trecut mult prea mult timp”[884], le-a scris la 9

---

[881] Deşi s-a încercat să se demonstreze implicarea naziştilor în incendierea clădirii Reichstagului, mulţi istorici au ajuns la concluzia că Marinus van der Lubbe, comunistul olandez, a acţionat singur în acea noapte. În anii 1970 şi 1980, Kempner, în numele fratelui lui van der Lubbe care supravieţuise, a încercat, fără succes, să schimbe această convingere, în 2008, van der Lubbe a fost amnistiat postum de către statul german.

[882] Robert Kempner către Ruth Kempner, 21 septembrie. 1945, Kempner Papers, Box 418.

[883] Cărţi poştale aparţinând lui Kempner, 13 septembrie 1945, Kempner Papers, Box 418.

[884] Scrisoare aparţinând lui Kempner, 9 septembrie 1945, Kempner Papers, Box 418

septembrie din Frankfurt. Părea deprimat. Organizarea tribunalului lăsa de dorit, „astfel că adesea pierd vremea pe-aici... Singurătatea mă însoţeşte zi de zi”. I s-a cerut să plece la Essen pentru a strânge probe, însă Kempner a încercat să se sustragă. „Alte ruine şi, ca urmare, încă şi mai mult praf turbat. Şi n-au decât mâncare englezească”. îşi petrecea timpul cu alţi avocaţi din echipa procurorilor, însă plictisul datorat lipsei de activitate începea să-şi spună cuvântul.

Poate astfel se explică motivul pentru care în octombrie a trimis acasă un comunicat de presă pentru a fi publicat, cu ajutorul celor două femei din Lansdowne, în ziarul *Philadelphia Record*. Mustind de aluzii discrete, comunicatul ne dezvăluie latura sa de magician al relaţiilor cu publicul, aici într-o formă de zile mari. „Zvonurile privind o posibilă nouă pistă cu privire la Hitler şi Eva Brown au apărut în Nürnberg, în strânsă legătură cu venirea din Statele Unite a dr. Robert M.W. Kempner, expertul-şef în materie de Hitler şi de nazism. Dr. Kempner a ajuns cu avionul de la Washington, DC, însă, după o scurtă vizită la Palatul Justiţiei, a părăsit Nürnbergul într-o misiune secretă”[885].

După cum era de aşteptat, publicaţiile americane s-au umplut de articole fanteziste[886]. HITLER, VÂNAT DE UN BĂRBAT DIN PHILADELPHIA, VIU SAU MORT, LA ORDINELE CASEI ALBE, trâmbiţa un titlu. În spatele acestei poveşti fanteziste plutea ideea că procurorul îl „urmărise” pe Hitler ani la rândul, fiind unul dintre singurii oponenţi ai nazismului „care deţinea date amănunţite despre înfăţişarea lui Hitler, ba chiar şi despre structura scheletului său. Aţintindu-şi privirile asupra unui Hitler cu

---

[885] Scrisoare aparţinând lui Kempner, 10 octombrie 1945, Kempner Papers, Box 418.

[886] Decupaje din ziare în Kempner Papers, Box 418.

chipul modificat de chirurgie plastică, sau a unui cadavru incinerat, va spune fără putinţă de tăgadă: «Acesta este Führerul»”.

Un ziarist scria: „Am aflat ieri că a plecat în Germania în urmă cu patru săptămâni, cu o însărcinare specială din partea Casei Albe”. Articolele dezvăluiau că în perioada în care lucrase la Ministerul Prusac de Interne, Kempner fusese în fruntea unei echipe de agenţi secreţi care, între 1928 şi 1933, îl filaseră constant pe Hitler. „Kempner a declarat într-un interviu că Hitler avea anumite trăsături fizice pe care n-ar putea niciodată să le mascheze, chiar şi ascuns sau deghizat”, relata *Stars and Stripes*. „[Kempner] le descrie astfel: urechea dreaptă foarte ascuţită, degetul mare de la mâna dreaptă nefiresc de mare, maxilar cu gingii retractate şi umeri adesea gârboviţi”.

Totul era, desigur, un spectacol absurd, însă articolele au apărut la 22 şi 23 octombrie, tocmai când procurorul părăsea Parisul cu destinaţia Nürnberg. „Am auzit la radio ştirea cu vânătoarea lui Hitler”, a scris Kempner acasă. „M-am amuzat”[887].

Ştirea a stârnit destulă vâlvă, încât să aducă şi Casa Albă în vizorul presei. Adjunctul secretarului de presă a declarat că instituţia prezidenţială nu a trimis niciun avocat în Germania. Acest număr de publicitate îl deosebea pe Kempner de restul procurorilor ce roiau la Nürnberg, într-o tentativă de-a dezminţi zvonurile răspândite tot de el, Kempner i-a scris unui crainic de radio că „în acea clipă” nu era pe urmele lui Hitler, ci ajuta la organizarea procesului împotriva naziştilor.

Jackson îl desemnase pe Kempner să coordoneze cea de-a şaptea din tot atâtea secţii: o divizie de avocaţi al

---

[887] Carte poştală aparţinând lui Kempner, adresată „Der Folks“, 23 octombrie 1945, Kempner Papers, Box 418.

cărei scop era să anticipeze argumentele pe care naziştii urmau să le întrebuinţeze în apărarea lor[888]. Ca urmare, în dimineaţa zilei de 20 noiembrie, într-o marţi, la şase luni după încheierea conflictului, Kempner se afla lângă (nu chiar „la”) masa procurorilor, pentru a asista la deschiderea procesului în sala ticsită cu oameni din Palatul Justiţiei. Kempner stătea pe ultimul rând de scaune din spatele mesei lui Jackson. Întorcându-se, ar fi putut să-şi treacă braţul peste paravanul de lemn ce delimita juriştii de jurnalişti, care umpleau mai bine de 12 rânduri dispuse în trepte.

Şi-a amintit de părinţii lui, cei doi bacteriologi care străbătuseră Europa în lung şi-n lat în încercarea de-a eradica bolile infecţioase de pe continent. Misiunea lui de la Nürnberg nu era foarte diferită. Se întorsese în Germania ca să asaneze mlaştina ce dăduse naştere năpastei naziste[889].

A decupat o imagine din ediţia din 3 decembrie a revistei *Time* ce înfăţişa o panoramă a sălii de tribunal, a încercuit un cap minuscul din spate şi a expediat-o în Lansdowne[890].

Rosenberg şi ceilalţi inculpaţi care-au păşit în sală în prima zi a procesului purtau costum şi cravată sau uniforme militare[891]. Legaţi cu cătuşe de paznicii lor, aceştia au străbătut pasajul de lemn ce făcea legătura între corpul de detenţie şi subsolul Palatului Justiţiei, de unde au urcat cu liftul în sală. Rosenberg s-a aşezat în primul rând şi a urmărit desfăşurarea procesului cu ochii mijiţi şi braţele încrucişate, dând impresia unui om mic şi,

---

[888] Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Kempner Papers, Box 418.

[889] Kempner, Ankläger, p. 252.

[890] Decupaj din revista Time datată 3 decembrie 1945, Kempner Papers, Box 418.

[891] Persico, Nuremberg, pp. 131-134.

ca întotdeauna, de-o tristă solemnitate.

Sala de tribunal, restaurată şi căptuşită cu lambriuri închise la culoare şi lumini fosforescente, gemea de lume. De la înălţimea podiumului ornat cu drapelele celor patru naţiuni victorioase – reprezentând Statele Unite, Uniunea Sovietică, Anglia şi Franţa –, judecătorii scrutau sala. Un şir de gardieni purtând căşti şi curele albe străjuia cele două rânduri de acuzaţi. Avocaţii apărării stăteau în bănci de lemn maroniu, în faţa clienţilor lor. Undeva în stânga, interpreţii lucrau în spatele unor paravane de sticlă. În dreapta erau procurorii, spaţiul destinat presei, cabinele de radio şi film şi un balcon pentru 150 de spectatori. În acel moment, Nürnberg era punctul în jurul căruia gravita pământul.

În prima zi s-au citit rechizitoriile împotriva celor 22 de lideri nazişti şi a şapte organizaţii. A doua zi, inculpaţii au pledat, apoi, după ce instanţa a împiedicat tentativa lui Göring de a deturna ordinea de zi cu o declaraţie de deschidere, Jackson a urcat la pupitru şi s-a întors către cei patru judecători. A deschis şedinţa cu un cuvânt introductiv prin care le-a amintit tuturor celor prezenţi în sală că istoria avea să ia aminte la acţiunile lor.

„Nelegiuirile pe care dorim să le condamnăm şi să le pedepsim au fost atât de premeditate, atât de perfide, atât de nimicitoare, încât civilizaţia nu poate permite tolerarea lor, căci nu va supravieţui dacă ele se vor repeta”[892], a declarat Jackson în faţa instanţei, cu cotul rezemat de pupitru şi degetul mare de la mâna dreaptă dosit în buzunarul pantalonilor dungaţi. „Faptul că patru naţiuni puternice, deopotrivă victorioase şi vătămate, îşi ţin setea de răzbunare în frâu şi le oferă de bunăvoie inamicilor capturaţi şansa de a fi judecaţi potrivit legii reprezintă cea mai însemnată concesie pe care puterea a

[892] Trial of the Major War Criminals, vol. 2, p. 99.

făcut-o vreodată raţiunii”.

Procurorul-şef dădea astfel un răspuns germanilor care contestaseră legitimitatea instanţei; un avocat descrisese procesul drept „o continuare pe alte căi a războiului”[893]. Jackson a susţinut că procurorii nu puneau în scenă răzbunarea învingătorilor împotriva învinşilor, ci voiau să facă dreptate în baza legilor internaţionale. „Cine oferă acuzaţilor cupa cu otravă va gusta şi el dintr-însa”.

Jackson a promis în declaraţia introductivă că se va folosi de „înclinaţia teutonică [a germanilor] de a ţine evidenţa”[894], astfel că în săptămânile şi lunile ce-au urmat, procurorii le-au înfăţişat martorilor sute de documente incriminatoare.

În noiembrie, în instanţă s-au proiectat filme ce ilustrau scene din lagărele de concentrare, precum şi atrocităţile comise de SS. Mai multor inculpaţi le-a fost greu să privească gropile comune şi grămezile de cadavre prezentate pe ecran. Peste două săptămâni, acuzarea a proiectat *Planul nazist*, un film ce dramatiza cazul construit de ei folosind imagini de arhivă filmate de naziști în anii petrecuţi la putere. În deschiderea filmului, Rosenberg, aşezat pe-un scaun şi purtând uniformă nazistă, vorbea despre începuturile partidului, când jucase un rol hotărâtor în formarea gândirii lui Hitler.

În decembrie, acuzarea a prezentat instanţei un volum redactat de generalul-maior SS Jürgen Stroop, despre anihilarea ghetoului din Varşovia. „Cel mai mândru exemplu de măiestrie nemţească, bogat împodobit, îmbrăcat în piele, ilustrat din belşug, tipărit pe hârtie de calitate – a rostit procurorul american – omagiază curajul şi eroismul ostaşilor germani care au luat parte la masacrarea brutală şi nemiloasă a unui grup de evrei

---

[893] Otto Kranzbiihler, citat în Maguire, Law and War, p. 88.

[894] Trial of the Major War Criminals, vol. 2, p. 102.

neajutoraţi şi lipsiţi de apărare, mai precis 56 065, printre care, fireşte, copii şi femei”[895].

În ianuarie 1946, liderul unui Grup Operativ SS a mărturisit că trupele sale executaseră 90.000 de persoane din vara anului 1941 până în vara anului 1942.

Pe măsură ce se adunau probele privind atrocităţile comise, munca forţată şi exterminarea în masă, Gustave Gilbert, psihologul puşcăriei, vizita pe rând celulele şi discuta cu naziştii despre cele auzite în instanţă. Se pare că Rosenberg îşi testa apărarea pe Gilbert. În mod absurd, ideologul pretindea că nazismul n-avea nicio legătură cu prejudecăţile rasiale. Germanii nu-şi doreau decât puritate rasială pe meleagul lor, iar evreii la fel. În ce-l privea, nu-şi dorise niciodată ca evreii să fie ucişi. „N-am susţinut că evreii sunt inferiori din punct de vedere rasial”, a afirmat el. Rasele se învrăjbeau în toate naţiunile de pe glob. „Acum a devenit brusc o crimă, pentru că s-a întâmplat la germani!” A fost de-acord că Partidul Nazist trebuia desfiinţat. Însă, în ceea ce priveşte crimele de război discutate în instanţă, adevăraţii vinovaţi erau Hitler, Himmler, Bormann şi Goebbels. „Noi nu suntem de vină”[896].

Procurorii, desigur, nu-i împărtăşeau opinia, iar pe 9 şi 10 ianuarie, un procuror pe nume Walter Brudno a prezentat meticulos şi cu grijă temeiurile pentru care Rosenberg se făcea vinovat de crime de război. Anchetat sub toate cele patru capete de acuzare, Rosenberg era acuzat că sprijinise ascensiunea nazismului la putere prin elaborarea şi diseminarea doctrinelor de partid împotriva bisericilor şi a evreilor, că pregătise Germania psihologic şi politic în vederea războaielor de agresiune şi că fusese părtaş la crime de război şi crime împotriva umanităţii, în

---

[895] Ibid., vol. 3, p. 553.

[896] Gilbert, Nuremberg Diary, pp. 97, 120, 354.

calitate de ministru al Reichului pentru teritoriile ocupate din est.

„Veţi constata că nu există o singură teză fundamentală a filosofiei naziste care să nu fi fost elaborată şi consacrată de Rosenberg”, a explicat Brudno, în vreme ce în boxă, inculpatul îşi lua, sârguincios, notiţe. „Ca apostol al neopăgânismului, exponent al teoriei *Lebensraum-nhxi* (spaţiu vital) şi propovăduitor al mitului superiorităţii nordice, precum şi ca unul dintre cei mai vechi şi mai energetici susţinători nazişti ai antisemitismului, [Rosenberg] a contribuit în mod substanţial la ralierea poporului german la semnul svasticii”. Brudno a citat pasaje din scrierile lui Rosenberg pe marginea rasei. A repetat faimoasa declaraţie din 1941 a ideologului, anume că problema evreiască nu avea să fie rezolvată doar când „ultimul evreu va fi părăsit continentul european”. A explicat instanţei că Rosenberg fusese delegat de Hitler să-i îndoctrineze pe membrii partidului cu ideologia nazistă.

A citat atât de abundent din *Mitul secolului XX*, încât preşedintele tribunalului s-a văzut nevoit să-l oprească. „Nu e cazul să insişti”.

În continuare, Brudno a descris rolul jucat de Rosenberg în administrarea teritoriilor ocupate din est. Cum contribuise la planificarea şi îndeplinirea acelei ocupaţii barbare. Cum încurajase strămutarea altor rase pentru a face loc etnicilor germani. Cum nu se împotrivise planului de înfometare a Uniunii Sovietice. Cum aprobase deportarea a peste un milion de persoane destinate muncii silnice în Germania. Cum primise rapoarte periodice privind „sălbăticiile fără seamăn”.

La câteva zile după ce Brudno a susţinut pledoaria împotriva lui Rosenberg, un doctor arestat şi închis la Dachau a prezentat instanţei probe incriminatoare privind

îngrozitoarele experimente medicale la care fuseseră supuşi anumiţi deţinuţi. Când Dodd l-a întrebat care dintre inculpaţi vizitase lagărul, doctorul a numit patru dintre ei[897]. Rosenberg, în ciuda dezminţirilor, era printre aceştia.

Procesul era în toi, iar Kempner şi echipa sa lucrau din greu la întocmirea dosarelor pentru toţi martorii acuzării şi apărării, la pregătirea dosarelor de proces pentru procurori şi la planificarea cazurilor împotriva inculpaţilor individuali[898]. Mulţi membri ai echipei sale erau cazaţi la Grand Hotel, „cel mai bun din oraş”[899], cum îl descria Dodd, cu toate că nu avea apă caldă, iar pentru a traversa coridorul erau nevoiţi să străbată o scândură de lemn sub care se căsca un hău de trei etaje. „Camera mea e destul de confortabilă. Pereţii sunt zdreliţi – se văd găurile gloanţelor – şi ferestrele n-au geamuri. Lipseşte şi jumătate de tavan, dar în comparaţie cu alte încăperi, se prezintă bine”. Juriştii petreceau ceasuri îndelungate în sala de tribunal, apoi serveau băuturi alcoolice în Sala de Marmură a hotelului, unde dansau pe cântece americane interpretate de muzicieni germani şi încercau să uite pentru o vreme de atrocităţile pe care le dezvăluiau şi de ruina ce domnea în stradă[900].

În cea de-a 35-a zi a procesului – ultima pentru procurorii americani – Kempner a avut în sfârşit ocazia să iasă la rampă. Deşi întâmplarea nu mai necesita împodobiri, Kempner n-a ezitat să dea de veste presei din timp. „Este singura victimă directă a persecuţiilor naziste – scria un corespondent în tabloidul newyorkez *PM* – căreia i s-a oferit ocazia să-şi facă auzită vocea în cadrul

---

[897] Ibid., pp. 176, 181-182. Circumstanţele vizitei sunt necunoscute.
[898] Memoriu al lui Robert G. Stores către Kempner, 28 noiembrie 1945, Kempner Papers, Box 418.
[899] Dodd, Lelters from Nuremberg, p. 90.
[900] Neave, On Trial at Nuremberg, pp. 43-44.

proceselor şi să le spună verde în faţă ce crede despre ei”[901].

„Să stai la pupitrul procurorilor însemna să fii, pentru câteva clipe, în centrul universului legal”[902], va scrie un istoric. La 16 ianuarie 1946, Kempner a luat cuvântul şi, fluturând teancuri întregi de documente, a susţinut o pledoarie împotriva „celui care gestionase conspiraţia nazistă”, Wilhelm Frick, ministrul de interne în perioada 1933-1943.

Kempner a afirmat că Frick înlesnise drumul spre război ajutându-l pe Hitler să dobândească cetăţenie germană[903]. Austriacul a fost naturalizat automat când Frick a aranjat să fie numit în funcţia publică de consilier administrativ în cadrul Oficiului de Stat pentru Cultură şi Măsurători din Braunschweig. Fără sprijinul acordat de Frick, susţinea Kempner, Hitler n-ar fi devenit cancelarul Germaniei. În calitate de ministru al internelor, Frick a fost la cârma administraţiei de stat şi a celei locale, a supervizat alegeri, legile rasiale, programul de sănătate, ba chiar şi poliţia, tehnic vorbind. Kempner a arătat că Frick promulgase legile rasiale naziste, cu precădere prin aprobarea Legilor de la Nürnberg, deposedându-i astfel pe evrei de cetăţenie în 1935.

„A fost creierul administrativ care a proiectat maşinăria de stat nazistă şi care a echipat acea maşinărie pentru războaie de agresiune”, a explicat procurorul instanţei. Frick avusese cunoştinţă de programul de eutanasiere T4, ba, mai mult, semnase decretul secret ce iniţiase programul. Ulterior a fost numit Protector al

---

[901] Victor H. Bernstein, „Kempner Will Have His Day in Court“, PM, 11 ianuarie 1946; decupaj în Kempner Papers, Box 263.

[902] Persico, Nuremberg, p. 175.

[903] Trial of the Major War Crimináis, vol. 5, pp. 352-367.

Boemiei şi Moraviei într-o perioadă în care evreii cehoslovaci erau deportaţi în lagărele de exterminare.

Mereu dornic să-şi promoveze imaginea, Kempner a profitat de ocazie pentru a citi din interogatoriul cu Göring despre incendierea Reichstagului, ştiind că va face valuri în presă. (A doua zi dimineaţă, un articol pe această temă a apărut în *New York Times*.)

Lecturarea anchetei l-a determinat pe preşedintele tribunalului, Sir Geoffrey Lawrence, să-l întrebe: „Ce legătură are asta cu Frick?” „După cum am mai spus, el a semnat decretul, desfiinţând libertăţile civile începând cu a doua zi”, a răspuns Kempner cu stângăcie.

Numărul lui Kempner a reprezentat o pată de culoare printre obişnuitele declaraţii monotone ale procurorilor americani. Profitând la maximum de situaţie, Kempner a dat un recital baroc. În banca acuzaţiilor, naziştii nu şi-au putut ascunde zâmbetele zeflemitoare la auzul peroraţiilor sale moralizatoare. Rudolf Hess, şi el vorbitor de engleză, i-a parodiat în surdină accentul, în vreme ce Hans Frank i-a maimuţărit gesturile bombastice şi teatrale[904].

Însă echipa britanică era bucuroasă că printre procurorii americani se afla şi un bun cunoscător al istoriei nazismului[905]. În opinia lor, era o calitate de care cei 700 de membri ai echipei lui Jackson aveau mare nevoie.

Kempner era preocupat de felul în care procesul era receptat în rândul publicului german[906], care era ţinut la curent cu evenimentele cu ajutorul radioului, al buletinelor de ştiri şi al articolelor din ziare. Procurorii voiau să schimbe atitudinea germanilor. După ani de zile de

---

[904] Raymond Danieli, „Goring Accused Red Baselessly“, New York Times, 17 ianuarie 1946.

[905] Persico, Nuremberg, p. 226.

[906] Robert M.W. Kempner, „Impact of Nuremberg“, New York Times, 6 ianuarie 1946.

propagandă nazistă, unora le venea greu să creadă că la Nürnberg aveau loc cu adevărat procese. Ca urmare, Jackson a invitat politicieni, profesori, învăţători, preoţi, judecători şi avocaţi la Nürnberg pentru a asista în carne şi oase la procese. Mai apoi, Kempner îi ducea la o sală de cinema şi le prezenta filmările din timpul ruşinoaselor procese ţinute la Tribunalul Poporului, unde fuseseră condamnaţi cei arestaţi de Himmler în legătură cu tentativa de asasinat asupra lui Hitler din 1944. Deosebirile erau izbitoare. În imaginile prezentate, preşedintele Tribunalului Poporului, Roland Freisler, îi denigra şi îi intimida pe inculpaţi, care arătau ridicol ţinându-se de pantaloni, întrucât nu aveau voie să poarte curea nici măcar în sala de tribunal. „Bătrân pervers ce eşti!”[907] l-a apostrofat Freisler pe unul dintre inculpaţi. „Ce te joci atâta cu pantalonii ăia?” Goebbels filmase procesul ca să bage spaima în oasele disidenţilor din Germania. Acum, procurorii foloseau acest material împotriva naziştilor.

La 15 aprilie, Rudolf Hoss, comandantul Auschwitzului, a depus mărturie, afirmând că milioane de bărbaţi, femei şi copii îşi pierduseră viaţa în camerele de gazare din lagărul său de exterminare. Hoss fusese comandant la Dachau şi la Sachsenhausen, înainte să fie transferat la Auschwitz în mai 1940. A afirmat că în 1941 a fost convocat la Berlin de către Himmler, unde a primit ordine secrete. „Mi-a spus ceva legat de faptul că – nu-mi amintesc precis cuvintele lui – Führerul ordonase iniţierea soluţiei finale la problema evreiască. Noi, cei din SS, trebuie să ducem ordinul la îndeplinire. Altminteri, evreii vor nimici poporul german în viitor”[908].

---

[907] Shirer, Rise and Fall, p. 1070; Evans, The Third Reich at War, p. 643.

[908] Trial of the Major War Criminals, vol. 11, pp. 396-422.

Tot atunci a confirmat amănuntele din declaraţia sub jurământ pe care-o înmânase procurorilor, în care descria cum soseau trenurile, cum deţinuţii apţi de muncă primeau uniforme dungate şi erau trimişi la barăci, în vreme ce toţi ceilalţi erau obligaţi să se dezbrace şi erau duşi în încăperile deghizate ca duşuri, cum încăperile găzduiau câte 2000 de oameni deodată, cum victimele sucombau în mai puţin de un sfert de oră, cum muncitorii ştiau că victimele muriseră atunci când încetau strigătele.

— Ai resimţit vreodată milă pentru victime, gândindu-te la propria familie, la copii? l-a întrebat procurorul.

— Da.

— Şi în ciuda acestui fapt, cum a fost posibil să duci această misiune la îndeplinire?

— Singurul lucru care m-a determinat s-o fac a fost ordinul strict şi explicaţiile primite de la Reichsführerul Himmler.

Ulterior, Gilbert, psihologul penitenciarului, i-a făcut o vizită lui Hôss în celulă. Dorea să înţeleagă motivele pentru care comandantul urmase politica de exterminare cu asemenea determinare birocratică. Credea cu adevărat că evreii meritau să moară? Hôss i-a spus că tot ce auzise de când era mic fusese că evreii erau suboameni şi că trebuiau să fie exterminaţi. A afirmat că citise *Mitul* lui Rosenberg, *Mein Kampf* şi editorialele lui Goebbels. „În ce mă priveşte, ca un vechi fanatic al naţional-socialismului, am luat totul de bun – la fel cum catolicii cred în doctrina bisericii. Era un adevăr de netăgăduit[909]. Nu aveam îndoieli în privinţa asta. Eram absolut convins că evreii sunt la polul opus poporului german şi că, mai devreme sau mai târziu, va avea loc o ciocnire”. Aflase din cărţi că, deşi evreii erau minoritari, controlau presa, radioul, industria

[909] Gilbert, Nuremberg Diary, pp. 267-268.

filmului. „Dacă antisemitismul nu izbutea să elimine influenţele evreieşti, evreii urmau să dezlănţuie un război prin care să elimine Germania. Toată lumea era convinsă de asta; numai despre asta se vorbea sau se scria”.

Ca atare, când Himmler i-a spus că datoria lui era să-i extermine pe evrei, „s-a potrivit cu tot ce mi s-a predicat timp de ani de zile”.

În ziua în care Hoss a depus mărturie, Rosenberg a avut în sfârşit prilejul să se apere. A urcat în boxa martorilor în cea de-a 108-a zi a procesului şi a depus mărturie timp de trei zile. Spre iritarea tuturor – inclusiv a avocatului său din oficiu, Alfred Thoma, un judecător de raion care nu fusese niciodată membru al Partidul Nazist – Rosenberg a refuzat să răspundă pur şi simplu la întrebări. A ţinut, în schimb, prelegeri obositoare despre subiecte tangenţiale.

Aşa cum procedase în cărţile şi în notele sale, în cuvântări şi în timpul interogatoriilor, Rosenberg şi-a vârât ascultătorii în cele mai întortocheate hăţişuri. „E nevoie de timp şi răbdare pentru ca muritorii de rând să păşească în lumea lui Alfred Rosenberg”[910], scria un analist după întrevederea avută cu filosoful nazist la ASHCAN.

Dând tonul mărturiilor[911] cu o declaraţie ce friza credulitatea, Thoma a afirmat că Rosenberg, clientul său, pledase ani la rândul în favoarea „respectului pentru toate rasele”, a „libertăţii de conştiinţă” şi a unei „soluţii cumpătate la problema evreiască”. Rosenberg şi-a apărat şi justificat cu lux de amănunte încâlcita filosofie personală, precum şi tezele politice ale Partidului Nazist, închipuindu-şi că putea ascunde exterminarea a milioane de oameni în spatele unei perdele de fum ţesute cu

---

[910] Memoriu OSS despre Rosenberg, 11 iulie 1945, Arhivele Naţionale, Record Group 238, German Dossiers 1945-1946, Container 41.
[911] Trial of the Major War Criminals, vol. 11, pp. 444-529.

pretinsă erudiţie. „Industrializarea şi goana după profit au pus stăpânire pe societate şi au dat naştere statului industrial şi metropolei, cu toate ascunzişurile ei şi înstrăinarea de natură şi istorie”, a declarat Rosenberg instanţei. „La cumpăna dintre veacuri, mulţi dintre cei care urmăreau să-şi recupereze patria şi istoria s-au revoltat împotriva acestei direcţii limitate”. Fusese o mişcare a tineretului care, respectându-şi trecutul, pornise cu avânt spre viitorul modern.

„Dr. Thoma – l-a întrerupt Lawrence, preşedintele tribunalului –, faceţi în aşa fel încât martorul să se limiteze la acuzaţiile ce-i sunt aduse”.

Dodd s-a ridicat în picioare, aprobator.

„Nimeni nu i-a adus inculpatului învinuiri pentru ceea ce a gândit”, a spus avocatul american. „Cred că ne împotrivim cu toţii, din principiu, condamnării unei persoane pentru ceea ce gândeşte”.

Rosenberg a declarat că, personal, dorea ca oamenii să fie lăsaţi să creadă ce vor despre Dumnezeu. Măsurile luate împotriva bisericilor le-a pus în seama lui Bormann, care era în continuare dat dispărut. (în fapt, Bormann murise în timp ce încercase să fugă din buncărul Führerului, în ultimele zile ale războiului[912]. Rămăşiţele sale au fost descoperite de o echipă de muncitori berlinezi în 1972, iar analiza DNA din 1998 le-a confirmat identitatea. Bucăţelele de sticlă înfipte în maxilar i-au îndrumat pe istorici spre concluzia că Bormann muşcase capsula de cianură, pentru a nu cădea în mâinile sovieticilor.)

Rosenberg a negat existenţa unei conspiraţii pentru a jefui Europa. Când au intrat în Paris, naziştii au descoperit că evreii fugiseră deja, iar locuinţele lor erau

---

[912] Evans, The Third Reich at War, p. 728; Graeme Wood, „Martin Bormann has a Stomachache“, Atlantic, 20 iulie 2009.

goale. Naziştii au considerat că e de datoria lor să protejeze comorile, pe care angajaţii lui Rosenberg le catalogaseră meticulos, după care le împachetaseră cu mare grijă. „Ne-am confruntat cu o situaţie neprevăzută”, a declarat el. În orice caz, naziştii erau îndreptăţiţi să repatrieze operele de artă confiscate din Germania în ultimele războaie şi erau îndreptăţiţi să pună mâna pe arhive, pentru a-i ancheta pe duşmanii care făcuseră propagandă antinazistă.

A vorbit despre nota secretă din decembrie 1941[913], descoperită de procurori, în care Rosenberg îi făcuse o sugestie sinistră Führerului despre cum trebuia să răspundă atacurilor tot mai numeroase împotriva ofiţerilor germani din Franţa. În octombrie, dictatorul poruncise să fie executaţi 100 de ostatici francezi ca răspuns la asasinarea a doi oficiali germani din Nantes şi Bordeaux[914]. În opinia lui Rosenberg, însă, Rezistenţa urmărise să provoace represalii naziste împotriva francezilor pentru a stârni şi mai multă ură împotriva germanilor. „Îi propun Führerului ca în locul celor 100 de francezi să executăm 100 de evrei (bancheri, avocaţi etc.). Întrucât evreii din Londra şi din New York îi incită pe comuniştii francezi la acte de violenţă, mi se pare corect ca membrii acestei rase să fie pedepsiţi”, a scris el. „Ar trebui traşi la răspundere evreii importanţi din Franţa, nu cei neînsemnaţi. Asta va stârni antipatie faţă de evrei”. În cadrul procesului, Rosenberg a declarat că îl luase valul când scrisese acea notă şi că Hitler nu-i urmase sfatul. În aceeaşi manieră încurcată, Rosenberg a mărturisit că

---

[913] Memoriu Rosenberg, „Conceming: Jewish Possessions in France“, 18 decembrie 1941, reprodus drept 001-PS în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy and Aggression, vol. 3, p. 1.

[914] Laub, After the Fall, p. 46.

regreta sugestia, deşi, în vreme de război, executarea prizonierilor nu era ilegală.

Tot în apărarea sa, Rosenberg a declarat că nu avusese niciun amestec în planificarea Operaţiunii Barbarossa; când Hitler îl însărcinase cu administrarea civilă a teritoriilor ocupate, invazia era un fapt împlinit. În calitate de ministru, nu avusese jurisdicţie asupra chestiunilor economice şi poliţieneşti, iar Koch, comisarul Reichului în Ucraina, îi nesocotise ordinele.

Rosenberg a recunoscut că, în vara lui 1944, aprobase planurile de strămutare a copiilor din est în Germania, încercând să le pună într-o lumină bună. Această operaţiune de „cules al fânului" (sau *Heuaktion*[915], în germană) a însemnat arestarea a patruzeci spre cincizeci de mii de copii cu vârste cuprinse între 10 şi 14 ani. Mulţi dintre aceştia rămăseseră în grija nimănui, după ce părinţii lor fuseseră arestaţi şi forţaţi să ridice fortificaţii; alţii au fost luaţi pur şi simplu din casă. Conform planului, copiii răpiţi aveau să fie primiţi ca ucenici în fabricile germane. Pe termen lung, scopul răpirilor era să elimine „potenţialităţile biologice" ale răsăritenilor. Rosenberg a afirmat că la început s-a opus planului, cu toate că era dispus să permită armatei capturarea unor copii mai mari. În cele din urmă cedase, întrucât armata urma să-i deporteze cu sau fără consimţământul său. S-a gândit atunci, a explicat instanţei, că, dacă va prelua el misiunea, „departamentul tinerilor" aflat în subordinea lui se va îngriji de bunăstarea copiilor. A susţinut că intenţionase să-i cazeze în sate sau în tabere de dimensiuni reduse, şi să-i restituie părinţilor la sfârşitul războiului.

---

[915] Memorandum, „Re: Evacuation of youths", 12 iunie 1944, reprodus drept 031-PS in Office of the U.S. Chief of Counsel, Nazi Conspiracy, vol. 3, pp. 71-74.

Avocatul său a cerut informaţii despre rapoartele care i-au parvenit lui Rosenberg în iunie 1943 cu privire la atrocităţile de la periferia Minskului, în Belarus. Directorul unei închisori i-a scris că poliţiştii le scoteau deţinuţilor evrei plombele de aur înainte să-i predea, iar Wilhelm Kube, şeful administraţiei civile din Belarus, l-a informat despre femeile şi copiii ucişi în „acţiunile poliţiei” împotriva partizanilor.

„Faptul că evreii sunt supuşi unui tratament special e de la sine înţeles. Totuşi, îmi vine a crede că lucrurile se petrec la modul în care sunt descrise”[916], citim într-o scrisoare primită de Rosenberg de la biroul lui Lohse. Cum se putea trece la pacificarea şi exploatarea teritoriilor ocupate dacă populaţia era terorizată? „Ar trebui să existe posibilitatea să evităm atrocităţile şi să-i îngropăm pe cei care au fost lichidaţi. Închiderea bărbaţilor, femeilor şi copiilor în hambare pentru a fi incineraţi nu pare să fie o metodă adecvată pentru combaterea partizanilor, chiar dacă se doreşte exterminarea populaţiei. Această metodă nu face cinste cauzei germane şi ne pătează profund reputaţia. Cer să fie luate măsurile potrivite”.

Confruntat în instanţă cu această scrisoare, Rosenberg a susţinut că îi parvenise la scurtă vreme după ce Hitler deliberase în favoarea lui Koch, în 1943, şi îi ceruse să nu se mai amestece anapoda în situaţia din Est. „Am fost deznădăjduit şi nu am citit documentul”, s-a apărat Rosenberg.

A mărturisit că ştiuse de existenţa lagărelor de concentrare, dar a presupus că arestările veneau în sprijinul „unei necesităţi politice şi naţionale”. A susţinut că-i ceruse părerea lui Himmler despre reportajele străine

---

[916] Scrisoare din partea biroului lui Lohse către Rosenberg, 18 iunie 1943, reprodusă ca R-135 în Arhivele procurorului general al Statelor Unite, Nazi Conspiracy, vol. 8, pp. 205-208.

privind atrocităţile din lagărele de concentrare şi că Reichsführerul îl invitase la Dachau să vadă lagărul cu ochii săi. „Avem piscină, avem şi instalaţii sanitare”, i-ar fi spus Himmler. „Ireproşabil. Nu se poate plânge nimeni”. Rosenberg le-a spus judecătorilor că refuzase invitaţia „din raţiuni de tact; pur şi simplu nu doream să văd oameni privaţi de libertate”.

Rosenberg a declarat că nu ştia nimic despre exterminarea evreilor europeni. Desigur, auzise zvonuri despre „cruzimile înfiorătoare” din Est. Desigur, era la curent cu împuşcarea evreilor. „Dar nu mi-am putut închipui că s-a dat un ordin specific pentru anihilarea tuturor evreilor, iar atunci când exterminarea evreilor îşi făcea loc în discuţiile noastre, nu neg că acest termen are o rezonanţă sinistră în lumina mărturiilor de care dispunem acum, însă în condiţiile de-atunci, nu era perceput ca o exterminare separată, adică anihilarea individuală a milioane de evrei”.

Ideologul al cărui antisemitism feroce netezise calea Holocaustului pretindea acum că ceruse ca evreii să fie trataţi cu „eleganţă”, însă nu a intrat în detaliile acestei abordări alternative. „E tragic că lucrurile au luat-o pe alt făgaş. S-au întâmplat lucruri regretabile care, trebuie să recunosc, mi-au înmuiat voinţa de a-i mai solicita Führerului să adopte metoda propusă de mine”.

A pretins în continuare că nu fusese la curent cu execuţiile în masă şi cu existenţa lagărelor de exterminare.

„N-aş fi crezut aşa ceva nici dacă Heinrich Himmler mi-ar fi spus în persoană. Sunt anumite lucruri care depăşesc, chiar şi în ochii mei, ceea ce-i omeneşte posibil, cum e şi cazul de faţă”.

La 17 aprilie, Thomas Dodd a urcat la pupitru pentru

a-l interoga pe Rosenberg[917]. Încet şi metodic şi-a croit drum prin apărarea ideologului, până a ajuns la problema evreiască.

— Aţi discutat vreodată despre exterminarea evreilor? l-a întrebat Dodd.

— În general n-am discutat despre exterminarea evreilor în acest sens, i-a răspuns Rosenberg. Trebuie să avem grijă la termenii folosiţi.

Dodd i-a prezentat lui Rosenberg nota ce descria întâlnirea ministrului cu Hitler din data de 14 decembrie 1941, când hotărâseră ca Rosenberg să nu pomenească exterminarea („A*usrottung*”) evreilor în timpul prelegerii pe care urma s-o susţină.

— Cuvântul nu are semnificaţia pe care i-o daţi, a protestat Rosenberg.

Dodd i-a înmânat un dicţionar german-englez şi i-a cerut să caute cuvântul. Rosenberg a refuzat şi i-a ţinut, în schimb, o prelegere procurorului.

— Nu am nevoie de un dicţionar străin pentru a cunoaşte semnificaţiile multiple pe care cuvântul „Ausrottung” le are în limba germană. Se poate extermina o idee, un sistem economic, ordinea socială şi, ca ultimă consecinţă, un grup de oameni, fireşte. Iată nenumăratele sensuri pe care le poate avea acest termen. Traducerile din germană în engleză sunt adesea eronate.

Dodd nu s-a dat bătut.

— Insistaţi la modul cel mai serios pe această aparentă incapacitate de a ne pune de-acord în privinţa semnificaţiei cuvântului, sau pur şi simplu trageţi de timp?

Rosenberg a afirmat că prelegerea pe care urma s-o ţină la Palatul Sporturilor se dorea a fi doar o „ameninţare politică”, nicidecum anunţarea soluţiei finale.

— Ei bine, evreii erau exterminaţi în teritoriile

---

[917] Trial of the Major War Criminals, vol. 11, pp. 529-564.

ocupate din est la acea dată şi au continuat să fie exterminaţi, nu? a întrebat Dodd.

— Aşa e.

— Da, şi după aceea... aţi dorit să convingeţi instanţa că poliţia era responsabilă pentru acele exterminări, fără ca vreunul din subalternii dumneavoastră să aibă vreun amestec în afacerea asta.

În continuare, Dodd i-a prezentat lui Rosenberg scrisoarea trimisă de Lohse, comisarul Reichului în Ostland, care se plângea de „execuţiile la întâmplare ale evreilor” într-un oraş din regiunea pe care o administra. Ministrul îl avertizase atunci să nu se amestece în misiunea SS-ului privind problema evreiască. Dodd i-a prezentat ideologului scrisoarea primită de Lohse în iulie 1942 de la un alt reprezentant al administraţiei civile, prin care era informat că în ultimele zece săptămâni fuseseră lichidaţi 55.000 de evrei bieloruşi şi că cei transportaţi de curând în regiunea sa aveau să aibă parte de aceeaşi soartă.

Rosenberg a afirmat că nu văzuse niciodată scrisorile, deşi ambele se aflaseră printre documentele din biroul său din Berlin. Dodd a insistat şi i-a atras ideologului atenţia că cel puţin cinci superiori din ministerul său cunoşteau situaţia. Exclus ca Rosenberg să nu fi ştiut.

Rosenberg a încercat o digresiune, însă preşedintele tribunalului l-a întrerupt.

— Răspundeţi la întrebare întâi. Admiteţi că toţi cei cinci se ocupau de exterminarea evreilor?

— Da, erau la curent cu anumite operaţiuni de lichidare a evreilor. Admit asta. M-au informat în privinţa acestui aspect şi dacă n-ar fi făcut-o, aş fi aflat din alte surse.

Această mărturisire incriminantă l-a determinat pe Dodd să insiste şi mai mult asupra vinovăţiei lui

Rosenberg.

— Aţi fost prezent în sala de tribunal în timpul mărturiei lui Hoss?

— Da, l-am auzit, a răspuns Rosenberg.

— Aţi auzit relatarea cumplită pe care a făcut-o despre cele două milioane şi jumătate spre trei milioane de ucişi[918], majoritatea dintre ei fiind evrei?

— Da.

— Ştiaţi că acest individ, Hoss, vă citise operele şi ascultase discursurile dumneavoastră?

Rosenberg a răspuns că nu era la curent cu acest aspect.

După audierea lui Rosenberg, Dodd a trimis o scrisoare familiei. „Mi-a fost foarte dificil să-l interoghez: un escroc evaziv şi mincinos fără pereche. îl detest din tot sufletul – e un şarlatan şi un ipocrit cum n-am mai văzut până acum.”[919]

După ce acuzarea şi-a încheiat cazul, procurorii americani au părăsit în număr mare Nürnbergul. Kempner însă a fost convins să mai rămână alături de Dodd. Se ocupa de o secţie însărcinată cu refutarea argumentelor oferite de inculpaţi şi de avocaţii lor. „Sunt în continuare aici: unul dintre ultimii supravieţuitori, vorba vine”, i-a scris unui prieten. „Mulţi dintre vechii participanţi s-au dus”. Tribunalul înfiinţase o comisie separată pentru audierea unor membri ai organizaţiilor judecate, precum SS, Gestapo, batalioanele de asalt şi armata. Kempner era principalul om de legătură între echipa procurorilor americani şi comisia auxiliară, lucru care-l nemulţumea

---

[918] Hoss estima că 2,5 milioane de oameni au fost gazaţi la Auschwitz, dar istoricii au stabilit un număr mai mic: între 1,1 şi 1,5 milioane; vezi Evans, The Third Reich al War, p. 304.

[919] Dodd, Letters from Nuremberg, p. 287.

profund[920]. „E dificil din toate punctele de vedere”, scria el. „Sunt prea multe aspecte de acoperit, iar cazurile organizaţiilor n-au fost anchetate şi analizate temeinic, astfel că multe au fost lăsate pe ultima sută de metri”.

Voia să se întoarcă acasă, în Lansdowne, unde, chiar în acea lună, sosise în siguranţă fiul său, Lucian, după ani de zile petrecuţi într-o fugă continuă.

Între 1941 şi 1943, Lucian frecventase şcolile din Düsseldorf şi Berlin. Lucrase o vreme ca paznic de noapte ca să se poată întreţine. Ştiuse mereu că, fiind pe jumătate evreu, risca să fie arestat de Gestapo în orice clipă, iar în septembrie 1943 i-a sosit şi lui ceasul.

Iniţial fusese internat într-un lagăr de muncă silnică din Westerland, pe insula Sylt din Marea Nordului, în apropiere de graniţa cu Danemarca[921]. Peste 1 200 de deţinuţi lucrau în cadrul bazei aeriene a Luftwaffe de pe insulă, ridicând fortificaţii împotriva atacurilor Aliate ce se prefigurau. În februarie 1944, Lucian a fost transferat în lagărul de muncă din Arnheim, în Olanda, unde a pus braţul la extinderea altei baze aeriene şi, în cele din urmă, a ajuns în lagărul de concentrare de la A mersfoort, unde erau închişi mii de evrei, persoane care refuzaseră să satisfacă serviciul militar şi prizonieri politici.

A încercat să scape de nenumărate ori. Până la urmă, în aprilie 1945, în timpul unui transfer către un nou lagăr din Berlin, Lucian a evadat, s-a furişat printre liniile

---

[920] Kempner către Murray Gurfin, 17 iunie 1946, Kempner Papers, Box 262; memoriu Thomas Dodd, 16 şi 18 mai 1946, Kempner Papers, Box 263.

[921] Cerere către Biroul Federal al Forţelor de Muncă, redactată de Lucian Kempner, Kempner Papers, Box 41; detaliile privind lagărul sunt extrase din Weinmann, Der Nationalsozialistische Lagersystem, p. 69; Megargee, The United States Holocaust Memorial Museum Encyclopedia of Camps and Ghettos 1933-1945, p. 820; şi adresa web a Monumentului Naţional Amersfoort, www.kampamersfoort.nl/p/start.

germane şi a înaintat cu ajutorul unei biciclete furate spre liniile Aliate, cale de 160 de kilometri la vest de râul Elba, în apropiere de Magdeburg[922]. S-a predat Armatei a 9-a americane, unde, în urma unui interogatoriu, a fost angajat pe post de interpret (cunoştea patru limbi). Peste câteva luni s-a înrolat ca voluntar în compania C a regimentului britanic Royal Norfolk, unde şi-a petrecut mai tot timpul reeducându-i pe tinerii germani îndoctrinaţi de naziști.

În cea de-a doua jumătate a lui 1945 a încercat să reia legătura cu tatăl său, trimiţând chiar scrisori către Vocea Americii. „Ajutaţi-mă, vă rog, să-mi găsesc tatăl!”[923] „Alte soluţii nu mai am”. S-au regăsit în cele din urmă la sfârşitul lui 1945 şi au început să corespondeze. „Mi-am pus viaţa în joc şi, în chip miraculos, mi-am redobândit-o”[924], scria Lucian.

Era însă o libertate neobişnuită. Lucian era staţionat încă în Solingen, la jumătatea distanţei dintre Düsseldorf şi Köln, şi nu dispunea de actele de care avea nevoie ca să plece. Era în continuare purtat de valurile istoriei. „Sunt tratat ca toţi germanii din ziua de azi – i-a scris tatălui său – şi, dată fiind reputaţia pe care şi-au câştigat-o în întreaga lume – pe bună dreptate – sunt şi eu un paria în ochii publicului, adică un proscris, întocmai cum apăream înainte de război în ochii acestor germani arieni. Nu sunt neamţ, nu sunt englez şi nici american. Ce sunt, atunci?” Lucian era deznădăjduit., Aveţi posibilitatea să mă scoateţi din această ţară odioasă?”

---

[922] Într-o altă mărturie, Lucian a declarat că a fost „eliberat de către armata Statelor Unite“. Mărturia lui Lucian Kempner în cazul Lipton v. Swansen.

[923] Lucian Kempner către postul radio Vocea Americii, iulie 1945, Kempner Papers, Box 71.

[924] Lucian Kempner către Robert Kempner, 9 ianuarie 1946, Kempner Papers, Box 71.

Purtarea cuviincioasă a britanicilor nu a avut darul să-i aline nefericirea. Nu avea ce să citească, iar colegilor lui de companie nu le stătea mintea decât la „nemţoaice, băutură şi ţigări”. Nici măcar nu primise o cartelă de raţii, fiind nevoit să ceară de la colegii săi.

Lucian avea nevoi elementare. „Vreau să trăiesc într-o ţară liberă şi să mă bucur de drepturi egale”.

Tată şi fiu s-au revăzut pentru scurtă vreme în luna februarie, la Grand Hotel din Nürnberg[925]. Kempner l-a ajutat pe fiul său să obţină viza americană, iar în mai 1946, Lucian a sosit în America la bordul cargobotului *Marine Perch* şi a luat autobuzul până în Lansdowne. A trimis o telegramă de mulţumire Casei Albe şi a dat interviuri reporterilor din Philadelphia. „A fost prigonit, hăituit, bătut şi înfometat”[926], relata *Philadelphia Inquirer*. „Ieri, Odiseea sa modernă s-a încheiat în Lansdowne”. Ruth a decorat casa cu flori. În articol era prezentată drept mama lui Lucian; adevărata lui mamă, Hélène, care-l răpise din Italia, răposase înainte de sfârşitul războiului. „După pozele din ziar, îmi dau seama că e un Kempner în toată regula”[927], scria în Nürnberg jurnalistul şi vechiul său prieten, Kurt Grossman.

Lucian slăbise mult în perioada detenţiei, dar pusese vreo 25 de kilograme la loc de când ajunsese în tabăra Aliată, cu un an în urmă. Plănuia să se înroleze în armata americană. „Mulţi băieţi au căzut şi au murit pe câmpul de luptă european ca să-mi salveze viaţa”, a declarat pentru un ziar. „Dacă n-ar fi fost ei, nu aş fi fost astăzi aici. Vreau

---

[925] Mărturia lui Lucian Kempner în cazul Lipton v. Swansen.

[926] „Refugee and Mother Reunited After Decade“, Philadelphia Inquirer, 27 mai 1946; „Kempner’s Son, Victim of Nazis, Rejoins Mother“, Philadelphia Record, 27 mai 1946.

[927] Grossman către Robert Kempner, 18 iunie 1946, Kempner Papers, Box 262.

să-i răsplătesc aşa cum ştiu eu”.

André va sosi în Lansdowne la începutul lui 1950, după ce a fost adoptat în mod oficial de familia Kempner. Ulterior se va însura şi se va stabili în Suedia.

La 17 iulie, Kempner a primit o scrisoare din partea unui expeditor neaşteptat: Emmy Göring, soţia Reichsmarschallului.

„Aş vrea să vă cer o mare favoare”, scria Emmy. „Credeţi că aţi avea timp în următoarele 14 zile pentru o întrevedere de o jumătate de oră?”[928] Kempner s-a învoit, şi cu toate că intenţiile ei nu sunt nici acum clare, se presupune că i-ar fi cerut sprijinul pentru a obţine permisiunea să-şi viziteze soţul în închisoare sau doar să asiste la proces (soţiile inculpaţilor nu aveau acest drept). În septembrie, fosta actriţă a intrat cu nonşalanţă în Palatul Justiţiei, într-o haină de blană, însă a fost numaidecât recunoscută şi poftită afară[929].

După război, i s-a dat de urmă într-o cabană din Bavaria, unde stătea ascunsă printre munţi de şampanie, alcool şi trabucuri cubaneze, la care se adăuga un cufăr ticsit cu bijuterii şi aur. A fost arestată şi închisă timp de cinci luni, iar după ce-a fost eliberată, în februarie 1946, a trăit în mizerie, într-o casă fără apă curentă şi căldură. Era încă furioasă pe faptul că, în acele ultime zile demente din buncăr, Hitler ordonase arestarea soţului ei. Un psiholog militar de la Nürnberg i-a făcut o vizită în luna martie, cu speranţa că Emmy va izbuti să-l convingă pe Reichsmarschall să se dezică de Führer. Emmy i-a trimis o scrisoare, însă Göring era neînduplecat. „Nimic nu-mi poate zdruncina credinţa”[930], i-a spus psihologului.

---

928 Memoriul lui Kempner către Thomas Dodd, 17 iulie 1946, Kempner Papers, Box 262.

929 Persico, Nuremberg, p. 367; Tusa şi Tusa, Nuremberg Trial, p. 455.

930 Persico, Nuremberg, pp. 294-298; Gilbert, Nuremberg Diary, pp.

Kempner a început să-i facă vizite regulate soţiei Reichsmarschallului, aducându-i mâncare şi ciocolată[931].

Se pricepea să cultive relaţii cu sursele valoroase de informaţie, iar soţia lui Göring era o astfel de sursă.

Kempner avea o relaţie ceva mai complicată cu un alt nazist închis la Nürnberg: Rudolf Diels, fostul şef al Gestapoului. În anii ’30, Kempner îl scutise pe Diels de un scandal jenant cu o prostituată; Diels se pare că l-ar fi ajutat pe Kempner să iasă din lagărul de concentrare Columbia-Haus după arestul său din 1935. Zece ani mai târziu, la Nürnberg, procurorii britanici au conchis că fondatorul poliţiei secrete se făcea „responsabil de cele mai odioase brutalităţi şi sălbăticii” şi cereau punerea lui sub acuzare. Kempner a reuşit să împiedice demersul lor[932]. Diels, care pretindea că făcuse tot ce-i stătuse-n putinţă pentru a preveni cele mai grosolane abuzuri comise în primele luni după venirea naziştilor la putere, s-a învoit să depună mărturie împotriva mai multor acuzaţi, printre care Göring şi Rosenberg. A devenit un important informator. „Voiam să aflăm cât mai multe într-un timp cât mai scurt”, avea să declare Kempner peste ani despre relaţiile lui cu naziști precum Diels. „Asta presupunea să discut cu oameni cu care, în alte circumstanţe, nu mi-aş fi dat nici bună ziua”[933]. Din volumul de amintiri al procurorului aflăm că „ucigaşii pot spune adevărul despre oamenii de teapa lor – contează prea puţin motivele pentru care-o fac”.

212-214.

[931] Interviu cu Kempner, citat în Mosley, The Reich Marshal, pp. 325,347.

[932] Hett, Burning the Reichstag, pp. 194, 220. Kempner a declarat că mărturia lui Diels la Nürnberg este „un ajutor care merită răsplătit“.

[933] Acest citat şi detalii ale relaţiei lui Kempner cu Diels sunt extrase din Kohl, The Witness House, pp. 43-47, 152-153.

Kempner şi Diels au avut întâlniri dese pe perioada procesului. Ca martor, Diels era nevoit să locuiască într-o casă de martori amenajată de americani. În mod surprinzător, în aceeaşi clădire erau cazaţi şi supravieţuitori ai lagărelor de concentrare. Însă Diels a obţinut permisiunea să viziteze cabana de vânătoare a unor prieteni, contele şi contesa Faber-Castell (undeva la sud de Nürnberg). Kempner era, de asemenea, un oaspete obişnuit.

În manieră caracteristică, Diels a început o aventură cu contesa. Când aceasta a dat naştere primului copil, Kempner l-a identificat pe Diels drept tată. Ştia el ce ştia: era unul dintre naşii nou-născutului[934].

La 26 iulie, Robert H. Jackson s-a întors la Nürnberg pentru declaraţia finală. Zăbovind puţin asupra lui Rosenberg, l-a catalogat drept „marele preot intelectual al «rasei superioare»”, cel care „elaborase acea doctrină a urii, oferind imboldul necesar pentru anihilarea evreimii, şi care şi-a pus teoriile păgâne în aplicare împotriva teritoriilor ocupate din est. Totodată, filosofia lui încâlcită a adăugat plictisul la nesfârşita listă de atrocităţi naziste”[935].

O lună mai târziu, inculpaţii s-au aliniat în mijlocul boxei pentru o ultimă rundă de scurte declaraţii.

Rosenberg a declarat că nu avea nici cea mai mică răspundere pentru masacrele naziste. „Pe conştiinţa mea nu apasă nicio vină, căci n-a fost părtaşă la masacrarea popoarelor”[936]. Dorise să ridice popoarele răsăritene împotriva Moscovei. Dorise ca evreii să fie strămutaţi într-o ţară a lor. „Ideea anihilării fizice a slavilor şi a evreilor – cu alte cuvinte, exterminarea unor întregi popoare – nu mi-a trecut vreodată prin minte şi în mod cert nu am promovat-

---

934 Hett, Burning the Reichstag, p. 183.
935 Trial of the Major War Criminals, vol. 19, p. 416.
936 Ibid., vol. 22, pp. 381-383.

o în vreun fel sau altul”. Prin munca sa în slujba ideologiei naziste nu urmărise crima sau conspiraţia. „Vă rog să acceptaţi acest adevăr”.

Cei patru judecători au deliberat pe tot cuprinsul lunii septembrie[937]. Disputa se învârtea în jurul elementelor distincte ale acelei legi internaţionale încropite ce dirijase de la bun început procesele de la Nürnberg, la care se adăugau, fireşte, interesele politice ale celor patru Aliaţi. Nu a fost greu să-i condamne pe Göring şi pe Ribbentrop. La 2 septembrie însă, când a venit vorba de Rosenberg, judecătorii au ezitat să condamne un om pentru conspiraţie doar pentru că ideile sale oferiseră suportul ideologic pentru persecuţiile şi crimele în masă comise de naziști. Pe de altă parte, acuzaţiile ce-l vizau pe Rosenberg nu se limitau la planul ideilor. Ideologul era implicat într-un jaf de proporţii continentale, în programul de muncă forţată, precum şi în brutala şi sângeroasa guvernare a teritoriilor ocupate din est. Pe deasupra, jucase un rol important şi în invazia din 1940 a Norvegiei.

Prima rundă a deliberărilor a scos la iveală neînţelegerile dintre judecători, care nu hotărâseră dacă să-l condamne pentru toate cele patru capete de acuzare sau pentru mai puţine, şi nici asupra pedepsei: spânzurătoare sau închisoare pe viaţă. Până pe 10 septembrie, trei dintre judecători se pronunţaseră în favoarea unei condamnări depline, dar, în vreme ce sovieticii şi britanicii doreau pedeapsa cu moartea, judecătorul francez ar fi preferat închisoare pe viaţă. Astfel, soarta lui Rosenberg a ajuns în mâinile judecătorului american Francis Biddle, fostul procuror general al Statelor Unite.

Biddle nu se putea hotărî. Le-a cerut celorlalţi un

---

[937] Smith, Reaching Judgment at Nuremberg, pp. 190-194; Persico, Nuremberg, pp. 388-394.

răgaz de-o noapte să cântărească problema înainte să-şi dea verdictul.

La 1 octombrie, inculpaţii s-au reunit pentru ultima oară în boxa acuzaţilor pentru a asista la citirea sentinţelor. Göring: vinovat. Hess: vinovat. Ribbentrop şi Keitel: vinovaţi. Rosenberg: vinovat. Din cei 22 de acuzaţi, trei au fost achitaţi: fostul vicecancelar Franz von Papen, care înlesnise venirea lui Hitler la putere, reprezentantul Ministerului Propagandei, Hans Fritzsche, şi bancherul Hjalmar Schacht. La 1.45, curtea a luat o pauză.

La reluarea procesului, acuzaţii au intrat pe rând în sală pentru a-şi asculta sentinţa. Rosenberg a fost al şaselea. A urcat cu liftul, însoţit de doi gardieni. Uşa glisantă s-a dat în lături, iar ideologul a păşit înăuntru. Sala era mai întunecată ca de-obicei: sentinţele nu urmau să fie filmate, astfel că luminile fosforescente erau stinse. Rosenberg şi-a potrivit căştile pe urechi şi a ascultat traducerea scurtei sentinţe rostită de preşedintele tribunalului.

„*Tod durch den Strang*”. Moarte prin spânzurare. Până la urmă, Biddle se pronunţase în favoarea execuţiei, în verdictul judecătorilor, Rosenberg nu era condamnat pentru idei, ci doar pentru acţiunile sale.

Rosenberg şi-a scos căştile în tăcere şi s-a întors în liftul ce-l ducea la subsol.

Henry Gerecke, preotul militar care se îngrijea de inculpaţii naziști, avea să scrie ulterior că jumătate dintre acuzaţi se căiseră până la urmă şi ceruseră îndurare. Rosenberg „şi-a păstrat alura sofisticată. Credinţa părinţilor săi nu-i folosea la nimic”. S-a numărat printre cei patru naziști care au refuzat serviciul religios al preoţilor militari. După citirea sentinţei, soţiile şi copiile acuzaţilor au primit permisiunea de a vizita celulele. Gerecke se plimba printre copii, iar când s-a apropiat de Irene, fiica

adolescentă a lui Rosenberg, aceasta i-a spus: „Nu mă lua cu prostiile alea de rugăciuni”. Uluit, Gerecke a întrebat-o: „Pot să te ajut cu ceva?” „Da”, i-a aruncat Irene. „Ai cumva o ţigară?”[938]

În lunile petrecute în închisoare, Rosenberg a scris un volum de amintiri în care a redat propria versiune a istoriei celui de-al Treilea Reich. „Ce a făcut Hitler, ordinele sale, cum i-a împovărat pe cei mai cinstiţi oameni, cum a întinat idealurile mişcării create de el însuşi, toate acestea la aşa proporţii colosale, încât niciun epitet obişnuit nu poate să le descrie”[939], nota Rosenberg. Era cea mai vizibilă tentativă de a se dezice de eroul şi idolul său. A scris că, spre sfârşitul vieţii, Hitler căzuse pradă unei „adulaţii de sine fără margini”[940], spunând lucruri nesăbuite, rodul „izbucnirilor unui om ce nu se mai oboseşte să ceară sfatul altora, ci crede că ascultă în continuare de glasul său lăuntric; sunt solilocvii ce-şi mai păstrează noima şi deopotrivă excentrice”.

Concluzionase că marea vină a lui Hitler era că nu ascultase mai mult de oameni ca Rosenberg, ci ţinuse cont de sfaturile lui Himmler şi ale „Mefistofelului mişcării noastre odinioară onorabile”[941], anume Goebbels.

Aceşti doi indivizi au fost capabili să facă lucruri de neînchipuit, fără să-i ţină nimeni în frâu”, scria Rosenberg la masa şubredă, în tăcerea celulei sale., Aici, în acest noroi uman, se află rădăcinile păcătoase ale marilor omisiuni ale lui Adolf Hitler, care au avut consecinţe atât de înfiorătoare – acel element greu de definit al

---

[938] Henry F. Gerecke and Merle Sinclair, „I Walked to the Gallows with the Nazi Chiefs”, *Saturday Evening Post*. 1 septembrie 1951.

[939] Lang and Schenck, Memoirs of Alfred Rosenberg, p. 201.

[940] Ibid., p. 248.

[941] Ibid., p. 161.

inconsistenţei, minţii înceţoşate, neglijenţei şi, pe termen lung, al nedreptăţilor care adesea au zădărnicit argumentele, planurile şi acţiunile sale”[942].

A vorbit despre momentul în care a realizat (după spusele lui) că Himmler dorea să deţină toată puterea în al Treilea Reich. Servea un pahar de vin cu unul dintre aliaţii lui Himmler când a zărit o fotografie a Reichsführerului atârnând pe peretele din cealaltă cameră. „N-am putut să-mi iau privirile de la ea”, nota Rosenberg. „Şi-atunci mi-am dat seama că nu îl privisem niciodată pe Himmler drept în ochi. Erau mereu ascunşi în spatele pince-nez-ului. Acum, chipul din fotografie mă săgeta cu privirile, fără să clipească, şi mi s-a părut că am zărit maliţiozitate în acei ochi.”[943] Totuşi, a continuat el, „cum ar putea să-l creadă cineva pe Himmler capabil de aceste atrocităţi dovedite?”[944]

Şi-a amintit de vizita pe care i-o făcuse un lider nazist în Berlin, hotărât să organizeze o ultimă redută în munţi împotriva Aliaţilor. Rosenberg nu vedea rostul iniţiativei. Bărbatul i-a pus însă o întrebare care-l necăjea de o vreme: să fi fost toată ideea nazismului greşită de la bun început? Nu, a răspuns Rosenberg. Nu. „O idee bună, pusă prost în aplicare de oameni mărunţi”[945].

Rosenberg îşi închipuia că se adresează unui viitor în care ideile sale şi idealurile Partidului Nazist vor fi întru totul reabilitate, iar el va fi privit ca un erou. „Va veni ziua când nepoţii generaţiei de azi vor fi ruşinaţi de faptul că noi am fost osândiţi ca ucigaşi pentru că am nutrit aceste nobile intenţii”[946].

---

[942] Ibid., p. 104.
[943] Ibid., pp. 184-185.
[944] Ibid., p. 189.
[945] Ibid., p. 197.

[946] Ibid., p. 113.

Rosenberg a crezut cu tărie până la capăt în dreptatea cauzei naziste şi în măreţia lui Hitler, în pofida defectelor sale.

„L-am venerat şi i-am rămas credincios până la capăt”, scria Rosenberg. „Iar acum, odată cu prăbuşirea Germaniei, a venit şi prăbuşirea sa. Uneori mă cuprinde un val de ură când mă gândesc la milioanele de germani ucişi sau surghiuniţi, la suferinţele de nedescris, la prădarea puţinului care-a mai rămas şi la risipirea unei averi milenare. Pe de altă parte, mă cuprinde mila pentru un om care a fost victima destinului şi care a iubit Germania cu aceeaşi ardoare ca noi toţi.”[947]

Hans Frank şi-a redescoperit credinţa. Şeful Guvernământului General huzurise în castelul Wawel din Cracovia, în vreme ce naziştii făceau prăpăd în Polonia în timpul războiului. Frank s-a căit personal, dar şi în numele colegilor săi nazişti pentru tot ce rostise şi făcuse. După ce a asistat la mărturia lui Hoss, comandantul lagărului de concentrare, Frank i-a mărturisit psihologului militar că cel mai bun prieten al tatălui său sfârşise la Auschwitz. Se învinovăţea pe sine, dar şi pe Rosenberg. „Nu, nu l-am ucis cu mâna mea”, a spus Frank. „Dar vorbele pe care le-am rostit, pe care Rosenberg le-a rostit, au prilejuit aceste grozăvii”. Când a venit rândul lui Frank să depună mărturie, fostul guvernator s-a declarat vinovat de anihilarea evreilor. „Vinovăţia Germaniei nu se va şterge nici după o mie de ani”[948].

Rosenberg nu s-a dezis de nimic. Nici măcar în ceasul al doisprezecelea ideologul-şef al naziştilor nu a putut sau nu a vrut să admită că ideile pe care le propagase duseseră la genocid.

„Ce se va alege de mine?”, şi-a întrebat într-o zi

---

[947] Ibid., p. 266.

[948] Persico, Nuremberg, pp. 322-323.

avocatul.

Acesta i-a răspuns balticului cu o bine-cunoscută poezie de Goethe, *Cântul de noapte al pribeagului*, modificând în chip fatidic finalul.

Deasupra crestelor.

Odihnă.

Printre toate ramurile Adierea vântului Abia te-atinge.

Şoptit e cântul păsării-n pădure.

Aşteaptă, balticule: în curând.

Îţi vei găsi şi tu odihna[949].

Pe 15 octombrie, la un ceas după stingere, gardianul ce străjuia celula lui Göring l-a văzut ducându-şi mâna la gură. Trei minute mai târziu, Göring a început să se sufoce şi să facă spume la gură. A murit înainte să poată interveni cineva. Conducerea închisorii a descoperit pe pieptul său două plicuri. Într-unul au găsit patru scrisori[950], în celălalt, o capsulă spartă de cianură. Execuţiile urmau să aibă loc în acea noapte; Göring primise un pont.

După miezul nopţii, ceilalţi zece nazişti condamnaţi la moarte şi-au ascultat sentinţele şi au primit o ultimă gustare: cârnaţi, salată de cartofi şi fructe.

Puţin după ora 1, gardienii i-au luat pe rând. Rosenberg a fost al patrulea. Gerecke, preotul militar, l-a întrebat dacă doreşte să rostească o rugăciune pentru sufletul lui. „Nu, mulţumesc”, i-a răspuns acesta.

Cu mâinile încătuşate, Rosenberg a traversat repede curtea interioară şi a pătruns în sala de sport a închisorii la ora 1.47 noaptea. Înăuntru, martorii şedeau în jurul meselor sau în spatele încăperii. Mâinile i-au fost legate la spate cu o curea de piele, după care a fost condus pe cele

---

[949] Kempner, Ankläger, p. 236.

[950] Una dintre scrisori, sau cel puţin o parte din ea, a ajuns în posesia lui Kempner; Taylor, The Anatomy of the Nuremberg Trials, p. 619.

treisprezece trepte ale spânzurătorii. Sus l-au legat la picioare.

„Rosenberg, supt la faţă, a aruncat o privire mohorâtă în sală”, scria Kingsbury Smith, martor la execuţii din partea International News Service. „Era cafeniu la faţă, dar nu părea agitat, şi se îndrepta cu paşi calmi spre spânzurătoare... în ciuda ateismului său declarat, era însoţit de un pastor protestant, care l-a urmat până la spânzurătoare şi s-a rugat lângă el. Rosenberg i-a aruncat o privire inexpresivă.”[951]

Dintre toţi condamnaţii, doar Rosenberg, cel mai prolific scriitor din istoria celui de-al Treilea Reich, nu şi-a găsit ultimele cuvinte la final.

I-au pus o glugă pe cap. Trapa s-a deschis, iar Rosenberg a căzut[952]. Câteva ceasuri mai târziu, trupul său a fost transportat împreună cu celelalte în München, unde a fost incinerat. Cenuşa a fost aruncată într-un râu.

---

951 Kingsbury Smith, „The Execution of Nazi War Criminals“, International News Service, 16 octombrie 1946.

952 Memoriu scris de Burton Andrus, 17 octombrie 1946, Jackson Papers, Box 101, rola 7; Persico, Nuremberg, pp. 423-429.

Persoanele care au dat de urma jurnalului furat: Mark Olexa, agent special în cadrul Homeland Security Investigations, Dave Hall, procuror adjunct SUA, Robert Wittman, Henry Mayer, directorul Muzeului Memorial al Holocaustului, și Jeff, fiul lui Robert. *(Colecția autorului)*

Epilog

„Credem că acest document istoric venit de pe alt continent şi din alt veac şi-a găsit, în sfârşit, căminul potrivit”, a declarat Sara Bloomfield, directorul Muzeului Memorial al Holocaustului din SUA, la 17 decembrie 2013. În acea dimineaţă, Arhivele Naţionale – proprietarul de drept al jurnalului – au înmânat în chip oficial documentul instituţiei care făcuse atâtea eforturi pentru a-i da de urmă. Jurnalul a intrat în arhiva muzeului, alături de mii de alte documente oficiale, scrisori, fotografii şi înregistrări ce spun povestea genocidului nazist. La Centrul de Studii Avansate ale Holocaustului din cadrul muzeului, cercetătorii ce lucrează cu aceste materiale încă studiază istoria masacrelor, încă se chinuie să explice inexplicabilul, încă încearcă să înţeleagă ce s-a petrecut.

În lunile ce au urmat predării, muzeul Holocaustului a organizat întruniri cu grupuri locale şi regionale de evrei, unde le-a vorbit Mayer, ale cărui strădanii au fost lăudate şi date ca exemplu pozitiv pentru ţelul organizaţiei de-a conserva documentele importante despre crimele nazismului, pentru ca acestea să nu cadă pradă uitării sau să se mai repete vreodată.

Mayer a fost invitat într-o seară să susţină o sesiune de întrebări şi răspunsuri la Muzeul Naţional al Istoriei Evreilor Americani din Independence Mall, Philadelphia, în faţa unui public numeros. A povestit despre lunga şi încâlcita vânătoare după hârtii şi despre importanţa lor pentru istoricii care studiază al Treilea Reich.

Spre sfârşit, cineva l-a întrebat ce a simţit când a ţinut paginile pierdute ale lui Rosenberg în mână. „Din păcate, face parte din meserie”, a rostit Mayer sec. A şovăit puţin.

Nu-i stătea în fire să discute pe larg despre nenorocirile prin care trecuseră străbunii săi în timpul Holocaustului. Erau doar câteva cazuri tragice între atâtea şi atâtea milioane. Tatăl său nici măcar nu se considerase un supravieţuitor al Holocaustului (cu toate că muzeul îi recunoştea această calitate), pentru că fugise de persecuţiile din Germania.

Şi totuşi, Mayer nu putea tăgădui că sfârşitul îngrozitor de care avuseseră parte ai săi – în noroaiele de la Gur, în camerele de gazare de la Auschwitz sau în pădurile din Letonia – dădea un sens mai adânc muncii sale.

Mayer l-a privit pe conlocutorul său şi a zâmbit.

„Faptul că evreul de colo a descoperit jurnalul acestui individ mi-a oferit o enormă satisfacţie”.

Cu toate că nu mai lucra ca agent sub acoperire, când fusese nevoit să evite camerele, Wittman stătea, ca de obicei în timpul acestor întruniri, în fundul sălii. Mayer i-a recunoscut public contribuţia. Spectatorii şi-au întors capetele în direcţia lui, iar câţiva s-au dus să-i strângă mâna.

Lui Wittman îi era greu să descrie ce simţea atunci când izbutea să recupereze o operă de artă sau un manuscris nepreţuit. Momentul reuşitei era ca o explozie de euforie. Pesemne o mărturie a puterii inefabile pe care o au aceste artefacte culturale unice. De data aceasta însă, lucrurile stăteau diferit. Alfred Rosenberg nu era un autor oarecare de jurnale, iar Muzeul Holocaustului nu era un muzeu oarecare. Prin rolul jucat în recuperarea însemnărilor nazistului şi în conservarea unei pietricele din mozaicul inexplicabil al genocidului nazist, Wittman şi-a adus modesta contribuţie în slujba misiunii muzeului – nu doar de a cinsti memoria milioanelor de nevinovaţi care şi-au pierdut viaţa, ci de a aminti generaţiilor viitoare despre

grozăviile ce nu trebuie să se mai repete niciodată.

Mulţumiri

Mulţumim din suflet lui Henry Mayer şi Jürgen Matthaus de la Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA; lui Tim Mulligan de la Institutul Arhivelor Naţionale şi Administrare a Documentelor; lui David Hall, de la procuratura din Delaware; şi lui Mark Olexa, de la US Immigration and Customs Enforment, pentru contribuţia crucială pe care au avut-o în aducerea jurnalului lui Rosenberg la cunoştinţa publicului.

De asemenea, le mulţumim pentru generozitatea cu care şi-a pus timpul şi poveştile la dispoziţia noastră: lui Mayer; bibliotecarilor Ron Coleman, Megan Lewis şi Vincent Slatt, de la arhivele Muzeului Holocaustului, pentru că ne-au adus pe calea cea bună de atâtea ori; cercetătorului independent Satu Haase-Webb, pentru săpăturile făcute în Colecţia Kempner în căutare de scrisori şi scrieri personale; şi traducătorilor Natascha Hoffmeyer, Nika Knight şi Chris Erb, pentru că ne-au ajutat să descifrăm documentele în limba germană şi, cu precădere, jurnalul lui Rosenberg. Le suntem recunoscători lui Jonathan

Bush, Allan Stypeck şi lui Edward Jesella, pentru timpul acordat. Uriaşa colecţie de istorie germană a Bibliotecii van Pelt de la universitate ne-a pus multe răspunsuri în braţe. Mulţumim totodată asistenţilor de la Institutul Arhivelor Naţionale şi Administrare a Documentelor, din Collège Park, Maryland, precum şi Librăriei Congresului din Washington, DC.

Multă sănătate lui Katie Shaver şi lui Bob Barnard pentru găzduirea, vinul şi compania oferite în DC.

Mulţumiri speciale lui John Shiffman, pentru prezentările făcute; agenţilor noştri, Larry Weissman şi

Sacha Alper, pentru afacerea reuşită; şi lui Jonathan Burnham, Claire Watchel, Hannah Wood, Jonathan Jao, Sofiei Ergas Groopman, Brendei Segel, Juliette Shapland, Heather Drucker şi tuturor celor de la HarperCollins care au lansat cartea pe întreg mapamondul.

Ca de-obicei, multă dragoste membrilor familiilor noastre: Donna, Kevin, Renée, Jefffey şi Kristin; şi Monica, Jane şi Owen.

Anexa A

Cronologia celui de-al Treilea Reich

Decembrie 1918: Alfred Rosenberg părăseşte Estonia natală şi se stabileşte în München, Germania, la vârsta de 25 de ani.

5 ianuarie 1918: Se înfiinţează la München Partidul Muncitoresc German, care peste un an va deveni Partidul Nazist. Rosenberg şi Hitler se alătură mişcării în acel an.

Decembrie 1920: Naziştii achiziţionează publicaţia

Völkischer Beobachter, iar Rosenberg devine redactor-şef şi, totodată, principalul scriitor al ziarului.

8-9 noiembrie 1923: Naziştii încearcă răsturnarea guvernului bavarez prin tentativa de puci de la cafeneaua Bürgerbräukeller din München. Hitler este rănit în schimbul de focuri şi, ulterior, arestat. Rosenberg scapă nevătămat şi este numit de Hitler în fruntea partidului până la eliberarea sa din închisoare.

30 ianuarie 1933: Hitler devine cancelarul Germaniei, iar naziştii pun iute mâna pe putere. Rosenberg se mută la Berlin.

Februarie 1933: Robert Kempner este concediat din funcţia pe care o deţinea în cadrul Ministerului de Interne Prusac.

1 aprilie 1933: Naziştii instituie boicotul afacerilor evreieşti.

10 mai 1933: Cărţile cu caracter nepotrivit sunt arse în universităţile germane.

24 ianuarie 1934: Hitler îl numeşte pe Rosenberg responsabil cu întreg procesul educării şi îndoctrinării intelectuale şi ideologice.

30 iunie 1934: în Noaptea cuţitelor lungi are loc epurarea adversarilor lui Hitler din Partidul Nazist, printre

care şi Ernst Röhm, şeful batalioanelor de asalt.

2 august 1934: încetează din viaţă preşedintele Paul von Hindenburg; Hitler devine dictatorul Germaniei.

12 martie 1935: Kempner este arestat de Gestapo; este eliberat după două săptămâni petrecute în lagărul de concentrare Columbia-Haus din Berlin.

15 septembrie 1935: Legile de la Nürnberg: evreii devin cetăţeni de rang secund.

7 martie 1936: Germanii ocupă regiunea renană demilitarizată.

Vara 1936: Kempner fuge în Italia, unde se angajează la un internat pentru evrei surghiuniţi, în Florenţa.

12 martie 1938: Austria este alipită Germaniei.

Aprilie-mai 1938: Kempner şi alţi profesori şi studenţi evrei de la internatul din Florenţa sunt închişi timp de trei săptămâni, pe durata vizitei lui Hitler în Italia.

3 septembrie 1938: Autorităţile italiene închid internatul lui Kempner. Acesta fuge în Franţa împreună cu amanta şi soţia.

30 septembrie 1938: Marea Britanie şi Franţa acceptă, la München, anexarea de către Germania a Regiunii Sudete din Cehoslovacia.

9-10 noiembrie 1938: în Noaptea de cristal, sau Noaptea sticlei sparte, pe tot cuprinsul Germaniei sunt vandalizate magazine, case şi sinagogi evreieşti.

30 ianuarie 1939: în cadrul unui discurs ţinut la Reichstag, Hitler promite anihilarea evreilor europeni.

15 martie 1939: Germania ocupă Cehoslovacia.

23 august 1939: Hitler încheie un pact de neagresiune cu liderul sovietic Iosif V. Stalin, şi, pe deasupra, cele două puteri decid împărţirea Poloniei.

1 septembrie 1939: Germania invadează Polonia, marcând începutul celui de-al Doilea Război Mondial.

Kempner obţine o slujbă în America şi soseşte la New York.

8 noiembrie 1939: O bombă explodează în Bürgerbräukeller din München la câteva minute după ce Hitler îşi încheiase prelegerea.

9 aprilie 1940: Germania invadează Norvegia şi Danemarca.

10 mai 1940: Germania atacă Olanda, Belgia, Luxemburg şi Franţa.

22 iunie 1940: Franţa depune armele şi semnează armistiţiul cu Germania. Rosenberg înfiinţează o divizie specială, Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg, care a orchestrat jaful cărţilor şi al operelor de artă pe tot cuprinsul Europei.

22 iunie 1941: Germania lansează Operaţiunea Barbarossa, invadând Uniunea Sovietică şi ocupând statele baltice, Belarus şi Ucraina.

17 iulie 1941: Hitler îl numeşte pe Rosenberg în fruntea administraţiei civile din fostele teritorii sovietice, ca ministru al teritoriilor ocupate din est.

1 decembrie 1941: Japonia atacă Statele Unite în baza navală de la Pearl Harbor.

8 decembrie 1941: Intră în funcţiune primul lagăr de exterminare nazist la Kulmhof, în Polonia.

20 ianuarie 1942: Liderii nazişti se întrunesc la Wannsee pentru a discuta exterminarea evreilor.

15 februarie 1942: La Auschwitz începe exterminarea în masă a evreilor.

31 ianuarie 1943: Generalul Friedrich Paulus se predă ruşilor la Stalingrad; restul Armatei a 6-a germane îi urmează exemplul la 2 februarie, marcând punctul de cotitură al războiului.

16 mai 1943: Revolta începută într-un ghetou din Varşovia este înăbuşită într-un final de germani, după lupte ce au durat o lună de zile.

6 iunie 1944: Ziua Z – Aliaţii debarcă în Normandia.

20 iulie: Mai mulţi ofiţeri germani orchestrează o tentativă eşuată de asasinare a Führerului, numită Operaţiunea Walkiria.

25 august 1944: Aliaţii eliberează Parisul.

25 ianuarie 1945: Aliaţii resping cu succes Ofensiva din Ardeni, ultima ofensivă de proporţii a germanilor.

27 ianuarie 1945: Trupele sovietice ajung la Auschwitz, unde, în ultimii ani, au fost ucise peste un milion de persoane.

30 aprilie 1945: Berlinul este încercuit de armatele ruseşti. Hitler se sinucide.

8 mai 1945: Germania capitulează.

18 mai 1945: Rosenberg este arestat.

20 noiembrie 1945: La Nürnberg începe procesul crimelor de război de care sunt acuzaţi Rosenberg, Herman Göring, Rudolf Hess, precum şi alţi lideri naziști care supravieţuiseră războiului. Kempner face parte din echipa procurorilor americani.

16 octombrie 1946: Rosenberg şi alţi nouă naziști condamnaţi pentru crime de război sunt spânzuraţi.

Anexa B

Lista personajelor

BEHR, KURT VON: şeful secţiei pariziene al operaţiunii de jefuire a cărţilor şi operelor de artă, Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg, între 1941 şi 1942; ulterior, a condus Operaţiunea Mobila, în timpul căreia a fost confiscată mobila din mii de locuinţe evreieşti din vestul Europei.

BIDDLE, FRANCIS: procuror general SUA, 1941-1945; judecător principal în cadrul procesului crimelor de război de la Nürnberg, 1945-1946.

BORMANN, MARTIN: şef de cadre sub Rudolf Hess, 1933-1941; şeful Cancelariei Partidului Nazist, 1941-1945; secretarul personal al lui Hitler, 1943-1945.

BRAUN, EVA: amanta lui Hitler şi, spre sfârşit, soţia lui.

DIELS, RUDOLF: şeful Gestapoului, 1933-1934.

ECKART, DIETRICH: redactorul publicaţiei *Völkischer Beobachter*, oficiosul nazist, între 1920 şi 1923; l-a prezentat pe Rosenberg lui Hitler în 1919.

FAULHABER, MICHAEL: arhiepiscopul catolic al Münchenului, 1917-1952; în fruntea celor care s-au împotrivit diatribelor lui Rosenberg la adresa Bisericii.

FROMM, BELLA: corespondent diplomatic al publicaţiei berlineze *Vossische Zeitung*.

GALEN, CLEMENS VON: episcopul catolic din Münster; s-a opus programului de eutanasiere.

GOEBBELS, JOSEPH: ministru al Reichului pentru educaţia poporului şi propagandă.

GÖRING, HERMANN: comandantul forţelor aeriene germane, Luftwaffe; director economic al Reichului; până aprilie 1945, succesorul desemnat al lui Hitler.

HALL, DAVID: procuror adjunct SUA în Delaware; a colaborat cu Robert Wittman în vederea recuperării jurnalului lui Rosenberg.

HANISTAENGL, ERNST: secretarul nazist de presă externă, 1922-1933; poreclit Putzi.

HESS, RUDOLF: adjunctul Führerului în Partidul Nazist între 1933 şi 1941.

HEYDRICH, REINHARD: directorul Biroului Principal de Securitate a Reichului, ce controla aparatul german de securitate, între 1939 şi 1942; delegat să trateze „soluţia finală la problema evreiască” şi preşedintele Conferinţei de la Wannsee. Asasinat în 1942.

HIMMLER, HEINRICH: Reichsführer-SS şi arhitectul Holocaustului.

HINDENBURG, PAUL VON: general în Primul Război Mondial; preşedinte german între 1925 şi 1934; în 1933 l-a numit pe Hitler în funcţia de cancelar.

JACKSON, ROBERT: procurorul general SUA, 1940-1941; judecător la Curtea supremă, 1941-1954; procuror principal SUA la procesul crimelor de război de la Nürnberg.

KAHR, GUSTAV RITTER VON: comisarul general de stat în Bavaria, care a înăbuşit tentativa de puci a naziştilor din 1923; ucis în Noaptea cuţitelor lungi, în 1934.

KEITEL, WILHELM: comandant al Comandamentului Suprem al Armatei Germane, 1938-1945.

KEMPNER, ANDRÉ: fiul lui Robert Kempner şi al secretarei sale, Margot Lipton. Primii ani de viaţă i-a petrecut într-un orfelinat din Nisa, pe timpul războiului.

KEMPNER, LUCIAN: fiul lui Robert cu prima sa soţie, Hélène; capturat în Germania în timpul războiului şi trimis într-un lagăr de muncă forţată; a evadat în 1945; s-a înrolat în armata americană.

KEMPNER, ROBERT: avocat; a fugit din Germania

nazistă în 1936; a sosit în Statele Unite în 1939. A lucrat pentru FBI şi OSS; a făcut parte din echipa procurorilor americani pe durata procesului crimelor de război de la Nürnberg, 1945-1949.

KEMPNER, RUTH: a doua soţie a lui Robert Kempner, scriitoare.

KOCH, ERICH: comisar al Reichului pentru Ucraina, 1941-1944.

KREBS, ALBERT: lider nazist la Hamburg în primii ani de existenţă ai partidului şi redactor-şef al ziarului de sorginte nazistă *Hamburger Tageblatt*; mazilit în 1932.

KUBE, WILHELM: comisar general al Belarusului, 1941-1943.

LAMMERS, HANS: şeful Cancelariei Reichului, 1933-1945.

LESTER, JANE: asistenta lui Robert Kempner şi, după război, secretara sa în Germania.

LEY, ROBERT: liderul organizaţiei Reichului şi şeful Biroului Principal de Cadre al partidului. Şeful Frontului German al Muncii şi al Mişcării „Forţă prin bucurie”, 1933-1945.

LIPTON, MARGOT: amanta lui Robert Kempner şi secretara sa în Italia şi în Statele Unite; după ce a emigrat în Statele Unite, şi-a schimbat numele de familie originar: Lipstein.

LOHSE, HINRICH: comisarul Reichului în Ostland, denumirea germană pentru teritoriile ocupate din Estonia, Letonia, Lituania şi Belarus, 1941-1943.

LUDECKE, KURT: susţinător şi finanţator al Partidului Nazist în primii ani de existenţă.

LUDENDORFF, ERICH: general în Primul Război Mondial care a defilat alături de nazişti în timpul Puciului de la Berărie din 1923.

MAYER, HENRY: arhivistul-şef al Muzeului

Memorialului Holocaustului din SUA, 1994-2010; ulterior a devenit consultantul expert al muzeului pe arhive; a iniţiat operaţiunea de căutare a jurnalului lui Rosenberg.

OLEXA, MARK: agent special U.S. Homeland Security Investigations; a colaborat cu Robert Wittman în vederea recuperării dosarului lui Rosenberg.

PAPEN, FRANZ VON: cancelar german în 1932 şi vicecancelar în perioada 1933-1934; a jucat un rol crucial în numirea lui Hitler în funcţia de cancelar.

PEISER, WERNER: fondatorul Institutului Florenţa, 1933-1938.

QUISLING, VIDKUN: om politic naţionalist din Norvegia; a complotat cu Rosenberg şi cu naziştii înainte ca Germania să invadeze Norvegia în 1940.

RIBBENTROP, JOACHIM VON: ministru de externe german, 1938-1945.

RICHARDSON, HERBERT: fost profesor, scriitor, directorul editurii Edwin Mellen Press, a legat prietenie cu secretarele lui Kempner, Lester şi Lipton; a predat jurnalul lui Rosenberg autorităţilor în 2013, după ce a primit o citaţie federală.

ROHM, ERNST: şeful Sturmabteilung, batalioanele de asalt naziste, între 1931 şi 1934; executat din ordinul lui Hitler în urma Nopţii cuţitelor lungi, în 1934.

SHIRER, WILLIAM: corespondent al agenţiei de presă Hearst şi al postului de radio CBS înainte şi în timpul războiului.

STRASSER, OTTO: lider nazist în Berlin cu înclinaţii de stânga, până la mazilirea sa în 1930; fratele său, Gregor, a fost asasinat în Noaptea cuţitelor lungi, 1934.

TAYLOR, TELFORD: avocat-şef în cadrul tribunalelor militare SUA la procesele de la Nürnberg, unde au fost judecaţi 185 de naziști acuzaţi de crime de război pe întinderea a 12 procese, între 1946 şi 1949.

WEIZSÄCKER, ERNST VON: secretar de stat în Ministerul de Externe German, 1938-1943.

WITTMAN, JEFF: fiul lui Robert Wittman, a participat la vânătoarea după jurnalul lui Rosenberg.

Bibliografie Selectivă

Materiale de Arhivă

Fotocopii la rezoluţie mare ale paginilor de jurnal se găsesc pe websiteul Arhivelor Naţionale şi al Muzeului Holocaustului din Statele Unite. Însemnările din 1934 până în 1935 pot fi găsite căutând „Alfred Rosenberg's diary" (jurnalul lui Alfred Rosenberg) la adresa archives.gov/research/search, 1749-PS. Însemnările dintre anii 1936 şi 1944 pot fi găsite la collections. ushmm.org/view/2001.62.14.

American Friends Service Committee Refugee Assistance Case Files, Ruth Kempner file, United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC.

Corespondenţă cu European Document Centers Relating privind recepţia şi returnarea documentelor 1945-1946, Record Group 238, National Archives, Collège Park, Md.

Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg corespondenţă (microfilm Ml946), Record Group 260, National Archives, Collège Park, Md.

German Dossiers 1945-1946, Record Group 238, National Archives, Collège Park, Md.

Interrogation Records Prepared for War Crimes Proceedings at Nürnberg 1945-1947 (microfilm Ml270), Record Group 238, National Archives, Collège Park, Md.

Irma Gideon colecţie, Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite, Washington, DC.

Jackson, Robert H., Papers. Boxes 14, 101, şi 106. Biblioteca Congresului, Washington, DC.

Kempner, Robert M.W., dosare ale Departamentului de Justiţie şi ale Departamentului Armatei. Arhivele Naţionale, National Personnel Records Center, St. Louis,

Mo.

Kempner, Robert M.W. şi Ruth Benedicta Kempner Papers, Record Group 71.001, Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite, Washington, DC.

Lester, Jane, istorie orală. USC Shoah Foundation Institute for Visual History and Education (să usc.edu), Los Angeles.

Lipton, Margot, probate and estate records. File 2006 – 80096. Niagara County Surrogate's Court, Lockport, New York.

Margot Lipton v. *Samuel I Summen*, *et al*. Case nr. 9812106, Delaware County Court of Common Pleas, Office of Judiciar Support, Media, Pa.

Messersmith, George S., Papers. University of Delaware Library, Newark, Del.

OSS Art Looting Investigation Unit reports, 1945-1946 (microfilm Ml782), Record Group 239, Arhivele Naţionale, Collège Park, Md.

Records of the emergency Committee în Aid of Displaced Foreign Scholars, Robert Kempner file, Record Group 19.051, Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite, Washington, DC.

Records of the Office of the Chief of Counsel for War Crimes, Record Group 260, Arhivele Naţionale, Collège Park, Md.

Records of the United States Nuernberg War Crimes Trials Interrogations 1946-1949 (microfilm Ml019), Record Group 238, Arhivele Naţionale, Collège Park, Md.

Reinach, Frieda and Max, diary, Record Group 10.249, Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite, Washington, DC.

Rosenberg, Alfred, jumal, 1936-1944, Record Group 71, Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite, DC.

Security-Classified General Correspondence 1945-1946, Record Group 238, Arhivele Naţionale, Collège Park, Md.

Taylor, Telford, Papers, 1918-1998. Columbia University Library, Rare Book and Manuscript Library, New York.

Third Army After Action Reports. U.S. Army Combined Arms Center, Combined Arms Research Library Digital Library (cgsc. contentdm. ocic.org).

United States Evidence Files 1945-1946, Record Group 238, Arhivele Naţionale, Collège Park, Md.

United States v. *William Martin*, Civil Action Nr. 03-01666. United States District Court for the eaştern District of Pennsylvania, Philadelphia.

Articole de ziar

Arad, Vitzhak. „Alfred Rosenberg and the «Final Solution» in the Occupied Soviet Territories”. *Yad Vashem Studies* 13 (1979): 263-286.

„The «Final Solution» în Lithuania in the Light of

German Documentation”. *Yad Vashem Studies* 11 (1976): 234-272.

Baxa, Paul. „Capturing the Fascist Moment: Hitler’s Visit to Italy în 1938 and the Radicalization of Fascist Italy”. *Journal of Contemporary History* 42, nr. 2 (2007): 227-242.

Collins, Donald E. şi Herbert P. Rothfeder. „The einsatzstab Reichsleiter Rosenberg and the Looting of Jewish and Masonic Libraries During World War II”. *Journal of Library History* 18, nr. 1 (iarna 1983): 21-36.

Felstiner, Mary. „Refuge and Persecution in Italy, 1933-1945”. *Simon Wiesenthal Center Annual 4* (1987): n.p. Arhivă online.

Gerlach, Christian. „The Wannsee Conference, the

Fate of German Jews, and Hitler's Decision în Principle to Exterminate All European Jews". *Journal of Modern History* 70, nr. 4 (decembrie 1998): 759-812.

Grimsted, Patricia Kennedy. „Roads to Ratibor: Library and Archival Plunder by the einsatzstab Reichsleiter Rosenberg". *Holocaust and Genocide Studies* 19, nr. 3 (iama 2005): 390-458.

Kempner, Robert M.W., 3 lueprint of the Nazi Underground-Past and Future Subversive Activities". *Research Studies of the State College of Washington* 13, nr. 2 (iunie 1945): 51-153.

Layton, Roland V, Jr. „The *Völkischer Beobachter*, 1920-1933: The Nazi Party Newspaper in the Weimar Era". *Central European History* 3, nr. 4 (decembrie 1970): 353-382.

Matthäus, Jürgen. „Controlled Escalation: Himmler's Men in the Summer of 1941 and the Holocaust in the Occupied Soviet Territories". *Holocaust and Genocide Studies* 21, nr. 2 (toamna 2007): 218-242.

Starr, Joshua. „Jewish Cultural Property under Nazi Control". *Jewish Social Studies* 12, nr. 1 (ianuarie 1950): 27-48.

Steinberg, Jonathan. „The Third Reich Reflected: German Civil Administration in the Occupied Soviet Union". *English Historical Review* 110, nr. 437 (iunie 1995): 620-651.

Volume

Allen, William Sheridan (ed.), The Infancy of Nazism: The Memoirs of Ex-Gauleiter Albert Krebs 1923-1933, New York, New Viewpoints, 1976.

Andrus, Burton C., *I Was the Nürnberg Jailer*, New York, Tower Publications, 1970.

Anonymous, The Persecution of the Catholic Church in the Third Reich: Facts and Documents, Gretna, La.:

Pelican, 2003.

Arad, Vitzhak, *The Holocaust in the Soviet Union*, Lincoln, University of Nebraska Press, 2009.

Arendzen, Rev. John, Cuvânt-înainte la „*Mythus*”: *The Character of the New Religion*, de Alfred Rosenberg. London, Friends of Europe, 1937.

Baedeker, Karl, Southern Germany (Württemberg and Bavaria): Handbook for Travelers, Leipzig, Karl Baedeker, 1914.

Berlin and Its Environs: Handbook for Travelers.

Leipzig: Baedeker, Karl, 1923.

Barbian, Jan-Pieter. The Politics of Literature în Nazi Germany: Books in the Media Dictatorship, New York, Bloomsbury Academic, 2013.

Barnes, James J., and Patience P. Barnes, *Nazi Refugee Turned Gestapo Spy*: *The Life of Hans Wesemann*, *1895-1971*. Westport, Conn., Praeger, 2001.

Baxa, Paul, *Roads and Ruins*: *The Symbolic Landscape of Fascist Rome*, Toronto, University of Toronto Press, 2010.

Baynes, Norman H. (ed), *The Speeches of Adolf Hitler*, *April 1922-August 1939*, 2 volume, London, Oxford University Press, 1942.

Berkhoff, Karel C., *Harvest of Despair*: *Life and Death în Ukraine Under Nazi Rule*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 2004.

Bernstein, Amie, Swastika Nation: Fritz Kuhn and the rise and Fall of the German-American Bund, New York, St. Martin’s, 2013.

Biddle, Francis*, în Brief Authority*, New York, Doubleday, 1962.

Blücher von Wahlstatt, Evelyn Mary, An English Wife în Berlin: A Private Memoir of Events, Politics, and Daily Life în Germany Throughout the War and the Social

Revolution of 1918, New York, Dutton, 1920.

Bollmus, Reinhard, „Alfred Rosenberg: National Socialism's «Chief Ideologue»?" *in The Nazi Elite*, editat de Ronald Smelser şi Rainer Zitelmann, pp. 183-193. New York, NYU Press, 1993.

Bonney, Richard, Confronting the Nazi War on Christianity: The Kulturkampf Newsletters, 1936-1939, New York, Peter Lang, 2009.

Bosworth, R.J. B, *Mussolini*, New York, Oxford University Press, 2002.

Brandt, Willy, *My Road to Berlin*, New York, Doubleday, 1960.

Breitman, Richard, The Architect of Genocide: Himmler and the Final Solution, New York, Knopf, 1991.

Browning, Christopher R., *The Origins of the Final Solution*, Lincoln, University of Nebraska Press, 2004.

Burden, Hamilton T., *The Nürnberg Party Rallies*: *1923-1939*, London, Pall Mall, 1967.

Burleigh, Michael, *The Third Reich*: *A New History*, New York, Hill & Wang, 2000.

Buttar, Prit, Battleground Prussia: The Assault of Germany's Eastern Front 1944-1945, Oxford, Osprey, 2012.

Cecil, Robert, The Myth of the Master Race: Alfred Rosenberg and Nazi Ideology, New York, Dodd, Mead, 1972.

Ciano, Galeazzo. *Cianos Diplomatic Papers*, editat de Malcolm Muggeridge, London, Odhams, 1948.

Charles, Douglas M., J. Edgar Hoover and the Anti-Interventionists: FBI Political Surveillance and the rise of the Domestic Security States, 1939-1945, Columbus, Ohio State University Press, 2007.

Creese, Mary R.S., Ladies in the Laboratory II West European Women în Science, 1800-1900: A Survey of Their

Contributions to Research, Lanham, Md.: Scarecrow Press, 2004.

Dallin, Alexander, German Rule în Russia 1941-1945: A Study în Occupation Politics, New York, Macmillan, 1957.

Davidson, Eugene, The Trial of the Germans: An Account of the Twenty-Two Defendants Before the International Military Tribunal at Nürnberg, New York, Macmillan, 1966.

Delmer, Sefton, *Trail Sinister*: *An Autobiography*, London, Seeker and Warburg, 1961.

Dial 22-0756, Pronto: Villa Pazzi: Memories of Landschulheim Florenz 1933-1938. Ottawa: n.p., 1997.

Diamond, Sander A., *The Nazi Movement in the United States 1924-1941*. Ithaca, NY, Cornell University Press, 1974.

Diels, Rudolf, Lucifer Ante Portas: Zwischen Severing und Heydrich, Zürich, Interverlag, [1949?].

Dippel, John V.H., Bound Upon a Wheel of Fire: Why So Many German Jews Made the, Tragic Decision to Remain în Nazi Germany; New York, Basic Books, 1996.

Dodd, Christopher J., with Lary Bloom, Letters from Nürnberg: My Father's Narrative of a Quest for Justice, New York, Crown, 2007.

Dodd, William Jr., and Martha Dodd, editori, *Ambassador Dodd*'s *Diary 1933-1938*. New York, Harcourt, Brace, 1941.

Dreyfus, Jean-Marc, and Sarah Gensburger, *Nazi Labour Camps în Paris*: *Austerlitz*, *Levitan*, Bassano, July 1943-August 1944, New York, Berghahn, 2011.

Eckert, Astrid M., The Struggle for the Files: The Western Allies and the Return of German Archives After the Second World War, New York: Cambridge University Press, 2012.

Edsel, Robert M., with Bret Witter, The Monuments

Men: Allied Heroes, Nazi Thieves, and the Greatest Treasure Hunt în History, New York, Back Bay, 2009.

Ehrenreich, Eric, The Nazi Ancestral Proof: Genealogy, Racial Science, and the Final Solution, Bloomington, Indiana University Press, 2007.

Evans, Richard J. *The Coming of the Third Reich*. New York, Penguin, 2004.

The Third Reich în Power. New York: Penguin, 2005.

The Third Reich at War. New York: Penguin, 2009.

Farago, Ladislas. The Game of the Foxes: The Untold Story of German Espionage in the United States and Great Britain During World War 11. New York, David McKay, 1971.

Faulhaber, Michael von, *Judaism*, *Christianity and Germany*, Tradus de Rev. George D. Smith. New York: Macmillan, 1934.

Fest, Joachim, The Face of the Third Reich: Portraits of the Nazi Leadership, London, I.B. Tauris, 2011.

Frank, Werner L., The Curse of Gurs: Way Station to Auschwitz, Lexington, 2012.

Frei, Norbert, Adenauer's Germany and the Nazi Past: The Politics of Amnesty and Integration, New York, Columbia University Press, 1997.

Fromm, Bella, Blood and Banquets: A Berlin Social Diary, New York, Harper, 1942.

Gary, Brett, The Nervous Liberals: Propaganda Anxieties from World War I to the Cold War, New York: Columbia University Press, 1999.

Gilbert, G.M., *Nürnberg Diary*, New York, Farrar, Straus, 1947.

Gisevius, Hans Bernd, *To the Bitter End*, New York, Da Capo Press, 1998.

Goldensohn, Leon, *The Nürnberg Interviews*, New York, Knopf, 2004.

Griech-Polelle, Beth A. Bishop von Galen: German Catholicism and National Socialism. New Haven, Yale University Press, 2002.

Grimsted, Patricia Kennedy, *Reconstructing the Record of Nazi Cultural Plunder*. Amsterdam, International Institute of Social History, 2011.

Gutman, Israel, *Encyclopedia of the Holocaust*, *4* vols, New York: Macmillan, 1990.

Hanistaengl, Ernst, *Hitler*: *The Missing Years*, New York, Arcade, 1994.

Hastings, Derek, *Catholicism and the Roots of Nazis*, New York, Oxford University Press, 2010.

Hermand, Jost, Culture în Dark Times: Nazi Fascism, Inner Emigration, and Exile, New York, Berghahn, 2013.

Hett, Benjamin Carter, Burning the Reichstag: An Investigation into the Third Reichs Enduring Mystery; New York: Oxford University Press, 2014.

Hitler, Adolf, *Mein Kampf* Tradus de Ralph Manheim, Boston: Mariner, 1999, Prima ediţie publicată în 1925 de Franz Eher Nachfulger.

Kaplan, Marion A., *Between Dignity and Despair*: *Jewish Life* în *Nazi Germany*, New York, Oxford University Press, 1998.

Kay, Alex J., Exploitation, Resettlement, Mass Murder: Political and Economic Planning for German Occupation Policy in the Soviet Union, 1940-1941, New York, Berghahn, 2006.

Kelley, Douglas M., 22 Cells în Nürnberg: A Psychiatrist Examines the Nazi Criminals, New York: Greenberg, 1947.

Kellogg, Michael, The Russian Roots of Nazism: White Emigrés and the Making of National Socialism 1917-1945, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2005.

Kempner, Robert M.W., *Eichmann und Komplizen*,

Zürich, Europa Verlag, 1961.
SS *im Kreuzverhör*, Münich, Rütten + Loening, 1964.
Edith Stein und Anne Frank: Zwei von Hunderttausend.
Freiburg im Breisgau, Germany, Herder-Bücherei, 1968.
Das Dritte Reich im Kreuzverhör: Aus den Vernehmungsprotokollen des Anklägers, Münich, Bechtle, 1969.
Der Mord an 35.000 Berliner Juden: Der
Judenmordprozess în Berlin schreibt Geschichte. Heidelberg, Germany, Stiehm, 1970.
Ankläger einer Epoche: Lebenserinnerungen.
Frankfurt, Verlag Ullstein, 1983.
Autobiographical Fragments, Tradus de Jane Lester.
Lewiston, N.Y., Edwin Mellen Press, 1996.
Kershaw, Ian, *Hitler*, *1889-1936*: *Hubris*, New York, Norton, 2000.
Hitler, *1936-1945*: *Nemesis*, New York, Norton, 2000.
Hitler: *A Biography*, New York, Norton, 2008.
Klarsfeld, Serge, Memorial to the Jews Deported front France, 1942-1944: Documentation of the Deportation of the Victims of the Final Solution in France, New York.
B. Klarsfeld Foundation, 1983.
Kohl, Christine, The Witness House: Nazis and Holocaust Survivors Sharing a Villa During the Nürnberg Trials, New York, Other Press, 2010.
Krieg, Robert A., *Catholic Theologians în Nazi German*, New York, Continuum, 2004.
Ladd, Brian, The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape, Chicago: University of Chicago Press, 1997.
Lane, Barbara Miller, and Leila J. Rupp, editori and trans, *Nazi Ideology Before 1933*: *A Documentation*,

Manchester, UK, Manchester University Press, 1978.

Lang, Serge, and Ernst von Schenck, editori *Memoirs of Alfred Rosenberg*. Chicago: Ziff-Davis, 1949.

Large, David Clay, Where Ghosts Walked: Münich's Road to the Third Reich, New York, Norton, 1997.

Larson, Erik, In the Garden of Beasts: Love, Terror, and an American Family în Hitler's Berlin, New York, Broadway, 2011.

Laub, Thomas J., After the Fall: German Policy în Occupied France, 1940-1944, Oxford, UK, Oxford University Press, 2010.

Layton, Roland Vanderbilt, Jr., „The *Völkischer Beobachter*, 1925-1933: A Study of the Nazi Party Paper in the *Kampfzeit*.", Dissertation, University of Virginia, 1965.

Lester, Jane, *An American Collège Girl în Hitler's Germany*: *A Memoir*, Lewiston, N.Y., Edwin Mellen Press, 1999.

Levine, Rhonda F., Class, Networks, and Identity: Replanting Jewish Lives from Nazi Germany to Rural New York, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2001.

Lewy, Guenter, *The Catholic Church and Nazi Germany*, New York, Da Capo, 2000.

Lochner, Louis R, ed., *The Goebbels Diaries*, Garden City, N.Y.: Doubleday, 1948.

Longerich, Peter, Holocaust: The Nazi Persecution and Murder of the Jews, New York, Oxford University Press, 2010.

Goebbels: *A Biography*. New York: Random House.

2015.

Lower, Wendy, *Nazi Empire-Building and the Holocaust* în *Ukraine*, Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2005.

„On Him Rests the Weight of the Administration: Nazi

Civilian Rulers and the Holocaust în Zhytomyr". *In*

The Shoah în *Ukraine*: *History*, *Testimony*, *Memorialization*, ed. Ray Brandon and Wendy Lower, pp. 224-27, Bloomington, Indiana University Press, 2008.

Lüdecke, Kurt G.W., I Knew Hitler: The Story of a Nazi Who Escaped the Blood Purge, New York, Charles Scribner's Sons, 1937.

Maguire, Peter, *Law and War*: *International Law and* American *History*, Rev. ed. New York, Columbia University Press, 2010.

Matthäus, Jürgen, and Frank Bajohr, editori, *Alfred Rosenberg*: *Die Tagebücher von 1934 bis 1944*, Frankfurt, S. Fischer, 2015.

Megaigee, Geoffrey R, ed., The United States Holocaust Memorial Museum Encyclopedia of Camps and Ghettos, 1933-1945, Vol. I, Bloomington: Indiana University Press, 2009.

Meyer, Beate, Hermann Simon, and Chana Schütz, editori, *Jews în Nazi Berlin*: *From Kristallnacht to Liberation*, Chicago, University of Chicago Press, 2009.

Morris, Jeffrey, Establishing Justice în Middle America: A History of the United States Court of Appeals for the eighth Circuit, Minneapolis, University of Minnesota Press, 2007.

Mosley, Leonard, The Reich Marshal: A Biography of Hermann Göring, London, Pan Books, 1977.

Mulligan, Timothy Patrick, The Politics of Illusion and Empire: German Occupation Policy in the Soviet Union, 1942-1943, New York, Praeger, 1988.

Neave, Airey, *On Trial at Nürnberg*, Boston, Little Brown, 1979.

Nicholas, Lynn H., The Rape of Europa: The Fate of Europe's Treasures in the Third Reich and the Second World War, New York: Knopf, 1994.

Nicosia, Francis R., „German Zionism and Jewish Life

în Nazi Berlin”. În *Jewish Life în Nazi Germany*: *Dilemmas and Responses*, ed. Francis R. Nicosia and David Scrase, pp. 89-116, New York, Berghahn, 2010.

Noakes, J., şi G. Pridham, editori, *Nazism*: *A History* în *Documents and Eyewitness Accounts*, *1919-194*5, 2 vols, New York, Schocken, 1983-1988.

Nova, Fritz, Alfred Rosenberg: Philosopher of the Third Reich, New York, Hippocrene, 1986.

O’Brien, Kenneth Paul, and Lynn Hudson Parsons, *The Homefront War*: *World War* II *and American Society*, Westport, Conn.: Greenwood Press, 1995.

Office of the U.S. Chief of Counsel for the Prosecution of Axis Criminality, *Nazi Conspiracy and Aggression*, 8 vols, Washington, D.C., U.S. Government Printing Office, 1946.

Olson, Lynne, Those Angry Days: Roosevelt, Lindbergh, and Americas Fight Over World War II, 1939-1941, New York, Random House, 2013.

Palmier, Jean Michel, Weimar în Exile: The Antifascist Emigration in Europe and America, New York, Verso, 2006.

Papen, Franz von, *Memoirs*, New York, Dutton, 1953.

Papen-Bodek, Patricia von, „Anti-Jewish Research of the Institut zur Erforschung der Judenfrage în Frankfurt am Main between 1939 and 1945”. În *Lessons and Legacies VI*: *New Currents în Holocaust Research*, ed. Jeffiy Diefendorf, pp. 155189. Evanston, 111.: Northwestern University Press, 2004.

Persico, Joseph E., *Nürnberg*: *Infamy on Trial*, New York, Penguin, 1994.

Petropoulos, Jonathan, *Art as Politics in the Third Reich*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1996.

Piper, Ernst, *Alfred Rosenberg*: *Hitlers Chefideologe*, Münich, Karl Blessing Verlag, 2005.

Pöppmann, Dirk. „Robert Kempner und Ernst von

Weizsäcker im Wilhelmstrassenprozess”. În *Im Labyrinth der Schuld*: *Tater*, *Opfer*, *Ankläger*, ed. Irmtrud Wojak and Susanne Meint, pp. 163-197. Frankfurt: Campus Verlag, 2003.

„The Trials of Robert Kempner: From Stateless

Immigrant to Prosecutor of the Foreign Office”. În *Reassessing the Nürnberg Military Tribunals*, ed. Kim

C. Priemel and Alexa Stiller, New York, Berghahn, 2012.

Poznański, Renée, *Jews în France During World War* II, Hanover, N.H., University Press of New England, 2001.

Prange, Gordon W., ed., *Hitlers Words*, Washington, D.C., American Council on Public Affairs, 1944.

Pringle, Heather, The Master Plan: Himmler’s Scholars and the Holocaust, New York, Hyperion, 2006.

Read, Anthony, The Devil’s Disciples: Hitler’s Inner Circle, New York, Norton, 2003.

Reinemann, John Otto, *Carried Away*... *Recollections and Reflections*, Philadelphia: n.p., 1976.

Ribuffo, Leo P, The Old Christian Right: The Protestant Far Right from the Great Depression to the Cold War, Philadelphia, Temple University Press, 1983.

Rogge, O. John, The Official German Report: Nazi Penetration 1924-1942, PanArabism 1939-Today, New York, Thomas Yoseloff, 1961.

Rorimer, James, Survival: The Salvage and Protection of Art în War, New York, Abélard, 1950.

Rosbottom, Ronald C., When Paris Went Dark: The City of Light Under German Occupation, 1940-1944, New York, Back Bay, 2014.

Roseman, Mark, The Villa, the Lake, the Meeting: Wannsee and the Final Solution, London, Allen Lane, 2002.

Rosenberg, Alfred, *Der Mythus des 20*. *Jahrhunderts*, Münich, Hoheneichen-Verlag, 1934.

Race and Race History and Other Essays by Alfred
Rosenberg, Editat de Robert Pois, New York: Harper & Row, 1970.

Rothfeder, Herbert Phillips. „A Study of Alfred Rosenberg's Organization for National Socialist Ideology.", Dissertation, University of Michigan, 1963.

Rubenstein, Joshua, şi Ilya Altman, editori, *The Unknown Black Book*: *The Holocaust in the German-Occupied Soviet Territories*, Bloomington, Indiana University Press, 2008.

Ryback, Timothy W., Hitler's Private Library: The Books That Shaped His Life, New York, Knopf, 2008.

Safrian, Hans, *Eichmqnn's Men*, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2010.

Schmid, Armin, Lost în a Labyrinth of Red Tape, The Story of an Immigration That Failed, Evanston, 111.: Northwestern University Press, 1996.

Schuschnigg, Kurt von, *Austrian Requiem*, New York, Putnam, 1946.

Schwertfeger, Ruth, în Tranzit: Narratives of German Jews în Exile, Flight, and Intemment During „The Dark Years „of France, Berlin, Frank & Timme, 2012.

Seraphim, Hans-Günther, ed., *Das politische Tagebuch Alfred Rosenbergs*: *1934/35 und 1939/40*, Münich, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1956.

Sherratt, Yvonne, *Hitler's Philosophers*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 2013.

Shirer, William L., *Berlin Diary*: *The Journal of a Foreign Correspondent*, *1934-1941*, Baltimore, John's Hopkins University Press, 2002, Prima ediţie în 1941 by Alfred A. Knopf.

The rise and Fall of the Third Reich: A History of Nazi
Germany, New York.

Smith, Bradley F., Reaching Judgment at Nürnberg:

The Untold Story of How the Nazi War Criminals Were Judged, New York: Basic Books, 1977.

Snyder, Timothy, *Bloodiands*: *Europe Between Hitler and Stalin*, New York, Basic Books, 2010.

Speer, Albert, *Inside the Third Reich*: *Memoirs*, New York, Macmillan, 1970.

St. George, Maximilian şi Dennis Lawrence, *A Trial on Trial*: *The Great Sedition Trial of 1944*, Chicago, National Civil Rights Committee, 1946.

Stein, George H, *The Waffen SS*: *Hitler's Elite Guard at War*, *1939-1945*, Ithaca, N.Y.: „Cornell University Press, 1966.

Steinweis, Alan E, *Studying the Jew*: *Scholarly Antisemitism* în *Nazi Germany*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2006.

Stephenson, Donald, Frontschweine and Revolution: The Role of Front-Line Soldiers in the German Revolution of 1918, Dissertation, Syracuse University, 2007.

Strasser, Otto, *Hitler and I*, Boston, Houghton Mifflin, 1940.

The Gangsters Around Hitler London: W.H. Allen.

1942.

Täubrich, Hans-Christian, ed., Fascination and Terror: Party Rally Grounds Documentation Center, The exhibition, Nürnberg, Germany: Druckhaus Nürnberg, n.d.

Taylor, Frederick, The Downfall of Money: Germany's Hyperinflation and the Destruction of the Middle Class, New York, Bloomsbury, 2013.

Taylor, Telford, The Anatomy of the Nürnberg Trials: A Personal Memoir, New York, Knopf, 1992.

Tomasevich, Jozo, *War and Revolution in Yugoslavia*, *1941-1945*, Stanford, Stanford University Press, 2001.

Torrie, Julia S., „For Their Own Goodv Civilian Evacuations in Germany and France, 1939-1945, New

York, Berghahn, 2010.

Trevor-Roper, H.R., ed., *Flitter's Table Talk 1941-1944*, New York, Enigma, 2008.

Trial of the Major War Criminals Before the International *Military Tribunal*, 42 vols., 1947-1949; http://www.loc.gov/rr/ffd/Military Law/NT major-war-criminals.html.

Trials of War Criminals Before the Nuernberg Military Tribunals Under Control Council Law Nr. 10, 15 vols., 1946-1949; http7/www.loc.gov/rr/MMIU – taiy lw/NTS war-criminals.html.

Tusa, Ann, and John Tusa, *The Nürnberg Trial*, New York, Atheneum, 1986.

University of St. Michael's College v. Herbert W. Richardson. *Toronto*: „*Hearing Committee*, *St*. *Michael's College*, *1994*.

U.S. Departament of State. Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers, 1933. Vol. II The British Commonwealth, Europe, Near East and Africa. Washington.

D. C.: U.S. Government Printing Office, 1949.

Vansittart, Robert, The Mist Procession: The Autobiography of Lord Vansittart, London, Hutchinson, 1958.

Wasow, Wolfgang R., *Memories of Seventy Years*: *1909 to 1979*, Madison, Wis.: n.p., 1986.

Watt, Richard, The Kings Depart: *The Tragedy of Germany; Versailles and the German Revolution*, New York, Simon & Schuster, 1968.

Weinberg, Gerhard L, The Foreign Policy of Hitlers Germany: Diplomatic Revolution in Europe 1933-1936, Chicago, University of Chicago Press, 1970.

Weiner, Timothy, *Enemies*: *A History of the FBI*, New York, Random House, 2012.

Weinmann, Martin, *Das Nationalsozialistische Lagersystem*, Frankfurt, Zweitausendeins, 1990.

Weinreich, Max, Hitler’s Profesors: The Part of Scholarship în Germany’s Crimes Against the Jewish People, New York: Yiddish Scientific Institute, 1946.

Winterbotham, F.W., *The Nazi Connection*, New York, Dell, 1978.

Wittman, Robert K. cu John Shiffman, Priceless: How I Went Undercover to Rescue the Worlds Stolen Treasures, New York: Crown, 2010.

Wyneken, Jon David K. „Driving Out the Demons: German Churches, the Western Allies, and the Internationalization of the Nazi Past, 1945-1952.”, dizertafie, Ohio University, 2007.

Zimmerman, Joshua D. (ed.), *Jews in Italy under Fascist and Nazi Rule*, *1922-1945*, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2005.

Zuccotti, Susan, *The Holocaust*, *the French*, *and the Jews*, Lincoln: University of Nebraska Press, 1999.

Index

A
Abetz, Otto, 402
Abisinia, invazia de către Italia a, 284
Adolf Hitler, şcolile, 396
Ahnenerbe, unitatea arheologică, 524
Al Doilea Război Mondial, 96, 97.
sfârşitul, cu capitularea naziştilor, 502, 565 debutul, 358, 481
Alliance Israelite Universelle, 397
Aliaţi, documente naziste descoperite de 579-580
Aliaţii, 388, 523, 539, 554, 556, 667, 564, 565
Allied Supreme
Headquarters Center for Axis Nationals (ASHCAN), 561, 600
Amann, Max, 189, 236
Amen, John Harlan, 579
A mersfoort, lagărul de concentrare, 611
anexare, 323, 324, 363, 386
Anna Karenina (Tolstoi), 106
Antonescu, Ion, 505-507
arieni, 128, 271, 277, 285, 292, 342, 363, 423, 451, 483, 612
Arnheim, lagărul de muncă forţată, 611
Armata Roşie, 19, 426, 440, 517, 535, 545
Aschner, Ernst, 248
Associated Press, 204
Atena, 261
Atentatul de la berărie din München (Bürgerbraukeller, 1923), 17, 140, 142, 325, 381, 382, 383
Auhagen, Friedrich Ernst, 498
Auschwitz, 20, 27, 55, 58.

331, 490, 516, 598, 609 622, 628
Austria, 117, 138, 144, 160, 223, 253, 284, 288, 323, 334, 360, 399, 431, 464, 556

B

Baarova, Lida, 319
Babi iar, 453, 454
Backe, Herbert, 424, 425
Baker, Josephine, 206
baltice, 19, 105, 353, 427, 440, 444, 450, 454, 458
Banz, 1, 14-15, 406
Barbarossa, Operaţiunea, 416, 420, 432, 433, 438, 443, 449, 450, 451, 467, 505, 603
Barlach, Ernst, 208, 209
Barmat, fraţii, 125
Bavaria, 100, 114, 123, 380, 396, 552, 580
BBC (radio), 472, 553
Behr, Kurt von, 15, 16, 109, 405, 406, 407, 521, 522, 523, 556
Behrens, Peter, 109
Belarus, 19, 422, 427, 444, 450, 455, 458, 464, 514, 539, 548, 604
Belgia, 15, 119, 388, 401.
418, 516, 521, 523, 557
Belzec, camerele de gazare; 467, 515
Berger, Gottlob, 27, 28, 527
Berlin, 17, 18, 26, 27, 34, 97, 101, 103, 109, 119, 125, 140, 153, 156, 158, 160, 161, 163-175, 177, 179, 181, 186, 193, 197, 200-206, 210, 213
Bernays, Murray C., 556, 569
Bernstorff, Albrecht Graf von, 229
Bertram, Cardinal Adolf, 264
Biddle, Francis, 497, 618-619
Birchall, Frederick, 172, 174, 311

Bismarck, Otto von, 160, 229
Blitzkrieg, 338, 357
Blomberg, Werner von, 322
Bloomfield, Sara, 627
Bohle, Ernst Wilhelm, 496
bolşevism, 114, 131, 135, 203, 207, 309, 348, 428, 451, 452
Bonnet, Georges, 334
Bormann, Martin, 191, 434, 437, 439, 442-443, 446, 449, 507, 513, 530, 531-533, 547, 552, 553, 567, 592, 601
Boucher, Franyois, 411, 413 Portret al lui Madame Pompadour de 413
Bouhler, Philipp, 478
Bovensiepen, Otto, 41
Brack, Viktor, 464-463, 472
Brandt, Willy, 173, 292
Braun, Eva, 552, 558
Brecht, Bertolt, 206
Brown, John, 78
Brudno, Walter, 552-553
Brüning, Heinrich, 151
Bücherkunde Journal, 212
Buck, Pearl S., 79
Bulgaria, 418, 420
Bush, Jonathan, 35, 59-61, 70

C

camere de gazare, 467, 515, 516, 598, 628
Carl, Heinrich, 464
Carl Schurz Fundaţia Memorială, 339
Carnegie Corporation, 373
Catolici, 40, 201, 257, 262, 263-266, 268, 271-273, 276
CBS Radio, 361

Cehoslovacia, 180, 323.
324, 334, 336, 360
cenzură, 212, 234, 269
Cezanne, Paul, 415
Cezar, Julius, 287
Chamberlain, Eva Wagner, 129
Chamberlain, Houston Stewart, 129, 191
Chamberlain, Neville, 324, 337, 372, 386, 387
Charlemagne, 277-78
Churchill, Winston, 387, 565
Clemenceau, Georges, 410
Columbia-Haus penitenciarul, 569, 615
comunism, 117, 121, 135, 204, 263, 363, 396, 502, 545
Coolidge, Calvin, 376, 377
Coughlin, Părintele Charles, 377
Cracovia, Biserica Maicii Domnului din, 401
creştinism, 192, 256, 258, 261-266, 272, 274, 276, 363
Crimeea, 108, 443, 517, 539 Croaţia, 516 cubişti, 210

D

Dachau, 327, 593, 598, 605
dadaişti, 111, 206, 210
Dalí, Salvador, 415
Daluege, Kurt, 501
Danemarca, 384, 386, 418, 516, 558, 610
Danzig (Gdańsk), 337
Darre, Richard Walther, 154
Das Schwarze Korps (cotidian), 391
Davidson, Beate, 300-301
Degas, Edgar, 415
Der Angriff (cotidian), 224

Der Monat (revistă), 76
Der Spiegel (revistă), 84
Der Stürmer (tabloid), 125, 285
Der Weltkampf, 152, 207
Deutsche Bank, 41
Deutsche Zeitung (cotidian), 221-222
Deutschland conferinţa, 231
Devisenschutzkommando.
404
Diderot, 526
Die Kunst im Deutschen Reich (jumal), 211
Diels, Rudolf, 176, 178-179, 180, 250-251, 403-404, 503, 583, 615-616
Dietrich, Marlene, 206
Dippel, John, 181-182
Dix, Otto, 206, 558
Dodd, Martha, 179
Dodd, Thomas J., 573-574, 593-594, 601, 606-610, 614
Dodd, William, 179, 196 Dollfuss, Engelbert, 253 Domino, Ruth, 503
Dônitz, Karl, 558
Dostoievski, Fiodor, 107
Doyle, Vincent, 94-95
Drancy, France, 58, 522
Drexler, Anton, 121
Dürer, Albrecht, 308

E

Ebert, Friedrich, 103, 164
Eckart, Dietrich, 113-115, 121, 124, 126, 131, 134, 315
École Rabbinique, 397
Eichmann, Adolf, 40, 476-478

Einsatzgruppen, 364
Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg, 397, 398, 403-407, 411-415, 524-525, 532, 575
Einstein, Albert, 168, 371
Eisenbrown, Harry, 503
Eisler, Gerhart, 503
Eisner, Kurt, 14, 113
Elser, Georg, 383
Erich Koch, institutul, 510
Ernst, Karl, 216
Eseu despre inegalitatea raselor umane (Gobineau), 128-129
Estonia, 104, 108, 336, 454, 526, 543, 559
Etiopia, 284
eugenie, 271
Evans, Richard, 133
evrei amânarea emigrării de către, 180-183 amendarea, 328 asimilarea lor, în Germania prenazistă, 182 bolşevism şi, 203, 348, 452
boicotarea lor, 53, 245, 269
catolici şi, 263-264, 268 cetăţenia retrasă, 291-292, 483, 571
concedieri la preluarea puterii de către nazişti, 176-178
deportarea, 40, 365, 419, 427, 450, 462, 476, 487 dinţi şi plombe de aur şi, 27, 516, 581, 604 emigrarea, 243, 477 genocidul, 478, 623, 628-629
Goebbels şi, 223-224 Italia şi, 252-253, 284, 296, 299
jurnalul lui Reinach despre soartă, 480, 481-491
Noaptea de cristal şi, 44 legile de la Nürnberg, 291-293 metisare, 303 modernism şi, 207 muncă forţată şi, 455-456, 463-465, 469 persecuţia de către nazişti a, 363 proprietăţi confiscate ale, 315, 399-400, 465-466, 468,

555-557 procesul de la Nürnberg şi, 576-577
protocolul de la Wannsee şi, 478-479
restricţii ale, 175-176, 210, 244-245, 284, 294, 324, 483-484 Rosenberg şi, 213, 258-259, 268, 316 tinereţea lui Hitler şi, 119-120
sinucideri ale, 295 Statele Unite şi, 220, 377 statul independent al.
419
teorii rasiale naziste despre, 129-131
expresionism, 206, 208

F

Faber-Castell, contele şi contesa de 616
Faulhaber, Cardinal
Michael, 267-268, 272-273
Feder, Gottfried, 120
Federal Bureau of Investigation (FBI), 26, 78-80, 81, 85, 89, 375-376, 378, 500-503
Ferencz, Benjamin, 34-35
Feuchtwanger, Lion, 87, 168
Field, Henry, 23
film, 179, 206, 313, 376, 578
Flick conglomerat, 41
Florenţa, 246, 252, 291, 284-286, 399
Franţa 25, 26, 150, 151, 179, 248, 252, 294, 302, 321, 325, 334, 352, 361, 369, 381, 384, 386, 402, 589 artă şi obiecte de valoare furate din, 398, 402-404, 412-413, 521, 557 Kempner fuge în 300-301, 331-332 mişcarea de Rezistenţă din, 601, 602
Franco, Francisco, 294
Frank, Anne, 41
Frank, Elise, 58, 327
Frank, Hans, 17, 365, 475, 505, 571, 596.622-623
Frank, Irma, 327

Frank, Jacob, 327
Frank, Martha, 327
Frank, Salomon, 58, 327
Frederic cel Mare, 405
Freikorps, 164-165
Freisler, Roland, 597
Freiwilligen-Eskadron Kürassier-Regiment No. 4, 165
Frey, Erich, 166 Frick, Wilhelm, 154, 595, 597 Fritsch, Theodor, 314 Fritsch, Werner von, 322 Fritzsche, Hans, 21, 618 Fromm, Bella, 171, 201, 215 Fromm, Friedrich, 541-542
Fürstner, Wolfgang, 293 futurişti, 206, 208, 210

G

Galen, Clemens von, 271, 276, 471, 473
Galiţia, 506
Galileo, 286
Gaus, Friedrich, 29
Gebhardt, Karl, 358
Geheim Feldpolizei (poliţia militară secretă), 397
Gerecke, Henry, 619, 624
germani din America, 219-220, 377, 493-500
Gestapo (Geheime Staatspolizei, poliţia secretă), 178-189, 209, 224, 230, 233, 247, 271, 397, 528, 566, 568, 610 Himmler conduce, 233, 240, 364
Poliţia italiană şi, 296-297
dosarele lui Rosenberg şi, 402-403
evreii şi, 56, 254, 399, 404, 456, 473, 483, 487 furturi de către, 400 Kempner arestat de 26, 248-250
Niemöller arestat de 274
procesul de la Nürnberg şi, 610
Ghent, retablul din, 556-557
Gibson, Kevin, 68-69, 80
Gilbert, Gustave, 591, 599

Gisevius, Hans Bernd, 510-511
Gleichschaltung, 390
Gobineau, Contele Joseph Arthur de 128-129, 191
Goebbels, Joseph, 17-18, 20, 104, 125, 154, 169, 191, 201-205, 207-211, 222, 224, 500 aventurile lui, 318-319 bombardamentul Aliaţilor şi, 537 evreii şi, 227, 229, 462-463
furturi de artă şi, 403 Hitler şi, 230, 277 invazia Uniunii Sovietice şi, 438, 537 jurnalul lui, 223 Noaptea de cristal şi, 325-326, 328-329 Olimpiada de la Berlin şi, 292 Papen şi, 234 procesul de la Nürnberg şi, 591, 596-597, 620-621
propaganda şi, 382-383 rivalitatea cu Rosenberg şi, 199-200, 222-223, 229, 310-321, 382-383, 391-392, 429, 509-510, 543, 620-621 sinuciderea lui, 558
Goebbels, Magda, 318
Goethe, Johann Wolfgang von, 107, 623
Good Earth, The (Buck), 70 Göring, Emmy, 61, 318, 613
Göring, Hermann, 18, 26, 104, 138-140, 141-144, 150, 157-158, 176-177, 179, 191, 232-233, 235, 237, 238, 239, 250, 280, 318, 322, 328, 352, 355, 360, 384, 400-405, 407, 412-415, 424, 431, 438, 442, 443, 444, 552-553, 560, 567, 571, 582-583, 584, 589, 614, 617-618, 624
Blomberg şi 322 Carinhall, 400 furturi de artă şi, 400-410, 556 Goebbels şi, 277 Himmler şi, 250 Hitler şi, 277 invazia Poloniei şi, 360 Noaptea de cristal şi, 238 Luftwaffe şi, 280, 403 Noaptea cuţitelor lungi şi, 250
Ribbentrop şi, 352 rivalitatea lui Rosenberg cu, 400, 412 suiciderea lui 623-624
Goutistikker, Jacques, 402
Goya, Francisco, 79, 411, 413
Grecia, 516
antică, 261, 393

Greim, Robert Ritter von, 553
Grichanik, Mikhail, 667
Grossman, Kurt, 181, 335, 613
Gruhn, Margarethe, 322 Grynszpan, Herschel, 325 Guernica, 294 Gumbel, Emil, 40, 334-335 Gurlitt, Cornelius, 557 Gurs, lagărul deta, 56-57, 627

H

Haber, Samuel, 15
Hacha, Emil, 336-337
Hahn, Marie-Luise (soacra lui Kempner), 43, 284, 296, 302
Hall, David, 90-92, 94, 620
Hals, Frans, 414
Hamburger Tageblatt (cotidian), 186
Hamilton, Duke of, 438
Hanistaengl, Ernst „Putzi”, 126-127, 140, 143, 150, 192
Hanisch, Reinhold, 119
Harz munţii, 580
Heidelberg, Universitatea din, 40, 316, 335
Heine, Jay, 81
Heines, Edmund, 236, 237
Henderson, Nevile, 360-361
Henji, Sonja, 229
Hess, Fritz, 283
Hess, Rudolf, 32, 154, 220, 236, 283, 392, 434, 437, 596, 598
Heuaktion, 603
Heydrich, Reinhard, 34, 72, 250, 364, 476, 505 asasinarea lui, 515
Himmler, Heinrich, 18-19, 34, 232-233, 235, 238, 239-240, 249-250, 319, 322, 362-365, 373, 398, 429, 430, 431, 438-439, 445, 450-452, 458, 462-463, 465-469, 475,

514, 517, 524, 527-529, 540, 542, 546-547, 553, 558-559, 576-577, 592, 598, 605-607, 620-621 căderea naziştilor şi, 553, 558 comploturi pentru asasinarea lui Hitler şi, 542, 597
furturi de 398, 524 Göring vs., 250 territoriile din est şi, 509, 529
Noaptea cuţitelor lungi şi, 235, 239-240 invazia Poloniei şi, 363-364
ascensiunea lui, 236 condus de 363-365 sinuciderea lui, 560 operaţiunea Vlasov şi, 546
Hindenburg, Oskar von, 250
Hindenburg, Paul von, 138, 155, 157, 171, 177, 195, 214, 229, 231-234 moartea lui, 240, 255-256
Hinkel, Thomas, 574, 576
Hirsch, Walter, 331
Hitler, Adolf alegerile din 1933 şi, 159 anii petrecuţi la München de 110, 119-123, 125-127 aniversarea lui antisemitism şi, 118-119, 132-134 arestarea lui Jacob şi, 248 amintirile lui Rosenberg despre, 620-622 armistiţiul de la ascensiunea nazismului şi, 120-127
Austria anexată de 321, 323 catolici şi, 264-266, 315, 395, 471, 473 căderea naziştilor şi, 549-554
Compiègne armistiţiul şi, 389-390
Concordatul Vaticanului şi, 266
copilăria lui, 117 creştinismul şi, 261-267 dezertarea lui Hess şi, 435-436
Der Weltkampf şi, 153 eutanasia şi, 470-472 Grecia şi Roma antică şi, 121, 261
Hindenburg şi, 155, 157, 171, 195, 214, 229, 234, 240
Intră în Partidul Nazist, 121-122
Invazia Cehoslovaciei şi, 321, 323-324, 336-337 invazia Franţei şi, 388-389
Invazia Poloniei şi, 349, 352-353, 357-360, 362-367

invazia Uniunii Sovietice şi, 419-420, 423-426, 438, 440-443, 451, 517-518
Înfăţişarea lui, 104 Koch şi, 444;
Noaptea de cristal şi; 325-326
Legile de la Nürnberg şi, 291-292
lupte interne încurajate de 200-201
Mein Kampf şi, 19, 133, 144, 189, 262 modernism şi, 210-211 Mussolini şi, 253, 284, 294-296, 394 Noaptea cuţitelor lungi şi, 235-236, 237-239 Norvegia şi, 385 ocuparea Parisului şi, 389 pactul sovietic şi, 352-353, 419-420 Premiul Nobel pentru pace şi, 312 Primul Război Mondial şi, 119-120 protocolul de la Wannsee şi, 478-479 puciul de la München şi condamnarea la închisoare a lui, 116, 140-144, 325, 381
Războiul civil spaniol şi, 294
Rhineland şi, 280-281 Ribbentrop şi, 354 Rosenberg ca lider de partid şi, 147 Rosenberg îl întâlneşte pe 121
Rosenberg promovat de 198-199
Rosenberg şi, 315, 346, 526-527
Rosenberg vs. Goebbels şi, 391-393 Saarland şi, 280 sinuciderea lui, 558 socialişti şi, 201-202 spioni britanici şi, 197 Stalingrad şi, 517-518 şcoala de artă şi, 117-118 tentative de asasinare a lui, 381-383, 539-542, 598 teritoriile estice şi, 442-444, 461-464 Ucraina şi, 505-511, 529 ultimul discurs al lui, 549 vegetarianismul lui, 277-279 vizitează Parisul, 407-408 vizitează Roma, 294-295 *Völkischer Beobachter* şi, 123-125
„Hitler şi diplomaţii săi” (proiect de carte de Kempner), 38
Hoffmann, Heinrich, 184, 580
Hofmannsthal, Hugo von, 209
Holocaust, 19, 28, 33, 54-55 Protocolul de la Wannsee şi, 64, 16, 236-237
homosexualitate, 64, 216, 236-237

Hoover, J. Edgar, 26
Hoss, Rudolf, 26, 61, 81, 375-379, 500-502
Hossbach, Friedrich, 36
Hutchinson, Graham Seton, 229

I

Impresionism, 208, 418
Institutul pentru Cercetarea Problemei Evreieşti, 398, 417-418, 450
Irving, David, 80
Israel, 370
Istituto Fiorenza, 285, 287, 289, 299, 352, 303
Italia, 203, 244, 252, 253, 283-284, 290, 294-295, 299, 303, 334 emigrarea lui Kempner în 252-253, 283-291

Î

Îngerul albastru (film), 206

J

Jackson, Robert H., 21, 378, 479, 566, 567, 569, 579, 581, 587, 589, 590, 597, 617
Jacob, Berthold, 247-248
Jagdgeschwader Richthofen (escadrila de avioane de luptă), 139
Jager, Karl, 469
japonezi americani, 86
Jesella, Edward, 83
Jeu de Paume, 404, 407, 411, 413, 415, 554
jurnalul lui Rosenberg, 74, 218 Arhivele Naţionale şi, 75-76 descoperirea, 17, 75-76 dispariţia, 22 goana după, 75-97 început, 219, 225-227
Kempner publică fragmente din, 76 Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite obţine, 94-97, 155, 627-629

Procesul de la Nürnberg şi, 573
Jones, Sir William, 127
Jung, Edgar, 238

K

Kahr, Gustav Ritter von.
138, 140-142, 238
Kaltenbach, Fred, 503
Kamenets-Podolsk, masacrul de la 454
Kandiński, Vasili, 210
Kant, Immanuel, 106
Kappe, Walter, 222
Karlsruhe, Germany, 327
Kaunas, Lituania, 458
Kazahstan, 461
Keitel, Wilhelm, 72, 403, 442, 618
Kempner, André (fiul lui), 43, 47, 59, 62, 67, 341, 374, 544, 613
Kempner, Hélène Wehringer (prima soţie a lui Robert), 246-247, 303-304, 613
Kempner, Lucian (fiul lui Robert), 43, 46-47, 53, 59, 61-64, 67-69, 80, 246, 252, 303-305, 341-342, 372, 610, 611, 612-613
Kempner, Robert arestat de Gestapo, 348-349, 611
ascensiunea naziştilor la putere şi, 159-160, 178-180
autobiografia lui, 165, 374, 501
carte de identitate prusacă, 242 cetăţenia americană şi, 42, 563
criminali de război urmăriţi de către, 26-27, 29, 32, 40, 42 despăgubiri acordate de Deutsche Bank şi, 41 Diels şi, la procesul de la Nürnberg, 583, 615-616 documente naziste luate de către, 34-35, 39, 47, 76-77, 494-495 emigrează în Franţa, 299, 331-334
emigrează în Italia pentru un post la Istituto Fiorenza,

252-253, 283-291, 299-303 emigrează în Statele Unite, 336, 338-343 Emmy Göring şi, 613-615 fii lăsaţi în urmă în Europa de către, 303-305, 341 fiul André şi, 43-44, 341, 372, 613
fiul Lucian şi, 43, 46, 53, 247, 252, 303-305, 342, 372, 610-612 interogatoriul lui Göring de către, 582-584 în slujba FBI-ului, 377-378, 501-503 în slujba Departamentului de Justiţie, 494-495 în slujba Serviciului Militar de Informaţii, 563
În slujba OSS, 563-565 începuturile carierei în Germania prenazistă, 166-168
jurnalul lui Rosenberg şi, 76, 88
mariajul cu Hélène Wehringer, 246-247
mariajul cu Ruth Hahn, 42, 46, 249, 251, 253, 370, 371, 578, 584, 613 moartea lui, 46-47 moartea soţiei Ruth, 46 mutarea în Europa, în anii ’70, 44, 46, 580-581 mutarea la Lansdowne, 493-494
personalitatea lui, 25, 497 prima slujbă la Universitatea din Pennsylvania, 332-333, 338-341
primul război mondial şi, 163
proiect de carte al lui, 38-39, 49
procesul lui Eichmann şi, 40
protocolul Wannsee şi, 34-35, 476
răscoala Spartacistă şi, 165-166
relaţia cu Jane Lester, 46-47, 72
relaţia cu Margot Lipton, 43, 300, 304, 340, 370, 378
retragerea cetăţeniei germane, 331-332 scrie *Blueprint For the Nazi Underground*, 374 scrie „Fight Against the Church”, 76
scrie Twilight of justice, 501
testamentul lui, 47, 62 tinereţea din Germania a lui, 160
trecutul lui, 25-26 viaţa de familie a lui, 42-44
viaţa lui, în Germania nazistă, după concediere, 180-

183, 243-246 viaţa lui, în Statele Unite, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, 493-500
Kempner, Ruth Hahn (a doua soţie a lui Robert şi), 46, 67, 253, 282, 339-340, 369, 370, 578, 584, 613
Kempner, Walter (fratele lui), 12-91, 338
Kempner, Walter (tatăl lui), 160, 162, 246
Kerr, Alfred, 491
Kerrl, Hanns, 274, 275, 278-279
Kershaw, Ian, 113, 133
Kiev, 453, 506, 518, 524-525, 538
Kindertransports, 335
Kristein, Lincoln, 556
Klausener, Erich, 238
Koch, Erich, 404, 446, 458, 510-513, 527-530, 547-548, 603, 605
Koch, Robert, 162-163, 332, 479
Kohirausch, Lisette, 404
König, Leo von, 208
Körner, Oskar, 143
Kovarsky, familia, 457
Kramer, Hedwig, 152
Krebs, Albert, 186-187
Kube, Wilhelm, 154, 514, 548, 604
Kuhn, Fritz, 496
Knulmhof, camerele de gazare de la 515
Kursk, Bătălia de la 535

L

LaFollette, Charles, 35
Lammers, Hans, 430-431, 439, 442, 449
Landsberg, Penitenciarul, 30
Large, David Clay, 111
Lawrence, Sir Geoffrey.
596, 601

Legea Smith (SUA, 1940), 497, 499
Lebensraum (spaţiu vital), 337, 592
Leibbrandt, Georg, 476
Lenin, V.I., 111
Leonardo da Vinci, 401
Leonrod, Ludwig von, 543-544
Lester, Elizabeth, 84
Lester, Jane, 44-48, 49-53, 59, 62-63, 67-71, 83, 85, 87, 93
Letonia, 105, 366, 454, exterminarea evreilor în 105, 366, 454, 465, 470
Lewis, Sinclair, 377
Lewy, Guenter, 267
Ley, Robert, 199, 392
Lidice, masacrul de la 515
Liebknecht, Karl, 166
Liepaja, masacrele de la 465
Liga fetelor germane, 327, 526
Liga Germană pentru Drepturile Omului, 180, 249, 334
Liga Naţiunilor, 284, 337
Lindbergh, Charles, 377
Lingua Franca, 49
Linia Siegfried, 387
Lipschutz, librăria, 398
Lipstadt, Deborah, 81
Lipton, Margot, 43-44, 50, 52, 59, 61-64, 67-71, 83-85, 93, 280, 300-303, 340-341, 370, 578, 584
Lochner, Louis R, 204
Łódź, getoul, 485
Lohse, Hinrich, 444, 458-460, 462-466, 468-470, 472, 514, 604, 608
London Herald, 171
Lubbe, Marinus van der, 156

Ludecke, Kurt, 121, 132, 145-148, 185-186, 197
Ludendorff, Erich, 138, 140, 142-143, 146
Ludwig I, regele Bavariei, 110, 554
Lueger, Karl, 118
Luftwaffe, 82, 280, 336, 402, 410, 443, 517, 553, 580, 610
Luther, Martin, 275
Luxemburg, Rosa, 166

M

Madison Square Garden, adunarea nazistă de la 1934, 220-222, 496
Magdeburg, catedrala, 208
Maginot, linia, 387
Majdanek, lagărul de exterminare de la 55.
516
Manasse, Ernst Moritz, 289, 291
Marea Baltică 337, 432.
458, 465
Marine Perch, 612
Martin, Walt, 77, 80
Martin, William, 80
Matisse, Henri, 210, 415, 558
Matthäus, Jürgen, 75, 77, 94-95
Mayer, Henry, dosarele lui Kempner şi, 51, 53-63, 67-71, 73-74 jurnalul lui Rosenberg şi 77-79, 81-85, 87, 94-96
Mayer, Martha, 56
Mayr, Karl, 121
McCarthy, Joseph, 30
Meade, George, 78
Meier, Emmanuel, 58
Meier, Heinrich, 56-58, 327
Meier, Wilhelmina, 58
Mein Kampf (Hitler), 19, 133, 144, 168, 189, 191,

193, 262, 270, 308
Mellen Press, 49-50, 52, 66, 88, 92
Mendel, Sidney, 250 Mendelsohn, Erich, 206 Messersmith, George, 175
Meyer, Alfred, 476
MI6, 197
Michelangelo, Madonna, 556
Ministerul pentru Teritoriile Ocupate de Est (Ostministerium), 446, 467, 502, 509, 576
Ministerul Propagandei, 21, 188, 212, 409, 467, 483, 498
Minsk, bunuri furate din, 524 exterminarea evreilor şi, 455-457, 462, 466, 514-515
Miro, Joan, 415
Mitul secolului XX (Rosenberg), 19, 188-192, 258, 264, 269, 308, 391
mituri germanice 259, 390
modernism, 206-207, 210
Montgomery, Bernard, 559
Moon, Sun Myung, 65
Morgenthau, Henry, 565
Morton, John, 96-97
Möbel Aktion (Operaţiunea Mobila), 521
Müller, Ludwig, 263, 273-274
München
Rosenberg în 104, 110-111
artă furată în 413 bombardarea de către Aliaţi, 544
primii ani petrecuţi de Hitler în 111-112, 118-119 răscoalele comuniste din 1919, 135
Muntenegru, 162
Mussolini, Benito, 253, 284, 294-296, 297-298, 394 traducere propusă de Kempner din, 374 Vatiacnul şi, 270-271
Muzeul Führerului (Linz), 399, 407, 532

Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite, 50, 53, 58-60, 63, 75, 81, 89, 326, 481, 629
muzică, 209, 211-213, 390

N

Napoleon al III-lea, 526
Nationalsozialistische Monatshefte, 153
Neave, Airey, 571, 578
neonazişti, 44
Neurath, Konstantin von, 195, 229, 321
Neuschwanstein (castel), 413, 554-555
New York Herald Tribune, 32
New York Times, 96, 172, 219, 311, 596
Niebergall, Fred, 38, 77
Niemöller, Martin, 274
Nietzsche, Friedrich, 106, 548
Nieuw Amsterdam, SS (vapor), 330, 343, 369
Noaptea cuţitelor lungi, 237, 250
Noaptea de cristal, 328
Nobel, Premiul pentru pace din 1936, 312
Nolde, Emile, 208
Normandia, debarcarea din, 539
Norvegia, 384-386, 516
Noske, Gustav, 164
Nürnberg, la finalul celui de-al Doilea Război Mondial, 566-567
Nürnberg, procesul de la 20-21, 25, 27-37, 39, 41, 45, 50, 84, 94, 378, 570-571, 578, 582, 597, 616-617
Nürnberg, legile (1935), 291, 341, 595
Nürnberg, adunările de partid de la 307-310

O

Oamenii Monumentelor, 554, 556
Oberlustadt, 326-327

Oberly, Charles, 96
Odesa, 505-506
Odin, 256
O'Donnell, Magnus «Nifty», 70
Olanda, 15, 252, 280, 388, 401, 414, 516, 521, 611
Olexa, Mark, 91-96, 626
Oloron-Sainte-Marie, France, evrei deportaţi ta, 56
Olimpiada (Berlin, 1936), 292, 315, 435
Oranienburg, lagărul pentru prizonieri de la 224
Orgell, Carl Günther, 498
Ossietzky, Carl von, 167, 180, 249, 312
Ostland, 458, 460, 462, 518, 608
Ozerskaya, Sofia, 457

P

Pacelli, Cardinal Eugenio, 268
pacifişti, 149, 157, 180, 568, 583
Palestina, 150, 175, 244-245, 252, 257
Papen, Franz von, 150, 174, 244-245, 252, 257
Paris, 18
eliberarea, 15 ocuparea şi jefuirea, 397-398, 404, 406-409, 521
Partidul Nazist, 197, 219, 280-281, 321 alegeri şi, 158-159, 281 atacurile lui Papen, 233-234
campania lui Kempner împotriva, 30, 167-168, cenzura şi, 205-209 creşterea numărului de membri, 199 creştinism şi, 209, 225, 256-272, 314 documente găsite după experimente medicale, 595 fondat, 15-16, 115, 121-123
Hitler se înscrie, 121-123 ia puterea, 171-183 ideologia, 132, 188-191, 197-199, 205-212, 225, 281, 308, 317, 390-395 jafuri ale, 380, 396-408, 523-525
lupte interne, 201-212 mitologia germanică şi, 256-259 organizaţiile din străinătate, 496-497 război, 13-15,

406, 578-580
scindarea timpurie pe tema comunismului, 186-187, 373 tentativa de lovitură de stat de la München şi guvern paralel, 194-195 Noaptea cuţitelor lungi şi, 229-236
propaganda şi, 187, 214, 223
scoaterea în afara legii a, 138-143
partizani, 180, 429, 443, 451-453, 457, 518-519
Patch, Alexander, 14
Patton, George S., 14-15
Partidul Muncitorilor din Germania, 114.
Pavel, Sfântul, 258
Paulus, Friedrich, 517-518
Pearl Harbor, atacul de la 86, 473
Peiser, Werner, 252, 285, 287, 299-302, 333-334, 336, 338
Pennsylvania, Universitatea din, 332, 338, 368, 371, 373
Petru cel Mare, 105
Philadelphia Evening Public Ledger, 371-372
Philadelphia Inquirer, 613
Philadelphia Record, 585
Picasso, Pablo, 91, 107, 210, 294, 415, 558 Guernica, 294
Pius XII, Papa, 268.
Platon, 287
Poincaré, Raymond, 409
Polonia 161, 402, 515 Danzig, 337 divizarea, 365 Guvernământul general, 365, 476, 505, 571, 623 invazia şi ocuparea 337-338, 343, 348-351, 257-362, 381, 422-423, 429, 449
pactul sovieto-nazist.
353, 429
Posey, Robert, 556
Posse, Hans, 399

Pound, Ezra, 503
presa, cenzurată 224, 315
Primul Război Mondial, 40, 133, 138, 155, 181, 215, 337, 384, 406
protestanţi, 257, 262-263, 273-274
Puşkin, Alexander, 524

Q

Quisling, Vidkun, 384-386

R

Rabinowitsch, familia, 160
Rabinowitsch-Kempner, Lydia (mama lui Robert), 160-162, 246-247, 250
Războiul Civil Spaniol, 294
Regiunea sudetă, 323-324
Reinach, Frieda, 488-490
Reinach, Lillian, 490
Reinach, Max, 483, 488-490
Reinach, Trude, 489-490
Reinemann, Otto, 333, 338-339, 340, 370-371
Remarque, Eric Maria, 40
Rembrandt, 191, 401, 407, 411, 412
Repkow, Eike von (Kempner pen name), 501
Revoluţia rusească din 1917, 18, 107, 111-112, 131, 135, 457
Ribbentrop, Joachim von, 321, 347, 348, 349-361, 362, 553, 567, 617, 619
Richardson, Herbert, 49-53, 63, 64-68, 70-71, 83-85, 87-89, 90, 92-96
Rilke, Rainer Maria, 549
Robert Kempner Collegium, 51-53, 70, 88
Rochlitz, Gustav, 415
Rogge, O. John, 498

Rohden, Hans-Detlef Herhudt von, 580
Röhm, Ernst, 154, 215-217, 221, 230-237, 239, 362
România, 388, 366, 505, 516
Roma antică, 121
Hitler vizitează, 294-295
Roosevelt, Eleanor, 378
Roosevelt, Franklin D., 337-338, 378, 599, 563-565
Ropp, William de 197
Rorimer, James, 554-555
Roseman, Mark, 478
Rosenbaum, Eli, 85
Rosenberg, Alfred, XII aniversări şi, 315, 317, 526 anti-comunism şi, 134-136 ascensiunea lui Hitler la putere şi, 168, 241, 350 arestarea lui, 534, 558-561
aventura presupusă cu o evreică, 404
Birou de Afaceri Externe şi 229
Birou de Afaceri Externe condus de 194-106 bombardamentul aliaţilor şi, 536-537, 538, 548-551
casa sa din Dahlem, 315, 523, 536, 548 condamnarea la puşcărie din 1926, 149 controlul culturii şi, 210-212
Diels şi, 615-616 discursuri, 108, 200-201, 254, 314-315
dosarele Gestapoului despre, 403-404 editează *Der Weltkampf*, 152-153
editează Die Kunst im Deutschen Reich şi, 211-212
editează *Nationalsozialistische Monatăhefle*, 153 editează *Völkischer Beobachter*, 124-125, 146-147, 186-187 educaţia lui, 106-108 este ales ca membru al Reichstagului, 150-151, 194
execuţia lui, 22, 625 fiica sa Irene şi, 152 sănătatea lui 358-359 fuga lui Hess şi, 434-437 Hindenburg şi, 241, 256 hârtiile lui, găsite de Aliaţi, 13-23, 580 Hohe Schule şi, 395-397 incendierea Reichstagului şi, 156

Institutul pentru Cercetarea Problemei Evreieşti, 398, 417-418, 450
Invadarea Franţei şi, 387-390
Înaintarea armatei sovietice către Berlin şi, 539
Înfăţişarea lui, 184, 185-186, 196
Începe jurnalul, 225-226 se înscrie în Partidul Muncitoresc German, 114-115
Koch şi, 528-530 liderul Partidului Nazist în 1923, 144-148, 403 Marea Britanie şi, 195-197, 355
mariajul cu Hedwig Kramer, 152 mariajul cu Hilda Leesmann, 106-108, 152 modernism şi, 207-211 mutarea la Berlin, 153, 195-196
mutarea la München, 108-110, 120 Noaptea cuţitelor lungi şi, 230-235 Noaptea de cristal şi, 327-329
operaţiunea Vlasov şi, 539-543
opere de artă, cărţi şi obiecte de valoare furate de 315, 395-411, 521-526, 554-558, 602 originea pusă la îndoială, 104-105 pactul Hitler-Stalin şi, 347-351, 354-355 personalitatea lui, 185-187, 196
Polonia şi, 365-366 primele adunări ale partidului nazist şi, 100 Primul Război Mondial şi, 103, 105-106, 151 Procesul de la Nürnberg şi, 22-23, 26, 75, 568, 572-578, 588, 591-593, 600-609, 617-619, 620-622, 624-625 promovarea în Reichsleiter, 198 Protocolul Wannsee şi, 476
Quisling şi, 384-386 Revoluţia din Rusia şi, 108, 135
Ribbentrop şi, 355-356 rivalitatea cu Goebbels, 199-200, 222-223, 229, 310-321, 382-383, 391-392, 429, 509-510, 543, 620-621
România şi, 506 Röhm vs., 215-217 scrie *Auf Gut Deutsch*, 112-113 scrie *Crima Francmasoneriei*, 131 scrie memorii, 620
scrie *Mitul Secolului XX*, 188-191, 258-259, 264-266, 269-270, 308, 314, 390-392, 599 Stalingrad şi, 548

tentative de asasinare a lui Hitler şi, 382-383, 542-543
tinereţea petrecută în Estonia, 105-107, 117 Ucraina şi, 505-514, 518-519, 526-528, 548 Uniunea sovietică, 186-187, 225vizitează Londra, 196197
vizitează Ostland, 518 vizitează Parisul, 410-411 vizitează Roma, 195 vizitează Ucraina, 508
Rosenberg, Hedwig Kramer (a doua soţie), 152, 189, 550
Rosenberg, Hilda Leesmann, 106-107, 112, 151
Rosenberg, Irene, 152, 550, 619
Rossini, Gioachino, 526
Rothschild, obiecte de valoare ale familiei, 398, 412, 555
Rover, Cari, 275-276, 314
Rubens, Peter Paul, 400, 402, 411, 413
Rumbula, masacrul din pădurea, 469
Rundstedt, Gerd von, 411
Rupnow, John, 89
Rusia, prerevoluţionară, 109, 111, 135

S

Sachsenhausen, lagărul de concentrare, 274, 598
Sackett, Frederic, 159
Sauerbruch, Ferdinand, 250
„Sânge şi aur” (discursul lui Rosenberg), 410
Scandinavia, 384-386
Schachleiter, Alban, 272
Scheubner-Richter, Max Erwin von, 142
Schickedanz Arno, 551
Schirach, Baldur von, 193
Schleicher, Kurt von, 238
Schmidt, Paul, 580
Scholz, Robert, 412
Schönerer, Georg Ritter von, 118

Schopenhauer, Arthur, 106
Schöpflich, Gabriele, 299-300
Schulte, Karl Joseph, 269-270
Schuschnigg, Kurt von, 322-323
Scientologie, 65
Seligmann colecţiile, 411
Seraphim, Hans-Günther, 76
Serbia, 516
Shirer, William, 160, 311, 361, 363, 389, 426
simpatizanţi nazişti, 198, 221-222, 263, 469
sionism, 175, 243, 245, 290, 419, 575
Slovacia, 418, 516
Slutsk, Belarus, masacrul, 464
Smith, Kingsbury, 624
Snyder, Timothy, 454
Sobibor, lagărul de concentrare, 516
social-democraţi din Germania, 113, 120, 137, 150, 163, 176, 583
socialişti, 202, 274
soluţia finală, 34, 77, 477.
Spandau, lagărul de concentrare, 172
Spanknöbel, Heinz, 220-221
spartacistă, răscoala, 164-166
Speer, Albert, 310, 559, 571
Sperrle, Hugo, 410-411
SS (Schutzstaffel), 13, 18, 27, 41, 72, 232-233, 236-237, 239-240, 256, 263, 297, 308-309, 319, 362, 363, 374, 391, 397, 429-430, 438-439, 445, 451-452, 460, 465-466, 590-591, 598, 608, 610
Stahlecker, Franz Walter, 460
Stalin, Joseph, 347, 352-354, 419-422, 424, 440, 461, 517, 535, 545, 565
Stalingrad, Bătălia de la 517-518, 548
Stauffenberg, Claus von, 541-543

Stein, Edith, 41
Stimson, Henry, 172, 565-566
Stone, Harlan Fiske, 377
Stoss, Veit, 401
Strasser, Gregor, 202-203, 210, 238
Strasser, Otto, 132, 192
Strauss, Richard, 209
Streicher, Julius, 125, 285
Stroop, Jürgen, 591
Sturmabteilung, 123, 230 Noaptea cuţitelor lungi şi, 237, 250, 362
Suedia, 384
Sweeney, Stephen, 332, 338-339

T

Taylor, Telford, 35
tentativa de lovitură de stat din 1934, 140-144, 253
Teutonic, poporul, 129, 161, 590
T4 programul de eutanasiere, 462, 470, 472, 475, 596
Theresienstadt lagărul de concentrare, 370
Thoma, Alfred, 600
Thomas, Georg, 424
Thomas, Wilbur, 339
Thule, Societatea, 113-114
Tineretul hitlerist, 193, 285, 327, 374, 390, 396, 526
Time, 588
Times, revista londoneză, 132, 228
Tolstoi, Lev, 106-107, 524
Treblinka lagărul de concentrare, 516
Tresckow, Henning von, 540

U

Ucraina, 18, 422, 424, 427, 431, 440, 444, 450, 453,

458, 505, 508-512, 514-515, 519-520, 527, 529, 603
Ungaria, 72, 288, 302, 454, 516
Uniunea Sovietică, 18, 115, 134-136, 202, 347-349, 352-353, 419, 421, 423, 425, 428, 440, 442, 449, 451, 467, 510, 519, 589 obiecte de artă furate din, 398, 524-525 foamea din 1932, 419-420 Germania după război şi, 29-30
exterminarea evreilor din, 449-470 retragerea Germaniei şi, 535, 539
Marea Teroare, 419-420 pactul Hitler-Stalin şi, 347-349, 353-356, 420 invazia de către nazişti, 5, 43, 132, 288, 291-309, 312, 320, 357, 359, 417 Polonia şi, 251
Untermyer, Samuel, 221-222

V

Valentin, Heinrich, 580
Valland, Rose, 554-555
Van Dyck, Antoon, 407
Vansittart, Robert, 197
Vatican, 258, 266, 268-270, 273, 312, 543
Varşovia, ghetoul din, 591
Verdi, Giuseppe, 296, 526
Vermeer, Jan, 411
Astronomul, 407, 412, 557
Versailles, Tratatul de la (1919), 137, 167, 170, 231, 280
Vichy, Franţa, 56
Viena, 117-119, 253, 300, 363, 400-401
Vilnius, 525
Vlasov, Andrei, 544-547
Vocea Americii, 611
Völkischer Beobachter (săptămânal), 123-124, 146, 148-149, 188, 198, 206, 239, 272, 309, 382
völkisch, 207

Volksbund fur das
Deutschtum im Ausland, 498
Vössische Zeitung (cotidian), 171

W

Waffen-SS, unitate, 72
Wagner, Cosima, 129
Wagner, Richard, 129, 311
Walkiria, Operaţiunea, 541
Wannse, Protocolul. 34.45.476, 478
Washington, George, 78
Washington Post, 45
Wasow, Wolfgang, 289-290
Wehrle, Father Hermann, 543
Weill, familia, 411, 555
Weimar, Republica de la 114, 120, 137, 149, 155, 247, 263, 542
Weiss, Bernhard, 125
Weizsäcker, Ernst von, 27-28, 30
Weenix, Jan, 415
Westerland lagăr de muncă silnică, 610
Wetzel, Erhard, 462, 472
Wilhelm I, Kaizer, 130, 181
Wilhelm II, kaizer, 13, 129, 161
Winterbotham, Frederick, 197
Wittelsbach, familia, 13.
111, 189
Wittman, 78-79, 81-82, 84-92, 94, 626, 628-629
Wittman, Robert, 78-79, 80-81, 84-92, 94, 628-628
Wolfe, Henry C., 186
Würm, Theophil, 29

Z

Zweig, Stefan, 209

Zyklon B, 516

„O fascinantă poveste polițistă pentru intelectuali, având-l în centru pe unul dintre principalii arhitecți ideologici ai celui de-al Treilea Reich, adesea neglijat."

Kirkus Reviews

„Robert K. Wittman și David Kinney au făcut o treabă nemaipomenită, oferindu-ne nu doar o poveste fascinantă, ci, în același timp, o intrigă polițistă, un roman de mistere și o dublă biografie, toate împletite într-o poveste care aruncă lumină asupra unui personaj obscur și puțin cunoscut al celui de-al Treilea Reich, Alfred Rosenberg."

New York Journal of Books

„Cronica eforturilor istoricilor pentru a câpăta acces la un jurnal pierdut, făcută de Wittman și Kinney, pare scoasă dintr-un film, mai ales când acesteia i se adaugă povestea lui Rosenberg însuși. O remarcabilă investigație jurnalistică!"

Publishers Weekly

ISBN 978-606-8905-25-9
9 786068 905259
www.corint.ro